

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

INKVISITIONSKOMMISSIONEN

AF 20. JANUAR 1772

PAA CARLSBERGFONDETS BEKOSTNING

UDGIVET VED

HOLGER HANSEN .

AF

SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE

BIND I

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD

1927

INKVISITIONSKOMMISSIONEN

AF 20. JANUAR 1772

INKVISITIONSKOMMISSIONEN

AF 20. JANUAR 1772

UDVALG AF DENS PAPIRER OG BREVSAMLINGER
TIL OPLYSNING OM
STRUENSEE OG HANS MEDARBEJDERE

PAA CARLSBERGFONDETS BEKOSTNING

UDGIVET VED

HOLGER HANSEN

AF

SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE

BIND I

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

1927

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie har den 22. September 1925 besluttet at udgive Inkvisitionskommissionen af 20. Januar 1772 ved Landsarkivar Holger Hansen under Tilsyn af Professor, Dr. phil. Erik Arup og Professor, Dr. phil. Aage Friis.

*E. Arup.   Nina Bang.   L. Bobé.
Johs. Brøndum Nielsen.   William Christensen.
Kr. Erslev.   K. Fabricius.   Aage Friis.
M. Cl. Gertz.   Holger Hansen.   Ellen Jørgensen.
A. Krarup.   L. Laursen.   M. Mackeprang.
E. Marquard.   P. Nørlund.   E. Nystrom.   J. Olrik.
Carl S. Petersen.*

INDHOLD

	Side
Forord	V
Forkortelser	VII
Indledning	IX
Registratur over de til Inkvisitionskommissionen af 20. Januar 1772 hørende Papirer	XXXXVIII
Oversigt over Ordningen af Sagerne efter de 3 Regi- straturer	LXXIII
Kommissionens Dokumenter	1
I. Kongens Vidneforklaringer	3
II. Johann Friderich Struensees Forsvarsskrift	7
III. Justitsraad Carl August Struensees Forsvarsskrift	38
IV. Falckenschiolds Skrivelser til Kommissionen	104
V. H. P. Sturz's Forsvarsskrivelser	127
VI. F. W. Wivets Aktionsindlæg imod J. F. Struensee	135
VII. F. W. Wivets Aktionsindlæg imod Enevold Brandt	166
VIII. P. Uldalls Forsvar for J. F. Struensee	175
Af Forhøret over J. F. Struensee	191
IX. O. L. Bangs Forsvar for Enevold Brandt	192
Af Forhøret over Enevold Brandt	201
X. F. W. Wivets Replik til P. Uldall	205
XI. F. W. Wivets Replik til O. L. Bang	208
XII. Dom over Johann Friderich Struensee	212
XIII. Dom over Enevold Brandt	233
XIV. Forestilling om Fru Gähler m. fl.	237
XV. Kabinetsordre af 1772 18. Maj	250
XVI. Forestilling om Gähler, Falckenschiold og C. A. Struensee	251
Af Forhørene over Oberst Falckenschiold	296
Af Forhøret over Brandt	301
XVII. Kongeligt Reskript	303
XVIII. Prætorius's og Kølles Erklæringer	305
XIX. C. A. Struensees Brevveksling med Statsminister J. A. v. d. Horst og Kammerdirektør Hoffmann	315
XX. Af Gählers Kopibog	335
XXI. Af Gählers Koncepter og Afskrifter	367
XXII. Forskellige Beretninger og Breve	371
Personregister	407
Rettelser	416

FORORD

NÆRVÆRENDE Udgave af Inkvisitionskommissionens Papirer indeholder i første Bind de til Processen imod Struensee, Enevold Brandt o. fl. hørende Aktstykker, baade de hidtil utrykte og de tidligere trykte, som for største Delen findes i nu ikke let tilgængelige Værker. Udgaven omfatter ikke Sagen om Forholdet imellem Dronningen og Struensee, der behandlede af en særlig Kommission, hvis Papirer ikke er tilgængelige. Næsten alle Dokumenterne er medtagne, enten trykte i deres Helhed eller refererede i Indledningen; udeladte er kun ganske faa uvæsentlige Stykker, som ingen Oplysning indeholder, saasom Stævningen. Een stor Part af Processens Materiale er dog forbigaaet nemlig Forhørene; disse vilde, hvis de tryktes fuldstændigt, fylde et helt Bind, de er meget vidtløftige, indeholder mange Gentagelser og beskæftiger sig ofte med Petitesser; det væsentligste af deres Indhold er citeret i Aktors og Defensors Indlæg og i Dommen, og yderligere er de benyttede i Indledningen og i Noterne; man har derfor ikke anset det for nødvendigt at trykke dem fuldstændigt.

I de følgende Bind vil blive optaget de fleste af de hos de arresterede, Brødrene Struensee, Enevold Brandt og General Gähler, beslaglagte Breve.

Det trykte er en bogstavret Gengivelse af Papirerne, som de foreligger, uden at de mange aabenbare Fejl i Ret-skrivningen og Forsyndelser imod Sprogbrug er rettede eller, med faa Undtagelser, blot paapegede.

Til Forarbejderne ved Udgaven har Udgiveren gennem flere Aar nydt Understøttelse af den grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, for hvilken jeg herved bringer min Tak til Direktionen, ligesom ogsaa til Direktionen for Carlsbergfondet, der ved at bekoste Trykningen har gjort det muligt for Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie at udgive Arbejdet. Til de to Tilsynsførende, Professor Erik Arup og Professor Aage Friis skylder jeg Tak for den Interesse, som de har vist Arbejdet, og til Professor W. Noryin for Oplysninger om nogle latinske Citater.

Holger Hansen.

FORKORTELSER

- Flamand = L. J. Flamand: Christian den Syvendes Hof eller Struensee og Caroline Mathilde. K. 1854.
- Holm = Edvard Holm: Danmark—Norges Historie 1720—1814.
- Høst = Jens Kragh Høst: Struensee og hans Ministerium. 3die Del. K. 1824.
- Jenssen-Tusch = G. F. von Jenssen-Tusch: Die Verschwörung gegen die Königin Caroline Mathilde und die Grafen Struensee und Brandt. Leipzig 1864.
- KabO. = Kabinetsstyrelsen i Danmark 1768—1772. I—III. K. 1916—1923. — Tallet henviser til Aktstykkets Nr. i dette Værk.
- Schriften die in Sachen etc. = Schriften die in Sachen des ehemaligen Grafen Johann Friedrich Struensee bey der Königl. Inquisitions-Commission zu Copenhagen wider und für ihn übergeben sind mit der von ihm eigenhändig entworfenen Apologie und dem über ihm gefällten Urtheile. 1772.
-

INDLEDNING.

Allerede samme Dag, som Struensee og hans Medhjælpere var bleven fængslede, den 17. Januar 1772, udgik følgende Kabinettsordre¹:

Ich comittire hiermit den Conferenz Schumacher und den Gen. Lieut. von Köller, die Sachen der arrirten Personen ohne Ausnahme durch zu sehen, und das erst nöthige dieserwegen zu arrangiren.

Copenhagen d. 17ten Jan. 1772.

Christian.

Saa vel Haandskriften som de glemte Stavelser i et Par af Ordene tyder paa, at Skrivelsen er udfærdiget i stor Hast; hvem der har skrevet den, vides ikke; Kongen har selv underskrevet den. Dagen efter udgik en ny Kabinettsordre, udfærdiget med Schumachers Haand og underskrevet af Kongen:

Da die Nothdurft es erfordert, dass ohne Verzug eine Inquisitions-Commission zur Untersuchung der Aufführung derer am gestrigen Tage zur Verhaft gezogenen Personen niedergesetzt werde, als haben Sie, der Geheime Rath Krag-Juul-Wind, Sie, der Conferenz-Rath und Deputirte des Generalitäts-Collegii Braem, und Sie, der Conferenz-Rath und General-Procureur Stampe, die Ich vorläufig zu Mitgliedern desselben ernennen, Mir, ohne Zeitverlust, sowohl die Anzahl als die Personen selbst in Vorschlag zu bringen, welche Sie, ihrem Gutdünken nach, zu Mit-

---

¹ De citerede Dokumenter findes blandt Kommissionens Papirer, forsaavidt ikke andet bemærkes; der henvises efter Registraturen med et Bogstav (A—G) og et Tal.

gliedern einer so wichtigen Commission für geschickt ansehen, wie auch Mir über alles, was sonsten hiebey zu beobachten seyn mögte, ihr pflichtschuldigstes Bedenken mit dem fordersamsten abzustatten.

Gegeben Christiansburg d. 18ten Januarii 1772.

Christian.

A. Schumacher.

An den Geheimen Rath Kragh-Juul-Wind und
die Conferenz-Räthe Braem und Stampe.

De tre Herrer besvarede samme Dag Ordren med en Forestilling til Kongen, hvori de foreslog, at den paa-tænkte Kommission begyndte med at gennemse de arresteredes Papirer og Brevskaber, »paa det Commissionen deraf kan erfare, hvad for Articler den egentlig haver at søge oplyst«. Som Medlemmer af Kommissionen foreslaar de først »Herr General Lieutenant Köhler, saafremt det ikke skulle eragtes anstødeligt, at han skal have været een af dem, som haver arresteret nogle af de Paagiældende«, dernæst Luxdorph, Carstens, Koefod Ancher, Guldberg og Sevel samt som Sekretær Christen Schow; de forbeholder sig muligt senere at bringe flere i Forslag. Kongen resolverer:

Ap[probirt]. Aber Gen. Lt. Köhlert nur zu Untersuchung der Papire aber nicht als Richter.

Ch.«

Den 20. Januar 1772 udgik derefter et kongeligt Kommissorium¹ til:

Gehejmeraad, Justitiarius i Højesteret Jens Krag Juel
Wind,

Konferensraad, Deputeret i Generalitets- og Kommissariatskollegiet Gotthardt Albrecht Braem,

Konferensraad, Generalprokurør Henrik Stampe,

Konferensraad, Deputeret i Danske Kancelli Bolle Willum
Luxdorph,

Konferensraad, Overprokurør Adolph Gotthard Carstens,

¹ DKanc. 1. Dpt. Missive Nr. 36.

Etatsraad, Professor ved Universitetet Peter Kofoed
Ancher,
Etatsraad, Kabinetssekretær hos Arveprins Frederik, Owe
Guldberg,
Etatsraad, Assessor i Højesteret Friederich Christian Sevel,
samt som Sekretær Kancellisekretær Christen Schow.

Endelig beordredes 1772 10. Februar Generalauditor
Johan Ernst Erich Schmidt til at tiltræde Kommissio-
nen¹. Formaalet med Kommissionen udtryktes i disse Ord:

»Saa er til den Ende hermed Vores allernaadigste
Villie og Befaling, at I rette Eders Leylighed efter, strax i
saadan Commission at sammentræde, da I, forinden In-
quisitionen begynder, haver at igiennemsee deres [d. v. s.
de arresterede Personers] Papiirer og Brevskaber, for deraf
at erfare, hvad for Artikler I egentlig haver at søge op-
lyst, og derefter med Undersøgningen at fortfare, samt at
paakiende, hvorledes de Skyldige effter Loven bør ansees
og straffes.«

Endnu den 20. Januar udsendtes følgende Kabinets-
ordre (med Schumachers Haand):

»Der General-Lieutenant v. Köhler, die Conferenz-
Räthe Schumacher und Suhm, wie auch der Etats-
Rath Guldberg werden des fordernsten die Entsiegelung
der Papiere derer arretirten Personen vor sich nehmen;
diejenigen, welche an die Collegia und Departements ge-
hören, selbigen zustellen, und die, welche sich auf die
arretirte Personen beziehen, bald möglichst an die von
Mir niedergesetzte Inquisitions-Commission abliefern. Was
Cassen und Gelder anbelangen, so sind selbige an den
Etats-Rath Linde, Cassirer Meiner Particulair-Cassa, ge-
gen einen von Ihm auszustellenden Empfang-Schein, ab-
zuliefern; und übrigen haben Sie, nach Überlegung und

---

¹ DKanc. 1. Dpt. Missive Nr. 76.

Einsicht, dergestalt zu handeln, wie sie es Meinem Dienste am ersprieslichsten finden werden.

Gegeben Christiansburg d. 20sten Januarii 1772.

Christian.

A. Schumacher.

I Anledning heraf indgik Inkvisitionskommissionen den 21. Januar med en Forestilling til Kongen, hvori den udtalte, at »saavel Commissionens Sikkerhed som Publici Satisfaction synes at udfordre, at Commissionen fra denne Dag af antager sig og bliver ansvarlig for alle de i Boerne befindtlige Papiirer. Derfor foreslog den, »at heele Commissionen, tillige med benævnte 4re, aabne Seglene og ved at igiennemsee Papiirene med viidere levere hver til sit Sted, alt i Conformité af forbemelte Deres Mayts. Befaling«. Dette approberedes af Kongen.

En Kabinetsordre af 1772 25. Januar bestemte yderligere Kommissionens Myndighed: »Paa det Commissionen desto hastigere maae komme til Ende, saa authoriseres samme herved, uden videre Forespørgsel, i Henseende til alt hvad som angaaer de arreterte Personer, deres Folk, Tienere og Boeskab at maa handle saaledes, som de finde det for got, og som de agte at kunde forsvare det«.

Et kgl. Missive 1772 23. Januar¹ paalagde

Konferensraad Braem,

Etatsraad Koefod Ancher,

Etatsraad Owe Guldberg,

Konferensraad, Kabinetssekretær hos Dronning Juliane

Marie, Johan Christian von Schrödersee og

Konferensraad, Bibliotekar Georg Nielsen

at gennemgaa Dronning Caroline Mathildes Papirer.

Endelig fik ved kgl. Missive 1772 28. Januar²

Gehejmeraad Baron Jens Krag Juel Wind,

Konferensraad H. Stampe,

Etatsraad P. Koefod Ancher og

Etatsraad Owe Guldberg

¹ DKanc. 1. Dpt. Missive Nr. 37.

² DKanc. 1. Dpt. Missive Nr. 49.

Kommissorium til at undersøge Dronningens Opførsel, med hvad deraf dependerer; denne Kommission fik ligeledes Christen Schow til Sekretær¹.

De to Kommissioner arbejdede undertiden sammen, og nogle af de Sager, som hører til Kommissionen af 20. Januar, angaar tillige den af 28. Januar, Dronningens Sag. Det her foreliggende Arbejde omfatter kun Inkvisitionskommissionen af 20. Januar 1772.

Et Par Maaneder senere nedsattes ved kgl. Kommissorium 1772 13. Marts² en Kommission til at kende og dømme i Sagen angaaende Ægteskabs Ophævelse mellem Christian VII og Caroline Mathilde. Kongen vilde ikke lade Højesteret dømme i Sagen, »efterdi Vi alletider ansees der Selv at være nærværende«. Kommissionens Medlemmer, der for denne Sag fritoges for den til Kongen aflagte Ed, var følgende:

Statsminister Grev Otto Thott,
 Gehejmekonferensraad Grev Eggert Christopher Knuht,
 Statsminister Joachim Otto Schack Rathlou,
 Statsminister Hans Henrich Rømeling,
 Justitiarius i Højesteret Baron Jens Krag Juel Wind,
 Generalløjtnant Levin Ludwig von Hoben,
 Statsminister Grev Adolph Siegfried v. d. Osten,
 Viceadmiral Christian Friderich Kaas,
 Deputeret i Finanskollegiet, Amtmand Jørgen Erich Scheel,
 Konferensraad Gotthardt Albrecht Braem,
 Konferensraad, Generalprokurør Henrich Stampe,
 Kontreadmiral Henrich Lorentz Fisker,
 Kammerherre Albrecht Philip Levetzau,
 Konferensraad Bolle Willum Luxdorph,
 Konferensraad Henrich Hielmstjerne,
 Konferensraad Adolph Gotthard Carstens,

---

¹ Holm (IV, 2, 365) har ikke været opmærksom paa, at der er to af hinanden uafhængige Inkvisitionskommissioner.

² DKanc. 1. Dpt. Missive Nr. 148.

Biskop Ludvig Harboe,
 Etatsraad Peter Koefod Ancher,
 Generalkrigskommissær Johan Ernst Erich Schmidt,
 Oberst Gottfried von Pentz,
 Etatsraad Peder Hoppe,
 Etatsraad Hans Diderich Brinch Seidelin,
 Etatsraad Johan Friderich Reiche,
 Etatsraad Stephan Hofgaard Cordtsen,
 Etatsraad Friderich Christian Sevel,
 Etatsraad Owe Guldberg,
 Etatsraad Balthazar Gebhardt v. Obelitz,
 Justitsraad Wilhelm Friman Korn,
 Justitsraad Johan Joachim Anchersen,
 Assessor Michael Treschow,
 Assessor Lucas Debes,
 Professor theologiæ Peder Holm,
 Professor theologiæ Christian Beverlin Studsgaard,
 Stiftsprovst Jens Jacob Hegelund,
 Provst Jørgen Hee.

Denne Kommission fik 1772 1. April¹ en kgl. Skrivelse om, at Motiver og Grunde ikke maa anføres i Dommen.

Inkvisitionskommissionen af 20. Januar 1772 begyndte sine Møder den 21. Jan. og holdt derefter indtil den 19. Februar Møde hver Dag undtagen Søndag; Møderne holdtes ofte lige fra Dagens Frembrud til Mørket faldt paa, fra Kl. 9 til over 4. Ikke heller Søndagene gik helt tabt for Arbejdet; to eller flere af Medlemmerne aflagde i de første Søndage Besøg paa Slottene Frederiksberg, Hirschholm og Frydenlund for at lede efter Papirer, som kunde have Interesse for Sagen. Efter 19. Febr. holdtes Møderne mindre hyppigt; det sidste, det 47nde Møde, holdtes den 13. Juni.

Kommissionens første Arbejde var at gennemgaa de fængslede Personers Papirer. Alle de Værelser paa Slottet, som havde været benyttede af disse Personer, var den 17.

---

¹ DKanc. 1. Dpt. Missive Nr. 189.

Januar bleven forseglede. Nu blev Seglene taget fra; alle Pretiosa, Penge og Værdipapirer blev laasede ind i jærnbeslaaede Kister; Breve og andre Papirer, som fandtes der, blev samlede sammen og ordnede. Man udskilte de Breve, som man skønnede kunde have Betydning for Kommissionens Opgave; alle de Papirer, som vedkom Administrationen, ordnedes efter de Kollegier, som de vedkom, for senere at kunne afleveres til disse. Derfor findes endnu i forskellige Kollegiers Arkiver i Pakker for sig Sager fra denne Tid, som ikke er indordnede i Kollegiernes almindelige Rækker af Sager, dels fordi man ikke har taget sig Tid til at sætte dem ind paa den Plads, hvor de hørte hjemme, dels ogsaa fordi man ikke kunde finde nogen Plads til dem der. Kommissionen, som naturligvis ikke havde noget Kendskab til Arkivvæsen, bar sig nemlig saaledes ad, at den sendte hvert Kollegium alt, hvad den fandt vedkom dette, selv om det ikke arkivalisk set kunde have sin Plads der, fordi det var udgaaet derfra. Som Hjælpere ved Ordningen af Papirerne hentedes af og til Panning og Zoega, som begge sad fængslede; men selv om man havde hentet en Arkivar, vilde det ikke have forandret noget; først hundrede Aar senere naaede man i Arkiverne til bevidst at ordne Sagerne efter Proveniensprincippet. Denne Kommissionens Fremgangsmaade kan let give Anledning til Misforstaaelser. Man kunde saaledes deraf, at man finder Struensees Udnævnelse til Æresmedlem af Akademiet iblandt Akademiets Arkivalier, med nogen Grund slutte, at denne Udnævnelse ikke var afgaaet og aldrig havde naaet Struensee; det vilde være en Fejlslutning: Brevet er afsendt, men af Kommissionen sendt tilbage igen til Akademiet. At Struensee har faaet det, kan ses af, at der inden i Udnævnelsesbrevet, som er skrevet paa Dansk, ligger en tysk Oversættelse, skrevet med Zoegas Haand.

Ogsaa ude i Byen i de fængslede Boliger, hvor Værelserne ligesom paa Slottet var blevet forseglede den 17. Januar, blev der af nogle af Kommissionens Medlemmer foretaget Undersøgelser; hvad der fand-

tes af Brevsager, bragtes op paa Slottet. Hos General Gähler i Stormgade fandtes saa mange Papirer, at de fyldte to Kufferter og et Chatol, som man ikke paa Stedet kunde aabne; de førtes alle op paa Slottet og tømtes der. Eftersøgning blev endvidere foretaget i Falckenschiolds Værelser paa Kasernen, i Justitsraad Struensees Lejlighed i Apoteker Beckers Gaard paa Købmagergade, i Admiral Hansens Lejlighed i Admiralitetsgaarden, i Sturz's Værelser paa Charlottenborg, i Willebrands Værelser i St. Kongensgade og i Professor Bergers Lejlighed i Ny Frederiksstad; det sidste Sted var Værelserne næsten tomme, da Møblerne var flyttede op til de Værelser, som Berger havde faaet indrømmet til Afbenyttelse paa Slottet. Alt hvad der fandtes paa de fængsledes Personer af Værdigenstande og Papirer afleveredes til Kommissionen, og til den bragtes ogsaa de Breve, som indløb til de arresterede; de blev læste og lagte til det øvrige Materiale. Ved Undersøgelserne paa Frederiksberg, Frydenlund og Hirschholm fandtes ingen Papirer af Interesse, og da Panning blev spurgt om Struensees Korrespondance, svarede han, at Struensee selv næsten aldrig skrev Breve, og de Breve, som han modtog, plejede han straks efter Læsningen at rive itu og kaste paa Ilden. Men i det hele fik Kommissionen samlet et meget stort Materiale, som det tog mange Uger at arbejde sig igennem.

Kommissionen maatte tage sig af nogle af de fængsledes Boer. Justitsraad Struensee bad om, at hans Heste maatte blive solgte, hans Husholdning ophævet, og hans Domestikker afskedigede. Dette paatog Kommissionen sig; Hestene blev solgte, og Sekretær Schow begav sig hen i Lejligheden, hævdede Husholdningen straks og afskedigede Tjenestefolkene, som dog kunde hæve Løn og Kostpenge hos ham til Udgangen af Marts Maaned; de fik Paalæg om ikke at forlade Byen uden Kommissionens Tilladelse. Greverne Struensees og Brandts Staldfolk indgav en Memorial, hvori de forlangte Kostpenge og Løn til Skiftetid; man besluttede at lade Hestene sælge ved Auktion og at lade Folkene hver Uge hente hos Sekretæren, hvad de

maatte have at kræve af Penge. Man sørgede for, at de fængslede ikke blev syge, og tilstod derfor dem, der var vant til god Levemaade, Brødrene Struensee, Brandt og Berger hver en Rdl. daglig til deres Underholdning, som Kommandanten i Kastellet von Hoben fik Besked om. Willebrand fik Lov til at tale med sin Familie, Forældre og Sødskende, een ad Gangen, i nogle Officerers Overværelse, men kun i et Sprog, som disse Officerer forstod. C. A. Struensee fik Tilladelse til at skrive til sin Kone og sin Fader (under Opsigt), men da han ogsaa bad om at faa sit Klaver flyttet op i Fængselet, for at han kunde adspredde sig med at spille derpaa, fik han Afslag. Kommissionen, der forelagde Struensees Ønske for Kongen, fik derom en Kabinetsordre, som lød:

Det tillades Justitzraad Struensee, dog ickun alleene for denne Gang og under Inquisitions Commissionens Opsium, at maatte tilskrive sin Fader og Koene. Det forlangte Claveer holder Jeg fore, at hand gierne kand undvære endnu paa nogen Tiid, allerhelst da Bøgers Læsning er vorden hannem tilladt; og hvad Arrestens Formildelse angaaer, da kand samme, for adskillige Aarsagers Skyld, ey forundes hannem, forinden der er gaaet Dom i Hoved-Arrestanternes Sag. For det Øvrige igientager Jeg ved denne Leylighed den Inquisitions-Commissionen, med hvis Nidkierhed, Fliid og Klogskab Jeg paa det fuldkommenste er fornøyet, allerede givne Tilladelse, uden videre Forespørgsel at handle efter deres beste Indsigt og Samvittighed, og saaledes som den finder det mest passende til Omstændighederne.

Christiansborg den 13de Martii 1772.

Christian.

A. Schumacher.

Denne Kommissionen givne Bemyndigelse til at handle paa egen Haand, har den aabenbart ikke haft synderlig Lyst til at bruge; den var forsigtig. Da Fru Gähler havde ytret Ønske om Lempelser i sin Arrest, henvendte den sig i en Forestilling af 24. Marts til Kongen: Fru

Gähler havde efter det sidste Forhør over hende ønsket indført i Protokollen:

»Hun bad Commissionen at forestille Hans Mayt. den haarde Omgang, der var bleven brugt imod hende frem for alle andre af hendes Kiøn, da hun alleene var bleven arresteret i Castellet og de 4 første Dage holdet overmaade haardt, i det at en Officeer bestandig om Dagen maatte være i Stuen hos hende; hendes Kammer-Pige blev forbuden at komme til hende, og der blev slaaet Legter for hendes Vinduer med viidere; hvilket havde gaaet hende saa nær til Hierte (i sær at hun ikke maatte komme et Øyeblik til hendes Mand, som var syg, og hun begiærede at see i Overværelse af en Officeer), saa hun derover var faldet i Sygdom og maaskee havde taget sin Død, dersom hun ey havde trøstet sig ved sin Uskyldighed; og skjønt hendes Arrest siden havde været taaleligere, havde hun dog henimod 3 Uger maattet sidde i Castellet. Hun indstillede derfor, om det ikke for at detrompere Publicum kunde tillades hende (saafremt Arresten ikke, efter hendes Formodning, reent maatte ophøre, da hun deraf ingenlunde ville disabusere) saa dog i det mindste at kiøre Tour, at tage i Kirke, besøge hendes Søster, samt om mueligt at see hendes Mand, om det ikkun var et Øyeblik og i en Officeers Nærværelse, tilligemed hendes Søn.« Kommissionen er tilbøjelig til at gaa ind paa hendes Ønske og slutter derfor: »Og som Commissionen ikke under Sagens Undersøgning eller ved det ommeldte Forhør har fundet noget, som egentlig kunde gravere hende, saa skulle vi allerunderdanigst indstille, hvorviit det allernaadigst maatte behage Deres Kongelige Mayt. at accordere samme hendes Begiæring.« Men paa højeste Sted var man ikke helt saa villig til at mildne Fru Gählers Arrest. Svaret kom i en Kabinetsordre:

Den af mig nedsatte Inquisitions Commission gives hermed paa dens Forestilling af 24de hujus til kiende: At det ey, føren Sagens endelige Udfald, kan tillades General-Lieutenant v. Gählers Frue hverken at giøre eller imodtage nogen Besøgelse eller at indfinde sig paa publice Stæder,

med mindre at hendes Sundhed skulde udkræve at giøre en Promenade en carosse, da sligt, i Selskab af hendes Søster eller Svoger, naar de derfor vil staae til Ansvar, maae være hende tilladt. For det Øvrige igientager Jeg ved denne Leylighed den Commissionen allerede forhen givne Fuldmagt, i alle slige Tilfælde, uden videre Fore-spørgsel, at handle efter beste Skiønsomhed og Indsigt.

Christiansborg d. 26de Martii 1772.

Christian.

A. Schumacher.

Kommissionen havde dog Grund til at være forsigtig; da man den 2. April 1772 var klar over, at der intet var at bebrejde Panning, løslod den ham, men om de øvrige Arrestanter besluttede den »at lade deres Arrester blive aldeles uforandret, efterdi den var kommen i Erfaring, at den føyede Anstalt af Commissionen ang. Etatzraad Willebrandts Arrestes Formildelse var bleven contraman-deret«. ¹

Den 27. Januar udgik der en Plakat, at alle, som maatte sidde inde med Penge eller Sager, som tilhørte de fængslede, skulde aflevere disse til Kommissionen. Der afleveredes derefter en Del: Guldsmed Hædrich afleverede en Sølvmaskine til vellugtende Vand, som var bestemt til Brandt. Reverdil sendte Guldberg 150 Rdl., som Brandt havde leveret ham den 16. Januar. Pottemageren Søren Mogensen paa Købmagergade indleverede en Løberhue med Buket og Stok og et gult og blaat Skærf, som Struenses Løber havde givet ham Morgenen før Arrestationen. Konferensraad Fabritius indsendte en Kabinetsordre, som gik ud paa, at han skulde betale Legationssekretær Hanneken i London 8000 Rdl. mod at faa dem refunderet af Partikulærkassen ²; han havde faaet Pengene i Partikulærkassen og havde betalt Hanneken 1300 Pd. Sterling, som blev 7185 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ 4 β ; han skyldte altsaa Partikulærkassen 814 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$ 12 β , som han adskillige Gange havde villet betale.

¹ C 3 S. 223.

² Jvfr. KabO. 491 og 2140.

Schimmelmänn indleverede Regnskab over sit Mellemværende med J. F. Struensee, hvorefter han blev Struensee skyldig 14500 Rdl., som han samtidig afleverede. Han meddelte, at Falckenschiold havde 7000 Rdl. staaende paa Rente hos ham.

Lotteriinspektør Koes indleverede 10 Breve fra Grev Struensee og andre om Tallotteriet og fik Kvittering; ligeledes afleverede han imod Kvittering en Obligation paa 18800 Rdl., som Struensee havde udstedt til Interessentskabet den 9. Januar 1772. Han forlangte udleveret af Struensees Bo 47 Aktier i Tallotteriet imod at indbetale i Boet 4700 Rdl., som Struensee havde betalt for dem; Struensee havde nemlig ikke stillet Kaution for de endnu ikke betalte 400 Rdl. pr. Aktie. Men Kommissionen vilde ikke gaa ind paa denne Transaktion; den meddelte ham, at hans og hans Medinteressenters Ret til Grev Struensees Bo skulde blive dem forbeholden.

Efter Kommissionens Opfordring afgav Køller og Eickstedt skriftlige Beretninger om, hvorledes det gik for sig, da de anklagede blev arresterede¹.

Kaptajn du Vall gav en skriftlig Fremstilling af de norske Matrosers og Gardens Mytteri og dens Virkning ved Hoffet².

Flere af de fængslede leverede, dels af egen Drift, dels efter Opfordring fra Kommissionen, skriftlige Forsvarsindlæg til denne, nemlig Brødrene Struensee, Falckenschiold og Sturz³. J. F. Struensee skrev desuden paa fransk en Beretning om Kongens Sundhedstilstand.

Da Kommissionen var naaet saa vidt i sit Arbejde, at den kunde indse, at det for J. F. Struensees Vedkommende gjaldt Livet, foreslog den d. 26. Febr., at der sendtes ham en Præst; dette approberedes, og Biskop Harboe fik gennem Danske Kancelli Ordre til at beskikke Arrestanten en Præst, som med det snarreste skulde indfinde

¹ Se S. 371—379.

² Se S. 379—382.

³ Se S. 7—135.

sig hos ham¹. Det blev Præsten ved St. Petri tyske Menighed Balthazar Münter, som kom til at besøge denne Tjeneste, om hvilken han, som bekendt, i Trykken udgav en Beretning². Paa samme Maade blev Provsten ved Holmens Provsti Jørgen Hee beskikket til Præst for Enevold Brandt; ogsaa Hee udgav i Trykken en Beretning om sine Samtaler med Arrestanten³. Ved Exekutionen ledsagede de to Præster de dødsdømte til Retterstedet.

En af Kommissionens vigtigste Forretninger var at holde Forhør. Man afhørte en Mængde Vidner, bl. a. de Folk, som havde været omkring Kongen eller havde tjent Struensee og de andre arresterede. Man søgte at komme paa det rene med, hvor meget der laa til Grund for den Mistanke, som almindelig næredes, at Struensee havde stræbt Kongen efter Livet. Til den Ende lagde man Beslag paa alle de Medikamenter og Recepter, der fandtes hos Kongen, Struensee og Professor Berger, hvorefter man hidkaldte Livlægerne Piper og Joh. Just v. Berger, Apoteker Cappel og Materialist Müller til at undersøge dem; men de erklærede dem for uskadelige. Hofapoteker Becker erklærede, at han ikke erindrede, at Berger nogensinde paa Apoteket havde rekvireret noget, som havde været i mindste Maade skadeligt. Da der gik det Rygte, at Kongen engang havde givet Frisøren Johan Peter Winge sin Kaffe at drikke, og at denne var blevet syg deraf, blev Winge hentet og udspurgt; han benægtede Sandheden i Rygtet; han havde vel drukket Kaffen, men han var ikke blevet syg. Ogsaa Drengene, som plejede at holde Kongen med Selskab, forklarede, at naar Kongen levnede noget Kaffe, drak de det, men de fik ikke ondt deraf.

Kammertjener og Livkirurg Johan Friderich Brieghel fortalte, at Kongen i Vinteren efter sin Udenlandsrejse, før han tog til Frederiksberg, faldt i sit Gemak paa Chri-

¹ Schumachers Skrivelse til Kommissionen 1772 28. Febr.

² Bekehrungsgeschichte des vormaligen Grafen . . . Johann Friedrich Struensee. K. 1772.

³ Paalidelig Underretning om Enevold Brandts Forhold og Tænkemaade i hans Fængsel indtil hans Død 28. April 1772. K. 1772.

stiansborg og stødte de venstre Ribben meget stærkt. Brieghel løb til Struensee og fortalte det og foreslog, at Kongen skulde aarelades, men Struensee sagde, at det var af liden Betydenhed, og vilde ikke have Kongen aareladt. Kongen kastede Blod op i 3 à 4 Dage derefter, og de to andre Livmedici mente ogsaa, at Kongen burde have været aareladt.

De Drengene, som var hos Kongen og holdt ham med Selskab, blev nøje udspurgt om, hvad de vidste om den daglige Omgang mellem Kongen og de arresterede. Drengene var 3: 1. Negerdrengen Moranti, som ikke vidste sin Alder, var af Byskriver Diderichs foræret til Brandt, som gav ham til Kongen, hos hvem han havde været indtil for ganske nylig, da han var kommen til Christians Plejehus. 2. Ole Hansen Holm var c. 10 Aar gammel, var en Søn af Købmand Hans Holm i Nykøbing p. Sjælland og en Brodersøn af Løjtnant i Norske Livregiment Carl Larsen von Holm, hos hvem han boede og fra hvem Professor Berger hentede ham op paa Slottet for at lege med den sorte Dreng Moranti. Han blev senere fjærnet fra denne Tjeneste og anbragt paa Christians Plejehus. Han afløstes af 3. Jørgen Hansen Risballe Gelius, der ikke vidste, hvor gammel han var; han var en Søn af en Skibskaptajn, som var druknet; hans Stefader var Skibstømmermand Jens Jensen Sebye paa Asiatisk Kompagni, og denne havde faaet Understøttelse af Silkehuset, hvis Skriver havde bragt Jørgen til Slottet, da Ole Holm kom bort. Disse 3 Drengene blev udspurgt om Arrestanternes Forhold til Kongen og navnlig om det bekendte Optrin, da Brandt slog Kongen. Om dette Optrin blev ogsaa Kongens, Brandts og Struensees Tjenere spurgt og de forklarede alle nogenlunde overensstemmende. Som en Prøve meddeles her:

Kammertjener Sleths Forklaring, der afgaves den 4. Februar 1772 og lyder saaledes¹:

Kammer Tiener Sleth mødte, og efter at hand af

¹ Kommissionens Protokol (A 1) S. 34—37.

Commissionen var bleven advaret saaledes at gjøre sin Forklaring om, hvad man fandt fornøden at spørge ham, som han i sin Tiid, naar han paakrævedes, trøstede sig med Eed at kunde bekræfte. Liigeleedes blev hand og advaret ey for nogen at udlade sig med, hvad hand her i Commissionen blev adspurgt, hvilket hand alt lovede. Commissionen begiærede herpaa, at hand vilde forklare, hvad ham var bevidst ang. Grev Struensees og Grev Brandtes Opførsel og Omgang med Hans Mayt. I dessen Anledning gjorde Kammertiener Sleth følgende Forklaring:

Paa omtrent et Aars Tiid har bemeldte Grever søgt at holde dem, neml. Kammertienerne, meere og meere fra Hans Mayt., saa de til Slutning ikke have viidere end klædet Hans Mayt. paa om Morgenen, hvor dog Grev Brandt indtil paa et halvt Aars Tiid bestandig har været hos, da snart hand, snart Professor Berger idelig har været inde hos og observeret alt, hvad de foretog sig. Kammertienerne bleve alletiider averterede af Brandt, naar de skulde indfinde sig i Kongens Sovekammer, men førend de kom ind, havde Professor Berger været inde og givet Kongen Medicin paa Sengen; naar Kammertienerne kom ind, gik gemeenlig Berger ud, og Brandt kom ind i hans Sted. Om Aftenen ere Kammertienerne ikke blevne kaldede til at afklæde Kongen paa halvandet Aars Tid, mens Warensted endnu var Kammer Page; thi da de meldte sig adskillige Gange, befalede Hans Mayt., at de kunde gaa bort igien, hvorover de bleve borte og fornam, at Warenstedt, saalænge hand var der, siden Brandt og endelig de 2 Drengede afklædte ham, hvilke Drengede, siden den Tiid Warenstedt kom bort, har snart een, snart begge lagt i Kongens Sovegemak. Og i Almindelighed har ingen kommet til Kongen eller været om ham uden bemeldte tvende Grever samt Professor Berger, som mest er kommet til Kongen om Morgenen, og naar hand ellers fulgte ham til Badet. Af denne Aarsag kand Deponenten ikke give nogen fuldstændig Historie om Grevernes Opførsel, men erindrede dog følgende Passage, som hand holdt sig forbunden at anmelde her i Commissionen: 1) En Mor-

genstund omtrent i sidste Septembris Maaned paa Hirschholm, da Deponenten kom ind for at give Hans Mayt. sin Skiorte paa, observerede Deponenten, at Hans Mayt. var revet paa hans Hals paa Siiden, samt at hand paa Tommelfingeren liigeleedes var saaret. Dette foranledigede Deponenten til at spørge Hans Mayt., hvor hand var kommen til den Skade. I Førstningen vilde Hans Mayt. ikke sige det; men endeligen loed hand sig dertil bevæge og fortalte, at om Aftenen i Sælskabet hos Dronningen havde Hans Mayt. kastet en Citron eller en Serviette (hvilken af Deelene erindrede Deponenten ikke tilvisse) paa Greve Brandtes Hoved, hvorpaa Hans Mayt. strax havde retireret sig, Kl. omtrent 10¹/₂ for at gaae til Sengs. Da Hans Mayt. havde lagt noget, kom Greve Brandt ind til ham sigende: Det er got nok, De retirerer Dem; men der er en Sag os imellem, som først maae afgjøres, hvorpaa hand greeb Hans Mayt. om Hænderne og Armene, siden tvært over Halsen, ligesom hand vilde qvæle ham, ved hvilken Leylighed Hans Mayt. havde faaet det omtalte Saar paa Halsen, og som Hans Mayt. vilde støde ham fra sig og formodentlig maae have truffet ham i Munden, har Brandt bidt ham i Fingeren, hvoraf det Saar reyser sig, som Deponenten saae paa Kongens Finger. Deponenten forklarede, ved forestaaende blev ham forelæst, at Kongen ikke var gaaet til Sængs, da Greve Brandt, saaledes som forklaret, kom ind i Kammeret til ham, eyheller var han afklædt, efterdi Brandt gik liige ind efter ham og tiltalte ham saaleedes, som Deponenten har forklaret. Drengene vare inde hos Kongen, da Brandt kom ind til Kongen; Brandt befalede dem, at de skulde gaae ud, men som de svarede Ney, de vilde ikke, siger hand, de skulle gaae ind til Dronningen, som havde noget at ville give dem. Strax efter kommer de tilbage igien og finder, at Greve Brandt var i Haandgemænge med Kongen, hvorpaa de løber ud i Laquais Gemakket og raaber: Kom ind, hielp Kongen, Brandt slaarer ham! Og da Drengene kom ind, slap hand Kongen, og Kongen befalede ham at gaae bort, hvorpaa Hans Mayt. lukkede Dørene for sig og forføyede

sig til Sængs, efter at hand selv havde maattet klæde sig af. Om Morgenen kunde Deponenten mærke en særdeles Gemyts Bevægelse hos Hans Mayt., da hand fortaalte ham forestaaende Passage, og ved adskillige Leyligheder har Hans Mayt. givet Deponenten tilkiende, at hand bar en Frygt hos sig, igien at blive overfaldet af Brandt. Ellers havde Deponenten seet, at Brandt altid har viist en fiær og foragtelig Mine imod Kongen, neppe vidst, om hand vilde tage Hatten af, naar hand gik ind til Hans Mayt. Som Deponenten for nærværende Tiid ikke erindrede sig viidere, saa blev hand for denne Gang demitteret.

Kongens Kammertjener Christan Torp forklarede fra Udenlandsrejsens Tid, at Kongen egentlig ikke kunde lide Struensee. Han havde ofte observeret, at naar Struensee var kommen fra Kongen, havde Hans Majestæt været i ond Humør; dog kunde Deponenten ikke sige, at Struensee enten i Ord eller Gerninger, saa vidt han havde set, havde mankeret den Respekt, han var Kongen skyldig. Men han havde set Brandt komme ind til Kongen med Hatten paa, beholde den paa og undertiden i sin Pudderkjole, »og naar han talte Kongen til, var det idelig tout court: König!; sadt ofte med Beenene over Kryds«. Han fortalte dernæst om Slagsmaalet mellem Brandt og Kongen, som han dog ikke selv havde set, men hans Dreng Søren havde Historien fra Drengen Jørgen. Deponenten havde engang taget noget af det Pulver, Berger gav Kongen, og havde vist det til sin Svoger Dr. Abildgaard, som examinerede det og sagde, at det bestod af Kina og Staal og ikke var skadeligt. Brandt kom ofte fløjtende og syngende ind til Kongen.

Struensees Kammertjener Carl Wulff forklarede, at Berger kom daglig til Struensee, Justitsraad Struensee en à to Gange om Ugen, mest om Aftenen mellem 11 og 12 til mellem 1 og 2; Falckenschiold kom ogsaa ofte og gik umeldt ind, men Kammerherre Bülow og Hofmarskal Bielke kom aldrig uanmeldt ind i hans Værelse. Brandt gik uanmeldt ind, men kom ikke ofte eller ukaldet. Ellers huskede han Gähler, Holstein, Rantzau og Køller.

Et meget vigtigt Vidne var Kammerjunker Engel Carl Ernst v. Schack; han mødte for Kommissionen den 10. Februar og

»paa Begiæring at tilkiendegive, hvad hand om Greve Struensee og Greve Brandt vidste, gjorde Forklaring: At da hand blev Kammer Page, blev hand af Struensee og Brandt saaleedes instrueret, at hand ikke maatte sige til nogen, hvad der passerede i Kabinettet, uden til Greve Brandt alleene; naar Struensee eller Brandt kom ind til Kongen, skulde hand gaae ud fra Hans Mayt.; Brandt havde og forbudet ham, aldrig at indlade sig i Discours med Kongen, meget mindre at fortælle ham noget af, hvad der maatte passere, eller Deponenten kunde have hørt. Da de kom til Friderichsberg, forbød de ham, at hand ikke maatte gaae længere i Haven med Kongen end i Indelukket, liggende til Raison, at de frygtede, Kongen kunde insultere Folk, som maatte promenere i Haugen; tilsidst da de vare komne her til Byen, befalede Greve Struensee Deponenten, at hand skulle gaae bort fra Kongen, naar Berger var der, og forbød ham aldeles at blive hos Kongen, saalænge Berger var der; Berger blev der omtrent en halv Time, og naar hand gik, blev Deponenten kaldet. Da Kongen paa Friderichsberg loed af at bruge Pulver, og Kongen befalede Deponent, naar hand om Morgenen meldte Berger, at sige Berger, at Kongen feylede intet, samt at hand gjerne kunde gaae bort, indtil Kongen loed ham kalde, fik Deponent af Struensee, som havde faaet at viide, at Berger om Morgenen ikke meere kom ind til Kongen, saadan Forholds Ordre: At Deponent skulle gaae bort fra Kongen, saa snart han havde drukket Thee, og sige til Kongen: Nu gaaer ieg bort og lade kalde Berger, hvilket Deponenten og maatte gjøre, da Berger gik iidelig ind til Kongen, skiøndt Hans Mayt. ikke skiøttede noget om ham. En Aften Stund paa Hirschholm behagede det Hans Mayt. at befale Deponenten, at hand skulle kiøre alleene ud med ham; da Deponenten kom hiem med Kongen fra denne Tour, blev hand af Greve Brandt haardeligen tiltalt og truet, at dersom hand nogen Tiid herefter

understoed sig at kiøre alleene ud med Kongen, skulle hand strax blive jaget bort fra Hoffet. Naar Struensee om Dagen arbejdede med Kongen, skal hand efter Hans Mayt.s Sigende til Deponenten forestillet alle Ting at være onde og uordentlige og idelig tiltalt Hans Majt. meget brusque. Hans Mayt. har og fortalt Deponenten, hvorleedes Struensee og Brandt har ofte sagt til Kongen, at det var en heroisk Gierning at springe ud af Vinduet, springe i Vandet og drukne sig, skyde sig selv ihjel, ja endog raadet Hans Mayt. selv til at gjøre saadant, liige som de og, førend Kongen kom her til Byen, raadede ham, at naar hand toeg sin Residentz her paa Slottet, skulle hand gaae omkring i Gangene og paa Gaderne og insultere dem, hand mødte. I de første Dage at Deponenten var bleven Kammer Page, saae hand, at Hans Mayt. sprang i Ilden paa Kaminen, at hand slog sig med en Ild Tange over Beenene; Deponenten berattede dette for Struensee, som svarede: Det gjør hand, fordi hand seer, det frapperer dem, og saalænge hand mærker det, bliver hand ved; men naar De lader som intet er, lader hand nok være. Hans Mayt. har fortalt Deponenten for nogen Tiid siden, og paa Forespørgsel af Deponenten, da hand meldte, at hand var kaldet i Commissionen, tilladt ja befalet ham, her i Commissionen igien at fortælle følgende Passage: En Dag paa Hirschholm havde Greve Struensee og Falckenschiold irriteret Hans Mayt. om Morgenens saaledes imod Greve Brandt, at Hans Mayt. i Fortrydelse imod bemeldte Greve Brandt loed falde disse Ord ved Dejeunéen: Grev Brandt, ieg gad givet Eder nogle Stokke Prygl. Dronningen og Greve Struensee, som hørde dette, foreholdt Kongen strax, at det var ham uanstændig saaleedes at tiltale og opføre sig mod dem, som var hos ham, tilsidst maatte alle Mennesker forlade ham. Dette syntes at stille Brandt, som var irriteret, noget tilfreds, da hand sagde til Grevinde Holst, som hand stoed med i Vinduet: see, hvor hand (Kongen) fortryder det, ah, qu'il est charmant! Om Aftenen, da Kongen havde retireret sig i sit Sove Gemak, kommer Brandt ind til ham meget

forbitret, sigende til Drengene, som vare inde hos Kongen, at de skulde gaae ind til Dronningen, hun havde noget at give dem. Da Drengene vare gangne ud, slog Brandt Døren i Laas, begiærede Satisfaction af Kongen for, hvad der om Dagen var passeret, og greeb endelig Kongen i Brystet; da Kongen støder ham fra sig, bider Brandt ham i Tommel Fingeren, saa den blødte. Brandt toeg derpaa Kongen med den eene Haand tvert over Halsen og trykkede imod med den anden Haand i Kongens Ryg, ligesom hand enten vilde qvæle Kongen eller i det mindste kaste ham i Jorden. Kongen bad for sig, at Brandt vilde slippe ham, hand vilde give ham, hvad hand vilde have. Brandt loed sig omsider persuadere, dog sigende derhos, medens hand holdt paa Kongen: Nu kand De see, jeg kand gjøre ved Dem alt hvad ieg vil, Deres Liv staaer i min Haand. Kongen maatte love Brandt, at hand aldrig vilde gjøre det meer, hvorpaa Brandt svarede: Dersom De saaleedes insulterer mig oftere, skal ieg slaae Dem, saa Blodet skal staae ud af Deres Hals, og saa lade Dem ligge, hvorpaa Brandt gik bort fra Kongen. Hans Mayt. har tillige sagt Deponenten, at Brandt ved denne Passage har brugt de allergroveste Skiælds Ord imod Hans Mayt. Kort Tiid efter at dette havde tildraget sig, har Grev Struensee (som Hans Mayt. har sagt Deponenten) en Dag, da hand arbejdede med Hans Mayt. i Cabinettet, overhængt Hans Mayt. og tilsidst faaet ham overtalt til at gjøre Greve Brandt til Grand maitre de la garderobe. Saasnart Hans Mayt. havde givet sit Samtykke dertil, loed Greve Struensee Brandt kalde need, og i Kabinettet, hvor hand sad og arbejdede med Hans Mayt., stoed op af Stoelen, da Brandt kom ind, omfavnede og kyssede ham¹ i Hans Mayt.'s Nærværelse, gratulerede ham med hans nye Charge og betitlede ham Excellence.

Og som Kammerjunkeren (Deponenten), da saavit i Protocollen var avanceret, blev kaldet til Hans Mayt., blev hand for denne Gang dimitteret.«

¹ Dette blev paa Kongens Foranledning i et senere Møde rettet: Struensee omfavnede og kyssede ikke Brandt, da han gratulerede ham.

Senere leveredes der til Kommissionen 4 af Schack skrevne og af Kongen egenhændig bekræftede Forklaringer¹.

Samme Dag kom Johann David Panning for. Han forklarede, at han var født i Halle, havde kendt J. F. Struensee fra Barndommen af og var hans Skolekammerat. Han havde haft forskellige Stillinger, var i 2 Aar efter Struensees Anbefaling Hofmester hos Grev Platen i Holsten for hans to Sønner. Struensee var dengang Stadsfysikus i Altona og skaffede ham derefter en Ansættelse ved Kopskatten, da den indførtes; herved blev han i 2 Aar, saa søgte han atter sin Lykke ude i Verden; han kom til Holland og blev Kompagni-Sekretær, senere Løjtnant og Regimentsauditør. Struensee skrev forskellige Gange til ham, at han skulde komme til København, det vilde blive til hans Lykke, men paa Grund af hans Giftermaal og hans Kones Nedkomst var det trukket ud med denne Rejse, og først i forrige Aar kom han til København. Han havde tænkt, at han vilde blive knyttet til Struensee personlig, og i Begyndelsen brugte denne ham ogsaa til at koncipere Kabinetsordrer og til at renskrive de af ham selv konciperede Ordre, men 14 Dage efter sin Ankomst fik han Udnævnelse som Sekretær ved Kabinettet med 600 Rdl.s aarlig Gage, som straks efter forhøjedes til 800 Rdl. Paa Spørgsmaalet, om ikke Struensee havde haft særlig Tillid til ham, sagde han ja; men naar Justitsraad Struensee, Falckenschiold, Gähler, Brandt eller de Deputerede fra Kollegierne var hos ham, havde han lukket Døren til Kabinettet, hvor Deponenten arbejdede, og havde ladet se nogen Utilfredshed, naar han gik igennem Værelset. Panning havde lavet Ekstrakter af de Breve, som indløb til Struensee, som i Margenen havde noteret, hvad der skulde svares. Senere var dette Arbejde gaaet over til Morack. Undertiden havde Struensee selv skrevet Svar, ellers Panning eller Morack. Der var ikke holdt Kopibog over de udgaaede Breve, og kun til faa Breve

¹ Se 3—7.

var der skrevet Koncepter. Deponenten mindedes ikke, at Struensee havde staaet i nogen fortrolig Korrespondance med nogen, undtagen den med Grevinde Bentinck. Brevene fra denne havde Struensee givet ham og befalet ham at opbevare dem vel, saa at ingen fik dem at se. Da han selv ikke havde noget Sted, hvor han kunde laase dem inde, havde han forseglet dem med Grevens Segl og givet dem til Sekretær Morack til at opbevare. Han havde begyndt at læse i disse Breve, men snart lagt dem fra sig da han ikke forstod Indholdet. Saa meget havde han dog forstaaet, at hans første Formodning, at det drejede sig om et Kærlighedsforhold, var fejlagtig. Han havde hverken skrevet eller læst noget Svar paa disse Breve, men efter Grevens udtrykkelige Forlangende havde han forseglet begge Brevene til Grevinde Bentinck med sit eget Signet; han havde ogsaa skrevet udenpaa med en lidt fordrejet Haand. Grevinde Bentinck havde faaet Besked om at adressere sine Breve til Grev Struensee til Ritmester Spies her i Byen. Mere vidste Panning ikke om disse Breve, hvis dunkle Indhold han ikke kunde forklare. Han udspurgtes om Osborne og Etatsraad Waitz i Hamborg; Struensees Korrespondance med denne sidste var efter Pannings Mening af ingen Betydning; den drejede sig bl. a. om Waitz's Gage, som denne vilde have forhøjet. Waitz havde foræret Struensee to Karlsbader Pistoler, som Legationspræst Silber havde overrakt Struensee paa Hirschholm. I et senere Forhør fortalte Panning, at Grev Brandt ofte havde skrevet til Grev Struensee, der straks, med Til-sidesættelse af andre Breve, havde svaret paa disse Billetter. Engang, vistnok i September Maaned, havde Brandt skrevet Struensee et langt Brev til, som denne havde haft hos sig i Lommen i to Dage og havde syntes urolig og bekymret over dets Indhold. At Brevet var fra Brandt, havde Deponenten sluttet deraf, at Greven havde sagt: Jeg maa dog svare Brandt. Greven havde skrevet længe paa sit Svar og havde, efter hans Formodning, leveret det i Brandts egne Hænder. Paa Frederiksberg havde der ogsaa været nogen Misforstaaelse imellem dem. »Brandt

habe dem Grafen ungefehr in den terminis geschrieben: Quoique les chemins et le corps de cavallerie exige beaucoup de depenses, il est pourtant vray que 3000 ecus, comme le dit la comtesse de Holstein, sont peu de choses, quand il est question de payer 11000 ecus. Deponent habe darauf, weil in der geheimen Kabinets Casse kein Geld gewesen, 3000 Rth. aus der Königin Casse gegen des Grafen Interims-Schein verlangen und das Geld Brandten zusenden müssen. Eine halbe Stunde hernach habe Brandt das Geld versiegelt zurückgesandt, und Deponent, in Meinung, dass das Geld unrichtig wäre, das Packet geöffnet, darin aber ein Billet von Brandten gefunden, ohngefehr dieses Einhalts: Puisque vous n'avez pas voulu accorder d'abord cet argent, je ne puis le resentir mieux, qu'en ne l'acceptant pas à present. Am folgenden Tage habe er sein Versehen in Eröffnung des Packets gegen den Grafen entschuldiget, dieser aber geantwortet, dass es nichts auf sich hätte, und ihm das Geld in der Königin Cabinets Casse zurück zu liefern befohlen, woraus er es aber bald, vielleicht den andern Tag, zurückfordern müssen um es Brandten nochmals zu schicken, der es dann behalten. Auf dieses letzte Packet habe der Graf selbst die Adresse gezetset. Die Quittung der Gräfin Holstein wegen dieser 3000 Rth. sey bey des Königs speciellen Kabinets Casse befindlich; eine Kabinetsordre aber wegen dieser Gratification nicht vorhanden, vielleicht weil der Graf bey dieser Casse selbst Cassirer gewesen. Deponent, der die Rechnung über diese Casse geschrieben, erwähnt bey dieser Gelegenheit, dass er sich darüber gewundert, dass wegen der an Brandten geschenkten 60000 Rth. keine Quittung vorhanden wäre. In der speciellen Cabinets Casse seyn 4 Steuer Obligationen, jede zu 25000 Rth., gewesen, die auf des Königs Mayt. als Gläubiger gelautet; diese 4 Obligationen seyn an die Ober Steuer Direction mittelst einer Kabinetsordre remittiret und derselben aufgegeben worden sie auf den Einhaber zu stellen. Die Direction habe darauf einen Entwurf darzu eingesandt, den aber der Graf nicht genehmiget. Der Bericht mit dem Entwurfe werde

sich des Deponenten Erinnern nach in der so genannten speciellen Kabinets Casse oder der zu diesem Gebrauch bestimmten eisernen Lade finden. Nach einiger Zeit sey eine andere Kabinets Ordre an die Ober Steuer Direction ergangen. dass gedachte 4 Obligationen realisiret und mit 25000 Rth. sogleich der Anfang gemacht werden solle; es hat aber die Ober Steuer Direction, so viel Deponent sich erinnert, Dilation gesucht, darauf sey eine Kabinetsordre an den Justitz Rath Struensee ausgefertigt auf Abschlag in dem von dem Hof-Intendanten Wegner zur Ausmünzung gelieferten Silber 20000 Rth. an vorbenannte Casse einzuschicken, welches auch geschehen. . . . .

Sonst wurde dem Deponenten noch der Extract der Kabinets Vorstellungen von 18ten bis incl. 25. Decembr. 1771 vorgezeiget und er befraget, warum in diesem Extracte, wenn er mit dem Protocollo der Kabinets Ordres conferiret würde, so viele Unordnung und Unrichtigkeit zu verspüren wäre, warum insonderheit die Kabinets Ordre wegen Abgangs der Garde zu Fuss zuletzt und unmittelbar vor der von S. M. unterzeichneten die Beabschiedung dieser Leute betreffende Ordre gesetzt worden? Und ob er nicht zu solcher seltsamen Einrichtung des Extracts des Grafen Befehl gehabt? Er versicherte hierauf, dass der Graf ihm dieserwegen nichts befohlen. Alles sey seiner, des Deponenten, Eilfertigkeit und Nachlässigkeit zuzuschreiben. Dass die Ordre wegen Abgangs der Fussgarde zuletzt gesetzt worden, rühre daher, dass er keinen Auszug aus derselben dem Secretaire Morac dictiret sondern solche von ihm gantz abschreiben lassen, wiewohl er freylich dabey auf die Data genauer Achtung habe geben sollen. Was die von J. K. M. selbst unterzeichnete, die Beabschiedung der Leute betreffende Ordre angehe, habe er sie nur aus dem Gedächtnisse im Extracte dictiret, in dem Protocolle aber sey in Mangel eines Concepts (da die Ordre aus des Grafens Munde gleich ins reine geschrieben worden) ein leerer Platz gelassen.

Herefter blev Deponenten erindret vel at eftertænke,

hvad hand wiidere kunde have at forklare, og for denne Gang dimitteret.«

Et af de Spørgsmaal, som det var meget vigtigt for Kommissionen at faa opklaret, var det om Kongens Foræring af 60000 Rdl. til hver af de to Grever. Da Panning atter var i Forhør den 23. Marts, blev han bl. a. spurgt derom: »Da Deponent vorhin wegen der den Grafen Struensee und Brandt geschenkten 120 m. Rthl. und des diese Schenkung angehenden Extracts mit der Sprache an sich gehalten, so wird ihm vorgestellet, dass nach jetziger Lage der Sache eine reinere Aussage über diesen Punkt in die Bestimmung des auf den Grafen Struensee wartenden Schiksals keinen besonderen Einfluss haben könne, und er nochmals befraget, was ihm von der vorerwähnten so verdächtigen Schenkung bekannt sey. R.: Diese Sache sey bey seiner Ankuft schon abgeschlossen und approbirt gewesen. Er habe zwar den Extract mehrmals vor Augen gehabt, aber daraus, dass die Zahlen so übel geschrieben gewesen, keinen Verdacht geschöpft, weil er die grosse Nachlässigkeit des Grafen Struensee im Schreiben gekannt. Er habe nur das bedenklich gefunden, dass von dem Grafen Brandt der ihm geschenkten 60 m. Rthl. wegen keine Quitung da gewesen, weswegen er auch den Grafen Struensee, wo nicht zweymal doch gewiss einmal, daran erinnert habe, welcher dann zwar geantwortet: das müsste freylich geschehen, und er wollte daran denken; es sey aber doch die Quitung nicht erfolgt.«

Den 13. Februar mødte Generalmajor Gude, og paa Spørgsmaalet, om han ikke den 27. Decbr. havde været hos Oberst Bielefeldt og befalet ham paa Grund af en Kabinetsordre straks at holde 10 Stkr. 3pundige Kanoner og Kardetsker og behørige Artillerister i Beredskab til ved første Ordre straks at kunne rykke ud, svarede han ja. Paa Spørgsmaalet om, hvor den Kabinetsordre var, om den var underskrevet af Kongen, svarede han nej. Grev Struensee befalede ham det mundtlig; han begærede en skriftlig Ordre, men Struensee svarede, »at hand ikke kunde give skriftlig Ordre om hver Ting Deponentens

Charge angaaende; hand havde ample Ordre nok, hand brugte kuns at befale, og naar de ikke ville adlyde, kunde hand melde det, og saa skulle hand faae Ordre nok«. — Hvorfor havde han saa foregivet for Bielefeldt, at han havde en Kabinetsordre? Han havde ikke sagt til Bielefeldt, at han havde en skriftlig Ordre, men da Bielefeldt begærede en skriftlig Ordre, svarede han, at han havde ingen skriftlig Ordre faaet og kunde derfor heller ikke give en skriftlig Ordre. Bielefeldt bad saa Gude om at skaffe ham en skriftlig Ordre fra Generalitetet; men Gude undskyldte sig og bad Bielefeldt om selv at melde det til Generalitetet, »efterdi Deponent ikke saae sig beføyet at tage Resolution af Generalitetet, naar Struensee havde befalet det, som hand frygtede, at hand derfor skulle have Uleylighed«. Gude havde været paa Frederiksberg den 27. om Eftermiddagen, da Struensee gav ham denne mundtlige Ordre, og kørte lige derfra til Bielefeldt og kommunikerede ham Ordren. »Struensee beteede alle-tiider, naar Deponent talte med ham, en besynderlig Frygt for Opstand af Pøbelen, omendskiøndt Deponenten iidelig forsikrede ham, at dertil ingen Kiendetegn var; saadan Frygt loed hand sig og mærke med, da hand gav Deponenten denne Ordre, og af den Aarsag formeener Deponenten og, at Ordren herrører«. Kommissionen vedblev at udsørge Gude vidtløftigt, for at komme paa det rene med Grunden til Ordren, og til at hverken Struensee eller Gude havde villet give en skriftlig Ordre fra sig. Gude kunde ikke give anden Grund end Struensees Frygt, ikke for sig personellement, men for Uroligheder fra Pøbels Side. Kommissionen formodede, at der laa en skjult Hensigt bag ved Sagen, han havde ikke kendt noget til en saadan og havde ikke hørt et Rygte om, at Struensee skulde have noget for imod Kongen. Han havde ikke taget i Betænkning at lade Ordren gaa videre til Bielefeldt, da det kun drejede sig om at holde Kanonerne rede for at indjage Pøbelen Skræk; hvis det var kommet dertil, at de skulde bruges, vilde han ikke have ladet sig nøje med en mundtlig Ordre. Da han blev spurgt om, af hvad Aarsag og efter hvis Ordre han imod Sædvøne

havde forstærket Vagten ved Slottet og Komediehuset, svarede han, at det var efter Struensees mundtlige Ordre, paa det at Gangene skulde være ledige, naar Herskabet kom. Gude svarede ofte paa Spørgsmaalene, at han ikke kunde huske rigtig, og skød sig ind under, at han var 70 Aar gammel.

Struensee erklærede i Forhøret, at han ikke havde befaleet Gude at holde 10 Kanoner og Kardetsker med Bemanding rede, men kun havde gjort Gude ansvarlig for, at Ro og Orden opretholdtes i Byen; hvilke Midler der skulde bruges, maatte Gude selv afgøre; Struensee blandede sig ikke i de militære Detailler. For at faa Klarhed i denne Uoverensstemmelse mellem Gudes og Struensees Udsagn, besluttede Kommissionen at konfrontere dem og tilsagde Gude at møde i Kastellet den 21. Marts til Konfrontation med Struensee; men Gude svarede, at han paa Grund af Sygdom ikke var i Stand til at give Møde. Senere kom Konfrontationen i Stand, uden at den dog gav noget Resultat.

Brandts Kammertjener Christian Næs mødte for Kommissionen den 17. Februar og blev forhørt; hans Forklaring lød saaledes:

»Hand havde tient Greve Brandt i 11 Aar til Paaske og reyst udenlands med ham, hand havde og kiendt Greve Struensee, da hand endnu var Physicus i Altona, hvor hand, saa vel som i Rantzau, har havt megen Omgang med Greve Brandt. Da Hans Mayt. for 2 Aar siden var i Holsten, kom Brandt til Schleswig 2 Dage før Kongen, og fra Schleswig fulgte hand med den kgl. Suite til Travendahl og logerede paa Slottet, hvor hand og Struensee samledes meest hver Aften, snart hos den eene, snart hos den anden af dem; Brandt reyste først eengang fra Travendahl til Ascheberg om Aftenen, hvor hand blev oppe den heele Nat med Hans Excellence, Greve Rantzau Ascheberg, og kom igien tilbage om Morgen; siden reyste hand derhen med Suiten, hvor Deponent syntes, at hand fik meere Adgang til Kongen. Da de kom hiem til Friderichsberg, kom Struensee sielden til Brandt, men hand iidelig til Struensee. Nu i de sidste Tiider vare de

ofte Uvenner. Eengang i Sommer paa Hirschholm fandt Deponent sin Herre liggende paa Sengen, som brækkede sig stærk. Deponent spurgte, om hand var syg, og om hand havde spiiist noget, som hand ikke kunde fordrage; Brandt svarede, hand havde ærgret sig, skrev derpaa et vitløftig Brev, som blev bragt til Struensee. Om Aftenen spurgte Brandt Deponent, om hand snart kunde pakke ind. Deponent spørger, hvorfor der skulle pakkes ind, Brandt svarede, hand havde havt Dispute med Struensee, hand vilde herfra, og det var derom hand havde skrevet til Struensee, efterdi Struensee vilde coujonnere dem alle-sammen; men siden blev det got igien imellem dem, og om Deponent erindrer ret, var det Morgenen efter, at Struensee kom til Brandt, imedens hand endnu laae i Sengen. Eengang de havde været Uvenner, om det var denne eller en anden Gang, erindrer Deponent ikke til visse, leverede Deponent hans Herre Greve Brandt en Bil-let fra Struensee; da Brandt havde læst den, siger hand: Nu vil Struensee gjøre sig god hos mig igien. Deponent havde fornummet, at Brandt i nogle Dage havde været i ond humeur, hand troede, hand var vred paa ham, og spørger ham derfor om Aarsagen. Brandt svarede ham: Det er paa Struensee jeg er vred, ieg vil styrte ham, men ieg kand ikke gjøre det alleene. Denne Samtale passe-rede paa Veyen fra Kiøbenhavn til Hirschholm Dagen efter, at Oxen var givet til Priis paa Friderichsberg. Den Dag Oxen blev givet til Priis for Tømmermændene paa Friderichsberg, var Vidnet sendt ind med et Brev til Greve Osten, hvilket, som var fra Grev Brandt, hand havde Ordre at levere i Greve Ostens egne Hænder. Da Greve Osten havde læst Brevet, befalede hand Deponenten at sige, det var got. Deponenten kom om Natten til Hirsch-holm igien, da hans Herre var gaaen til Sængs, og bragte ham den Beskeed, hand havde faaet. Brandt befalede Deponenten derpaa, at hand strax skulde gjøre Anstalt, at hand Kl. 4 om Morgenen tiilig kunde kiøre med ham til Kiøbenhavn. Ved bemeldte Klokkeslet reyste Greve Brandt og Deponent her til Slottet, hvor Greve Osten

kom til ham Kl. 7, og efterat hand havde talt noget med Brandt, og var gaaet bort, kiørde Brandt igien til Hirschholm, hvor da undervejs ommeldte Samtale imellem Deponent og Brandt passerede ang. Struensee. Da Brandt var kommen hjem til Hirschholm, befalede hand Deponent skaffe sig en Hoved Nøgle til Værelserne der paa Slottet. Deponenten talte og til Slotsforvalteren derom; men da hand berettede Brandt, at Slotsforvalteren havde vægret sig derved, efterdi Greve Brandt alt havde een, og hand torde ikke levere nogen ud, uden at have kgl. Ordre, siger Brandt, at Deponenten skulle forsøge, om hand ikke med en Knibe Tange kunde faae Staal Traad Porten, som gaaer fra Haven paa Hirschholm ud til Veyen, brækket i Stykker, og naar det var skeet, skulde hand passe paa, naar Greve Osten kom, og føre ham til Kongens Trappe. Deponent forestillede ham, at det var et farligt Arbeyde, og at hand frygtede at blive attraperet og komme i Fortræd derfor. Brandt svarede, det havde intet paa sig. Imidlertid loed Deponenten det blive, og siden mærkede hand intet dertil. Nogen Tiid tilforn havde Brandt faaet et Brev, som havde sat ham i Uroelighed, hvilket hand viiste til adskillige, og var meget courieux at viide, hvem det var fra, Naar Brandt og Struensee vare Uvenner, kom Brandt ikke til Struensee, men denne til ham. Ingen af de ommeldte Gange de vare Uvenner, fik Brandt Penge, saavit Deponenten kunde mærke; men i Foraaret før de droge her fra Byen, kom Deponenten en Dag ind til Brandt med sin Regning og forestillede ham, at hand ødede for mange Penge. Brandt svarede: Jeg har faaet en stor Præsent af Kongen, saa ieg nok kand gjøre Depenser, viiste ham derhos en stor Pakket med Banco Seddeler, som, saa vit Deponenten saae, vare paa 100 Rdl. Stk. Der laae og samme Gang paa Bordet en Pakke med trykte Aktie Breve, som Deponenten troede hand maatte have faaet af Hans Excellence Hr. Baron Schimmelmänn. der nyelig var gaaet fra ham. Deponent havde eengang tilforn seet en stor Pakke Banco Seddeler à 100 Rdl. Stykket hos Brandt, desuden havde hand en

anden Gang, efter den omforklarede Tiid, da Baron Schimmelmann var hos ham i Foraaret, seet en anden stor Pakke med 100 Rdl.s Seddeler. Deponenten fortalte Brandt i Sommer, at man sagde i Kiøbenhavn, at hand, Greve Brandt, havde faaet 10000 Rdl. af Kongen. Brandt svarede: ieg veed det nok; men om hand havde faaet dem, kand Deponent ikke sige. Staldfolkene havde sagt Deponenten, at den Aften, de enrøllerede Matroser havde været paa Hirschholm, havde der været givet Ordre i Staldene, at Dronningens og Struensees Heste skulde staae opsadledede om Natten. Dette fortæller Deponenten nogle Dage efter til Brandt, som svarede: Ja, det er rigtig nok, de havde havt i Sinde at ville været til Cronborg. Fremmede kom ikke mange til Brandt, thi Folkene havde Ordre at sige ham ude, dog kom Lieutenant Aboe idelig til ham uanmeldet; hand havde, fra hand var Cadet af, omgaaet med Brandt, assisteret ham i hans Galanterier med adskillige Fruentimmer, og hvad de havde imellem sig desangaaende, deraf gjorde de ingen Hemmelighed for Deponenten, men talte frit med ham derom. Ellers hørde hand, at Brandt og Aboe talte undertiden sammen om Holmen, Skibe og den Algier'ske Expedition; nogle Gange hændede det sig, at de, naar Deponenten var nærværende, gik hen i et Vindue og hviskede, andre Gange er hand bleven udviist. Den Dag, Matroserne vare paa Hirschholm, var Aboe snart hos Brandt, snart hos Struensee, men meest hos den sidste; thi den Affaire syntes Deponenten ikke afficerede Brandt meget den Dag. Falchenschiold kom og meget om Morgenen til Brandt; de ginge ofte til Vinduet og hviskede sammen. Eengang kaldte Brandt Falchenschiold ind i en Stue alleene, og adskillige Gange er Deponenten udviist, naar Falchenschiold kom. Eengang hørde Deponenten Falchenschiold sige til Brandt: Ils sont fous tous. Professor Berger kom og hver Morgen til Brandt, Deponenten blev ofte udviist, naar hand kom, og undertiiden, naar Deponenten var tilstede, gik de til Siide og hviskede. Deponenten har ikke andet af deres Discourser, end at Brandt har spurgt ham, om hand havde været hos

Kongen, og hvorledes Kongen befandt sig, da Berger har svaret, at Kongen enten havde været eller skulde i Badet. Brandt har ofte klaget sig, at Kongen var ond at komme til Rette med, at hand var færdig at slaae dem alle sammen og Brandt med, dersom hand ikke toeg sig i Agt. Een Aften paa Hirschholm i denne Sommer eller Efteraar -- Tiden erindrer Deponenten ikke accurat — kom Deponent ind til Greve Brandt og fandt ham staaende for ved sin Kamin og varmede sig. Brandt siger da til Deponenten: Jeg har havt en forfærdelig Historie i Aften med Kongen. Deponent spørger, om hand maatte spørge, hvad det da var. Brandt fortalte ham derpaa, at Kongen om Aftenen ved Bordet kastede en Serviette paa ham og derefter retirerede sig i sit Kabinet, da Brandt fulgte ham efter, og saasnaart hand var kommen ind i Kabinettet, havde hand jaget de 2 smaae Drengene ud; da de vare borte, havde hand talt med Kongen saaleedes alleene, at Kongen til Slutningen maatte give ham gode Ord. Kongen havde og rekket ham Haanden, inden Brandt forloed ham, og sagt derhos: Min kiære Brandt, vi ere ret gode Venner, nu seer ieg, at I er en brav Karl. Brandt forsikrede derhos Deponenten, at Kongen og hand vare blevne fuldkommen gode Venner igjen, inden de forloede hinanden. Da Deponenten eengang fortalte Brandt, at her i Byen blev raissonneret om, at Drengene havde kastet en Deel Tøy ud af Altanen her paa Slottet, samt at Hans Mayt. Kongen havde været derhos, kunde Deponent mærke, at denne Passage hovede Brandt, som svarede Deponent: Kongen er jo Mester, hand kand jo ruinere det heele Slot, om hand vil.

Om Aftenen den 16. Januar sidstl., da Deponenten klædde ham paa til Masqueraden, mærkede Deponent, at hand var meget pensif, ligesom hand og havde været saaleedes den heele Dag. Idet Deponent hialp ham hans Domino paa, bryder Brandt ud med disse Ord: Naa i Nat, siger de, skal alleting brække ud imod os allesammen. Deponent gjorde sig den Gang ingen Reflexion derover, før nu siden efter, da Brandt var bleven arresteret,

da hand nu, hand kom i Commissionen, holdt det for sin Skyldighed at anmelde det. Samme Dag den 16. Januar havde Lieutenant Aboe nesten en heel Tiime været alleene inde hos Brandt; andre havde hand ikke mærket hos ham den Dag.

Commissionen tilspurgte Deponenten: 1. Qv. Hvem Brandt især havde havt Correspondance med saa vel inden som uden Byen? R. Uden Byen corresponderede hand ingen med uden med hans Moder og Broder, dem hand dog ikkun sielden skrev til; det meeste var med Etatz Raad Waitz i Hamborg, som var om at kiøbe ham Klæder, hvoraf Deponent erindrer, at Frue Waitz havde kiøbt og ladet sye Skiorter for ham i Hamborg. Her i Byen var hans meeste Correspondance med Grevinde Holst, som hand undertiiden skrev 2 eller 3 Gange til om Dagen, samt til andre Fruentimmer.

2. Qv. Om hand veed, hvorleedes det gik til, at Brandt blev Greve og Grand maitre de garderobe? R. Ney! derom veed hand intet; men hand erindrer vel, at Brandt, længe før hand blev Greve, har ofte udladt sig for Deponent, at hand giærne ønskede at kunde blive det.

3. Qv. Om Deponenten ikke veed, at Brandt tillige med nogle fleere har om Natte Tiide, førend Herskabet kom herind, ladet sig lyse omkring paa Slottet her og selv med Hoved Nøgle lukket sig op? R. Jo! det var en Aften, Actricerne havde spiist hos ham og ville see Slottet; Marechall Bielcke var med, og Jørgen Portner lyste dem omkring.

Deponenten blev herpaa dimitteret og imod Caution af Skrædder Læpper og Hiulmand Peder Pedersen, at møde for Commissionen, naar forlangedes, blev hand af hans hidindtil havde Arrest i Slutteriet løsladt.«

Dronningens Livkarl og Berider Friderich Christian Bruun forklarede (18. Februar), at »den Aften de enrøllerede Matroser havde været paa Hirschholm, blev de befalede i Stalden om Aftenen, at alle Staldfolkene skulle blive Natten over til Stede i Stalden og holde alle Ting i Bereedskab, at de kunde, saasnart paakrævedes,

være færdige med Hestene, i Fald noget paakom; dog var den Nat ingen Heste opsadlede uden 2 General Adjutant Heste, som General Adjutanterne reede paa imellem Kiøbenhavn og Hirschholm; liigeleedes reede der og adskillige Stald Karle og patrourlerede paa Veyen imellem Kiøbenhavn og Hirschholm. Samme Anstalt var og giort den Dag, Studen blev givet til Priis paa Friderichsberg, og kom den sidste Befaling om Aftenen efter Taffelet. Paa Friderichsberg, da Garden havde været derude Juule Aften, var samme Anstalt ogsaa føyet strax om Eftermiddagen.« . . . »Eengang Herskabet skulde spise paa Eremitagen, var Kongen kiørt forud med Kammer Junker Schack eller Etatz Raad Reverdil et Par Timers Tiid før end Dronningen, Struensee og Brandt reede fra Hirschholm tilliigemed Fru Holst; da de omsider traf Kongen paa Eremitagen, kom Staldmester Bülow need til Kudskens Niels Preuss og skiendte paa ham, fordi hand havde kiørt tour med Kongen i Dyrehaugen, samt befalede bemeldte Preuss, at i Fald Kongen sendte Bud igien at kiøre tour, skulde hand svare, at hand alt havde spendt fra, at Hestene vare trette, og at hand ikke kunde kiøre meere.«

Johan Kenne Nicolaus Müller havde tjent Struensee i 25 Uger som Berider; i den Tid, erklærede han, var der aldrig givet Befaling til, at hans Heste skulde være i Beredskab, saa at han endogsaa om Nattetider kunde betjene sig af dem.

Kommissionen formodede, at Justitsraad C. A. Struensee havde haft egenlyttige Hensigter, da han forhandlede om en Bortforpagtning af Tobakshandelen i Danmark. Siden 1761 havde denne Handel været et Statsmonopol under Administration af Agent Peter Borre. Denne blev tilsagt til at møde for Kommissionen og meddele, hvad han vidste om denne Sag. Han mødte den 12. Marts og forklarede, at Struensee havde sagt til ham, at Kongen fik altfor lidt ud af Tobakshandelen; man vilde kunne faa langt større Indtægter ved at bortforpagte den. Borre sagde, at man ogsaa vilde kunne faa større Indtægter under den nuværende Ordning; men man havde nedsat

Priserne for at soulagere Publikum. Ved at bortforpagte Handelen til udenlandske Forretningsmænd mente Borre, at der var den Fare, at disse vilde søge først og fremmest at faa indført og afsat deres egne Varer, og derved vilde de indenlandske Plantager og Fabrikker blive ødelagte. Imidlertid gik Borre ind paa at korrespondere med de Forretningsmænd i Berlin, som Struensee havde talt med om Sagen. Forhandlingerne var ikke afsluttede, og lige efter Nytaar var der af de tyske Forretningsmænd udsendt en Mand F. W. Segner for at forhandle personligt med C. A. Struensee. Efter Kommissionens Anmodning mødte Segner og afgav Forklaring den 27. Marts. Paa Spørgsmaalet om, hvor langt man var naaet med Forhandlingerne, svarede han, at Struensee straks ved hans Ankomst her til Byen havde henvist ham til Borre; hos ham vilde han kunne faa alle de Oplysninger om Tobakshandelen her i Landet, som var nødvendige, for at han kunde lave en Plan til en Forpagtning; naar han havde Planen færdig, kunde han drøfte den med Struensee; men han havde kun været her i 14 Dage, da Revolutionen indtraf, og ikke faaet Planen færdig og havde altsaa heller ikke naaet til en egentlig Forhandling med Justitsraad Struensee. Videre fortalte Segner: »In ihren mündlichen Unterredungen habe der Justitz Rath Struensee gegen ihn, Deponenten, sich erkläret, dass er die Vermehrung der Revenuen seiner Königl. Mayt. allein zur Absicht hätte, und daher aus der Sache nichts werden könnte, wenn nicht die Entrepeneurs der Pacht durch eine bessere Administration oder durch wohlfeileren Einkauf der Materialjen, oder sonst schickliche Mittel finden könnten eine ansehnlich höhere Summe zu offeriren, als die Sache bisher getragen hätte. In dieser Absicht wäre es unmöglich an die würlkliche Abschliesung des Contractes zu gedenken, bevor er, Deponent, aus den zu samlenden Nachrichten im Stande wäre eine solche Summe zu offeriren. Sobald er dieses getan haben würde, habe der Justitz Rath Struensee erkläret, dass er Deponentens Vorschläge dem Königl. Finanz Collegio vorlegen wolte, unterdessen aber doch einem der Mitglieder

desselben von der Absicht seines, Deponentens, Hierseysn Nachricht geben wolte, nur dass es dem Publico nicht vor der Zeit bekannt werden solte, und habe derselbe auch, wie Deponenten wissend, dem Finanz Rath Oeder die Sache gleich bey Deponentens Ankunfft communiciret, mit welchem Deponent auch selbst vorläufig darüber gesprochen habe.« Om noget Tilbud til C. A. Struensee fra Kammerdirektør Hoffmanns Side vidste Segner intet, Struensee havde ikke talt derom med ham; men Struensee havde, uden at nævne Navne, sagt til Deponenten: »Man würde sich in Berlin sehr irren, wenn man glaubte, dass er um einiger Privat-Vortheile willen zu besseren Conditionen behülflich seyn würde; seine Absicht sey allein das Interesse des Königes, und wenn er dieses nicht so, wie er sich vorgesetzt, befördern könnte, so würde aus der Sache gar nichts werden. Es sey auch zwischen ihnen von einigen Actien, die für Seine Königl. Mayt. genommen werden solten, gar nichts gesprochen worden. Wol aber sey Deponent von Berlin aus committiret gewesen den Justitz Rath Struensee zu fragen, ob er etwa einige Particuliers in Dännemark vorzuschlagen hätte, die mit in die Pacht-Compagnie entriren wolten; worauf er geantwortet habe: er wüsste niemand als den Hof-Agent Borre, von dem er glaubte, dass derselbe, weil er von der Sache die beste Kentnis hätte, sich am besten dazu schicken würde, und es wäre auch billig ihm seine Vortheile, die er bisher gehabt, nicht zu entziehen.« Segner blev spurgt, hvad Struensee havde sagt med Hensyn til de Venner, som Hoffmann anbefalede til ham, og svarede: »Er habe, als er davon mit ihm, Deponenten, gesprochen, gelacht und gesaget: Der Kammer-Director Hoffmann müsste glauben, dass man hier gar keine Leute hätte um die Stellen zu besetzen, oder dass man unnöthige Stellen aufrichten wollte; es wären hier im Lande Subjecta genug um die Stellen zu besetzen, und er würde, wenn er jemand zu recommandiren hätte, allezeit auf solche vorzüglich reflectiren, und er sähe nicht, wie man hier einen einzigen von denen, die ihm der K. Dir. Hoffmann recommandiret

hätte, gebrauchen könnte, daher es ihm lieber seyn würde, wenn er ihm künftig mit dergleichen Recommendationen verschonen wollte.«

Et meget betydeligt Arbejde for Kommissionen var at forfatte Spørgsmaalene, der i Forhørene skulde stilles til Hovedpersonerne, blandt de arresterede; Arbejdet fordeltes mellem flere af Kommissionens Medlemmer, hvorefter paa et Møde Spørgsmaalene drøftedes og deres endelige Form vedtoges. Der blev til J. F. Struensee stillet 506 Spørgsmaal, og han forhørtes i Kastelet den 25., 26., 27., 28., 29. Febr., 19., 21. Marts og 7. April. Brandt fik 184 Spørgsmaal og forhørtes 2., 3., 4. og 7. Marts. General Gähler maatte svare paa 275 Spørgsmaal og forhørtes i 3 Dage, 26. og 28. Marts og 14. April. Justitsraad C. A. Struensee ligeledes 3 Dage, 7. og 11. Marts og 7. April, 190 Spørgsmaal. Professor Berger 13. og 14. Marts, 70 Spørgsmaal. Falckenschild 17. Marts og 8. April, 145 Spørgsmaal. Sturz den 1. April, 33 Spørgsmaal. Willebrand forhørtes paa Grund af Sygdom i sin egen Lejlighed, 1 Dag; der stilledes ham 68 Spørgsmaal.

For de regerende var det af Vigtighed, at Kommissionen hurtig blev færdig med sit Arbejde og naaede til Dom i Sagen; den 14. Febr. havde de søgt at skynde paa den. Herom indeholder Protokollen følgende:

»Hans Mayt. Kongen loed ved Hr. Conferentz Raad Schumacher 1. declarere Kommissionen sin Allershøieste Velbehag over sammes hidindtil udviiste Fliid, Nidkiærhed og Iver. 2. Seer Hans Mayt. giærne, at Kommissionen, saa snart mueligt, kunde blive sluttet, dog paa en lovlig Maade. 3. Forlanger Hans Mayt. at være underrettet om, hvornart Kommissionen formeener at kunde begynde Inkquisitionen i Kastelet. 4. Er Hans Mayt. af den Meening, at det var got at angribe de Forbrydere, hvis Mishandlinger ere aabenbare, strax med de stærkeste Argumenter, for derved at forkorte Tiiden og desto hastigere at kunde forberede Sagen til Doms. 5. Forlanger Hans Mayt. Kommissionens Betænkning, om ikke Struensees og Brants, Gæhlers og Falckenschildts Sager først kunde foretages,

og besynderlig de 2de førstes, og da saa hastig som muelig optages til Doms.«

Herpaa svarede Kommissionen samme Dag:

»Commissionen vil herefter som hidindtil anvende alle muelige Kræfter for at bringe Sagen til Ende, saasnt mueligt. Commissionen formeente at kunde begynde med Forhøret i Citadellet i een af de første Dage i tilkommende Uge. Hvorved vi til den specielle anordnede Undersøgnings Commission befalede — Juell Wind, Stampe, Kofod Ancher, Smidt og Guldborg — indstille allerunderdanigst, hvad enten Deres Mayt. befaler, at vi alleene skal foretage os Inqquisitionen imod de i Citadellet arresterede Personer, især Grev Struensee, saaviit Hendes Mayt. Dronningens Person angaaer, eller om i Henseende til den Connexion, i hvilken Sagerne staae med hinanden, ikke de øvrige fire — Braem, Luxdorff, Carstens og Sevel — maatte befales tillige at bievaane samme.

Førend Inqvisiterne i Castellet ere examinerede, seer Commissionen sig ikke i Stand til at bestemme, hvorviit visse Forbrydere a parte kand angribes. Commissionen haver bereedt sig paa først at examinere Struensee og Brandt, og dersom det befindes, at deres Forbrydelser a parte kand paatales og paadømmes, saa skal Commissionen saadant allerunderdanigst indberette. Hvad General Lieutenant Gähler og Falchenschiolds Sager angaaer, da vil det fornemmelig, især den sidstes, komme an paa de tvende andres Udsigende.«

Herpaa resolverede Kongen: »Aproberes, at begge Commissionerne maae sammentræde i Citadellet.«

Den 25. Februar begyndte Forhørene i Kastellet og var foreløbig til Ende med Forhøret over Struensee den 21. Marts, hvorefter Kommissionen kunde melde Kongen, at Forhørene over Struensee og Brandt var afsluttede. Den 23. Marts 1772 udgik derefter kgl. Kommissorium til Kommissionen¹ om »endeligen og uden viidere Appel efter Loven at kiende og dømme, hvorleedes bemeldte Greve

¹ DKanc. 1. Dpt. Missive Nr. 170.

Struensee og Greve Brandt for deres Forbrydelser bør ansees og straffes«. Under samme Dato blev Generalfiskal Frederik Vilhelm Wivet beordret til at være Aktor mod begge Greverne, Prokurator Peter Uldall at være Defensor for Struensee og Kammeradvokat Oluf Lundt Bang Defensor for Brandt¹. Det paalagdes Kommissionen at meddele Inkvisiterne, at da Kommissionen bestod af saa mange Medlemmer, som almindeligvis udfordredes til at dømme i Højsteret, og da desuden de fleste af Kommissionens Medlemmer var tilforordnede i Højesteret, vilde Kongen, at Kommissionens Dom i Sagen ikke skulde være underkastet Appel til Højesteret.

Den 25. April afsagdes Dommen og indsendtes med en Forestilling til Kongen.

Imidlertid var der fortsat med Forhør over de øvrige fængslede, og man var naaet saa vidt, at der kunde anlægges Sag; men Kommissionen fik da følgende Kabinetsordre:

Jeg seer med Fornøjelse af Inqvisitions-Commissionens Forestilling af 20de hujus, at det med Forhøret imod de d. 17de Januarii a. c. arresterede Personer nu er kommen saa vidt, at derefter Sag imod dennem kand anlægges. Dog vil Jeg, førend noget videre af Mig derpaa resolveres, om og hvorvidt til Sagens Anlæg og Forsvar Actor og Defensor skal beskikkes, at Kommissionen først giver Mig en nøye Erklæring over en hver af de Personer især, imod hvilke de mindste Forbrydelser findes, da Commissionen nærmere med Min Resolution herover skal vorde forsiunet.

Christiansborg d. 21de April 1772.

Christian.

A. Schumacher.

Den 5. Maj indsendte Kommissionen sin Forestilling om de i denne Kabinetsordre betegnede Personer, som var Fru Gähler, Oberstløjtnant Hesselberg, Kontreadmiral Ole Hansen, Legationsraad Sturz, Løjtnant Thøger Aboe, Etats-

¹ DKanc. 1. Dpt. Missive Nr. 171—173.

raad Willebrand og Professor Berger. Derefter fik den den 10. Maj Kabinetsordre om ligeledes at forfatte og saasart som muligt indsende en udførlig og fuldstændig Forklaring og Betænkning over Generalløjtnant Gählers, Oberst Falckenschiolds og Justitsraad Struensees Forbrydelser. En saadan Forestilling indsendte Kommissionen den 30. Maj.

Paa Forestillingen af 5. Maj indløb Kongens Resolution i Form af en Kabinetsordre 1772 18. Maj; paa Forestillingen af 30. Maj fulgte Resolution i et kgl. Reskript af 12. Juni, hvormed ogsaa Kommissionen sluttedes¹. I et særligt Brev s. D. udtaltes Kongens »allernaadigste Velbehag over den Nidkierhed og den utrettelige Fliid, som I under denne Commissions Behandling og Drift have udiøist, hvorhos Vi allernaadigst forsikre Eder alle i Almindelighed og enhver af Eder i Særdeleshed, at Vi ved forefaldende Leilighed ville give Eder Prøver paa Vores Naade«.

Reskriptet af 1772 12. Juni gav Svar paa nogle Spørgsmaal i Kommissionens Forestilling:

1. De forbrudte Boer skal leveres til Kongens Foged, »Os elskelig Etatzraad Ortved, for samme efter Loven og Forordningen af 6. Dec. 1743 at bringe i Rigtighed og deres Beløb i Vores Cassa betalt.

2. De i Commissionen holdte Protocoller og alle andre originale Documenter, med hvad viidere dertil hører, skal henlægges under Forseigling i Vores Geheime Archiv, efterat deraf ere tagne rigtige Afskrifter, som, ligeledes forseglede, i Vores Danske Cancellies Archiv til Forvaring skal henlægges«.

De originale Protokoller og Akter opbevaredes i Gehejmearkivet i en Kuffert, medens Afskrifterne ved Skrivelse fra Etatsraad Sevel af 1773 10. Maj afleveredes til Danske Kancelli, hvor de henlagdes i dets Arkiv under Mærket Skab 11 Nr. 94. De afleveredes til Gehejmearkivet i Henhold til Danske Kancellis Resolution 1811 9. Maj

¹ DKanc. 1. Dpt. Missive Nr. 366.

og henlagdes her ved den nysnævnte Kuffert; de henstod med denne her urørte, indtil Kufferten ifølge kgl. Res. 1883 24. Febr. den 28. Febr. s. A. aabnedes af Gehejmearkivar A. D. Jørgensen i Overværelse af Prins Hans af Glücksburg og Kultusminister J. F. Scavenius. Der blev da af A. D. Jørgensen forfattet en Seddelregistratur over dens Indhold. Samtidig med denne Registrering blev der indlagt iblandt dette nogle Akter angaaende de samme Personer og Begivenheder, som stammede dels fra Christian VII's Kabinetsarkiv, dels fra en i 1890 modtaget Gave til Rigsarkivet af Fru A. Christiansen f. Schumacher, dels fra Uldalls Haandskriftsamling i det kgl. Bibliotek.

En anden Seddelregistratur over Kommissionens Sager forfattedes senere af Arkivar A. Thiset, til Dels blot ved Tilføjelser og Rettelser paa de af A. D. Jørgensen forfattede Registratursedler.

Endelig affattedes efter Rigsarkivar V. A. Sechers Ordre og til Dels med hans Bistand en tredje Seddelregistratur i Aaret 1914 af Holger Hansen. Det er efter denne sidste, at Kommissionens Sager, og hvad der senere er føjet til dem, for Tiden ligger ordnede.

Registratur over de til Inkvisitionskommissionen af 20. Januar 1772 hørende Papirer.

A. Kommissionens Forhandlinger og indkomne Breve.

- A 1. Inkvisitionskommissionens Protokol..... 1 Bd.
1772 21. Januar—13. Juni.
Anm. Bindet er gennemtrukket og forseglet af Kommissionens Medlemmer, men ikke autoriseret; det er forsynet med et alfabetisk Register.
- A 2—7 ..... 1 Pk.
Indhold:
A 2. Kommissorium, kgl. Befalinger, Resolutioner og Deklarationer til Kommissionen..... 1 Læg

Ordrede kronologisk efter Kommissionens Møder, i hvilke Dokumenterne er fremlagte. Nogle Stkr. bærer Nr. efter Kommissionens Protokol. Sidst i Lægget ligger Kongens 5 Vidneforklaringer, 1 egenhændig og 4 førte i Pennen af Kammerjunker Engel Carl Ernst Schack og bekræftede af Kongen.

A 3. Indkomne Forestillinger og Beretninger henhørende til Inkvisitionskommis- sionen og samtlige den 17. Januar 1772 arresterede Personer ..... 1 Læg

Indeholder Breve indkomne til Kommis- sionen og til Schumacher, endvidere nogle Breve, stiledede til Kongen, samt en aller- underdanigst Forestilling til Kongen 1772 12. Marts fra Kommissionen til Betaling af Dronning Caroline Mathildes Regninger. Paa nogle Stkr. findes Nr. skrevne med Gehejmekabinetetsarkivar C. H. Holtens Haand; de er tagne fra det ovenfor omtalte Fund i Christian VII's Palæ.

A 4. Relationer anlangende hvad der pas- sererede ved Arresterne den 17. Januar 1772 ..... 1 Læg

Indhold:

Køller Banners Rapport 1772 25. Januar.
Eickstedts Rapport 1772 27. Januar.
Rapporterne afgaves ifølge Kommissarier- nes paa Mødet 1772 22. Januar udtalte Ønske. Se Kommissionens Protokol (A1) S. 1—2.

A 5. Koncepter til Forestillinger, Breve, Kvæstioner ..... 1 Læg

Anm. Indeholder Koncepter til de fra Kom- missionen udgaaede Breve og Spørgsmaa- lene ved et Forhør over Gähler.

A 6. Forestillinger angaaende

1. Mad. Gähler m. fl.
2. Generaløjtnant Gähler m. fl. .... 1 Læg

Indhold:

1. En 1772 5. Maj dateret Koncept til Fore- stilling ang. Fru Gähler, Hesselberg, Ad- miral Ole Hansen, Sturz, Aboe, Wille- brand og Berger.

- 2a. Koncept af 1772 30. Maj til en Forestilling ang. Gähler, Falckenschiold og C. A. Struensee.
 b. Renskrift af foregaaende forsynet med Kommissionsmedlemmernes egenhændige Underskrifter.

A 7. Kommissionens originale Forestillinger til Kongen ..... 1 Læg
 Forestillingerne gaar fra 1772 25. Januar til 27. Oktober og er alle forsynede med et Nr. skrevet med Holtens Haand; de hører derfor maaske hjemme i Kabinettsarkivet.

B. Forhørene.

- B 1—2. Forhørsprotokoller ..... 2 Bd.
 nemlig:
 1. 1772 25. Februar—21. Marts ..... 1 Bd.
 2. 1772 23. Marts—14. April ..... 1 »
 Anm. Bindene er ikke autoriserede, men gennemdragne og forseglede af Kommissionens Medlemmer. Under hver Dags Forretning findes Medlemmernes egenhændige Underskrifter.
- B 3. »Fragstücker« ..... 1 Bd.
 Anm. Indeholder Renskrift af de ved Forhørene til Arrestanterne stillede Spørgsmaal. Bindet er ikke autoriseret, men gennemdraget og forsynet med Kommissionsmedlemmernes egenhændige Underskrifter og Segl.
- B 4. Kvæstioner til Inkvisiterne ..... 1 Pk.
 Anm. Indeholder Koncepter og Renskrifter af de
 . Spørgsmaal, som stilledes ved Forhørene.

C. Justitssagen.

- C 1, 4—6 ..... 1 Pk.
 Indhold:
 C 1. Processen ..... 1 Læg
 nemlig:
 1. Stævningen 1772 2. April, produceret i Komm. 10. April
 2. Wivets Ordre 1772 23. Marts, — 2. og 10. April

3. Wivets Indlæg 1772 21. April, prod. i Komm. 25. April
4. Uldalls Ordre 1772 23. Marts, — 25. April
5. do. Indlæg 1772 22. April, — 25. April
6. Bangs Ordre 1772 23. Marts, — 25. April
7. do. Indlæg 1772 23. April, — 25. April
8. Wivets Replik mod Uldall 1772 22. April,
prod. i Komm. 25. April
9. do. mod Bang 1772 23. April,
prod. i Komm. 25. April
10. Struensees Dom, u. D.
11. Brandts Dom, u. D.
12. Forestilling om Dommene, u. D.
Anm. Nr. 1—9 er Originaler, 10 Afskrift,
11 Koncept og Afskrift, 12 Koncept.

- C 2. Ekstrakt af Inkvisitionsprotokollen holdet i Kommissionen over de d. 17. Jan. 1772 udi Kastellet Friderichshavn og andre Steder efter kgl. allernaadigst Befaling arresterede Personer; Rygtitel: Ekstrakt af Inkvisitionskommissionens Inkvisitionsprotokol ..... 1 Bd.
1772 21. Januar—25. April.

Anm. Bindet er en af Kommissionens Medlemmer egenhændig underskrevet og med deres Segl forsynet Udskrift af Kommissionsprotokollen og de to Forhørsprotokoller, for saa vidt angaar J. F. Struensee og E. Brandt. De første 3 Fjerdedele af Bindet har været benyttet af Aktor F. W. Wivet, medens det var uindbundet, og er af ham med Blyant blevet forsynet med Paginering og Mærket Litr. F. (Smlgn. Kommissionsprotokollen S. 121 og Wivets Indlæg). Senere er tilføjet Afskrifter af nogle Missiver til Kommissionen og af Processens Akter, hvorefter det hele er indbundet.

- C 3. Inkvisitionskommissionens Forhørsprotokol . 1 Bd.
1772 7. Marts—13. Juni.

Anm. Bindet er ikke autoriseret, men gennemdraget og forsynet med Kommissionsmedlemmernes Segl; det er en af Kommissionsmedlemmerne egenhændig underskrevet Udskrift af Kommissionsprotokollen og de to Forhørsprotokoller, for saa vidt angaar de andre arresterede (end J. F. Struensee og E. Brandt). Formodentlig ligesom foregaaende bestemt til Benyttelse af Advokaterne.

C 4. Johan Friederich Struensees Forsvarsskrift .. 1 Læg

Indhold:

1. Original med Struensees Haand, dateret 1772 14. April, med Paaskrift: »fremlagt i Commissionen paa Christiansborg den 25. April 1772« ..... 1 Læg med 12 nummererede Ark.
2. Afskrift, mærket foran: 9, bagpaa: 58 1 Læg med 13 paginerede Ark.

Har tidligere hørt til »Danske Kongers Historie« 479 bb Nr. (9, ifølge Reg. Nr. 45, men efter Registratursedlerne til DKH 479 bb Nr.) 8 (hvilket sidste Nr. ogsaa findes med Blyant paa Lægget).

C 5. Justitsraad Struensees Forsvarsskrift. 1 Læg

Bestaar af 9 Ark fra Nr. 1—Nr. 9 incl. Lægget er mærket Litr. B. Dateret den 2. April 1772.

C 6. Enevold Brandts Bestallinger m. fl. Dokumenter ham vedkommende samt hans Skrivelse til Kommissionen af 14. April 1772 og tvende anonyme Breve til ham. 1 Læg

Anm. Indeholder ogsaa Koncepter til Breve til Kongen.

C 7—11. .... 1 Pk.

Indhold:

C 7. Dokumenter forrige Oberst Falckenschiold vedk. .... 1 Læg

Indhold:

1. 7 Breve fra Falckenschiold til en Excellence.
2. Indkomne Breve til Inkvisitionskommissionen ang. Falckenschiold og dennes Breve til Kommissionen.
3. Originale Aktstykker og Afskrifter til Oplysning af Falckenschiolds Forhold.
4. J. F. Struensees Koncepter ang. de to Livgarders Sammenlægning og Falckenschiolds Anmærkninger i samme Anledning m. fl. Falckenschiold'ske Optegnelser.
5. 2 Forhørsudskrifter 1772 21. Febr. og 7. Marts.

- C 8. Dokumenter Professor Bergers Sag vedkommende ..... 1 Læg

Indhold:

1. Breve til Inkvisitionskommissionen ang. Professor Berger.
2. Professor Bergers Forslag ang. Universitetets, Gymnasiet i Altonas og Fattigvæsenets Reform, til Dels med J. F. Struensees Bemærkninger.
3. Brev fra Oeder 1771 28. Januar.
4. Verzeichniss derjenigen Medicamenten, welche aus der Königl. Reise Apoteque sind verschrieben und gegeben worden 1771 Juni—1772 Januar ..... 1 Bd.

- C 9. Dokumenter Contre-Admiral Hansens Sag vedkommende 1771..... 1 Læg

- C 10. Dokumenter Etatsraad Willebrand vedkommende ..... 1 Læg

Indhold:

1. Promemoria til Kongen fra Willebrand 1771.
2. Tre Promemorier til Struensee fra Willebrand 1771.

- C 11. Dokumenter Løjtnant Aboe vedkommende..... 1 Læg

Indhold:

Promemoria til J. F. Struensee 1771 1. Decbr.

- C 12. De i Kommissionen tagne Afskrifter af dens Dokumenter ..... 1 Pk.

Indhold:

I. et Læg indeholdende:

1. Ekstrakt af et hollandsk Brev 1772 18. Januar.
2. Afskrift af et Brev fra Voltaire til Christian VII 1767 4. Febr.
3. Afskrift af J. F. Struensees Forsvarsskrift 1772 14. April.
4. Ekstrakt af et Brev fra Professor J. C. G. Heineccius i Liegnitz til Justitsraad C. A. Struensee 1771 6. April.

II. med en Designation over de 14 Læg:

1. De til Inkvisitionskommissionen igennem Danske Kanc. udstedte Ordres.
Anm. Herimellem nogle Dronningens Sag vedkommende.

2. Andre igennem Kabinettet til Kommissionen udstedte Ordres.
  3. Grev Struensees Forsvarsskrift.
  4. Justitsraad Struensees do.
  5. Aktors Generalfiskal Wivets Indlæg imod begge Greverne.
  6. Uldalls Defensionsindlæg for Grev Struense.
  7. Bangs do. for Grev Brandt.
  8. Udskrift af den i Dommen paaberaabte Grev Struensees egenhændige Beregning over Kabinettskassen.
  9. Grev Brandts Brev til Grev Struensee med dennes ved Siden tegnede Svar.
  10. Tvende til Grev Brandt paa Fransk skrevne anonyme Breve, trykte og supplerede tillige med hans egne og fleres i Kommissionen derover gjorte Forklaringer.
  11. Adskillige af Grev Struensee i hans sidste Dage skrevne Breve tillige med et fra hans Broder.
Anm. Heri 2 Nr. af Kopenhagener Zeitung, hvori er trykt Breve fra Struensee i hans sidste Dage.
  12. De over Greverne Struensee og Brandt afsagte Domme.
  13. Kommissionens Forestilling om Fru Gähler, Hesselberg, Hansen, Sturz, Aboe, Willebrand og Berger.
  14. do. Forestilling om General Gähler, Falckenschiold og Justitsraad Struensee med kgl. Resolution og Kommissionens Decharge.
- III. med Designation over de 5 Læg:
1. Grev Rantzaus Breve til General Gähler 1767—71 med Clavis.
  2. Generaltn. Gählers tvende Kopibøger 1767—71.
  3. Grev St. Germain's Billetter og Breve til Gähler.
  4. Adskillige andre mærkværdige Forslag og Breve samt Struensees grevelige Patent.
  5. Catalogus over Struensees og Brandts Effekter.
Anm. Er en trykt Auktionskatalog over hvad der blev solgt 1772 19. Oktbr.
- Anm. I Missivet 1772 12. Juni siges, at der af Kommissionens Protokoller og Dokumenter skal tages rigtige Afskrifter, som forseglede skal henlægges til Forvaring i Danske Kancellis Arkiv. De afleveredes til Kancelliet

1773 10. Maj, og kom derfra til Gehejmearkivet i 1811. Ifølge en Bemærkning af A. D. Jørgensen i Seddelregistraturen fandtes disse Afskrifter »opbevarede i en Kapsel ved Siden af Kufferten«.

D. J. F. Struensees Papirer.

D 1—4..... 1 Pk.

Indhold:

D 1. Johan Friderich Struensees Bestallinger m. m. .... 1 Læg

Nemlig:

Attestatum fra Universitetet i Halle 1757
12. Decbr.

Bestalling som Livlæge 1768 5. April.

Brev om samme Rang, Grad og Værdighed i
Canterbury som i Oxford 1768 3. Oktbr.

Bestalling som Etatsraad 1769 12. Maj.

Bestalling som Konferensraad 1770 14. Maj.

KabO. om Udnævnelse til maitre des re-
quetes 1770 18. Decbr.

Lykønskning fra Hamborg 1771 26. Juli.

do. fra Lybæk s. D.

do. fra Altonas Jøder 1771 30. Juli.

do. fra Bremen 1771 1. August.

KabO. om Udnævnelse til Gehejmekabi-
netsminister 1771 14. Juli.

D 2. Breve til J. F. Struensee, som for en Del har givet Anledning til de ham givne Kvæstioner og ellers i anden Maade tjent til Oplysning udi Sagen . 1 Læg

D 3. Dokumenter, som have givet Anledning til Kvæstioner eller tjene i andre Maader til Oplysning i Johan Friderich Struensees Sag ..... 1 Læg

Anm. Største Delen af disse Aktstykker findes omtalte i Kommissionsprotokollen og ligger i den Orden, i hvilken de forekommer i denne; Resten ligger i Orden efter Dateringen. Paa den af A. D. Jørgensen skrevne Registraturseddel staar: »heraf de finansielle udtagne«; se næste Læg.

D 4. J. F. Struensees Sager angaaende
Finansvæsenet ..... 1 Læg

Anm. Paa første Omslag staar med A. D.
Jørgensens Haand:

»Struensee (Kuffert) Mellemværende med
Skatkammer og Overdirektion. Finans-
væsen og Kamrenes Omdannelse Juni
1771 (samlet ogsaa fra andre Steder)«.

Paa andet Omslag staar med samme
Haand:

»Udkast til den nye Ordning af Kam-
mervæsenet (Oeder til Struensee)
med et Finanskollegium og 3 Kamre
(med Afskrift af Kabinetsordre af 29. Maj
1771) om Assignationsvæsenet. Hos-
lagt andre Udkast og Ordre vedr. Fi-
nanserne 1771«.

Er formodentlig de af forrige Læg (D3)
udtagne »finansielle« Aktstykker.

Register over Breve til J. F. Struensee (D2).

Arff, Johan Gerhard, Kontreadmiral, se Haxthausen.	
Bentinck, Sophie Charlotte, Grevinde, f. Komtesse af Aldenburg, Hamborg 1770—72	4 Stk.
Brandt, Enevold, Greve (1771). Se Brandts Papirer.	
Blechingberg, Daniel, Slotsfoged, Kancelliraad, Christiansborg 1771	1 »
Gabel, Johan Jacob, Værtshusholder, København 1771	» »
Guldencrone, Christian Frederik, Baron, Diplomat, se Osten.	
Haxthausen, Gregers Christian, Greve, Deputeret i Admir. og Kommissariatskollegiet, København 1771. (Her et Brev fra J. G. Arff i tysk Overs.)	1 »
(Hessen-Cassel: en Konvolut med Segl, men intet Brev).	
Osten, Adolph Siegfried v. d., Greve, Kbhvn. 1771 (bilagt et Brev fra Baron Guldencrone, Stockholm, 1771)	1 »
Rantzau, Christian Emil, Greve, Rastorff, 1771	1 »
Sames, Carl Vilhelm, Oberst, Kommandant i Kbhvn., Kbhvn. 1771	1 »
Saint-Germain, Claude Louis, Feltmarskal, Kbhvn. o. a. St. 1771	4 »

NB. 4 Breve fra F. W. Heising, J. J. Milche, J. F. Neudi
og C. C. Schmidt, se under Justitsraad Struensees
Papirer.

Fortegnelse over Breve m. m. som findes i D3. Dokumenter, som have givet Anledning til Kvæstioner i J. F. Struensees Sag.

(NB. Brøken i Parenthes henviser til Kommissionens Mødedag.)

Abraham Levi, se J. C. Kall.

Bielefeldt, Sigismund Jacob v., Oberst: Beretning 1772 11. Febr. med en Beretning af E. J. v. Stricker 1772 11. Febr. og Afskrifter af nogle Ordre (1³/₂)

Grüner, C. A. A. v, se Osten.

Hansen, Jacob, Næstved: 1772 ²/₂ (⁴/₂) og 1772 ⁷/₁ med et Hæfte med Optegnelser (¹/₂).

Hausen, Meyer Moses, Fabrikant: hans Testamente, se J. C. Kall.

Hermann, se Osten.

Kall, Johan Christian, Professor, Kbhvn.: 1772 ⁶/₂ med et Brudstykke af Meyer Moses Hausens Testamente paa Hebraisk og i dansk Oversættelse (⁶/₂) og 1772 ¹⁰/₂ med et Brev fra Abraham Levi, Glückstadt 1771 ¹⁷/₅ paa tysk med hebraiske Bogstaver og i dansk Oversættelse (¹¹/₂).

Lange, Jens, Justitsraad, Postdirektør: 1772 ⁷/₂ med 2 Specifikationer over ankomne Breve.

Martini, Frederik, Kasserer hos Dronningen: Hirschholm 1771 ⁷/₁₀ (²²/₁) og 1772 ⁵/₃.

Osborne, James, Jagtjunker: London 1772 ⁷/₁ p. Engelsk m. dansk Overs. (²⁴/₁) og Kbhvn. 1770 ²⁴/₅ med Afskrifter af Forhør m. m.

Osten, Adolph Siegfried v. d., Udenrigsminister: Kbhvn. 1772 10. Febr med forsk. Beretninger og Forhør samt et Brev fra Hermann, Kbhvn. 1772 ¹⁴/₂, 3 Breve fra C. A. Struensee, Kbhvn. 1771 ¹⁷/₅ og ⁸/₆ og 1772 ¹¹/₁ samt 2 Breve fra Kaptajn Carl August Andreas v. Grüner 1772- ¹/₂ (¹¹/₂).

Stampe, Ole, Justitsraad, Forvalter p. Knuthenborg: Binnitze 1772 ⁴/₂ (¹⁰/₂) og u. D. (¹¹/₂).

Stricker, Ezechiël Hénrik v., Kaptajn, se Bielefeldt.

Struensee, Carl August, Justitsraad, se Osten.

— Johan Friderich: Udkast til 2 Kabinettsordrer 1771 ⁶/₆.

Toldkammer, Københavns, 1772 ¹¹/₂ (¹²/₂).

Tscherning, Andreas, Kaptajn i Borgervæbningen: Kbhvn. 1772 ¹²/₂.

Vall, Charles du, Kaptajn, Christiansborg 14. Febr. 1772: Beretning med Kopi af samme (¹⁴/₂).

E. Justitsraad C. A. Struensees Papirer.

- E 1. Dokumenter, som have givet Anledning til Kvæstioner i Justitsraad Struensees Sag og ellers tjene til Op-lysning i samme..... 1 Pk.

Anm. Største Delen af Papirerne ere nummererede, Nr. 1—89, og ligge i Orden efter Numrene; de øvrige ligge i kronologisk Orden.

E 2. Justitsraad Struensees Papirer, som ikke leveres ham tilbage ..... 1 Pk.

Indhold:

1. C. A. Struensees indkomne Breve 1770—72.
Anm. Ordrede alfabetisk efter Afsenderne.
2. C. A. Struensees indkomne Journalsager 1771
Novbr.—1772 Januar.
Anm. Sagerne er nummererede.
3. C. A. Struensees Koncepter 1771.
Anm. Ordrede alfabetisk efter Adressaterne.
4. C. A. Struensees Papirer. Allehaande Optegnelser.

Fortegnelse over Breve m. m. i

E 1. Dokumenter, som have givet Anledning til Kvæstioner i Justitsraad Struensees Sag.

- Bargum, Henning Frederik, Bankier: Kbhvn. 1772 ¹⁷/₂ (med 2 Breve fra F. W. Schütze 1771 ²⁴/₉ og ¹²/₁₀) Nr. 62, 1771 ⁸/₁₂ Nr. 64. — Breve til ham 1772 ⁴/₁ Nr. 4, 1771 ⁶/₁₁ (med en Finansplan), Nr. 26. — Kopi af Dokument, hvorved der overdrages ham visse Finans-Forretninger for den danske Stat, u. D. Nr. 54.
- Dauw, Conrad Christian, Konferensraad: Kbhvn. 1772 ³⁰/₁ (med 3 Breve fra J. F. Struensee 1771 ¹⁰/₉, ⁷/₁₀, 1772 ⁴/₁ og et Brev fra C. A. Struensee 1771 ²⁵/₁₁).
- Fabritius, Conrad Alexander, Konferensraad: 1772 ¹/₂ (med en KabO. 1771 ²⁷/₈).
- Finanskollegiet: 1771 ⁸/₉ Nr. 27, 1772 ⁴/₈ (med 2 Skrivelser fra de Kammerkommitterede Kølle og Prætorius 1772 ²⁹/₂ og ²/₈), 1772 ¹²/₈.
- Heineccius, Johan Christian Gottlieb, Professor, Liegnitz: 1771 ⁶/₄ Nr. 23, 1772 ¹⁹/₁ Nr. 67.
- Hoffmann, Kammerdirektør, Berlin: 1771 ¹⁹/₁₂ Nr. 32, ⁷/₆ Nr. 37, ²⁴/₁₀ Nr. 38, ²³/₇ Nr. 39, ⁵/₁₁ Nr. 43, ¹⁹/₈ Nr. 44, ²⁴/₅ Nr. 45, ⁸/₇ Nr. 50, ¹⁰/₈ Nr. 84, ¹⁰/₇(?) Nr. 88, ¹⁶/₈ Nr. 89.
- Holstein, Ulrich Adolph, Greve, Overpræsident i Kbhvn.: u. D. Nr. 48.
- Horst, I. A. Friherre v. d., preussisk Finansminister, Berlin: 1771 ¹⁹/₁₂ Nr. 20.
- Kabinettsordrer: 1771 ⁶/₁₀ Nr. 3, 1772 ³/₁ Nr. 7, 1771 ¹⁰/₁₂ Nr. 8, ²⁹/₈ Nr. 53, 1772 ¹⁴/₁ Nr. 58; 1771 ²²/₉, 2 af ⁸/₁₂, ¹⁰/₉ (alle i Kopi) Nr. 59; 1771 ¹⁰/₁₁ og ¹⁴/₁₁ Nr. 61; 1771 ⁵/₁₂ og ²⁷/₈ (i Konferensraad Fabritius's Skrivelse 1772 ¹/₂).

- Krüger, Johann Sigismund, Købmand i Altona(?): 1771 ²³/₇ Nr. 42.
- Kølle, Ole Peter, og Lorenz Prætorius, Kommitterede i Rentekammeret, se Finanskollegiet.
- Larrey, Anton v., dansk Gesandt i Berlin: 1772 ¹⁸/₄, se v. d. Osten.
- Osten, Adolph Siegfried v. d., Udenrigsminister: 1772 ³⁰/₄ (med Apostille fra Larrey 1772 ¹⁴/₄ og Eksrakter af Breve fra C. A. Struensee til Kammerdirektør Hoffmann), 1772 ²/₅.
- Overskattedirektionen: 1771 ¹⁵/₁₂ Nr. 57.
- Prætorius, Lorenz, og Ole Peter Kølle, Kommitt. i Rentek., se Finanskollegiet.
- Redern, Sigismund Ehrentreich v., Greve, preussisk Kammerherre: Skrivelse u. Navn o. Dato i C. A. Struensees Brev 1771 ¹³/₇ Nr. 81.
- Schütze, Friderich Wilhelm, Bankier, Berlin: 1771 ²⁴/₉ og ¹²/₁₀ Nr. 62.
- Segner, F. W. v., Berlin: 1771 ²⁰/₁₂ Nr. 25, ²⁶/₁₀ Nr. 35, ⁹/₁₁ Nr. 41 a; 1771 ²¹/₉ og ⁹/₁₂.
- Struensee, Adam, Generalsuperintendent, Rendsburg: 1771 ²⁹/₁₁ Nr. 13, ²⁸/₁₂ Nr. 15, ²³/₁₁ Nr. 17, 1772 ⁷/₁ Nr. 63; 1771 ¹⁴/₆ Nr. 87.
- Carl August, Justitsraad, Breve: 1771 ¹⁴/₆ Nr. 10 og 12, ¹¹/₁₁ Nr. 11, ³/₉ Nr. 18, ¹¹/₈ Nr. 52. ¹⁰/₈ Nr. 56, ¹⁸/₁₁ (Kopi) Nr. 61, ¹/₇ (med en anonym Billet) Nr. 72, ²⁰/₁₀ Nr. 74, ²⁷/₇ Nr. 75, ⁹/₉ Nr. 77, ⁵/₇ Nr. 78, ¹⁸/₇ (med en anonym Skrivelse fra Grev S. E. v. Redern) Nr. 81, ²⁵/₁₁ i Konferensraad Dauws Brev 1772 ³⁰/₁. — Ekstrakter af Breve: 1771 ¹⁸/₆, ⁷/₈, ³⁰/₈, ¹⁶/₁₁ og u. D., se v. d. Osten. — Breve u. D.: Nr. 5, 46, 47, 49, 51, 73, 79. 82, 83. — Journal: 1771 ⁴/₁₀₋₃₁/₁₂ Nr. 21, u. D. Nr. 33. — Udkast og Koncepter: 1772 ²⁰/₆(?) Nr. 69; u. D. Nr. 1, 36, 55, 60, 65, 68, 70, 71, 73, 76, 80, 85 og 86. — Forestillinger: 1771 ²/₉ Nr. 2, 1771 ¹⁸/₈ Nr. 29.
- Johan Friderich, Kabinetminister, Breve: 1771 ²²/₈ Nr. 14, 1771 ¹⁰/₉, ⁷/₁₀ og 1772 ⁴/₁ i Konferensraad Dauws Brev 1772 ³⁰/₁ og u. D., Nr. 19. — Resolutioner: 1771 ¹⁶/₉ Nr. 2, ¹⁴/₆ Nr. 10 og 12, ¹¹/₁₁ Nr. 11, ²/₉ Nr. 18, u. D. Nr. 5 og 49.
- Maria Dorthea, f. Carl, Rendsburg: 1771 ³¹/₁₂ Nr. 16, ²⁸/₁₁ Nr. 17, 1772 ¹⁷/₁ Nr. 63.
- Taubenheim, v., Berlin: 1771 ²¹/₄ og ¹¹/₅ Nr. 40, ⁴/₄ Nr. 41b.
- Udenrigsdepartementet, se v. d. Osten.
- Wegener, Wilhelm Theodorus, Hofintendant, Christiansborg: 1772 ¹/₂ (med en Specifikation paa Sølv-sager afleverede til Mønten) Nr. 30, 1772 ³/₂ (med Afskrift af et Brev fra C. A. Struensee 1771 ¹⁸/₁₁ og 2 KabO. 1771 ¹⁰/₁₁ og ¹⁴/₁₁) Nr. 61.
- Wesenberg, Daniel, Landinspektør, Fredericia: 1772 ¹⁷/₁ Nr. 31.
- Wessely, Moses, Handelsmand, Hamborg: 1771 ¹⁵/₁₁ (Kopi) Nr. 24; 1771 ²³/₅, ²⁸/₆, ⁸/₁₀, ²²/₁₀, ¹⁷/₁₂.
- Woellner, Canonicus, Berlin: 1771 ²⁰/₉ Nr. 22.

Register til Justitsraad C. A. Struensees indkomne
Breve og Journalsager (E2, 1—2).

- Ahlefeldt, Conrad Wilhelm, Greve, Overlanddrost, Oldenburg: 1771,
13 Stk. Journalsager 1771 Nr. 33, 50, 78, 86, 92.
- Akademi, Det kgl. Maler-, Billedhugger- og Bygnings-: 1771, 1 Stk.
- Arensburg, Johann Friederich, fhv. Regimentskvartermester, Kbhvn.:
1771, 1. Journalsager, Altona 1771 Nr. 4, 10, 83.
- Bachmaier, Johann Thomas v., Justitsraad, Raadsherre, Altona: Journal-
sager 1771 Nr. 100.
- Bargum, Henning Frederik, Handelsmand, Kbhvn.: 1771, 12.
- Baur & Sohn, Altona: 1771, 1.
- Betz, Johann Wendel, Vagtmester, Kbhvn.: Journalsager 1771 Nr. 58.
- Binnemann, Jacob, Kancelliraad, Gottorp: 1771, 1 (med Bilag).
- Blicher, Jens Matthias, studiosus theologiæ, Kbhvn.: 1771 (med Bilag).
- Bodemeyer, L. C. Fr. v., Kbhvn.: Journalsager 1771 Nr. 14.
- Boye, Friderich Christian, Etatsraad, Slesvig: 1771, 1. Journalsager
1771 Nr. 25.
- Branth, Hans Jacob Arnold, Møntgardein, Kbhvn.: 1771, 1.
- Brehmer, Carl Bernhard, cand. jur., Kbhvn.: 1771, 1.
— J. H. v., Major, Rendsburg: 1771, 1.
- Brickwe, Anthon Bernhardt, Billedhugger, Kbhvn.: 1771, 1.
- Brockdorf, Hans Schack v., Baron, Amtmand, Rendsburg: Journalsager
1771, Nr. 81.
- Busch, Hans Christian, Ritmester, Kielsing ved Flensborg: Journalsager
1771 Nr. 75.
- Clar, O. F. G., Apoteker, Rendsburg: 1771, 1. Journalsager 1771 Nr. 11,
31, 40, 93.
- Clasen, C., Ingeniørkaptajn, Rendsburg: 1771, 1.
- Classen, Johann Friderich, Degn, Caran i Ahrensboeck Amt: Journal-
sager 1771 Nr. 89.
- Claussen, H. L., Kancelliraad, Rendsburg: 1771, 2.
- Cneiff, . . ., Kaptajn, Slotsfoged, Frydenlund: 1772, 1.
- Dauw, Conrad Christian, Konferensraad, Kbhvn.: 1771, 1. Journalsager
1771 Nr. 7.
- Desmercieres, Johan Henrik, Gehejmekonferensraad, Kbhvn.: 1771, 4.
- Duncan, Claus Jacob, Kammerraad, ansat ved Øresundstolden, Helsingør:
1771, 1.
- Eggers, Heinrich Friedrich, Regeringsraad, Glückstadt: 1771, 1.
- Ehrhardt, Frans Engelbert, Informator, Kbhvn.: 1771, 1.
- Epping, Johann Carl, Husfoged, Delmenhorst: 1771, 1 (med Bilag).
- Esmarck, (Wilhelmina Ulrica f. Meyer, Enke e. Kabinetssekretær Henr.
Chr. E.?): Journalsager 1771 Nr. 24.
- Finanskollegiet: 1771, 1.
- Friderici, Friderich Ernst, fhv. Pageinformator, Kbhvn.: 1771, 1.

- Friedebeck, H., Kammerraad, Aabenraa: 1771, 1. Journalsager 1771, Nr. 6, 29, 41.
- Gähler, Sigismund Wilhelm, Præsident, Gehejmekonferensraad, Altona: 1771, 4. Journalsager 1771 Nr. 47, 69.
- Hanssen, Hans Ludewig, fhv. Amtsforvalter, Grünhorst ved Rendsborg: 1771, 1.
- Harbou, Peter, Løjtnant, Aabenraa: 1771, 1. Journalsager 1771, Nr. 65.
- Heidemeister(?), Officer, Kbhvn.: Journalsager 1772 Nr. 11.
- Heineccius, Johann Christian Gottlieb, Professor juris, Liegnitz: 1771, 1.
- Heising, Wilhelm Ferdinand, Hamborg: 1771, 1.
- Helbig, Gottfried, Instrumentmager, Liegnitz: 1771, 1.
- Hellfriedt, Johan Carl Friederich v., Sekretær i Tyske Kanc.: 1771, 2.
- Helmich, Samuel, Præst, Oldeslohe: 1772, 1.
- Hoffmann, Kammerdirektør, Berlin: 1771, 5. Journalsage 1771 Nr. 15.
- Horst, I. A. Frh. v. d., Berlin, Minister: 1771, 8.
- Iselin, Reinhard, Konferensraad, Kbhvn.: 1771, 1.
- Jäger, J., Altona: Journalsager 1772 Nr. 4.
- Kautrup, Jens, Vagtmester, Husum: 1771, 1. Journalsager 1771 Nr. 61.
- Knauer, Røttger & Stintzing, Rendsburg: Journalsager 1771 Nr. 26.
- Krapp, Otto Ove, Løjtnant, Husfoged, Slesvig: 1771, 1. Journalsager 1772 Nr. 2.
- Krück, Friderich Carl, Sekretær ved Landkommissionen i Slesvig: Journalsager 1771 Nr. 21.
- Kästner, Abraham Gotthelf, Professor, Göttingen: Journalsager 1771 Nr. 90.
- Laurop, Wilhelm Moritz Gottfried, Overførster, Slesvig: 1772, 1.
- Levetzow, Dieterich, Kammerherre, Kbhvn.: 1771, 1.
- Lobedanz, Carl Friedrich, Sekretær v. Overretten p. Gottorp, Slesvig: Journalsager 1771 Nr. 9.
- M., Løjtnant, Slesvig: 1771, 1.
- Lüders, Friderich Carl, Koloniinspektør, senere Husfoged, Flensborg og Tønder: 1771, 3. Journalsager 1771 Nr. 49.
- M. F., Sekretær, Slesvig: Journalsager 1771 Nr. 39, 95.
- Philipp Ernst, Provst, Glücksburg: 1771, 4. Journalsager 1771 Nr. 35, 46, 84.
- Lühe, Volrad August v. d., Overpræsident, Kbhvn.: Journalsager 1771 Nr. 56.
- Lüttichau, Chr. Fr. Tønne, Etatsraad, Stougaard ved Horsens. Journalsager 1771 Nr. 67.
- Løndahl, R. M., Bygmester, Faaborg: 1771, 1.
- Madelung, Johan Henrik, Møntmester, Kongsberg: 1771, 1.
- Mau, Thomas Peter, Byfoged i Haderslev: 1772, 1.
- Maurer, W. v., Hofkammerraad, Altona: Journalsager 1771 Nr. 82.
- Meycke, Christoph Andreas, Professor juris, Altona: 1771, 1; 1772, 1.
- Meyer, Friederich, Præst, Arnis: 1771, 1.
- Henning Christopher, Hyttekontrollør, Kongsberg: 1771, 1.

- Milche, Johan Jacob, Auditør, Kbhvn.: 1771, 2 (med Bilag).
- Moldrup, Peder, Godsejer, Vestervig: Journalsager 1771 Nr. 74.
- Moritzen, Moritz, Kammerraad, Amtsforvalter, Graasten, Ærø: 1771—72, 2.
- Müller, Gottfried. Landeshutt: 1771, 1.
- Marcus Peter, Løjtnant, Segeberg: 1771, 1.
- P., Kontrollør, Rendsburg: 1772, 1.
- Münter, Balthasar, Præst, Kbhvn.: 1770, 1.
- Neudi, Johann Friederich, Handelsdirektør, Hamburg: 1771, 1.
- Oeder, Georg Christian, Professor, Kbhvn.: 1771, 2. Journalsager 1771 Nr. 27.
- Osterlamm, Johann Peiter, Altona, Ottensee und Neuensteden: 1772, 1.
- Pahl, Naamann, Kancellist, Glückstadt: 1771, 1.
- Panning, Johann David, Sekretær i Kabinettet, Frederiksberg: 1771, 1.
- Paulsen, A. H., Organist, Reinfeldt: 1771, 1.
- Petersen, Jacob, Kasserer, Rendsburg: 1771—72, 2. Journalsager 1771 Nr. 97.
- Peterssen, Løjtnant og Staldmester, hans Enke, Rendsburg: 1772, 1.
- Petri, Johannes. Sekretær i Finanskollegiet, Tønder: Journalsager 1771 Nr. 97.
- Poehn, Johan Mikael, Bygningssekretær, Kbhvn.: Journalsager 1771 Nr. 85.
- Prætorius, Lorens, Kommitteret i Tyske Kammer, Kbhvn.: 1771, 2.
- Pröck, Gesilla Baronesse v., geb. v. Reich, Ordrupgaard: 1771, 1.
- Rambusch, Joh. Chr., adj. Toldforvalter, Slesvig: Journalsager 1771 Nr. 30; 1772 Nr. 8.
- Rantzau, Carl Schack, Greve til Ascheberg: 1772, 2.
- Reck, Georg Friedrich v., Amtsforvalter og Husfoged, Rantzau: 1771, 2.
- Reinhold, Anton Georg, Kirchspielvogt, Hammelef, Schenefeld og Slesvig: 1771, 3.
- Resewitz, Friedrich Gabriel, Præst, Kbhvn.: 1771, 1.
- Reverdil, Elie Salomon François, Professor, Hirschholm: 1771, 1.
- Ritzius, Johann Jacob, Postholder, Nortorff: Journalsager 1771 Nr. 1.
- Roepstorff, U. F., Hamburg: Journalsager 1771 Nr. 34.
- Rost, Erdman, fhv. Underofficer, Kbhvn.: 1771, 1.
- Rothe, Tyge, Deputeret i Finanskollegiet, Kbhvn.: 1771, 4.
- Rössing, August Friderich Ludwig v., Regeringsraad, Oldenburg: 1772, 1. Journalsager 1771 Nr. 51, 98.
- Scade, L., Regimentsfeltkær, Lüben: 1770, 3.
- Schade, Georg, Kbhvn.: Journalsager 1771 Nr. 42. 57.
- Schimmelmann, Heinrich Carl v., Baron, Ritmester, Hamburg: 1779, 19.
- Schmalz, C. M., fhv. Kammerjomfru ved Hoffet, Kbhvn.: 1771, 1.
- Schmidt, Carl Christian, Altona: 1771, 1.
- Schmieden, Lorenz Nicolai v., Justitsraad, Slesvig: Journalsager 1771 Nr. 3, 68.
- Schneider, Abraham, Kbhvn.: 1771, 1.
- Schoo, Peter Siegmund, Fabrikant, Kbhvn.: 1771, 2; 1772, 1.

- Schreeb, Eberhard v., Regeringsraad i Oldenburg, Kbhvn.: Journalsager 1771 Nr. 79.
- Schwab, Samuel, Jøde, Rendsburg: 1771, 4.
- Schydtz, N., forrige Fuldmægtig, Kbhvn.: 1771, 1.
- Schütz, Christian Ludvig, Deput. i Tyske Kanc.: 1771, 2.
- Schønning, Peter, Kaptajn i Flaaden, Fregatten Hvide Ørn, Øresund: Journalsager 1771 Nr. 43.
- Siegman, Johan, Auditor, København: 1771, 1.
- Sitzernitz, Johan Peter, Postskriver, Rendsburg: Journalsager 1771 Nr. 1.
- Spies, Christian Frederik, Ritmester, Kontrollør ved Partikulærkassen: Kbhvn.: Journalsager 1771 Nr. 58.
- Stemann, Hinrich Hirnklow, Amtsforvalter, Traventhal: Journalsager 1771 Nr. 38.
- Straten, Josias thor, Advokat, Flensborg: Journalsager 1771 Nr. 2.
- Stricker, Lorentz, cand. jur., Kbhvn.: Journalsager 1771 Nr. 72.
- Struensee, Marie Dorothea, f. Carl, g. m. Gen.superintendent Adam S., Rendsburg: 1771, 1.
- Struve, A. C., Odense: Journalsager 1771 Nr. 64.
- Sturz, Helfrich Peter, Generalpostdirektør; u. D. og Underskrift, 1.
- Taubenheim, Berlin: Journalsager 1771 Nr. 22, 70.
- Tüchsen, Liegnitz: Journalsager 1772 Nr. 3.
- Wedel, Frederik Vilhelm, Baron, Amtmand, Aabenraa: Journalsager 1771 Nr. 96.
- Wederkinch, J., Auditor, Lellingegaard: 1771, 1.
- Weisser, Christian Matthiessen, Amtsfuldmægtig, Tranderup, Ærø: 1771, 2; 1772, 1.
- Wesenberg, Daniel, Landinspektør, Kbhvn. og Fredericia: 1771, 1. Journalsager 1771 Nr. 5, 66.
- Winther, Andreas, København: Journalsager 1771 Nr. 71.
- Voigt, Caspar Richardt, København: 1771, 1.

Breve fra ubekendte Brevskrivere: 1771, 8.

Register til C. A. Struensees Koncepter (E2,3).

Til

- Akademi, Det kgl. Maler-, Billedhugger- og Bygnings-: 1771, 1 Stk.
- Baur & Sohn, E. M., Altona: 1771, 1.
- Brehmer, I. H. v., Major, Rendsburg: 1771, 1.
- Brickwe, Anthon Bernhardt, Billedhugger: 1771, 1.
- Christian VII, Konge: 2 Forestillinger u. A.
- Clar, O. F. G., Apoteker, Rendsburg: 1771, 1.
- Clasen, C., Ingeniørkaptajn, Rendsburg: 1771, 1.
- Claussen, H. L., Kancelliraad, Rendsburg: 1771, 2.
- Eggers, Heinrich Friederich, Regeringsraad, Glückstadt: 1771, 1.
- Finanskollegiet: 1771, 1.
- Friedebeck, H., Kammerraad, Aabenraa: 1771, 1.

LXIV

- Hanssen, Hans Ludewig, Kancelliraad, Rendsburg: 1771, 1.
 Harbou, Peter, Løjtnant, Aabenraa: 1771, 1.
 Knoph, Hans Schierven, Møntmester, København: 1771, 1.
 Krapp, Otto Ove, Løjtnant, Husfoged, Slesvig: 1771, 2.
 Krück, Friderich Carl, Sekretær ved den slesvig-holstenske Landkommission: 1771, 1.
 Lobedanz, M., Løjtnant, Slesvig: 1771, 1.
 Lüders, Friderich Carl, Koloniinspektør, Flensborg: 1771, 1.
 — Philipp Ernst, Provst, Glücksburg: 1771, 3.
 Madelung, Johan Henrik, Møntmester, Kongsberg: 1771, 1.
 Meyer, Friderich, Præst, Arnis: 1771, 1.
 — Henning Christopher, Hyttekontrollør, Kongsberg: 1771, 1.
 Moritzen, Moritz, Amtsforvalter, Graasten, Ærø: 1771, 1.
 Noodt, Christian August, Kancelliraad, Borgmester, Oldesloh: 1771, 1.
 Petersen, Jacob, Fuldmægtig ved Rendsburger-Kassen: 1771, 1.
 Reck, Georg Friderich v., Amtsforvalter, Rantzau: 1771, 2.
 Reinholdt, Anton Georg, Kirchspielvogt, Schenefeldt: 1771, 1.
 Resewitz, Friederich Gabriel, Præst, København: 1771, 1.
 Scheel, Stiftamtmand (= Amtmd. o. Kbhvns A. C. L. Scheel v. Plessen?): 1771, 1.
 Schwab, Samuel, Jøde, Rendsburg: 1771, 1.
 Stemann, Christian Ludvig, Sekretær i Tyske Kanc.: 1771, 1.
 — Hinrich Hirnklow, Amtsforvalter, Traventhal: 1771, 1.
 Struensee, Karoline Elisabeth, f. Müller, g. m. C. A. Struensee: 1771, 1.
 Weisser, Christian Matthiesen, Amtsfuldmægtig, Tranderup, Ærø: 1771, 1.

Uden Aar og Navn: 2.

F. *Generalløjtnant P. E. Gählers Papirer.*

- F 1. *Generalløjtnant Gählers beslaglagte Sager.* 1 . . . . . 1 Pk.
 Indhold: Brevbøger, Projekter og Betænkninger, som have givet Anledning til de ham givne Kvæstioner og tjent til Bevis mod ham, med hos ham forefundne og ham vedkommende Dokumenter.
 Nemlig:
 Kopibog 1766 10. Maj—1770 8. Maj . . . . 1 Hæfte
 do. 1770 3. Juni—1771 31. Decbr. . . . . 1 »
 Erholungs-Stunden eines dänischen Officiers . . . . . 1 Bd.
 Anm. Mærket Nr. 3 og dateret Copenhagen 22. Marts 1758. Handler om Hærvæsen.
 Nebenstunden eines dänischen Officiers, { 1 Bd.
 1762 . . . . . } 2 Hæfter
 Anm. Med 2 Anhang; mrk. Nr. 4.

- »Nr. 5« (uden Titel) ..... 1 Bd.
 Anm. Indeholder Kopi af et Projekt til en Hærordning af Gähler, dateret 1763 17. Maj.
 Kopibog 1770 17. Oktbr.—1771 23. Novbr. 1 ›
 Propositions compilés sur le gouvernement, les cours, la politique, justice et police ..... 1 ›
 Insomnies..... 1 ›
 Anm. Mærket Nr. 21. De to sidste Bind indeholder exciperede Sentenser om Politik, Moral m. m. I det sidste ligger nogle løse Papirer af samme Art, deraf et mærket: I. Anhang zu einem Resonnement über Kommerce.
- F 2. Generalløjtnant Gählers beslaglagte Sager, 2 ..... 1 Pk.
 Indhold:
 Bestallinger 1750—67.
 Anm. Omfatter Bestallinger, Rejsepas o. a. Kongebreve, de fleste sammenhæftede og forsynede med en Fortegnelse.
 Koncepter 1757—71.
 Betænkninger, Forslag etc. ang. Hæren, Gehejme-konseljet, den algierske Ekspedition m. m.
 Anm. Udaterede Koncepter og Afskrifter.
- F 3. Generalløjtnant Gählers beslaglagte Sager, 3 ..... 1 ›
 Indhold:
 Ordres du Roi 1770—71.
 Breve fra Krigsdirektoriet, Generalitets- og Kommissariatskollegiet og Landetatens Generalkommissariat 1766—68.
 Breve fra fyrstelige Personer.
- F 4—11. Generalløjtnant Gählers beslaglagte Sager, 4—11.. 8 Pkr.
 Nemlig:
Breve fra forskellige Brevskrivere, A—E.....			1 Pk.
do.	do.	F	1 ›
do.	do.	G—K (undtagen U. A. Holstein)	1 ›
do.	do.	U. A. Holstein og Hustru	1 ›
do.	do.	L	1 ›
do.	do.	M—Q.....	1 ›
do.	do.	C.S. Rantzau-Ascheberg	1 ›
do.	do.	R (undt. C. S. Rantzau) —Z og uden Navn..	› ›

Fortegnelse over Breve til P. E. Gähler.

A. Breve fra fyrstelige Personer.

- Carl, Prins af Brunsvig-Bevern, Rendsburg, Slesvig o. fl. St.: 1767—71, 94 Stk.
- Carl, Prins af Hessen, Gottorp: 1772, 1.
- Christine Sophie, Enke e. Markgrev Frederik Ernst af Brandenburg-Culmbach, Gottorp: 1768—69, 3.
- Ferdinand, Greve af Leiningen-Westerbourg, Lerkenborg: 1767—68, 2.
- Philip Ernst, Greve af Schaumburg-Lippe, Wilhelmstein: 1770, 1.
- Frederik Christian, Hertug af Slesvig-Holstein-Sønderborg-Augustenburg, Augustenburg: 1767, 1.
- Louis Eugen, Hertug af Württemberg, Watterloos: 1768, 2.

B. Breve fra forskellige.

- Adeler, Conrad Lente-, Officer, Paris: 1767, 1 Stk.
- Ahlefeldt, Conrad, Greve, Generalløjtnant, Kommandant i Rendsburg, Rendsburg og Itzehoe: 1767, 1769, 5.
- Conrad Wilhelm, General, Kommandant i Kbhvn., 1771 Overlanddrost i Oldenburg, Kbhvn.: 1765—71, 4.
- Hans v., Landdrost i Pinneberg, Gehejmekonferensraad, og Hustru Frederikke Ernstine Joakimine f. v. Grote, Pinneberg: 1767—70, 20.
- Hans Adolph, Oberst, København: 1765, 2.
- Johan Rudolph, Oberstløjtnant, Kolding: 1768, 1.
- Ancker, P., København: 1772, 1.
- Arbo, M. D., Enke, Slesvig: 1768, 1.
- Arenfeldt, Carl Ludvig v., Kaptajn v. Livgarden, Hirschholm: 1771, 1.
- Arenstorff, Frans Ludvig v., Oberst, Kbhvn., Overgaard o. a. jydsk Gaarde: 1767—70, 36. (Heri, 1768, et Brev fra C. S. Greve Rantzau-Ascheberg, Glückstadt).
- Arnstedt, Christiane Juliane v., Proschwitz ved Meissen: 1772, 1.
- Bargum, Henning Frederik, Handelsmand, Antwerpen: 1770, 1.
- Bernstorff, Johan Hartvig Ernst, Greve, Minister, Altona o. a. St.: 1765—69, 7.
- Beuvius, Polycarpus Chrysostomus, Major, Christianssand, Christiania og Aggershus: 1767, 1769, 4.
- Biellart, Johan Ludvig Maximilian, Oberstløjtnant, Kommandant paa Kongsvinger, Christiania og Kongsvinger: 1765—71, 8.
- Binnemann, I. Theodor, Altona: 1768, 2.
- Blücher, Carl Leopold v., Major, »Im Lager beyrn Ismail«: 1771, 2.
- Ernst Christoph v., Oberst, Rendsburg: 1769—70, 2.
- Boué, P., & fils, Hamburg: 1770, 1.
- Boye, Friderich Christian, Etatsraad, Slesvig: 1769—71, 5.
- Braëm, Gotthard Albrecht, Deput. i Gen. o. Kom. Koll., Konferensraad, [Kbhvn.]: 1768—70, 5.

- Braun, Johan Georg v., Repetent v. d. matematiske Skole, Christiania: 1772, 1.
- Bruun, Oluf, Byfoged, Justitsraad, Kbhvn.: 1767, 1.
- Brøcher, Johan, Oberstløjtnant, Saxegaard (Norge): 1769, 1.
- Buschmann, Steen Christopher, Amtsforvalter, København: 1768, 2.
- Bülow, Henrich Wilhelm, afsk. Major, Slesvig: 1769, 1.
- Bössel, Georg Daniel, Dr. med., Flensborg: 1768, 1.
- Carstens, Adolph Gotthard, Sekretær i Tyske Kanc, København: 1767, 1.
- Classen, Johan Frederik, Generalkrigskommissær, Frederiksværk: 1764, 1767, 1770, 4.
- Collin, Niels, Amtmand, Trondhjem: 1767, 1.
- Dalsgaard, O., København: 1767—68, 2.
- Danneskjold-Laurvig, Anna Joachima, f. Ahlefeldt, u. D. o. St., 1.
- Dehn, Louise v., f. v. Praun, Enke e. Kammerherre, Oberst Johann Friederich Christian v. D., Slesvig: 1768, 4.
- Detmers, Frederik Georg, fhv. Auditor, Kropp: 1768—71, 6.
- Dewitz, Henning Detlev v., Oberst, Itzehoe: 1769, 1.
- Dietrichson, Frederik, Oberstløjtnant, Bergen: 1768, 1770, 2.
- Dincklage, Adam Levin v., Landdrost i Oldenburg, Kammerherre, Neuenburg: 1769, 1.
- Dietz, August v., Baron, u. A. o. St., 1.
- Dorgelo(?), A. L.(?) v., den russiske Flaade i Middelhavet: 1771, 1.
- Dull, Jacob, Resident, Amsterdam: 1769, 1.
- Düring, Ernst Frederik v., Oberst, St. Petersburg og Warschau: 1771, 3.
- Eickstedt, Hans Henrik v., Oberst, Næstved: 1764, 1768, 3.
- Ejnersen, Ejner, Major, Christiania, Munkholm: 1766—71, 5.
- Epping(er), Johan Carl, Husfoged, Delmenhorst: 1767, 1770, 3.
- Eynden, F. de, Generalmajor, Hamborg: 1768, 1.
- Fabritius (de Tengnagel), Conrad Alexander, Grosserer, u. A. o. St., 1.
- Fabritius, M. & Wever, Handelshus: 1765, 1.
- Finck, Frederik August, Baron v., General, Deputeret i Krigsdirektoriet, Kbhvn.: 1765, 3.
- Fircks, Magnus Ernst v., Oberst, Kommandant i Nyborg, Hanau, Nyborg o. a. St.: 1767—72, 167 (de fleste af Brevene er ikke daterede, de ligger maaske derfor ikke ganske i Orden, ligesom Tallet ikke kan ganske nøjagtig oplyses, da flere af Brevene bestaar af flere Ark, som ikke er mærkede).
- Fort, Peter Frederic von le-, Oberst, Kammerherre, Strassburg: 1770—71, 2.
- Fyhn, Jørgen Andreas, Tøjhusskriver, Christiania: 1767, 1.
- Fürsen, Joachim, Dr. med., Fysikus, Slesvig: 1769, 1.
- Gabell, Birgitte, f. Rosenkrantz, u. A. o. St., 1.
- Gedde, Christian, Ingeniørkaptajn, Frederikshald: 1768, 1771, 2.
- Gerstenberg, Henrik Wilhelm v., Ritmester, Lyngby: 1767, 1.
- Goertz, Carl Friderich Adam Greve v. Schlitz kaldet v., Oberst, Odense og Stamheim, 1767, 1770, 6.

LXVIII

- Gottberck, Haus Baltasar v., Ingeniørmajor, Kongsvinger: 1768, 1.
- Gram, Carl Christian, Gehejmekonferensraad, Overjægermester, Jægersborg: 1764, 1768, 2.
- Birgitte Christiane, f. Friis, forriges Hustru, Kbhvn. o. Jægersborg: 1767—68, 5.
- Grube, Johann Reinhold, Generalottoadministrator, Altona: 1771, 1.
- Guldencrone, Frederik Christian, Baron, Hamborg og Morgaard: 1770—71, 2.
- Gülich, Jacob, Overkrigskommissær, Altona: 1768—69, 2.
- Gähler, Caspar Frederik, Ritmester, Altona, Slesvig: 1767—70, 5.
- Christiane Sophie f. Ahlefeldt, P. E. G.s Hustru, Slesvig o. a. St.: 1770, 20.
  - Frederikka Sophie, Slesvig: 1767—71, 15.
  - Nicolai Ulrich, Olpenitz: 1767, 1.
  - Sigmund Wilhelm, Overpræsident, Gehejmekonferensraad, Konstantinopel o. Altona: 1759—72, 59.
- Hanssen, Hans Ludwig, Amtsforvalter, Grünhorst ved Rendsburg: 1771, 1.
- Hauch, Andreas v., Generallejtant, Kronborg: 1766—72, 89.
- Bartold v., Major, Thisted: 1771, 1.
- Heinson, Joh. Fr., Major, Rendsburg: 1769, 1.
- Hennings, A. C., Enke e. Amtsforvalter, Etatsraad Marcus Nicolaus H., Pinneberg: 1770, 1.
- A. A. F., Søn af samme, Pinneberg: 1770, 1.
- Hering, Henning Frederik, Borgmester, Rendsburg: 1768, 1.
- Hindberg, Christ., København: 1767, 1.
- Holck, ...?..., København: 1770, 1.
- Frederik Wilhelm Conrad, Greve, Haag: 1768, 2.
- Holstein, Adam Eggert v., Oberst, Sønderborg: 1768, 1.
- Christian Ditlev v., Major († 1789), Rendsburg: 1768, 1.
  - Conrad, Oberst, Slesvig: 1769, 2.
  - Ulrich Adolph, Greve, Amtmand i Tønder, Overpræsident i København, Tønder o. a. St.: 1764—70, 329 Breve, nemlig: 1764: 1, 1765: 6, 1766: 25, 1767: 33, 1768: 70, 1769: 103, 1770: 91.
  - Amalie Sophie, f. Buchwald, forriges Hustru, København: 1767, 1.
- Horneman, J. O., Itzehoe: 1763, 1.
- Huitfeldt, Hans Christoph Kaas, Major, Frederikstad: 1768, 1.
- Kalckreuth, Frederik Christian, Kaptajn, Slesvig: 1771, 1.
- Kaufmann, Nicolaus Conrad, Oberst, Haderslev: 1768—69: 3.
- Keith, Robertus, Kommandant i Rendsburg, hans Hustru f. Suhm, Rendsburg: 1769—71, 6.
- Kirchmann, I. C.(?), Regimentskvartermester, Slesvig: 1768, 1.
- Klessel, C. H. B., Cronshagen: 1768, 1.
- Klingenberg, Friderich v., Amtmand, Haderslev: 1768, 1.
- Knoll, Johan Andreas, Borgmester, Eisenach: 1771, 1.

- Koeppern, Otto Friderich Adolph v., Oberstløjtnant, Randers: 1769—70, 2.
- Kreber, Bergen: 1769—70, 3.
- Krog, Georg Frederik, Oberst, Trondhjem: 1769, 1.
- Kusch, Johann Jacob, Hamburg: 1767, 1.
- Kuur, Nicolai Henrik, Konsul, Danzig: 1768, 1.
- Langeland, Jens Christian, Toldbetjent, Korsør: 1768, 2.
- Lassen, Emanuel, Hus- og Ridefoged, Haderslev: 1765—69, 6.
- Lehmann, Johann Friderich Gotthilf, Oberst, forsk. St.: 1757—72, 130, nemlig: U. A. o. St.: 3, 1757: 1, 1758: 10, 1759: 23, 1760: 18, 1761: 17, 1762: 29, 1767: 11, 1768: 8, 1769: 3, 1770: 10, 1771: 6, 1772: 1.
- Leissner, Joh. Christ., Altona: 1766—67, 4.
- Lemming, Dines, Ingeniørkaptajn, Nyborg: 1768, 1.
- Lerche, Jacob, Borgmester, Nyborg: 1770, 1.
- Lersner, Ludolph Erich, Oberst, Itzehoe: 1765, 1.
- Leth, Matthias, Generalmajor, Sanderumgaard: 1770, 1.
- Lindenhan, I., Haderslev: 1768, 2.
- Lippe, Bernhard Knud Christoph v. d., Oberstløjtnant, Rendsburg: 1768, 1770, 2.
- Lohenschiold, Christian v., Oberst, Frederikshald: 1771, 1.
- Lohse, Johann Gottfried, Rendsburg: 1767—68, 2.
- Lüttichau, Cæsar Læsar v., Generalmajor, Lerchenfeldt: 1771, 1.
- Lützow, Jaspas v., Oberst, Tombgaard: 1768, 1.
- Baron, Schwerin: 1768, 1.
- Martenscn, H. C., Frue, Rendsburg: 1771, 4*
- Peter, Kasserer, Rendsburg: 1763, 1766—71, 16.
- Matthiessen, Conrad, Justitsraad, Altona: 1769—71, 12.
- Milliere, Alexandre de la, Major, Direktør ved Geværfabriken, Kronborg: 1767, 1.
- Moltke, Adam Gottlob, Greve, Overhofmarskal, Kbhvn. o. Bregentved: 1765—70, 3.
- Herman Gottlob Caspar, Greve, Generalmajor, Haderslev, Itzehoe, Slesvig o. a. St.: 1767—71, 151, nemlig: 1767: 13, 1768: 25, 1769: 48, 1770: 36, 1771: 29.
- Christian Frederik, Greve, Overhofmarskal, Christiansborg: 1767, 1.
- Christian Magnus Frederik, Greve, Oberst, Kbhvn., Noer, Odense: 1769—71, 13.
- Morgenstjerne, Caspar Wilhelm Munthe af, Premiermajor, Aix de la chapelle: 1771, 1.
- Murhard, Carl Heinrich, Oberstløjtnant, Ballenstedt: 1768—70, 6.
- Müller, P. G., Artillerimajor, Rendsburg: 1769, 1.
- Neynaber, Christian Henrik v., Kaptajn, Kommissær ved Geværfabriken, Kronborg: 1767, 1.
- Johan Nicolai, Kaptajn, Rendsburg: 1769, 1.

- Numsen, Margrethe Marie Thomasine, f. v. Ingenhaff, Enke e. Overkrigssekretær Michael Numsen, Juullund: 1769, 1.
- Oppen, Knud, Major, Krlgskommissær, Christiania: 1769, 1.
- Osten, Jacob Friderich v. d., Oberstløjtnant, Rendsburg: 1768, 1.
— Otto Christopher v. d., Generalmajor, Rendsburg: 1769, 1.
- Ovens, Peter & Nicolaes, Frederiksstad: 1767, 1770, 2.
- Pentz, Gottfried v., Major, København: 1765, 1.
- Perglas, Henrik Wilhelm Pergler v., Oberstløjtnant, Kellinghusen: 1769, 1.
- Perié, François & Jacques, Montpellier: 1771, 1.
- Petersen, Jacob, Kasserer, Rendsburg: 1771, 1.
- Petit & Dumoutier, Hamburg: 1766—67, 3.
- Pflueg, Christian Carl, Major, Direktør for Christians Plejehus, København: 1771, 1 (m. Bilag).
— Frederik Andreas, Major, Direktør for d. militære Uldmanufaktur, Gullduset, Kbhvn.: 1767, 1771, 2.
- Plessen, Frederik Christian v., Generalløjtnant, Gunderslevholm: 1768, 1.
- Poumeau, Pierre de, Generalmajor, Christiania: 1767, 1769, 4.
- Prinshausen, . . . , Hamburg: 1767, 2.
- Prydz, Peter Blanchenberg, Oberstløjtnant, Christiania: 1769, 2.
- Qureille, C. chv. de, Altona: 1771, 1.
- Rambusch, Johan, Toldinspektør, Stempelpapirsforvalter, Slesvig: 1770, 1.
- Rantzau (Rantzow), Ditlev v., Oberstløjtnant, Itzehoe: 1769, 1.
— Frederik, Greve, til Ahrensburg, Oberstløjtnant, Glückstadt: 1767—90, 9.
— Schack Carl, Greve, til Ascheberg, Generalløjtnant, forsk. St.: 1767—71, 294, nemlig: 1767: 15, 1768: 73, 1769: 101, 1770: 59, 1771: 22, udaterede: 24. (Jvfr. Arenstorff).
- Rauche, Johann Nicolaus, Altona: 1769, 1.
- Reitzenstein, Wolff Veit Christoph v., Amtmand, Sorø: 1770, 1.
- Reventlou, Ditlev, Overkammerherre, Frederiksberg; 1765—66, 2.
— Hartvig Otto, Kaptajn, Rendsburg: 1768, 1.
- Saint Germain, Claude Louis de, Rensburg, Feltmarskal, forsk. St.: 1765—71, 92, nemlig: 1765: 3, 1766: 4, 1767: 50, 1768: 8, 1769: 4, 1770: 12, 1771: 8, udaterede: 3. NB. Nogle af Brevene stammer fra Uldalls Samlinger (A. D. Jørgensens Paaskrift).
- Saldern, Caspar v., russisk Gesandt, [Kbhvn.]; 1768, 1.
- Sames, Carl Vilhelm, Oberst, Citadellet: 1767: 1.
- Savigny, de, nassausk Gehejmerraad, Offenbach ved Frankfurt: 1771, 1.
- Schacht, Johan Henrik v., Oberst, Slesvig, Bergen: 1768, 1770, 2.
- Scheel, Hans Jacob, Generalmajor, Frederiksstad: 1771, 3.
— Jørgen, Gehejmekonferensraad, Fredensborg og Christiansborg: 1770, 1771, 2.
— Jørgen Erik, Stiftamtmand, Bergen: 1767, 1.
— Regitze Sophie, f. Baronesse Güldenchrone, Enke e. Stiftamtmand Holger Scheel, Mørup: 1770, 1.

- Scheffer, Carl Frederik, Greve, svensk Statsmand [Kbhvn. 1771]: 1.
- Schenck v. Winterstedt, Christian Christoph, Baron, Generalmajor, Celle
o. a. St.: 1767—70, 6.
- Schildknecht, Johan Detlef, Amtsforvalter, Slesvig: 1769, 1.
- Schimmelmann, Heinrich Carl, Baron, Skatmester, Kbhvn., Hamburg
o. a. St.: 1765—70, 4.
- Schinckel, . . . , Frue, Løjtmark: 1768, 1.
- Schmit, Christopher Otto, Postmester, Etatsraad, Nyborg: 1768—71, 6.
- Schoell, I. L. v., Frankfurt: 1768, 1.
- Scholten, Jobst Gerhard v., Oberst, Helsingør: 1770, 1.
- Schreiber, Johan, Ritmester, Husum: 1769, 1.
- Schulenburg, Wulff Diderich v. d., Greve, Oberst, Fredericia: 1768—72, 17.
- Schwartz, Johan Sigismund, Major, Slesvig: 1768, 1.
- Schütze, Immanuel, Borgmester, Altona: 1770, 1.
- Sehested, Frans Wilhelm, Oberst, Brotnov: 1769, 4.
- Sehestedt, Johan Frederik, Oberst, Aarhus: 1769, 1.
- Skepsgårdh, Magnus, Løjtnant, u. A. o. St.: 1.
- Sommerhielm. Otto Matthias v., Major, Kerteminde: 1768, 2.
- Stemann, Christian Ludvig, Sekretær i Tyske Kanc., u. St.: 1771, 1.
- Stiehl, Christian Gottlieb, Volontair i Tyske Kanc., København: 1767, 1.
- Struensee, Carl August, Professor, Liegnitz: 1767—68, 3.
— Johan Frederik, Gehejmekabinetminister, Altona, Kbhvn.
o. a. St.: 1767—71, 61.
- Struve, Frederik Christian, Major, Slesvig: 1768, 1.
- Sturz, Helfrich Peter, Generalpostdirektør, København: 1771, 2 (uden
Navn).
- Thienen, Ludwig Christian Carl v., Landraad, Wittmoldt: 1769, 1.
- Trichatzky, ? fransk-polsk Officer, Danzig: 1767, 1.
- Trumbach, Frederik Adam v., Oberst, Kolding: 1767, 2.
- Waitz, Georg Ludvig, Postkontrollør, Etatsraad, Hamburg: 1766—71, 22.
- Wedel-Friis, Christine Sophie, Grevinde, Friisenborg: 1770, 1.
- Wedel-Jarlsberg, Sophie Riborg Amalie, f. Huitfeldt, Grevinde, Jarlsberg:
1771, 3.
- Vett, Evert, Slesvig: 1768, 1.
- Willebrand, Johann Christoph, Deputeret i Søetaten, København: 1771, 1.
- Wind, Hedeveg Albertine, f. Ahlefeldt, Enke e. Generalmajor Holger
Christian W., Nyborg: 1768, 1.
- Wolffsgeil, Carl Joseph, Oberstløjtnant, Kolding: 1765, 1768, 7.
- Woperschnow, Joachim Ulrich v., Generalmajor, Husum: 1768—71, 8.
- Voss, Peter, Generalkrigskommissær, Christiania: 1767—69, 4.
— . . . f. Stiernheim, forrige Enke, Christiania: 1769, 1.
- Zimmermann, Johann Georg, kgl. hannoveransk Livlæge, Berlin: 1771, 1
(uden Navn. Afskrift?).

G. Regnskaber m. m.

G 1—4..... 1 Pk.

Nemlig:

G 1. Regning over de til de arresterede Personers Folk anvendte Penge etc. .... 1 Læg

Indhold:

1. »Regning over de mig (Ortwed) af den høje Inkvisitionskommission overleverede og paa den kgl. Partikulærkasse assignerede Penge, som til de arresterede Personers Folk og andre Kommissionens Udgifter ere anvendte«, 1772 14. Juli. Med Bilag A—W.
2. »Skrivelser fra Etatsraad Ortwed til Kommissionen med videre Regnskabet vedkommende«.

G 2. Kvitteringer for de arresterede Personers Midler og Papirer, som dennem er tilbageleverede..... 1 »

Indhold:

1. Etatsraad Willebrands Kvittering af 21. Maj 1772.
2. Oberstløjtnant Hesselbergs af 22. Maj 1772.
3. Kontreadmiral Hansens af 22. Maj 1772.
4. Legationsraad Sturz's af 22. Maj 1772.
- 5 og 6. Løjtnant Aboes Kvittering af 22. Maj 1772, saa og Urtekræmmer Linds dito, af 21. ejusdem for de til ham af bemeldte Løjtnant Aboe pantsatte og til Kommissionen den 4. Febr. leverede Sager.
7. Professor Bergers Kvittering af 25. Maj.
8. Justitsraad Struensees dito af 16. Juni.
9. Generalløjtnant Gählers dito af 2. Juli.

G 3. Kvitteringer for hvad der af Brandts og Struensees Boer samt forrige Kammerherre og Oberst Falckenschiolds er udleveret til vedkommende Ejere eller andre til samme at modtage befalede ..... 1 »

G 4. Originale Beviser, at de kgl. Resol. 1772 18. Maj og 12. Juni er vedkommende bekendtgjorte ..... 1 »

Nemlig af: Fru Generalløjtnant Gähler.

Oberstløjtnant Hesselberg.

Legationsraad Sturz.

Kontreadmiral Hansen.

Løjtnant Aboe.
 Etatsraad Willebrand.
 Professor Berger.
 Justitsraad Struensee.
 Generalløjtnant Gähler.
 Oberst Falckenschiold.

Tillæg til Inkvisitionskommissionen 1772 ..... 1 Pk.

Indhold:

- [1768]. Takkeskrivelse af J. F. Struensee for
 Ansættelsen som Livmedicus (til J. H. E.
 Bernstorff) u. D..... 1 Ark
 Anm. Gave af Fru A. Christiansen, f. Schumacher.
1772. Brev fra J. F. Struensee 1772 27. April.. 1
 Nogle Particularia angaaende Grev
 Struensee, Grev Brandt og Justitsraad
 Struensee ..... 1 Hæfte
 Anm. Begge Dele af Advokat Uldalls Samling.

Oversigt

over

Ordningen af Sagerne efter de 3 Registraturer
A. D. Jørgensens, Thisets og Holger Hansens,
 for saa vidt den første har kunnet rekonstrueres.

A. D. J. svarer til	Th.	og H. H.	A. D. J. svarer til	Th.	og H. H.	
1	—	8 — A 1		10 a	— B 1	
2	—	1 — A 4		10 b	— B 2	
3	—	2 — A 2	8	—	35 — G 1	
4	—	3 — A 3	9	—	36 — G 2	
			4 — A 7	10	—	37 — G 3
5	—	6 — A 5	11	—	5 — A 6	
6	—	7 — C 1	12	—	38 — G 4	
			a — C 2	14	—	11 — B 4
			b — B 3	15	—	12 — D 1
			c — C 3	16	—	13 — D 2

LXXIV

A. D. J. svarer til	Th.	og	H. H.	A. D. J. svarer til	Th.	og	H. H.
17	—	14	— D 3	25	—	31	— C 8
18	—	15	— D 4	26	—	32	— C 9
19	—	16	— C 4	27	—	33	— C 10
21	—	18	— E 1	28	—	34	— C 11
		19	— E 2	29	—	21	— F 1
22	—	20	— C 5	30	—	22	— F 2
23	—	17	— C 6	31-43	—	23-29	— F 3-11
24	—	30	— C 7	44	—	39	— C 12

KOMMISSIONENS DOKUMENTER

I.

Kongens Vidneforklaringer¹.

1.

P. M.

Aarsagen, hvorfor Hans Majestät haver allernaadigst udnævnt Struensee at være Geheime Cabinets Minister, har været, fordi han har forestillet Hans Majestät hans saa længe hafte besværlige Arbeide med Allerhøystsamme og de gode Forslag han hafte gjort, som for Exempel Conseils Afskaffelse eller Ophævelse, hvilket han haver sagt var en stoer Tieneste, der var skeet den souveraine Magt; i lige Maade Adelen eller de Stores Svæggelse, ved hvilken Leylighed han hafte foretrukken Borgerne og foreskaffet disse næsten lige Fordeele med Adelen, som han haver sagt var overensstemmende med salig F 3. Meninger og med Konge-Loven. I lige Maade haver han bedet Hans Majestät ved Forestillninger at anbefale de samtlige Forestillings-Herrer at efterlade deres Portefeuller i Hans Majestäts Gemack til nøyere Eftersyn, hvorved Hans Majestät ikke af dem blev surpreneret, og ved den Leylighed blev alle Ting expederet med Svar; og da han i saa lang Tiid hafte forrettet Tieneste af Geheime Cabinets Minister, saa fandt han for billig, at Hans Majestät udnævnte ham dertil, og burde creeres dertil og have en høyere Rang over

---

¹ Nr. 1—4 er skrevne med Kammerjunker Schacks Haand, undtagen Attestationen og Underskriften, som er af Kongen egenhændig. Nr. 5 er helt skrevet af Kongen selv. Alle er udaterede. De ligger i A 2.

andere Minister, og eftersom han alt forestaar heele Hof-fet, hvilket han foregav at forstaae bedere end salig Grev Fritz Moltke, saa var det inte nogen Avancement for ham.

Ved Leylighed af Princessens Daab haver Struensee foreslaaet Hans Kongelige Majestät at ophøye ham tillige med Brandt i den grævelige Stand, som paa en besynderlig Dag.

Hvad der angaaer Struensees Instruction som Geheime Cabinets Minister, saa er denne bleven dicteret til Hans Majestät af ham selv.

Det haver ikke været Hans Majestät ubekient, at der blev bygget paa Frydenlund, men Allerhøystsamme haver dette først erfaret nogen Tiid derefter; dog har det ey været Hans Majestät tilladt at komme der.

Den Sag med Supplicanten Jacob Gärtner¹ haver sin Rigtighed, da dette Menneske ey har ladet Hans Kongelige Majestät i Fred, men ved alle Leyligheder oppasset dem, hvorføre Allerhøjstsamme haver befalet, at han skulde forvise Hirschholm.

De efterretninger som Cammerjunker Schack har meddeelt Commissionen har sin fulde Richtigkeit.

Christian.

2.

P. M.

Efter den høylovlige kongelige anordnede Inquisitions Commissions Befalning haver jeg allerunderdanigst bedet Hans Kongelige Majestät om allernaadigst Oplysning om de mig af Commissionen tilsendte skrevne Billets og haver erholdet til allernaadigst Efterretning af Hans Majestät, at Allerhøystsamme erindrer sig, at Struensee i forrige Vinter haver bedet Hans Majestät at forære til Hendes Majestät Dronningen Mathilde 10000 Rdr., til ham selv 10000 Rdr.

---

¹ Jacob Gärtner var en meget fattig studiosus theologiae et juris, der indgav mange Ansøgninger; han foregav, at han havde Kongens Løfte paa at blive befordret til Embede, naar Vakance forefaldt (RK Embedsansøgninger).

for hans besværlige Tienneste og 10000 til Brandt for hans Andordning ved den franske Comedie, hans stedse assiduité og hans Gield skyld. Disse ovenanførte 30000 Rdr. er bleven udbetalte paa en Tiid.

Hvad der angaaer Cabinets-Orderne, da haver Struensee stedse oplæst Extracten af samme for Hans Majestät og sagt Allershøystsamme Indholden deraf og derpaa forelagt den til Hans Majestäts allernaadigste Approbations Paateigning.

Hans Majestät erindrer ey noget besynderlig angaaende Medecinen; Allershøystsamme haver nogle Gange efter at have brugt Badet forspøret Kramp i Føderne og tilskriver det de kolle Bad.

Hans Majestät fornemmer med Fornøjelse, at at de 11000 som Struensee haver udbedet sig til Grævinde Holstein er hende kuns 3000 Rdr. udbetalt.

Overeenstemmende med Sandheden.
Christian.

3.

Hvad der angaaer de 2000 Rdl. til Kammerherr Falckenskiold til sin Reise til Petersborg, troer Hands Majestät at være rigtig; de andre 1000 Rdl., som han haver bekommet d. 6. Octbr. 1771, erindrer Hands Majestät sig ey at have hannem forundet, og de sidste 2000 Rdl. fra d. 6. Januarii 1772 under Titel af Ausserordenlich Gratification ere bortgivne uden Hands Majestäts Viidende og Villie.

2. Justitz Raad Struensee.

1771 d. 4. Junii Zu Vergütung seiner Reise Kosten 2000 Rdl.
har sin Rigtighed.

1772 d. 16. Januarii als eine ausserordentliche
Gratification ..... 2000 Rdl.
er Hands Majestät ubekjendt.

3. Grævinde Holstein.

1771 d. 25. Decbr. Un dedomagement de ..... 3000 Rdl.
erindrer Hands Majestät at have skiænket til hende paa

Forestilling af Græv Struensee om hendes Tab i Spill og hendes accurate Opvartning.

Angaaendes Guardens Afskeedigelse har Græv Struensee alt sagt til Hands Majestät i forrige Vinter, at det var got, ifald at Guarden blev reduceret; siden har han igien talt med Hands Majestät derom i Sommer paa Hirschholm, paa samme Tiid at Obrist Lehman var derude, men sagt siiden til Hands Majestät, at Expeditionen kunde inte skee endnu, hvorpaa der inte er talt meere om den Sag, førend den Dag at Guardene revolterte (som var Dagen for Juule), da haver han bedet Hands Majestät at vilde siige til General Lieutenant Gähler, at de med største Misfornøjelse hafte erfaret Guardenes slette Opførsel, og at Hands Majestät befalte ham at bruge Magt imod dem, og at han skulde lade marchere nogle Regimenter løs paa dem med fællede Bajonetter, ifald de ey vilde adlyde, og i Nødsfall lade skyde paa dem; at man maatte i Almindelighed lære Folkene at være lydige. Denne Ordre haver General Lieutenant Gähler bekommet mundlig af Hands Majestät.

Dette, som er opsadt af Cammerjuncker Schack, har sin fuldkomne Richtigkeit.

Christian.

4.

Hans Majestät erindrer sig ey den Sag om Testamentet og troer, at det inte er skeet; men Allerhøystsamme erindrer sig, at Struensee haver engang proponeret Dennem at giore Testament.

Angaaendes den Medecin, som Hans Majestät haver betient sig af i Sommer, er bleven foreslaaet af Berger for at restituere Hans Majestät Sundhed, da Allerhøystsamme eengang var bleven upasselig paa Hirschholm, eftersom han foregav, at denne Medecin var Hans Majestät tienlig.

Dette er overeenstemmende med Sandheden.

Christian.

5.

Struensees og Brandts udsigende, at jeg havde givet hver af dem 50000 Rigsdaler, er falsk.

Christian.

II.

Johann Friderich Struensees Forsvarsskrift¹.

Es ist nichts schwieriger und vielleicht ist es nicht möglich eine deutliche und richtige Rechenschaft und Erläuterung von den Bewegungsgründen, Veranlassungen und Absichten zu geben, welche jede einzelne Begebenheit und Handlung in einer Situation, wie die meinige bey Hofe war, hervorgebracht haben. Jedoch ist solches von mir gefordert worden, und ich habe mich in der Königl. Commission auf die mir in dieser Absicht vorgelegten Fragen so erklärt, als es die Natur der Sache erlaubte. Allein es kann nicht fehlen, dass sich nicht hin und wieder Dunkelheit, Irthum und vielleicht auch scheinbare Widersprüche eingeschlichen haben. Diess glaube ich einigermaßen durch eine aufrichtige Erzählung der Triebfedern, der Gelegenheiten und Veranlassungen, welche die Begebenheiten, an welche ich Theil gehabt, oder die ich allein verursacht habe, hervorgebracht haben, zu ersetzen; es mag nun solches dienen mich zu entschuldigen oder mich strafbarer zu finden. Diesen Endzweck zu erreichen muss ich zeigen, auf welche Art und Weise ich den Credit, so mein voriges Glück gemacht, erworben, wie ich mich darin erhalten und zu welchen Absichten ich solche angewandt habe.

Ich muss gestehen, dass eine unermüdete Wirksamkeit, die genaueste Aufmerksamkeit und die sorgfältigste

¹ Tidligere trykt i: *Schriften die in Sachen ... Grafen ... Struensee ... übergeben sind*. 1772, S. 67. — *Höst III*, 108. — *Flamand 501* (i dansk Oversættelse). — *Jensen Tusch 301* (i en tysk Tekst, som vistnok er oversat fra *Flamands danske*). — Her trykt efter Struensees Originalmanuskript i C 4; sammesteds ligger en Afskrift, som tidligere har ligget i Samlingen »*Danske Kongers Historie*« i RA.

Anwendung, mit welchen ich mich aller der Begebenheiten und Vortheile, auch der kleinsten, welche sich mir anboten, oder die ich durch meine Bemühungen veranlasste, bedient habe, eben so viel, wo nicht mehr, zu meinem Glück beygetragen haben als das zufällige. Jedoch war dasjenige, was man gemeiniglich Glück machen nennt, nicht der Hauptvorwurf meines Bestrebens, wenigstens sah ich solches nur als eine entfernte Folge davon an, ich hatte nur einen Weg gewählt solches zu erlangen, und war entschlossen es lieber aufzuopfern als mich unerlaubten Mittel dazu zu bedienen. Die Begierde nützlich zu werden und Handlungen zu verrichten, die einen weiter ausgebreitern Einfluss zur Vortheil der Gesellschaft, worin ich lebte, haben könnte, beschäftigte mich allein. Mein Aufenthalt in Altona versprach mir wenig Gelegenheit dazu, und es gelang endlich meinen damaligen Freunden, worunter die beyden Grafen Rantzau Ascheberg, die Grafen Brandt und Holk die wirksamsten waren, mich auf einen grössern Schauplatz zu versetzen. Ob nun gleich einige dieser Freunde Fähigkeiten an mir zu bemerken glaubten, welche mich zu andern Unternehmungen als die der Worwurf eines Arztes sind, geschickt machten, so fühlte ich doch eine so grosse Neigung zu meiner Kunst, dass ich mich beständig auf solche würde eingeschränkt haben, wenn mich nicht nachher andere Umstände davon entfernt hätten. Mit diesen Gesinnungen kam ich bey Hofe und ich fand um viel notwendiger mich darin zu bestärken, da alle ohne Ausnahme bey Hofe, wo nicht wieder mich eingenommen doch mistrauisch gegen mich waren. Ich war daher während der auswärtigen Reise des Königs mit nichts beschäftigt und auf nichts aufmerksam, als was den Gesundheitszustand S. M. betraf, und da der König mir häufig Gelegenheit gab um ihm zu seyn, so suchte ich solche so viel möglich durch die Lectüre und Unterredungen nützlich und angenehm zu machen. Die Politik war davon gänzlich ausgeschlossen, und wenn sich ja davon etwas eingemischt hätte, so war es entfernt und ohne die geringste Anwendung auf die damalige Lage

der Umstände. Diese waren mir auch in den Zeiten ganz unbekant, ich schränkte mich bloss auf dasjenige ein, was ich vor Augen sahe und vermied so gar durch andre oder dem König selbst davon unterrichtet zu werden. Ich unterbrach den Briefwechsel mit meinen Freunden oder er betraf nur gleichgültige Sachen. Alles, was ich that, bezog sich bloss auf die Person des Königs und dahin rechne, dass ich mich auch schon auf der Reise öfters dem Grafen Holk widersetzt und ihm in Dingen widersprochen, so ich unrecht fand und einen Einfluss auf die Person des Königs hatten. Alles lief jedoch nur darauf hinaus, dass ich die sehr weitgetriebene Herrschaft des Grafen über den Willen des Königs zu schwächen suchte, indem ich S. Majestet aufmunterte selbst aufmerksam zu seyn, nachzudenken und zu überlegen, was zu dessen besten diene, ohne sich blindlings auf den Rath anderer zu verlassen. Jedoch suchte ich nicht den Grafen Holk persönlich zu schaden, ob sich gleich in Paris eine sehr bequeme Gelegenheit dazu zeigte, als der König eben sehr missvergnügt mit dem Grafen Holk war, der Graf Brandt, doch ohne dass ich etwas davon wusste, nach Paris kam und sonst verschiedene Umstände wieder den Grafen Holk zu der Zeit waren. Es ist leicht zu erachten, wie wenig diese Conduite geschickt war mein Glück zu machen, auch habe ich mich der günstigen Gelegenheit, worin ich mich auf der Reise befand, nie bedient weder gerade je von dem König noch durch andre etwas zu meinen oder meiner Freunde Vortheil zu erbitten oder zu erhalten, und habe ich es bloss der Vorsorge des Ghbt. R. v. Bernstorff und v. Schimmelmann zu danken, dass ich mit einem Gehalt von 1000 Thlr. dem Könige nach Copenhagen folgte und für die Reise eine Gratification von 500 Thlr. erhielt. Meine Art zu handeln und die Vorwürffe meiner Aufmerksamkeit waren das erste halbe Jahr nach der 1769 Zurückkunft des Königs die nahmliehen als auf der Reise. Ich hatte mich ganz allein an die Person des Königs attachedirt, und es interessirte mich nichts als was dieser unmittelbar anging. Allen den Einfluss, so das Zutrauen

des Königs mir auf desselben Gemüth gab, wand ich bloss darauf an ihn aufmerksam auf dessen wahren Vortheil zu machen, seine Lust zu Beschäftigungen zu erwecken und seiner Lebensart eine gewisse regelmässige Ordnung zu geben. In dieser Absicht habe ich jederzeit dem Könige mit der grössten Aufrichtigkeit und ohne Zurückhaltung alles gesagt, was ich für wahr und dienlich hielt, ohne mich durch die Furcht dessen Gunst dadurch zu verlieren, abhalten zu lassen, ob ich gleich öfters Erfahrungen machte, dass mir solches dessen Kaltsinn zuzog, welches um so viel leichter geschahe, da die Geschäftigkeit derjenigen, so bloss Sr. Majestet Gunst suchten, bey dergleichen Gelegenheiten nie ungeschäftig blieb. Der König wird sich erinnern, wie oft dieses sonderlich veranlasst worden ist, wenn ich demselben die üblen Folgen vorgestellt, welche aus den frühzeitigen, übertriebenen und unregelmässigen Genuss gewisser sinnlichen Vergnügen entstehen, wenn ich Sr. Majestet von gewissen schmerzhaften, schädlichen und unnützen Versuchen auf desselben Körper habe abhalten und dieselben von gewissen falschen, unrichtigen und ihrer Glückseligkeit nachtheiligen Begriffen und Vorstellungen habe zurückbringen wollen.

In dieser Zeit stand ich mit niemand bey Hofe in Connexion als mit dem Grafen Holk und den Ch. v. Wahrenstedt, nemlich so fern solche eine Beziehung auf den König haben konte. Jener war zurückhaltend gegen mich, dieser aber gab mir von Zeit zu Zeit sein Vertrauen, welches ich dazu anwendete ihm Grundsätze und Begriffe einzuflössen, von welchen ich versichert war, das sie dem Könige nützlich seyn könnten, wenn er solche bey den Gelegenheiten, die er hatte, Sr. Majestet wiederholte.

1769 Als nachher der Hof im Sommer sich auf Friederichsberg aufhielt, so konte es nicht fehlen, das ich in mehrere Bekantschaft kam, in verschiedene Vorfälle verwickelt ward und eine genauere Kentniss von den Absichten derjenigen, so damals bey Hofe waren, bekam; dieses geschah doch nicht eher als gegen das Ende des Sommers. Es waren damals hauptsächlich drey Parteyen bey Hofe, die des

Grafen Holk, des Grafen Fritz Moltke und der Frau v. Gabel. Die erste erhielt sich durch die Faveur des Grafen Holk und die Liaisons im Ministerio oder vielmehr die Gleichgültigkeit desselben ihn zu schaden. Die zweyete suchte sich durch das Ansehn der Königin eine Stütze zu verschaffen und verliess sich auf die Unterstützung des russischen Ministers, wünschte auch wohl Wahrenstedt oder mich auf ihre Seite zu bekommen. Von der dritten endlich kann man kaum sagen, dass es eine Partey war, indem solche allein aus der Frau v. Gabel bestand. Diese suchte bloss durch die Eindrücke, welche sie auf den Verstand des Königs zu machen sich bemühte, denselben aus den Fesseln und der Unthätigkeit, worin sie S. Majestet zu seyn glaubte, herauszureisen; die beyden letztern zielten, wie man leicht erachten kann, auf die Entfernung des Grafen Holk ab. Bey diesen Umständen muss ich gestehn, dass mein Verstand und meine Neigung mich vornemlich den Absichten der Frau v. Gabel geneigt machten, da solche mit den meinigen übereinkamen und ich überhaupt der Frau v. Gabel redliche Gesinnungen zutraute. Jedoch war ich mit ihr über zwey Punkte nicht einig: erstlich dass sie absoluten den Grafen v. Holk entfernen wolte, welches ich für unnöthig hielt, wenn man dem Könige richtigere und standhaftere Gesinnungen beybringen könnte, da alsden der Credit des Grafen v. Holk von selbst wegfallen, und ausserdem ein alter Favorit allezeit weniger schädlich seyn würde als ein ander, zweyten dass sie nicht mit mir übereinkommen wolte, dass, wie ich beständig dafür gehalten, das einzige und beste Mittel den König wahrhaftig glücklich zu machen sey dessen Entfernung von der Königin zu vermindern und eine wahre Vertraulichkeit unter ihnen beyderseits zu stiften. Die Frau v. Gabel glaubte von der Königin beleidiget zu seyn und schien alsdenn erst ihre Gunst wieder suchen zu wollen, wenn sie ihre Majestet durch den Einfluss, den sie sich auf des Königs Gemüth erworben, nützlich werden könnte. Der Moltkischen Partey suchte ich zu überführen, so viel solche mir ihr Vertrauen gab, wie wenig sie sich

Hoffnung machen könnte den Grafen Holk zu stürzen noch sich Vortheil davon versprechen könnte, und zu vielen Unannemlichkeiten die Königin ausgesetzt seyn würde, wenn dieselbe sich ihres Ansehns bedienen wolte, ohne dass solches auf das Zutrauen des Königs gegründet sey; deswegen hielt ich für das beste in Einigkeit und Ruhe zu leben. Überhaupt glaubte ich mir nicht erlaubt zu seyn gegen den Grafen Holk zu agiren, und wenn ich auch öfters nicht mit seiner Conduite zufrieden war, so glaubte ich, dass dem König allein zu überlassen sey einzusehen, in wiefern solches Sr. Maj. schädlich oder
 1770 vortheilhaft sey. Selbst in den darauf folgenden Winter, da es bey den Mishelligkeiten des Grafen v. Holk und des russischen Ministers, da es sehr leicht gewesen wäre den ersten zu stürzen, so habe ich alles, was von mir abhing, beygetragen ihn zu souteniren und dieser Affaire wegen gegen den König jederzeit zu seinen Vortheil gesprochen, obgleich ich sonst dem König auf sein Sujet die Wahrheit sagte, und der Graf Holk dieser Affaire eine Tournure gab, die ich nicht approbiren konte.

1769 Als ich zu Ende des Sommers und in der Folge öfters Gelegenheit bekam die Königin zu sprechen, und Ihre Majestet mir ihre Gedanken über derselben Situation anvertrauten, so fand ich, dass sie äuserst missvergnügt über dieselbe war, keine Hoffnung hatte jemals mit dem König glücklich leben oder auch nur einige Ruhe und Zufriedenheit in der damaligen Lage der Umstände erwarten zu können. Diese Gemüthsverfassung ward durch die beständigen Nachrichten und widrigen Vorstellungen, welche die Königin von allem, was vorfiel, erhielt, unterhalten und noch mehr aufgebracht. Jedoch war der Vorwurff ihres Wiederwillens nicht der König, sondern allein der Graf v. Holk, welchen sie für den Uhrheber alles dessen, was ihr unangenehmes begegnet war und noch begegnete, hielt. Die Beleidigungen, so sie von dem Könige persönlich litte, afficirten sie nicht sehr und suchte sie bloss durch eine grosse Zurückhaltung sich dagegen in Sicher-

heit zu setzen, welches aber ihren beyderseitigen Kaltsin und Entfernung im[m]er mehr vermehrte.

Meine Situation war bei diesen Umständen nicht wenig embarassant. So wie auf der einen Seite die Königin mir ihr Missvergnügen anvertraute, so war ich auf der andern Seite ein beständiger Zeuge der Unzufriedenheit, Unmuth und der Begierde des Königs sich von allem dem, was ihm zuwider war, heraus zu reissen. Beyden sollte ich Rath geben und ich hielt mich für verbunden alles beyzutragen, was von mir abhing, ihre Zufriedenheit zu befördern. Ich folgte hierbey den Grundsatz, den ich von jeher gehabt, dass ihre beyderseitige Glückseligkeit von ihrer Einigkeit abhängen. So wenig ich auch Hoffnung dazu sah, so handelte ich jedoch denselben allein zu Folge. Ich suchte der Königin begreiflich zu machen und fest einzuprägen, dass es ihr wahrer Vortheil und das einzige Mittel sey ihren Zustand angenehm zu machen, wenn sie sich bemühte das Zutrauen des Königs zu erlangen, und dieses könne nur geschehen durch Gefälligkeiten, Nachgeben, Zuvorkommen und Bemühung den König ihren Umgang so angenehm als möglich zu machen. Ich bat die Königin den Eindrücken, so man gegen den König bey ihr zu machen suchte, so entfernt sie auch seyn und in so guter Meynung sie auch geschehen mögten, kein Gehör zu geben, kaltsinnig zu werden und alles selbst bemerken und zu untersuchen. Selbst bemühte ich mich den Wiedervillen gegen den Grafen v. Holk zu vermindern oder auszulöschen; dieser that auch alles, was er wuste, sich der Königin gefällig zu machen, seine Bemühungen brachten aber meistentheils eine entgegengesetzte Wirkung hervor, und die vorgefaste Abneigung gegen ihm war so stark, dass nichts vermögend war solche zu überwältigen. Auf der andern Seite suchte ich den König dahin zu vermögen, dass er gegen die Königin höflich seyn mögte, ohne dass er nöthig habe so respec[t]ueux und ceremonieux mit derselben zu seyn, als welches er nach seiner Zurückkunft von der auswärtigen Reise angenommen hatte, und welches öfters in eine Ironie ausartete, so

der Königin empfindlicher war als ein Mangel der Attention und alle Vertraulichkeit unter ihnen aufhob. Es war eine Sache, worin der König und die Königin mit ihren Neigungen übereinkamen, und dieses hat nachher am meisten dazu beygetragen ihre Einigkeit, worin sie gelebt, zu unterhalten. Diess bestand darin, dass sie ihre damalige Lebensart äusserst überdrüssig waren und selbst wünschten ihren Stand verlassen zu können um nicht der damit verbundenen Etiquette und Zwang unterworfen zu seyn und als Privat-Personen leben zu können. Hierin lag der Grund zu vielen nachher bey Hofe vorgenommenen Veränderungen.

1771 Der Graf v. Holk hatte schon längst vor der holsteinischen Reise seinen Credit bey dem Könige verlohren, und er erhielt sich bloss durch die Gewohnheit, seine übrigen Verhältnisse und weil ihm Niemand bey dem König gerade zu schaden wolte. Er gab sich den letzten Stoss, als er den jungen Hauch als Kammerpagen bey dem König setzte um den von Wahrenstedt zu suplantiren; von dieser Zeit an nahm die Faveur von diesem immer mehr zu. Der Graf v. Holk schlug die holsteinische [Reise] vor, um, wie ich glaube, sich zu souteniren, und diese veranlaste eben seinen Untergang. Die Königin war beständig der Meynung, dass keine Ruhe und Sicherheit bey Hofe zu hoffen, so lange der Graf v. Holk da blieb, ob ich gleich suchte dieselbe zu überführen, dass es nicht vortheilhaft für den Character und den Verstand des Königs sey, wenn man bey der ersten vortheilhaften Gelegenheit, so sich dazu zeigte, diejenigen zu entfernen suchte, welche S. Majestet Faveur und Vertrauen gegeben hätten, sondern es sey besser, dass dieselben solche Personen aus dem Grunde kennen lernte, und dass diess das sicherste Mittel gegen alle Favoriten sey. Auserdem hielt ich den Graf v. Holk für des Königs Person nicht weiter gefährlich, weil solcher damals keinen Einfluss mehr auf des Königs Verstand hatte. Um die Königin jedoch hierüber zu beruhigen, so schlug ich derselben zwey Mittel vor, nemlich den Grafen v. Brandt bey Hofe zu setzen und den G. Lt. Graf

von Rantzau nach Copenhagen kommen zu lassen. Beyde waren dem Könige persönlich angenehm und der letzte geschickt das Ansehn des damaligen Ministerii zu balanciren, von welchem die Königin befürchtete, dass sie den Credit des Grafen Holk durch die Entfernung derjenigen, welche ihm in Wege waren, wiederherstellen würden. Alles zielte bloss auf die Sicherheit bey Hofe ab ohne weder Absichten noch einen Plan auf die nachmaligen Veränderungen im Ministerio zu haben. Die Königin hatte nicht die geringste Neigung zu regieren oder sich in Staatsaffairen zu mischen. Sie wolte bloss Ruhe und Sicherheit bey Hofe haben. Der Graf v. Brandt kam in Schleswig und der Graf v. Rantzau in Traventhal nach Hofe. Der Graf v. Holk bekam seinen Abschied, weil der König es selbst wolte, doch trugen diejenigen, so um Sr. Majestet waren, das ihrige dazu bey. Von dieser Zeit an entstanden andre Auftritte und es geschahen Veränderungen, von welchen ich die Triebfedern und Bewegungsgründe gleich anzeigen werde. Vorher will ich aber bemerken, dass der Credit, welchen ich bis dahin gehabt, bloss in den persönlichen Zutrauen, so der König zu mir hatte, bestanden, dass ich den Einfluss, so ich hatte, allein auf dasjenige angewand, welches einen unmittelbaren Einfluss auf des Königs Person hatten, und dass meine äussern Glücksstände in folgenden bestanden. Ich war Conferenzzath und Lector mit 1500 Thlr. Gehalt, hatte vier bis 5000 Thlr. Schulden, so ich vorhin in Altona und auf der auswärtigen Reise gemacht, und hatte von dem König nie ein ausserordentlich Geschenk bekommen, ausser den vorhin angezeigten 500 Thlr. und einem Pferde. Für keinen meiner Freunde hatte ich etwas ausgebeten als für Graf Brandt 400 Thlr. Zulage, wenn ich nicht dahin rechnen will, dass ich zweymal dazu beygetragen habe, dass der König dem Grafen Holk jedesmal 10000 Thlr. geschenkt hat.

Bey der Zurückberufung des Grafen von Rantzau und v. Brandt gedachte, wie ich schon erwähnt habe, niemand von denen, so daran Theil hatten, an die nachher er-

folgten Veränderungen noch dass einer von den Ministern entfernt werden sollte. Jedoch was mich betrifft, so läugne ich nicht, dass ohne eine personliche Abneigung oder Widerwillen gegen einen von den Ministres zu haben, ich überhaupt mehr wieder als vor die damalige Administration eingenommen war. Schon lange vorher, ehe ich bey Hofe kam, war ich mit Begriffen dawieder angefüllt, und ich hatte nie Ursache gefunden an der Zuverlässigkeit, Aufrichtigkeit, Uneigennützigkeit und den patriotischen Eyfer der Personen und der Nachrichten, aus welchen ich solche geschöpft, zu zweifeln, auch wurde ich durch alles dasjenige, was ich in dieser Absicht in Copenhagen hörte und zum Theil selbst bemerkte, darin bestärkt. Folgende Punkte waren mir vornemlich bewusst, welche der damaligen Administration zur Last gelegt wurden:

1. Es sey ein durch die Gewohnheit festgesetztes Principe den König von den Affairen zu entfernen, indem man ihm sein Lust dazu benehme, da man seine Verrichtungen in Regierungsgeschäften durch überflüssige, mechanische Arbeiten überhäufte, die Sachen nicht deutlich und simple vorträge und das wesentlich davon in vielen weit-schweifigen Phrasen und Declamationen versteckte; den König unnöthig ins Detail führte, ihm selten die Wahl zwischen zwey Meynungen liess, sondern für diejenige, schon¹ man schon vorhin adoptirt, decidiren machte, und endlich seine Aufmerksamkeit auf Nebensachen zöge und dadurch verursachte, dass die wichtigsten weniger Eindruck auf ihn machten.

2. Der König habe so wenig persönliche Autoritet, dass derselben bis in den grössten Kleinigkeiten keinen Willen hätte und selbst in seinem Privatleben beherrscht würde, daher wären diejenigen allezeit verlohren, welche sich an ihm attachirten und seinen Geschmack, Neigung und Zutrauen besassen, hingegen erhielten sich andre, gegen welche er entgegengesetzte Gesinnungen hege.

3. Die Faveur und Intrigue mische sich in alles, die

---

¹ Meningen fordrer »so« i Steden for »schon«.

wichtigsten Digniteten und Chargen würden an Hofleute gegeben, deren einziges Verdienst darin bestehe Page und Kamerjunker gewesen zu seyn, und die übrigen Bedienungen erhielten Creatures und Laquais von Personen und Familien, die sich untereinander in den Besitz des Credits soutenernten.

4. Es herrsche überhaupt eine Anarchie, da niemand seine Autoritet gebrauchen wolle noch dürfe aus Furcht sich zu schaden, jeder trachte auser seinen Fach in die übrigen Einfluss zu haben, nirgendt finde man Subordination, alles liefe auf Berathschlagungen, Rathgeben, Untersuchungen, Modifications und Expedients zu finden hinaus; die untergeordneten, anstatt einen Auftrag auszuführen, so suchten sie nur Schwierigkeiten, Einwendungen und Gegenvorstellungen dagegen zu machen.

5. Die Finanzen wären ruiniert, nicht wegen der Depensen, so der König gemacht, obgleich darunter viele unnütze gewesen, als die Colonisten, die kostbaren Fabriken, die forcirte Betreibung der Künste, des Geschmacks und des Luxus, die in Verhältniss des Landes unproportionirte Vermehrung der Armee und die Unterstützung eines Commerce, welches der Natur des Landes nicht gemäss ist, mit Vernachlässigung der wahren und natürlichen Industrie desselben; sondern die Unordnung, welche darin herrsche, die untauglichen Operationen und die Manoeuvres, so man öfters aus privat Absichten darin gemacht, hätten grösser Schuld daran.

6. Der Einfluss der auswärtigen Höfe und ihrer Ministers sey seit geraumer Zeit gross und drückend gewesen. Da der Hauptressort in den Negociationen die Complaisance sey, so könne nicht anders als eine Abhänglichkeit daraus entstehn, die durch keinen zu erhaltenden Vortheil ersetzt werden könne. Überhaupt wende man auf diesen Theil der Staatsgeschäfte mehrere Kosten und Aufmerksamkeit als die Natur und Beschaffenheit des Landes erfordere.

7. Endlich wären die grössern und kleinern Bedienungen, Distinctions und Ehrentitel nach der Grösse des

Staats zu überhäuft und drückend für das Land, und diese ohne Werth. Jeder wolle auf Kosten des Königs leben und sich bereichern, kein Trieb in der Noblesse dem König mit ihren Vermögen und Kräften zu dienen und in den übrigen keine Begierde sich durch eigne Industrie zu erhalten.

Ich will nicht entscheiden, in wie fern diese Vorwürffe begründet sind, jedoch bin ich von der Wahrheit derselben durch alles, was ich nachher in Erfahrung gebracht, an meinem Theil überzeugt worden, ohne jedoch diesen oder jenen Minister persönlich als die Ursache davon zu beschuldigen. In Staatsaffairen entscheidet der Erfolg grösten theils den Werth einer Administration und jener zeugte wieder diese in den jetzigen Fall.

Als ich durch das Zutrauen des Königs einen Einfluss auf die Affairen bekam, so ging meine Absicht bloss dahin S. Majestet zu vermögen solche selbst zu untersuchen, und demzufolge glaubte ich, es sey nöthig, dass der König andre Personen von entgegengesetzter Meynung, als die damaligen Ministers waren, hörten. Wenn nachher Veränderungen und Entschlüsse in dieser Absicht schneller erfolgten, so lag solches mehr in den persönlichen Gesinnungen des Königs und in zufälligen Umständen, als einen wenigstens von meiner Seiten desfalls gefassten Entschluss und Plan. In Hinsicht des Willens des Königs waren keine successive demarchen dazu nöthig, denn S. Majestet waren mehr als zu bereit eine solche Veränderung vorzunehmen. Ich fand bey meiner Ankunft zu dem König dessen Verstand, Gemüth und Neigung voll von niedrigen Eindrücken gegen das Ministerium, und haben sich solche jederzeit soutenirt. Habe ich auf meiner Seite solche, nur in so weit, als es meine Überzeugung zuliess, zu vermindern gesucht, so habe ich doch auch vor der holsteinischen Reise dem Könige keine vortheilhafte Begriffe von den Personen der entgegengesetzten Partey beyzubringen getrachtet. Man weiss, dass S. Majestet vom Anfang dero Regierung Veränderungen in dem Ministerio gewolt hat. Ausser denen vorhin angeführten Vorwürffen, die

mehr oder weniger in des Königs Gemüth eingedruckt lagen, hatten S. Majestet noch andre, die sie persönlich empfanden, als:

1: die Ministers zögen alles Ansehn der Regierung auf sich, und Ihnen blieb nichts als der Titel und die Last der Repraesentation übrig.

2: die Affairen in Daennemarck wären so verworren und verdorben, der Geldtmangel so gross, dass niemals etwas grosses oder gutes herrauskommen könnte.

3: der Einfluss der fremden Ministers sey zu gross, wovon Sie einigemal persönliche Erfahrungen gemacht.

4: die holsteinsche Negociation sey auf der Art, wie sie geführet würde, onereuse. Man hatte sich bey verschiedenen G[e]legenheiten derselben bedient den König von gewissen Entschlüssen abzubringen, wobey andre Gründe vielleicht hinreichend und besser gewesen wären.

5: es war dem Könige nichts embarassanter als zweymal in der Woche dem Conseil beyzuwohnen, und ich glaube, der Grund davon lag darin, dass S. Majestet von Kindheit an einen gewissen Respect und Furcht für dasselbe bekamen, welches durch die Länge der Zeit zur Gewohnheit geworden war; da nun solche Gesinnung sich nicht auf ein wahres Zutrauen gründete und die innern Empfindungen und erhaltenen Eindrücken solchen widersprachen, so konte dieser Wiederwillen leicht daraus entstehen. Der König sagte zuweilen: wenn ich anderer Meynung als der Conseil bin, so bemerke ich gleich eine Unruhe i allen Gesichtern, es erfolgen feyerliche Vorstellungen, und ich muss schweigen.

6: Man hatte dem Könige unterweilen von Ersparungen, so dessen persönliches betraf, als den Spectacle, Jagd u. s. w., gesprochen, und S. Majestet glaubten, dass solche bey andern Ausgaben angefangen werden müsten.

7: Endlich war S. Majestet der Ausfall der algierischen Expedition sehr missfällig.

In dieser Disposition befand sich der König bey dessen Zurückkunft aus Holstein und man [kann] leicht erachten, dass diejenigen, so damals das meiste Gehör hatten,

nichts dazu beygetragen haben solche zu verändern. Die Aufmerksamkeit derselben war hauptsächlich auf die Wirkungen und Demarchen, so des Grafen v. Rantzau Gegenwart hervorbringen würde, gerichtet. Der Graf v. Bernstorff hatte dieserwegen ein Memoire¹ an den König auf Traventhal gegeben, der Graf v. Rantzau hatte solches beantwortet und versichert sich nicht in die holsteinische Negociation zu meliren oder solcher zuwieder zu seyn, wogegen jener die wiedrigen Eindrücke bey Russischen Hofe vorzubeugen suchen wolte. Unglücklicherweise sprach der Graf v. Bernstorff in seinen Vorträgen verschiedentlich von den Feinden der Russischen Alliance, diess veranlasste seinen Abschied und die darauf folgenden Veränderungen. Ich kann mich nicht erinnern, dass besondre Demarchen vorgenommen worden wäre solche hervorzubringen, bey dem Könige waren, wie ich schon bemerkt, keine Schwierigkeiten zu überwinden, und diejenigen, so er damals besonders Gehör gab, waren dazu vorbereitet und übereinstimmig. Auch kann ich nicht bestimmen, in wiefern die Unterredungen derjenigen, so davor waren, in des Königs Gemüth dazu beygetragen haben, diess weiss ich, dass ich zu der Zeit S. Majestet verschiedene Briefe und Memoirs, besonders vom Graf v. Ranzau, über die generelle Lage der Affairen vorgelesen habe, dass ich verschiedene Insinuations, Aufmuntrung und Beyfall deswegen erhalten und mich solcher nach meinem Überzeugung bedient habe, dass niemand darüber förmlich zu Rathe gezogen worden ist, und dass der König die Ausführung und das Arrangement selbst in meinem Beyseyn davon gemacht hat. Der König arbeitete damals alles selbst und schrieb es mit eigener Hand, zu weilen habe ich Concepte oder die Hauptmomenta einer Sache vorher aufgesetzt, die S. Majestet veränderten oder beybehielten, wie Sie es gut fanden; öfters aber setzte der König solche gleich aus den Kopf auf, der Cabinetssecretaire brachte es

---

¹ Mémoire 1770 18. Juli, trykt i Correspondance ministerielle du comte de Bernstorff II, 466.

darauf ins reine, und der König sahe es nochmals nach, ehe es abgeschrieben und ausgefertigt wurde. Die eigenhändigen Briefe versiegelte ich im Gegenwart des Königs im Cabinet. Ich habe nur selten dergleichen Aufsätze vorher an jemand gewiesen, und wenn es geschehn, so war es an die Grafen v. Rantzau und v. Brandt.

Nun machte man sich die grösste Hoffnung, dass alles zum Besten gehn würde. Der König arbeitete mit Lust und lass alles, was zu den Affairen gehörte. Um S. Majestet darin zu unterhalten und die Art Ihrer Beschäftigungen nach Ihrem Geschmack und Neigung einzurichten, so wurden folgende Grundsätze angenommen, und habe ich mich bemüht solchen meinerseits beständig gemäss zu handeln, so viel solches von mir dependirte.

1. Der König wolte sich die endlichen decisions in den Affairen allein vorbehalten.

2. Alle Vorträge solten schriftlich geschehn, und die Resolutions des Königs auf gleiche Art erfolgen.

3. Man solte suchen, dass solche deutlich, kurtz und ohne Umschweife, so dass sie bloss das wesentliche der Sachen enthielten, abgefasst, und dass sonderlich die verschiedenen Fälle, worunter der König sich decidieren solte, in dem Extract klar und deutlich auseinander gesetzt und ausgedrückt würden.

4. In den Fällen, wo der König andre zu Rathe zu ziehen vor nöthig fänd, so wolten S. Majestet entweder das Bedenken einzelner Personen darüber schriftlich verlangen, oder Commissionen dazu ernennen; jedoch solte alles so viel möglich durch die gewöhnlichen Departements gehn.

5. Die Collegia solten, so viel es die Natur der Sache erlaubte, einförmig in der Form die Affairen zu behandeln und vorzutragen seyn.

6. So wie der König sich nicht in das Detail der Ausführung der Affairen meliren wolte, sondern solches von den Collegiis forderte, so solten diese auch auf gleiche Weise handeln und ihre Untergeordnete dazu anhalten und sie responsable davon machen.

7. Alles sollte nach festgesetzten Grundsätzen entschieden werden, keine Ausnahmen Statt haben, und für die Fälle, da noch keine allgemeine Vorschriften vorhanden, solche gefunden werden.

8. Endlich sollten die Geschäfte der Departements auseinander gesetzt werden, so dass jeder dasjenige, was seiner Natur nach ihm zukomme, allein betriebe und keiner auf das andre einen Einfluss, als durch den König, habe; auch sollte ihre Anzahl vermindert werden, so dass für jede Art Geschäfte nur ein Departement bliebe.

In Hinsicht der Affairen überhaupt hatte der König festgesetzt:

1) wegen der auswärtigen:

a) dass S. Majestet keinen andern Einfluss auf fremde Höfe suchen wolten, als in so fern solches die Lage Ihrer Länder und deren Commerce erforderte,

b) dass sie alle Kosten, so die Ostentation vieler Minister an auswärtigen Höfen erfordern, erspahen, und

c) keinen Einfluss derselben auf Ihre innern Landesgeschäfte oder sonst erlauben wolten,

d) dass sie bey der Russischen Alliance getreulich beharren, nicht aber wolten, dass dieser Hof seine Sicherheit in zufälligen und Nebenumständen setzen, sondern auf die Aufrichtigkeit seines Verfahren Acht haben mögte, von welchen der König der Kayserin in diesen Zeiten sehr deutliche Proben gegeben hat,

e) auf die Schwedischen Affairen wolten S. Majestet nicht mehr Geldt wenden, als durch die Tractaten stipulirt war und sich nicht in die dasigen privat Händel meliren.

Der König lass in Absicht der beyden letzten Punkte alles selbst durch, was davor und dawieder gesagt werden konte und decidirte sich nachher darüber, da S. Majestet vorher davon keine festgesetzte Meynung noch Ueberzeugung hatten.

2) In Absicht des Finanzwesens:

a) dass nur ein Collegium seyn sollte, vor welchen alle die dahin gehörenden Geschäfte resortirten.

b) dass die Ordnung und Ersparungen die einzigen Mittel seyn die Finanzen wieder herzustellen mit Ausschliessung aller Projecte, die sich nicht hierauf gründen.

c) dass alle königl. Einkünfte in die allgemeine Zahlkasse fliessen und von dort aus an die andern Departements und Etats angewiesen werden solten, damit der König den Etat seiner Einkünfte desto leichter übersehn könne.

d) dass dahin zu sehn die Abgaben zur Erleichterung der Hebung und der Unterthanen zu simplificiren.

e) dass die gewöhnlichen Naturallieferungen in Geldt-Abgaben zu verwandeln, um die Industrie des Landmans zu encouragiren und die häufigen bey jenen vorfallenden Missbräuche abzuhefen.

f) dass die Ausgaben des Stats von den particulieren zum Unterhalt des Königs und der königl. Familie völlig separirt würden.

g) dass die Fabriquen, so ihrer Natur nach, in Rücksicht der Beschaffenheit des Landes, sich nicht souteniren könnten, nicht auf Kosten des Königs unterhalten werden solten, und die Unterstützung der übrigen bloss auf Premien zu reduciren sey, auch dass der König nicht selbst darin Antheil nehmen wolle, welches auch in Absicht des Commerces festgesetzt ward.

h) dass die Verpachtungen den Administrationen bey der Nützung der Domainen und Landes-Producten vorzuziehen wären.

i) dass für jede Art Ausgabe genaue Reglements zu bestimmen, solche jährlich festzusetzen und nachher in dem Lauf des Jahres nicht zu überschreiten wären.

k) dass die Pensions, so ganz unproportionirlich gegen die Grösse der Einkünfte des Königs sind, eine gewisse Reduction leitten solten.

Wenn in diesem Fach Reformen und Reductions geschehn oder intendirt sind, so kan man sich leicht davon überführen, wie sehr die Beschaffenheit der Finanzen solche erfordern.

3) In Hinsicht des Justitzwesens:

a) der König wolte in keiner Sache, so dahin gehörte, decidiren, ohne dass solche in der Form behandelt worden wäre.

b) die Anzahl der Gerichtshöfe solte vermindert werden, da jeder, von was für einen Stadt er auch sey, er in Absicht der Justiz als Bürger zu betrachten ist.

c) die Richter solten keine Sporteln haben, und die Process-Ordnungen verkürzt werden.

4) Was den Land-Etat betrifft, so berufe ich mich auf den Aufsatz, der sich unter meinen Papieren befindet und dahin abzieht.

5) Wegen der Mariene war angenommen:

a) dass die Stärke der Flotte nicht in der Vermehrung der Anzahl der Schiffe zu suchen, sondern dass diejenigen, so vorhanden, im guten Stande und equipirt werden könnten.

b) dass die Anschaffung alles dessen, was zu einen Bombardement gehöre, wesentlich wichtig sey.

c) dass die Macht des Königs vorzüglich in die Marine zu setzen sey.

6) Wegen des Hofes:

a) dass dabey alles überflüssige, was zur Ostentation gehöre, eingeschränkt, und bloss was zum Agreement zu rechnen beybehalten werden solle.

b) dass die Amusements und Gesellschaft dabey nach den Geschmack und Neigung des Königs und der Königin ohne Rücksicht auf Nebenconsiderations einzurichten wären.

Auser diesen sind noch verschiedne Grundsätze, so ich dem Könige öfters wiederholt und eindrücklich zu machen gesucht habe. Ich will einige davon anführen, weil solche dienen können verschiednes zu erläutern, so mir zur Last gelegt wird:

1) Es sey schädlich den Hof, durch die Hoffnung Glück zu machen, einen grossen Zufluss von Personen zu verschaffen, es ruinire die Particuliers, mache die Provinzen arm und fiele endlich auf die königl. Casse den Verlust davon zu tragen.

2) Es sey besser, dass die Noblesse auf ihren Gütern lebe, wenn sie müssig seyn wolte, und um Bedienungen zu erhalten, müsse sie sich durch die untern Stufen geschickt machen. Die Ausnahme davon könnten nur gültige Ursachen bestimmen, nicht aber die Faveur oder der Aufenthalt von einigen Jahren bey Hofe.

3) Der König mögte sich bey Besetzung der Bedienungen auf den Vorschlag der Departements verlassen, nicht aber auf die Supliquen und recommendations bey Hofe darin Rücksicht nehmen.

4) S. Majestet mögten keine Expectanzen, Moratoria, Privilegia exclusiva oder andre Freyheiten, so die Rechte der Mitbürger beleydigten, accordiren, auch

5) wenigstens in den erstern Jahren keine Caractere und Distinctions, so nicht würrklich mit der Charge, so jemand bekleide, verbunden sey, austheilen.

6) Keine Pensions als in auserordentlichen Fällen zu zugestehn und bey Hofe keine Allmosen austheilen zu lassen, dahingegen die Armenanstalten desto reichlicher zu bedencken.

7) Copenhagen nicht durch den Luxus und die Vermehrung der Anzahl der Verzehrenden zum Nachtheil der Provinzen, sondern durch eine wahre Industrie und Beförderung des ausländischen Handels suchen gross und wohlhabend zu machen. Reiche Leute musten durch das Agreement der Lebensart dahin gezogen werden.

8) Die Sitten könnten nicht durch Policey Gesetze verbessert werden, und stritte solches wieder die Freyheit der Menschen, indem die moralischen Handlungen derselben, in so fern solche keinen unmittelbaren Einfluss auf die Ruhe und Sicherheit der Gesellschaft hatten, der Erziehung, den Lehren und Vermahnungen der Geistlichen und Sittenlehrer zu überlassen wären. Die heinlichen Laster, so der Zwang veranlaste, wären öfters schlimmer, und dieser brächte nur Heuchler herfür.

Diese Grundsätze zusammen genommen können dienen zu beurtheilen, in wiefern es den Affairen des Königs schädlich oder nützlich gewesen, dass S. Majestet mir Ihr Zu-

trauen gegeben haben. Ich gestehe gern, dass nach der Zeit, dass der Conseil aufgehoben war, die Affairen nicht in der gehörigen Form behandelt wurden, aber dies war eben dasjenige, was einige von denen, so Rath gaben, verlangten. Dies sollte dem König Ansehn geben, wenn viel aus dem Cabinet käme und mit Vorbeygehung der Collegiorum Cabinets-Ordres gegeben würden. Andre hingegen waren der entgegengesetzten Meynung und missbilligten solches. Dem König gefiel zwar jenes, ich fand aber, dass diese Recht hätten und suchte daher die Aufmerksamkeit Sr. Majestet vornehmlich auf die Regulierung der Departements zu ziehen. Eben so wenig konte ich dem Vorschlage meinen Beyfall geben, dass die Affairen von einzeln Personen præpariret, dem Cabinet suppeditirt und ohne den Autor bekant zu machen von da ausgefertigt werden solten. Es liefen in dieser Absicht unzählige Projecten, Memoirs und Vorschläge ein, und es geschahen nicht weniger Insinuations. Ich suchte, so viel ich konte, diese Art die Affairen zu betreiben zu entfernen, und es kamen aus dem Cabinet nur diejenigen Befehle, so die Form der Collegiorum betreffen oder gewisse allgemeine Regeln bestimmten. In einigen Fällen geschah es auch dem Geschmack des Königs gefällig zu seyn und, wie ich gern gestehe, dem Cabinet ein Ansehn zu geben. Hierzu kan die Instruction für den Baron v. Güldencron und die Expedition von Falkenschildt, von welchen niemand auser den Cabinet etwas gewust, ehe solche entworfen worden, auser dass ich mit den letztern generellement über die Affaire gesprochen hatte, gerechnet werden. Wenn nachher so viele Befehle aus dem Cabinet gekommen sind, so hatten solche ihren Grund in dem gewöhnlichen Lauf der Geschäfte und in den Vorstellungen der Collegiorum, oder sie betreffen Sachen, darüber im Cabinet Berichte verlangt wurden. Mein Wunsch ging dahin die Cabinets Geschäfte nach einer gewissen Form und Regeln festzusetzen und solche zu vermindern. Dahin rechnete ich, dass niemand auf solche einen Einfluss haben mögte, als in so fern seine Charge ihm einen Beruf dazu gebe,

Der General
Gähler.

Vornehmlich der
Graf v.
Rantzau.

und dass solches alsden durch die Vorstellung seines Departements und durch einen unmittelbaren Bericht an den König geschähe. Ich begriff, zu wie vielen Verwirrungen es Anlass geben würde, wenn ich allen Insinuations und Rathschläge Gehör geben, solche zum König bringen und durch das Cabinet ausführen wolte. Hierdurch ward ich bewogen mich so viel möglich in Acht zu nehmen, dass ich mit niemand von andern Affairen sprach, als die in dessen Fach gehörten, und ich richte meine Aufmerksamkeit allein auf die Nachrichten, so durch den ordentlichen Weg ins Cabinet kamen. Diese Conduite ward mir persönlich nachtheilig, wenn sie auch sonst den Affairen vortheilhaft seyn mögte. Sie zog mir den Verdacht zu, dass ich misstrauisch, zurückhalten sey und keinen Rath annehmen wolte. Man hatte nach und nach verschiedene Personen in Verdacht, von denen man glaubte, dass sie einen Einfluss auf mich hätten, allein ich kann versichern, dass niemals jemand ein solches ascendant über mich gehabt habe, und der einzige, dem ich ein uneingeschränkt Vertrauen gab, war der Graf v. Brandt, die übrigen hatten nur in einzelnen Fällen Antheil an meinem Zutrauen. Doch habe ich mit dem Graf v. Brandt in dem letzten halben Jahr wenig von Affairen gesprochen. In den Affairen hatte ich keine Geheimnisse, so mich persönlich betreffen, und die übrigen, so mich persönlich betreffen, konte noch wolte ich jemand anvertrauen als dem Grafen v. Brandt. Ich wünschte überhaupt, dass man in den Affairen nicht auf meine Person sehn, sondern bloss nach Ueberzeugung handeln mögte. Aus diesem Grunde glaubte ich, dass es die Nothwendigkeit erfordere, dass der König förmlich erkläre, wie S. Majestet mir die Cabinets Geschäfte aufgetragen hätten, damit es nicht den Schein einer mir selbst angemassten Arbeit noch einer Gefälligkeit von Seiten der Personen und Departements habe, so solche empfangen und ausführten. Diess veranlasste die Cabinets Ordre von 7. Julii¹, welche mir so sehr zur Last gelegt wird und

¹ Der maa menes KabO. 1771 15. Juli om Struensees Udnævneelse til Gehejmekabinetminister, KabO. 134.

dem Lege Regia zuwieder seyn soll. Ich will meine Absichten und Grundsätze davon aufrichtig anzeigen.

1) Ich gestehe gern, dass ich der vorhin angezeigtem Form und Grundsätzen zu Folge gesucht die königliche Autoritet im Cabinet zu concentriren, und dass allein aus diesem die unmittelbaren Befehle ausgefertigt werden solten.

2) Ich hatte öfters bemerkt, dass königliche Befehle von Personen, die Gelegenheit hatten sich Sr. Majestet zu nähern, gegeben wurden, ohne vielmals einen andern Grund dazu zu haben, als dass sie obenhin mit Denenselben über die Sache, so solche betraf, gesprochen hatten; diess konte zu vielen Missbräuchen Anlass geben, welche ich dadurch vorzubeugen suchte, wenn sich von allen unmittelbaren kgl. Befehlen eine Nachricht im Cabinet befand; die Personen, welche solche ausführten, wurde dadurch in Sicherheit gesetzt, und der König wuste, an wen er sich wegen der Ausfertigung zu halten hatte.

3) Anstatt dass dergleichen Befehle sonst vielleicht dem Könige nicht wieder vorgelegt wurden, so kamen sie jetzt Sr. Majestet zwey, drey oder viermal unter Augen.

4) Der König singirte solche auf dem Extract, so im Cabinet blieb, und auf der Vorstellung des Departements, welches deren Empfang berichtete.

5) Es konte kein Departement auf das andre einen Einfluss haben, ohne durch den König, und die Nachricht davon befand sich im Cabinet.

6) Der König fand alsden in der Form keine Schwierigkeit, dasjenig, was Se. Majestet wolten, auszuführen, und ich war der Meynung, hatte es auch beständig gehört, dass in einem souverainen Staat, jene so viel möglich einfach gemacht werden müste. Gute Grundsätze und die Begierde gut zu handeln, wären die besten Mittel einen König zurückzuhalten seines Ansehns zu missbrauchen; andre Schwierigkeiten hinderten die Ausführung grosser und nützlichen Absichten, ohne die Folgen einer üblen Anwendung der Autorität abzuwenden.

7) Die Cabinets Ordres gingen, seit dem ich Ministre

geworden, allezeit an die Collegia und Chefs der Departements, diese konten dagegen Vorstellung thun, sonderlich in den Fällen, so solche Verordnungen, Gesetzen und vorgängigen Königl. Resolutionen widersprachen.

8) Ich erhielt dadurch keine persönliche Autoritet, sondern nur in so fern der König mir sein Zutrauen gab.

9) Ich benahm mir dadurch selbst die Mittel des Königs Zutrauen zu Absichten, so dessen Interesse zuwiederlieffen, hinterlistig anzuwenden, und wenn ich dergleichen gehabt, wie ich mich doch nicht bewust bin, so können solche sehr leicht aus denen in dem Cabinet enthaltenen Nachrichten entdekt werden, und ich kann über alles zur Rechenschaft gefordert werden.

10) In Absicht der eigenhändigen Signatur der Ordres wissen verschiedene, sonderlich der Confer. Schumacher, wie S. Majestät gedacht haben, und lag darin die Ursache, warum nicht alle Cabinets Ordres von dem König selbst unterzeichnet wurden.

Wenn ich nun mit der grösten Aufrichtigkeit, so wie ich es mir bewust bin, die Gesinnungen erkläret habe, mit welchen ich von dem Zutrauen des Königs Gebrauch gemacht, so getraue ich mich doch nicht zu beurtheilen, in wiefern die daraus entstandenen Veränderungen dem Gantzen vortheilhaft oder schädlich gewesen sind. Der Erfolg musste solches beweisen, und dazu ist die Zeit, dass sie gedauert, zu kurz. Soviel glaube ich behaupten zu können, dass die oeconomischen Einrichtungen bey Hofe und was dahin gehört, nebst dem Reglement der Kgl. Particulier Cassa vortheilhaft gewesen und ansehnliche Ersparungen hervorbringen werde; dass die Einrichtungen bey dem Finanzwesen auf richtige Grundsätze gebaut, (der Korn Preis in diesem Winter zu Copenhagen wird bewiesen haben, in wie fern richtige Massregeln deshalb genommen sind), dass alle Ausgaben im verflossenen Jahr bezahlt, und die Mittel, so die ausserordentlichen abzuhalten angewand worden, nicht für das Land drückend sind; dass die Einrichtung der Kanzelleyen und der Justitz Collegien nützlich ist; dass die Personen, so ich zu Be-

dienungen vorgeschlagen, zwey oder drey ausgenommen (da ich irren können), die erforderliche Geschicklichkeit zu demjenigen, wozu sie gebraucht worden sind, gehabt haben, und endlich dass keine Saumsäligkeit in Betreibung der Geschäfte geherrscht hat. Es hat nicht fehlen können, dass hin und wieder Mängel sich eingeschlichen, so ich wohl gefühlt habe, aber die ohnmöglich gleich abgeholfen werden konten. Haben Particuliers gelitten, so ist die Absicht allezeit gewesen solche wieder zu employiren oder ihren Schaden zu ersetzen.

Das Unternehmen mag nun überhaupt missgelingen seyn, durch unrichtige Massregeln, Mangel der Unterstützung oder, dass es der Natur und Lage der Umstände nach nothwendig geschehn muste, so gestehe ich doch gern, dass ich alle Vorwürffe verdiene, die man mir darüber machen will; es ist genug, dass es nicht ausgeführt worden ist, der König kann allein entscheiden, in wiefern meine Rathschläge auf dessen persönliche Glückseligkeit einen Einfluss gehabt haben, und die Untersuchungen werden zeigen, in [wie] weit die Folgen davon auf das Gantze schädlich gewesen sind. Anfänglich ward ich von meinen Freunden encouragirt, nachdem es aber zu späth war mich zurückzuziehen, so verlohrt ich sie. Wenn es möglich ist in einer Situation, wie die meinige war, ohne persönliche Absichten und Partheylichkeit zu handeln, so habe ich gesucht solches zu thun, und um so viel weniger glaubte ich einen allgemeinen Hass zu verdienen. Des wegen war ich gegen alle Nachrichten und Drohungen, so sich in Publico gegen mich verbreiteten, gleichgültig, und ich vermuthete noch weniger, dass mann mich in Ernst beschuldigen würde, ich wolte mich wieder die Neigung und den Willen des Königs souteniren, oder ich habe gar gefährliche Absichten gegen Sr. Majestet Person. Was das erste betrifft, so weiss ich nicht, ob der König jemals gewünscht oder den Vorsatz gehabt mich zu entfernen. Alles was ich anwenden konte um mich in den Gemüth des Königs zu souteniren war, dass ich mich bemühte Sr. Majestet gefällig zu seyn. Auserdem war der

Einfluss der Königin das einzige, worauf ich rechnen konte. Der Graf v. Brandt hatte im letztern halben Jahr das Zutrauen des Königs verlohren, der Etats R. Reverdil hatte keine particuliere liaison mit mir und würde gewiss sich nicht erlaubt haben mich auf eine unerlaubte Art zu unterstützen. Den Kamjk. v. Schack habe ich nur von Person gekant, ehe er zum König kam; von Berger sprach der König nur wenig, und auserdem waren noch alle Kammerbediente bey Sr. Majestet, so ich da gefunden, und mir wenig oder gar keine Obligation hatten. Diese Personen werden wissen, ob ich von ihnen Nachricht von demjenigen, was der König mit ihnen gesprochen, oder Dienste zu meinem Vortheil von ihnen verlangt habe. Wenn ich gewünscht habe, dass Se. Majestet nicht durch Insinuations einen geschwinden Entschluss fassen mögten, so konte ich mich doch bloss auf den Widerstand, den solches in Desselben Gemüth finden würde, verlassen, weil unzählige Gelegenheiten dazu waren, die ich weder vorbeugen konte, noch gesucht habe. Wenigstens hätte ich mich der Ergebenheit und der Gesinnungen der Personen, so um den König waren, mehr versichern müssen. Über dem hatte sich der König vorhin schon verschidner Personen, so um Ihnen waren, entlediget; dass es Denen-selben daher sehr leicht gewesen seyn würde das Mittel Selbst zu finden, ein gleiches in Absicht meiner zn thun, wenn Sie es gewolt hätten, und wie hätte ich mich da-wieder setzen können?

Eben so wenig wahrscheinlich ist die andre Beschuldigung, dass ich Absichten wieder die Person des Königs gehabt. Alle und jede wieder mich eingenommen, ohne Parthey, und die man davon zu seyn glaubte, selbst gehasst vom Publico, wie hätte ich den Gedanken bekommen so was zu unternehmen, und wenn ich ihn gehabt, wie konte ich so schlechte Massregeln nehmen? Alle meine Sicherheit bestand in der Person des Königs und desselben An-sehn. Wessen Authoritet hätte des Königs seinen substituirt werden sollen? Die Veranstaltungen, so dieser Verdacht erregt, waren kaum hinreichend die Unruhen

und den Auflauf des Pöbels, wenn ein solcher entstanden, unter der Autoritet des Königs zu unterdrücken, um wie viel weniger hätten solche ohne dieselbe actif gemacht werden können, ein Project, so dem Publico missfallen müsse, auszuführen? Wenigstens ist keine politische Wahrscheinlichkeit in allen diesen, dass ein solcher Gedanke existirt habe, und welche moralische Gründe könnten den Verdacht gegen diejenigen Personen erregen, so doch nothwendig davon Wissenschaft haben müssen, dass sie fähig gewesen wären einen so verabscheuungswürdigen Entschluss zu fassen? Eine genaue Untersuchung ihrer Handlungen wird vielmehr gegenseitigen Absichten und Gesinnungen für die Person des Königs beweisen. Diess läugne ich nicht, dass die Anstalten gemacht sind, um sich gegen gewaltsame Unternehmung durch den Pöbel in Sicherheit zu setzen, und ich glaube nicht, dass es einem Gouvernement zuträchlich seyn kann, Veränderungen in dessen Administration durch dieses Mittel zu unternehmen.

Wenn man endlich alles, was ich aufrichtig und der Wahrheit gemäss von den Gesinnungen und Bewegungsgründen meiner Handlung gesagt habe, genau beurtheilet, so wird man in meiner Conduite mehr politische Fehler und moralische Vergehungen, als straffbare Verbrechen, wenn man das eine ausnimmt, wovon ich hier keine Erwähnung gethan habe, finden. Diejenigen, so mich gekant und in der Nähe beobachtet haben, können beurtheilen und bezeugen, in wiefern ich die Wahrheit gesagt habe. Wenn ich Geldt, Distinctions und persönliche Vortheile gesucht hätte, so bot mir meine Situation viel leichtere Mittel an solche zu erhalten, als auf dem Weg, so ich wählte. Die Begierde mein Glück zu machen war eine entferntere Triebfeder in meiner Seele, und ich wolte solches bloss den Diensten, so ich dem König leistete, zu danken haben. Meine Bereitwilligkeit dasjenige auszuführen, was der König wünschte, und die Willfährigkeit Sr. Majestet meine Rathschläge anzunehmen können mich nicht rechtfertigen, jedoch dienen sie zu meiner Entschul-

digung, wenn auch durch mein Versehn üble Folgen für das königl. Interesse darauf entstanden wären. Ich berufe mich auf das Gedächtniss und die Empfindung des Königs, in wiefern die Veränderungen, so ich ausgeführt oder veranlast habe, auf Sr. Majestät unangenehme Eindrücke gemacht haben, und ich [weiss] von keinen Unordnungen, so daraus entstanden sind, oder wenigstens daraus hergeleitet werden könnten; den das Missvergnügen einzelner Personen entscheidet nichts darin. Meine Meynung ist jederzeit gewesen, dass ich bloss dem Könige Rechenschaft von meinen Handlungen schuldig sey, und wie leicht war es nicht Sr. Majestät sich darüber aufzuklären, da die Affairen Ihnen so oft unter die Augen kamen. Es wird sich keine Spuhr finden, dass ich einen Einfluss auf die Vorstellungen der Departements haben oder den Affairen einen solchen Anschein geben wollen. Selbst war es zu meiner Zeit jedem Deputirten eines Collegii von dem König erlaubt worden sein einzeln votum beyzulegen. Die ersten Veränderungen geschahen in der Nähe des Königs, und es würde gewiss nicht der Klugheit gemäss gewesen seyn bey dem Conseil und dem Hof anzufangen, wenn Sr. Majestät Überzeugung, Beyfal und Willen nicht damit eingestimmt hätten. Niemand ist der Hof verboten worden, als dem Graf. v. Laurwig, noch ist jemand auf Königlichem Befehl von Copenhaguen, mit dem Verboth nicht dahin zu kommen, entfernt oder einem beabschiedigten Minister versagt worden, bey dem Könige Audience zu haben. Alle diejenigen, von denen ich wuste, dass sie in Rücksicht auf die Person des Königs ihre Freyheit verlohren hatten, oder denen der Aufenthalt in Copenhagen verboten war, sind auf meine Vorstellung davon befreyt worden. Es ist nie eine particulière Rechts Sache durch das Cabinet entschieden oder protegiret worden; die Affaire des Grafen v. Rantzau mit dem Agent Bodenhoff¹ kann hiebey zum Beyspiel dienen, wie wenig irgend eine Consideration

---

¹ Der menes Rantzaus Sag med Generalauditor Otto Borthuus; se KabO. Nr. 191 og 196.

Einfluss haben konte. Wenn in Zoll und Königl. Contract Sachen, in Fällen, die klar waren, auf die Vorstellung eines Collegii die Königl. Resolution ausgeführt werden sollen, so war es doch nachher demjenigen, so sich laedirt zu seyn glaubte, frey sein Recht nach den gewöhnlichen Lauf zu suchen. Ich glaube nicht, dass man hierin den Anschein einer Neigung zu Despotismo finden wird, eben so wenig als in dem, was in Ansehung des Abgangs einiger Kgl. Bedienten geschehn ist. Der Despotismus besteht meiner Meynung nach darin, wenn der König über die Rechte, Freyheit, Vermögen und Leben seiner Unterthanen, nach Wilkühr, ohne Untersuchung und nicht der festgesetzten Form gemäss, Entscheidungen thut. Diejenigen Kgl. Bedienten, welche bey den Veränderungen abgingen, bekamen Pensions und solten vorzüglich bey andern Gelegenheiten wieder employirt werden. Wenn jemand aus eine erwisene Nachlässigkeit, Untreue oder andre Vergehn auf die Vorstellung eines Collegii seiner Bedienung ist entsetzt worden, so glaube ich nicht, dass ein gerichtlich Verfahren dazu erforderlich war, welches nur in dem Fall geschehn musste, wenn er mit einer andern Straffe belegt zu werden verdiente, und es stand jedem nachher frey sich gerichtlich zu vertheidigen, wenn ihm durch das Collegium Unrecht geschehn seyn solte.

Folgendes finde ich noch in Absicht der Erziehung des Kronprinzen zu bemerken. Ich habe die Grundsätze, nach welchen solche eingerichtet gewesen, in des Königs Verstande gefunden, und die Königin hat sie gewünscht, gewolt und selbst ausgeführt. Ich gestehe auch gern, dass ich solche vortheilhaft gehalten habe. Der Kronprinz hatte, als solche angefangen ward, eine schwächliche Leibesconstitution, einen Anschein zu doppelten Gliedern, vielen Eigensin, schrie öfters, wolte nicht gehn, sondern immer getragen seyn, hing sich vorzüglich an gewisse Personen, mogte nicht allein spielen, sondern es ward für denselben gelärmt, gesungen und getanzt, und es war Ihnen eine gewisse Furcht gegen die Königin beygebracht, da man Sie damit gedroht, dass die Mama kommen würde,

wenn Sie nicht artig waren. Diesem allen abzuhelfen wurden folgende Mittel angewand: Seine Kögl. Hoheit bekamen nur simple Nahrungsmittel, Früchte, Brod, Wasser, Reiss, Milch, in den letztern Zeiten Kartoffeln und alles kalt; Sie wurden anfängl. zwey bis dreymal wöchentlich in kalt Wasser gebadet, und zuletzt gingen Sie täglich selbst in das Bad; in den beyden letztern Wintern hielten Sie sich in einem kalten Zimmer auf, wen Sie nicht bey dem Königin waren; Sie waren nur leicht gekleidet und den vorigen Winter meistentheils ohne Schuhe und Strümpfe, es war Ihnen alles erlaubt, was Sie durch Ihre eigne Kräfte erhalten und ausführen konte, aber wenn Sie schrien und eigensinnig etwas begehrten, was nicht zu Ihrer Nothdurft nöthig war, so erhielten Sie solches nicht, bekamen aber deswegen keine Straffe, Verweise noch Drohungen oder Tröstungen um sich zu beruhigen; wenn Sie fielen, so liess man Sie von Selbst aufstehn. ohne darüber sich erschrocken zu beweisen, noch Ihnen etwas darüber zu sagen; Sie spielten allein mit Ihren Spielkamaraden, es ward unter Ihnen kein Unterscheid gemacht, und bey dem Essen und Ankleiden halfen sie sich untereinander; Sie kletterten, zerbrachen und machten was Sie wolten, nur dass man alles entfernte, womit Sie Sich Schaden thun können; Sie blieben meistentheils allein unter sich und öfters im dunkeln; wenn Sie sich beschädigt, so beklagte man Sie nicht, und Sie vertrugen Sich untereinander selbst, wen Sie uneins wurden, und denen Bedienten war verboten mit Ihnen zu sprechen oder zu spielen. Des Kronprinzen Unterricht sollte im sechsten oder siebenten Jahr seinen Anfang nehmen; bis dahin, glaubte man, sey es hinlänglich die Begriffe und Fähigkeiten desselben der eignen Erfahrung und Übung zu überlassen. Der Erfolg hiervon ist gewesen, dass des Kronprinzen Leibesbeschaffenheit so gut und stark ist, als solches desselben Natur nach erwartet werden kann. Se. Kgl. Hoheit sind seit dem, einige geringe Zufälle ausgenommen, nicht krank gewesen, Sie haben die Inoculation der Blattern mit der grösten Leichtigkeit überstanden; Sie

kennen die Anwendung und den Gebrauch Ihrer Gliedmassen, wie es Ihrem Alter gemäss ist, kleiden Sich Selbst an und aus, können die Treppen auf und ab ohne Beyhülfe steigen, und wissen sich in Acht zu nehmen, dass Sie Sich keinen Schaden thun, Sie haben nicht die Furchtsamkeit, so von öftern Warnungen entsteht, sind nicht blöde für Menschen, noch eigensinnig und verzogen. Verlangt man keine Kentnisse des Verstandes, noch eine Sittlichkeit, die in angenommenen Gebrauchen besteht, so wird man bey dem Kronprinzen wenig vermissen, was man von einem Kinde von 5 Jahren fordern kann. Wenn es vortheilhaft ist, dass ein Prinz die ersten Erziehung mit allen übrigen Menschen gemein habe, dass er die Stärke bekomme, so eine weichliche Erziehungsart nie giebt, dass er sich die kleinen persönlichen Hülffleistungen selbst wisse zu thun, ohne sich zu gewöhnen darin bloss von andern zu dependiren, dass er nicht zu früh die äussern Unterscheidungszeichen seines Standes kennen lerne, um sie ihm nicht desto geschwinder lästig zu machen, oder ihm eine Eitelkeit einzufliessen, die nachher durch moralische Grundsätze wieder unterdrückt werden muss; wenn endlich in den ersten Jahren diejenige Erziehungsart die beste ist, welche der natürlichen am nächsten komt; so glaube ich, dass man der, so bey dem Kronprinzen angewand ist, wenig vorwerffen, noch weniger solche ungereimt finden wird. Die einzigen Straffen, so dabey angewand worden, sind, dass Sie kein Frühstück bekammen und in einem Zimmer allein gelassen wurde, wenn Sie unartig waren.

Wegen des beschuldigten Falsi in Hinsicht des Documents zum Beweise der vom Könige erhalten sechzigtausend Thaler, so versichre ich auf das heiligste, dass ich bey Verfertigung desselben keinen Betrug intendirt, noch ein Falsum dabey vorgenommen habe, dass ich die Summen, ehe Se. Majestät den Beweis unterzeichnet, in derselben Gegenwart ganz ausgeschrieben, und dass ich den König ausdrückllch für Grf. v. Brandt und mich für jeden um fünfzigtausend Thlr. gebeten, und Se. Majestät

mir solches zugestanden haben, ohne dass ich an denenselben weder hierbey, noch bey der Unterzeichnung des Beweises bemerken können, dass ich nicht mit deroselben völligen Genehmigung solche Summen erhalten hätte.

Mit der nemlichen Versicherung kann ich bezeugen, dass alles, was in diesem Aufsatz in Absicht der Ursachen, Veranlassungen und nächsten Triebfedern meiner Handlungen und der Begebenheiten, an welchen ich Antheil habe, enthalten ist, auf das Gewissenhafteste von mir angezeigt worden, so wie es mir mein Gedächtniss und Bewusstseyn in Erinnerung gebracht hat. Von den entferntern und moralischen war hier nicht der Ort zu reden, weswegen man mich auch nicht in Verdacht haben wird, als wenn ich in dieser Absicht etwas hier zu meiner Entschuldigung vorbringen wollen.

N. S. Vielleicht wird es nicht überflüssig seyn eine genauere und bestimtere Erklärung meiner Gesinnungen in Absicht der Russischen Alliance hinzuzufügen. Ich bin allezeit der Meynung gewesen, dass der König solche conserviren mögte, und ob ich gleich anfänglich nicht, so wie nachher, von dem Vortheil der Holsteinischen Negotiation bin überzeugt gewesen, so habe ich jedoch gerathen keinen andern Vorschlägen in dieser Absicht Gehör zu geben und sorgfältig zu hüten, keinen Verdacht deswegen bey dem Russischen Hof zu erregen. Die Insinuations und Meynung andrer, sonderlich des Grf. v. Rantzaу, haben wenig Eindruck auf mich gemacht, noch habe ich solchen gefolgt. Diese gingen dahin, sich nicht allein auf den Russischen Hof zu verlassen und sich wenigstens von weitem andern Höfen, vorzüglich den Schwedischen zu nähern. Bey dem General-Lt. v. Gaehler habe ich nie eine Neigung dazu bemerkt. Seit Ostern voriges Jahres habe ich mit Niemand als mit den Minister der auswärtigen Affairen, was die Hauptsache betraf, gesprochen. Wegen der schwedischen Affairen habe ich geglaubt, dass es vortheilhaft sey, wenn der König bloss den Antheil daran nehme, wozu der Tractat mit Russland Se. Majestät verbinde, keinen andern Einfluss aber, sonderlich durch

Geldt, dabey suche. Dies sind die Grundsätze, nach welchen ich gehandelt, wenn ich auch zuweilen gedacht und gesagt habe, es sey die Russische Alliance nicht die einzige resource für Dännemark und nicht gut alle übrige Considerations dieser allein aufzuopfern.

d. 14. April. 1772.

Struensee.

III.

Justitsraad Carl August Struensees Forsvarsskrift¹.

I.

Wie ich in Königl. dänische Dienste getreten bin.

Es war im Anfang des 1768sten Jahres, als mir von Seiten des Königl. dänischen Generalitaets und Commissariats Collegii ein Antrag geschahe, die Stelle eines Professoris Mathematicum bey dem hiesigen Artillerie Corps anzunehmen². Da ich nun schon seit etl. Jahren den Wunsch gehabt hatte, in hiesige Lande zu kommen, so hatte ich gar kein Bedenken dem mir geschehenen Ruf zu folgen. Ich schrieb aber an meinen Bruder, der dazumal in Altona war, dass ich zwar bereitwillig wäre, noch etliche Jahre das Amt eines Docenten zu verwalten, dass ich aber nach etlichen Jahren dazu keine Lust mehr haben würde, und dass ich dahero wünschte, dass man mir in Kopenhagen entweder einen militairischen Caracter geben möchte, um mit der Zeit als Ingenieur zu dienen, oder dass man mich in Finanz und Cameralsachen brauchen möchte, als wozu ich die gröste Neigung hätte. Mein Bruder schrieb mir hierauf, dass davon Zeit zu sprechen

¹ Tidligere trykt i D. Mag. 6. R. III Bd.

² Herom findes i P. E. Gählers Arkiv fra 2den Halvdel af 1767 og 1ste Halvdel af 1768 flere Breve, som vil blive trykte længere henne i dette Værk. Ogsaa Oberst Henrik Gude, Chefen for Landkadetakademiet, siges ved den Lejlighed at have korresponderet med Struensee (A. Friis: Bernstorffske Papirer I, 789. Se endvidere: L. Bobé: Reventlowske Papirer VIII, Noterne S. 24).

seyn würde, wenn ich erstlich hier wäre. Ich beruhigte mich dabey, und ohnerachtet ich in Liegnitz, einen sehr wohlfeilen Ort, jährlich an 11 bis 1200 Rth. Einnahmen hatte, ohnerachtet ich dorten viel Freunde und Gönner hatte, und ohnerachtet ich wuste, dass der König von Preussen mit meinen Diensten zufrieden war, so hielt ich doch um meinen Abschied an, obgleich mir nicht mehr als 1000 Rthl. jährliches Gehalt versprochen wurde. Der König von Preussen refusirte mir den Abschied, und ob ich gleich mein Gesuch zu 4 verschiedenen malen wiederholte, und ob man auch gleich von Seiten des hiesigen Hofes desfalls Insinuationes an den Berliner Hof that¹, so war doch dazumal alles vergebens.

Diese gantze Sache ruhete hierauf bis in den December 1770. In diesem Monat bekam ich einen Brief von meinem Bruder, ob ich wol noch Willens wäre, in Finanz und Cameralsachen employiret zu werden, und ob ich jetzt meinen Abschied erhalten zu können glaubte. Ich schrieb, dass ich auf eine solche allgemeine Anfrage nichts antworten könnte, und dass ich erst Bedingungen wissen müsste. Darauf schrieb mir mein Bruder, dass ich ihn besuchen möchte, und dass wir als denn weiter von der Sache sprechen wolten. Ich resolvirte zu dieser Reise, zumal da meine Eltern alt wurden, und ich sie gern noch einmal sprechen wolte. Ich nahm daher Erlaubniss diese Reise thun zu dürfen, und ich erhielt sie. Als ich nach Coppenhagen kam, sprach mein Bruder gar nichts von Propositionen hier zu bleiben, sondern sagte mir, dass ich mich Sr. Mai. dem König mochte praesentieren lassen. Dieses geschah, und Se. Maiestät liessen mich ein paar Tage darauf zu sich rufen und hatten Allerhöchst die Gnade mir zu declariren, dass Sie mich gern in Ihren Diensten haben möchten, und dass Sie mich bey den Finanzen employiren wolten, weil Sie wüsten, dass ich gut rechnen könnte. Ich declarirte mich bereitwillig dazu, wenn

¹ Der er ikke fundet noget Spor af, at der ved den Lejlighed har fundet nogen Henvendelse Sted gennem Diplomati.

ich nemlich den Abschied von dem König von Preussen erhalten könnte, und wenn Se. Mai. mit meinen Diensten anfänglich einige Gedult haben wolten, bis ich von der hiesigen Situation vollkommen informirt wäre. Se. Mai. declarirten sich hierauf auf das allergnädigste, und ich erzählte hierauf meinem Bruder diese Unterredung. Wir sprachen von den Mitteln, meinen Abschied zu erhalten, und ich resolvirte einen Brief an den König von Preussen zu schreiben, und denselben durch den Hr. v. Larrey¹ übergeben zu lassen. Es kam aber zu eben dieser Zeit der Hr. v. Arnim² aus Berlin an, den ich specialement kannte, und als ich diesem mein Vorhaben erzählte, so sagte er mir, dass ich weit sicherer reussiren würde, wenn ich ihm meinen Brief an den König geben wolte. Ich folgte diesem Rath, und in 14 Tagen erhielt ich meinen Abschied auf das allergnädigste. Auf diese Art wurde ich der Preussischen Dienste entlassen, und von diesem Augenblick an sahe ich mich als einen Königl. Dänischen Bedienten und Unterthanen an³.

II.

Von den Veränderungen, die bey der ehemaligen Rentekammer geschehen sind.

Als ich mit Sr. Mai. dem König gesprochen hatte, eröffnete mir mein Bruder des Königs Intention weitläufiger und sagte mir, dass Se. Mai. zwey Punkte wünschten: 1. die Finanzen auf einen bessern Fuss zu setzen, 2. der Kammer eine bessere Form zu geben. Ich declarirte hierauf: 1. dass ich von dem ersten Punct nicht eher etwas sagen könnte, als bis ich gründlicher von der eigentlichen Beschaffenheit der hiesigen Finanzen unterrichtet wäre,

¹ Kammerherre Anton v. Larrey fik 1771 4. Januar Kreditiv som dansk Envoyé extraordinaire i Berlin.

² Kammerherre Joachim Erdmann v. Arnim blev 1771 5. Marts preussisk Envoyé extraordinaire i København.

³ C. A. Struensee, der 1769 13. Novbr. havde faaet Bestalling som dansk Justitsraad (Ty. Kanc. Patenten Extr.), udnævntes ved Kabinettsordre 1771 29. Maj til Deputeret i Finanskollegiet.

2. dass ich ihm meine Meinung in Absicht des 2ten Puncts sagen wolte, wenn ich die Form der hiesigen Kammer erfahren hätte. In Absicht des ersten Puncts gab mir mein Bruder ein summarisches Verzeichniss der Königl. Revenuen. Und in Absicht des 2ten Puncts erkundigte ich mich bey dem Hr. v. Scheel¹, der mir einen Begriff gab, wie die Sachen in der Rentekammer behandelt würden. Bey diesem letzten Punct blieb ich mit meinen Reflexionen stehen, und ich verlangte von meinem Bruder, dass er mir alle Papiere, die Kammersachen betrafen, communiciren möchte. Ich bekam hierauf von meinem Bruder weiter nichts als ein Bedenken der hiesigen Rentekammer und des Geh. R. v. Storm über die Errichtung dreyer besondern Kammern in Copenhagen, Christiania und Rendsburg nebst einem Aufsatz des Fin. R. Oeders über die Errichtung eines Finanz Collegii².

Der Begriff eines Kammer Collegii ist nicht durchgängig auf einerley Art festgesetzt. Unterweilen versteht man darunter ein Collegium, welches die Richtigkeit der Rechnungen über geschehene Einnahmen und Ausgaben des Staats untersucht, welches also die allgemeine Aufsicht über die Hebungs Bediente und General Cassirer hat, sonst aber mit keinem weitem Pouvoir versehen ist, sich mit dem Materiali selbst abzugeben, und über die Einnahmen und Ausgaben zu jugiren. Dergleichen Kammer heist eine *Rechenkammer*. Und wenn die hiesige Kammer nach diesem Begriff hätte eingerichtet werden sollen, so war die Rentekammer ohne Tadel, und alle Veränderungen

¹ Jørgen Erik Scheel (f. 1737, † 1795) var paa den Tid første Deputeret for Finanserne.

² Der udstedtes 1771 25. Januar Kabinetsordre til Rentekammeret om at erklære sig om, hvorledes der bedst kunde indrettes Kammerkollegier i Provinserne, for Norge f. Eks. i Bergen, Trondhjem eller Kristiania, for de tyske Landsdele i Rendsborg; men hverken Rentekammerets eller Stiftamtmand Caspar Herman Storms Betænkning er fundet; derimod ligger et Forslag af G. C. Oeder i Inkvisitionskommissionen 1772, D4. Rentekammeret afgav Betænkning 1771 4. Marts; den forblev hos Kongen, kom ikke tilbage til Kammeret med Resolution (se Ekstrakt af Rentekammerets Forestillinger 1770—71, S. 148).

würden Kleinigkeiten, ia überflüssig gewesen seyn. Nach diesem Begriff ist auch wahrscheinlicher Weise die hiesige Rentekammer eingerichtet worden, weil man zu den damaligen Zeiten glaubte, dass die gantze Wissenschaft eines Cameralisten im Rechnen bestünde. Man versteht aber auch unter einer Kammer ein Collegium, welches ausser dem Rechnen sich mit allem beschäftigten soll, was den Akerbau, die Bevölkerung, die Industrie, das Commerce und andere dahin gehörige Dinge im Staat betrifft. Diese Sachen wurden in Dännemark von verschiedenen Collegiis besorget. Einen Theil hatte die Rentekammer, als von welcher der Akerbau, die Landwirthschaft, ein Theil von der Policey auf dem platten Lande etc. betrieben wurde. Ein anderer Theil wurde in dem Oeconomie und Commerz Collegio behandelt. Noch ein anderer Theil, nemlich der von der Bank und dem Wechsel Cours gehörte zu dem Departement der Steuer Direction. Und einen grossen Theil hatte das Geheime Conseil sich vorbehalten, welches durch die Kantzelleyen die dahin gehörigen Sachen expediren liess. Ich will nichts einmal von den Landesens Commissionen in Coppenhagen und in Schleswig anführen. Durch diese Umstände entstanden bey mir zwey Fragen: 1. ob es gut wäre, dass diese das Wohl des Staats und aller einzelen Einwohner unmittelbar betreffende Punkte von so verschiedenen Collegiis besorget würden; 2: wenn erwiesen wäre, dass es vortheilhaft sey, sie an einem Ort nach einerley Principiis zu behandeln, welches Collegium sich damit am leichtesten, sichersten und am nützlichsten befassen könnte. Die Beantwortung der ersten Frage war wenigen Schwierigkeiten unterworfen. Jeder, der da weiss, wie nöthig es ist, dass diese wichtigen Sachen nach einerley Principiis, nach einem sich auf das Gantze erstreckenden algemeinen Plan behandelt werden, wird von selbst einsehen, dass diese Sachen füglicher von einen als von mehreren Collegiis besorgt werden. Und die vielen Collisionen, welche dadurch entstehen, wenn mehrere Departements, die nicht nach einem Plan arbeiten, sich mit der Staatswirtschaft beschäftigen, haben deutlich genug die

Nothwendigkeit der Unicity dieses Collegii gezeigt. Hierdurch gerieth ich also auf den Gedanken, Sr. Mai dem König die Errichtung eines Collegii anzurathen¹, welches die generelle Aufsicht über die Staatswirtschaft hat und hauptsächlich die Grundsätze und den Plan zu entwickeln hat, nach welchem diese Wirthschaft geführet werden soll. Dieses Collegium konte das Finanz Collegium genannt werden. Dieses Collegium muste also sich beschäftigen mit dem Akerbau und der Bevölkerung, mit der Industrie und dem innern als äussern Commerce, mit Geld und Müntzsachen, mit dem Credit und der damit unzertrennlich verbundenen Lehen von der Bank und den öffentlichen Schulden, und endlich mit den Taxen und der Ausgabe der Königl. Gelder. Dieses Collegium durfte sich aber nicht mit dem Detail der Materien befassen, weil sonst Unordnung und Langsamkeit unvermeidlich sind. Folglich musten meinem Begriff nach Collegia da seyn, welche die von dem Finanz Collegio dem König vorgeschlagenen und von Sr. Mai. approbirte Plane und Maasreguln in Ausübung setzten und das Detail der Sachen besorgten. Diese Unter-Collegia hatten eben das Object als das Finanz-Collegium aber nur in Absicht eines gewissen Theils der Königl. Staaten und nur nach den ihnen vorgeschriebenen Reguln, von welchen sie nicht abweichen dürften. Und daher entstanden die drey besondere Kammern für Dänemark, Norwegen und die deutschen Provinzen. Ich hielt es für rathsamer die subordinirten Collegia nach den Provinzen als nach den Materien zu bestimmen, weil es im letzten Fall so sehr auf Abstractionen ankomt, die man in einem Gouvernement so viel als möglich zu vermeiden hat.

Ich will jetzt diese allgemeine Principia auf die ehemalige Rentekammer anwenden und zeigen, worin meinem Bedünken nach Veränderungen nöthig waren.

1. Die Deputirten zu den Finanzen waren zu sehr

¹ En saadan Plan findes blandt C. A. Struensees Papirer i Inkvisitionskommissionen 1772 E 2.

mit dem Detail von allen in dem gantzen Reich vorfallenden Kleinigkeiten beschäftigt, dass ihr Geist unmöglich frey genug bleiben konte, sich mit dem Grossen und dem Sublimen der Staatswirtschaft hinlänglich bekant zu machen. Sie musten besonders alle Assignationen von Geldausgaben unterschreiben, und da war in dem Assignationswesen eine solche Weitläufigkeit eingeführet, dass zu dem blossen Unterschreiben täglich eine ziemliche Zeit erfordert wurde.

2. Die wenigen Committierten¹, so in der Kammer waren, konten unmöglich dass grosse Felt der Staatswirtschaft in einem so weitläufigen Lande, als Dänemark ist, hinlänglich betreiben, und sie hatten alle Hände voll zu thun. wenn sie die Rechnungen besorgen solten. Practische, oeconomische Kentnisse könten sie nicht bekommen, weil sie mit den Rechnungen zu sehr occupiret waren.

3. Es hiess zwar die Rentekammer ein Collegium, es haben mir aber selbst verschiedene Glieder dieses Collegii versichert, dass sie niemals auf den Vortrag andrer zu ihrem speciellen Departement nicht gehörigen Sachen Achtung gegeben haben, weil es sehr natürlich ist, dass derjenige, der das Detail von Holstein z. B. hat, gewis wenig dabey interessiret ist, wenn Detailsachen von Island oder Sainte Croix vorgetragen werden.

Diese und hundert andere Gründe, so ich der Weitläufigkeit wegen nicht anführen will, bewogen mich Sr. Maiestät allerunterthänigst vorzuschlagen: 1. ein Finanz Collegium und drey besondre Kammern zu etabliren, 2. diese Veränderung aber so unmerklich zu machen, dass man im gantzen Lande kaum merken könte, dass eine Veränderung vorgefallen wäre, 3. die fernerweit vorzunehmenden Veränderungen nach und nach, und wenn erst ihre Nothwendigkeit und Nützlichkeit erwiesen wäre, zu veranstalten.

¹ Der var i 1770 i Rentekammerkollegiet 3 Deputerede for Finanserne og 8 Kommitterede.

Dieses ist mein Antheil, den ich an dieser Veränderung habe, und da diese Veränderung bloß die Form, nicht aber die Materien betraf, so glaubte ich, dass ich diese Raths schläge mit gutem Gewissen und mit Überzeugung geben konnte, wenn ich gleich von der Beschaffenheit des hiesigen Landes noch nicht hinlänglich informiret war. Ich habe auch nur etwa ein oder zweymal darüber mit dem Finanzrath Oeder gesprochen und das nur in ganz allgemeinen terminis, weil es mir verboten war, mich mit irgend jemanden über Specialia einzulassen.

Die Membra des Finanz Collegii habe ich nicht vorgeschlagen, und ich habe überhaupt keine andre zu den Kammern gehörige Personen vorgeschlagen als die Committierten in der deutschen Kammer, denen ich hernach überlassen habe die Secretaire, Renteschreiber und Copiisten auszusuchen, damit sie Sr. Mai. vorgeschlagen werden könnten. Ich habe auch gar keinen Antheil an der Aufhebung des Kammergerichts¹, als welche gegen meine Principia geschehen ist, weil ich überzeugt bin, dass zu einem solchen Collegio, als meiner Meinung nach das Finanz Collegium und die Kammern seyn solten, nothwendig eine Jurisdiction gehöret, die füglich von einem besondern Kammergericht als von andern Justiz Collegiis besorget wird. Es waren aber in Absicht der Verwaltung der Justizsachen gewisse Principia adoptiret, so dem Vorgeben nach ein besonderes Kammergericht nicht zuliessen. Mich dünket aber, dass verschiedene Collisionen, die schon entstanden sind, und die noch häufiger entstehen werden, hierin eine neue Veränderung anrathen möchten. Doch davon ist hier nicht die Rede.

Ich habe auch gar nicht darauf angetragen, dass mir Münz und Banksachen privative gegeben werden möchten²,

---

¹ Den ophævedes ved Kabinettsordre til Finanskollegiet 1771, 12. Juni, KabO. 709.

² Forvaltningen af Møntsagerne overdroges til C. A. S. ved kgl. Res. 1771 3. Juni (Finanskoll. Extr. af Forest. m. kgl. Res. 2, 105); 1771 8. Decbr. fik han Bestyrelsen af Bank- og Vekselsager, KabO. 1059.

sondern diese Willensmeinung des Königes ist mir nude bekant gemacht worden.

Von der innern Einrichtung des Finanz Collegii und der Kammern will ich hier nichts erwehnen, aber nur das noch anzeigen, dass diese Collegia noch weit von dem Ideali entfernet sind, das sie meinen Wünschen nach einmal werden sollen, dass ich viele Mängel und Unvollkommenheiten ietzt schon kenne, dass ich daran gearbeitet habe, ihnen nach und nach abzuhelfen, und das ich vielleicht im Stande bin darüber manche nützliche Anmerkungen mitzutheilen, die zu weitere Betrachtungen Anlass geben können.

Aber das muss ich noch anzeigen, was eigentlich die Gegenstände gewesen sind, vomit ich mich als Deputirter im Finanz Collegio beschäftigt habe, und was das Resultat meiner Bemühungen gewesen ist.

1. habe ich gesucht, einen vollkommenen und ausführlichen Etat von den königl. Einnahmen und den Staatsausgaben zu bekommen. Es hatte zwar die Conferenz¹ den Auftrag bekommen, diesen Etat zu verfertigen, allein die Papiere der Conferenz zeigten mir, dass diese Etats noch lange nicht bestimmt genug für einen Financier waren. Die Resultate, welche in der Conferenz z. E. von den Staats Revenuen waren gemacht worden, differirten über eine halbe Million von einander, und so viel Unterschied konte in der That niemals statt finden. Ich liess mir dahero Auszüge aus allen Rechnungen machen, unterschied die stehenden Revenuen sorgfältig von den zufälligen und liess in Absicht der zufälligen einen sechs bis zeheniährigen Durchschnitt machen, um ein gewisses Principium zu haben, nach welchem die iedesmalige Revenuen balanciret werden sollen. Mit dieser Arbeit bin ich aber noch nicht weiter, als was die deutschen Provinzen betrifft, gekom-

---

¹ Finanskonferencen sammenkaldtes ved Kabinetsordre 1771 28. Decbr.; efterat Konferencen havde afgivet Betænkninger, hævedes den ved Kabinetsordre 1771 6. Juli, KabO. 1023—1028.

men, weil es mir an fleissigen und geschickten Mitarbeitern gefehlet hat. Was die Ausgaben betrifft, so habe ich das Reglement auf das genaueste durchstudiret und alle Dunkelheiten daraus zu bringen gesucht. Das Reglement ist aber noch lange nicht bestimmt genug, und es bleiben noch so viel zufällige Sachen übrig, für die nichts ausgesetzt ist, und die also hernach einen Financier sehr derangiren, wenn sie verfallen. Indessen glaube ich, dass in einem oder 2 Jahren dieses Reglement vollständig und genau werden kan, wenn alle einzelen Rubriken der möglichen Ausgaben nach einem vieliährigen Durchschnitt festgesetzt werden. Ich brauche wol nicht zu erweisen, dass dergl. Etat eines der nothwendigsten Stücken ist, weil sonst, wenn ieder Fond zu ieden Ausgabe promiscue gebraucht wird, nothwendig Confusion in den Finanzen entstehen muss.

2. habe ich die Beschaffenheit der Taxen in Dänemark untersucht, und, wenn ich es gestehen soll, dabey viel zu verbessern gefunden. Ich müste eine Abhandlung schreiben, wenn ich meine Theorie von den Taxen erklären und beweisen solte. Ich will hier nur etliche wenige Anmerkungen machen:

a. Alle Taxen solten eigentlich auf die Consumption gelegt werden, so dass der Consumirende eigentlich allein die Last trüge, der Fleissige aber nur den Vorschuss thäte. In den Städten ist dieses auch leicht möglich, aber verpachtet muss die Consumption niemals werden, weil die Pächter hernach daraus eine willkührliche Auflage machen. Auf dem Lande sind mehr Schwierigkeiten dabey, wenn man aber die Abgaben auf den muthmasslich zu erwartenden Gewinn leget, so wird dadurch das odieuse einer willkührlichen Auflage vermindert.

b. Die Einnehmer der Königlichen Gefälle müssen niemals Sportuln haben, weil dieses zu unzehligen Missbräuchen Gelegenheit giebet. Man muss die Taxen lieber so viel erhöhen, dass die Einnehmer davon hinlänglich salariret werden können.

c. Ich bin ein Feind von dem Kopfschatz¹ und habe daran gearbeitet diesen Druk dem Lande abzunehmen. Ich habe ein Proiect entworfen, welches zwar noch viel willkührliches in sich hat aber doch weit weniger Inconvenienzen unterworfen ist als der Kopfschatz. Der Kopfschatz kan blos von einem commoden Financier entworfen seyn, der nicht Lust gehabt hat, über die Vermehrung der Königl. Revenuen gehörig nachzudenken.

d. Von der Grösse der Auflagen auf manche Articul liesse sich auch viel sagen.

3. habe ich die Ressourcen, so Dännemark hat, zu ergründen gesucht. Meine Resultate sind ohngefehr folgende gewesen:

a. Das eigentliche Dännemark muss sich hauptsächlich auf den Akerbau und die Viehsucht befleissigen, in Norwegen muss man vorzüglich auf Bergwerke, Holtz und hauptsächlich auf die Fischereyen sehen, und in den deutschen Provinzen poussire man die Fabriquen auf alle mögl. Art. In Dännemark selbst ist noch nicht die Zeit zu den Fabriquen. Man baue erstlich die ungebauten Heyden an, man trokne die Moräste aus, man verbessere das Mechanische des Akerbaues, und wenn sich dann durch die vermehrte Menge der Lebensmittel die Menschen vermehren, dann denke man auf die feinere Industrie. Ich will damit nicht sagen, dass man alle Fabriquen hier abschaffen soll, denn dieses würde ein unverzeihlicher Fehler seyn, sondern ich will nur sagen, dass man aus den Fabriquen noch bis ietzt nicht die Hauptsache in Dännemark machen muss. Und wenn man Fabriquen hier anlegen will, so soutenire man leinene, wollene, baumwollene Manufacturen, man lasse aber ia alle Fabriquen weg, die blos des feinern Luxus wegen da sind.

b. Kein Land in Europa hat die glükliche Lage zur

---

¹ 1. Ved Frdg. 1762 23. Septbr. paalagdes en Extraskat, hvorved enhver Person over 12 Aar, saavel Mand- som Kvindekøn, baade i Købstæderne og paa Landet, uden Forskel og uden Hensigt til nogen Slags Vilkaar eller Omstændigheder paalagdes at betale 8 Sk. maanedlig. Schimmelmann var Ophavsmanden til denne Skat.

Handlung als Dännemark. Wir haben die Entree von der Ostsee, wir haben den Ausfluss der Elbe und der Weser. Was für reizende Aussichten eröffnen sich da nicht für einen Patrioten, wenn er sich im Geiste vorstellet, dass die Dänen wirklich einmal diese Vortheile nützen werden. Ich musste hierbey auf die Grösse des Transito Handels fallen, welchen Coppenhagen treiben könnte, und natürlicher Weise kam ich dabey auf das Proiect des Freyhafens, welches ich genau untersucht habe, und weswegen ich nur noch Nachrichten aus Livorno und Marseille erwartete. Ich dachte anfänglich aus Helsingoer einen Freyhaven zu machen, aber die wichtigsten Gründe sind für Coppenhagen¹.

4. habe ich die Quellen untersucht, woher es gekommen ist, dass Dännemark nicht blühender ist. Eine traurige aber leider sehr reiche Materie. Ich habe hierbey bemerket, dass eine grosse Schuld daran gelegen hat, dass man keinen Plan für die dänische Staatswirthschaft gemacht hat. Wenigstens habe ich keinen zu sehen bekommen, und in der Rentekammer ist auch davon nichts gewesen. Ich habe daher so einen Plan entwerfen wollen, ich muss aber gestehen, dass alles noch unreife Gedanken sind, die noch stark und ofte gefeilet werden müssen.

5. Dass ich gesucht habe, die Königl. Einnahmen zu vermehren und die Ausgaben zu vermindern, verstehet sich von selbst. Grosse Progressen habe ich aber noch nicht hier gemacht, indessen habe ich durch einen neuen Plan

---

¹ Den 21. Febr. 1771 havde Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet indgivet til Kongen: »Forslag til fri Kommerce og Handels Udvildelse for de kgl. Undersaatter i Almindelighed og for København i Særdeleshed med at indrette her ved Toldboden de fornødne Pakhuse for derudi fremmede Varer til videre Forhandling og Udskibning at oplægge«. Den kgl. Res. at 4. Marts gik ud paa, at Købmændene kunde foretage Byggeriet og de andre fornødne Foranstaltninger paa egen Bekostning, da Kongen ikke vilde have nogen Udgift af Sagen. (Kommercekoll. Forest. og Res. 1770—72 Nr. 1563 a). Tanken var altsaa fremme i Tiden men blev ikke ført ud i Virkeligheden; se forøvrigt Schovelin: Den da. Handels Empire I, 87 ff., 104 ff.

zu einer Lotterie¹ dem Könige an 25000 Rth. mehr Revenues wie vorher geschaffet, und durch die neue Einrichtung mit den Spielcharten hätte ich mir getrauet 6000 Rth. mehr als sonst heraus zu bringen². Ich werde von diesem Punct hernach noch einmal bey einer andern Gelegenheit reden.

III.

Warum ich dem König vorgeschlagen habe, Sachen an das Finanz Collegium zu übergeben, die bisher von den Kantzelleyen besorgt waren?

Sind meine vorhin angezeigten Principia richtig, so war diese Übertragung der Geschäfte eine natürliche Folge. Wobey ich nur noch folgende Anmerkungen machen will.

1. Die ietzigen Kantzelley Collegia sind gar nicht mehr das, was die vormaligen Kantzelleyen waren. Vormalis waren die Kantzelleyen die Expeditions Stuben desienigen, was der König oder die Ministres im Conseil beschlossen hatten. Jetzo sind die Kantzelleyen Collegia, welchen eigentlich aufgetragen ist, das zu besorgen, was sonst der Grosskanzler in seinem Staat zu besorgen hat, neml. Justiz, geistliche und gelehrte Sachen. Wenn daher gleich sonstn füglich Sachen, so die Staatswirthschaft betrafen, durch die Kantzelleyen gehen konten, weil nemlich diese Sachen vorher in dem geheimen Conseil oder von

¹ Det nye Lotteri, Talletteriet, skulde ifølge sin Oktroj af 12. Jan. 1771 give til den kgl. Kasse en aarlig Afgift i 6 Aar paa 25000 Rdl.; desuden kunde Kongen faa Indtægt af Foretagendet derved, at han sad inde med en hel Del Aktier. Tilsynet med Lotteriet laa under Tyske Kammer, der skulde have Øje med — hvilket nok var nødvendigt —, at ikke Direktøren, Georg Detlef Friederich Koes, kun saa paa egen Fordel og forsømte Interessenternes. Flere Pakker med vidtløftige Skrivelser fra denne Talletteriets første Tid findes i Finanskollegiets Arkiv.

² Ved Frdg. 1756 10. Novbr. var, for at befordre den nyanlagte Kortfabrik, Indførsel af fremmede Spillekort forbudt, og der var lagt en Stempelafgift paa de Kort, som benyttedes i København, 6 Skilling af hvert Spil, hvilken tilfaldt Frederiks Hospital. Ved Kabinettsordre 1771 7. Novbr. og Plakat 1771 27. December overførtes denne Kortstempling fra Hospitalet til Finanskollegiet fra Nytaar 1772 at regne; KabO. 252.

dem dirigerenden Minister überlegt waren, so war dieses doch jetzt nicht schicklich, da die Kantzelle Collegia eine ganz andre Einrichtung bekommen hatten. Ob es gut sey, dass die eigentl. Kantzelleen des Königs eingegangen sind, ob es gut sey, dass alle Departements ietzo ihre besondere Kantzelleen haben, und ob es nicht besser sey, wenn alle Expeditionen, so unter dem grossen Siegel geschehen, an einem Ort besorget würden, das ist eine andre Frage, die hier nicht beantwortet zu werden braucht.

2. Die Erfahrung hat mich überführt, dass die von den Kantzelleen genommenen Sachen dort nicht so betrieben worden sind, als es wol nöthig ist. Ich will nur die Stadtrechnungen anführen, die in ziemlicher Verrirung gefunden worden, und woraus es sich ergeben hat, dass die Magistratspersonen in den meisten Städten die Bürger pro lubitu taxiret haben.

3. Ich bin in allen Punkten mit meinen beyden Concommissariis einig gewesen¹, ausser dass ich noch unter die Kammern die Comedien und die Ausfertigung der lateinischen Seepässe haben wolte, welches ich auch meinem Bruder gesagt. Die Idee aber, dass die Policybediente die erste Inquisition über alle Arrestanten haben solten, ist gar nicht von mir².

4. Ich wuste, dass die Kammern dadurch mehr zu thun bekämen, aber das Wohl des Landes muss bey iedem, der mit Staatssachen zu thun hat, das erste Gesetz seyn.

¹ Konferensraad A. Schumacher fra Danske Kancelli og Etatsraad C. L. Stemann fra Tyske Kancelli beordredes ved Kabinetsordre 1771 1. Juli til sammen med C. A. S. at udarbejde en Plan for Fordelingen af Forretningerne mellem Finanskollegiet og Kancellierne. Denne Kommissions enstemmige Forestilling af 13. og 15. Aug. ligger til Grund for Kabinetsordren af 19. Aug. 1771, der ordnede dette Forhold, KabO. 131, 152, 322 og 768.

² Punkt 5 i Kabinetsordre 1771 10. Septbr. angaaende Adskillelse af Justits- og Finansforretningerne lyder: »Die erste Untersuchung der Criminal-Fälle wird gleichfalls als eine Polizey-Sache angesehen, nachher aber den Gerichten übergeben«. Det er formodentlig hertil, at C. A. S. sigter; KabO. 158.

IV.

Ob ich mir nicht unterstanden habe, einseitig an den König Vorstellungen zu machen in Sachen, so das gantze Finanz Collegium angehen?

Dieses ist einmal geschehen, weil es nothwendig war. Der Statthalter aus Schleswig schrieb an die Kammer, dass es nöthig wäre, die Ausfuhr des Getreides zu verbieten¹. Dieser Brief kam am Montag an, als ich in der Kammer war, und solte den Dienstag beantwortet werden. Ich ging daher in das Finanz Collegium um die Vorstellung deshalb zu besorgen. Meine Collegen waren nicht mehr da, und deshalb schrieb ich allein und schickte die Vorstellung durch einen Expresse an den König. Es hat mich also dazu mein Diensteyfer, keinesweges aber eine Verachtung meiner Collegen gebracht.

V.

Von den Geschenken, so ich von Sr. Mai. dem König bekommen, und von meinem Vermögenszustand zu der Zeit, wie ich nach Dännemark gekommen bin, und ietzo.

Sully sagt irgendwo in seinen Memoires, dass ein Financier gut thue, wenn er alle Jahr ein richtiges Verzeichniss seines Vermögenszustandes öffentlich bekant mache, damit ieder seine Uneigennützigkeit und die Quellen seines Vermögens kenne. Si parva magnis comparasse fas est, so sey es mir erlaubt, dieser Regul zu folgen. Ich habe, als ich nach Dännemark gekommen bin, 10000 Rth. eigenes Vermögens gehabt, von dem König 4000 Rth. zu

---

¹ Statholderen i Hertugdømmerne skrev 1771 28. Aug. paa Foranledning af Magistraten i Flensborg til Kammeret og foreslog, at der udstedtes Forbud mod Udførsel af Korn, da det stadig ugunstige Vejr skadede Høsten og foranledigede Kornmangel; C. A. S. forestillede derefter den 2. Septbr., at der i den Anledning plejedes Forhandlinger med Fællesregeringen, men den kgl. Res., skrevet og undertegnet den 16. Septbr. 1771 af J. F. Struensee, lyder: »Diese Sache kann anjetzo nicht vorgenommen werden«, og der blev intet Udførselsforbud udstedt (Inkvisitionskommissionen 1772 E 1 Nr. 2).

2 verschiedenen malen, nemlich iedes mal 2000 Rth., geschenckt bekommen¹, und 1750 Rth. Revenues von meinem Amt gehabt. Ich habe dagegen hier von meinem Bruder 2600 Rth. geborgt, werde ohngefehr 1000 Rth. in Schlesien schuldig seyn, so meine Frau daselbst verzehret hat, und rechne so ohngefehr, dass ich noch an 600 Rth. in Coppenhagen an Kleinigkeiten schuldig bin. Diese Schulden betragen also 4200 Rth. Mein Cassenbestand, als ich arretiret wurde, war etwas über 3000 Rth. Folglich habe ich in Coppenhagen ohngefehr 1000 Rth. von meinem Vermögen zugesetzt, und doch habe ich sehr oconomisch gelebet. Dieses mag vorläufig zu einem Beweis dienen, dass ich mir hier kein Vermögen gemacht habe.

Ich habe von Sr. Mai. 2000 Rth. geschenckt bekommen, als ich in hiesige Dienste getreten bin, und da mir dieses Geld zu Ersetzung der Reisekosten geschenckt worden ist, so kan doch bey einem Königl. Geschenck niemals die Frage seyn, ob ich diese Summe gerade zu meiner Reise gebraucht habe. Ich gestehe aber aufrichtig, dass mir meine Reise lange so viel nicht gekostet hat.

Ich habe den Tag vor meiner Arretirung 2000 Rth. von Sr. Mai. geschenckt bekommen, welches ich muthmaslich vor eine Belohnung eines mit der Bank geschlossenen Vergleichs gehalten habe², wovon ich aber nichts sagen kan, weil ich nicht Gelegenheit gehabt habe, mich bey dem König zu bedanken oder auch nur meinen Bruder deshalb zu sprechen. Gebeten habe ich nicht um dieses Geschenck, aber das gestehe ich gantz frey, dass ich meinem Bruder mehr wie einmal gesagt habe, dass ich hier in Coppenhagen mit 3000 Rth. auf dem Fuss nicht leben könnte, als ich habe anfangen müssen, und dieses ist auch die lautere Wahrheit.

¹ Nemlig første Gang lige efter Ankomsten til Bestridelse af Rejsedgifterne (Kvittering 1771 4. Juni) og anden Gang 1772 16. Januar af Kabinetsskassen (Inkvisitionskomm. 1772 D 3).

² Om C. A. Struensees Forhold til Banken se Kabinettsordrer til Direktionen 1771 28. Maj og 8. Decbr., KabO. 1057 og 1059.

VI.

Von auswärtigen Geld Anleihen.

Als ich in das Finanz Collegium kam, fand ich in der Zahl Casse ohngefähr 50000 Rth., und da ich einen muthmaslichen Überschlag von dem Zustand der Cassa am Ende des Jahres machen liess, sagte man mir, dass circa 5 bis 600000 Rth. übrig sein würden, wovon aber noch die Avancen in Januar und Februar 1772 zu berichtigen wären. Ich fand dagegen eine Aufsatz des Admiral Colleg., nach welchem sie bis in die Mitte von 1772 2 Millionen brauchten, wovon $1\frac{1}{2}$ Million Anno 1771 zu bezahlen waren, ich fand eine Vorstellung der Rentekammer, dass sie dieses Geld nicht zu schaffen wuste, ich fand eine Berechnung der Steuer Direction, nach welcher sie anzeigte, was sie zu liefern im Stande wäre, welches aber lange noch nicht die erforderl. Summe war, ich fand einen Befehl vom Könige, dieses Geld durch eine Anleihe zu schaffen, und ich fand ein P. M. von dem Geh. R. v. Schimmelmann, dass er sich damit nicht abgeben wolte. Ich war neu in den Affairen, und also gestehe ich, dass ich in einer grossen Verlegenheit war. Ich ging dabey auf folgende Art zu Werke.

1. sprach ich mit meinem Bruder, ob denn die Algerische Expedition so eine nothwendige Sache wäre. Ich sagte ihm frey heraus, dass mir der gemachte Plan nicht gefiele, dass ich von einem Bombardement gar keinen nützlichen Effect mir concipiren könnte, dass daher alle Unkosten, so auf ein Bombardement gewendet würden, vergebens seyn würden, dass ich keine andre Möglichkeit einsähe, Algier zu ruiniren, als wen man eine Landung in Africa thun und Algier von der Landseite attaquiren wolte, dass ich aber befürchten müste, dass, wenn man dieses Proiect ausführen wolte, gantz Europa sich darüber aufhalten würde, dass wir erstaunende Kosten haben würden, und dass man mit weit wenigerem Geld auf andre Weise zu seinem Endzwek gelangen könnte. Ich wolte indessen nicht rathen, die Arbeit auf dem Holm einzustellen, damit

nemlich unsre Marine als die Hauptstütze Dännemarks in completern Stand gesetzt würde, und damit bey einem so beschwerlichen Jahr etwas Geld unter die Leute gebracht würde. Meine Meinung ginge nur dahin, dass die eigentl. Expedition nach Algier nicht vor sich ginge. Diese meine Gründe halfen aber zur damaligen Zeit nichts, sondern mein Bruder sagte mir, wie Se. Mai. fest entschlossen wären, die Expedition wirklich vor sich gehen zu lassen.

2. sprach ich mit dem Geh. R. v. Schimmelmänn, der mir versicherte, dass keine Geldnoth bis zu seiner Zurückkunft von Hamburg seyn würde, und dass wir hernach noch Zeit genug hätten, über die Mittel zu conferiren, wie Geld zu erhalten wäre. Dieses konte mich noch nicht beruhigen, dahero er endlich zu mir sagte, dass er mein Mann wäre und gewis Geld schaffen wolle, wenn es vonnöthen wäre. Dieses glaubte ich. und also war ich unbesorgt.

3. Die Geldnoth kam eher, als wir berechnet hatten. Ich schrieb daher an Hr. v. Schimmelmänn und erinnerte ihn an sein Versprechen. Statt dessen schrieb er mir, dass ich nur von der Bank Geld borgen möchte, ein Mittel, das ich vorher auch schon wuste, ehe ich noch einmal in Verlegenheit war.

4. Um diese Zeit wurde mir Bargum¹ von meinem Bruder zugeschickt mit dem Auftrag, seine Propositiones anzuhören um Bericht darüber abzustatten. Bargum sagte, dass er Geld schaffen könnte, dass er sichere Mittel dazu wüste, dass er einen sehr geschickten Plan dazu entworfen hätte, dass er aber seinen Plan nicht eher sagen wolte, als bis er eine Königl. Versicherung hätte, dass er zu

¹ Henning Frederik Bargum, Handelsmand og Bankier i København, havde, sammen med Gustmeyers Enke, den 18. Marts 1765 faaet en Oktroj paa 20 Aar for et Slavehandelsskab og et Sukkerrafinaderi (Kommercekollegiets tyske Privilegieprotokol); der oprettedes saa et guineisk Selskab, for hvilket Bargum blev Direktør, og som ved kgl. Res. 1765 8. November fik overdraget Forterne Christiansborg og Fredensborg paa Guldkysten, ligeledes paa 20 Aar (Vestind.-guin. Rente-og Gen. Toldk. Res. pr. 1760—65 Nr. 124). Ogsaa ved andre dristige Forretninger i de senere Aar var Bargum blevet bekendt.

diesen Geschäfte gebraucht werden sollte. Ich sprach mit Bargum verschiedene male, ich hörte seine Vorschläge, ich fand, dass er nicht ungeschickt zu dergl. Negotiationen wäre, ich bemerkte, dass er sehr activ und fleissig sey, und also schrieb ich meinem Bruder, der diese Sache allein führen wolte, dass man wol dergl. Negotiation mit Bargum risquieren könne, wenn man nur die Vorsicht brauchte, dass er alle seine Correspondenz zeigen müste und kein Geld selbst in die Hände bekäme. Ich balancirte die Vortheile bey Schimmelmänn und die Vortheile bey Bargum, und nachdem ich die wesentl. Vortheile angezeigt hatte, so schrieb ich den Nebengedanken hin, dass bey Bargum noch der Vortheil wäre, dass er unsre Creatur würde. Dieser Ausdruck hat nichts anderes anzeigen sollen, als das wir Bargum nöthigen könnten, uns allen sein ganzes Verfahren von Posttag zu Posttag anzuzeigen, welches der Geh. R. v. Schimmelmänn gewis nicht thut, woher es denn komt, dass der Hr. v. Schimmelmänn allein hell siehet, alle andere aber, die bey den Affairen eigentlich sind, im Finstern tappen, wie man mir wenigstens erzehlet hat.

5. Als diese Sache so weit war, überzeugte ich meinen Bruder von der Unmöglichkeit der Algerischen Expedition, und er versprach mir, seinen ganzen Credit bey dem König anzuwenden, dass die grosse Expedition nicht vor sich gehen sollte. So wie ich davon gewis war, hörte meine Geldverlegenheit auf, die Negotiation durch Bargum wurde aufgehoben, und alles, was bisher geschehen war, wurde als nicht gethan angesehen, denn nunmehr konte man sich helfen, wenn man etl. 100 m. Rth. von der Bank borgte und diese im folgenden Jahr wieder bezahlte. Also war nicht mehr die Rede weder von 5 p. C. Interessen noch von $4\frac{1}{2}$ p. C. Provision. Dieses waren nur Punkte, die eingegangen waren, weil wirklich Geldmangel vorhanden war. Man darf auch nicht glauben, dass diese stipulirten $4\frac{1}{2}$ p. C. Provision so enorm viel wären, wenn man bedenket, dass darunter die Provisiones mit begriffen waren, welche sonst alle halbe Jahr bey Auszahlung der

Interessen gegeben werden müssen. Übrigens habe ich diese Sache nicht als Deputirter im Finanz Collegio betrieben, sondern, da ich meinem Bruder vorstellte, dass ich dieses einseitig nicht thun könnte, so sagte er mir, dass er diese Sachen selbst besorgen wolte, und dass ich ihm nur an die Hand zu gehen hätte. Wobey ich denn keine weitere Schwierigkeit machte, sondern ihm nur nochmals declarirte, dass ich also für mich und in meinem Namen nichts thun würde.

6. Nach der Zeit, als ich die Banksachen untersuchte, fand ich, dass eine Anleihe in fremden Ländern für Dänemark unumgänglich nöthig wäre, und also kam diese Materie wieder auf das Tapet, aber in einem gantz andern Gesichtspunct. Warum fremd Geld nöthig ist, will ich hernach anzeigen. Hier will ich nur von der neuen Bargumischen Negotiation reden. Der Hr. v. Schimmelmänn war indessen auch wieder gekommen. Ich eröffnete also meine Gedanken anfänglich dem Hr. v. Schimmelmänn, welcher sich sogleich bereitwillig erklärte, Hand an das Werk zu legen und einen Plan zu machen, nach welchem Geld zu negotiiren wäre. Ich sprach auch mit Bargum und verlangte ebenfalls einen Plan von ihm.

7. Der Hr. v. Schimmelmänn hatte einen sehr weitläufigen und verwikelten Plan, den ich hier nicht erst erzehlen will. Er bestand aber darauf, dass man 5 p. C. jährliche Interessen geben müste. Bargum machte einen einfachern Plan, versprach Geld zu $4\frac{1}{2}$ p. C. Interessen zu schaffen, oder auch zu 9 p. C. jährliche Leibrenten. Ich erzehlte diese Plane meinem Bruder, der wieder diese Sache selbst führen wolte, und ich sagte ihm meine Gründe, warum Bargums Plan meiner Meinung nach vorzuziehen wäre, nemlich: a. weil er simpler wäre, und man damit nicht das Aufsehen in Europa machte, als mit dem andern Plan; b. weil das eine sehr grosse Avantage seyn würde, wenn wir zu $4\frac{1}{2}$ p. C. Gelder kriegen könnten, indem wir dadurch in den Stand gesetzt würden, alle unsere auswärtige Schulden auf diesen Fuss zu haben; c. weil, wenn das Proiect auch fehl schläge, daran nichts

gelegen wäre, indem wir das Geld nicht zur Noth, sondern um die Finanzen besser zu arrangiren, brauchten, und es uns überdem nur incommodiren würde, wenn wir sogl. 1. Million bekämen. Meinem Plan und meiner Absicht nach müste dieses Geld langsam einkommen und langsam einbezogen werden.

8. Hierauf sagte ich meinem Bruder, dass wenn er nur die Sache dem König vortragen wolte, so wolte ich ihm eine Vorstellung aufsetzen, die er in seinem Namen deshalb übergeben könnte. Diese habe ich auch verfertigt und meinem Bruder gegeben, worauf ich die Ordre bekam, mit Bargum die Sache weiter zu tractiren¹.

9. Bargums Credit thut hier zur Sache gar nichts. Man irret sich, wenn man glaubt, dass das Vermögen und der Credit des H. v. Schimmelmänn unserm Lande Credit verschaffe. Es wäre ein wahres Unglück, wenn man dieses sagen müste, ich bin vollkommen überzeugt, dass Dännemark grossen Credit hat, wie ich hernach weiter ausführen werde.

10. Nach der Art, wie Bargum gebraucht werden sollte, war nichts zu risquiren, da er keinen Pfennig Geld in seine Hände bekam, und die Einziehung der Gelder nicht durch sein Contoir geschehen sollte. Ich kan alle diese Punkte und alle Præcautiones, so genommen sind, weiltäuftiger erklären, wenn es verlangt werden sollte.

11. Wie diese aufzuborgende Gelder hätten verwendet werden sollen, gehört in meinem grossen Finanzplan, über welchen ich gar nicht gefragt worden bin. Ich kan aber versichern, dass der Vorthail für den Staat sehr gross gewesen seyn würde, und ich getraue mir dieses zu beweisen, wenn Se. Mai. es verlangen und mein Gutachten begehren solten.

12. Aus allem diesem folget

¹ C. A. S. fik 1771 29. Aug. Kabinetsordre til at underhandle med Bargum om Planen for det Statslaan, som Kongen har overdraget denne. I sin Brevveksling med C. A. S. fraraader Schimmelmänn at indlade sig paa Bargums Planer, som han anser for uholdbare (Inkvisitionskomm., 1772, E 2), KabO. 775.

a. dass ich mich nicht eigenmächtig mit Geldnegotiationes befasset habe,

b. dass ich alle mögliche Præcautiones angewendet um sicher zu gehen,

c. dass ich Bargum trotz seinen schlechten Vermögensumständen habe employiren können, und dass er wahrscheinlich mit Nutzen würde gearbeitet haben, weil er verschiedene Sachen, z. E. die Guineische Gesellschaft, die Assuranz Compagnie in Amsterdam gut zu Stande gebracht hat;

d. dass ich die letztere Rathschläge um Geld zu borgen rechtmässig allein gethan habe, weil sie aus meinen Speculationes über die Bank flossen, welche Materie ich allein zu bearbeiten hatte;

e. dass die Richtigkeit und Nützlichkeit meiner Rathschläge in diesem Punct alsdenn beurtheilt werden kan, wenn man meine Theorie von der hiesigen Banque und von der Anwendung der zu borgenden Gelder weiss;

f. dass ich bey dem von Bargum vorgeschlagenen Plan sehr sorgfältig auf die Ehre des Königs und der Krone gesehen habe, die, wenn ich die Wahrheit sagen soll, bey einigen vormaligen Negotiationen nicht so genau, und wie es sich gehöret, war beherziget worden;

g. dass ich nicht aus Feindschaft oder andern unlautern Absichten gegen den Plan des Hr. v. Schimmelmann votiret habe. Vielmehr bin ich sehr gut Freund mit dem Hr. v. Schimmelmann gewesen, und ohnerachtet wir manchesmal verschieden gedacht haben, so habe ich ihm allezeit freymüthig meine Gründe gesagt, und ich habe oft das Glück gehabt, dass der Hr. v. Schimmelmann mir zuletzt Recht gegeben hat. Ich hatte aber zu eben dieser Zeit noch eine Dispute mit ihm über die hiesige Banque, und da ich gantz andere Grundsätzen folgte, als er hatte etabliren wollen. so liess er sich vielleicht des wegen nicht so offenherzig gegen mich heraus, dass ich gantz klar sehen konte. Und da hätte ich geglaubt, gegen meine Pflicht zu handeln, wenn ich ex praeiudicio personae mein Urtheil hätte fällen sollen;

h. dass der von mir einmal obiter gebrauchte Ausdruck: »Bargum ist unsere Creatur«¹ so wenig etwas böses bedeuten könne, dass es vielmehr leicht zu erweisen wäre, dass, wenn mein Bruder oder ich in bösem Verstande hätten Creaturen machen wollen, wir gewis an Bargum keine beträchtliche Emplette würden gemacht haben, und dass, wenn wir in dieser Anlegenheit unlauntere Absichten gehabt hätten, wir vielleicht in allen andern Fällen sie eher als hier hätten erreichen können.

i. Was den Brief von dem Juden Wessely² betrifft, welchen man auf meinem Tisch gefunden hat, so ist derselbe an des Hr. Grafen v. Rantzaus Exc. geschrieben gewesen. Und da dieser Jude öfters an den Hr. Grafen über Finanzsachen geschrieben hat, so communicierte mir der Hr. Graf iedesmal die empfangenen Briefe. Wessely hatte auch einen Plan entworfen, um den Finanzen aufzuhelfen, in welchem Plane viel gutes ist. Allein man würde in andre Inconvenientien fallen, deren Folgen ich nicht einmal übersehen kan. Indessen war wol Wesselys Hauptsache, dass durch sein Contoir in Hamburg das ganze Wechselgeschäft gehen sollte. Doch diese Sachen gehören eigentlich nicht hierher.

VII.

Von der Saltz und Tabakspacht Affaire.

Ich will diese gantze Sache zuerst historisch erzehlen und denn mein Verfahren rechtfertigen.

Es war im November 1770, als ich einen Brief von dem preussischen Geheimen R. v. Taubenheim bekam, in welchem er mir schrieb, dass man vor etlichen Jahren mit den dänischen Financiers in Tractaten wegen einer in Copenhagen zu unternehmenden Tabakspacht gewesen

¹ Dette af C. A. Struensee i et Brev til Broderen brugte Udtryk havde vakt Kommissionens Mistanke og givet Anledning til et Spørgsmaal (Nr. 38) under Forhøret,

² I E 1 findes 5 Breve fra Aaret 1771 fra Jøden Moses Wessely i Hamborg til Rantzau; de handler alle om Bank og Møntforhold.

wäre, dass diese Sache aber damals nicht zu Stande gekommen wäre, dass man in Berlin wüste, dass der König von Dännemark fast gar nichts bey der ieszigen Einrichtung profitirte, dass man Sr. Mai. gantz andere Offerten machen könnte, und dass ich dieser Sache wegen an meinen Bruder in Copennhagen schreiben möchte. Ich schrieb an meinen Bruder, und weil ich ohngefehr um eben diese Zeit resolviret hatte, meinen Eltern zn besuchen, so antwortete mir mein Bruder, dass er von dieser Sache mit mir mündlich sprechen wolte. Als ich bey meiner Reise nach Copennhagen durch Berlin kam, bekam ich von ohngefehr den preussischen Minister van der Horst¹ zu kennen, der mich zu sich bat, weil er mit mir von verschiedenen Sachen sprechen wolte. Als ich zu ihm kam, sagte er mir, dass er 2 Proiecte für den König von Dännemark wüste, die von der äussersten Wichtigkeit wären, und dass ich davon mit meinem Bruder sprechen möchte, wenn ich nach Copennhagen käme. Das eine Proiect ginge dahin, dass der König von Dännemark sich des alleinigen Salzhandels in der Ostsee bemächtigen möchte, das andre Proiect ginge auf eine neue Einrichtung des Tabakswesens in Dännemark, wobey der König ungemein gewinnen müste.

Was das Salzproiect betrifft, so sagte mir der Hr. van der Horst, dass nach der bisherigen Erfahrung fast alle 2 oder 3 Jahre Saltzmangel in den Häfen der Ostsee entstünde, dass dadurch das Saltz auf einen enormen Preis getrieben würde, dass in der Zeit, darin wir sprachen, die Last Saltz in Riga etc. etc. über 90 Rth. kostete, dass man die Last Saltz in Copennhagen für 40 Rth. und darunter haben könnte, wenn man sie zu rechter Zeit und mit rechten Schiffen abholte, dass er dem König von Preussen aber diesen Vorschlag gemacht hätte, welcher die Sache aber verworfen hätte, weil er die dabey nicht leicht zu vermeidende Saltzdefraudation befürchtet hätte, dass er aber gewis überzeugt wäre, dass der König von Dänne-

---

¹ Friherre Fr. Aug. v. d. Horst (+ 1791) var preussisk Statsminister.

mark einen sehr grossen Vortheil davon haben würde, wenn er so grosse Saltz Magazine iederzeit in Copenhagen unterhielt, dass damit alle Häfen der Ostsee versehen werden könnten. Er fuhr fort, dass freylich die Anschaffung und Unterhaltung der Magazine Kosten verursachen würden, und dass ein ziemlicher Vorschuss dazu nöthig wäre, dass aber auch die Mittel zu ersinnen wären, diesen Vorschuss zu vermeiden. Denn es dürfte ia nur der König von Dännemark auf iede erwachsene Person in seinen Staaten 10 R Saltz iährlich repartiren lassen, einen gewissen Preis dieses Saltzes festsetzen, und so würde es leicht seyn, gegen 100 m. Rth. dadurch iährlich zu gewinnen. Würde dieses Proiect goutiret, so wolle er, da ietzt Dännemark mit Algier in Krieg wäre, und die dänische Schiffe also nicht sicher das Saltz aus der Mittelländischen See holen könnten, auf etliche Jahre die Lieferung des Saltzes übernehmen. Und er erzählte mir sogleich alle Bedingungen, unter welchen er (NB als eine Privatperson, denn er treibt einen starken Handel) diese Lieferung übernehmen wolte.

Als ich nach Kopenhagen kam, erzählte ich dieses Proiect meinem Bruder, der mir sagte, dass man die Sache untersuchen müsse, ob Vortheil für den König und für das Land dabey wäre. Ich machte mich an diese Untersuchung, und da giebt sich sogleich, dass dieses Proiect gedoppelt ist, und dass, wenn gleich eines von diesen beyden Proiecten angenommen wird, das andre doch nicht damit verbunden zu seyn brauchet. Die Hauptidee in diesem Proiect ist gewis gut, nemlich den Salzhandel in der Ostsee an sich zu ziehen. Aber die Schwierigkeit in der Ausführung bestehet darin, dass man einen grossen Vorschuss thun muss, und dass man vielleicht 2 oder 3 Jahre warten muss, ehe einiger Gewinn herauskommt. Die Cassa des Königes war nicht im Stande diesen Vorschuss zu thun; also glaubte ich, dass man das andre Proiect untersuchen müste, welches eigentlich dahin abzielele dieser Schwierigkeit abzuhelfen: nemlich ob es rathsam sey, Salz auf ieden Menschen in Dännemark zu

repartiren. Ich fragte darüber schriftlich den Just. R. Praetorius¹, der mir alle dagegen zu machende Einwendungen eröffnete, und nach dem ich Gegeneinwendungen gemacht hatte, welche er aber auch gründl. beantwortete, so war ich überzeugt, dass dieses 2tes Proiect ietzt für Dännemark nichts taugte. Ich untersuchte daher nicht einmal den dritten Fall, ob Hr. van der Horst die Salzliefereung auf einige Jahre übernehmen könnte, sondern schrieb nach Berlin, dass mit dem Salzproiect nichts wäre. Darauf wurden die Herren Berliner hitzig und glaubten mich gewis zu fangen, wenn sie mir Offerten machten. Sie offerirten mir und meinem Bruder also iährlich 10000 Rth., wenn wir ihnen diese Lieferunge zuschantzen wolten. Weder mein Bruder aber noch ich haben nur einmal darauf reflectiret, sondern ich schrieb sogleich, dass mit der gantzen Salzsache nichts wäre. Ich habe auch von dieser Sache im Finanz Collegio gesprochen, und da ich mit meiner Untersuchung fertig war, so habe ich mündlich gesagt, dass ich mich in Absicht einer einzuführenden Salzrepartition geirret hätte. Es ist auch schon seit dem August an diese gantze Sache nicht mehr gedacht worden, und die Berlinerbriefe müssen gewiesen haben, dass das Proiect völlig verworfen worden ist.

Was das Tabaksproiect betrifft, so sagte mir der Hr. van der Horst, dass er mit der äussersten Verwunderung gesehen hätte, wie der König von Dännemark nur ein Spottgeld von dieser Einrichtung zöge, dass der Grund von dieser Sache in der schlechten Administration liegen müsse, dass der König von Preussen aus seiner Tabaksadministration nach Abzug aller Unkosten iährlich 800000 Rth. Revenuen habe, dass, wenn er nach Proportion rechnen sollte, diese Branche in Dännemark wenigstens 150000 Rth. einbringen müste, dass er zuverlässig glaube, wie die Tabaks Fabriquen in Coppenhagen nicht von ge-

¹ Lorens Prætorius var Kommitteret i Vestindisk-guineisk Rente-og Generaltoldkammer og i Generalkommercekollegiet; ved Finanskollegiets Oprettelse blev han Kommitteret i Tyske Kammer.

höriger Beschaffenheit seyn könnten, dass die Berliner Fabrique jetzt in dem vollkommensten Stand wäre, und dass man in Berlin die Fabricirung der Tabaken, die Verfertigung der Beitze auf einen sehr hohen Grad poussiret hätte, dass man in Dännemark darin fehle, dass man die theuren holländischen Blätter kaufe, dass man die einländischen Blätter eben so gut nutzen könne, dass er daher sich erböte, dass, wenn man in Dännemark eine neue Einrichtung in der Tabaks Administration machen wolte, und wenn man sie an eine Gesellschaft verpachten wolte, wobey er interessiret seyn könnte, er, der Hr. van der Horst, reelle Vortheile dem König von Dännemark schaffen wolte etc. etc.

Ich erzehlte alles dieses, wie ich nach Copenhagen kam, meinem Bruder und offerirte mich, die Sache zu untersuchen. Ich gestehe, dass ich nicht hatte glauben wollen, als man mir in Berlin sagte, dass die Tabaks Administration i Dännemark nicht mehr als 40000 Rth. einbrächte, und ich bekenne, dass meine Verwunderung ausserordentlich war, als ich hier die Richtigkeit dieses Vorgebens erfuhr. Ich untersuchte daher zuvorderst, woher diese geringe Revenues entstünden, und fand davon folgende Ursachen: 1. Da man die Kunst nicht hier verstand, die verschiedenen Sorten Tabaken gehörig fabriciren zu können, so musste man, um doch nur leidliche Tabaken zu haben, kostbare und theure Blätter aus Holland und aus Virginien kaufen. Man verstand auch nicht die Stengel zu nutzen, sondern man hatte diese zu verschiedenen malen um ein Spottgeld verkauft, und dem König dadurch einen grossen Verlust zuwegegebracht, wie mir dieses letztes Borre¹ selbst eingestanden hat, welcher aber die Schuld auf die Kammer schob. 2. Man konte hier sehr viele Sorten Tabaken nicht selbst fabriciren, sondern man musste sie aus Holland, Engelland, Hanau

---

¹ Da Tobaksmonopolet indførtes her i Landet ved Frdg. 1760 31. Decbr., blev Peter Borre Administrator for Tobakshandelen. Monopolet hævedes 1778.

etc. etc. verschreiben. 3. Der Arbeitslohn der Spinner und die Contracte, so mit ihnen gemacht waren, sind so beschaffen, dass ich glauben musste, wie man das ganze Land deswegen unter Tabakszwang gesetzt hätte, damit das Tabaksspinner Amt dabey reich werden möchte, nicht aber um dem König einen Vortheil zu verschaffen. 4. Die Provisionen der bey den Magazinen angestellten Officianten, desgleichen auch der Detaillieurs waren enorm. 5. Borré hatte sich gewis auch nicht vergessen. 6. Die Contracte mit dem Juden Italiaender Benjamin¹ taugten nichts zum Vortheil des Königes. 7. Die Defraudation muss hier unglaublich seyn, indem ich aus den Registern gesehen habe, dass Ao. 1770 im gantzen Königreich Dännemark nur $4\frac{1}{2}$ æ Knaster Tabak war verkauft worden.

Wenn ich nun ein treuer Bedienter des Königs seyn wolte, so musste ich nothwendig auf eine Verbesserung dieser Administration denken. Es kam mir aber hiebey in den Sinn, ob es nicht besser sey, den Tabakshandel wieder gantz frey zu geben. Ich fand aber bald, dass es, wenn dieses auch hernach resolviret würde, doch nicht schaden könnte, wenn man wüste, wie eine Tabaks Administration vortheilhafter einzurichten wäre. Und folglich beschloss ich, meine Recherchen weiter fortzusetzen.

Das konte ich bald einsehen, dass wenn ich mich Boré's allein bedienen wolte, ich keine sonderliche Progressen machen würde; das war auch ausgemacht, dass ich selbst nicht Zeit hatte, in das Detail dieser Sache zu gehen und ich verstand auch die Fabricirung der Tabaken nicht, worauf doch die Hauptsache ankam. So wie man es also überhaupt machet, wenn man eine Fabrique in einen vollkommenern Stand setzen will, man verschreibt nemlich fremde Künstler von solchen Orten, wo diese Fabriquen blühen, so wolte ich es auch machen. Es kam daher auf den Kunstgrif an, Leute aus Berlin herzuloken, welche mir alle Mittel und Kunstgriffe entdecken musten. Hätte

---

¹ Havde en Tobaksfabrik under Firma Jacob Italiaender Benjamin et Gebroeders.

ich diese meine wahre Absicht nach Berlin geschrieben, so wär mein Project vereitelt gewesen. Ich schrieb daher, dass eine Tabakspacht wol möglich sey, ich sagte Borren, dass man eine neue Einrichtung bey dem Tabak machen müste, und da mir bekant wäre, dass diese Sache im Preussischen gut arrangiret wäre, so wolten wir sehen, ob wir von diesen Leuten etwas lernen könnten. Ich sagte ihm daher, dass er nach Berlin schreiben möchte, aber gantz generele, und dass er mir von allem immer Nachricht zu geben hätte. Die Berliner fielen in diese Falle, so ich ihnen gelegt hatte, der Hr. van der Horst offerirte sogleich 80000 Rth. iährlich zu geben, und man schrieb mir, dass man iemand herschicken wolte, der die Sache zu Stand bringen solte. So activ und so bestimmt als die Berliner waren, so unthätig und zurückhaltend war ich, bis endlich Segner¹ hieher kam, dem ich, weil er ein sehr guter Freund von mir ist, und weil ich in allen Affairen ein gerades und offenes Wesen verlange, gerade heraus sagte, was ohngefehr meine Gedanken wären. Segner wunderte sich sehr, weil man ihm in Berlin von der hiesigen Tabakspacht als von einer gantz ausgemachten Sache gesprochen hatte; ich sagte aber, dass dieses zur Sache gar nichts thäte, und dass ich eher nichts bey mir beschliessen und noch weniger im Collegio vortragen oder gar dem König vorstellen würde, als bis ich gantz klar sähe.

Das ist die wahre Geschichte, und aus diesem Gesichtspunkt betrachtet fallen alle Schwierigkeiten und Gravamina gegen mich weg, die ich aber nun speciatim noch genauer untersuchen werde.

1. So wenig als es, um nur ein Beyspiel anzuführen, dem Hr. Oberiägermeister von Gram zur Last gelegt werden kan, dass er wegen der von ihm vorzunehmenden neuen Forsteinrichtung mit forstverständigen Männern in

---

¹ Løjtnant F. W. v. Segner sendtes hertil fra Berlin for at ordne Tobaksforpagtningen; han var en Søn af Gehejmraad S. i Halle og kendt med C. A. S. fra Liegnitz.

Wernigerode, Kassel, Hannover correspondiret hat, so wenig kan es mir verdacht werden, dass ich wegen einer neuen Tabakseinrichtung mich bey tabaksverständigen Leute habe um Rath und Unterricht bekümmern wollen, zumal da ich davon mit meinem Bruder, welcher Cabinets Minister war, gesprochen hätte, und da ich gewiss weiss, dass ich dieses auch vorläufig dem Ministerio würde gesagt haben, wenn mein Bruder auch nicht in diesem Posten gewesen wäre.

2. Eine Tabakspacht ist ein Monopolium, so einer oder mehreren Personen in Absicht des Tabakshandels gegeben wird. Ob sie nützlich und einem Lande dienlich sey, ist eine Frage, die ich sogleich mit Nein beantworte, weil ich überhaupt genommen ein Feind von allen Monopoliën bin, und von dieser algemeinen Regul nur die grossen nach Asia handelnden Compagnien ausschliesse. Aber solte ich dem König anrathen die bisherige Tabaks Administration sogleich aufzuheben? So verlor ia der König jährlich 40000 Rth. Revenues. Und da der Staat diese 40000 Rth. nicht missen konte, woher solte ich sie sogleich ersetzen? War es daher nicht vielleicht rathsam, diese Tabaks Unbequemlichkeit noch etliche Jahre beyzubehalten, bis unsere Finanzen verbessert waren? War es nicht vielleicht nothwendig, diesen kleinen Druk im Lande noch einige Zeit zu dulden, ia ihn auf gewisser Weise noch stärker zu machen, damit man dadurch desto eher und leichter in den Stand gesetzt würde, dem ungleich grösseren und völlig unvermeidlichen Druk des Kopfschatzes abzuhelfen? Dieses sind Zweifel, die wenigstens beweisen, dass ich nicht leichtsinnig zu Werke gegangen sind(!).

3. Man kan unmöglich, wenn man nicht zu voreilig schliessen will, von der Etablirung einer Tabakspacht überhaupt auf die Etablirung einer Tabakspacht nach frantzösischem Fuss schliessen. Wenn ich schon decidirt gewesen wäre, den Tabakshandel zu verpachten, wenn ich schon einen Entwurf zu diesem Contract gemacht hätte, wenn ich schon die Verordnungen und Reglements

entworfen hätte, denn würde sich darüber urtheilen lassen, aber vorher nicht.

4. Ob man Fremde an dergl. Etablissements soll Antheil nehmen lassen, dazu sage ich überhaupt Nein. Ich habe mich oft genug darüber geärgert, dass man Fremden erlaubt hat, Antheil an der hiesigen Banque zu haben, weil ich gewis versichert bin, dass dadurch alle Jahr 40 bis 50000 Rth. ausserhalb Lande gehen. Und wofür? Deswegen, dass uns ein Amsterdamer oder ein Antwerpischer Kaufmann seinen Credit giebt, welchen wir ohnedem so gut haben, als man es nur verlangen kan. Hier aber in der Tabakssache würde ich vielleicht eine Ausnahme von der Regul angerathen haben, wenn anders meine Reflexionen mich zur Etablirung einer Tabakspacht gebracht hätten, und das aus folgenden Gründen: a. weil ich ohne diese Fremden die hiesigen Fabriquen auf keinen bessern Stand hätte bringen können; b. weil höchstens dadurch hätten 10000 Rth. jährlich aus dem Lande gehen können, die mehr als zweyfältig wären erspart worden, wenn man wohlfeile Blätter in den hiesigen Fabriquen hätte brauchen können, und wenn man nicht mehr nöthig gehabt hätte, an fremden Orten fabricirte Tabake zu verschreiben; c. weil dieser Contract nur 6 oder 8 Jahre gedauert hätte, nach welcher Zeit man alle Fremde pro lubito weglassen konte.

5. Ob es möglich sey, dass das Land bey einer solchen Tabakspacht, wobey Fremde interessiret wären, hätte gewinnen können, will ich gantz deutlich zeigen. Die Zahlen, so ich hier brauchen werde, sind imaginair, weil ich in meinem Gedächtniss die wahren Summen nicht weiss, es thut aber dieses zu meinem Beweis nichts, wie man bald sehen wird. Gesetzt, wir verschreiben ietzt für 100000 holländische und virginische Blätter, und wir verschreiben für 50000 Rth. an fremden Orten fabricirte Tabaken, so gehen dadurch 150000 Rth. aus dem Lande. Nun setze ich, dass wir die Kunst, Tabak zu machen, so weit perfectioniren, dass wir einländische oder andre wohlfeilen Blätter nehmen können, und ich setze, dass

diese Blätter um $\frac{1}{3}$ wohlfeiler seyn, so erspart das Land dadurch jährlich 33000 Rth. Ich setze, dass wir alle Sorten Tabaken selbst machen lernen, und dass wir also wegen der jetzt unnöthigen fremden Tabaken an diesem Articul 10 p. C., das heist 5000 Rth., ersparen, so macht diese doppelte Epargne 38000 Rth. reinen Gewinn für das Land aus. Gesetzt nun auch, dass wegen der fremden Pächter 10000 Rth. aus dem Lande gehen, so bleibt noch 28000 Rth. reinen Gewinn für das Land übrig. So muss man, meinen wenigen Begriffen nach, dergl. Combinationen calculiren, und man muss sich in allen die Staatswirtschaft betreffenden Dingen ausserordentlich in Acht nehmen, allgemeine Sätze zu einer unwandelbaren Vorschrift zu machen. Jeder allgemeine Satz in der Staatswirtschaft, ia so gar in ieder Privatöconomie, heist nichts, wenn er nicht nach den allerkleinsten Umständen individualisiret wird.

6. Warum ich meine Collegen nicht vollkommen au fait von allen Umständen gesetzt habe, davon kan ich den Grund sogleich sagen. Überhaupt habe ich gesagt, dass ich ein Project machen und untersuchen würde, ich glaubte aber, dass ich weit gründlicher von den Sachen urtheilen, und allen Einwendungen weit leichter begegnen könnte, wenn ich erst vollkommen informiret wäre. Vorher hatten wir immer disputiret, neue Schwierigkeiten gefunden, und ich hatte nicht alles gründlich beantworten können. Ich wolte erst selbst wissen, ob mein Project etwas taugte, ehe ich viel davon sprechen wolte.

7. Ich habe so wenig die Absicht gehabt, dem König von Preussen einen Vortheil dadurch zuzuwenden, dass ich vielmehr ledigl. auf Dännemarks Vortheile gesehen habe. Ist das nicht ein wahrer Vortheil für Dännemark, wenn ich die Kunst Tabake zu verfertigen so weit perfectionire, dass ich anstatt 100000 Rth. für Blätter ausserhalb Landes zu schicken jetzt nur für 66000 Rth. Blätter nöthig habe? Doch wom König von Preussen will ich hernach sprechen.

8. Zuletzt glaube ich nicht, und dass will ich mit

vielen Gründen bestärken, dass jemals aus dieser Tabakspacht etwas geworden wäre, a. weil mir das Project von einem Freyhafen in Coppenhagen weit nützlicher zu seyn schien, und ich nur noch auf allerhand Nachrichten wartete und auf einen Plan, die Revenues, so der König anfänglich dadurch verlieren würde, auf eine andre Art zu ersetzen, studirte, um diese Sache im Finanz Collegio vorzutragen. b. Weil ich mir vorgesetzt hatte, wie Segner auch sehr wol weiss, dass ich unter 100000 Rth. jährlicher Pacht niemals auch nur an die Möglichkeit, dergleichen Formen einzuführen denken wolte. Es war aber nicht wahrscheinlich, dass diese Pächter so viel geben wolten. Borre wenigstens konte nicht mehr als gegen 90000 Rth. calculiren. c. Weil alle die Einschrenkungen, so ich den Pächtern wegen der Visitationen, wegen der Justiz etc. etc., würde vorgeschlagen haben, damit nemlich alle Plakereyen vermieden würden, gewis den Pächtern nicht würden gefallen haben.

9. Ich bin so wenig ein Freund von den Verpachtungen Königl. Revenues, dass ich im Finanz Collegio und auch in der deutschen Kammer den Vorschlag gethan habe, alle bisher übl. Verpachtungen dieser Art aufzuheben. Und besonders bin ich sehr stark gegen die Strandungsverpachtungen im Jütland¹ gewesen, weil mir nichts härter vorkomt, als unglückliche Schiffer und Passagiers dem Muthwillen von unbarmhertzigem Pächtern zu überlassen, ohne dass der König einmal im Stand ist, diesen Vrevel der Pächter zu bestrafen oder den im Sturm verunglückten beyzustehen.

10. Ich könnte über diesen Punct noch weit mehr anführen, aber ich glaube, dass durch das wenige, so ich gesagt habe, klar und deutlich erwiesen ist, dass ich in dieser gantzen Sache nicht nur nicht gegen meine Pflicht

---

¹ Da Strandforpagtningen i Aalborghus, Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter samt paa Læsø udløb 1771 31. Maj, bortforpagtedes Strandingsindtægterne efter Finanskollegiets Forestilling af 11. Juli til Marcus Zeuthen for 200 Rdl. aarlig i 2 Aar (Fin.koll. Extr. af Forest. I, 79).

sondern vielmehr meiner Pflicht gemäss gehandelt habe. Überdem ist zu bemerken, dass alles in dieser Sache nur Präparationen gewesen sind, um einen sichren Schluss hernach formiren zu können.

VIII.

Von den Versuchungen, so mir gemacht worden sind, Geld auf eine pflichtwiedrige Art zu bekommen.

1. Man hat mir jährlich 10000 Rth. versprochen, wenn ich einen Contract wegen Salzliefereung unter oben angezeigten Bedingungen zur Wirklichkeit bringen könnte. Ich habe dieses sogleich meinem Bruder erzehet, der aber so wol als ich dieses Anerbieten nicht einmal einer Reflexion werth geachtet hat. Und da ich das gantze Salzproiect habe fahren lassen, so ist von selbst klar, dass mich auch ein so beträchtliches Anerbieten, als dieses war, nie auf den Gedanken hätte bringen können, etwas gegen meine Pflicht zu thun. Ich habe nicht einmal serieux über diesen Articul gedacht, sondern in meinem Hertzen gelacht, dass man mich für fähig gehalten hat, aus einem solchen niederträchtigen und interessirten Motiv etwas zu thun oder anzuraten.

2. Man hat mir, wenn die Tabachspacht zu Stande kommen solte, den 12ten Theil des Profits versprochen. Ich habe mich aber darüber deutlich gegen Segnern erklärt, und wenn man nur überlegt, dass der reine Profit der Fermiers höchstens 10000 Rth. seyn konte, so betrug die gantze Offerte etwa 800 Rth., ein Obiect, das mir in Dännemark und in Coppenhagen wirklich zu klein gewesen wäre, um nur dadurch mich zu einer zweydeütigen Handlung bringen zu lassen.

3. Ich lasse es mir gefallen, dass beyde Punkte auf das genaueste untersucht werden, ich glaube aber, dass durch das, was ich gesagt habe, und durch mein gantzes Verhalten in Coppenhagen auch der geringste Verdacht wegfallen muss, als ob ich fähig gewesen wäre, mich bestechen zu lassen. Für Anerbietungen, so mir geschehen

sind, kan ich nichts; ich glaube vielmehr, dass man dergleichen öffentl. und heimlichen Offerten bey iedem, der bey den Finanzen ist, finden wird. Aber darauf komt es an, ob man diese Offerten annimt.

4. Das gestehe ich aber, wenn ich sonst aus andern Gründe diese Proiecte souteniret hätte, dass ich alsdenn diese 10000 Rth. und diese 12. Theil des Gewinstes den Pächtern nicht geschenckt, sondern sie für den König genommen hätte. Denn dergleichen Offerten dem andern Theil zu schenken würde lächerlich gewesen seyn. Ich habe diese meine Grundsätze Segnern wie auch meinem Bruder gesagt.

5. Wer mich kennet, und wer meinen Character einiger-massen weiss, wird wissen, dass ich nicht eigennützig bin, und dass ich keine niederträchtige Handlung begehen kan. Ich bin zu beyden zu stoltz und habe auch zu viel Gewissen.

6. Die einzige Schwierigkeit, so noch bleiben könnte, wäre diese, wie Hofmann¹ sich hätte unterstehen können, mir solche Offerte zu machen. Aber auch diese würde wegfallen, wenn ich Hofman völlig beschreiben wolte. Man frage Segnern darum, der wird eine Idee von diesem Manne in Absicht auf diesen Punct machen können.

7. Wenn es verlangt wird, will ich vollständige Beweise liefern, dass ich in Absicht meiner öffentlichen den Staat angehenden Handlungen Proben von Uneigennützigkeit gegeben habe, derer ich mich gewis nicht schämen darf, die ich aber hier nicht anführen will, damit man dergleichen Erzehlungen nicht für Grossprecherey ansehen möchte.

8. Ich kan überhaupt mit guten Gewissen den stärksten Eyd ablegen, dass ich hier, so lange ich in Dännemark bin, kein Geschenck, es mag Namen haben, wie es will, angenommen habe, um dadurch mich zu einem unrechtmässigen Verhalten bewegen zu lassen, oder auch um mir

---

¹ Kammerdirektør i Berlin.

eine Vergeltung für einen geleisteten Dienst zu empfangen. Es ist mir daher bey diesen meinen Gesinnungen, bey diesem meinen Verhalten nichts sensibler als wenn man nur einen Verdacht gegen mich hat, dass ich zu dergleichen schlechten niedrigen und infamen Handlungen fähig wäre. Die Geschenke von Sr. Mai. gehören nicht hierzu, wie sich von selbst versteht.

IX.

Ob ich dem König von Preussen Vortheile in hiesigen Ländern hätte verschaffen wollen, und ob dieses nicht aus dem mir überschriebenen Urtheil des Königs von Preussen von mir folge?

Es gereicht mir nicht zur Schande, dass der König von Preussen gut von mir gedacht hat, und vielleicht noch denkt. Aber das kan ich nach aller Wahrheit versichern, dass mir von Seiten des Königs von Preussen nicht die geringste Proposition gemacht ist, so auf die hiesigen Finantzen eine Absicht hätte. Ich bin überzeuget, dass der König von Preussen selbst mich in dem Augenblik für einen schlechten Menschen würde gehalten haben, wenn ich nur mir (!) hätte wollen merken lassen, dass ich das Wohl der hiesigen Staaten hintansetzen oder nicht so eifrig dafür eingenommen wäre, als es meine Pflicht erfordert. Das weis ich aber gantz gewis, dass der König von Preussen schon seit langer Zeit gewünschet hat, mit dem hiesigen Hof auf einen freundschaftlichen Fuss zu stehen. Und da kan es seyn, dass der König von Preussen geglaubt hat, dass ich vielleicht ihm dazu behüflich seyn könnte, dass eine engere Vertraulichkeit zwischen beyden Höfen entstünde. Wovon ich sogleich erzehlen will, was damit Connexion hat.

X.

Von meinen Unterredungen mit dem Hr. v. Arnim.

Der Her von Arnim, welchen ich im Preussischen speciell gekant habe¹, sagte mir bey allen Gelegenheiten, wie sehr der König, sein Herr, wünschte, mit unserm Hof gut zu stehen. Ich erzählte dieses, wie natürlich war, meinem Bruder, der mir sagte, dass ich mich darauf nicht einlassen sollte, sondern die blos generale Antwort geben, dass ich gewis wüste, wie dieses unsres Königs Maiestät sehr angenehm seyn würde, wenn er diese Gesinnung wissen sollte. Bald darauf kam der Hr. v. Arnim wider zu mir und sprach mir wider viel von dem König von Preussen vor. Das erklärt den Ausdruck meines Briefes M. d'Arnim a reitéré². Das erklärt meine Antwort, que Sa Maj. le Roi en seroit très satisfait. Der Zusatz des Briefes ist mein Raisonement, darüber ich mich wol nicht zu erklären brauche, weil es Privatgedanken sind. Nachher habe ich mit Arnim davon nicht mehr gesprochen. Man kan darüber den Hr. v. Arnim fragen, man kan meinen Bruder darüber vernehmen, ob nicht dieses alles ist, was ich in Absicht dieses Punctes gesprochen habe. Hoffentlich wird man dieses nicht für einen Eingreif in das Departement der ausländischen Affairen halten; denn ich gestehe gantz frey, dass wenn mir der Spanische Minister eben so etwas von seinem Hof gesagt hätte, ich es eben so würde behandelt haben. Hätte mir der preussische Gesandte reelle Anträge gethan, so würde ich gesagt haben, dass dieses nicht meine Sache wäre; aber blosse Freundschaftsversicherungen konte ich anhören, und es war genug, wenn ich meinem Bruder davon Nachricht gab.

---

¹ Joachim Erdmann von Arnim blev 1771 5. Marts akkrediteret som preussisk Gesandt i København. — A. P. Bernstorff siger, at Arnim var Struensees Elev og intime Ven (Bernstorffske Papirer III, 329).

² Se Brev af 10. Aug. 1771 fra C. A. S. til Broderen.

XI.

Von dem Etablissement der Herrnhuter i Tystrup-Hof.

Als ich das erstemal bey Sr. Kön. Mai. als Deputirter von Finanzen war, sprach ich etwas von Fabriquen, wobey Se. Mai. auf ihre gethane Reisen fielen und mir erzehlten, dass Sie in Holland ein Etablissement von den mährischen Brüdern gesehen hätten, welches Ihnen sehr wohl gefallen hätte. Ich erzehlte, dass ich dergl. Anstalten in Sachsen und Schlesien gesehen hätte, und dass ich viel Vergnügen über ihre Einrichtungen und ihre Fabriquen gehabt hätte. Hierauf sagten Se. Mai., dass Sie wol wünschten, dergl. Etablissement in Ihren Landen zu haben. Ich erwiederte dass dieses nur von Sr. Mai. Willen abhängen würde, dass mir aber bekant wäre, wie die Aufnahme der Herrnhuter in den vorigen Zeiten hier wäre verboten worden¹. Wenn ich aber meine Meinung als Financier sagen sollte, so glaubte ich, dass diese Leute hier von Nutzen seyn würden, weil die Erfahrung gelehrt hätte, dass alles das viele Geld, so man hier an die Fabriquen verwendet hätte, unnützerweise wäre ausgegeben worden, und weil ich moralisch überzeuget wäre, dass die Herrnhuter, ohne der Cassa des Königs zur Last zu fallen, es in einem Jahr mit den Fabriquen weiter bringen würden als Particuliers nicht in zehen mit allen Vorschüssen und Geschenken, so ihnen gegeben würden. Solte ich meine Meinung in Absicht der Religion sagen, so glaubte ich, dass folgende Umstände die Sache entscheiden würden: a. Diese Leute geben sich für ächte Lutheraner aus; wenn nun gleich unsre Geistliche ihnen dieses nicht zugeben wollen, so wüste ich doch nicht, ob der Soverain Ursach hätte, sich über diese theologische Streitigkeit einzulassen, nemlich als Soverain betrachtet. b. Die Erfahrung hätte mir gelehret, dass in der gantzen Nachbarschaft einer solchen herrn-

---

¹ Nemlig ved Frdg. 1744 20. Novbr. og 1745 29. Jan. om dem, der begive sig til de mähriske Brødre, hvilke Frdg. ophævedes ved Plakat 1771 23. Decbr.

hutschen Colonie selbst die gemeinsten Leute mehr praktische Kenntniss und Gefühl von Gott, von Tugend, von Ehrlichkeit bekommen hätten, als man sonst wol unter dem gemeinen Haufen anträfe. c. Man dürfe sich nicht befürchten, dass die Herrnhuter viel Proselyten machen würden, weil nur gewisse Classen von Menschen in ihre Lebensart taugten. d. Da man den Herrnhutern erlaube, Missionen i Tranquebar, in Grönland, in Guinea, in den westindischen Eylanden zu haben¹, so könne ich nicht begreifen, warum man dort die Ausbreitung dieser Secte erlaube, und hier sie nicht einmal dulden wolle. Indessen, fuhr ich fort, wenn ich dem Könige einen allerunterthänigsten Rath geben dürfte, so wolte ich rathen, dass Se. Mai. anfänglich eine Probe in den deutschen Provinzen machen möchten, wo man so schon in Altona, in Friedrichsstadt alle mögliche Religionsparteyen duldete etc. etc. Hierauf sagte der König zu mir, ob ich Mittel wüste, dergleichen Etablissement zu verschaffen. Und da mir zu eben dieser Zeit der Justitzrath Praetorius² einfiel, so sagte ich dem Könige, dass ich durch diesen Mann einen Versuch machen wolte. Praetorius schrieb, und da die Antwort kam, so that ich davon dem Könige Anzeige, der hierauf den Herrnhutern alle mögliche gute Aufnahme versprach. Und so kam ein Deputirter³ von dieser Secte hieher, und diese gantze Sache ist hernach in der deutschen Kantzley und in der deutschen Kammer untersucht und dem König vorgelragen worden. Meines Wissens ist auch in dem den Herrnhutern ertheilten Privilegio⁴ nichts ge-

¹ Hernhuterne sendte allerede 1732 2 Missionærer til de vestindiske Øer og 1733 3 til Grönland; 1760 kom 14 Hernhuter til Trankebar, hvorfra de senere gik til de nikobariske Øer; 1767 kom Brødrene til Guinea.

² Lorenz Prætorius ledede Brødremenighedens Societet i København fra dets Stiftelse 1739 til 1762; om hans Virksomhed paa dette Omraade se Kirkehist. Saml. 4. R. V. 585 ff.

³ Lorenz Prætorius's Søn Johannes P., der blev Præst i Christiansfeld.

⁴ Privilegiet udstedtes 1771 10. December, og 1772 købtes den kgl. Domænegaard Tyrstrupgaard, hvor Christiansfeld anlagdes.

ändert worden, sondern es ist das Gutachten des Finanz Collegii und der Kantzellej simplement zum Grunde gelegt worden. Kommen die Herrnhuter hieher, so wird der Erfolg zeigen, ob meine Schlüsse und Muthmassungen richtig gewesen sind. Dass mein Vater damit nicht zufrieden ist, darüber wundere ich mich nicht, a. weil er ein Theologe ist und diese Sache aus einem gantz andern Gesichtspunct ansiehet, als ein Financier¹, b. weil er diese Leute noch für eben die schwärmerische und leppiske Leute hält, die sie zu Zinzendorfs Zeiten und besonders, da sie Herrnhag² hatten, gewesen waren, c. weil er seinen jüngern Jahren mit ihnen oder vielmehr mit den Grafen von Zinzendorf Streitigkeiten gehabt hat. Allein ich bin gewis überzeugt, dass, wenn diese Leute hier zu einschlagen als in Herrnhut³, in Barby, in Gnadenfrey, in Gnadensberg, in Neusaltza⁴ et. etc. und wenn sie sich hier eben so aufführen als an diesen genannten Orten, dass, sage ich, mein Vater alsdenn selbst Vergnügen an diesen Anstalten haben wird. Ich habe auch schon vor meiner Arretierung darüber nach Rendsburg geschrieben. Ich will bey diesem Punct weiter weiter nichts anführen, als dass ein Gouvernement sehr tolerant gegen verschiedene Religionsparteyen seyn kan, ohne gegen die Religion selbst gleichgültig zu seyn.

XII.

Ob ich Fremde in das Land habe ziehen wollen, um ihnen hier Bedienungen zu verschaffen.

Dieses ist gantz wieder meine Denkungsart, und mein Verhalten in Dänemark muss es beweisen, dass ich bey allen Stellen, bey deren Vergebung ich etwas zu sagen gehabt habe, niemals auch nur an Ausländer gedacht habe.

¹ Om Adam Struensees Forhold til Hernhuterne og hans Sammenstød med Grev Zinzendorf se C. E. Carstens i Zeitschr. für Schlesw. Holst.-Lauenb. Geschichte X, 150.

² Hernhutisk Koloni i Greverne af Isenburgs Land.

³ Brødremenighedens ældste Anlæg, fra 1722, paa Grev N. L. v. Zinzendorfs Gods Berthelsdorf i Øvre Lausitz.

⁴ Hernhutiske Menighedsbyer i Schlesien og Preussen.

Dass ich viele Briefe bekommen habe, darin sich theils Fremde angeboten haben, theils von andern vorgeschlagen sind, ist wahr, ist aber auch nicht zu verwundern. Denn da man auswärts geglaubt hat, dass ich hier gewissen Einfluss hätte, so hatte fast ieder meiner alten Bekanten iemanden, den er recommandiren wolte, Hofman insonderheit schrieb mir, dass er mir viel geschickte und brave Leute vorschlagen könnte. Wenn ich nicht unhöflich antworten oder mich in einen weitläufigen Correspondenz einlassen wolte, so konte ich ihm vielleicht geschrieben haben, dass er mir seine Matadors nennen möchte. Wie wenig ich aber darauf reflectiret habe, ist daraus klar, dass ich ietzt nicht einen eintzigen von diesen Menschen zu nennen wüste. Ich habe dieses auch Segnern ganz deutlich gesagt¹ und mit diesem vom Hertzen über Hoffmanns Geschäftigkeit gelachtet. Das eintzige Exempel, wo ich dazu etwas habe beytragen wollen, einen Fremden in das Land zu ziehen, ist mit dem Hofrath Heineccius², den ich aber doch nicht vorgeschlagen habe, sondern davon mir mein Bruder schon ein paar maal gesprochen hatte. Nun gestehe ich, dass ich es sehr gern gesehen hätte, wenn dieser Mann in das Land gekommen wäre, a. weil es wirklich ein gelehrter and geschickter Mann ist, b. weil er zu dem Posten, eine Ritter-Academie einzurichten, alle mögliche Talente hat, c. weil er ein ziemliches Vermögen besizet, so dadurch in das Land gekommen wäre, d. weil er von seiner Schwester in Altona ein artiges Capital zu erwarten hat, welches dadurch im Lande geblieben wäre, e. weil es sehr etwas gewöhnliches ist, dass Gelehrte aus einem Land in ein anderes berufen werden. Ich muss auch noch anführen, dass es mein sehr guter und vertrauter Freund ist, wodurch ich vielleicht bewogen worden bin,

¹ Se Forhøret over Segner, Indledning S. XXXXII.

² Johan Christian Gottlieb Heineccius var Professor juris i Liegnitz; det var paatænkt at ansætte ham som Direktør for Ridderakademiet i Sorø; der findes flere Breve fra ham i den Anledning til C. A. S. i Inkvisitionskomm. 1772, E 2; jvfr. Forhør over C. A. S. Spørgsmaal 118—119.

dieser Sache mich mit einer gewissen Art von Vergnügen zu unterziehen.

XIII.

Ob ich mit Fremden über die hiesigen Finanzen correspondiret habe?

I habe an keinen Menschen etwas hiervon geschrieben als an Hofman in Berlin und an Heineccius in Liegnitz. Von ersterem habe ich verlangt, dass er mir alle nur mögliche Nachrichten von der preussischen Finanz und Kammeralverfassung schaffen sollte, damit ich sähe, ob ich davon etwas hier brauchen könnte. Ich habe auch, wie ich glaube, von ihm ein Exemplar von Thielens Churmarckischer Steuereinrichtung verlangt und ihm dabey den Grund geschrieben, dass ich das Landcatastrum hier nicht accurat genug hielte, und dass ich darauf arbeiten wolte, ein ordentliches Catastrum zu haben. An Heineccius habe ich historisch erzehlet, was für Einrichtungen mit dem Finanz Collegio und mit den Kammern hier auf meinem Rath wären gemacht worden. Folglich erhellet, dass ich blos von der Form, wie die Finanzen hier behandelt werden, geschrieben habe. Von der Materie aber habe ich niemals etwas geschrieben, weder, wie viel Revenuen Se. Mai. der König haben, noch wie viel Schulden des Staats wären, noch irgend etwas, welches zu Consequence hätte gereichen können.

XIV.

Wegen des Kornkaufes.

Davon darf ich wol nicht erst in specie etwas hier erwehnen, weil die gantze Sache nach allen Umständen im Finanz Collegio bekant ist¹.

¹ Da der var Udsigt til, at Kornpriserne vilde stige stærkt, købte Regeringen, efter Forslag af den danske Resident Kuur i Dantzig, Korn i Nordtyskland, Kabinetsordre til Finanskollegiet 1772, 19. Juni, Nr. 722.

XV.

Wegen des Vermögens meines Bruders

habe ich den Umstand einer Königl. Commission anzuzeigen vergessen¹, dass mir auch noch bekant ist, wie er verschiedene Actien in der Zahlen Lotterie hat.

XVI.

Ich muss etwas auch das Verhältnis berühren, worin ich mit meinem Bruder gestanden habe.

1. Ich habe wenig mit ihm die gantze Zeit über, da ich in Copennhagen gewesen bin, gesprochen. Und wenn ich mit ihm gesprochen habe, so war in Absicht meines Amtes so viel zu reden, dass wir kaum Zeit behielten.

2. Mein Bruder hat mir mehr als einmal auf das heiligste versichert, dass er bey allen Rathschlägen, so er dem König gab, nichts anders als das wahre Wohl der Königl. Staaten zum Augenmerk habe. Und da ich in meinem Departement fand, dass er sich, wo nicht gleich anfänglich, doch zuletzt durch Gründe überzeugen liess, wenn er etwa einen voreiligen Schluss gemacht hatte, so war ich bey allen seinen Ideen, die er zuweilen über Finanzsachen hatte, gantz geruhig. Und selbst, wenn schon eine Ordre an das Finanzcollegium gekommen war, so haben wir niemals Bedenken gehabt, darüber Vorstellungen zu machen, wenn die Sache uns nachtheilig zu seyn schiene. Ich wolte dieses durch viele Beyspiele beweisen, ich will aber nur etwas von der Natural Lieferung² erwehnen, weil davon von Einer Königl. Commission Erwehnung geschah. Ich weiss zwar nicht den gantzen Zusammenhang, weil ich

---

¹ Nemlig i Forhøret.

² En Kabinetsordre af 19. Aug. 1771 til Finanskollegiet overdrog dette ved Licitationer at forsøge at skaffe det til Kongens Tjeneste nødvendige Korn, da Kongen havde besluttet, at Naturalleveringerne skulde ophøre, og ved Kabinetsordre af 16. Januar 1772 fik Admiralitetet Befaling til at korrespondere med Finanskollegiet om Midlerne, hvorved denne Sag bedst kunde ordnes; KabO. 765 og 1724.

die Ordre selbst noch nicht gelesen hatte, aber ich will nur erzehlen, was für ein Verhalten das Finanz Collegium wahrscheinlicher Weise in Absicht dieser Ordre würde ergriffen haben. Diese Ordre muste, wie ich vermuthe, folgende Absichten haben: a. Kein Proprietair, kein Bauer soll in Zukunft Korn etc. etc. in natura liefern, sondern es soll das bisher gelieferte jährl. quantum nach einem Mittelpreis zu Gelde angeschlagen, und die Naturallieferung folgl. in eine Geld Abgabe verwandelt werden. b. Weder der See noch der Land Etat sollen in Zukunft Korn in natura bekommen, sondern es soll das quantum, so sie bisher empfangen haben, zu Gelde geschlagen, und ihnen dieser bestimmte Werth iärlich in Gelde bezahlet werden. c. Von diesem Gelde soll der See und Land Etat das nöthige Korn selbst aufkaufen, und alsdenn seine besondre Wirthschaft nach den in iedem Etat angenommenen Grundsätzen führen. So würde das Finanz Collegium die verschiedenen Punkte, so vielleicht nur dunkel in der Ordre liegen, entwickelt haben. Hernach hätte das Collegium ieden Punct einzeln erwogen, hierauf alle Punkte zusammen verbunden, und alle daraus folgende Avantagen und Desavantagen in Erwegung gezogen, endlich dem König darüber berichtet, und die Entscheidung abgewartet. Und ich bin beynahe versichert, dass wenn das Finanz Collegium oder auch die Militair Collegia wichtige und entscheidende Gründe dem König vorgelegt hätten, als denn die gantze Sache gut würde modificiert geworden seyn.

3. Mein Bruder hat mir niemals etwas von den auswärtigen Affairen und der Situation derselben gesagt. Wenigstens nicht mehr, als was beynahe die gantze Welt wissen mag.

4. Gegen die Algerische grosse Expedition bin ich iederzeit gewesen, wie ich schon oben angeführet habe, aber als Financier war ich sehr wohl zufrieden, dass vorigen Sommer auf dem Holm gearbeitet wurde. Wäre in vorigem Sommer dieses Geld nicht in Copenhagen ausgegeben worden, so würde das Elend unbeschreiblich gross gewesen seyn.

5. Von Hofsachen weiss ich fast gar nichts, und glaube ich zuverlässig, dass gantz Coppenhagen besser davon informiret gewesen ist als ich. Ich habe auch nicht Zeit gehabt, mich darum zu bekümmern. Das einzige, wovon ich mit meinem Bruder gesprochen habe, betraf den Etat der Particulair Casse. Denn diesen musste ich wissen, weil ich den algemeinen Etat der gantzen Ausgaben formiren sollte. Und da das Finanz Collegium aus der Zahl Cassa die nöthige Gelder an die Particulair Cassa liefern sollte¹, so musste das Finanz Collegium nothwendig die gantze zu liefernde Summa vorher wissen, um die nöthige Maasreguln zu ihrer Bezahlung zu treffen. Ich weiss aber nicht, ob ein solcher Etat schon gemacht ist, wenigstens habe ich ihn nicht gesehen.

6. Von einer Disposition, so Se. Mai. auf den Fall, wenn Sie vor erlangten Maiorennitaet des Kronprintzen Königl. Hoheit sterben sollten, gemacht hätten, weiss ich nichts. Mein Bruder hat sich auch niemals über diesen Punct gegen mich herausgelassen.

7. Es ist mir nicht ein Wort davon bekant, dass mein Bruder bey den auf dem Holm entstandenen Unruhen aus dem Land hätte flüchten wollen. Ich habe weder ihn noch jemand anders davon sprechen hören.

8. Es ist leicht zu begreifen, dass bey der Situation, worin mein Bruder war, sich sehr viele Menschen mit ihren Gesuchen an mich gewendet haben; ich hatte mir es aber bald nach meiner Ankunft allhier zum Gesetz gemacht, mich in nichts als in Finanzsachen zu meliren, und es war dieses wegen meiner überhaufften Arbeit auch notwendig. Höchstens, wenn ich mich anders nicht retten konte, erzählte ich die Sache nude meinem Bruder und fragte nicht einmal darum, was er darüber dächte oder Sr. Mai. dem Könige sagen wolte.

---

¹ Partikulærkammeret ophævedes ved Kabinetsordre til Finanskollegiet 1771 30 Juni; Zahlkassen overtog Partikulærkassens tidligere Indtægter og skulde saa yde de nødvendige Penge til Kongens partikulære Udgifter; KabO. 725.

9. Um die Affairen bey dem See Etat habe ich mich niemals bekümmert, denn ich kante die Beschaffenheit einer Marine zu wenig um darüber urtheilen zu können, und ich hatte nicht Zeit genug, um mich von der Einrichtung einer Marine zu informiren. Das einzige, wornach ich mich erkundiget habe, betraf den Einkauf des Holtzes, und dieses aus zwei Gründen: a. Der Hr. v. Arnim sagte mir einmal, dass der König von Preussen uns besser und wohlfeiler Schifholz verkaufen wolte, als wir bisher nach unsern Contracten aus Pommern bekommen hätten, und dass er, der Hr. v. Arnim, Ordre hätte, eine Memoire deshalb unserm Hof zu übergeben¹. Beydes habe ich meinem Bruder gesagt. b. Ich fand in der deutschen Kammer eine Designation von Bäumen im Holsteinischen und Schleswigischen, die zum Schifbau dienlich wären. Um nun das Königl. Interesse zu respiciren so wurde 1. eine Ordre von der Kammer gegeben, dass dergl. Designation alle Jahr von allen deutschen Forsten eingegeben werden sollte, 2. dem Admiralitaets Collegio diese Designation zugeschickt mit der Frage, ob sie bey der Marine diese Bäume haben wolten, 3. und da die Marine negative antwortete, so wolte ich zu meinem eigenen Unterricht einen Calcul anstellen, ob nicht bey den einländischen Bäumen ein Vortheil wäre; deswegen verlangte ich den Contract von der Holzlieferung zu sehen etc. etc. Mich dünket, dass diese Untersuchung einem Cameralisten von Rechts wegen zukommt, und dass er seine Pflicht nicht thut, wenn er dergl. Berechnungen verabsäümet; denn auf dergl. Dinge kommt eigentl. die Wirthschaft so wie im Kleinen also auch im Grossen an.

10. Ich habe es auf die Letzte geglaubt, dass mein Bruder sich in seinem Posten nicht conserviren würde, ich habe es sogar eine kurze Zeit vorher iemanden als eine gewisse Sache prophecycet; aber ich habe so wenig ge-

---

¹ Se Breve fra Frederik II til Arnim 1771 30 Maj, 18. Juni og 13. Decbr. i Politische Correspondenz Friedrichs d. Grossen, XXXI, 172, 200, 598.

glaubet, dass ich in diese Affairen mit verwickelt werden könnte, und mich dabey so sehr auf meine eigene Überzeugung von meiner Unschuld und von der Rechtmässigkeit meiner Absichten und auf mein öffentliches Verhalten hier in Dännemark verlassen, dass ich es für unmöglich gehalten habe, dass man nur einen Verdacht gegen mich haben könnte. Indessen tröste ich mich bey dem mir zugestossenen Unglück damit, dass Se. Maiestät der König eben durch die allergenaueste Recherche aller meiner öffentlichen und Privathandlungen erkennen werden, dass ich treu und mit allem möglichen Eyfer für das Beste des Landes und des Vaters desselben gearbeitet habe.

XVII.

Auf welche Art ich mich mit den Affairen des Land Etats meliret habe.

Als ich nach Kopenhagen kam, hörte ich anfänglich fast weiter von nichts als von Soldatensachen und von Veränderungen, so bey der Armee gemacht werden müsten, sprechen. Ich hörte dieses mit an, ohne mein Urtheil darüber zu fällen, weil ich die Einrichtung unsrer Armee nicht wuste, als mir aber mein Bruder einmal sagte, dass ich ihm doch meine Gedanken darüber eröffnen möchte, so bemühetete ich mich um eine Kentniss von unsrer Armee. Und hierauf, nachdem ich schon im Finanz Collegio war, sagte ich meinem Bruder mündlich meine Gedanken, die ohngefehr dahinaus liefen: 1. Ehe man von der Einrichtung einer Armee sprechen wolte, müste man erst aus politischen Gründen untersuchen, wozu man in Dännemark eine Armee halten wolte, und wie stark diese Armee seyn müsse. 2. Als denn müsse man genau untersuchen, wie viel diese nun als nothwendig angenommene Armee zu unterhalten kosten solte. 3. Hierauf müsse man an die Form der Armee, an das Commando derselben, an die Form der Verpflegung etc. etc. denken. 4. Da mir bekant wäre, dass in Dännemark seit 1763 so erstaunende Ver-

änderungen mit der Armee wären vorgenommen worden, und da man doch noch nicht zufrieden wäre, so wäre die äusserste Vorsicht bey allen zu erwehlenden Proiecten nöthig. 5. Da ich von allen grossen und wesentlichen Veränderungen in einem Staat nicht eher etwas als im äussersten Nothfall hielt, so wolte ich lieber rathen, dass man die Maschine im Gantzen beybehielt, so wie sie wäre, und dass man nur daran besserte und sie ihrer Absicht gemäss einrichtete. Denn meinem Bedünken nach müste ein Staatsmann darin seine gröste Geschicklichkeit setzen, dass er seine Absichten erhielt, ohne viel Aufsehen und totale Veränderungen zu machen. 6. Endlich wolte ich meinem Bruder rathen, die Affairen von der Armee ruhen zu lassen, bis unsre Finanzen erst in besserm Stand wären. Dabey blieb es einige Zeit. Nachher wurden diese Affairen wieder rege, zu der Zeit als der Obriste Lehmann¹ aus Rendsburg hieher kam. Mein Bruder fragte mich wieder privatim um Rath und gab mir etliche Papiere, so ihm waren übergeben worden. Ich blieb bey meinem ersten Rath, und da mein Bruder hierauf von der Sache abbrach, so wolte ich ihm wenigstens schriftlich etwas über die Marche geben, wornach meiner Meinung nach dergl. Veränderung geschehen müste. Und daher entstanden die Aufsätze, so Eine Königl. Commission in Absicht dieses Punctes gefunden hat. Nach der Zeit hat mein Bruder mich weiter nicht um Soldatensachen gefragt, und ich habe auch diese Corde gegen ihn gar nicht mehr berührt. Ich habe auch von allen darauf erfolgte Veränderungen niemals durch meinen Bruder sondern durch fremde Leute Nachricht bekommen, z. E. die Ernennung eines Gliedes im Generalitaets Collegio², die Veränderung mit dem Com-

---

¹ Oberst Johan Frederik Gotthilf Lehmann var nøje knyttet til Rantzau og Gähler, til hvilken sidste der er bevaret en Mængde Breve fra ham.

² I et Brev til Broderen 1771 11. Novbr. siger C. A. S., at han af Fru Gähler har hørt, at Huth og Falckenschiold er indtraadte i Generalitetskollegiet (Inkvisitionskomm. 1772, E 1). Kabinetsordren til Falckenschiold om denne Udnævnelse er af 9. Novbr., 1543.

mendanten in Coppenhagen¹ etc. etc. sind alles Sachen, die ich erstlich erfahren habe, nachdem sie schon gesehen und anbefohlen waren. Die Gedanken, so ich im Sommer aufgesetzt hatte, sind blosser Privatgedanken, da mit man desto deutlicher sehen könne, was iede von mir vorgeschlagene Commission eigentlich ausrichten und bewirken solle.

XVIII.

Von der Mütze.

Man kan das Recht zu münzen als ein Regale und als ein Camerale ansehen. Im ersten Fall schadet es nicht, wenn ein gantz Collegium sich damit beschäftigt, und alle Operationes der Mütze öffentlich geschehen. So ist es in Engelland. Wenn man aber aus dem Recht zu münzen cameralistische Vortheile erlangen will, so ist in sehr vielen Fällen das engste Geheimnis von Nöthen. Und da ein Geheimnis sehr schwer zu erhalten ist, wenn die Sache in den gewöhnlichen Contoiren eines Collegii expediret wird, so ist es in dieser Absicht gut, wenn nur ein Mann die Direction der Mütze hat. Ich weiss nicht, ob diese Betrachtungen Se. Mai. veranlasset haben, mir dieses Departement allein anzuvertrauen, aber das weiss ich, dass ich diese privative Direction weder förmlich noch privatim verlangt habe. Damit man meinen Satz von dem Cameralistischen der Mütze nicht missdeute, so will ich ein einziges Beyspiel geben. Unsre ostindische Compagnie braucht iedesmal bey der Ausrüstung ihrer Schiffe für 5 bis 6 Tonnen Goldes, Silber oder spanische Piastres. Diese kauft die Compagnie in Holland, Spanien etc. auf, und es ist leicht zu begreifen, dass zu dieser Zeit des Aufkaufes der Wechsel Cours sehr steigen muss. Gesetzt nun,

---

¹ Oberst Carl Wilhelm Sames, der i Januar 1771 havde afløst Grev Conrad Wilhelm Ahlefeld som Kommandant i København, afløstes atter i Decbr. s. A. af Generalmajor Henrik Gude (Kabinetsordre til Generalitetet 1771 14. Decbr., 1509).

dass die Königl. Mütze in Zukunft diese Lieferung übernimmt, so kan die Mütze zuvörderst das schnelle Steigen des Courses verhüten, zweytens das norwegische Silber dazu brauchen, drittens den Schlagschatz der Piastres für den König gewinnen. Ich habe also für etwa 6—700 Rth. Piastres in diesem Sommer schlagen lassen, um zu erfahren, ob die Chineser diese Piastres unter dänischem Stempel annehmen wollen. Thun sie das, so gewinnt der König ein sehr artiges Geld. Thun sie es nicht, so hätte ich dem König angerathen, Piastres unter spanischem Stempel schlagen zu lassen. Und denn wäre doch das Geheimnis gewis nöthig gewesen. Es war daher bey der Mütze die Vorkehrung getroffen, dass nicht einmal die Präger zu sehen bekamen, was war ausgeprägt worden. Eben so eine Speculation hatte ich mit den Ecus de la Reine, mit den Albertus Thalern etc. etc. Aber die Sache muss geheim seyn, wenn sie von Nützen seyn soll¹.

Unsre Münze ist in einer schlechten Verfassung, und ich gestehe, dass ich mit meinen Untersuchungen noch lange nicht fertig gewesen bin. Es hat diese Materie einen so grossen Einfluss aus das Privatvermögen eines ieden Unterthanen, und der geringste Fehler, so von dem Financier gemacht wird, giebt zu so vielen Processen Anlass, und muss hernach durch so viel willkührliche Entscheidungen souteniret werden, dass ich immer geglaubt habe, keinen entscheidenen Schritt in dieser Sache anzu-

¹ Efter Forestilling af C. A. S. 1771 24. Septbr. approberede Kongen, at der paa Mønten i Altona udmøntedes Pjastre med spansk Stempel til Private; C. A. S. siger i Forestillingen, at forskellige andre Lande allerede har benyttet den herskabelige Møntret paa lignende Maade. I Ordren til Møntdirektør Knoph hedder det, at Mønterne hverken med Hensyn til Godhed eller ydre Skikkelse skal kunne skelnes fra de spanske Pjastre; der skal vaages over Hemmeligholdelsen af Sagen. I Henhold hertil prægedes der da 500 Pjastre til Konferensraad Conrad Fabritius og senere 500 til Asiatisk Kompagni, som, med Slagskatten iberegnet skulde betale 650 Rdl. 45 Sk. for dem; herved regnede Knoph at Mønten havde vundet 45 Rdl. 1³/₄ Sk. (Finantskollegiets Møntjournal 1771 Nr. 68, 136, 147, 159 og 162). — Det passer altsaa ikke, naar C. A. S. nu siger, at der kun udmøntedes Pjastre med dansk Stempel.

rathen, als bis ich hinlängl. von der Rechtmässigkeit der getroffenen Maassreguln überführet wäre. Über dieses sind die Begriffe, so man im gemeinen Leben von Müntze, von Geld, von dem Müntzfuss etc. etc. hat, so schwankend, so unbestimt, so zweydeutig, dass man alle Mühe von der Welt hat sich aus diesem Irrgarten heraus zu finden. Die Exempel von *Engelland*, wo Locke und selbst der grosse Newton Fehler begangen haben, von *Frankreich*, wo durch falsche Begriffe von Geld und Müntze ein allgemeiner Banquerot entstanden war, von *Preussen*, wo die willkührliche Veränderungen des Müntzfusses einen grossen Theil der Einwohner arm gemacht haben und den Gerichtshöfen vielleicht noch in 20 Jahren reiche Materie zu ihren Beschäftigungen geben werden, können und müssen ieder mann, dem diese Sache im Staat anvertrauet ist, vorsichtig und selbst gegen die scheinbarsten Projecte mistrauisch machen.

Besonders ist keine Materie, wo man sich mehr vor allgemeinen Sätzen hüten muss als diese. Ich will nur ein Exempel aus unserm Lande anführen. Unser Müntzfus, heist es gantz allgemein, ist, dass die Mark fein zu $11\frac{1}{3}$ Rth. ausgemüntzet wird. Das ist wahr, aber es ist nicht wahr, dass ietzt in $11\frac{1}{3}$ Rth. unsrer Müntze eine Mark fein Silber wäre. Ich habe nach geschener Vorstellung an den König etwa 30000 Rth. von unsrer Müntze einschmelzen lassen, und der Erfolg hat gezeigt, dass unsere Müntze nicht mehr Silber in sich enthält, als die Hamburger und die Holländer uns dafür bezahlen. Das ist ein Übel, wovon sich auch die Ursachen leicht entdecken lassen, die grösten theils in der Ausprägung unsrer Courant Ducaten und der daraus nothwendig folgenden Kippung und Auswippung unsres Silbergeldes liegen. Aber nun soll gegen diese Krankheit ein Mittel gefunden werden. Und da ist mir fast von allen Menschen, selbst von denjenigen, so die Sache vollkommen verstehen wollen, gesagt worden, dass man 1. das alte Geld verrufen, 2. neues schlagen müsse. Diese Mittel kamen mir anfängl. auch plausible vor; nach dem ich aber die Sache genauer un-

tersucht habe, glaube ich, dass noch viel Schwierigkeiten da sind, ehe man diese Sätze als Grundsätze annehmen kan. Ich will nur eine anführen. Gesetzt, dass ich heute von iemand 1000 Rth. borge, so gelten mir diese nach dem ietzigen verdorbenen Müntzfuss etwas über 700 Rth. in der Hamburger Bank. Nun geschiehet bey uns die vorgeschlagene Verbesserung der Müntze, und alsdenn gelten 1000 Rth. von unserm Gelde über 800 Rth. in Hamburg. Wenn ich nun meine Schuld über ein Jahr wieder abbezahlen soll, so muss ich ia re vera meinem Gläubiger mehr geben, als ich von ihm bekommen habe. Und hier ist die Quelle von unendlichen Processen. Obiter mache ich die Folgerung, dass alle Gläubiger die Herstellung des alten Müntzfusses, alle Schuldner die Beybehaltung des verfälschten wünschen. Und weil ieder das für das beste hält, was er wünschet, so ist es kein Wunder, dass ich einen gantz andern Rath bekomme, wenn ich z. E. auf der einen Seite die Herren von der Banque etc. und auf der andern Seite ein Proprietair, der Schulden auf seinen Gütern hat, frage.

Es sey dieses genug von der Müntze, ich habe dieses nur anführen wollen, um zu beweisen, dass ich wenigstens im Stande gewesen bin, über diese Materie nachzudenken.

XIX.

Von der Banque und dem Vechsel Cours.

Da diese Materie mich während meines Aufenthalts in Copennhagen sehr beschäftigt hat, und da es eine von den delicatesten Sachen im Staat ist, so will ich davon theils etwas historisch anzeigen, theils mit wenigen Worten die Schlüsse berühren, so ich aus meinen angestellten Untersuchungen gezogen habe. Vielleicht werde ich aber hier am ersten unverständlich scheinen, da die Materie sehr verwikelt ist.

1. Als ich nach Koppenhagen kam, erzehlte mir der Hr. v. Schimmelmann sogleich, dass er einen Plan hätte, wodurch man Dännemark mit einemmal aufhelfen könnte,

dass er sich mit Ausführung desselben gar nicht abgeben würde, wo ich ihm nicht verspräche, denselben, so lange ich bey den Finanzen wäre, auf das kräftigste zu unterstützen, dass die Vortheile, so aus seinem Plan für das Land folgten, unendlich wären, dass es dabey dem König niemals an Geld fehlen könne, dass der Plan sich auf Alles erstreckte und daher sehr weitläufig sey. Meine Antwort hierauf war, a. dass ich eher nichts sagen könnte, als bis ich den Plan wüste; b. dass ich jetzt (neml. im May 1771) nicht im Stande wäre einen Finanzplan für Dännemark zu prüfen; c. dass wenn daher der Plan gleich ausgeführt werden sollte, ich mich damit gar nicht einliess; d. dass wenn es aber mit der Ausführung noch Verzug hätte, und wenn ich als denn den Plan meinen Begriffen und meiner Kenntniss nach untersucht hätte, ich meine Meinung dem Hr. v. S. ganz offenherzig sagen und mein Verfahren im Staat meiner Überzeugung gemäss einrichten würde.

2. Der Hr. v. S. erzählte mir hierauf seinen Plan en gros, der kürzlich darauf ankam: a. eine Girobanque hier und in Altona zu einrichten, b. eine Courantbanque in Altona anzulegen, c. die hiesige Banque bis auf Norwegen zu extendiren, d. eine Verordnung zu publiciren, dass alle mögl. inländische und ausländische Zahlungen, so über 100 Rth. sind, nach Banco Geld zu rechnen wären, e. die Anzahl der Banque Actien mit 2000 zu vermehren, f. Species Thaler zu dem Fuss von $9\frac{1}{4}$ pr. Mark fein zu schlagen, g. den alten jetzt verfälschten Müntzfuss von $11\frac{1}{3}$ pr. Mark fein wider herzustellen und alles jetzt vorhandene schlechte Courantgeld zu verrufen und bloß nach dem Gewicht anzunehmen. Ich gestehe, dass es mir wol 4 Wochen Zeit gekostet hat, ehe ich den gantzen Plan in einigem Zusammenhang einsah, und dass ich hernach an 3 Monate lang studiret habe, um zu ergründen, ob alle oben angezeigte Vortheile darin enthalten wären. Indessen war ich anfängl. zu furchtsam, etwas gegen einen von dem Hr. v. S. proponirten Plan einzuwenden, weil alle Welt sagte, dass der Hr. v. S. ein sehr grosser Financier

wäre, und weil er das Vorurtheil einer langen Erfahrung vor sich hat. Ich sagte daher zu dem Hr. v. S., dass er den Anfang zu Ausführung seines Planes machen möchte, und dass ich bis zum 11ten December studiren wolte. Daher kam die Generalversammlung der Banque im Junio, wo alles nach des Hr. v. S. Plan durchging, daher kam die Vollendung und Beschleunigung des Münzbaues in Altona¹, daher sparte ich das Norwegische Silber, und daher wurden die Veranstaltungen getroffen, dass 160000 Rth. Species geschlagen werden solten².

3. Nun fing ich an über die hiesige Banque und über den Plan des Hr. v. S. zu studiren. Es wäre zu weitläufig, alle meine Raisonnements herzusetzen, ich will daher nur einige von den treffendsten anzeigen: a. So viel ich aus dem gantzen Plan abnehmen konte, ging er nur dahin, dass dadurch eine bessere und bequemere Form zu handeln und zu wechseln eingeführt wurde, als bisher gebräuchlich gewesen war. Ich konte aber durch alles mein Nachdenken nicht ergründen, wie dadurch ein Pfennig Geld mehr in das Land gebracht würde. Ich schloss so: Trotz aller dieser vorgeschlagenen Veränderungen sind 2 Fälle möglich. Entweder wird unser Handel vortheilhaft, oder er bleibt nachtheilig. Im ersten Fall ist nicht der Plan sondern die verbesserte Handlung Ursache von unserm Flor. Im zweyten Fall kan der Plan weiter nichts helfen, als dass wir nach einer vernünftigen Methode banquerot werden. b. Wenn die Anzahl der Banque Actien mit 2000 vermehrt werden, so ist das Geschrey aller vorigen Actieninhaber unvermeidlich, denn sie werden diese Operation als eine ordentliche Beraubung ihres Eigenthums ansehen. c. Die plötzliche Revolution, den Münzfuß zu erhöhen, muss viel nachtheilige Folgen für Particuliers nach sich ziehen, und man muss hiebey noch

¹ I 1770—71 lod Regeringen ved Arkitekt Georg Erdmann Rosenberg opføre en Mønt i Johans-Strasse i Altona.

² Kabinetsordre af 1771 14. Novbr. udgik til C. A. S. om Udmøntning af 200000 Rdl. dansk Kurant, hvilket svarer til 160000 Rdl. Specier. KabO. 880.

vieles überlegen, ehe man sich dazu entschliesset. d. Es kam mir vor, dass ich einen Widerspruch zwischen diesem Plan und den sonst öffentlich behaupteten Grundsätzen des Hr. v. S. entdeckte. Der Hr. v. S. hatte beständig behauptet, dass ein grosser Theil von unserm Unglück an der Menge des Papiergeldes läge, er hatte sich auch immer gerühmet, dass er bisher beständig daran gearbeitet hätte, diese Menge zu vermindern; und nach dem ietzigen Plan, wenn die Banque auf Norwegen und Holstein extendirt wurde, sahe ich die Nothwendigkeit ein, dieses Papirgeld zu vermehren. e. Die Einführung einer beständigen und unveränderlichen Rechnungsmünze hielt ich für sehr vortheilhaft, weil die Holländer und zum Theil auch die Hamburger davon grosse Avantage haben, und der Mangel derselben bey den Engelländern sie in manche Schwierigkeiten verwickelt. f. Zuletzt schloss ich so: Man schaffe für Dännemark einen vortheilhaften Handel, man mache, dass vermögende Kaufleute da sind, so ihr Vermögen beständig circuliren lassen etc. etc., so wird Girobanque etc. von selbst entstehen. Aber Girobanquen ohne die ersten Bedingungen zu errichten, wäre eben so als eine Wassermühle an einen Ort zu bauen, wo kein Wasser fliesset, unter der Vermuthung, dass doch einmal ein Strom an diesen Ort hinkommen könne.

4. Ich ging fort zu Betrachtung unsrer ietzigen Courantbanque, und ich glaubte, manche Vorurtheile zu entdecken, die man in Absicht dieser Materie bisher gehabt hatte: a. Fast alle Menschen beschuldigten die Banque, dass sie an dem Unglück des Landes Schuld wäre. Bald war es die Einführung des Papiergeldes überhaupt, bald die Menge des Papiergeldes, bald die Einführung der Thalerzeddul, bald die Summa, so der König an die Bank schuldig war. Dieses Chaos von Vorurtheilen suchte ich zu entwikeln, und ich glaube, dass meine Begriffe über diesen Punct jetzt ziemlich deutlich und aus der Kentnis von Dännemark selbst hergenommen sind. b. Ich fand einen beständigen Krieg zwischen den Financier und zwischen den Herren von der Banque, und dieses machte mir viel Be-

kümmerniss. Das Wohl Dännemarks, dachte ich, hängt nun einmal sehr viel von den Einrichtungen und den Grundsätzen ab, die man bey der Banque hat. Wenn nun der Financier und die Herren von der Banque verschiedenen Grundsätzen folgen, wie ist es möglich, dass es dem Lande gut gehen kan? Mir kam es vor, als wenn die Herren von der Banque sich als eine blossе Privatgesellschaft ansähen, die blos nöthig hätten auf ihren particuliers Vortheil zu sehen, und dabey nicht zu bedenken Ursach hätten, dass die Nation auf gewisser Weise, alle ihre Handelsangelegenheiten ihnen vertrauet hätte. c. Ich glaubte gewahr zu werden, dass die Herren von der Banque zwar sehr gern alle mit Führung einer Banque verbundene Vorthteile geniessen wolten, aber nicht eben so willig die damit verbundenen Lasten übernahmen. So lange die Balanz einem Land vortheilhaft ist, so lange ist blos Gewinn dabey, eine Banque zu halten; so bald aber die Balanz nachtheilig wird, so geräth die Banque in Unkosten und Verlust. Hat nun die dänische Banque, schloss ich, die gute Jahre von 1736—1760 getragen, warum solle sie nicht auch die bösen Jahre mit Gedult passiren? Ist sie gleich nicht Schuld daran, dass die Balanz dem Lande nachtheilig ist, so hat sie sich doch eben dadurch, dass sie entstanden ist, verbindlich tacite gegen die Nation gemacht, ihr Vormund in bösen Jahren zu seyn. d. Ich fand es unbillig, dass die Herren von der Banque die gantze Last und Unkosten auf den König schieben wolten, aus dem Grund, weil der König ihnen schuldig wäre. Die Banque hat dem König ihren Credit vorgeschaffen, und der König giebt ihr die Zinsen. Weswegen bekommt nun die Banque Zinsen? Nicht wahr dafür, dass sie ihre ihr vorgezeigte Zeddul realisiren soll? Denn wenn sie dieses nicht verspräche, wer würde ihr für ihre Zeddul wol Zinsen geben? Jetzt aber nimt die Banque Zinsen, sie realisiret ihre Zeddul nicht complet und sie verlangt überdem, dass der König ihr noch dazu alles Courantgeld verschaffen soll, was sie im gantzen Jahr nöthig hat. Ich gestehe frey, dass, wenn ich einen Souverain fände, der

mit mir eben einen solchen Contract eingehen wolte, ich allein, ohne eine Pfennig Geld zu haben, eine Banque errichten und in kurtzer Zeit unermesslich reich seyn wolte. Ja, sagt man, die Banque hat doch einen erstaunenden Credit. Dieser beruhet aber darauf, dass sie das bewerteste¹ Vermögen der Unterthanen als ein Unterpfund hat, und dass der König alle ihre Zeddul in seinen Cassen für voll annimt etc. etc. Die Folgerungen hieraus ergeben sich von selbst. Hundert andre Anmerkungen muss ich weglassen, um nicht zu weitläufig zu werden.

5. Endlich untersuchte ich den Wechsel Cours und die Methode, davon man sich bisher bedienet hatte, den selben in gehörigen Schranken zu halten. Ich bekenne, dass meine Resultate ganz anders ausfielen, als dass ich das bisherige Verfahren hätte gut heissen können. Ich will nur etwas anzeigen: a. Man glaubte, dass das der grösste Vortheil für das Land seyn würde, wenn man den Wechsel unter das Pari brächten. Man hat es auch bey der Cliffordischen Negotiation² dahin gebracht. Aber hierbey gewinnt meiner Meinung nach nicht das Land sondern der Wechsler. Ist der Cours unter dem Pari, so wird die Einfuhr aller fremden Waaren erleichtert, die Ausfuhr der eigenen Producte aber erschweret. Diesen reellen Verlust balancire man mit dem dem Vortheil des Wechslers, und denn mache man den Schluss. b. Die Banque gab ein Capital von 100 bis 200 m. Rth. her, um den Wechsel niedrig zu halten. Aber es ist sehr wahrscheinlich, dass diejenige so sich diesem Negoce unterzogen haben, dabey als wahre Wechsler verfahren sind, das heist, blos auf ihren Privatvortheil, nicht aber auf das Allgemeine gesehen haben. c. Die Operation, das Courantgeld in Hamburg aufzukaufen und es hieher fahren zu lassen, ist die sonderbarste, so

---

¹ Med Hensyn til Betydningen smilgn. Salomos Ordsprog 27,²¹: Ein Mann wird durch den Mund des Lobers bewertet, wie das Silber im Tiegel und das Gold im Ofen (Luthers Overs.).

² Bankierhuset Clifford & Co. i Amsterdam havde i sin Tid negotieret et Laan for den danske Stat paa 7400000 Gylden (Nathansen: Danmarks National- og Statshusholdning 2den Udg. 1844 S. 324).

man gedenken kan. Ich will sie nicht einmal analysiren. d. Man schob die Schuld des nachtheiligen Wechsel Courses fast immer auf falschen Ursachen, und hauptsächlich sollten die verdammten Hamburger daran Schuld seyn, die durch ihre Cabalen und Intriguen auf der Börse gantz Dännemark in Contribution setzten. Ich will hierbey nur dieses eintzige anführen, dass es eine wahre Schande für einen dänischen Financier seyn würde, wenn er sich, da er das Vermögen von gantz Dännemark zu lenken hat, den Ton von den Hamburgern wolte angeben lassen, deren Vermögen doch gegen die dänischen Staaten gerechnet ein Zero ist. Eben so als wenn ein General, der 100 M. Mann commandiret, sich in seinen Operationen das Gesetz von dem feindlichen General, der nur 1000 Mann hat, wolte vorschreiben lassen.

6. Alles dieses vorausgesetzt, machte ich einen Entwurf zu einen neuen Plan und wolte denselben noch einige Zeit recht durchstudiren, indessen aber doch nichts vornehmen, was mich hernach in unauflösliche Schwierigkeiten verwickeln könnte. Ich that daher vorläufig folgendes und stellte es Sr. Kön. Mai. durch meinen Bruder zur allerhöchsten Approbation vor¹: a. Der König sprach die Banque von ihrem Versprechen los, ihm 2000 Actien ausliefern. b. Ich declarirte den Herren von der Banque, dass sie gar nicht gezwungen wären den Schimmelmannischen Plan auszuführen, und dass sie Sr. Mai. solche Proclamaciones machen könnten, als sie selbst am vortheilhaftesten glaubten. c. Ich suchte die Herren von der Bank zu persuadiren, dass sie in Zukunft statt 4 p. C. nur 3¹/₂ p. C. iährl. nehmen solten. d. Ich versprach der Banque, dass der König sie noch einige Zeit mit Courantgeld unterstützen würde, bedung aber für den König gewisse Vortheile dafür aus. e. Ich wolte die Herren von der Banque persuadiren, das Wechsel Negoce selbst zu übernehmen, so lange die Balanz gegen uns wäre, des

---

¹ Om dette C. A. Struensees Forhold til Banken se Kabinettsordre til Bankens Direktion 1771 28. Maj og 8. Decbr., 1057 og 1059.

wegen schrieb ich auch ein P. M. an die Banque¹. Wie die Banque aber nicht entriren wolte und auf meine Principia sich gar nicht einliess, so wolte ich dem König vorschlagen, dass ich ein Wechsel Comtoir für den König errichten wolte, dass ich dazu die von der Banque offerirten 120 M. Rth. brauchen wolte, und dass ich in diese Affaire nicht wie Wechsler sondern als Financier agiren wolte. Ich habe diesen gantzen Plan dem Hr. v. S. gantz freymüthig angezeigt, und er hat mir gestanden, dass meine Massreguln rechtmässig wären, und dass er mir auf alle mögliche Weise mit Rath und That an die Hand gehen wolle. So weit war ich in den grossen Finanz Operationen gekommen, als ich arretiret worden bin.

7. Was ich noch ferner proiectirt hatte, will ich anzeigen, wenn es verlangt wird.

XX.

Zuletzt sey es mir erlaubt noch einige algemeine Anmerkungen zu machen.

1. Ich gestehe, dass ich von Dännemark und von der dänischen Finanzverfassung wenig oder gar nichts wuste, als ich im vorigen Jahr nach Dännemark kam. Ich habe es mir aber gleich zu meinem ersten Gesetz gemacht, das hiesige Land vollkommen zu studiren, und ich war versichert, dass ich bey dem Recht, so ich hatte, alle Nachrichten aus der rechten Quelle anzuziehen und bey einem gehörigen und anhaltendem Fleiss in kurtzer Zeit nicht unerheblichen Progressen in diesem Studio machen würde. Ich tröstete mich damit, dass in Finanzsachen nur sehr selten periculum in mora ist, und dass ich also iedesmal Zeit genug haben würde, alle Sachen reiflich zu untersuchen und zu überlegen. Ich war überzeugt, dass nach der Methode das Land zu studiren, so ich erwehlen konte und wolte, ich innerhalb Jahres Zeit mehr practische und

¹ En Promemorie fra C. A. Struensee af dette Indhold, dateret 1771 31. Decbr. findes blandt Bankens indkomne Breve.

allgemeine Kenntnis von dem Lande haben wolte, als wenn ich 20 Jahr hinter einander das mechanische der Kammerarbeit verrichtet hätte, weil ich doch da nur einen sehr kleinen Theil der gantzen Kenntnisse würde erlangt haben. Und nun muss ich es der Beurtheilung andrer überlassen, ob ich in dem halben Jahr, da ich bey den Affairen gewesen bin, etwas von dem Lande und unsren Finanzen gelernt habe oder nicht.

2. Ob ich zu verwegen gewesen bin, dass ich mir unterstanden habe, die Direction der feinsten, schwersten und sublimesten Theile der Finanzen privative zu übernehmen, will und darf ich nicht selbst entscheiden. Es sey mir aber erlaubt, diese eintzige Anmerkung zu machen, dass der Ausdruck *verwegen* relativ ist, und dass also etwas in einer gewissen Absicht verwegen heissen kan, was in einer andern mit Recht vorsichtig und wohl überlegt genennet zu werden verdient.

3. Finanzen überhaupt müssen nicht nach Routine sondern nach Grundsätzen geführet werden. Die Routine ist in allen und ieden Sachen für das Detail nicht aber für die Direction. Es kan iemand ein sehr guter, vortreflicher, brauchbarer Mann bey der Kammerarbeit seyn und doch ein schlechter Financier, und so kan iemand ein geschickter und glücklicher Financier seyn, ohne das Detail und das Mechanische der Kammerarbeit zu verstehen. Ist beydes zusammen verbunden, tant mieux. Aber keine von diesen beyden Geschicklichkeiten setzt die Gegenwart der andern nothwendig voraus. Ich will noch mehr sagen. Eine grosse Anhänglichkeit an die Routine ist sehr oft dem Financier schädlich. Man gewöhnt sich so leicht an die einmal gelernten und hernach immer ausgeübten Regun und Grundsätze, dass es uns moralisch unmöglich wird, die Mängel und Fehler derselben und die Vorzüge des Gegentheils einzusehen.

4. Jede grosse und plötzliche Veränderung der einmal in einem Staat angenommenen Grundsätze ist nachtheilig. Dieses gilt auch von den Finanzen. Wenn aber die Finanzen eines Staats an einem gewissen Übel laboriren,

und wenn man eine zeheniährige Erfahrung hat, dass die dagegen gebrauchten Mittel unwirksam gewesen sind, denn ist gewis die höchste Zeit, dass man auf andre Mittel denkt, und wenn denn bessere ausgedacht sind, denn ist es die Pflicht des Financiers, die dadurch verursachten Veränderungen so unmerklich zu machen, dass das Publicum davon nichts gewahr wird, oder die gantze Veränderung bloß für eine wenig bedeutende Kleinigkeit hält.

5. Man muss bey den Finanzen sich kein allgemeines System machen oder die Finanzen nach allgemeinen theoretischen Speculationen führen wollen, denn das ist gerade der Weg zum Verderben. Eine wahre Theorie der Finanzen kennt keinen andern allgemeinen Grundsatz, als dass das wahre Wohl eines Landes zu befördern ist. Alle übrige Sätze müssen erst durch die genaueste Kenntnis der besondersten Umstände und Verhältnisse eines Landes bestimmt werden. Ich glaube, mich nach dieser Regul vollkommen gerichtet zu haben, so weit es wenigstens meine Kräfte und Fähigkeiten mir zugelassen. Dieser kurtze Aufsatz muss es beweisen, dass ich meine Combination nicht aus allgemeinen und abstracten Grundsätzen, sondern aus meiner Kenntnis von der hiesigen Beschaffenheit hergeleitet habe. Die vorgeschlagene Veränderung der Rentekammer könnte mir einzig und allein zum Einwurf gemacht werden, aber ich habe mich darüber oben im 2ten Punct hinlänglich erklärt.

6. Ich habe in einem Brouillon¹, so von einer Königl.

---

¹ I E 1 findes som Nr. 1 et Udkast uden Datering, skrevet med C. A. S.s Haand; han foreslaar her Oprettelsen af et Embede som Generalkontrollør i Finanskollegiet og skitserer dennes Opgave saaledes: at han » . . . . die Sache in ihrem gantzen Zusammenhang betrachten muss; dieser muss besonders die Controlle über Geldsachen haben, so dass nichts im Staat ausgehen werden kan, was nicht von ihm approbiret ist, oder worüber nicht sein Gutachten verlangt worden ist, ob die Ausgabe aus der Cassa bestritten werden kan oder nicht, und im letzterm Fall, woher das [Geld, wenn die Ausgabe nothwendig, zu nehmen ist. Dieser Mann muss daher alleine Herr über alles Surplus seyn . . . ; ist Geld zu borgen, so muss dieses unter seiner Direction geschehen . . . ; er muss die gantzen Geheimnisse des Staates wissen, um sie in Absicht

Commission unter meinen Papieren gefunden ist, die Nothwendigkeit eines Controlleur general des Finances in Dänemark behauptet; und ich will hier nur 2 Worte davon anzeigen, damit man desto besser die Gründe meiner Meinung einsehe. Das Finanz Collegium hatte zwar die Ausgaben des Staats, es musste aber alle Ordres, so wegen Auszahlung von Geldern einliefen, respectiren, und wenn Geld in der Cassa war, die anbefohlenen Summen auszahlen. Wäre nun ein geheimes Conseil da gewesen, so war hierbey keine Schwierigkeit, indem alsdenn in diesem Conseil gewis ein Mann gewesen wäre, der sich in specie um die Staatswirthschaft bekümmert hätte. Hätte mein Bruder, der Cabinets Minister war, sich in specie um die Finanzsachen bekümmert und sie so studiret, als es für einen Finanz Minister behöret, so war auch keine Schwierigkeit. Aber da kein Conseil war, da mein Bruder nicht Zeit hatte, die gantzen Finanzsachen nach ihrem wahren Umfang und nach dem Einfluss, den sie in einer Staat haben, durchzugehen, so musste ich befürchten, dass wenn gleich nicht jetzt, doch etwa in der Folge Geldforderungen kommen könnten, so die besten vorher getroffenen Finanz Anstalten mit einemmal über den Haufen werfen würden. Und da gestehe ich, dass ich in diesen gantz speciellen und individuellen Umständen kein besser Mittel wuste, als die Creirung einer dergl. Stelle, welche ich mit dem Namen der Stelle eines Controlleur general belegte, weil ich gerade keinen bequemern Ausdruck fand. Mein Bruder hat diesen Aufsatz nicht gesehen.

7. Indessen kann ich nach aller Wahrheit versichern, dass ich diesen Aufsatz nicht deswegen gemacht habe, damit ich diese Stelle für mich haben wolte. Ich habe jetzt noch viel zu wenig Verdienst um Se. Mai. den König und um das Land, als dass ich hätte auf Belohnung und Ehrenstellen denken sollen. Ich habe es mir gleich bey meinem ersten Eintritt in Dänemark zum Gesetz gemacht,

---

auf das Geld beurtheilen zu können . . . « Hvis ikke en saadan Post oprettes, anser han Indrettelsen af et Finanskollegium som forfejlet.

alles zu vermeiden und wo möglich zu hintertreiben, was den Schein einer persönlichen Faveur hätte; aber so stolz bin ich wol gewesen, unterweilen zu denken, dass, wenn ich reussirte, und wenn ich nützliche Dienste geleistet hätte, ich als denn auch königlichen Belohnungen etc. etc. nicht ganz unwürdig seyn würde.

8. Dass ich fleissig und unermüdet in meinem Amt gewesen bin, dessen kan und darf ich mich rühmen. Ich habe keine Sessionen im Finanz Collegio und in der Kammer versäumt, wenn ich wuste, dass Vortragstag war; ich habe keine Affaire liegen gelassen, und ich kan versichern, dass ich niemals länger als 6 Stunden, mehrentheils aber noch eine kürzere Zeit geschlafen habe. Die Menge der Sachen, womit ich beschäftigt gewesen bin, und die man zum Theil aus diesem Aufsatz sehen kan, wird dieses zum Überflus bestärken.

9. Ich kan es vor Gott versichern, dass ich keinen andern Endzweck bey allen meinen Planen, Entwürfen und Arbeiten gehabt habe, als das wahre Beste des Königes und das damit unzertrennlich verbundene Wohl des Landes. Ich glaube, dass dieses augenscheinlich erhellen wird, wenn man diesen Aufsatz durchlieset, wo ich die Triebfedern aller meiner Handlungen so entdeket habe, als ich mir [vor] allerheiligstem Richterstuhl zu verantworten gedenke. Habe ich gefehlet, so habé ich doch in der Absicht nicht gefehlet, so ist mein Hertz doch frey, dass ich mir keinen Vorwurf machen kan. Es kan seyn, dass mein Verstand sich geirret hat, dass ich die Sachen aus einem ganz falschen Gesichtspunct betrachtet habe, dass ich zu voreilig in meinen Schlüssen gewesen bin, dass ich nicht allemal die nöthige Klugheit angewendet habe etc. etc., aber dessen bin ich mir bewusst, dass ich kein Verbrecher bin, und ich hoffe zu Gott, dass ich es niemals werden kan.

10. Ist eine Nebenabsicht mit eingeflossen, so ist es nicht die Begierde nach Geld, Vermögen und Ehrenstellen gewesen, sondern eine gewisse Art von Stoltz, dass ich vielleicht so glücklich seyn könne, die dänischen Finanzen

nach Verlauf von einigen Jahren in einen ordentlichern Zustand zu bringen und dem König und dem Lande eine heiterere Aussicht zu verschaffen. Ich gestehe aber, dass mein gantzer Stoltz weg ist, und ich auf das höchste gedemüthiget worden bin.

11. Ich glaube nicht, dass ich einen Fehler begangen habe, indem ich alle mir vorgelegte Plans und Proiecte, selbst die von Berlin nicht ausgenommen, angehoret und, insofern ich eine Art von Solidité darin entdeckt, geprüft habe. Ich habe auch darin nicht gefehlet, dass ich diese Untersuchung und die daher fliessende Correspondenz heimlich gethan hätte, ohne jemandem etwas davon zu sagen. Denn ich habe die Hauptsache nicht nur meinem Bruder, der Cabinets Minister war, sondern auch meinen Collegen im Finanz Collegio gesagt. Solte ich aber auch alle einzelne Schritte, so ich gethan habe, erzehlet haben, so müssen meine beyden Collegen im Finanz Collegio eben so gut gefehlet haben, da der Finanzrath Oeder ein Proiect zu einer Wittwencassa und der Justizrath Rothe ein Proiect zu Aufhebung der Gemeinheiter ausgearbeitet haben, ohne mir ieden Schritt zu erzehlen, der sie auf ihre Resultate gebracht hat. Überhaupt bin ich versichert, dass niemals ein Financier etwas gutes und löbliches ausrichten wird, wenn ihm verwehrt seyn soll, vorläufige Untersuchungen über Finanzsachen anzustellen und mit Fremden selbst über ihre von ihnen vorgelegte Proiecte zu correspondiren. Wenn er nur sich nicht unterfängt zu schliessen, zu contrahiren, ohne die Sache vorher in dem gehörigen Collegio vorgetragen und die königl. Approbation erhalten zu haben, so kan er meinem Urtheil nach nicht fehlen.

12. Man konte durch manche Stellen dieses Aufsatzes bewogen werden zu glauben, als wenn ich eine Critique über die vorige Finanzverwaltung hätte aufsetzen wollen. Es ist aber dieses weit von mir entfernt. Ich habe nur die Gründe von meinem Verfahren angezeigt, und wenn mich meine Combinationen auf andre Resultate gebracht haben, als bisher angenommen worden sind, so muste ich natürlicherweise die Gründe anzeigen, warum mir die vorigen

Maximen nicht gefallen haben. Es dependiret von höherer Entscheidung zu bestimmen, wer Recht hat; aber gegen meine Überzeugung kan ich weder schreiben noch handeln. Ich bin nicht fähig, wenn ich einen Theil der Finanzen führen soll, durch andere zu sehen oder etwas zu thun deswegen, weil es andere gethan haben; ich will immer durch mich selbst sehen. Ich kan mich eben so wenig überwinden dem König einen Rath zu geben deswegen, weil ein grosser und erfahrner Mann denselben für vortheilhaft gehalten hat, sondern ich gebe keinen Rath und sage mein Urtheil nicht eher, als bis ich glaube die Sache eingesehen zu haben. Ich muss insonderheit in Absicht des Hr. v. Schimmelmann anzeigen, dass ich viel Hochachtung gegen ihn habe, dass ich seine Einsichten in Finanz und Handlungssachen sehr hoch schätze, dass ich viel von ihm gelernt habe, dass ich überzeugt bin, wie er Verdienste um Dännemark habe; aber so bald wie es auf den Staat, auf die Finanzen ankommt, und so bald wie ich mit der Direction derselben auf irgend eine Art chargiret bin, so bald glaube ich nichts, sondern da muss ich Gründe und Combinationen sehen, und wenn ich Gründe des Gegentheils habe, die mich überführen, so gebe ich gewis äusserer Gründe wegen nicht nach.

13. Ich kan ungeachtet aller Mühe und alles Nachdenkens, so ich angewendet habe, nicht finden, dass ich gegen das Gesetz gehandelt hätte. Ich kenne zwar das dänische Gesetz nicht, aber da mir nicht nur hier sondern auch auswärts versichert worden ist, dass das dänische Gesetzbuch eines von den besten in gantz Europa sey, da ich also hieraus den Schluss gezogen habe, dass dasselbe dem Gesetz der Natur am nächsten und conformesten seyn müsse, so kan ich, ich gestehe es frey, nicht einsehen, wie ich gegen dieses vernünftige und wohlgeordnete Gesetzbuch hätte anstossen können.

14. Eine hohe königl. Commission weiss nun den grösten, den wichtigsten und den erheblichsten Theil meines Lebenslaufes und meinen Beschäftigungen in Copenhagen, und ich füge nur noch die einzige Bitte hiezu,

dass Eine Königl. Commission stets mein gantzes Verhalten in seinem Zusammenhange beurtheilen wolle. Einzelne Handlungen, einzete Stellen, die aus dem Zusammenhang herausgerissen werden, können einen schlimmen Anschein haben und doch im Gantzen genommen vollkommen mit Treue, mit Ehrlichkeit, mit Redlichkeit harmonieren. Doch warum sage ich dieses erst? Eine hohe Königl. Commission weiss dieses besser, als ich zu sagen im Stande bin.

15. Ich bezeuge Einer hohen Königl. Commission meine gantze Erkenntlichkeit für die Geneigtheit, so Sie gehabt hat, mir meine Bitte zu bewilligen, dass ich selbst einen Aufsatz von meinem hiesigen öffentl. Lebenslauf habe machen dürfen. Ich bitte gehorsamst, es mir zu verzeihen, dass ich in diesem Aufsatz vielleicht zu viel von mir selbst gesprochen habe. Es ist dieses einem Unglücklichen gar zu natürlich. Ich bitte um Verzeihung, dass ich vielleicht zu weitläufig gewesen bin, aber ich wolte nicht gern Dunkelheiten zurük lassen, und doch befürchte ich, dass ich noch zuweilen meinen Sinn nicht recht getroffen habe. Ich bitte gehorsamst, dass wenn noch Schwierigkeiten übrig bleiben, Eine Königl. Commission mir dieselbe eröfne und mir die Erlaubnis gebe, mich selbst zu vertheidigen.

16. Ich erwarte mein Schiksal von dem Ausspruch des gerechtesten und des gütigsten Königs. Gott segne den König und lasse ihn das Glück erleben, was meine Seele ihm beständig gewünscht hat, nemlich sein Volk glücklich zu sehen. Gott segne das Land, dass Friede, Ruhe und ununterbrochene Wohlfarth darin immer ihren beständigen Wohnsitz aufschlagen mögen. Gott segne alle diejenigen, so von unserm Monarchen ausgesucht werden, an dem Ruder der Regierung zu sitzen. . . .

Warum bin ich nicht im Stande, diese meine Wünsche mit der Stärke und dem Nachdruck auszudrücken, als ich sie fühle?

Citadelle Friederichshaven d. 2. April 1772.

C. A. Struensee.

Ich füge noch eine einzige Bitte hinzu, dass nemlich Eine hohe Königl. Commission, wenn sie von der Rechtmässigkeit und Redlichkeit meines Verhaltens überzeugt ist, Sr. Kön. Mai. die unterthänigste Vorstellung mache, dass ich bis zu völlig abgethaner Sache eine leidlichen Arrest bekomme und z. E. blos an die Citadelle eingeschrenckt werde. Weggehen werde ich doch vor völliger Entscheidung meines Schicksals nicht, wie von selbst meinem Bedünken nach klar ist.

IV.

Falckenschiolds Skrivelser til Kommissionen.I.¹

La commission devant laquelle on m'a fait comparoitre m'avoit promis que je serrois cité, qu'on me donneroit un défenseur, pour me défendre par escrit. J'ai pour cet effet demandé la copie de mon interrogatoire, car comment veut on que je me souviene de cent trente quatre questions² qu'on m'a fait et dont chacune renferme plusieurs accusations, d'autant plus qu'on m'oblige d'écrire sans la minute et que je dois avoir fini demain matin. Je vai dans l'instant commencer à preparer les materieux que j'aurois donné à mon defenseur. Je supplie la commission de les faire chercher, en cas qu'elle ne veulle point me donner d'avocat et en pareille cas de n'être non seulement mon juge mais aussi mon défenseur. Je ne connois rien moins que la loix et les procedures.

Falckenschiold.

2.³

J'avois été 63 jours en prison lorsque je comparu devant la commission pour la premiere fois. Tout repos

¹ C 7. Brevet er udateret, men har formentlig ledsaget en af de følgende to Skrivelser.

² Der blev stillet ham 145 Spørgsmaal.

³ C 7. Kladden til denne Skrivelse findes sammesteds; den bærer

m'avoit été interdit pendant ce tems, de façon que j'avois presque perdu la faculté de penser; peu de memoire, encor moins de présence d'esprit pour bien repondre à toutes les questions qui m'ont été faites dans les deux premieres séances. Je me suis vu la derniere fois questionné si vivement et accusé de tant de crimes, que j'avois perdu toute contenance. Je prie encore de considerer que je suis obligé de me defendre dans une langue que je ne possede point (il m'est permis de point la savoir, car le Roi m'a fait élever dans des langues etrangeres, et dans l'armée on ne trait rien en Dannois), de façon qu'il n'est point étonnant, que j'aye oublié bien de choses dans mes reponces. J'ai demandé mecredi au soir (jour que j'avois comparu devant la commission) la permission d'écrire. Je demandois, voyant que cette permission ne me fut point accordée, samedi au matin à parler au chef du Holm pour comparoitre devant la commission. On ma demandé dernièrement comment j'ossois pretendre d'avoir été a quelque utilité à ma patrie pour ce qui regarde les affaires de la Russie.

Je suis très éloigné de vouloir diminuer le credit que S. E. le ct. d'Osten a à la cour de Russie; ne pouvant avoir M. de Bernstorff il étoit celui que cette cour aima le mieux. Je ne veux non plus diminuer les services que feu le ct. de Scheel a rendu. Le ct. de Scheel a uniquement, par son credit personel, retenu l'imperatrice d'éclater lorsque Mr. de Warensted vint avec la nouvelle du congé de Mr. de Bernstorff; cela n'importe point qu'on ne traite le ct. de Scheel froidement; on avoit cependant beaucoup de confiance en lui¹. Mais on lui disait: »Nous croyons ce que Vous dites, mais on Vous trompe, Vous ne savés point ce qui se fait là bas«. C'est pour lors qu'il se servit de moi comme d'un homme en quel la cour de Russie avoit quelque confiance et que la même cour croyoit ex-

---

følgende Paaskrift: »Ceci est le brouillon, qu'on m'oblige de mettre aussi dans le paquet«.

¹ Om Warnstedts og Falckenschiolds Sendelser til St. Petersborg og Danmarks Forhold til Rusland i Aarene 1770 og 1771 se navnlig KabO. 459—62, 466—468, 471, 474—475, 478—479, 482—484, 487, 489.

tremement bien avec l'homme qui avoit toute la confiance du Roi et qui (moi) le mettroit dans le bon chemin. Chose qui est arrivée. Il s'en faut beaucoup qu'il l'étoit lorsque je vins la premiere fois de la Russie; n'ai-je donc pas raison de dire que j'étois le seul dans le cas de pouvoir rendre ce service à ma patrie, ce que je n'ai cependant dis q'après que le ct. Scheel me l'aye répété bien de fois. — Voici les raisons de croire que la cour de Russie a eu quelque confiance en moi. Le ct. de Pannin a dit au ct. de Scheel la premiere fois que je fus à Petersborg, les affaires étoient poulors dans la plus grande crise: »Je suis bien aise que Mr. de Falckenschiold aille à Copenhague, c'est un officier qui a bien servi chez nous, il s'est distingué, il dira là bas, comment nous sommes ici, il est dans le cas de pouvoir rendre de très grands services à la bonne cause et à la patrie«. Le ct. de Pannin m'a dit la même chose en me parlant au longue de l'alliance entre les deux cours. Noté combien qu'il dependoit du portroit que je faisois de la Russie. Le ct. de Pannin a dit au Ct. de Scheel lorsque j'étois arrivé la premiere fois à Copenhague: »Mr. de Falck: se conduit en très galant homme il épouse vivement les affaires de sa patrie et de la Russie. J'espere que cela ira bien«. — J'ai repeté plusieurs fois ce que Mr. de Mistmacher m'a dit. — Le ct. de Pannin ma dit lui même pendant mon dernier voyage, que je m'étois très bien conduit et qu'on me devoit des obligations, en m'assurant de la protection de l'imperatrice et la sienne. J'ai eu chez lui des audiences de deux heures. Mr. le ct. de Scheel m'a dit plusieurs fois, que j'étois le seul homme qui pouvoit encor racommoder les affaires et qui pouvoit empecher que tout ne fut perdu pour le Dannemarc. Il m'a dit: »Vous êtes regardé comme l'homme de la Russie, comme le seul de tous ceux qui sont bien avec Struvense sur le quel la Russie compte, qui veut et qui peut mettre Struvense dans le bon chemin pour ce qui regarde le traité par raport à la Suede«, contre lequel nous agisions absolument dans ce tems la. Mr. Dreyer m'a dit pendant son dernier sejour, qu'on avoit a present la plus grande con-

fiance en moi en Russie, qu'on étoit persuadé et qu'on voyoit bien que j'étois celui qui avoit mis Struvensé dans le bon chemin et qui sachoit d'entretenir l'harmonie entre les deux cours; que le parti Francois à Copenhague avoit écrit en Russie pour brouiller les deux cours, que j'étois mal vu, que je serois bien tôt renvoyé; à quoi le ct. de Pannin avoit repondu: »Ce sont des finesses consues avec du fil blanc, je sais que Mr. de Falckenschiold est bien en cour, j'augure bien tant qu'il y sera«.

Mr. Dreyer peut temoigner, que tous ce que j'ai dis est mot pour mot la pure verité.

Réponse aux questions pourquoi j'ai suis venu si souvent chés Struvensé etc.

On voit par le precedent qu'il étoit de consequence que je restasse lié avec Struvensé et qu'on me crût aux mieux avec lui, ce qui ne pouvoit se faire qu'en le hantant beaucoup. Voila la raison, pourquoi je suis allé si souvent le matin chez lui. Je crois, sans presomtion, de mériter plutôt d'être loué que d'être blamé d'avoir risqué pour le bien de ma patrie de rester lié avec un ministre dont je prevoyoit la chute qui ne pouvoit se faire sans éclat. Struvensé dit, qu'il ne m'a parlé, depuis quelque tems que généralement des affaires de la Russie. Selon le caractere de Struvensé il auroit été très mal adroit de ma part de lui dire le grand interret que je prennois aux affaires de la Russie. Lui qui est ombrageux et jaloux de tout, n'auroit point manqué de faire le contraire de ce que je lui aurois dis; il se seroit moqué de moi en disant que je voulois faire le ministre. Il falloît avec lui parler très apropos, point s'opiniatrer, voyant que les affaires de la Russie alloient bien, point en parler et même paroître point s'en soucier.

Reponce aux questions dans les quelles on me soubsonne d'avoir voulu être le soutient de Struvensé.

Voici des preuves du contraire:

1. Si j'avois voulu être le soutient de Struvensé, je n'aurois point acquiescé à la proposition que Brandt me faisoit de l'arreter.

2. J'aurois accepté la place de Brandt qui me paroît bien meilleure que la mienne pour le soutenir.

3. J'aurois dis à Struvensé: Brandt m'a proposé de vous culbuter, j'ai accepté, pour qu'il ne s'adresse point à un autre, mais prenés garde à Vous.

Ceci prouve assés, que je n'ai point voulu soutenir Struvensé, qu'il a eu tort de compter sur moi de même que la Reine.

Reponces aux questions qui m'ont été faites touchant le memoir que j'ai fais qui prouve que j'étois d'avis de conserver les deux gardes et touchant ce que Struvensé m'avoit prié de coucher sur le papier parraport au gardes à cheval.

Un homme qui donne un bon project à celui qui est à la tête des affaires n'est point blamable; n'est ce pas? Celui qui donnera un mauvais le sera. Il faut donc commencer par examiner, si ce qui a été projecté est bon ou mauvais, et on ne sauroit condamner un homme, parcequ'il a donné un memoire. On ne sauroit donc être condamnable parcequ'on a couché les idées du ministre sur le papier; on ne sauroit passer pour cela pour l'instrument du ministre, car ce sont les affaires du Roi et non les affaires particulieres du ministre. Le premier memoire qui est escrit longtems avant l'autre prouve clair et nêt que j'ai conseillé la conservation des deux gardes, et que je ne suis point l'auteur de cette reforme. J'ai mis sur le même papiers (s'entend l'ayant repris de Struvensé) ce qui concerne les gardes à cheval parcequ'il m'avoit prié de le mêttre dans une forme militaire, après m'avoir dis les differents points. Si je ne l'avois point fait, il l'auroit fait

lui même, ce qui auroit peut être fait du tort au service du roi, lui (Stru:) n'ayant aucune connoissance du militaire. Je ne l'ai d'ailleurs fait qu'après avoir entendu que le roi lachoit, un soir après le soupé, quelque paroles contre les gardes à cheval, comme d'une troupe pesante qu'il n'aimoit point et qu'il vouloit reformer.

*Reponce aux questions qui m'ont été faites parraport la conversation que j'ai eu dimanche avant la reforme des gardes avec S. E. le general de Gøehler.*¹

Mr. de Gøehler dit que j'ai disputé contre lui. Je ne saurois appeller cela une dispute. Il dit que j'ai hausé la voix; je l'ignore. Il doit m'avoir dit cette frase, qu'il ne m'êtteroit point la main à la plume avant de voir la signature du roi; je l'ignore. C'étoit à la comedie avant que la cour étoit arrivée, il n'y avoit personne que Mr. de Gøehler dans la loge qui ne pouvoit même point nous entendre, parcequ'elle étoit tout à fait sur le devant et que nous étions tout derière. Nous n'étions point d'accord sur les formalités. Mr. de Gøehler m'a donc mieux instruit; rien de si naturel, il doit mieux connoitre les formalités que moi. Un homme que vient de la guerre les connoit bien peu. Mais n'est il point à croire que mes propres reflections m'auroient tout aussi bien instruit; car j'avois donc le tems jusqu'au lundi au matin, rien ne pouvoit être expédié le même soir. Je crois avoir été d'accord avec lui avant qu'il m'ay quitté pour aller à sa place ordinaire au parterre. Je n'étois point d'accord avec Mr. de Gøehler sur ce qu'il vouloit, que le commandant devoit faire la reforme; j'aurois voulu que cela se fit par le college (s'entend par quelqu'un des premiers). Mr. de Gøehler me disoit un exemple ou le gouverneur Ct. d'Ahlefeldt avoit fait une telle reforme. Cela étoit fort bon, parceque le Ct. d'Ahlefeldt étoit le premier officier général en ville, ce que Mr. de Gude n'étoit point. Mais ne seroit il point possible

¹ Om Fodgardens Ophævelse se KabO. 1517, 1519—1521.

que Mr. de Gøehler, lorsque je lui ai parlé de faire la réforme par le colege, ay crût que je voulois le faire par la seule autorité du colege, tandis que mon idée étoit seulement, que les deux premiers du colege devoient se trouver present lorsqu'on disoit aux compagnies des gardes d'aller se joindre à tel et tel regiment. Je crois en tout que cette conversation ne sauroit me tourner en préjudice, si non que je n'ai pas été bien instruit, ce qui n'étoit point étonnant, j'étois nouvellement entré au colege, et que je me suis laissé instruire par Mr. de Gøehler. Je n'ai point eu le mot à redire aux formalités lorsque j'étois dans le colege ou mes paroles peuvent être de consequence. Il n'est point prouvé que j'aurois condredit parcequ'on avoit déjà commencé à écrire l'ordre, lorsque j'arrivois au colege (le lundi).

Voici les raisons, pourquoi j'ai pressé l'exécution de la réforme des gardes, l'ordre ayant été une fois donnée et sù des secretaires des bureaux. Je savois par experience que dans toute réforme on ne sauroit avoir assés de precautions, pour que le simple soldat ne sache point d'avance, qu'il doit être réformé, ni assés de celerité dans l'exécution d'une réforme. Si le soldat le sait d'avance on risque qu'il se mutine, dont il y a assés de tristes exemples dans l'histoire. Il étoit donc de mon devoir, comme militaire, comme député du colege et comme un officier, que le roi a bien voulu mettre en même d'acquérir beaucoup d'experience, de presser l'exécution pour prevenir une revolte. Le tems a prouvé que j'avois raison. Je crois même avoir dit devant la commission, que j'avois écrit un billet à Struvensé, par lequel on peut voir que je soubsonnoit que cette réforme feroit du bruit. Ce n'est donc que par devoir et par zele que j'ai pressé l'exécution de la réforme.

Reponce aux questions qu'on m'a fait: si je ne devois point l'obligation de ma fortune à Struvensé.

J'étois colonel au service de la Russie, j'avois fait la guerre comme colonel, j'avois commandé tous les piquet

de l'armée russe, faisant 1800 hommes avec 12 pieces de canons (on n'a que voir la gazette). Je suis aplaudi de mes superieurs, le marechal de Romansoff écrit à Mr. de Philosophoff de me faire avoir le même regiment que le roi me donna après, en lui disant que s'il étoit necessaire l'imperatrice s'y employeroit. Le roi me rapelle, le roi me donne le regiment, en me disant que c'étoit, parceque j'avois bien servi en Russie etc. Struvensé dit qu'il ne m'a point dit d'avance que le roi vouloit me donner le regiment. Comment puis-je donc attribuer ma fortune à Struvense? quel obligation lui dois-je? j'aurois eu le même regiment, si Mr. de Bernstorff n'eut point été renvoyé. C'est donc à la Russie que je dois les obligations que le roi me l'aye donné. Je ne suis donc point un homme qui sort du colege ou de l'accademie, lequel on fait tout de suit colonel; je viens d'un service etranger, ou je suis colonel et je le deviens en Dannemarc. J'ai fais deux guerres. Il ne m'est arrivé que ce qui est arrivé à Mr. de Gøehler, à Mr. de Lohenschild, à Mr. de C. Moltke, à Mr. de M. Moltke etc., qui sont devenu colonel en Dannemarc, pour l'avoir été en France. Je ne cite point les etrangers dont il y en a qui sont devenu colonel en Dannemarc n'ayant été que capitaine ou Major ailleurs. Ma patente a été endédaté, c'est à dire je l'ai eu de même date que j'ai été fait colonel en Russie¹; c'est donc encor à la Russie que j'en dois l'obligation.

*Reponce au questions, pourquoi j'ai proposé dans ma voix au colege de faire sortir le regiment de S. A. R. le prince Friderich de la garnison de Copenhague.*²

J'ai n'ai eu d'autre vue que le bien du service du roi. C'est un bien réel que le colonel qui commande le regiment n'en soit point absent, voila pourquoi que j'ai conseillé de mettre le regiment du prince Friderich à Nybourg, ou le colonel est commandant³. L'idée de man-

¹ Se KabO. 1437.

² Om Forlæggelsen af nogle Regimenter, se KabO. 1508.

³ Oberst M. E. v. Fircks.

quer par la du respect au prince ne pouvoit jamais me venir; le prince ne commande point ce regiment, il est dit dans les etats (Listen): »Unter Commando des Obristen v. Fircks«; rien ne se fait au nom du prince; ce regiment roule avec les autres, va comme les autres regiments à Helsingnör; le prince permet seulement que le regiment porte son nom; le prince en reçoit les rapports. Selon mon avis le roi auroit fait tous les années la revue des troupes qui sont dans le voisinage; le prince auroit donc accompagné le roi et se seroit présenté à la tête du regiment qui porte son nom, s'il auroit voulu; pour le regiment il en seroit resulté un bien réel outre celui d'être avec son colonel, il y auroit eu un bataillon casserné dans le chateau de Nybourg que Mr. de Fircks auroit pû relever selon qu'il l'auroit jugé à propos pour le service. Il me paroît qu'après ceci on ne sauroit me soubsonner d'avoir eu d'autres vues que le bien du service en donnant une telle voix.

Reponce au questions qu'on m'a fait parraport à l'argent que j'ai eu de la caisse du roi.

J'ai dis à Struvensé, recevant l'argent que le roi m'avoit accordé pour payer mes dettes: »Cela ne me sert de rien, car on peut de cette façon dire que je dois cet argent à la caisse du roi«. Sur quoi il me repondit: »Lorsque le roi accorde une gratification à quelcun, pour lors le roi le signe sur l'état avec les autres depences«. Je savois qu'il faloit la signature du roi, voila pourquoi je la demandois; la signature existante il pouvoit m'être égale, si elle se trouvoit entre mes mains ou ailleurs. Le mal gite donc dans la crédulité que j'ai eu à ce que Struvensé me disoit; mais comment pouvoir douter de ce que me disoit un ministre qui avoit toute la confiance du roi, qui étoit à la tête de toutes les affaires, l'homme auquel le roi donnoit tant d'autorité, l'homme en quel le roi m'avoit mis en voye d'avoir de la confiance, en m'ordonnant de lui obeir dans une affaire aussi epineuse que

celle pour la quelle j'avois été en Russie. J'avois d'autant moins raison de douter que cet argent ne fut accordé, car le roi me voyoit continuellement perdre en faissant sa partie; le roi savoit en outre que j'avois été obligé de quitter tous mes equipages qui étoit une perte de 2000 R. Mr. de Struensé m'avoit même assuré qu'il ne faisoit rien sans les ordres du roi par escrit. J'aurois mieux fait d'avois demandé une audience pour remercier le roi, mais il auroit pour cela falu croire Struensé criminel, et je n'en avois nul raison. Je savois que le roi détestoit toutes les ceremonies pour avoir entendu qu'il s'en est moqué; il m'a parû que celle la à été abolie pendant le regne d'aujourd'hui.

Voici ce que j'aurois dis devant le protocole, si j'avois ôssé comparoitre. Je supplie que cela soit ajouté aux différentes questions ou cela apartient.

Je demande comme une grace particuliere d'oser comparoitre pour me justifier, s'il reste encor de crime ou de doutes sur ma conduite qui ne peut absolument provenir que de ce que je ne suis point le maitre de la langue danoise.

Le 12me avril 1772.

Falckenschiold.

3.¹

Je ne sache mieux faire que de m'expliquer selon l'ordre du tems sur tous ce qui m'est arrivé avec Struensé depuis que je le connois.

On pretend que j'ai été intimement lié avec Struensé à Altona; j'ai été dix huit mois, à ce que je crois, à Altona; je prouveroi par des gens qui vivent encor à Altona, que je n'ai non seulement été que deux fois dans la maison de Struensé, mais que j'ai été brouillé avec lui, étant à Altona. Ces personnes sont Me de Schlotheim² et un bour-

¹ C 7.

² En hessisk Officer, Carl August Schlottheim, var 1762—65 Oberstløjtnant i dansk Tjeneste.

geois nommé Peter Bernharth Tancke chès lequel j'étois logé. Struvensé dit que je lui ai écrit une lettre avant mon retour de l'armée; je l'ignore; mais que cela soit ainsi; avoir été, pendant dix huit mois de tems, que deux fois dans la maison d'un homme qui voyoit journellement beaucoup d'officiers et lui avoir écrit une lettre, cela ne sauroit jamais prouver une liaison.

Je crois qu'il est assés clair, que ma liaison avec Struvensé n'a commencé qu'après mon retour de l'armée, lorsqu'il étoit à la tête des affaires.

Le roi m'avoit fait revenir par une ordre du cabinet contresignée par Mr. de Schumacher¹. Je me present aux généraux qui ne me disent rien. Il falloit donc m'adresser à celui qui étoit dans le cabinet du roi, c'étoit purlors Struvensé.

Il faut encor considerer, que ce n'est point moi qui a demandé de retourner en Dannemarc, que je ne suis point arrivé en Dannemarc par speculation, sachant que Struvensé avoit la confiance du roi; on ignoroit même à Petersbourg qu'il étoit le premier ressort. Je suis arrivé la premiere fois uniquement parceque le roi me l'ordonnoit. J'étois colonel en Russie, j'y étois agreablement, j'avois de quoi vivre et une très grande perspective, tous ce qu'il faut pour un homme de guerre qui aime à exercer son métier.

Le roi me fit appeller le quatrieme jour après mon arrivée, dissant qu'il me donnoit le regiment parcequ'il étoit content de moi et parceque j'avois bien servi en Russie. Struvensé dit lui même que je n'en savois rien d'avance. Je recevois purlors ce que je desirai, c'est à dire la même chose que j'avois en Russie, l'ancienneté inclu.

Trois raisons attachent les hommes, la reconnoissance, l'interret, la conformité du caractere.

La reconnoissance: J'aurois eu le même régiment par la protection de l'imperatrice, si le conseil n'avoit point été renvoyé, comme je l'ai expliqué plus emplement dans

---

¹ KabO. 1770 16. Septbr. Nr. 461.

l'interrogatoire. Ce n'étoit donc point la reconnaissance que pouvoit me lier avec lui, d'autant plus que je n'ai point sçu qu'il aye contribué à me faire avoir le regiment.

L'interret: n'ayant voulu ni commander les gardes ni avoir le poste de Brand, cela doit ôter tout soubçon d'interret.

Conformité de caractere: Entre Struvense et moi il n'y en a aucune; il traita d'ailleurs moi comme tous le monde avec trop de hauteur, ayant pour premier principe de ne jamais s'expliquer et de jamais faire de confiance, croyant qu'il n'y avoit point d'amitié dans le monde et qu'on ne faisoit rien que par interret. Feu le ct. de Scheel m'avoit fortement recommandé, on peut le voir par mon precedent memoir, comme venant de la Russie et connoissant ce pais, de tacher de faire revenir celui, qui avoit la confiance du roi, des faux principes dans lesquelles on étoit parraport au traité conclû avec la Russie. C'étoit Struvenisé à tout égard, auquel il falloit m'adresser; tous le monde sait, qu'il étoit extremement entêté dans ses principes, croyant [qu'il] savoit tout mieux que le reste du monde. Lui dire tout nêt qu'il avoit des mauvais principes, étoit le vray moyen de lui faire persister. Il falloit donc être aussi souvent que possible avec lui, pour épier le moment et le faire revenir lentement. Le ct. de Scheel m'avoit trop fortement recommandé ceci et j'y voyois trop de conséquence pour ma patrie pour y manquer. Je suis persuadé que S. E. le ct. d'Osten aura trouvé un très grand changement dans les principes de Struvenisé pour ce qui regarde le traité avec la Russie, depuis le premier moment que je suis arrivé de la Russie et à la fin¹. En Russie on a crû que j'avois opéré tout seul ce changement; si je n'ai point fais tout, j'y ai au moins été pour la plus grande partie. Struvenisé étoit trop jaloux de tous ce qui s'appelloit ministre pour vouloir suivre le ct. d'Osten.

J'avois predis à Struvense qu'on trouveroit singulier

---

¹ Om Danmarks Politik i den Tid overfor Sverrig og Rusland findes mange Kab.Ordre, se navnlig Nr. 368—9, 372—3, 484, 486, 492—495.

que la mission, pour la quelle j'allois en Russie, ne fut point traitée par nôtre ministre des affaires etrangeres; il me repondit que le roi avoit jusqu' à present été l'esclave de ces ministres, que le roi vouloit que les affaires ne devoient aller que par lui même, qu'on ne devoit envisager que le roi et personne d'autre; il falloit donc partir. Je n'ai rien dis et rien ecrit pendant mon dernier sejour en Russie sans que le ct. de Scheel l'aye approuvé¹.

Je me suis crû obligé de dire la vraie situation des affaires du Dannemarc tant au ct. de Scheel qu'à Mr. Dreyer et leur crayoner le caracter de Struvense comme un homme qui gouvernoit absolument comme Machiavel, qui maltraitoit surtout la noblesse, que cette façon de gouverner ne me plaisoit point du tout; qu'il étoit honteux de se laisser traiter de la sorte et que je ne voulois point retourner à Copenhague mais aller à l'armée. Selon l'ordre que le roi m'avoit donné, toute ma mission étoit finie apres avoir donné la lettre du roi; il ne m'auroit point envoieé l'ordre de revenir, si j'étois parti tout de suit pour l'armée, car je lui avois dis, que je ne reviendroi point à Copenhague; je pouvois envoyer la reponce de l'imperatrice par un courrier que j'avois pris pour cet effet avec moi; mon intention étoit bien de retourner à l'armée. Le ct. de Scheel me disoit, qu'il falloit absolument retourner à Copenhague, que les affaires du Dannemarc étoient dans la plus grande crise parraport à la mort du roi de Suede², que nous agissions droit contre le traité conclu entre le Dannemarc et la Russie parraport à la Suede, que tout seroit perdu, que la Russie avoit raison d'éclater, si Mr. de Guldencron n'eut point d'ordre de se conduire autrement, que la Russie me croyoit le seul homme qui pouvoit faire revenir Struvense de ses faux principes (on etoit purlors convaincu que Struvense n'avoit point de confiance au ct. de Osten). Je lui disois que Struvense ne pouvoit manquer de se perdre, qu'on m'enveloperoit dans sa chute,

¹ Om Falckenschiolds diplomatiske Sendelse til Rusland se især KabO. 471—475, 479, 482—483.

² Kong Adolf Frederik af Sverrig døde d. 2. Febr. 1771.

que je ne voulois absolument être pour rien, que je ne voulois rien qu'avoir un regiment, qu'il savoit que j'aurois eu par la protection de l'imperatrice, si le conseil n'avoit point été aboli. Le ct. de Scheel me disoit que la service que je rendrois au Dannemarc, en faisant revenir Struvense de ses faux principes, étoient trop grands et de trop de consequence pour ne point me mettre à l'abri de tout, que si Struvense faisoit mille changements dans le pais, lui n'étant plus, tous cela pouvoit être redressé, mais une fois brouillé et insulté par la Russie, c'étoit une chose qui ne pouvoit point se reparer, et qu'il ne repondoit absolument de rien si on continuoit de la sorte, qu'il falloit quitter la belle perspective que j'avois de faire fortune à l'armée russe par l'amitié du ct. de Romantsoff, travailler uniquement aux affaires de ma patrie, retourner à Copenhague, d'autant plus que le ct. de Pannin le desiroit. Je ne balançois donc point de sacrifier mon interret et ma fortune à celle de ma patrie (j'étois déjà brigadier en Russie et j'aurois été indubitablement Général major dans deux années de tems); une preuve encor que ce n'étoit point l'interret qui me ramenoit, c'est que je n'ai jamais sonné mot ni voulu faire valoir ma commission de brigadier Russe.

Struvense m'avoit dit avant mon dernier voyage pour la Russie, que le roi vouloit un commandant effectif pour Copenhague et me demanda, qui je trouvois bon pour cela. Je lui nomme le Prince de Bevern comme le meilleur que je connoissois. Il me dit qu'il falloit que ce fut un Général major. Je lui dis que je ne connoissois que très peu de Généraux major, que je savois que le Général Gude avoit eu une reputation comme premier major du regiment du roi et qu'il avoit bien commandé le regiment qu'il avoit en Meclenbourg. Mr. de Gude est fait huit mois après commandant de Copenhague; peut on par cette raison dire, que c'est moi qui a proposé Mr. de Gude comme un homme dont Struvense pouvoit faire tous ce qu'il vouloit? Struvense ne m'a jamais dis ni ne m'a fait paroître qu'il vouloit un commandant dont il pouvoit faire tous ce qu'il vouloit. J'ai proposé le P. de Bevern.

On parloit publiquement, lors de ma premiere arrivée de Petersbourg, de la reforme des gardes. Struvense m'en parloit. Je deconseillois cette reforme, je levois tous les torts que les gardes font à une armée; j'écrivois même contre mon inclination, un memoire pour que les gardes ne fussent point reformés; ce memoire, que je donnois quelque tems avant mon depart pour la Russie, parle des deux gardes tres distinctement et prouve pour moi. Le roi disoit un soir après le soupé, que les gardes à cheval devoit être reformés. Struvense m'en parloit le jour après, me disoit que la caise des gardes à cheval devoit être donné à la caise de la cour et que ce que les gardes à cheval avoient couté devoit dorrenavant entrer dans cette derniere caise, que les officiers à un ou deux de près devoient avoir leur congé sans pention et rien, que les chevaux devoient être vendu avec tout l'equipage; il étoit a coucher ceci sur le papier avec ce qui regardoit la troupe d'exercice qui devoit un jour devenir des Eliotes (le corps d'Eliott est une espece de garde légère du roi d'engleterre). Ce qu'il me disoit parraport au derniers m'étoit assès indifferant parcequ'en envoyant chaqu'un à son regiment, tout étoit réparé; cette troupe d'exercice étoit d'ailleurs sa marotte contre la quelle il ne servoit de rien de lui contredire. Je lui contredisoit sur ce qui regarda la reforme des gardes à cheval. »Vous aves entendu que le roi l'a dit lui même«, me repondit il. Je le contredisois après sur ce qui regarda la forme de reformer les gardes à cheval. Je couchai sur le papier, parcequ'il m'en prioit, ce que je pouvois lui faire changer de sentiment, mais je ne pouvois point lui faire revenir de tout (comme d'Osborn et des balfreniers de la cour) pour prevenir le mal qui en seroit resulté pour le service du roi de la façon que Struvense vouloit la faire, pour prevenir que les officiers ne dussent se trouver sans pain et parceque j'avois entendu que c'étoit la volonté du roi. J'étois obligé d'ecrire ceci dans la minute étant à coté de lui pour que le mal que je voulu prevenir ne dût point se faire. Je prenois le même memoire qui contredisoit cette reforme et qui se

trouvoit sur son bureau; aparement qu'un heureux hazard m'a servi dans ce moment, car l'un étant trouvé sans l'autre, on auroit pû me sousçonner d'avoir conseillé la reforme des gardes, au lieu que de cette façon on voit clair, que j'ai déconseillé la reforme des deux gardes et que j'ai couché ce qui regarde les gardes à cheval sur le papier pour prevenir un plus grand mal, la reforme étant déjà décidée. Il a été dit publiquement que les gardes devoient être reformés avant que je suis arrivé de l'armée, il est prouvé que je l'ai deconseillé plusieurs fois tant de bouche que par écrit, peut on donc encor me sousçonner? Struvense ne m'a point dit des raisons particulieres de cette reforme, parcequ'il ne s'expliquoit jamais et qu'il ne faisoit jamais de confiance. La ville a dit que c'étoit parcequ'il ne vouloit point, qu'un corps qui n'étoit composé que des Dannois devoit garder la personne du roi. Les dragons étoient plus avec le roi que les gardes, les premiers le gardoient en hyver et en été et les derniers ne le gardoient que l'hyver. Il fut ordonné en dernier lieu que tous les artisans, par consequence les étrangers, devoient tous sortir du regiment de dragon et être remplacés par des nationaux; voila donc un corps qu'il rend tout Dannois. Cela m'a fait accroire que la ville n'avoit trouvé la vraie raison, [que j'ai prise pour un panchant singulier pour tous ce qui est nouveaux, voulant absolument changer tout.

J'ai expliqué les motifs qui me faisoient retourner en dernier lieu de la Russie. Ce retour me faisoit perdre mon equipage qui valoit 2000 R. et le moyen d'employer mes appointements Dannois pour payer mes dettes, pouvant vivre des appointements Russes, étant resté la bas. Je parlois de cette perte à Struvense, en lui disant que l'imperatrice de Russie donnoit très souvent de l'argent aux officiers pour payer leur dettes, lorsqu'ils revenoient de la guerre, et qu'elle en étoit contente. Il me disoit, qu'il en parleroit au roi. Il vint quelque tems après me dire que le roi avoit promis de payer mes dettes mais que cela ne pouvoit se faire que peu à peu, parcequ'il n'y avoit point

tant d'argent dans la caisse du roi. Il me donnoit de l'argent, en tout 3500 R. qu'il me remétoit de la part du roi. J'ai signé la quittance comme l'ayant eu de la caisse du roi, cela prouve que je ne l'ai point reçu en cachet. Les caisiers, secretaires et autres personnes qui sont attachés au caises et en [s]ont les chefs la savoient naturellement, de façon que ma quittance donne à ceci une publicité. J'ai eu cet argent, comme je l'ai déjà expliqué dans mon precedent memoire, d'une façon très honnête; est il de ma faute que Struvense ne s'est pas bien conduit, pouvois-je le croire criminel? Je ne pouvois m'adresser qu'à lui pour obtenir cette grace, qui étoit une suite de ma mission en Russie, parceque le roi m'avoit défendu de parler à qui que ce soit qu'à lui de cette mission. Il me remette cet argent de la part du roi sans me faire entrevoir le moindre crime de sa part; je donne ma quittance, comme l'ayant eu de la caisse du roi; il me dit en outre que le roi signe toute ces sortes de gratifications sur un même état. Quel soupçon pouvois je donc avoir? Le roi savoit que j'avois perdu tout mon equipage par mon retour, le roi me voyoit perdre journellement, ayant l'honneur de faire sa partie; le roi me disoit un jour, en nous levant du jeu: »Vous avés encor beaucoup perdu«. Je pris la liberté de lui repondre: »Oui Sire, je perds beaucoup, aussi ne pourrois je point le soutenir si Vôtre Majesté n'avoit point la grace de me faire donner de l'argent«. Struvense ne m'a jamais donné occation de le croire criminel, ne s'étant jamais expliqué avec moi et ne m'ayant jamais instruit d'aucune de ses misteres. J'ai lû l'histoire de Griffenfelt étant déjà au vieux Holm, dans laquelle j'ai trouvé la loix royale. C'est poulors que je l'ai premierement crû criminel. J'ai toujours crû et même dit, qu'il seroit culbuté, non pas parceque je le croyois criminel mais parceque j'avois vû finir plusieurs favoris. J'ai dis qu'il seroit arrêté parcequ'il n'étoit point possible de l'éloigner sans separer la reine pour quelque tems du roi. J'ai dis que j'aurois bien fait d'avoir demandé une audience pour remercier le roi de l'argent que son ministre m'avoit

remis comme de sa part, parcequ'on me fait une crime de ne l'avoir point fait; mais comment le pouvois-je faire? La vraie reconnoissance est dans le coeur, elle existe très vivement chès moi. Avoir une audience pour remercier est une etiquette de cour; je ne les connois point, par le peu de tems que j'ai été en Dannemarc. Je sai que le roi hai les etiquettes; j'ai toujours crù qu'on ne demandoit jamais une audience, mais qu'on étoit annoncé pour en avoir. Je suis si ignorant, un militaire l'est presque toujours, la dessus, que je n'ai point eu d'audience pour remercier, lorsqu j'ai été fait capitaine, aide de camp, chambellan ni colonel, je ne sache même personne qui en a eu de telles audiences; c'est une démonstration, le roi les hai tous, et il ne sont nul part prescrits. Combien n'y a-t-il pas de personnes dans le monde qui ont touché des gratifications, qu'un ministre les a remis de la part du maitre, seroient-ils donc tous coupables? Car le crime que le ministre a fait ne sauroit tomber sur moi lorsque je n'y ai point trempé et que je n'en ai rien sçù.

Struvense me demanda deux jours avant la fête que le roi donna au matelots, si je ne savois point de nouvelles. — »Je n'en sai point«. — »N'avés vous point entendu ce qu'on veut faire le jour de la fête?« — »Non, je n'ai rien entendu«. — Il me disoit pour lors le bruit qui courroit à Copenhague. Je lui disoit que ce n'étoit rien, que c'étoit un cont et qu'il falloit toujours y aller. Il n'avoit absolument point d'envie. Voulant retourner le soir à Copenhague il m'en parloit encor, me pria de lui écrire le lendemain. Je voiois clairement qu'il avoit peur, que son partie étoit pris, qu'il ne vouloit point venir, malgré tous ce que je lui dirois. Brandt me disoit, qu'il vouloit lui faire peur pour qu'il dût se sauver. Je pris donc le même plis pour le corriger par ce moyen. Ce n'est point moi qui l'a instruit, c'est lui qui m'a instruit; je me suis seulement servi de cette occasion pour le corriger, lui disant que tous le monde étoit mécontent, qu'il maltraita tous le monde, qu'il ne falloit point maltraiter la noblesse, laisser à tous le monde le pouvoir dû son emploi. Je lui

conseillois surtout de remettre l'harmonie dans la famille royale, que la faute du desunion ne pouvoit tomber que sur lui, comme ayant la confiance du roi, qu'il étoit de la decense que la famille royale se trouvat pour le moins une fois par semaine ensemble, tantôt chès le roi, tanto chès la reine Julie. Il commença par faire ce que je lui conseillois; cela prouve pour moi; il ne continua point; cela prouve qu'il étoit incorrigible.

J'avois diné à Charlottenlung le dimanche¹ lorsque l'ordre de la reforme avoit été donné. »L'ordre de reformer ou incorporer les gardes a été donné«, me disoit Struvense. »Oui, l'ordre est donné, mais la reforme n'est point encor fait«. — »Comment cela, c'est une chose fort aisée«. — »Il y a eu des reformes qui ont couté beaucoup de sang«. — »Ceci n'est point une reforme, les compagnies restent donc ensemble; n'y-a-t-il pas de precautions à prendre contre cela?« — »Aucune«, lui dis-je, »que le secret parmis les generaux et les premiers officiers d'un tel corps; dans nos bureaux il n'y a guère de secret«. Il se facha. »Je Vous l'ai dis et ecrits d'avance; à present il n'y a rien à faire que de preparer toutes les formalités aussi secretement que possible, et ce n'est point mon affaire, c'est l'affaire de Mr. Gøehler, il a tous les commis à sa disposition«. — »Ah! Mr. de Gøehler m'ennuie avec sa lenteur; je suis très mecontent de ses formalités, je Vous prie de lui dire cela de ma part«. Il m'a repeté plusieurs fois la même chose et me pria d'aller chès Mr. de Gøehler pour lui parler de la réforme. Je n'avois point parlé avec Struvense sur ce que les gardes devoient être reformés sur le seul ordre du cabinet; y-a-t-il même la moindre probabilité que j'aye voulu cela, sachant que tous ce qui concerne les gardes se fait par prerogative par le roi même, rarement même par le colege. Il est, à ce que je crois, même dis dans l'ordre du cabinet: und hat das Colegium desfals die nöthige Vorstellung zu machen². J'ai seulement repeté

¹ Den 22. Decbr. 1771.

² KabO. 1517.

à Mr. de Gœhler ce que Struvense m'avois dis, sans savoir de quelle formalité qu'il s'agissoit entre eux. Mr. de Gœhler me parloit fort au long des formalités, sans cependant me dire qu'il ne fairoit rien avant de voir la signature du roi, sur les quelles j'étois d'accort. Si je ne l'avois point été sur ce qui regarde l'ordre signé du roi, je l'aurois vraisemblablement manifesté dans le colege. La chose qui m'occupoit le plus étoit de prevenir une revolte comme je l'ai expliqué dans mon precedent mémoir.

On trouve que j'ai manqué du respect à S. A. R. le Prince Friderich, parceque j'avois dis à l'officier que m'avertissoit que le prince passoit: »La musique ne doit point cesser si même le bon dieu arrivoit«. Je voiois qu'il y avoit suffisamment de la place pour passer sans le moindre danger. On se sert communement de cette expression dans les païs catholiques, ou on est obligé de prendre plusieurs fois par jour les armes pour le bon dieu. La sentinelle crie tout uniment: aux armes, le bon dieu arrive. J'ai servi longtems en France ou j'ai moi même fort souvent fait presenter les armes pour le bon dieu; c'est de la que cette expression m'est devenu habituelle. J'ajouterais encor à ce que j'ai dis touchant le regiment du prince Friderich, que le regiment du grand duc de la Russie n'est point à Petersbourg, que les regiments des freres du roi de Prusse et du roi de Suede ne sont point non plus dans les residences.

Il est bien clair que je n'aurois point consenti à culbuter Struvense, lorsque Brand me le proposa; que je n'aurois point refusé le poste de Brand; que je n'aurois point manqué d'avertir Struvense de ce que Brand m'avoit proposé, si je l'avois voulu soutenir, ou si j'avois désiré qu'il dût rêster. Je ne lui ai jamais parlé de tous ce qu'on imprimoit et de tous ce qu'on affichoit contre lui.

On dit, que Struvense m'avoit toujours cité comme son premier ami et comme un homme au quel il se confioit. Struvense ne connoissoit point l'amitié, il disoit publiquement qu'il n'y en avoit point, tout étoit interret selon lui, il étoit trop imbù des principes de Helvetius.

Son premier principe étoit de jamais s'expliquer, de ne jamais faire de confiance. S'il avoit eu de la confiance en moi, ne m'auroit il point dit, dans quelle connexion qu'il étoit avec la Reine comme son premier soutient, ne m'auroit il point fait le tableau, comment qu'il étoit parvenu à cette fortune, ne m'auroit il pas dit les secrets de la chambre du roi? Je n'ai rien sçu d'avance de tous les changements qui se sont faites de mon tems, comme le renvoi de Warensted, le changement des pages, dans l'amirauté, dans le magistrat, dans les finances.

Son grand faible étoit de dominer et changer. Suis-je la cause d'un seul changement? Il m'avoit prié plusieurs fois de faire un nouveau plan militaire; je n'ai jamais voulu, j'ai toujours dis qu'un tel changement devoit se faire par une commission, dont le prince de Bevern seroit à la tête. Je lui ai toujours conseillé de ne point faire tant de changements et surtout de point toucher à la marine et à la haute justice, comme des états ou la nation residoit. Sans moi tous les premiers de la marine auroient été renvoyés et l'admiral Elfinston¹ auroit été à la tête de la marine Dannoise; cela auroit absolument fait du tort à la reputation dont la marine Dannoise jouit dans l'Europe. Je crois que ce service n'est point d'une si petite importance La connoissance que j'avois fait avec Elfingston me mëttoit en même de pouvoir rendre ce service.

Si j'avois été si bien avec Struvense, comme on le croit, m'auroit il point fait quelque chose pour mon frere et pour mes amis, d'autant plus que je l'avois prié plusieurs fois?

Je citeroi deux traits qui prouveront combien que Struvense se croïoit au dessus de tous le monde, et combien qu'il croïoit avoir peu besoin de personne. Il me parla du gouvernement de Russie, je lui disoit que l'imperatrice avoit un conseil au quel elle communiquoit tout, je lui disois tous ce que S. E. le ct. d'Osten m'avoit un jour dit sur la necessité d'un conseil en Dannemarc, en me

---

¹ Engelsk Admiral.

ramenant de Torbec; j'y ajoutois même, que ni Richelieu ni Mazarin, ni Griffenfelt n'avoient aboli les conseilles. Il me repondit: »C'est un prejugué national de Votre part, Vous avés toujours entendu parler d'un conseil, voila que Vous croyés que le Dannemarc ne sauroit être heureux sans un conseil. Parlons du militaire, car pour ce qui regarde le gouvernement Vous n'y entendés goute«.

Brand m'a raconté, qu'il avoit un jour dit à Struvense: »Pour moi je n'ai qu'aller dans quel païs que je voudrois, et j'y jouerois un role tout aussi agreable qu'ici, mais pour Vous, Vous ne pouries cependant gouverner dans aucun païs comme vous faites en Dannemarc«. Struvense lui repondit: »Je ne vois rien de si grand dans ma situation, qu'est ce que gouverner le Dannemarc? ce n'est qu'un petit païs, je pourrois donc avoir une grande influence ailleurs, et gouvener un grand roïaume comme la France ou l'Angleterre, ce seroit bien autre chose!« Cela prouve bien, que Struvense se croioit au dessus de tout et qu'il ne pouvoit guère être suportable à qui conque le connoissoit comme moi. Je défie qu'on puisse trouver un homme vis à vis lequel j'ai loué sa façon de gouverner. J'ai commandé un regiment et j'ai été deputedu du colege de la généralité; je n'ai jamais cité Struvense vis à vis le regiment ni dans le colege ni dans aucune affaire de service quelconque.

Je sens qu'un homme qui auroit donné un mauvais conseil contre le bien de l'état, doit être condamnable dans une affaire aussi importante que celle ci; mais quel mauvais conseil ai-je donné? quel mal est il arrivé à l'état ou au moindre individu, dont je suis la cause? Si on est condamné pour le mauvais, on doit donc être loué pour le bon conseil ou au moins point être condamné. Avoir empeché que Struvense n'ay point fait encor plus de mal à l'état, n'est ce pas des services réeles rendus à la patrie? On ne sauroit disputer que d'avoir fait revenir Struvense des ses erreurs parraport au traité avec la Russie et d'avoir empeché que la marine n'aye été prostituée devant tous l'Europe, sont de cette nature qu'il en resulte

un grand bien à l'état, sans compter d'autres conseilles qu'il n'a en partie point suivi et dont le bien n'est point de cette consequence.

Ce n'est point pour ma fortune que je plaide, c'est pour quelque chose de plus, c'est pour ma reputation; j'abandonne volontier ma fortune, mais il m'importe extrêmement, que le monde sache que ce n'est point mon interret mais l'interret de ma patrie qui m'a lié avec Struvense; que le monde sache que je ne suis point la cause d'aucun mal qui est arrivé, que j'ai taché de faire tous le bien qui m'a été possible de faire et que j'ai prevenu par mes conseils de très grands maux.

Le précis de ma conduite est, que j'aie sacrifié mon propre interret, une perspective brillante à l'armee Russe par ma liaison avec le maréchal de Romansoff pour l'interret de ma patrie; qu'aucun interret particulier ne m'a fait retourner en Dannemarc mais le seul bien être de l'état dont le ct. de Scheel m'avoit depeint la consequence; que je n'ai point balancé de retourner malgré le danger que je courrois pour ma propre personne, étant obligé, pour être utile, d'être lié avec Struvense, ce qui me rendroit suspect devant tous ceux qui n'étoient point instruit, et que j'ai accompli les esperences du ct. de Scheel avoit formé. Je demande combien qu'il y a de personnes qui ont fait un tel sacrifice, et si cette conduite ne doit point s'emporter sur les fautes d'inadvertence que je peux avoir comis?

Falckenschiold.

On me dit que le tems qui m'a été accordé pour écrire est ecoulé de façon que je ne puis ni corriger ni copier ceci.

V.

H. P. Sturz'es Forsvarsskrivelser.

1. Underthäniges Promemoria¹.

Um einer hochverordneten Königl. Commission mein ganz unbedeutendes Verhältniss mit den arrestirten Personen vollkommen begreiflich zu machen, so muss ich nothwendig ein kleines Gemälde von meiner eigenen Situation voraus schicken, nach welchem ich alles was ich etwa bey Hofe bemerken können, getreulich anführen will.

Ich hatte mich in Traventhal so heftig gegen Struensée zum Vortheil des H. Geh. R. Grafen von Bernstorffs heraus gelassen, und ihm darüber so viele unangenehme Wahrheiten gesagt, dass seine kalte Begegnung auf dieser Reise und nachhero mich nicht wundert, wohl aber dass man mich nicht gleich mit dem Minister, den ich als meinem Vater und Wohlthäter verehere, wegschickte, und ohne mein Attachement an meine Braut würde ich ihn gleich von selbst gefolgt seyn².

Auf seine ausdrückliche Erlaubniss liess ich mich noch in den letzten Tagen seines Hierseyens einmahls auf Hirschholm sehen. Man begegnete mir gegen meine Erwartung gut genug, wie wohl mir Struensée nur in wenig Worten sagte, dass ich nur bey dem Departement³ fortarbeiten und unbekümmert seyn sollte. Von meiner Arbeit daselbst sind meine Hr. Collegen Zeugen. Nachdem ich diese Stelle verlohr, liess ich mich in ziemlicher Zeit so wenig bey Hofe als sonst off sehen. Struensée, gegen welchen ich mich bescheiden beklagte, antwortete mir, dass ich schon

---

¹ H. P. Sturz's Arkiv i R. A. — Det er skrevet med Sturz's egen Haand og er aabenbart selve det i Fængelet skrevne og til Kommissionen indleverede Skrift. Hvorfor det ikke ligger blandt Kommissionens Papirer vides ikke. Det blev i 1885 bl. a. Arkivalier foræret til R. A. af Oberst P. F. Rist.

² Sturz omtales ofte i Korrespondancen mellem A. P. og J. H. E. Bernstorff; deres Bedømmelse af ham fremgaar navnlig af S. 679 og 746 i Bernstorffske Pap. I.

³ Sturz var Sekretær i det udenrigske Departement.

sonst wieder employirt werden sollte, und dass es natürlich sey, dass ich bey meinem Attachement an einen verabschiedeten Minister nicht in den fremden Affairen bleiben könnte.

Um diese Zeit war die Conferenz¹ entstanden, man fieng an verschiedens gutes, besonders aber gemässigte Massregeln zu hoffen, und in dieser Zeit ist das Reglement für die Academie der Künste², die man ganz übereinander Haufen werfen wollte, die Post-Verordnung³, nach einem Plan welchen das alte General-Post-Amt schon genehmigt, und gegen eine Cabinets-Ordre⁴, die uns anbefohl, dass alle Briefe ohne Unterscheid bezahlen sollten, und deren ohnmögliche Befolgung wir mit viele Mühe zeigten, und endlich die Comerz-Deputation zu Stande gekommen, letztere aber ganz nicht nach unsern Vorschlägen an das Finanz-Collegium⁵.

Um diese Zeit; und nach dem ich aus dem Departement längst verabschiedigt war, habe ich einen Chiffre für den Gr. Struensee verfertigt, den er von mir forderte; er hat mir nie gesagt zu welchem Gebrauch, ich habe nie für ihn, weder enchiffirt noch dechiffirt. Ich bin wie der Verfertiger eines Claviers zu betrachten, der die schlechten Arien nicht vertheidigen kan, die man etwa darauf spielen mag; ich vermüthe bloss, denn ich weis es nicht, dass Falkenschild den Chiffre haben sollte, weil er bald darauf wegreste, ich habe damahls unschuldiger weise bonnement geglaubt, dass er wieder zur Armée ginge, und ich habe ihm darüber auf der Gasse den Tag vor seiner Abreise ein Compliment gemacht.

Dies sind alle meine Geschäfte, worüber zwischen mir und dem Gr. Struensee je die Rede gewesen; was sonst vorgegangen ist, habe ich meist immer später als die ganze Stadt erfahren. Ich glaube nicht, dass ich ihn

¹ Finanskonferenzen. KabO. 1023—1028.

² 1771 21. Juni. KabO. 235.

³ 1771 17. Juni. KabO. 1259, 1273.

⁴ KabO. 1264.

⁵ KabO. 696, 705.

sechs oder siebenmahl seit einem Jahre alleine sondern immer mit Bedienten oder jemand vom Hofe oder auch Fremden gefunden habe.

Indessen begegnete er mir äusserlich höflich und mit einer Art von familiarité, die sich noch von der Reise herschrieb¹, der ich jetzt mein unschuldiges Leiden zuschreiben muss, die den freundschaftlig scheinenden Ausdruck in meinen wenigen Billets an ihn, (welchen ich ohnehin aus Gewohnheit gegen alle Menschen übertreibe) veranlast; er wollte dass ich oft bey Hofe essen sollte, weil er vielleicht meine Gesellschaft munter fand, und ich habe gewiss nicht erwartet, dass mich mein Lachen so viele Thränen kosten würde.

Nach dem die Cabinets Ordre² heraus kam, welche ihm eine in allen Geschichten nicht erhörte Gewalt beylegt, so sahe ich in der ersten Minute seine Situation als ganz unhaltbar an. Ich habe zu vielen meiner Freunde damahls gesagt, dass wenn nichts als diese Cabinets-Ordre mit seinem Contresign. gegen ihn in der Welt wäre, ich seinen Kopf nicht assuriren mögte. Und von diesen Augenblick entschloss ich mich, mit ihm von nichts als ganz gleichgültigen Dingen zu sprechen, und ich habe es wörtlich, wie ich es vor Gott betheuern kan, gehalten, ja meine Departements Geschäfte, von welchen ich vormahls mit ihm sprach, schienen mir nicht mehr gleichgültig oder ungefährlich genug, und ich bitte unterthänig zu bemerken, dass von dieser Zeit an nichts als currente Dinge bey dem Postamt geschehen, ich hielt eine andere Einrichtung der fahrenden Posten und eine andere Bestimmung der Besoldung der Postmeister nach procenten, worauf man sehr drang, unter allerhand Vorwand zurück, und bey dem General-Postamt brauchten wir die Vorsicht in jeder von Struensee signirten Cabinets-Ordre, irgend einen Anlass zu einer Erklärung zu finden, welche wir von dem König

---

¹ Struensee og Sturz var begge med paa Kongens Udenlandsrejse 1768 og kørte i samme Vogn.

² KabO. 134.

erbathen, damit wir für alles Seiner Königl. Majestät Hand haben mögten.

In dieser Zeit erhielt ich jedoch eine Instruction in der Versammlung der Ostindischen Compagnie zu erscheinen¹, die ich aber erst den Tag zuvor, ja die Octroy gar erstlich in der Nacht zu Gesichte bekam und also kaum lesen konte, was ich zu verrichten hatte; nach diesem Tag hat niemand mit mir von dieser Affaire weiter gesprochen.

Ich habe in dieser betrübten Administration nichts gewonnen. Meine Gage war nicht höher als in der Zeit des H. Geh. Rathes von Bernstorff, und die Zeitungs Sportuln balanciren den freyen Unterhalt kaum. Man wird nirgends ein präsent eines Thalers werth finden, ausser dem Ringe, welches bekandt ist für meine Gemähde. Ja ich habe so wenig Faveur gehabt, dass ich nicht einmal Ge- rechtigkeit für den Major Mazar² erhalten können.

Eine hochverordnete Commission wird aus allem diesem hochgeneigt ermessen, wie wenig ich von des Gr. Struensee Absichten, Unternehmungen, liaisons, Vorhaben oder Handlungen erfahren können, indem ich nicht den ersten Grad irgend eines Zutrauens von ihm weder genoss, noch für alle Güter der Welt, deren mir so wenige zutheil geworden, hätte geniessen wollen.

Mit Brand erinnere ich mich nicht je eine vierthel Stunde zusammenhängend gesprochen zu haben, und gewiss habe ich mich nie mit ihm aus dem Circkel des Tanzens und der Comedie entfernt; mit dem Bruder des Gr. Struensee habe ich zwar zuweilen von Commerz-Sachen gesprochen, er war aber so stolz und dictatorisch, dass ich seine Gesellschaft und seine Unterredungen, so viel möglich war, zu meiden suchte. Und mit Falkenschild habe ich zu keiner Zeit nie in einiger Connexion gestanden noch etwas anders als ganz gleichgültige Sachen mit ihm gesprochen.

¹ KabO. 2183.

² Brandmajor Mazar de la Garde var Sturzes Svigerfader; om hans Strid med Magistraten se KabO. 143, 190 og 1336.

Dem Anschein und meiner äusserlichen Beobachtung nach waren Brand und der Gr. Struensée die wahren vertraute, ob gleich letzterer den ersten, wie es verlautete, nicht estimirte und zuweilen gegen ihm sprach; sie haben sich oft mit einander, wie ich aber immer erst spät hörte, entzweyt; ich habe niemahls die Ursachen erfahren können; man hat angegeben, dass Brand zu viel Geld verschwende, und dass er eyfersüchtig über das Emporkommen von Struensée sey.

Der Gr. Struensées Bruder wurde dem Anschein nach von ihm in Landes Affairen sehr viel gehört, weil in dem Finanz-Collegio das meiste nach seiner Meynuug, dem Verlaut nach, gieng; er und Brand aber waren vermuthlich des Grafen v. Holsteins wegen keine Freunde.

Seit der Erscheinung der allzuwichtigen vorhin erwähnten Cabinets Ordre hat der Hr. General v. Gähler oft und vielfältig die violente Massregeln, welche man nahm, beklagt, und mehr als einmahl wiederholt, dass alle Stärke der Hof-Faveur nicht helfen würde, wenn die Sachen schlecht giengen. Er hat sich auch, so viel mir bekindt ist, seit dieser Zeit nur sehr selten ausser seinen Vorstellungs-Tagen bey Hofe sehen lassen.

Falkenschiold war oft und viel allein bey dem Gr. Struensée und man hielt ihn ins gemeine für seinen Freund, ich kan nicht bestimmen, ob vielleicht dieses Zutrauen sich bloss auf die Kriegs-Etats-Sachen einschränckte, ich habe Falkenschiold in öffentlicher Gesellschaft nie einer andern Sache als seines Metiers erwähnen hören.

Berger war zwar viel bey dem Gr. Struensée, und oft bey I. M. der Königin, er schien indessen von Affairen und Veränderungen nur mittelmässig unterrichtet zu seyn, die Erhöhung in Grafen Stand, und die Cabinets Ordre haben ihn, wie es mir vorkam, aufrichtig bestürzt gemacht, und er hat damahls und nachhero zu weilen gesagt, dass er gerne wünschte mit wenigem Gehalte von Hofe wegzukommen.

Dieses ist alles was ich jetzt und jemahls zu declariren vermag; ich darf meinen traurigen Zustand einer

bochverordneten Commission nicht weitläufig schildern, da mir Ihre Gerechtigkeits-Liebe und Ihre Herzen bekandt sind: aber da ich bloss durch einen Verdacht Gesundheit, Amt, ja auf eine Zeit meinen guten Nahmen verliehren müssen, so hoffe ich und bitte auf das angelegentlichste, dass man mich nach dieser Erklärung nicht weiter in einen so schrecklichen, für mich so durchaus fremden Process meliren werde, indem ich weniger als irgend jemand, von denen die den Hof besuchten, darinne die geringste andere Erläuterung zu geben vermag.

Ich muss noch zuletzt diesen übereilten Aufsatz entschuldigen. Ich habe ihn in Beysëyn des Hr. Majors von Widdersheim schreiben müssen, der so lange warten sollte, biss ich damit fertig war, und der auch einige Stunden mit vieler Gefälligkeit bey mir ausgehalten hat, und ich darf unterthänigst hoffen, dass es mir erlaubt seyn werde, wenn irgend ein undeutliche Ausdruch mir in der Geschwindigkeit und der Niedergeschlagenheit meines Geistes entwischt wäre, solchen ohne Zeit-Verlust zu erklären.

Copenh., d. 15. Febr. 1772.

Unterthänigst

H. P. Sturz.

2.

I et Brudstykke af en Skrivelse¹, hvori Sturz fortæller om sine Genvordigheder, findes følgende om hans Fængsling:

Drey Tage nach dem 17ten Jan., als ich ruhig meinen Hochzeittag auf den 23ten festgesetzt hatte, erhielt ich frühmorgends einen vom König selbst unterzeichneten Brief des Inhalts, dass da Ihre Majestät meiner Dienste nicht mehr bedürfften, ich mich aller Geschäfte enthalten und eine Pension von 500 Rthl. so lange geniessen solle, bis ich in den teutschen Provinzen employirt seyn würde. Am nehmlichen Tag nachmittags kamen zwey Officiers in das Haus

¹ Sturz's Arkiv i R. A., hører til Oberst Rists Gave.

meiner Braut¹, rissen mich aus ihren Armen und führten mich bey hellem Tage nach der Hauptwache. Ich war fünf Tage ohne Barbier, den ich endlich auf die Fürsprache des Hr. v. Bergers erhielt, jedoch immer in Gegenwart eines Officiers; am siebenden Tag wurden meine Fenster unter einem Zulauf von viel hundert Menschen mit Latten barricadirt. Nachdem man alle meine Papiere durchsucht und weder in meinen noch der andern ihren irgend etwas als das erwähnte Memoire für die Beybehaltung der Pension des Grafen v. Bernstorff gefunden hatte, so stellte meine Richter einstimmig dem Staats-Rath vor, dass da sie nichts gegen mich finden [könnten], sie keine Ursache meiner geschehenen Arretierung sähen, dass sie also darauf antragen müssten, dass ich in meine Wohnung zurück kehren dürfte, und dies um so mehr als meine Gesundheit sehr schlecht sey. Und hier erhielten meine Feinde, dass unter einer jederzeit wegen ihrer Sanfmuth beakndten Regierung eine Sache geschah, die gewiss in der neuern Geschichte ganz ohne Beyspiel ist. Nehmlich dass ich gegen das Zeugniß meiner Richter von meiner Unschuld noch vier ganze Monathe im Gefängniß bleiben musste, ohnerachtet ich elendig krank und oft in Todes Gefahr war.

Ich bin nur einmahl befragt worden, und ich hatte nur eine Antwort zu geben die im Verhör nachgesehen [werden kann]. Sie ist folgenden Inhalts: Dass ich mich der strengsten Strafe unterwürfe, wenn man in den Aussagen oder in den Papieren der Arretirten die geringste Spuhr fände, dass ich jemahls in irgend einer Sache, die nicht meines Amtes gewesen, einen Rath ertheilt, um Rath gefragt worden, irgend auch nur eine Zeile für diese Leute aufgesetzt, irgend etwas von ihren Aufsäzen oder Projecten gelesen, kurz, zu irgend etwas anders mich gebrauchen lassen, als meine Geschäfte im General-Post-Amt und in dem Commerz-Collegio . . .

¹ Sarah Mazar de la Garde.

3.

Brev til en Greve.¹

Monsieur le Comte.

Ce n'est pas un tems pour obtenir quelque chose de la faveur, mais c'est l'époque au moins de la justice la plus scrupuleuse. Que l'on examine, Monsieur le Comte, nôtre gestion à la poste et que l'on la compare avec l'ancienne, tous les comptes, dont quelquesuns de dix ans, sont réglés et les revenus sont augmentés; que l'on voye nos representations à la Deputation de Commerce, que l'on a laissées sans reponse! si elles ne respirent pas toutes le bien public et celui des particuliers. Que l'on jette un regard sur l'academie des arts, qui ne coute plus que le tiers de l'ancienne depense et qui fait plus de besogne. Voici les resultats sur les quels j'espere que l'on me jugera et je n'espere pas que l'on me jugera sans cet examen. Pour tout cela j'ay eu mille ecus de la caisse du Roi et le tiers du revenu des gazettes. Cette place de la poste on ne me la point donnée dans cette administration; c'est Mr. le Comte de Bernstorff qui me l'avoit procurée un an avant son deplacement, et sous le dernière ou l'on me croit favorisée j'en ai perdu une. On ne trouvera nul part que j'aye touché un sol d'extraordinaire; j'ose prendre la liberté de lui montrer cy jointe ma bague pour les trois portraits que j'ay fait; un juif y seroit bien attrappé s'il en donnoit plus de 400 ecus, bien qu'elle soit bien au dessus de la valeur de mes portraits. Voici, Monsieur le Comte, mes services et mes recompenses. J'ay deux mille ecus de dettes et j'ay vecu comme un miserable pour former un petit mobilier à la veille de mon union avec une tres aimable et tres malheureuse fille, si l'on est décidé de me deplacer. Quant a papiers projets ou le moindre petit cailloux du ciment dont Vôtre Excellence parle, je renonce à Sa protection qui est peut etre la seule que je puisse reclamer dans ce moment, si jamais on en trouve

¹ Sturz's Arkiv i R. A. Har tidligere ligget i Samlingen Danske Kongers Historie 481 b. — Brevet er formentlig skrevet til en af Magthaverne; jvfr. nedenfor Forestillingen af 1772 5. Maj, Afsnittet om Sturz.

trace. Mais je pourrai bien lui faire voir comment j'ay jugé les demarches et la fin malheureuse de tout cela et de tout tems dans quelques lettres à un de mes amis. Quel moment affreux pour un homme d'honneur d'avoir à soupirer dans une allégresse aussi juste et aussi universelle. Je succombe à l'idée de la douleur qui m'en saisit. Ne m'abandonnés pas, Monsieur le Comte, soyés le defendeur de l'innocence et d'un zèle parfait et pur pour mes devoirs. Vôte protection n'est point la protection du courtisan, elle est essentielle, elle est forte, elle est entière. Je la reclame avec confiance et en assurant Vôte Excellence que je n'ay jamais cessé d'être avec un respect profond et plein de sentiment, Monsieur le Comte, de Vôte Excellence

le très humble et très obéissant serviteur.

H. P. Sturz.

Lundi au matin.

VI.

F. W. Wivets Aktionsindlæg imod J. F. Struensee.¹

Høy- og Velbaarne
 Høyædle og Velbaarne Herrer
 Kongelig allernaadigst befalede Commissarier
 udi Sagen imod Greverne Brandt og Struensée.

For denne høye Commission haver jeg den 10de hujus fremlagt hans kongelige Majestæts allernaadigste Befalning til mig om at actionere Greverne Johann Friderich Struensée og Enevold Brandt for deres Forbrydelser, ligesom jeg og samme Dag haver produceret den af mig til Actionens Begyndelse udtagne Commissions Stevning. Nu staaer tilbage Sagen at deducere, beviise og efter Paastand til Doms at indlade, hvilken min Deduction, Beviis og Paa-

¹ C 1 med en Skriverhaand. Tidligere trykt hos Høst, i: *Schriften . . . in Sachen . . . des Gr. Str.* S. 7—44, og S. 52—81, *Flamand* S. 420—468 og (i tysk Oversættelse) *Jenssen-Tusch* S. 254—281.

stand jeg udi dette mit Indlæg herved underdanigst nedlegger saaledes:

Saa vist og sandt som det Ordsprog er i Almindelighed: Strænge Herrer regierer kun kort, saa vist er det og, at disse strenge Herrer udi den korte Tiid kand stifte saa meget ondt, som udi dobbelt saa megen Tiid ej kand redresseres. De Danske og Norske Undersaatte ere i mange hundrede Aar, (som og deres Troeskab og Oprigtighed fortienet) vante til at tracteres med Lemfældighed. Den Kierlighed og Ærbødighed, som de have for deres Konger, er ikke at beskrive; og de elskes igien af deres Regent. De have og i Almindelighed een dyb Ærbødighed for det allerhøyeste Væsen og Guds Ord, ere alvorlige og besidde Undseelse for begangne Laster. De ere roelige, og hver Mand har boet trygt i Landet; saa fremmede maatte sige: her er got at være, og derfor og have gjort sig adskillige Boeliger her; dog uden at forhaane eller forarge Nationen. Men paa eet Par Aars Tiid har det været langt anderledes og seet besynderligt og forvirret ud. Kongen, Undersaaternes aller kiereste Deel af det Tiimelige, har mand søgt at gjøre forhadt hos Undersaatterne og disse igien hos ham. Ingen kunde faae Adgang til Majestæten, uden den var af det Partie, som ej meenede ham vel. Uforskommenhed og Foragt dristede sig til at gaae det saa høystærværdige Kongelige Huus i Møde. Den aldmægtige og hans Ord blev andseet for Latter. Man tragtete efter at bortviise Dyd og Ærbarhed, men at lade Portene staae aabne og Vejene banede for Utierligheder, dem man ej undsaae sig ved, men aabenbare søgte Ære i Skiendsel. Forvovenheden gik saa vidt, at den Myndighed, som Undersaatterne godvilligen overdrog til Kong Friderich den 3die og hans Descendenter alleene skulde bruges af Undersaatten, ja den skulle extenderes, paa det den, som exercerede den, kunde være uindskrænket. Sproget blev med Nationen foragted. Det var Aandsfortærelse for een hver Reedelig og Ærekier baade at høre og see saadant, med meget meere, som kand læses i trykte Skrifter. Familiens Ødeleggelse var som Morder Engelen Gierning. Men hvo var denne Morder

Engel: Det var Johann Friderich Struensee, den aller dumdrigtigste Person, som kand imagineres og udi dette Fald kand meritere Navn af meere end vir unius seculi, forhen Medicus, endnu Greve, men (som jeg haaber), inden jeg slipper ham, skal intet have til overs uden Forfærdelse, Dom og Straff.

Greve Johann Friderich Struensee er fød udi Halle 1737, hands Fader er den nuværende Superintendent i Holsteen. Struensee har studeret Medicinen udi Halle, der promoveret, og opholdte sig i Gedern hos sin Oncle, Livmedicus hos Printzen af Stolberg. Eet Aars Tiid der efter blev hand i Aaret 1758 Stads Physicus i Altona, hvor hand (som det siges) bekom veniam occidendi per totam urbem som Medicus, hvilken Frihed han siiden søgte at tilvende sig som Geheime Cabinets Minister per utrumqve Regnum. Efter at han i 10 Aar hafde været Stads Physicus i Altona, blev han i Aaret 1768 Liv Medicus hos hans Kongelige Majestæt, da allerhøystbemelte hands Majestæt reiste udenrigs, som sees af hands Forklaring under 25. Februari sidstleeden Lit. F. pagina 130 ad Generalia. Det maatte enten være Beviis paa en overnaturlig Forstand eller een stoer Forvoenhed og Dumdristighed, udi sit Alders 21de Aar at paatage sig at være Stads Physicus og Læge i Staden, men jeg troer de tvende sidste nemlig Forvoenhed og Dumdristighed, siden han efter kort Tiids Forløb paatoeg sig at være Statens Læge, hvor Medicinen blev værre een Sygdommen, og altsaa maa slutte, at han har været lige saa god Læge i Staden, som Staten, følgelig at de Dødes Tall i Altona maatte i hans Tiid nødvendig oversteaget de Føddes, om disse sidstes Tall ikke af ham paa een anden Maade vare blevne forøgede. Rygted følger Manden; jeg tager intet af mig selv, men hvad jeg finder udi Acterne, og da haver hans allertroeligste Ven Greve Enevold Brandt udi Svar paa 122. Qvæstion (Qvæstionen findes Lit. G. p. 11 og Svaret Lit. F. p. 300) [sagt]: At det for 7 a 8 Aar siden var meget almindelig bekiendt om Struensee, at hand ingen Religion hafde, saa og i Særdeleshed, at han meget frit omgikkes

Fruentimmer, som af mange fornuftige Folk blev lasted. Denne Medicus, som Rygted almindelig fortæller om, icke skal have været vel forsynet med sin Faders Velsignelse, og derfor ej heller kand gjøre sig Haab om det fierde Buds Forjættelse, kom i Bekiendtskab med Grev Enevold Brandt ved den Leilighed, at hand, sc. Struensee, betiente sl. Geheime Raad Sølenthal, Grev Brandts Stiffader. Hand aabenbarede for Greve Brandt, at han ynskede gierne at blive Liv Medicus ved det Kongelige Danske Hoff, ret ligesom Danmark hafde Mangel paa habile Læger, og skulle have ham lige saa nødvendig som Frankeriige den danske Winsløw. Grev Brandt anvendte og sine bona officia for ham. Begge Deeles sees af bemelte Greve Brandts Forklaringer paa 1. Qvæstion Litr. F. pag. 252, 2. Qvæstion p. 253 og 3. ditto pag. 254. Spørgsmaalene findes Litr. G. pag 1. Greve Struensee blev altsaa engageret at reise med hands kongelige Majestæt som Medicus udenlands, ikke fordi hans kongelige Majestæts Helbred udfordrede det, men i uventende Tilfælde at være ved Haanden, ligesom og een Medicus fylder Tallet udi een saa høy Herres Suite uden just at andsees for overflødig. Jeg har tilforladelig Efterretning om, at paa Reisen, for at Tiiden ikke skulle falde ham lang, fandt hand for godt paa lige Maade at raillere med Religionen og Guds Ord, som man siden har railleret hands og Tilhængeres Foranstaltninger, Projecter og latterlige Foretagender, og naar visse Frietænkernes Sentiments ej længere kunde fournere ham imod Sandheds Aand, endede hand sin formeentlige Sejer med een foragtelig Latter. Jeg var i Stand at beviise dette, og erindrer det, deels efterdi man udi Delinquent Sager intet bør forglemme, som viiser Misdæderens Forhold og Caractere, deels og for at igiendrive Grev Struensées Undskyldning, om at have villet indprente skadelige Satzer mod Religionen ikke har været hands Foretagende, er urigtig. Efter at hand var hjemkommen, forblev hand hos hands kongelige Majestæt som Medicus og undertiiden at læse for allerhøystbemelte hands Majestæt, hvad allerhøystsamme befalede sig forelæst, og saaledes kom alle Morgen, Mid-

dag og Aftener til Kongen, som sees af hands Svar paa 1ste Qvæstion Litr. F. p. 131. Grev Struensee, som hafde allerede sadt sig for, paa hvad Maade det end kunde skee, at tilvejebringe Ære og Rigdom paa den Danske og Norske Nations Respect og Pung, [indsaa,] at det ej lod sig aldeles gjøre at tiene toe Herrer, paa den Maade han agtede at tiene, som tillige andsaae, at han som eene Fremmed, nys indkommen, uden Familie her i Landet, ikke var i Stand til at soutenere sig. Han indsaae det lettelig at kunde skee, at meedens hand gjorde sin Lycke paa den eene Kandt, kunde hans Ulycke smeedes paa den anden Siide. At være bestandig hos og om hands Majestæt var at tilsiidesette de af hans Foretagender, som maatte være skiulte for Kongen. Det var ej heller eenhver som kunde betroes denne Post bestandig at være om hands Majestæt, paa hvis Omhyggelighed for hands Conservation hand saa sikkert kunde liide paa, som Greve af Brandt, hvilken, som efter Befalning maatte holde sig fra Hoffet, ville blive ham forbunden, naar hand igien skaffede ham Adgang til høystsamme¹. Saa er det at Greve Brandt faaer Tilladelse at være ved Hoffet uden just at have nogen vis Post, førend Cammerherre Warnstedts Afgang, da hand, Brandt, blev sadt til hans Majestæt, og var hands Embede, at oppasse Kongen saaledes, at ingen kom til ham; om nogen kom, hvo det da var, samt hvad de sagde; hvilket Grev Brandt og troelig efterkom; aldt dette erfares af Grev Brandts Forklaring for Commissionen den 2den Martii sidstl. Litr. F. pag. 255, Qv. 8—32 (Qvæstionerne sees Litr. G. pag. 1—4). Hvorledes saavel Grev Struensées som Grev Brandtes Forhold har været udi Omgangen med hands kongelige Majestæt, skal jeg nærmere underdanigst viise. Efter at Greve Struensee saaleedes hafde sadt sig udi tryg Stand, thi før har hand ej fuldkommen været det, endskiøndt hand udi sit Svar paa Greve Brandts Erindringer udlader sig saaledes: après avoir gagné la confiance, la faveur du Roi et de la Reine, et le credit dans le public, et cela

¹ KabO. 1970.

par mes propre forces avec tout le risque et toute les peines attachés a une telle entreprise, que vous n'auriez certainement pas supporté et laquelle, j'ose l'assurer, vous n'auriez pas finie, je vous appelle et je partage avec vous tout l'effet et tous les agrements qui en peuvent resulter (Litr. G. pag. 10). Men hvad skulle bevæget ham til, naar Grev Brandt udi bemelte sine Erindringer temmelig haardt giver ham sin Fortrydelse til kiende, at animere bemelte Grev Brandt til viidere at forblive udi den Station han var, naar han skriver saaleedes: examinez votre position et les motifs, qui vous y tiennent, rangez d'un coté les agrements, et de l'autre desagrements, et comparez cela avec vos situations passées et avec ceux, auxquels vous vous pouvez attendre, et faites alors la conclusion. Da han saaleedes var tryg ved een Ven, som paa alle Kanter skulle oppasse Kongen, give Agt paa aldt hvad der blev foretaget og talt, afværge ingen kom til Kongen, som kunde forebringe den almindelige Misfornøjelse, som hafde opfyldt Landet, over eet Rygte, som saarede hvert ærligt Hierte, med viidere, som ville blive for vidtløftig her at opregne, da begyndte han ret for Alvor at spille Mester, og at viise, hvorleedes hands Hensigt var at blive om icke den ypperste i Andseelse og Navn, saa dog i Magt og Vælde. Den største Styrke erhvervede hand sig paa den aller formasteligste Maade, hvilket jeg nærmere siden skal viise, bekom desuden Tilhængere skiøndt ingen solide, men nogen som vilde gjøre deres Lykke, og meele deres Kage ved denne høystformaaende Maitre des Requétes; men til at komme til i alle Ting at handle, som hand ville, var een Ting ham i Vejen, nemlig det høykongelige Conseil, som bestod af respectable Mænd, der for den meeste Del vare Landets egne Børn og alle fra deres Ungdom af opfødte til og oplærte udi Statsvidenskaber, og som kiendte Landets Forfatning, Love og Indbyggere. Dette Collegium maatte derfor afskaffes¹ under Foregivende, at hans kongelige Majestæt var ved samme generet og ej med fuld-

¹ KabO. 54, 55, 1770 10. Decbr.

kommen Frihed kunde exercere sin absolute Magt; men Hensigten med dette og meere blev snart kundbar, da Maitre des Requettes fremstillede sig som Geheime Cabinets Minister og som den, hvilke alle Undersaatter høye og lave, i hvo de maatte være, skulle udi Kongens Sted adlyde, og hvis Ordres skulle respecteres med hands Haands Underskrift lige saa fuldkommen, som om den med Majestætens egen var forsynet¹. Saaleedes vovede denne æregierrige Mand af Regieresyge og for at kunde give sine Vellyster Tøylene, alleene at paatage sig 2de Rigers Affaires, uerfaren udi Sproget og Lovene, som saa mange brave Mænd har deelet imellem sig og dog eenhver haft nok i sin Deel. Saaleedes dristede han sig til under mislig Forevendi[n]g af, at Kongen ved Conseilet var generet, at faae samme afskaffet, men sig tilvendt større Myndighed, end Conseilet nogen Sinde haver haft, hvilket jeg siiden nærmere skal viise. Dette af ham giorte forvovne Skridt, andsaae man for det andet af ham, som eengang ville brecke hans Hals og ved hans Ulycke giøres Ende paa Landets. Man saae een Geheime Cabinets Minister at have til Raadgivere de Folk, af hvilke man ej kunde spaae sig godt, dels fordi de ligesom hand og i samme Videnskab opdragne ej forstoede sig paa det, som de, som enten Statsmænd eller i anden Qvalitet paatoege sig, dels interesserede Projectmagere og nogle, som ville være mættede ligesom hand, om endskiøndt ej udi een saa høy Grad. Selv andsaae hand sig for den Person, som skulle befordre Danmarks og Norges Lyksalighed og Kongens Bedste, men alting maatte forandres, og det var ligemeget, om Forandringen var nyttig eller ikke, nok naar kun samme skeede. Han og hans Tilhængere søgte at vende op og ned paa alting. Den Embedsmand, som stoed op om Morgen, vidste ej, om det faldt Geheime Cabinets Ministeren ind at faae ham fra Brød inden Aften. Eet Bevis paa hands Dumdristighed, men tillige paa hans Intention at befæste sig, er, at han foreslaer sin Broder som Pro-

¹ KabO. 134, 1771 15. Juli.

fessor Matheseos udi Liegnitz i Schlesien til at være Deputeret for Financerne i Danmark og Norge, een Mand, som udi sin Videnskab som Matematicus kunde være god, skiøndt man mangler ingen af Landets egne i denne Science, men at forskrive ham til Deputeret for Financerne i Danmark, som een Mand, der nødvendig maatte være saa kyndig i samme, som en blind i Astronomien, kand aldrig have haft anden Hensigt end med samlet Magt at erobre Kongens Cassa, udi hvilken han gjorde adskillige betydelige og for sig og Adhærenter fordeelagtige Greb. Sig selv og sin[e] Compagnons glemte hand ikke; mange 1000, ja heele Summer af 60,000 R. bleve ved falsk List og Dristighed fravendt Kongens Cassa, mod hans kongelige Majestæts Minde [og Behag, alleene for at beriige sig selv og sine Tilhængere, paa det de kunde holdes udi god Luune imod ham. Derimod toeg hand aldrig i Betænkning, at skille andre Folk ved deres Indkomster, og for at det skulle være des smerteligere, saa skeede det gemeenlig paa een haanlig Maade. Med Cabinetsordres omgikes hand uredelig, hand udstædde dem uden Kongens Tilladelse, hand forestillede dem icke udi sin Orden, eller paa den Maade hand var pligtig med meere, som jeg nærmere allerunderdanigst skal demonstrere. Hans Forsæt var, som han og viiste i Gierningen, at tractere Nationen haardelig med Foragt og som Folk, der hafde ingen Sentiments. Hans egne Ord udi Svar paa Grev Brandts Erindringer, Litr. H. ere disse: Vous me reprochez, que j'inspire la peur a tout le monde, et vous m'en deviez faire compliment, parceque c'est la seule resource pour un etat enervé, affaiblié avec une Cour et tout un public intrigant et un maitre faible, peu respecté, et qui a le meme pachant¹ pour le changement que son peuple, og eet andet Steds: La bonté et les Complaisances ont été la source du maleur du Danne-marck. Litr. H. p. 5—6. Men hvad Under, at hand tracterede Nationen med Haardhed, naar han dristede sig til at giøre det imod den ypperste, som jeg herefter skal legge for Dagen. Man skulle tænkt, at Rigets Affaires hafde

¹ Skal være: penchant.

skaffed ham nok at bestille, men han paatoeg sig endviidere bestandig at være Medicus, efter hands Forklaring af Kierlighed for det kongelige Huus; hans kongelige Høyhed Cronprintzen skulle opdrages efter hands (her mangler mig Udtryck, til at give den rette Titul paa samme) Sentiments. Jeg skal siden finde ham, da jeg nu ikun saa kort som mueligt andbringer det i Aldmindelighed; men eenhver Mand som hafde Eftertanke fattede ikke hvorleedes, det kunde gaee godt i Tiiden, og at det syntes, ligesom Doctoren ville først betage Fyrsten sit Helbred, for at viise, hand var i Stand til at give ham den igien, med hvilken Prøve Rigerne ikke kunde være tiendt. De øvrige elskværdige høykongelige Personer, som hands List og Vold ej kunde saaleedes ramme, at de ej skulde nogen Sinde blive ham hinderlige i hands Fremgang (de høye Herrer Commissarier veed lige saavel som jeg, at jeg taler Sandheds Sprog, og jeg kunde med mange 1000de Vidner beviise den almindelige Sorg, som fandtes ved at se Kongens Hr. Broder, som visselig Kongens bedste Ven paa een besynderlig Maade separeret) saa man af ham med een Slags Ligegyldighed at andsees. Kongens Betientere skielvede for ham, imod sine egne Tienere var hand saa haard, at hand truede dem med Blaaetaarn; at de ikke var vante til at tiene stoere Herrer, bebreidede han dennem, hvorved hand sigtede paa sig selv, hvilket hand saa meget sickere kunde forestille, som disse enten ikke vidste eller eller ej torde erindre ham om hans forrige Tieneste, som vel kand være brave Mænds, men just ej stoere Herrers. Man kand i dette Stycke endog see hands Forvovenhed og extraordinaire Dumhed, thi han er icke alleeneste haard imod sine Tienere (som aldrig efter hands egne Principia kunde vente dem Employ¹, men leve af de Midler, som kunde vanke ved extraordinair Nefas efter eendeel Aars Tieneste), men han er endog saa uforskammed, at hand reprimenderer og lader reprimendere de Betientere i dens Nærværelse, af hvilken hand selv er een Undersaatt og den

¹ KabO. 82.

høye Persons Tieneres Medtiener. Hand melerede sig icke alleeneste udi de Ting, som han ej selv forstoed, men endog forestillede Folk til de Embeder og udi de Collegier, som vare dem ubekjendte, og fik dem indsadt i samme, hvoraf eendeel sluttede om ham, at hand ville giøre alting til eet Chaos, eller som Physicus viise særdeles Ting, saasom, at Landdyr vare bedst søvante, thi man kand ellers icke fatte denne Mands Foretagender; og som de ere galne, kand jeg ej heller forestille dem uden paa denne ridicule Maade, hvorved jeg erindrer og benytter mig af hands eget Indfald, som hand har brugt imod sin Konge: das ist ridicul. Sproget og Lovene i Landet foragtede hand, alting skulde være i det tydske Sprog for ham oversadt, hvorved Arbeidet blev dobbelt for andre, altsaa Affairerne ej saa hastig expederede, da det dog syntes, ligesom hand ville, at alting skulle gaae saa hastig som en Snellert¹. Lovene, som sigte til Ærbarhed og god Skick at vedligeholde, kuldcastede han, hvilke siden efter hans Fald ere sadte i deres forrige Kraft, hvilket er Beviis nock for mig i denne Post. Foruden de høye Ministres, saa bleve andre fornemme af Adel og Stand af ham tracterede med Foragt, hvorfore de ej heller kunde indfinde sig ved Hoffet, men droge bort til deres Godser og indskrænkede deres Levemaade, hvorved Kiøbenhavns Stad har tabt andseeligt ved deres Gaarders og Huuses Forringelse, Indbyggerne deres Næring ved mange Familiers Bortflyttelse, ja Udreise af Landet, hvorved Kongen har tabt udi sin Consumption. Kiøbenhavns Stad var hand ikke god, han syntes, den var for andseelig til at være een Stad i Dannemark, han ville derfor svække dens Andseelse og Magt, har og dristed sig til at betage dend de Stadens Indbyggere forundte Privilegier om ej alle saa nogle, hvilke Privilegier Forfædrene hafde erhvervet ved at vove Liv og Blod for deres Konge, det kongelige Huus og Fædrenelandet. Derimod søgte hand at amusere Pøbelen med adskillige Luftsyn og fri Natte-sviir samt andre Forlystelser og Kiødets Gierninger, som

---

¹ Bøsse (tyisk Schneller).

hand dog ville have saaleedes, at de kunde udøves uden Besmittelse. Det ville visselig blive aldt for vidtløftigt, at opregne alle de Galenskaber, som formedelst denne dumdristige Person ere sadt i Verk, og midt i aldt dette troer hand sig selv at være de Dania bene meritus, saaleedes at ham ej vederfares for stoer Ære, at blive dansk Greve. Dumdristigheden fremskinner udi alle hands Foretagender, agter sig værdig til at imodtage een saa stoer Ære, fordi hand i 2de Aar har haft Leilighed til i Dannemark at leve og opføre sig vederstyggelig. At vorde ophøyet udi saadan Stand har altid været eet Beviis paa Personens Værdighed i Fortieneste imod sin Konge og Rigerne, men her er det tout contrair. Man kand dog finde sig ud af dette paa denne Maade: Greve Struensee, som (omendskiøndt hand ej vidste, at der ere visse Tilfælde, hvor man nødes til at søge Rang for at exercere visse Rettigheder, som ej kand undværes) andsaae det, som man kalder Rang eller Carac- teer for noget, som ej burde søges om, men gives til særdeles destingverede Mænd, som ved deres Fortienester hafde gjort sig dertil værdige (ex gr. hands Broder, som blev Justiceraad¹ for hans Indsigt i Finanzvæsenet); altsaa naar hand blev Greve, maatte man deraf slutte, hvor stoere hans Fortienester hafde været. Den eeneste Ydmyghed, hand viiste ved denne Værdigheds Imodtagelse, var, at hand forskaffede sin Ven Cammerherre Brandt samme Værdighed, skiøndt denne ikke hafde saaleedes bekymret sig om Rigets Lyksalighed, som Grev Struensee; men som hand og Struensee kunde sige: vivimus ex raptō, burde de og være lige udi Æren, som udi Bytted. Saa uskyldig, som den Orden fra den høye Haand var, som stiftede den, saa modig een Hensigt har Greve Struensee haft, for derved strax at blive bæret med Ordenen af Elephanten. All denne hans Uforskammenhed midt udi hans største og meest glimrende Tilstand gjorde ham fornedret i alles Øyne, hands Lægedom for Staten blev andset for Qvak- salveri, hands Meriter bleve andset som døde Fluer udi

¹ C. A. Struensee blev dansk Justitsraad 1769 13. Novbr. (Kanc. Pat. Extr.).

een Apotequers Krukke. Selv kunde ej hand eller hands Adhærentere tie, deels da de ville viide forud, hvad mand almindelig talte eller ville tale om eet og andet, som skulle iværksættes, deels da de i fornøden Tilfælde ville sette sig enten i Forsvars Stand eller og at søge til Cronborg (thi udi Kiøbenhavn var intet godt at vente). Men Misfornøjelsen toeg saaleedes Overhaand, at der blev ynsket over ham saa mange Tusinde Millioners Ulycker og Forbandelser, som der var Brillanter udi den Guldplade, som sidder paa hands Løberes Hue. Disse Misfornøjelser over hands Opførsel kunde icke blive for ham skiulte. Greve Brandt (som udi visse Maader er at beklage med det Venskab, hand hafde faaet til Grev Struensee, men aldrig at undskylde) advarede ham; de daglige Pasquiller, som roullerede om Greven og hans Bande, som man altiid bekom om Morgenens Efterretning om, ligesom nu med Aftenposten¹, gjorde ham tilsidst uroelig. Garden til Hest, som var afskaffed, hindred ej meere som militaire Personer ham, Garden til Fods maatte afskaffes, thi disse var Landets Børn, hvorunder jeg befatter begge Rigerne, disse skulle afskaffes, det skeede og, og paa een Maade, som viiser, at Greve Struensee har endog i dette Tilfælde omgaaed sin Konge og Velgiørere som een Spitzbube. Den Opstand, som skeede Juleaften, gjorde ham lige saa opmerksom som frygtsom. Jeg skal nærmere herudover fremføre mine Beviiser. Da det kongelige Huus (ved hvilket hand var) kommer ind i Staden, seer man saadanne Andstalter føyede, at mand hafde at troe, det Kongen enten frygtede for sine Undersaatter, eller at Greve Struensee og Complot (om just icke at skille hands kongelige Majestæt i en Hast ved Livet) hafde i Sinde at fremstille sig som Protector for Rigerne, siden følgede Resten. Kiøbenhavns Porte skulle staae aabne bestandig², paa det de kunde være Tilflugt for de, som vare uden Byen og Udflugt for de, som vare i Byen i paakommende Tilfælde. Naar hands konge-

¹ Kiøbenhavns Aften-Post begyndte at udkomme 1772.

² KabO. 1754, 1757.

lige Majestæt kom til Residencestaden, skeede hands Giennemkiørsel som een, der flygtede for sine Fiender, alleeneste at ingen skulle nærme sig til Kongen, for at forestille ham deres velmeenende Tanker. Da hands, Hr. Grev Struensees Samvittighed (thi den findes altid hos eet Menneske) overbeviiste ham om, at hands Gierninger ville efter den Priis, som Landets Indbyggere, høye og lave, sadt paa dem, ikkun blive slet taxerede og belønnede, saa besluttede hand at vove alting til det yderste. Jeg maa underdanigst og oprigtig forsikre, at jeg icke veed, hvad hans Symbolum er, men af hans Opførsel maa troes, at det er ej uovereensstemmende med den Caractere, som gives paa den grækske Sinon: *fidens animi, atque in utrumque paratus, seu versare dolos, seu certæ occumbere morti*¹. Ved Indkomsten til Kiøbenhavn, efter at Livvagten var dimitteret, og Slotsvagten var forsynet med andre, som man gav, imod all Brug, Føde foruden deres Sold, som kommer mig for ligesom Intentionen af Tyven, som forestilles udi Fabelen at faae saadant Svar: *ista subita me jubet benignitas vigilare, facias ne mea culpa lucrum*². Da det rygtedes i Byen, at Greven havde farlige Andslage, da Indbyggerne vare fortrydelige over, at lade sig regiere af een Doctor medicinæ, da Doctoren frygtede selv for at blive af Pøbelen anatomeret (skiøndt ej metodice til sine Medcollegers viidere Erfaring), saa faaer hand saadan een Commandant i Byen, som skulle kunde kyvse med Stemme og Miner den ganske Bye, Canonerne skulle derfor være ladte. Hvad som skulle foregaae paa Slotted, naar eet almindelig Opstand skeede, kand man slutte sig til. Jeg troer icke, at man har intenderet at lægge Haand paa hands kongelige Majestæts allerhøyste Person til hands Livs Berøvelse, men saa fremt der hafde skeedt nogen Opstand, icke imod Kongen, thi alle veed, han er uskyldig, men imod denne uforskammede Greve, denne dumdristige Person, saa blev det jo een Følge, at hand og hans Tilhængere hafde, for at redde sig selv og vove det yderste, og hafde maattet for-

¹ Citat af Vergils Æeneide II, 61—62.

² Phædrus I, 23,7.

masteligen overfaldet Kongen, for at redde sig selv, og vidste Grev Struensee i saa Fald derefter sig tryk, som kand sees af hands Svar til Grev Brandt.

Det er visselig eet stort Kiendemærke paa hands, sc. Greve Struensees, egen Overbeviisning om, at hand har opført sig i Danmark som den allernederdrægtigste, dumdristigste og foragteligste Person, naar hand frygter for den Pøbel, han har søgt at insinuere sig hos, men det er paa den anden Siide eet stort Beviis paa, at den danske og norske Nation, uagted de undertiiden taaler det, som ej tør bydes andre, dog elske Gud, deres Konge og kongelige Huus, samt gode Sæder. Derfor kom og deres Ynsker og Sucke op til den, ved hvilken Kongerne regierer, som ej forgieltede den 3die Christians Bønner (da Landet og suckede over Grevens Tiid), som ved een vældig Arm, saa hastelig som i eet Øyeblik, gjorde Ende paa denne Forsmædelse for¹ Kongen, det kongelige Huus og Riigerne hafde maattet taale. Huor stoer Pøbelens Glæde var over denne Forandring og dens Misfornøjelse over det forrige, saaes den 17. Januarii, hvoraf Greven kunde lære qvam caduca sit ista felicitas. Hvor overvettes Glæden var over denne Forandring, bevidner Couren paa hands kongelige Majestæts Fødselsdag, hvor Oprigtighed for Landet og Kierlighed for Kongen mødte hverandre, og hvor endog den Undertrykte beegnede den frelste med eet kierligt Kys, som forglemmede deres egen Tilstand alleene af Kierlighed til Kongehuset. For den tilkommende Tiid, hvor dette mit Indlæg maaskee maatte komme for adskilliges Øyne, maa jeg erindre, at dette ikkun er een kort Fortællelse af hvad, som er passeret, men som jeg troer er nok til at give een fuldkommen Oplysning om denne Greves Misgierninger, og at min Paastand er conform med Loven appliceret paa hands Forbrydelser. Man maa ej heller legge mig til Last, at jeg ved een og anden Leilighed synes at have gjort ham ridicul, heldst udi een Action, som udfordrer den allerstørste Alvorlighed, da der er Forskiel paa een Minister,

¹ Formodentlig en Fejlskrift for »som«.

som kand have gjort eet Feiltrin, og paa een Markskriger, som vil være Minister og udi samme Landets Fiende, og derfor bør med Haanhed beegnes, som han haver beegnet andre. Men at Greve Johann Friderich Struensee og alle skal fuldkommen erfare, det intet er frembragt, som ere Beskyldninger uden Beviis, saa vil jeg da efter den mig allernaadigst tillagde Ordre og den udtagne Stevning fremføre mine Beskyldninger imod ham tilligemed Beviiserne. At opregne de Forbrydelser, som af ham ere begangne, ville blive eet alt for unyttigt Arbeide, naar man eftertænker, at Greven ikkun haver eet Hoved og at samme, naar det ved een Last er forbrudt, de andre Laster icke behøves uden til Overflødighed at andføres og beviises. Jeg vil derfor slutte min Deduction med disse Ord: Longa est injuria, longæ ambages, sed summa seqvar fastigia rerum¹.

I.

Haver Greve Johan Friderich Struensee tilsneeget sig den ypperste Dame i Landet, hendes Fortroelighed og det i saadan Grad, at den er gaaet over de Grændser, som ere sadte imellem Personer af uliige Køn, der ikke bør eller kand med hinanden forbindes. Da jeg er befaled at actionere Greve Struensee for hands Forbrydelser, og jeg andseer denne for een af de største, den første, som har styrtet ham udi de andre, saa setter jeg den og først frem, visselig den allerdumdristigste, og som ingen holder ham tilgode eller kand undskylde ham udi. Jeg fremlegger her ved Cammerfrøjken von Eibens eedelige Vidnesbyrd, Lit. D., ikke for at beviise det, som er meere end nok oplyst; men beeder underdanigst, at det maatte remarqveres, hvorledes Greve Struensee har søgt at være tilstæde, hvor der kunde gives Leilighed til at opnaae det, hand ynskede, og at den Ligeegyldighed, med hvilken han i Førstningen blev andseet af den Person, hvis Fortroelighed hand siden vandt, viiser det ej er ham, som er bleven fristed, men at hans

¹ Vergil: Æneiden I, 341—342.

umenneskelige Uforskammenhed, hans dristige, lumske og nederdrægtige Forhold har været mægtig nok til at faae det iverksadt, som Dyd, Opdragelse og Byrd aldrig hafde givet sit Minde til, og at hand derfor er saa meget mere strafskyldig, som han har søgt at komme til Ære ved andens Beskiemmelse. Til Beviis om denne af Greve Struensee forøvede allerhøystformastelige Gierning fremlegger jeg herved:

1. Eet Forhør holden over Greve Struensee, Brandt og Professor Berger, mærked Litr. A., begyndt den 20de Febr. sidstleeden. De første 218 Qvæstioner saavel som de den 21. Febr. formeerede 20 Qvæstioner fra 218 til 238 Qvæstion inclusive indeholde vel Greve Struensees Forklaringer om hands Omgang med denne høyeste Dame og hendes Fortroelighed til ham, men som han henregner alting til dette, at hun saaleedes ville have det, at han som Medicus kunde undskyldes og hun med; men hvorudi er dog ingen Tilstaaelse om factum, behøves derfor ej af mig at igiennemgaaes og beviises, eftersom der haves bedre Beviiser; men kand sees:

Litr. A. p. 1—33 Svarene og

Litr. a. p. 1—36 Spørgsmaalene,

og continuerer den 25. Febr. paa 240.—248. Qvæstion

Litr. A. p. 49—51 Svarene,

Litr. a. p. 40—42 Qvæstionerne.

Der haver Grev Struensee frivilligen og indvortes rørt aabenbare tilstaaet denne af ham forøvede allerhøyst formastelige Gierning. De Herrer Commissarier haver udi een saa magtpaaliggende Sag, foruden hans Bekiendelse, taget imod hands Haands Underskrift paa samme, hvorfore jeg og herved fremlegger bemelte Greve Struensees Bekiendelse af ham underskreven, 2det B. in Copia under Hr. Justitzraad Borchs Verification. 3die Hendes kongelige Majestæts Dronning Caroline Mathildes Declaration og Struensees Bekiendelses Sandhed, dateret Cronborg den 9de Martii 1772, Litr. C.

4. Cammerfrøiken von Eybens eedelige Vidnesbyrd og Svar paa den 36—37—38—39—40de Qvæstion, Litr. D. p. 8—10.
5. Grev Brandtes Forklaring den 22. Febr. sidstl., Litr. A. p. 36—41, i Særdeleshed pag. 40—41.

Dette bestyrkes endviidere med Professor Bergers Forklaring paa 13de og 14de Qvæstion Litr. A. p. 47 og 48, ligeleedes med eedelige Vidnesbyrd, som findes udi Litr. E. p. 1—103, af hvilke Vidnesbyrd erfares Greve Struensees skammelige Opførsel, og at hand uden Undseelse med den allerstørste Frekhed er gaaet frem udi sine Laster og i Besynderlighed udi denne, som man maa grue ved at tænke paa, naar man seer Personerne, som hand beskæmmer og foruretter og det saaleedes, at hand vil, den gandske Verden skal være bekiendt hans Foretagender; hans idelig Indløben endog uandmeldet, hands vedvarende Sæde, hands Udkørsel og Riiden, Gavers Givelse og Modtagelse bestyrker udi disse Vidners Udsigende hands Forklarings Sandhed, saa hand icke haver løyet paa sig selv.

Hand haver altsaa udi denne Post begaaet Crimen læsæ Majestatis udi høyeste Grad; han haver aabenbare handled imod den Troeskab, hand var Kongen sin Herre skyldig, imod den Ærbødighed, hand var Majestæternes Høyhed skyldig, hand har undraget Kongen den Fortroelighed, den Kierlighed og den personlige Sickerhed, som hands Majestæt, efter eet saa helligt og som for Guds Andsiget indgaaet og ham given Løfte, kunde vente sig; han har søgt at sette een Klik paa det kongelige Huus for at komme paa den Maade til Ære og Høyhed. Hvilken ærlig Mand i Landet, i hvor ringe hand end var, ville ikke holde sig høyst fornærmet, men hvor grusom er ikke den Tanke om saadan Fornærmelse imod de ypperste Personer. Een Misgierning, som Loven icke eendgang har supponeret, og som tillige var uandstændig at andføre, men er det Forgribelse imod Kongens Høyhed at laste Kongen eller Dronningen til Beskæmmelse, saa er det endnu større, i Gierningen at beskæmme Kongen og Dronningen. Jeg behøver udi denne Post ej at opholde Deres Excellence

og høye Herrer. Sagens Sandhed, Misgierningens Tilstaaelse kand icke nægtes, og Greve Struensee kand endog, forinden jeg slutter, læse sin Forbrydelse og den fortiente Straf udi Lovens 6te Bogs 4de Capitels 1ste Articul. Jeg begiver mig derfor til den

Ilden.

Haver Greve Johann Friederich Struensee ikke allene været viidende om, at hands kongelige Majestæt blev ilde af Greve Brandt beegnet, ja overfaldet, men endog raadet til saadant, følgelig hverken afværget det eller gjort Andstalt til, at sligt ej tiere maatte arrivere, men hand har og selv paa haanlig Maade beegnet hands kongelige Majestæt. I den imod Greve Brandt af mig forfattede Deduction, Beviis og Paastand erfarer Deres Excellence og høye Herrer, hvorleedes er tilgaaet, nemlig at hands Majestæt af bemelte Greve er bleven i sit Cabinet attaqveret, udskieldet og saaleedes beegnet, at Ihukommelsen af saadan Gierning aldrig burde være til. Man har ej, det mig er bekiendt, Exempel paa samme udi Historierne, vel destoverre paa Kongemord, men aldrig paa saadan nederdrægtig Gierning. At nu Greve Struensee om denne gruelige Gierning ikke alleeneste haver været viidende, men endog tilskyndet Greve Brandt til saadant og approberet hands Misgierning, beviises med følgende: Greve Envold Brandt forklarer, at, efter det var arriveret, at hans kongelige Majestæt hafde lovet ham Stockeprygl, haver Greve Struensee sagt til ham, sc. Brandt, samme Dags Eftermiddag Klocken 6 eller 7: jeg har foreholdt Kongen det, og hand har sagt mig: Brandt er een Cujon, hand har ingen Courage, og jeg vil slaaes med ham etc., Litr. F. pag. 312. Struensee sagde viidere til Brandt: hvad vil De nu gjøre? De maa gaae ind til Kongen een Aften og sige ham: De vil jo absolut slaaes med mig, her er jeg nu, vil De mig noget, saa kom, føyende til, at saadant var skeedt uendelige Gange med Greve Holk, Litr. F. p. 313. Da hand, sc. Brandt, kom tilbage fra Kongen, var Spillet begyndt hos Dronningen, og da Partiet var ude, gik Struensee hen til

Kackelovnen, da Brandt fortalte ham, hvad som var passeret, hvortil Struensee svarede: Nun ist dass gut, nu werden Sie Friede haben, es muss nur kein Mensch es wissen, Litr. F. pag. 318. Greve Struensee haver tilstaaet, icke alleeneste derom for i Vejen at have talt med Greve Brandt, men endog at have faaet Underretning fra ham om, hvad som var passeret, hvilket kand erfares af bemelte Greve Struensees Svar, Litr. F. p. 350 til 358 paa Qvæst. 402—412. At Greve Struensee selv manqverede den {Respect, hand var Kongen skyldig, sees endviidere deraf, at hand har tiltalt ham haardt, som erfares af det, som Vidnet Detlef Christopher Aabye har forklaret, Litr. F. p. 33. Wenn er nicht baden will, so kriegt er Schläge, item, samme Vidnes Udsigende ditto pag. og Litr. Ligesom derfore Greve Envold Brandt, som jeg haver viist, haver gjort sig skyldig in crimine læsæ Majestatis udi denne formastelige Gierning og haarde Omgang imod Kongen, som Greve Struensee endog lover ham Belønning for, naar det lyder saaledes udi hands Replique paa Greve Brandtes Erindringer betreffende den Haardhed, han maa tractere Kongen med: La reconnoissance que la reine vous aura si Vous reussissiez, et les marques incontestables que Vous en avez deja reçu, Vous en recompenseront, saa haver og Greve Struensee som Raadgivere, Tilskyndere og Medviidere ligeledes gjort sig skyldig udi samme Misgierning efter Lovens 6te Bogs 4de Cap. 1. og 14de Articul derfore at straffes.

III die.

Haver Greve Johan Friderich Struensee haardeligen tracteret Kongens Søn, hands kongelige Høyhed Cronprintz Friderich, saa det synes, ligesom hands Hensigt alleene haver været at faae Cronprindsen af Dage, eller i det ringeste saaledes at opdrage ham, at hand skulle blive udygtig til Regieringen. Foruden hvad som er saa almindelig bekiendt og blev seet af mange Mennesker, erfarer den høye Commission af Hans Henrik Majols Forklaring Litr. E.

pag. 70 og Gundel Marie Schønberg Litr. E. pag. 41, hvorleedes denne imod eet spædt Barn brugte Omgang er eet Foster af denne uforskammede og dumdristige Mands Hierne. Dersom hand ej hafde funden sin Regning ved at forblive Medicus, dersom hand ej selv hafde ordineret, hvad udi denne Begivenhed blev foretaget, kunde man indvende til hands Undskyldning, at Cronprindsens Opdragelse ej kom Maitre des reqvetes eller Geheime Cabinets Ministeren ved, men da det skeede altsammen efter hands Befalning, da hand som Medicus maatte viide, det umueligt kunde gaae and saaleedes at opdrage Børn. Jeg er vis paa, at Greve Struensee ej skal kunde viise mig Exempel paa paa saadan Maade at opdrage Børn, som den hand her har tilraadet; hand har derfor tilskyndet og forandstaltet saadant, enten af een særdeles Ondskab imod denne uskyldige Herre for, som jeg haver meldet, enten at rydde ham af Vejen eller og for at giøre Prøve paa, hvad Virkning saadan Opdragelse kunde have; men udi begge Tilfælde forgriber hand sig høyligen paa den høykongelige Person, da Cronprintzen ej bør være hands Læreklud. Jeg undseer mig veed at røre meere ved dette, og kand ingen Undskyldning gielde, om han, sc. Greven, endog ville beraabe sig (som og hands Ord ere faldne) paa de Umælendes eller Dyrenes Opdragelse eller Opfostring. Grev Struensee, som icke er saaleedes opdragen, har jo saa lasked een Krop, som om hand kunde være Vitellius; der er Forskiel paa at opføde Børn saa kielne, at der ej maa blæse kold Vind paa dem, at give dem aldt for fiin Spiise og at lade dem liide Sult og Frost. De Umælende bærer bedre Omsorg, og Grev Struensee faar aldrig den Ære at sættes i Classe med dem. Siden han derfor pretenderer at have Forstand, saa er dette af ham foranstaltet alleeneste af Overmod og Ondskab imod Kongens Søn, hvis Liv formedelst hands som Medici onde Raad har staaet i Fare, og da Gud hidindtil har holdt sin Haand over ham, saa er det ej Grev Struensees Ære at hand lever, men jeg formeener, at den som forvolder, at Kongens Børns Liv settes i Vove, er lige saa strafskyldig, som den der eftertrager

Kongens Børns Liv, og derfor fortiener efter Lovens 6te Bogs 4. Capituls 1ste Articul at andsees og straffes.

IVde.

Haver Greve Johann Friderich Struensee høyligen forset sig og begaaet crimen læsæ Majestatis, da hand har faaet sig tilvendt den kongelige Myndighed udi hands kongelige Majestæts Sted at resolvare og Resolutionerne at underskrive med hans Haand. Greve Struensees slette Hensigter med Kongen og Undersatterne fremskinner i Besynderlighed udi dette Stycke, skjøndt baade hand og hands Forfægtere (om nogen af disse sidste kand være til) andseer og maaskee vil andsee dette for uskyldigt. Greve Struensee formeener, at saasom hand icke agtede at foretage sig andet end det, som sigtede til Rigerens Lyksalighed, saa var der udi intet ondt. Men det første er bleven anderleedes beviist, og det skulle være fast utroeligt, at een Person, som aldrig tilforn har været vandt til Statsaffaires, kand paa 2de Aars Tiid troe at være beqvem til at styre 2de Riger, at hand andseer sig som den ærligste Mand i Landet, der har de bedste Hensigter med Kongen og Landet, og som ingen Religion haver, følgelig umuelig kand have andet end sine Forlystelsers Opfyldelse til Øyemed, vil indbilde een Nation som den Danske og Norske, hvilke besidde Eftertanke, at hand er den, som skal befordre hver Mands Lycke i Rigerne. Jeg skriver, det maatte holdes for utroeligt, dersom man icke saa fuldkommen var derom overbeviist.

Greve Struense haver begaaet saadanne Forbrydelser, som af den ringeste i Landet, der ikkun haver de meest almindeligste Tanker om gode Sæder og den Ærbødighed, man er sin Konge skyldig, andsees for de allerafskyeligste. Det er vidst, at een aabenbare Misgierning, som man kand tage og føle paa, andsees med den yderste Foragt imod den Person, som samme haver begaaet, saasom at stiaele fra sin Næste, at beføre hands Kone med viidere af samme

Beskaffenhed. Men under Venskabs Skin, under Forestillinger af Troeskab, af een sand Kierlighed for Landets Vel og uinteresseret i sin egen Post, samt til at spare Kongens Cassa, at faae Hænder i alt og med een uindskrænket Magt at regiere i Steden for Regenten, at gjøre sine Spitzbuberier glindsende (jeg kalder een Ting ved sit rette Navn), det er icke at forsvare. Greve Struensee forestiller, at Aarsagen til Conseilets Afskaffelse var, at hands kongelige Majestæt deels icke var fornøjet ved Rigets Tilstand, deels med den Gield udi hvilken Riget var, deels med at være generet ved Conseillet, og her udi ville Grev Struensee ej heller være hands kongelige Majestæt hinderlig. Dersom hands kongelige Majestæt var selv falden paa disse Tanker at afskaffe Conseilet, burde Greve Struensee vel icke sadt sig derimod paa saadan Maade, som hand animerede til Badet. Men det var hands Pligt at forestille Kongen sin Herre, hvorleedes hans kongelige Majestæt, som nys kommen til Regieringen, behøvede Raad, og om der ibland hands Raad vare de, som icke hafde hands Majestæts Fortroelighed, kunde der findes andre, at een Monarck, i hvor viis hand er, er eet Menneske, at Kongen af Dannemark vel icke var forbunden til at have Raadførere, men at det var til hands Ære og Nytte at have dem, og at hand, som var oplyst i den medicinske Videnskab, ej var skicket til at befatte sig med slige Ting. Enhver veed, at een Konge aldrig elsker Hyklerie; men der er og Forskiel paa at sige Sandheder, thi een Sandhed sagt paa en grov Maade er en Insulte og Bebreidelse, paa en stiklende Maade en Forhaanelse, men ligefrem med Ærbødighed og Oprigtighed gavnlige; det er een retskaffen Undersaats Pligt. Derimod er Greve Johan Friderich Struensee saa dristig, at hand vil paatage sig det, som har været mange Mænds. Jeg haver udi min historiske Fortælgning erindret, hvor særdeles dette forekommer alle, som veed, at mand hverken kand fløyte eller dandse sig til Kundskab om Riigernes Velfærdt. Hand erhverver den kongelige allernaadigste Befalning og Instruction for sig af

[14. Juli 1771]¹ til at være Geheime Cabinets Minister som sees Litr. F. pag.² Af samme Instruction, der blev Collegierne communiseret, erfarer mand, at Grev J. F. Struensee icke alleeneste førte Myndighed, som Rigets Store-Canceler ej tilforn har haft, men endog exercerede den lige saa fuldkommen, som hands kongelige Majestæt kunde øve samme; vel loed det sig tilsyne, ligesom alting dog alligevel dependerede af hands kongelige Majestæts Approbation, men naar man indseer det nøye, saa er det ikkun Spilfægterie og Taskenspillerie, thi naar alting skal afgjøres udi Cabinettet ved Greve Struensee, naar hands Ordre og Resolutioner skal gielde for Kongens, saa er det jo klart, at naar noget var forestillet og fra Cabinettet expederet, som var imod Forordninger og andre kongelige Resolutioner, hvilket igien skulde forestilles i Cabinettet til Forandring, saa dependerede det jo af Greven selv, og hvad Sickerhed hafde Kongen og Undersaatterne for, at ingen Uret af Cabinets Ministeren skulle begaaes, naar hand hafde Magt til selv at undersøge, at forsvare og stadfæste det, som hand een gang hafde forestilled og resolvered.

Greve Johann Friderich Struensee har ventelig, da han nød den Lycke, Naade og Ære at komme til det danske Hoff og at leve vel ved samme, andseet de danske og norske Undersaatter som Fæer, hvilke mand kunde tude sammen ved een Cabinets Resolution fra ham, hvilke mand igien kunde lade levere hen til Slagterbenken, uden at de torde knye, thi ellers kand mand ej fatte, hvorleedes hand har dristed sig til dette Foretagende.

Den, som vil paatage sig at dirigere Rigernes Affaires i Kongens Navn og Sted, maa jo viide, hvilke Pligter som ere Kongens imod Undersaatterne, og hvilke Undersaatternes imod Kongen. Det er jo een dum Læge, som ej veed, at i det menneskelige Legeme er Hierte, hvor samme er i Legemet, og hvad Deelee som haver Indflydelse i samme eller Sammenhæng dermed. Een, som ej ville agere Harlequin men conservere sin Ære, maatte dog først, førend at

¹ Datoen mangler i Forlægget. KabO. 134.

² Tallet mangler.

hand paatoeg sig Regieringen, viide, hvilke vare Regentens og hvilken Undersaatternes pligtige Skyldigheder. Hand kunde læse dem i Danske og Norske Lovs 1. Bogs 1. Capitul, samt udi Konge-Loven af salig og høylovlig Ihukommelse Kong F. 3tio den 14. Novb. 1665 underskreven, og her af erfare, at Despotismus icke tilkommer Kongen men Souverainitet.

Der er ingen af hands kongelige Majestæts Undersaatte, som udi mindste Maader opholder sig over, at Kongen regierer med een uindskrænket Magt, det tilkommer ham; men Konge-Loven er mand altied forvisset paa, hands Majestæt icke intenderer at forandre, og hvo som forestiller saadant, hand er een Forræder imod Kongen og Undersaatterne. Hvo som siger, at Kongen kand forandre Konge-Loven uden alle Undersaatters eller Stænders Villie hand er een Forræder, Hykler og Skielm. Konge-Loven, som Kongerne maa adlyde, og er *conditio sine qva non* paa deres og Undersaatternes Siide, kand icke af Kongerne forandres, uden at deres Herredømme tillige maatte kuld-kastes eller indskrænkes, [som den] har befalet¹; thi F. 3tius som *primus aquirens* kunde befale hands Efterkommere ej at maatte forandre Konge-Loven, som sees af bemelte Lovs 3die Articul pag. 3—4. Kongen deriverer ej heller sin Rett til Kongedømmet uden efter forbemelte høye Konge-Lov som een uforanderlig Grundvoldslov for Rigerne. Naar altsaa allerhøystbemelte Lov, nemlig Konge-Loven, byder: at alle Regieringens Ærinder, Breve og Forretninger skal udi ingen end udi Kongens Navn og under hands Signette udgaae, og skal hand altiid selv sin Haand underskrive, om hand helles er kommen til sine Myndige Aar, som sees klarligen af den 7. Articul pag. 25., og den 26. Articul udi bemelte Konge-Lov strængeligen byder og befaler: at dersom nogen, være sig hvem det kunde, skulle understaae sig at udvirke eller forhverve noget, som kunde i een eller anden Maade være Kongens absolute souveraine Enevolds Magt til Afbrek og Forfang, skal dog alt, hvis

¹ Stedet er forskrevet, men kan maaske suppleres, som foreslaet.

saaleedes skal være tilsagt og erlanget, holdes for usagt og ugiort, og de som sig sligt forhvervet eller tilsneeget haver, straffes, og de der Majestæten beleydigt og imod Kongens Eenevolds Herredømmes Høyhed groveligen sig forgrebet haver. Dersom Greve Struensee var saa dum, at hand aldeeles icke vidste Rigets Grundlov (skiøndt hand paatoeg sig at være dets, scilicet Rigets, Styrere), kunde maaskee hands Forvovenhed blive andseet med Straf af Rasphuus, Daarekiste eller Gabestok, men da hand har sagt at viide Kongelovens Indhold og Bydende, men meente, det intet betydede at tilvende sig Kongens Myndighed for at flaae Huden af Undersaatterne, saa haver hand i dette Tilfælde begaaet crimen læsæ Majestatis i høy Grad.

Ligesaa lidet som der maa gøres Forandring udi Kongens Arve-Regiering og absolute Magt paa en Maade, som er Kongen fornærmelig, ligesaa lidst maa det skee paa anden Maade, om det endog kunde andsees, ligesom det skulle være i Kongens Faveur. Kongeloven skal være uforandret. Greve Struensee kand derfor ikke indføre anden Regieringsmaade, end den, som eengang er fastsadt. Alle de Sminker, som Greve Struensee vil sette paa dette sit Foretagende, ere unødvendige her at igiendrive, Kongen kan icke eftergive denne Forvovenhed; Undersaatternes Ære, Liv og Gods er overleveret til deres Konges, Friderici 3tii Descendenters Eenevælde og ingen andens. Den derfor, som søger at tilbringe sig saadan Magt, forseer sig imod den Ærbødighed, han er Kongen skyldig. Men

Vte.

Om Greve Johan Friderich Struensee for eet Øyeblik kunde undskyldes udi dette, at hand tvertimod Kongeloven haver erhvervet saadan Magt, som hannem ved Cabinets Ordren af 14de Julii 1771 er tillagt, saa bliver hand dog strafskyldig, da hand icke reedelig haver opført sig efter samme Instruction, hvoraf mand seer tydelig, at hand ej har tilbragt sig denne Myndighed for at soulagere hands kongelige Majestæt, men alleene for at spille de

Roller, han havde foresadt sig til sin og sine Tilhængeres Fordeel og Conservation. At andføre alle de Intriguer, hand i dette Tilfælde haver begaaet, ville blive lige saa unødvendigt som vidtløftigt. Jeg formeener, eet Exempel er nok, og dersom Greven synes, at jeg har ej tilstræckelig beviist ham, at være een grov Misdædere, udi det som er andført allerede, kand hand blive tient med meere. Ligesom Greve Struensee var den, som forvoldte, at Garden til Hest blev afskaffed, saa skulle og Liv-Vagten ligeledes dimitteres fra den Post, udi hvilken de vare ved Slotted. Sagen havde denne Sammenhæng: Greve Struensee frygted, at hand eengang skulle bekomme det, som hands Gierninger fortiente, han maatte derfor see sig præcaveret. Landets Børn vare Torne i hands Øyne og Gierde om Kongens Huus, derfor skulle slige Hindringer ryddes af Vejen i paakommende Tilfælde. Hand udstæder derfor een Cabinets-Ordre den 21. Decbr. 1771 betreffende Guarden til Fods¹ eller Liv-Vagtens Afgang, om hvilket hands kongelige Majestæt er ganske uviidende. Disse Folk skulle stickes under de andre Regimenter, som Greven foregiver at være skeet af den Aarsag, at der skulle værè een Lighed imellem alle Soldater og Officeres, siiden de tiende een Konge. Men den rette Aarsag er, at Greven i ulyckelig Tilfælde for ham ej skulle have dem imod sig, som kunde assistere udi at tage ham ved Hovedet. Da nu denne Ordre var bekiendt, og Liv-Vagten icke ville finde sig udi at stickes under de andre Regimenter eller der, hvor de Associerede udi dette Complott commenderede, saa er det, at hand den 24. Decemb. Juuleaften faar saadan kongelig Ordre², at hands Majestæt allernaadigst bevilger Liv-Vagten, saa mange som ikke vil tiene, deres Afskeed, siden de icke vil gjøre Vagt med de andre Grenadiers paa Slotted. Een extraordinair dumdristig Gierning af Greve Struensee, som nærmere kand sees af følgende:

¹ KabO. 1517.

² KabO. 1519. 1520.

- Imo Har hands Majestæt aldrig vidst af Liv-Vagtens Afgang paa den Maade, den er og siden bleven etableret, hvilket viiser, det ej at have været med Kongens Villie.
- IIdo Har hands Majestæt ej underskrevet samme Ordre¹.
- IIIto Har Greve Struensee, da hand bekommer hands kongelige Majestæts Approbation paa Liv-Vagtens Dimission, forestilled, at de ej ville gjøre Vagt med de andre Grenadiers paa Slotted, hvilket var aabenbare usandt, men de ville ikke gaae ind under andre Regimenter.
- IVto Uagtet der fra den 21. til 24. Decemb. vare adskillige andre Ordres, som af hands kongelige Majestæt skulle approberes, saa har hand ej forelagt hands Majestæt samme, alleene for at faae ved den sidste Approbation den første af 21. Decbr. confirmeret, hand har altsaa handled falskelig, endog som Geheime Cabinets Minister, med de Ordres og Forestillinger, som dependede af ham at udfærdige og faae approberede, hvilket altsammen erfares Litr. F. pag. 15—16, Litr. F. 155—157, item Litr. F. pag. 28—33, Litr. F. p. 189—200, følgelig handlet imod Lovens 1ste Bogs 1. Capituls 1. Articul.

Vite.

Efter at Greve Struensee hafde faaet Raadighed over hans kongelige Majestæts Penge-Casser, saasom particuliere og den speciele Cabinets-Cassa, saa viiste hand at bringe sig samme til Nytte, som sees af Litr. F. p. 16—20 Qv. 88—107 incl. og Litr. F. p. 157—163 Resp. 88—107 incl. Det ville blive aldt for vidtløftigt at viise alle de Underfundigheder, som ere begangne. Commissionen pardonerer mig, om jeg icke erindrer her dem alle, og Greve Struensee

¹ KabO. af 24. Decbr. er underskrevet af Kongen, men den af 25. Decbr. om, at Vaaben og Uniform skal fratages de Gardere, som ikke vil tjene i Infanteriregimenterne, er underskrevet af Struensee, KabO. 1519—20.

kand icke klage over Forurettelse, at man just icke opregner alle hands Malversationer, heldst de er utallige. Hvorleedes han tager imod 10,000 Rd., 3000 Rd. til Nytaar forskaffer, for at Greve Brandt skal tie, ej røbe og styrte ham, Grevinde Holst, ventelig den forrige Ober-Præsidents Frue, een Gratification af 3000 Rd., siden hun hafde spillet sine Penge bort, skiøndt hands kongelige Majestæt naadig og retfærdig vegrede sig derved, thi 3000 fattige Koeners Spinds-Fordeele betalte hendes Vellyst; een Gratifikation efter den anden til Cammerherre Falchenskiold, det udvalgte Redskab i alle paakommende Tilfælde det Nødanker, paa hvilken den gandske Machine (thi saaledes nævner Greve Struensee sine Indretninger) beroede, og som vidste, at naar Grevens Herlighed creperede, mistede Obersten sit Regiment. Hvorleedes hand forskaffede sin Herr Broder Penge af Kongens Cassa paa Fundamente, at een Financier burde have Penge, paa det hand ej skulle stæle, thi dette er den rette Slutning af hands Forestilling og Forsvar, som sees Litr. F. pag. 24—26, Qv. 133—149 incl., Litr. F. pag. 182—186, Resp. 133—149. At Greve Struensee er saa stoer een Spitzbube, som nogensinde kand ringes ud og ind ved Messerne i Tydskland, kand jo eenhver erfare af denne hands Forestilling til at forskaffe sin Broder Penge og Embede. Jeg vil ej tale om, at Kongen skal betale Omkostninger paa een Persons Indrejse til eet Embede, som hand ej forstoed (min Gud, hvilken Forhaanelse imod saa mange brave Mænd, der meene Kongen og Landet vel). Men at foreslaae sin Konge sin Broder til Deputeret for Financerne, og at hand skal have 2000 Rd., paa det hand ej skal stæle samme Summa paa een anden Maade fra Kongen, det er jo extraordinair formasteligt og dumdrisdigt, samt gjør Greve Struensee paa det alleryderligste foragted; hvo kunde finde paa saadanne Motiver uden at prostituere sig selv, og at viise at man ej hafde udi sine Gierninger Æren, den sande Ære til Hensigt. Ligesom Greve Struensee har vidst at tilvejebringe sin Broder paa den Maade Penge, saa har hand og paa een anden Maade tilvendt sig og Fortroelige een andseelig

Deel og det paa følgende Maade: Da hand hafde erhvervet sig plenum Dominium over hands Majestæts Cassa, har hand, da hand vel erfarede, at hands kongelige Majestæt loed sig det ej være ligegyldigt, enten der var Penge i Cassen eller ej, forestilled, om hands kongelige Majestæt, siden der var indkommen Penge, ville allernaadigst skienke ham og Greve Brandt noget, ventelig under samme Forevending, som siden blev brugt for Broderen. Hands kongelige Majestæt forærede

sin Gemalinde	10000 Rd.
Greve Brandt	6000
Greve Struensee	6000
	<hr/>
i alt	22000 Rdr.

hvilket er rigtig, men efter at saadant Document var af hands kongelige Majestæt allernaadigst approberet, saa finder Greve Struensee, som kunde tage disse Penge af Kongens Speciel Cassa (thi hand skal ej kunde beviise, hvor hand har ellers taget dem), at sette eet Null til saaledes:

til Dronningen	10000
til Grev Brandt	60000
til sig selv	60000
	<hr/>
dette udgjorde ..	130000 Rd.

naar maa optællede samme og kom ej overeens med 122000, som det ellers kunde blive til, for nu icke at gjøre Forandring udi begge 2 Tallene, saa blev det saaledes indretted:

til Dronningen	10000
til Grev Brandt	60000
til ham selv	60000
til Falkenskiold	2000
	<hr/>
	132000 Rd.

Foruden at eenhver let kand see, at de tvende Nuller ere tilsadte, og af 6000 giort 60000, item at 2 Tallet er forandret til 3, saa er det tydeligt, det Greve Struensee selv

maa tilstaae tillige med Grev Brandt, at mand har største Aarsage til at andsee det for mistænkeligt, men det bliver unægteligt eet aabenbare Falsum, naar følgende eftertænkes: 1mo. har hands kongelige Majestæt selv declareret, at hand icke har skienket dem 60000 Rd.¹, 2do. var det besynderligt, at Kongen paa eet og det samme Documente skulle give 2de af sin Undersaatter og Tienere hver 60000 Rd. og ikkun sin Gemalinde 10000 Rd. 3tio. briste alt det Beviis, som Greven allegerer i dette Tilfælde, ham. Hvad som henhører til denne Postes Oplysning sees Litr. F. p. 20—24, Qv. 108—132, Litr. F. p. 163—172, Rsp. 108—132 og pag. 173 til 182 og Litr. F. pag. 5. Han haver altsaa foruden at fornærme hands kongelige Majestæt ved at berøve ham een saadan Capital, og i dette Tilfælde begaaet Utroeskab, forseet sig imod Lovens 6te Bogs 4de Cap. 10de Art.

VII.

I lige Maade haver Greve Struensee været Raadgiver, Medviider og Befordrer til, at den hendes kongelige Majestæt tilhørende kostbare Bouqvæt bestaaende af dyrebare Steene, som er taxered for over 40,000 Rd., men ellers af større Værdi, er bleven solgt for 10,000 Rd. i Hamborg, til Etatsraad Waitz overladt at bortsælge, skjøndt samme var noget, som icke burde Rigets Regentinde som een Prydelse fravendes, hvilket alt sees Litr. F. pag. 49—51, Qv. 302—313, Litr. F. pag. 241—244, Rsp. 302—313, herudi haver hand icke alleeneste handlet utro, da saa kostbart Stycke icke alleeneste er bortsolgt, som det heeder for Skamkiøb, men at det var unødvendigt, saaledes at bortsælge eet Pretiosum til Prostitution for Ejeren.

VIII.

Paa det at denne og andre hands Intriguer og skammelige Foretagender ej skulle komme Kongen for Øyen,

¹ Se S. 7; smlgn. S. XXXIII.

saa loed hand befale¹ at de Breve, som kom til Kongen, skulle leveres til Cabinettet, paa det hand kunde være den første, som alting maatte kiende, for i fornøden Tilfælde at tage de Messures, som vare fornødne til hands Sickerhed og sine Intriguers Udøvelse og Forsvar, hvilket sees Litr. F. pag. 203—210, Rsp. 185—193 incl., Litr. F. pag. 34—36.

IX.

Endelig da hand, Grev Struensee merkede, at det ej kunde gaae godt, og at det ville bryde ud imod ham, saa søgte hand at forsvare sig. De, som hand frygtede for, vare afskaffede; Borgerskabet stoed tilbage, men dem meente hand lett at kunde skrække; derfor, efter at hand hafde faaet een anden Commandant i Staden, gav hand Ordre til, at Canonerne skulde være i Beredskab². Vel nægter hand saadant, men alleene tilstaaer, at have talt med Generalmajor Gude om i paakommende Tilfælde at have alting færdig, som kunde sigte til god Orden. Men naar man betragter, at saadant behøves icke, siden i Kiøbenhavn altied er føyed saadanne Andstalter, saa sees det, at denne usædvanlige Ordre er een Virkning, enten af den Frygt, Greven hafde for hands onde Gierningers Belønning, eller og den hafde Hensigt til een, som hand ville giøre og skulle forsvares, dette sees Litr. F. p. 211—217, Litr. F. p. 36—38, at hand, naar hand ej kunde forsvare sig, har villet rømt og taget een med sig, kand man see Litr. E. p. 33 og pag. 41—52.

Jeg formeener hermed at have noksom overbeviist Greve Struensees allerhøyeste Forbrydelser imod hands kongelige Majestæt, det kongelige Huus og Riigerne, og at hand i mange Maader haver begaaet crimen læsæ Majestatis, hvorføre og min Paastand bliver, at Greve Johan Friderich Struensee maa for sine begangne Forbrydelser vorde tildømt at have sin grevelige Værdighed, samt Ære,

¹ KabO. 1771 23. Decbr., 1307 og 2097.

² Se Side XXXIII ff.

Liv og Gods forbrudt, samt efter at hands Vaaben af Bøddelen er sønderbrudt, hands høyre Haand af hannem levendes afhugges, Kroppen parteres og legges paa Steile og Hiul og Hovedet med Haanden at settes paa een Stage, saa og at hands Midler skal vorde Kongen hiemfalden, og hands Livsarvinger, om hand nogen haver, at miste deres Stand og Stamme. Og saaleedes indlades Sagen under Dom. Jeg er

Deres Excellenses
og høye Herrers
underdanigste Tiener
Fred. Wilh. Wiwet.

Khavn. d. 21. April 1772.

VII.

F. W. Wiwets Aktionsindlæg imod Enevold Brandt.¹

Betreffende den anden Hovedperson, Greve Enevold Brandt, da kand mand vel just ikke sige om ham, at hand har paataget sig det, som hand ikke forstoed, men hand har paataget sig det, hand ikke burde paatage sig. Hvorleedes hand, efter at have været fra Hoffet dimitteret, igien er kommen til samme, har jeg underdanigst viist at være skeet ved Grev Struensees Forandstaltning, som den der behøvede een, paa hvilken hand kunde forlade sig, der var ham forbunden, og som hverken skulle røbe Struensees Foretagender eller tillade andre at aabenbare samme. Hans Post var altsaa, at give Agt paa aldt, hvad hans kongelige Majestæt foretog sig enten i Ord eller Gierninger, at forhindre, ingen maatte komme til Kongen uden de, som var Partiet nyttig. Cammertienernes Opvartning blev forkortet, derimod skulle Kongen hver Morgen have Opvartning af een Doctor, som skulle give ham Pulver, uagted hands Majestæt aldeeles intet feilede, og, som Cammerlaqvais Torp Litr. F. pag. 52 har sagt, at hands kongelige Majestæt var lige

¹ C 1. — Tidligere trykt hos Høst S. 81—88, Flamand S. 547—561 og i tysk Oversættelse Jenssen-Tusch S. 327—335.

saa frisk som forhen, uden hand forlangte Doctorsens Opvartning. Denne Doctor, nemlig Professor Berger, som var Grev Struensees og Brandtes udvalgte Redskab, og som icke er at tvivle paa og gik frugtsommelig med een stoer Ærespost i Dannemark, loed sig bruge til at incommodere hands Majestæt om Morgenen. De 2de andre Livmedici, Etatsraad Berger og Piper, lode sig ej formaae til slige unyttige Gierninger, og følgelig ser man, at Professor Berger ej kom for hands Majestæts Helbreds Skyld, men alleeneste for den Tiid skulle om Morgenen passeres med ham, som een Fortroelig af Greverne. Det er vidst icke at fatte, hvorleedes Grev Brandt, som man maa tilstaae har Forstand, og som kunde være Kongen og Landet til Nytte, som er Landets Barn, kand lade sig overtale til at være een Bevogtere af Struensees Foretagender. Man kand ej heller finde ud, hvad der har bevæget ham til, som een Person af Stand og Familie, at tilsiidesette den Høyhed, som ellers viises imod Folk af mindre Stand, uden det er skeedt af een umættelig Begierlighed til Ære og Rigdom, og at hand i dette Tilfælde har opført sig saaledes, som de der handle og hæle med Tyve.

Naar Greve Brandt, som hand siger og, som hand skriver, ynskede at forlade Hoffet, at reise bort og alleene beholde 100 Rd., efterdi hand indsaae, at det var ej noget, som var ham tienligt, hvorfor forblev hand? Hvi sagde hand icke til hans Majestæt, at hand ej længere ynskede at forblive? Hvad skulle bevæge hands kongelige Majestæt til at tvinge sig Oppassere til? Det er altsaa ikkun Udflugter, hvad Greve Brandt forestiller, og hvad hand udi sine Erindringer til Greve Struensee haver andført, er icke hands Alvor, men Trudseler imod bemelte Struensee, som skulle effectuere det, som Grev Brandt attraaede, hvilket man og kand see, siden Grev Struensee, synes at give gode Ord. Thi dersom Grev Brandt andsaae den Tilstand, udi hvilken hand var ved Hoffet, for eet Helvede, som hand skriver, saa stoad det til ham selv at blive salig ved at tage sin Afskied, men det har aldeeles ej været hands Alvor. Han er derfor ej at undskylde, som

paatoeg sig saadan Post, som hand selv giver tilkiende: Mais je le force de vivre avec moi, et, pour comble de disgrace, je suis encore obligé a le traiter durement, a ce qu'il appelle, pour qu'il ne devienne insolent vis a vis de la reine, et si cela arrive par hazard, j'en porte la faute, cela tout seul est un enfer. Udi denne hands Station hos hans Majestæt Kongen er hand befunden udi disse Hovedforbrydelser.

Imo.

Haver hand med frie Hue og Raadførsel indgaaet til Kongen, hands Herre, der udfordret hands Majestæt, udskieldet Kongen, overfaldet, slaget og bidt ham. Det er visselig uhørligt, og jeg maa sige om denne Gierning: animus meminisse horret luctuqve refugit; dog er den saaledes passeret, og herom er Grev Brandtes egen Tilstaaelse bekræfted med Vidners Forklaring.

Greve Brandt haver for Commissionen bekiendt, at efter hans kongelige Majestæt een Dag ved Dejuneeen hafde sagt noget, som Grev Brandt holdt for fornærmende ham, samt kasted een Citron efter ham, og Greve Brandt raadførte sig med Greve Struensee, som opmuntrede ham til at gaae ind til Kongen og fordre Satisfaction, er hand, efter at hand i Forvejen hafde lagt i et Claveer i Kongens Forgemak een Jagtpidsk for dermed at true Kongen, indgaaet om Aftenen til Kongen i hands sc. Kongens Cabinet og der udfordret Kongen, andgreet og udskieldet ham. Saadant sees af hands egen Tilstaaelse Litr. F. pag. 309 til 322. Denne hands Tilstaaelse er endviidere bestyrket med hands kongelige Majestæts eegen Declaration til Cammertieners Sleth¹, som om Morgenen kom ind til hans Majestæt efter at Overfaldet var skeet om Aftenen, og som saae, Kongen var reven paa Halsen. Litr. F. pag. 34—38. Cammertieners Brieghels Forklaring Litr. F. p. 38 og 42. Herr

¹ Se S. XXIII ff.

Cammerjunker Schachs Forklaring¹ om denne afskyelige Passage Litr. F. p. 59—61. Cammerlaqvais Torp² Litr. F. p. 49—52. Den sorte Dreng Moranti, hands Forklaring Litr. F. p. 45—47. Ligeledes Jurgen Hansen, Risballe Gelius, hands Forklaring Litr. F. p. 47³. Greve Struensees Forklaring Litr. F. p. 225—227. Af aldt dette er det udisputerelig fuldkommen oplyst, at Grev Brandt har lagt sin Haand paa Kongen, til at fornerme hands Majestæt. Een grusom Gierning, som Kong David taler om i 2den Samuels 1. Cap. 14.—15.—16. Vers: Hvorleedes frygtede du ikke at udrecke din Haand til at forderve Herrens Salvede, dit Blod være over dit Hoved. Grev Brandt har vel deels søgt at undskylde denne formastelige Gierning, ved at foregive, at saadant mange Gange var arriveret hands kongelige Majestæt af Grev Holck og Warnsted, deels at hans kongelige Majestæt hafde eftergivet Brandt denne Forbrydelse. Men for det første, om man for eet Øyeblik ville sette, at saadan formastelig Gierning var begaaet af Grev Holck og Warnsted, saa kand den derfor ikke undskylde Grev Brandt, som icke bliver dertil berettiget, fordi een anden uden Straf har begaaet det samme forhen. For det andet har hands kongelige Majestæt aldrig eftergivet ham denne Forseelse, thi de af mig andførte Vidner forklare, at hands Majestæt siden den Tiid ikke kunde liide Brandt, at hands kongelige Majestæt bar siden Frygt for at blive overfaldet af Brandt, at hands Majestæt derfor sloeg den Natt Dørene i, som ej var skeet tilforn, hvilket giver tilkiende, at hands Majestæt icke hafde eftergivet Grev Brandt denne Forbrydelse, ligesom og hands kongelige Majestæt haver her for Commission ved Cammerjunker Schach ladet tilkiendegive Grev Brandtes Opførsel, som ikke var skeet, naar hands Forseelse var ham pardonneret. Uagted saadan Opførsel imod sin Konge aldrig kunde undskyldes, om den endog var skeet udi det Øyeblik, der Greve Brandt

¹ Se S. XXVI ff.

² Se S. XXV.

³ Drengenes Forklaring S. XXII.

holdte sig for at være fornærmet, og det skulle synes, som hand, forleedet i Hidsighed, hafde gjort det, var der dog dog noget at siige; men nu da hand med Overlæg og koldt Blod gaaer ind til sin Konge, udviiser de, som vare tilstæde, at ingen Vidner skulle være om denne uhørlige Gierning, slaauer Døren i, at ingen skulle komme til Hielp, griber sin Konge om Halsen, truer ham med Døden, og da hand endelig slipper Kongen, som maa beede for sig, truer ham, at een anden Gang, skulle det ej gaa saaleedes til, udskielder sin Konge, som hand selv maae tilstaae, saa er der intet i nogen Maade at siige til hands Undskyldning, men hand er een Dødsens Mand og een af de groveste Misdædere, som nogensinde har betraaed Jorden. Hand har handlet imod sin Eed, thi hand er forbunden til at vove Liv og Blod for sin Konge og til hands Forsvar; men tvertimod samme Eed overfalder hand sin Konge, og saaleedes at Kongen bliver blodig; at hand foregiver, det hands kongelige Majestæt skulle først have andgrebet ham, siger intet til hands Befrielse og Undskyldning, med mindre det hafde skeet paa den Tiid, da hands Majestæt var opbragt imod ham, og hand hafde værget sig alleene, som kunde være menneskeligt, skiøndt dog ikke tilladt een Undersaat imod sin Konge. Men, da hand gaaer ind til sin Konge, hvor hand paa den Tiid ikke hafde at bestille, alleene for at sige Kongen Duriteter, da hand gaaer ind for at skræcke sin Konge, da hand udskielder ham, da hand trodser Kongen, saa har hand ingen Frelse udi den Forklaring, at Kongen skulle først have andgrebet ham. Eenhver Mand i sit Huus, der saaleedes blev beggnet, tror jeg visselig, hafde Ret til at give den Stockeprygl, som kom ind i hans Stue og prostituerede sig, meeget meere Kongen; om hands Majestæt hafde fældet ham paa Stedet, hafde det været hans fortiente Løn og var noget, som baade for Gud og Verden kunde forsvares. Greve Brandtes øvrige Opførsel imod hands kongelige Majestæt, saasom med at gaae ind udi sin Pudderkiole, med sin Hatt paa Hovedet, at være inde hos Kongen, at komme fløjtendes ind i Kongens Cabinet, ere visselig een

Opførsel, som ingen Herre kand taale eller andsee med LigeGYldighed af sin Tiener, meget mindre een Konge af sin Undersaatt. Grev Brandt undskylder vel samme med, at hands kongelige Majestæt deels saaleedes ville have det, deels at det var skeet i de forrige Oppasseres Tiid endnu meere indifferent. Men det første viiser hands kongelige Majestæts Mildhed og Lemfældighed, der icke har villet sagt dem, hvad de selv burde viide, og det sidste kand ej berettigede dem, thi fordi min Formand var en Tølper, skal jeg derfor ej være dett. Jeg kunde i disse Tilfælde opregne adskillige Exempler paa Greve Brandts slette Forhold med at tractere hands kongelige Majestæt foragtelig, men da det stoere Crimen opluger alle de andre, er det unødvendigt saadant viidere at andføre for icke at giøre det vidtløftigere end behøves. Crimine ab uno discimus omnia. Jeg begiver mig derfor til Greve Brandtes 2den Hovedforbrydelse.

IIdo.

Haver Greve Brandt handlet imod den Troeskab, hand var Kongen sin Herre skyldig efter den Eed, hand hannem, sc. Kongen, svoret og aflagt hafde, idet hand har været viidende om den utilladelige Fortroelighed og Omgang, som Greve Struensee hafde erhvervet sig med den Person, hand var Ærbødighed og Kierlighed, men icke Elskov, skyldig. Grev Brandt tilstaaer saadant, og at Grev Struensee hannem dette haver betroet, som sees af hands Tilstaaelse Litr. A. p. 40—41. Vel haver Grev Struensee udi hands Declaration Litr. A. p. 50 icke saa aldeles villet tilstaae Grev Brandtes Udsigende, men herom kand aldeles ingen Tvivl være, naar mand Imo betragter, at Grev Brandt just skulle være hos Kongen, oppasse ham, forhindre andre at komme til Kongen, paa det Greve Struensee 2do skulle med saa megen meere Tryghed spille sin Rolle; hvad skulle bevæget Grev Struensee til at deele med ham Bytted, og at hand skulle stige lige med ham i Ære, uden dette at hand skulle være troe, taus og paapasselig;

at Greve Brandt haver vidst all den utilladelige Fortroelighed, bestyrkes end viidere med Greve Struensees Replique paa Greve Brandtes Erindringer Litr. H. p. 14 saaleedes: Je n'ai partagé avec personne, la confiance que je Vous ai donné, Vous êtes le seul qui possede mes secrets, et à qui je m'explique sur tout les objects sans reserve. Det er Greve Brandt som Undersaatt i Aldmindelighed, men som kongelig Betient, dansk Greve og Cammerherre i Særdeleshed paalagt efter Lovens 1ste Bogs 1ste Capituls 1ste Articul, at forfremme Kongens Gavn, hans Skade af yderste Formue at afvende. Der paalaae ham altsaa 2de Pligter, enten at aabenbare det for Kongen eller og at foreholde Vedkommende, at saadant ikke burde skee, at fraaade eet saa afskyeligt Levned, og true at aabenbare det for Kongen. Jeg synes at kunde høre een oprigtig Ven af Kongen og Kongehusets Ære at tiltale Greve Struensee i denne Tone: Forvovne Forræder og du meest uforskammede iblandt det menneskelige Kiøn, som bør haade erkiende og ære Overmagten og Majestæten, vend af fra din Uforskammenhed og viid, at jeg endog ved Fødselen er forbunden til at afværge aldt, hvad som er Kongens Huus og Familie til Vanziir. Jeg troer, at saadant hafde udvirket meere end alle andre Memoires, men Ulycken var, at der vankede Penge, som cujonerede Grev Brandt, der icke ville sige: Bliv fordømt med dine Penge. Jeg indseer lettelig, hvad mig kand svares, nemlig: hvorføre gjorde andre det icke? Ja, hvorføre gjorde icke Kongens Generalfiscal det? Men hertil repliceres: der var ingen, som vidste det saaleedes som Greve Brandt, der var ingen, som saaleedes var om Kongen som hand; hand holdt alle fra Kongen, just paa det at hands kongelige Majestæt icke skulle faae nogen Kundskab fra een eller anden, men hands Pligt var det, som var om Kongen, som vidste alting til Punckt og Pricke. Dersom hand vil indvende, at saadant ej tilkom ham, skiondt hand maa tilstaae, at have haft det samme i Sinde imod hands Fortroelige Greve Struensee, som siden den 17de Januarii arriverede dem begge, saa kand han lære af Cancelleraad Blechenberg og Frue samt Frue Schytte

og Buch¹, hvad der var hands Pligt, og hvad han burde gjort, men da hand icke alleeneste saadant haver efterladt, men endog befordret aldt det, saavidt det stoed til ham, ej at blive for Kongen aabenbaret, saa da Greve Struensee formedelst denne Last er befunden at have forgrebet sig imod Kongens Høyhed, saa bliver og Greve Brandt som Medviider at ansee paa samme Maade efter Lovens 6te Bogs 4. Capituls 14. Articul.

III die.

Ligesom Greve Brandt haver viist sin Utroeskab imod sin Konge udi foregaaende Post, saa har hand end ydermeere beviist det udi efterfølgende og ved at have colluderet med Grev Struensee i at fravende hands kongelige Majestæts Cassa adskillige andseelige Summa Penger. Det er meget let for een Person, som daglig er om sin Konge, og meget meere for een, som saaleedes er om ham, at ingen anden kand komme til, at beriige sig; men saadant Forhold er ej saa lett forsvaret, om endog Monarchens Samtycke er dertil, thi man bør ligesaaliidet misbruge sin Konges Naade udi Tilfælde, som andrøre Penge, som Bestillinger. At oppebærge een Summa Penge af 70,000 Rd. udi een saa kort Tiid, fordi hand haver generet Kongen, oppassed ham icke til hands Forlystelse, men til hans og andres Fortreed, synes at viise Forvovenhed og Uforskammenhed samt ingen Eftertanke. Een saa andseelig Summa Penge for intet paa een Tiid, da Landet er i Gield, da 70,000 Mennesker dertil i eet Aar maa contribuere af deres Fatigdom og spare fra deres Mundportion, blev visselig icke imodtaget af den, som ville viise sig een Patriot. Hans kongelige Majestæt har ej heller skienket Greve Brandt

---

¹ Der hentydes til den Spionering, som fra Dronningens Omgivelsers Side iværksattes imod hende og Struensee; Slotsfoged Daniel Blechingbergs Hustru var som Christine Sophie Frederikke Bruun Kammerjomfru hos Dronningen indtil 1770 og Raadmand Balthasar Schiøtts Hustru Anna Charlotte Margrethe Horn var Kammerjomfru til 1771. Fru Buch var formodentlig gift med Dronningens Frisør, som hed Buck.

saadan Summa, men Greve Struensee, som af 6000 Rd. haver giort 60,000 Rdr., haver tilvendt ham disse. Jeg fremlegger herved under Litr. G. de til Greve Brandt formerede Qvæstioner udi denne Materie pag 4 et 5 Qvæstio 38 til 50 og Svarene Litr. F. pag. 265—270. Af samme sees, at Greve Brandt skal have bekommet først 10,000 Rd. derefter 60,000 Rd., skiøndt han ickun siger 50,000, endelig 3000 Rd. til Nyeaar foruden 300 Rd. Greve Brandt maa selv tilstaae, at det kommer ham besynderligt, ja ganske suspect for, saaleedes som det Document findes kvalificeret, hvor disse 60,000 Rdr. ere førte til Udgift, og som jeg underdanigst udi denne Post imod Grev Struensee haver oplyst. Greve Brandt negter ikke at have imodtaget Pengene, tilstaaer, ej derfor at have givet Qvittering, vel at have tacket Kongen der for, dog ej nævnet Summen. Naar det, som jeg haver andført i denne Materie imod Greve Struensee, tages udi Betragtning, saa kand det aldrig kaldes i Tvivl, at jo Greve Brandt har været Medviidere udi denne formastelige Gierning og altsaa giort sig skyldig in crimine falsi.

Disse ere Greve Brandtes Hovedforbrydelser for hands egen Person, foruden at hand haver taget Deel med Greve Struensee udi alle de Ting, som denne sidste paafandt, har haft sine Fortroelige og Redskaber til at iverksette aldt det, som Greve Struensee ville have, og icke efter sin Eed og Pligt søgt at afvende aldt det, som var, og hand kunde selv fatte ville blive høyst skadeligt, hvilket aldt, jeg formeener er unødvendigt her at andføre, som det er denne høye Commission bekiendt og til min Paastand at nedlegge haver Beviis nok, hvorfor den og her ved saaleedes underdanigst fremsettes:

At Greve Cammerherre Envold Brandt, som icke alleeneste haver tilsiidesadt den allerunderdanigste Ærbødighed, han var Kongen sin Herre skyldig, men endog dristed sig til at indgaae udi hands Majestæts Cabinet, der ikke alleeneste ilde tiltalt allerhøystbemelte hands kongelige Majestæt, men endog vovet den allerformasteligste og uhørte Gierning at legge Haand paa sin Herre Kongen, Guds

Salvede, hands kongelige Majestæt til Fornærmelse paa hands allerhøyeste Person, men endog i andre Maader sig utroe imod hands kongelige Majestæt haver forholdet og imod sit bedre Viidende i mange Maader derudi samtyckt, endog hands kongelige Majestæt hannem megen Naade hafde beviist, og hand tilmed var een indfød Dansk, skal ifølge Lovens 6. Bogs 4. Capituls 1. og 14. Articul vorde tildømt at have sin grevelige Værdighed og Cammerherre Embede forbrudt tillige med Ære, Liv og Gods, saaleedes at naar hands grevelige Vaaben er af Bøddelen sønderbrudt, hands høyre Haand af hannem levendes afhugges, Kroppen parteres og legges paa Steile og Hjul og Hovedet med Haanden settes paa een Stage, hands Midler at være Kongen hiemfalden, og ifald hand skulle have Livsarvinger, de da at miste deres Stand og Stamme, og saaleedes indlades Sagen under Dom. Jeg er

Deres Excellences og samtlige
høye Herrers
underdanigste og ydmyge Tiener
Frid. Wilh. Wivet.

Frhavn. 21. April 1772.

VIII.

P. Uldalls Forsvar for J. F. Struensee¹.

Pro Memoria.

Den Befaling, hans Majestæt under 23. Martii sidstleden allernaadigst har tillagt mig, paaegger mig efter Loven forsvarligen at udføre denne Sag for Grev Struensee. Det er denne Pligt, jeg med ald den Moderation, som Greven, i at forsvare sig, er sine Dommere skyldig, skal stræbe nu at opfylde.

Blant de Ulykker, han for nærværende Tid er om-

¹ C 1 med en Skriverhaand. — Tidligere trykt hos Høst S. 89, i Schriften in Sachen des Gr. Str. (i tysk Oversættelse) S. 45, Flamand S. 469—492 og Jenssen-Tusch (tysk Oversættelse) S. 282—295.

spendt af, møeder en, der er desmeere smertende, jo mindre han forud hafde, ventet den. Dette bestaaer i den Foragt og Latterlighed, Hr. Generalfiscalen søger at kaste paa hans Handlinger.

At man af alting uddrager Anledning til at finde ham skyldig, er en, skjønt vanhædlig, saa dog naturlig Følge af den Tilstand, hvori han befinder sig. Men at hans udvortes Omstændigheder, hans Fødsel og første Stand, hans Tænkemaade, endog i Tilfælde, hvor den har været rigtig, skulle underkastes Forhaanelse, derfor troede han at være beskiermet, om ikke ved Medlidenheden imod en Ulykkelig alleene, saa dog ved den Naade, Kongen engang har værdiget hans Person, og det Bifald, allerhøystsamme har givet de politiske Principiis, hvorefter han handlede.

Der er næsten ingen Omstændighed, i hvor ligegyldig den end er, der jo maa tiene Generalfiscalen til at giøre Grev Struensee odieux.

Han kaldes en Fremmet, skjønt han ved sin Faders Emploi i Holsteen i sin Ungdom blev en kongelig Under-saat.

At han ej er Sproget mægtig, er vidstnok en Mangel, men som har været fundet hos adskillige Ministrer og aldrig før er gjort til et Crime d'Etat. Har han Deel i Cabinetsordren, som indskrænkede Caracteerer, og hvilken endnu subsisterer, da troer jeg, at ingen Patriot har nægtet eller endnu nægter dens baade Fornødenhed og Nytte. Og passede Caracteer af Justitzraad sig ej paa en Mathematicus, som Grevens Broder var, kan saadant ej skrives paa Grev Struenses Regning, efterdi hans Broder var Justitzraad, længe før han kom herind¹.

Lige indtil Religionen, den eeneste Trøst i hans Vandhæld, agtes hand ej engang værdig til at have den.

Jeg maatte blive for vidtløftig, hvis jeg skulde undersøge alt, hvad der saaledes inter generalia i Hr. Generalfiscalens Indlæg uden Grund fremføres. Enhver veed, at

---

¹ C. A. Struensee blev Justitsraad 1769 13. Novbr., han kom til København 1771 25. April.

denne Maade at beviise paa, ved at gjøre en Ting latterlig og forhadt, ej er conclusiv, efterdi der intet er til, hvorpaa jo fra en vis Side kan kastes Ridicull; de fleeste af Generalfiscalens Imputationer i denne Tilfælde ere desuden uden for det, som hans Majestæt Kongen har befalet, under denne Commission at skulle afhandles.

Det er for Forbrydelser imod Landets Love, at Grev Struense skal tiltales og dømmes, og hvori jeg har at forsvare ham.

Af saadanne allegerer Hr. Generalfiscalen 9 diverse Hovedposter, der skal udgiøre lige saa mange crimina læsæ majestatis, men som de angaaer i Almindelighed enten Statens Indretning, Regjeringens Forme og dens Administration, eller og Forseelser imod hans Majestæt Kongens og det kongelige Huuses Personer, saa er det og under disse 2 Hovedinddeeler, at jeg skal give min Besvaring.

Hvad der i første Henseende legges Grev Struense til Last, er Cabinetsordren af 14. Julii 1771¹ og den Myndighed, ham ved samme blev overdraget.

For herudi at overbeviise ham en Formastelse, bruger Hr. Generalfiscalen 2 diverse Grunde, deels Grev Struenses Dristighed i, som Medicus at melere sig med Statsaffaires og at afskaffe Conseillet, hvoraf Følgerne skal have været Uorden i Affairerne, Nationens og Adelens Undertrykkelse og Hovedstadens Aftagelse, deels, at den Myndighed, han tilvendte sig, var kongelig, idet han i Kongens Sted resolverede og underskrev, samt hafde det i sin Magt at forestille Kongen de imod Cabinetsordrerne indkomne Forestillinger eller ikke, hvilket skal stride imod Kongelovens 7. og 26. Art., hvor saadan en Myndigheds Tiltagelse declareres at være crimen læsæ majestatis.

Det synes i Almindelighed, som den første af disse Generalfiscalens Grunde baade er udenfor hans Competence at undersøge og Commissariernes at dømme paa, thi da den Deel, Grev Struense har haft i Affairerne, ikke reyser sig uden fra Kongen selv, og hans Foretagender alleene ere

¹ KabO. 134.

Fuldbyrdelser af hans Majestæts Villie, saa kan der ikke derudi legges Grev Struense noget til Last, hvoraf Følgerne jo maatte falde tilbage paa hans Majestæt selv.

At undersøge, om Grev Struense maatte give Kongen Raad i Statsager, og hvilke Følgerne af disse Raad have været, er i Grunden intet andet end at undersøge, hvorledes hans Majestæt har indrettet sin Regiering, og ligesaa lidet som Undersaaterne dertil ere berettigede, ligesaa lidet kan Grev Struense staae til Ansvar for de Raad, som engang have nydt Kongens Bifald.

Imidlertid seer jeg dog ikke, hvad der endog i Anledning heraf kan giøres Grev Struense til et Crimen; vel er det sandt, at hans første Stand ej syntes at love ham den Værdighed, han siden fik, men hvor mange Exempler giver Historien ikke paa slige Ophøvelser, og naar Kongen troede, han fortiente den, var det ham da ikke tilladt at modtage hans Monarks Naade?

Conseillets Form er ingen væsentlig Deel af den danske Forfatning. At Kongen ej med dets daværende Indretning var fornøyet, sees paa mange Steder i Forhørene, især Lit. F. qvæst. 4 pag. 132, qvæst. 7 pag. 133, qv. 340 pag. 332. og qv. 353 pag. 336 seqv., og desuden kan intet bedre Beviis derpaa have, end at hans Majestæt egenhændig har skrevet Acten om dets Ophævelse¹. Har Grev Struense end raadet dertil, saa viiser Grev Brandts Forklaring paa 18. qvæst.² pag. 258, at fleere have holdt

¹ KabO. 11.

² Brandts Svar paa Qvæstio 18 lød: Struensee lod komme Grev Rantzau Aschberg til Travendahl deels for at skrække, deels for at bruge ham imod Grev Bernstorff, og var paa den Tiid Grev Rantzau meget enig i at sende Conseillet bort, sagde ogsaa adskillige Gange mange Ting til Roes om Grev Struensees gode Hoved og rigtige Tænkemaade, hafde og adskillige Samtaler med Grev Bernstorff, som hand igien fortalte til Grev Struensee, hvor Inqvisit af og til var tilstede saavelsom Warnstedt, men var der endnu intet den Gang noget fuldkommen systema fattet. Grev Rantzau og Struensee vare enige om, at Conseillet indskrænkede Kongens autorité, og var der vel ogsaa hos begge nogen Personalitet, men er Inqvisit dog temmelig vis paa, at Struensee ey den Gang andet systema hafde, end som tilforn sagt er; dog har hand sagt

hans Sentiments for rigtige, og da Planen var, at Collegierne i de ordinaire Tilfælde og Commissioner i overordentlige Tilfælde skulde høres, men Kongen derefter selv decidere, vid. Lit. F. pag. 134. qv. 9 og pag. 135. qv. 15, saa kan det ej siges, at den kongelige Myndighed derved er blevet enten større eller mindre, end den efter Kongeloven burde være.

At Affairerne enten skulde være drevet med mindre Vigueur da end før, eller Nationen ved Fremmedes Forfremmelse usædvanlig undertrykket, give hverken Acterne eller Erfarenheden Anledning til at troe. Der er ingen af Adelen forbudt at komme til Hoffet, uden Grev Laurwig, som engang længe før har haft samme Skiæbne, og om adskillige ere dragne til deres Godser, og Kiøbenhavn ved Luxens Aftagelse har tabt endeel, bliver saadant vel meere Tiidernes Besværlighed, end andre Aarsager at tilskrive.

Skulde Sagen politice undersøges, bør Kiøbenhavn's Størrelse og Priisen paa dens Bygninger vist ikke udgjøre 2 Rigers Lyksalighed, ej heller troer jeg, at da den wiise Kong Friderich den 4de paalagde Kiøbenhavn dobbelt Consumtions Svarelse imod andre Steder, hans Hensigt saa meget var at formeere sine Indkomster, som at hindre en Byes alt for stærke Tilvæxt, der tilsidst vilde drage alle Næringsveje til sig.

Frankrig og Engelland have længe beklaget, at Hoved-

---

adskillige Gange, især om Bernstorff, at hand var ham imod. Inqvisit hørte vel og i de Samtaler, som bleve holdte imellem Rantzau og Struensec, at der blev sagt, der var meere Unitet og meere Souverainitet i Regieringen, naar alle Ordres gik igiennem Cabinettet. Viidere kand hand ey nøye erindre, da det ey er mødt over 3 à 4 Gange, at Kongen har talt til Inqvisit om Affairerne, thi hand mærkede, at naar hand sagde det til Struensee, holdt han det farligt, at Kongen fik Vane at tale med meere end een om slige Ting. Blandt andre gravamina mod Conseillet var nok noget Landets Giæld, men meget og det slette Udfald af Expeditionen ved Algier. Om Acten angaaende Conseillets Afskaffelse kand Inqvisit ey erindre saa nøye, om hand har seet Concepten, eller af hvis Haand den var skrevet, dog synes hand, at det var en af de Ting, hvormed Struensee surprenerede Inqvisit uden at have sagt ham det (B. 1 S. 92).

staden insensiblement opslugte alting, og Erfarenheden har viist, at Hertugen af Sully raisonerede rigtig, naar han, for at forrekomme dette, ønskede, at den Deel af den franske Adel, som ej blev brugt i de offentlige Forretninger, hellere ved en god Oeconomie paa deres Godser vilde tiene Landet og sig selv, end ved Ørkesløshed og Overdaadighed i Hovedstaden ruinere deres egen og andre Familier.

Hvad den anden af Generalfiscalens Grunde, nemlig Grev Struenses Myndighed angaaer, da kan det ikke nægtes, at det jo stoed i hans Majestæts Kongens Velbehag alleene, saavel hvem han skiænkede sin Fortroelighed, som i hvad Grad hans Majestæt confererede samme til Grev Struense.

Ordren af 14. Julii 1771 siger, at Cabinetsministeren skal forfatte de Ordres, som Kongen mundtlig giver ham, og enten forrelegge hans Majestæt samme til Underskrift eller og i Kongens Navn udstæde dem under Cabinetsseglet, hvorefter de af alle skal adlydes.

Det er altsaa ikke engang Cabinetsministerens Person, men de Ordres alleene, som Kongen selv giver ham, og som hans Majestæt ved ham lader bekientgiøre, hvilke ved denne Befaling have erhholdet Myndighed. Cabinettet var ikke andet end Kongen selv, og Grev Struensee troede saa langt fra, at han kunde forvexles med samme, saa at naar nogen skrev ham til som Cabinets Ministre angaaende Affairerne, svarede han, at de maatte andrage det til Cabinettet eller Kongen. Saadant veed han især at være skeet med Hr. General-Lieutenant Huth.

I Cabinettet passerede intet, og fra samme kom ikke det mindste uden under den kongelige Authorité. Kongen saae og hørte selv alt, hvad der indkom enten fra Collegierne eller andre. Han gav selv sin Decision, ofte skriftlig, undertiiden mundtlig. Intet kunde echapere hans Majestæts Opmærksomhed, efterdi Affairerne kom adskillige Gange for hans Øyne, først naar Cabinetsordren afgik, anden Gang naar Beretningen eller Forestillingen fra Vedkommende derover indkom og endelig, naar den ugentlige

Extract af Cabinetsordrerne blev approbert. Alting skeede og skulde skee i Kongens Navn; hans Majestæt har egenhændig skrevet Ordren derom og af egen allernaadigst Bevægelse udnevnt Grev Struensee til Cabinets Ministre, vid. Lit. F. qv. 56 pag. 148, qv. 64 og 66 pag. 150 og qv. 72 p. 153.

Ligesom der altsaa herudi ikke kan være mindste Formodning til en Surprise, saa kan der heller ikke af alt dette sees mindste Indgriib i den kongelige Myndighed. Det synes og i sig selv, som man heri legger Grev Struensee til Last meere, hvad der kunde skeet, end hvad der virkelig er skeet, thi det er især den Farlighed, som kunde have været at befrygte, hvis han hafde misbrugt hans Majestæts Fortroelighed til at udstæde andre Ordres, end den Kongen gav, hvorved Generalfiscalen opholder sig.

For at forrekomme saadant, heeder det, har Kongeloven paalagt Kongen selv at underskrive alting og declareret den skyldig i Forgribelse mod Kongens Høyhed, som tilvendte sig noget derimod stridende.

Men at dette Raisonement er urigtig, haaber jeg, det ej vil blive vanskeligt at viise.

Den Lov vilde ganske vist være høyst ubillig, som straffede en, fordi han hafde Ævne til at synde, skjønt han aldrig hafde prøvet paa at selte denne sin Ævne i Værk, og Grev Struensee kan derfor heller ikke straffes, fordi han maaskee kunde have misbrugt hans Majestæt Kongens Fortroelighed, naar han alligevel ikke virkelig har misbrugt den. Saadant har Kongeloven heller aldrig statueret, thi de 2 Articler, som af samme anføres, har hermed aldeeles ingen Overeensstemmelse. Det er sandt, at sammes 7. Art. befaler, at alle Regieringens Breve og Forretninger skal udi ingen andens end Kongens Navn og under hans Signet udgaae, og at Kongen altiid sin Haand skal underskrive, naar han ellers er myndig. Det er og sandt, at den 26. Art. siger, at den som udvirker eller forhverver noget, som kunde være Kongens Enevoldsmagt til Afbreck eller Forfang, skal ansees som den, der Majestæten fornærmet haver. Men hvori bestaaer da det som

som Grev Struensee skal have tilvendt sig Kongens Myndighed og Enevoldsmagt til Afbræk?

I Anledning af den første Deel af Kongelovens 7. Art. kan det ikke være, at Greven derfor beskyldes, thi at Regeringens Breve og Forretninger ere udstædte i Kongens Navn og under hans Segl, nægter vel ingen. Skal det da være, fordi hans Majestæt ej altid selv har underskrevet Cabinetsordrerne, maa man betænke, at denne Deel af Articlen vedkommer hans Majestæt og ingen anden, at Grev Struensee ej kan staae til Rette, fordi det ej altid har behaget hans Majestæt at underskrive, og at den kongelige Myndighed ej derved har lidt eller kunde lide nogen Afbræk, efterdi det dependederede af Kongens Velbehag allene, om han selv vilde underskrive en Ordre eller specialiter befale Grev Struensee (hver Gang hans Majestæt fandt for got) at underskrive den i hans Majestæts Navn.

Hertil kommer endnu følgende, som høystbemelte Lov selv giver Anledning til: At Kongeloven nemlig ej anseer det som en vigtig Deel eller Fornærmelse af Kongens Høyhed at underskrive i Kongens Navn, efterdi den 9. Art. udfordrer, at Rigets Forstandere i Tilfælde af Mindrearrighed skal underskrive i Kongens Navn, og desuagtet i den 13. Art. paalegger den at sværge at holde Enevoldsmagten uforkrænket, hvilken Eed var contradictorisk, dersom Underskriften var en væsentlig Deel af Enevoldsmagten; at Kongeloven følgelig i Lighed med andre souveraine Stater, e. g. Frankrig og Spanien, holde Udstedelsen og ikke Underskriften for sande Tegn paa Enevoldsmagten; at samme forhen og har været forstaaet saaledes, da saavel Collegierne som andre kongelige Betiente i Kongens Navn, skjønt uden hans Underskrift, i adskillige Tilfælde have bekientgiort og endnu bekientgiøre hans Majestæts Villie; at heller ingen (som Grev Struensee ad qv. 356 pag. 339 siger), formodentlig af samme Aarsag, har advaret ham om, at deri var noget, som streed imod Rigets Grundlov; og at endelig hans Majestæts egen specielle Befaling af 14. Julii 1771 er nok til at frietage ham for Ansvar, om heri end var en Forseelse, efterdi det ikke er uden i Følge af aller-

høystsamme og for at viise sin allerunderdanigste og skyldige Lydighed mod Kongens Villie, at han har handlet, og ingen ellers ved nogen kongelig Befaling kunde være sikker.

Hr. Generalfiscal Wiwet anfører derfor og under 5., 6. og 7. Post i sit Indlæg nogle Gravamina, for at gotgiøre at Greve Struensee virkelig skal have misbrugt Kongens Fortroelighed ved denne Underskrift.

Af samme er det første Livvagten Afskeedigelse, hvorunder endog supponeres at have været farlige Hensigter.

Hvad den sande Anledning til denne Operation var, nemlig at Garden i adskillige Henseender holdtes for at være Armeen skadelig, sees saavel af Grev Struensees Svar qv. 156 pag. 188, qv. 169 pag. 193 og qv. 176 pag. 197, som og af de Skrifter, der i hans egenhændige Memoire paaberaabes.

At saadant skulde være skeet hans Majestæt uvidende eller høysamme derved surpreneret, forsikrer Grev Struensee ej at forholde sig saaledes, thi Cabinetsordren af 21. Decbr.¹ om Reductionen, erindrer han positive at have forrelæst Kongen, før den blev afsendt, ligesom og Kongen egenhændig har approberet den siden, efter af Collegio derom giorte Forrestilling, og Ordren af 24. Decembr.² om Afskeedigelsen, hvilken i Almindelighed gaar ud paa, at Garden var ulydig imod den første Ordre, har hans Majestæt egenhændig underskrevet, før den til General-Lieutenant Gæhler blev overleveret.

Hvori det skulde bestaae, at man af Extracten over Cabinetsordrene har udladt nogle for den Uge, paa det at Kongen desto snarere skulde approbere de 2 om Livvagten, veed jeg ikke, efterdi hans Majestæt snarere kunde surpreneres ved en vidtløftig end en kort Extract, og overalt viiser saavel Panings som Moracs Svar lit. F. pag. 71, 84 og 100, at denne Forseelse maa skrives paa deres og ej paa Grev Struensees Regning³.

¹ KabO. 1517.

² KabO. 1519.

³ Se Indledningen S. XXXII.

Det andet Gravamen er de Presents, som Grev Struensee skal have forskaffet sig og andre, men især den Forfalskelse, som i Henseende til Regningen for den specielle Casse for April og Maji Maaneder 1771, siges at være forregaaet.

Hvad Gratificationerne angaaer, da er det nok til Grev Struensees Forsvar, at hans Majestæt selv har behaget at gjøre eller approbere dem, og troer Grev Struensee, at naar de sammenlignes med, hvad Particuliercassens Regnskaber kan viise, forhen at være bortskænket, det da ikke vil befindes, at have været usædvanlige.

Hvad Falsificationen betrefter, da erfarer han med Bedrøvelse, at hans Majestæt Kongen selv endog deri synes at vidne imod ham¹, men som han i sit Memoire hellig forsikrer aldrig deri at have gjort sig skyldig, saa haaber han og, det er ham tilladt at anføre de Ting, som tiene til Beviis paa hans Uskyldighed.

Generalfiscalen bruger 2 Suppositioner, for at faae dette Falsum ud, at nemlig et Nul skal være sadt til de 2 Summer 6000, og at Gratificationen til Falkenskiold siden efter skal være tilsadt, men at saadant ikke er rigtigt, viiser Documentet selv, hvori alle Tallene af de 4 Summer saavel som Falkenskiolds Navn er skrevet med et og det samme Blek, som den kongelige Approbation paa berørte Summer, ej at tale om, at hans Majestæt (i Lighed med Approbationen paa de øvrige siden forfattede Regninger) maatte have skrevet høyer op, hvis den Periodus, som concernerede Falkenskiold, ej allerede hafde været der, før den kongelige Approbation blev paategnet. Det er sandt, at Sammenregningen synes skrevet med andet Blæk, og at 3 Tallet i Summen 132000 synes forhen at have været et 2 Tall, men det første er af ingen Betydenhed, naar det observeres, at denne Sammenregning er skeet efter Approbationen, og at det er paa de forregaaende approberede Summer, at samme grunder sig, og det sidste kunde meget let ved en Skrivefejl i Additionen indløbe,

¹ Se Side 7.

hvorfor Paning og efter sin Forklaring Lit. F. pag. 379 alleene har anseet det.

Legger man nu hertil: 1) at Grev Struensee aldeles ikke behøvede at tage sin Tilflugt til saadant Falsum, deels efterdi hans Majestæt ingensinde nægtede ham, hvad han i saa Fald udbad sig, deels siden han hafde haft 100 andre Maader at berige sig paa, naar han hafde vildt handle uredelig, og hvoraf dog ikke det mindste ham har kundet imputeres. 2) At han (som dog ved en uredelig Omgang var at formode) aldrig har lagt Dølgmaal derpaa enten for Geheimeraad Schimmelmänn, der betalte Pengene og solgte Actier derfor, eller for Greve Brandt, som endog samme Dag takkede Kongen for de 50000 Rd., han havde faaet, og til hvem hans Majestæt sagde, at det var billigt, han, Kongen, gjorde Brandt en Sort, hvilket supponerer, det maatte være en anseelig Summa, vide Brandt paa 44. qv. pag. 270.¹ Og endelig 3) at saadant ej kunde blive skiult for Kongen, efterdi Ballancen af denne Regning maatte tages til Indtægt i næste Regnskab, i hvilket Regnskab Summen ogsaa virkelig atter af hans Majestæt er bleven approberet, vid. Lit. F. pag. 6, saa formoder jeg, at denne Tildragelse ikke kan ansees for nogen Uredelighed, men at alting dermed saaledes virkelig forholder sig, som Greve Struensee i Acten Lit. F. pag. 168—182 og ad qv. 368 pag. 343 seqv. samme har oplyst.²

Det tredie Gravamen er Bouqvettens Sall, men da samme alleene har dependeret af hendes Majestæts Dronningens Foranstaltning, og Grev Struensee hellig forsikrer,

¹ Brandts Svar paa det 44nde Spørgsmaal lyder: Saaviit som hand efter nøyeste Erindring veed, saa sagde hand til Kongen samme Eftermiddag, da Struensee sagde ham, at hand hafde faaet denne Obligation: »De har gjort mig en meget stor Foræring i Dag; har De gjort det gjerne? for ellers forlanger jeg det intet, og vil gjerne give det tilbage«, hvorpaa hand svarede: »Det er billigt, da De alle Tiider er om mig, dass ich ihnen ein sort gemacht habe«; men om Kongen selv eller Inquisit nævnede Summens Størrelse, derom har hand ingen tydelig Erindring, enten til eller fra (B 1 S. 103).

² Se nedenfor S. 191.

aldrig at have vidst andet, end det var med Kongens Villie, den blev solgt, ligesom han heller ikke derved i mindste Maade har profiteret, saa hafde han ikke formodet, at han i den Henseende, og om den ej fuldkommen var bleven betalt, som dog ej engang er oplyst, nogen Skyld kunde tillegges.

Disse ere de fornemste Beskyldninger, som gøres mod Grev Struensee, forsaavidt Affairernes Administration angaaer, thi vel har Generalfiscalen adskillige Steder i sit Indlæg endnu berørt nogle smaae Poster didrørende e. g. om Justitzraad Struensees Indsettelse i Finantzcollegio etc., men som de alle dependere af de almindelige Principes, hvilke hans Majestæt Kongen i Sagernes Bestyrelse hafde antaget, og høystsamme desuden har givet Udførelsen deraf sit specielle Bifald, er det unødigt dermed at opholde mig. Derimod skal jeg endnu til Slutningen i denne Deel af Sagen viise, at Hr. Generalfiscalen urettelig anklager Grev Struensee for at have haft farlige Hensigter og at have vildet paa utilladeligste Maade soutinere sig i den Post, Kongen hafde betroet ham.

Til Beviis paa dette anføres først, dels Livvagtens Dimission og dels Canonernes Ladning. Men ligesom Aarsagerne til hiin omstændelig i Forhøret er lagt for Dagen at have været gandske lovlige, saa viiser og Generalmajor Gudes samt Grev Struensees Forklaringer ad qv. pag. 85 et 86, qv. 194 pag. 211 og qv. 208 pag. 216 til ligemed Confrontationen, at Hensigten med de Sidste allene har været at holde Pøbelen i Ave for den offentlige Roeligheds Skyld, og at Greven især aldrig har befalet Generalmajor Gude som Commandant at gjøre denne Foranstaltning, men at den sidste har troet, det var en Følge af den almindelige Erindring, han hafde faaet, at alting maatte være roelig og i Orden.

Ikke heller er det enten rimeligt eller beviist, at Grev Struensee hafde gjort eller vilde gjøre noget, der kunde give ham Anledning til, som Generalfiscalen i 9. Post beskylder

¹ Se Indledningen S. XXXIII ff.

ham for at vilde rømme, hvis hans Anslag, som Generalfiscalen udgiver for, at han vilde have været en Slags Protector, ikke lykkedes.

At der paa hans kongelig Majestæts Person intet er teneret, beviise alle Acterne og Generalfiscalens egen Tilstaaelse, og hvor skulde enten Taknemmeligheden eller Forsigtigheden tillade Grev Struensee saa afskyelig en Tanke? Kongen alleene var det jo, han hafde at takke for sin Lykke, og hans Majestæts Beskiærmelse og Tiliid var den eeneste Grund til hans Anseelse og Sikkerhed. Men om han end kunde troes ond nok til at tilsidesætte alle sine Pligter, hvor er da det Partie, han maatte have gjort sig for at drive sine Anslag igiennem?

Skulde han i saa Fald have været uforsigtig nok til at gjøre sine Anstalter bekiendte for heele Publico, thi saaledes var det jo med Canonernes Ladning? Og skulde han ikke meget meere taget Præcautioner for at sætte sig i Sikkerhed mod de Surpriser, som kunde hænde, ja endog virkelig hændtes ham? Besynderlig, da man af Christian Næsses Forklaring¹ p. 122 og Grev Brandts Tilstaaelse seer, at denne derom har haft en Slags Efterretning?

At Greve Struensee skulde have betient sig af andre ulovlige Midler til at soutinere sig i sin Post, er ligesaa urigtigt. Der siges vel, at Grev Brandt, for at observere Kongen, blev sadt til hans Majestæt, men denne forklarer derimod paa 17., 19., 20. og 21. qv. pag. 255 F. langt anderleedes, og at Struensee aldeles ikke hafde ham nødvendig for at soutinere sig.

Ligesaa lidet kan saadant uddrages af den 8. Post i Generalfiscalens Beskyldninger, nemlig fordie Kongens Breve skulde leveres i Cabinettet, thi ej at tale om at denne Ordre var efter hans Majestæts egen Villie og desuden, om den hafde sigtet til noget, maatte været givet længe før, saa viiser og Panings og Moracs Forklaringer pag. 70, 73 og 100, samt Grev Struensees Udsigende ad qv. 185 pag. 204 og qv. 393 pag. 348, at den Uorden, hvorudi

¹ Se Indledningen S. XXXIX.

Breve og andre Papiirer laa omkring i Kongens Gemak, alleene dertil var Aarsag, og at hans Majestæt efter den Tiid, ligesaavel som før rigtig har bekommet sine Breve¹.

For saavidt som altsaa de Beskyldninger angaaer, der i Anledning af de offentlige Affaires gjøres mod Grev Struensee, haaber jeg at have viist, at han ikke har handlet uden efter hans Majestæts Villie og med hans Samtykke, at hans Hensigter ikke have været at tilvende sig Myndighed paa den kongelige Magts Bekostning, og at, om han end i et og andet kan have feylet, saadant ej er skeet af en Modtvillighed, der fortjener de af Generalfiscalen brugte haarde Udtryk, men af en Skrøbelighed og Uforsigtighed, der fra ethvert Menneske er uadskillelig. Aldrig er derimod noget fundet, der kan gjøre Kongens eller hans Huuses og Eenevoldsmagts Sikkerhed tvivlsom eller give Anledning til at troe, at Grev Struensee engang har haft en Tanke til paa [saa] sort en Maade at beegne sin Konge og Velgiører.

Han contesterer hellig endnu som før, at hans eeneste Hensigt har været at befordre Kongens Lyksalighed og at søge hans Majestæts Ønsker, nemlig Rigernes Velstand, opfyldte.

Jeg gaaer derfor til den anden Deel af Beskyldningerne, der angaae de Fornærmelser, som ere vederfarede Personerne af det kongelige Huus.

Hvad det Eloignement angaaer, som skal være viist imod hendes Majestæt Dronning Juliane Maria og hans kongelige Høyhed Arveprintsen, da forsikrer Grev Struensee dertil at have angivet den sande Aarsag i Lit. F. pag. 371 et 372 ad qv. 468 et 469, at han ingensinde har søgt at vedligeholde eller bestyrke samme, at han ikke veed bedre, end at den sande Aarsag, hvorfor Prindsen paa Comoedien fik en anden Loge, var den, at Kongen ikke var for, at Prindsens Svite skulde være i Kongens Loge, og at han endelig, saavidt han veed, ingen Deel har i den Corre-

---

¹ KabO. 1307 og 2097.

spondence, som des angaaende har været imellem Grev Scheel¹ og Grev Brandt.

I Henseende til hans kongelige Høyhed Arveprindsens Opdragelse henholder jeg mig til Grevens eget Memoire, hvorhos han helligt protesterer aldrig derved at have haft saadanne Tanker, som Generalfiscalen tillegger ham. Han er i den Henseende saa forsikret om sine Hensigters Reenhed, saa han villig tør underkaste sig kyndige Medicorum Dom, om ikke Prindsens Sundhed og Constitution derved maatte forbedres og virkelig er forbedret. Overalt var det Dronningens Villie, at saaledes skulde forholdes, og han har meer end engang tildraget sig hendes Fortrydelse, ved at forrestille, at den rette Maade maaskee derudi iblant blev excederet. cf. lit. F. p. 361 et 362.

I Passagen mellem hans kongelige Majestæt og Grev Brandt, som er den anden Post i Generalfiscalens Indlæg, viiser Grev Struensees Forklaring pag. 349 til 358 Lit. F., cf. qv. 248 et 249, pag. 226 et 227, at han aldrig har kundet troe, Brandt vilde taget samme paa saa formastelig en Foed, som skeet er, men at det alleene en badinant imellem Kongen og Brandt kunde blive bilagt. Hans Raad var, at Brandt skulde holde sig fra Kongen, og at Brandt langt fra ikke har ventet sig Grev Struensees enten forregaaende Samtykke eller efterfølgende Bifald i denne Handling, sees af, at han saavel forud har dulgt den Maade, han hafde besluttet at gaae til Verks paa, da han alleene sagde: Dass er den König zur Rede stellen wollte, som og siden efter har skiult det meest aggraverende i hans Gierning, nemlig den Omstændighed med Jagtpidsken, at han hafde skudt Slaaerne for, og de Undsigelser og Skiildsord han hafde brugt.

For saavidt den Deel og Videnskab, som Grev Struensee i og om denne Passage har haft, derfor angaaer, haaber han at være saa meget meere at undskylde, som hans Majestæt Kongen i slige private Tilfælde ej vil ansee som Konge, men som privat Mand, hvilket og alleene for-

¹ Jørgen Scheel, Hofmester hos Arveprins Frederik.

aarsagede, at han ej sadte sig imod Brandts Forsæt, saavidt samme var ham bekjendt.

At hans Sentimens aldrig have været at tilsidesætte den Ærbødighed, han var Kongen i sin Omgængelse skyldig, og at ingen har kundet paasige ham deri at have manglet, bestyrker ogsaa hans Uskyldighed i denne Post, thi hvad Generalfiscalen derimod anfører, er, efter de af ham allegerede Vidners Udsigende, alleene en løs Snak uden Grund. Ikke heller kan det af ham paaberaabte Memoire tjene til at beviise, at Brandt derfor skulde belønnes, efterdi samme er skrevet in Septembri 1771, vid. Paning Lit. F. pag. 80 et 81, og Passagen med Brandt derimod først var in Novembri samme Aar, vide Andreas Jacob Danielsen p. 98 et 99.

Og skulde dette endda ikke være nok til Grev Struensees Retfærdiggjørelse, saa indflyer han til den Mildhed, hans Majestæt Kongen saa ofte har beteed ham Prøver af, for at erholde Forladelse.

Han nedkaster sig ligeledes for hans Majestæts Fødder og udbeder sig hans Naade i Henseende til den af Generalfiscalen først anførte, men hidtil af mig uommeldte Forbrydelse imod hans Majestæts Person. Samme er den eeneste, hvori han veed vidende at have syndet imod sin Konge, men han frygter og beklager tillige med Væmodighed, at den er større, end at han derfor tør vente Forladelse. Kan imidlertid Betragtningen af den menneskelige Skrøbelighed, en sand Følelse af sin Forseelse, den inderligste Fortrydelse derover, de Taarer, hvormed han begræder den, og de Sukke, han gjør for Kongens og hans Huses Vel, fortjene nogen Medlidenhed, vil han ikke dertil findes uværdig.

I alt det øvrige formoder han, at Loven og hans Uskyldighed forsvarer ham, og at han paa den Grund kan haabe Friefindelse, men ligesom han i denne Post alleene tager sin Tilflugt til Kongens Naade, saa bønfalder han og, at denne høye Rett, som selv har været Vidne til Oprigtigheden af den Bevægelse og Sorg, han herover har

følt, ved en favorable Forrestilling derom til hans Majestet vil tilvejebringe ham den mueligste Lindring og Formildelse i hans Skiæbne.

Kiøbenhavn den 22de April 1772.

P. Uldall.

Struensees Svar paa det 368. Spørgsmaal lyder:

Es wären 2 Arten möglich, dieses Falsum zu begehen: die erste, dass er die Nulle zu den 6000 Rthl. gleich zugeschrieben, und in dem Falle würde die Summirung richtig gewesen seyn; hätte er aber, welches der andere Fall gewesen, die Summirung vorher auf 22000 Rthl. gemacht, so würde solche von der selbigen Dinte als die obenstehende seyn müssen. Da nun aber klar wäre, dass er in des Königs Gegenwart die Summen aufgeschrieben, so müsste das Falsum blos auf die erste Art geschehen seyn, welches er nicht hätte thun können, da er dem König eine Approbation der ganzen Summe vorgeleget und also 16000 an Stat 60000 schreiben müssen.

Er hätte sich nachhero näher der Art, wie der Tresor abgeliefert worden, erinnert, nemlich: es wären dem König 200 m. Rthl. in Obligationen und 50 m. Rthl. in baarem Gelde geliefert worden. Von den 50 m. Rthl. wären die 30 m. Rthl. für die Königin, Brandt und ihn genommen. Nachhero hätte er den König gebeten, dass er erlauben möchte, eine Obligation von 100 m. Rthl. zu realisiren, und dass der König davon ihm und Brandten jedem 50 m. Rthl. schenken mögte, und wäre er gewiss versichert, dass der König ihm solches bewilliget. Und wenn man alle moralische Gründe überlegen wollte, wie wenig er nöthig gehabt zu einem solchen falso seine Zuflucht zu nehmen, da der König ihm zu der Zeit gewiss nichts abgeschlagen, er auch viele andere Gelegenheiten finden können Geld an sich zu bringen, so würde es wenigstens die gröste Wahrscheinlichkeit seyn, dass er solches falsum nicht begangen, und versicherte nochmals, dass er den König darum gebeten, und Se. Mayt. ihm solches zugestanden hätten, welches Sr. Mayt. nur entfallen seyn müsste. Und dieses erinnerte er ins besondere bey der ihm vorgezeigten eigenhändigen Declaration Sr. Mayt. des Königes und bat er Sr. Mayt. in Erinnerung zu bringen, dass Ihnen zuweilen gewisse Sachen ganz entfallen wären, und er, Inqvisit, Gelegenheit gehabt solches Ihnen zuweilen umständlich zu beweisen, welches auch im diesem Falle hätte geschehen können (B 1, S. 259—261).

IX.

O. L. Bangs Forsvar for Enevold Brandt¹.

P. M.

Efter hans Majestæts allernaadigste Befaling af 23. Martj, som herved fremlegges under Lit. A., skal jeg for denne høye Comission skrive Græv Brandts Forsvar, ey de Gierningers Forsvar, hand beskyldes for, men hans Forsvar, saa vidt hand urettelig beskyldes.

Det maae vel krænke Græv Brandt, som hans Majestæt af eegen besynderlig Naade og til Beviis paa hans troe Tieneste imod Kongen sin Herre har ophøyet til grævelig Værdighed, udvalgt ham til sin daglige og fortroelige Omgang og med mange og overflødige Naades- og Fortroeligheds-Tegn bæred, at hand, siger jeg, skal see sig irettesadt, at miste sin grævelige Værdighed, Liv, Ære og Boeslod og hans Legeme af Bøddelen at mishandles, men efter hans eegen Declaration til mig, som sit Forsvar, vil hverken hans Død, hans Skam eller hans Piine blive ham saa martrende, som den eene Tanke, at skulde have manqueret sin Konge og Velgiørere den underdanigste Ærbødighed, Villighed, Redebonhed og Troeskab, som hans Pligter udfordrede, hvorved hand maatte have descenderet needenfor Menneskeligheden og laant, saa at siige, Model til sine Gierninger af de onde Aander. Dersom hans Samvittighed i disse Poster kunde forekaste ham Bebrejdelser, vilde de legemlige Pinsler imod disse ingen Piine være, men hand har med en god Samvittighed og uanfægtet af dens Nag anhørt de imod ham anførte Gravamina og beedet mig anføre hans Forsvar saaleedes:

Ad preliminarια.

Generalfiscale forekaster Græv Brandt, a) at hand efter Græv Struensees Foranstaltning og i Liaison med ham er bleven employeret ved Høve efter sin sidste udenlands

---

¹ C 7. Trykt hos Høst S. 140—149, Flamand S. 562—577, Jenssen-Tusch (i tysk Overs.) S. 336—344.

Reyse, paa det Græv Struensee i ham kunde have en Mand, han kunde forlade sig paa, der hverken skulde røbe dennes Foretagende eller tillade nogen at aabenbare same.

b) At Græv Brandt holdt Folk fra at komme til Kongen, som ej var af Partiet.

c) At hand forkortede Cammertienernes Opvartning hos Kongen, men i den Stød gjorde, at Professor Berger kom til Kongen om Morgenens imod hans Majestæts Villie og gav ham Pulver, som dog ey skadede.

d) At hand tvang Kongen at leve med sig og handlede ham haardt, hvilked Brandt kalder et Helvede.

Græv Brandt har aldrig holdt det for et Crimen at lade sig recommendere til hans Majestæt af den Mand, Kongen havde Naade og Fortroelighed til; det som hand erholdt ved Struensees Forestilling, var ey uden Fuldbyrkelse af den Ting, Geheimeraad Bernstorf og Geheimeraad v. Saldern havde begyndt paa, denne Post er ham ej gived for enten at dølge eller søge skiult for Kongen Ting, som Generalfiscalen formeener, hans Majestæt ej maatte viide. Som det ej speciell anføres, hvad det skulde være for Ting, som maatte holdes hemmelige for Kongen, men Actor synes at sigte til, hvad under 2den Hovedpost er anført, saa vil jeg og spare min specielle Replique til denne Post og alleene paa dette Stød lade mig nøye med en general Benægtelse imod det, som kun general er anført.

Jeg veed ej, hvad det er for et Partie, Generalfischalen taler om, naar hand siiger, Græv Brandt holdt Folk fra Kongen, som ej var Partiet nyttigt, hand supponerer et Partie, formodentlig imod Kongen eller Landets sande Vel, men da hand ej nævner, hvem dette Partie bestoed af, hvilke deres Handlinger har været, deres Øyemærke, eller ved hvad Midler de tænkte at komme dertil, saa dispenserer jeg fra at svare speciell herpaa og alleene maae lade mig nøye med at erindre, at der ingen saadan Partie har været til imod Kongen eller Landet, saa vidt Græv Brandt er bekiendt. Hand havde vel den Tilladelse at nærme sig Kongens Person, men at eloignere fra hans Majestæt, hvem han vilde, dertil havde han hverken Magt eller Villie, lige-

som og Generalfischalen ej har kundet nævne en eeneste Person, som har været af den Værdighed at kunde faae Audience hos Kongen, og den ved Græv Brandt er bleven ham afslaaen.

Overalt maae jeg herved erindre, hans Majestæt var Herre og Mester, der havde kun med et Vink at befale, hvem der skulde gaae og komme, og hvor længe enhver skulde blive, hvori G. Brand aldrig har imodsadt sig Kongens Villie. Havde Kongen vildet, at Cammertierne skulde have bleved længere hos hans Majestæt end som skeed er, havde G. Brandt ej hindred det, og kand denne Forandring saa meget mindre legges G. Brandt til Last, som det sees af Cammertier Slets Vidnesbyrd, at det allerede nogen Tiid i Forvejen var befaled, at ej Cammertierne, men Varnstædt, som var i G. Brandts Post før ham, skulde af og paaklæde Kongen, og efter Brandt maate de sorte Dreng forrette denne Tieneste.

Ligesaalidet kand Doctor Bergers Morgenvisiter legges Græv Brandt til Last, om same endog havde været af onde Sviter, meget mindre nu da Pulverne, Kongen fik, ej skadede hans Helbred; Berger gjorde disse Morgenvisiter, saa længe Kongen vilde have det, men da Kongen ej vilde have det længere, blev og Berger borte, vid. det af Generalfischalen allegerede Vidne.

De Ord i Græv Brandts Brev til Gr. Struensee, hvoraf Generalfischalen gjør ham et Crimen, har bemældte Græve saa vel expliceret paa den 92—93. qv. i Forhøret pag. 120, at jeg veed ej noget at tillægge, men refererer mig til samme og betager denne Explication alt, hvad som ellers kunde synes at være haardt i dette Stykke af Brevet¹.

---

¹ De Ord, til hvilke der sigtes, er: »pour qu'il (ø. Kongen) ne devienne insolent vis à vis de la Reine«.

I Forhøret lød det 92. Spørgsmaal: »Hvad det var, hvorved hand (efter hans Sigende) nødtes til at behandle Kongen haardt, som hans Mayt. kaldte det«? Brandts Svar var: »Ved det hand tit maatte holde ham tilbage især i Førstningen, da hand faldt paa i det slemmeste Veyr at gaa ud paa Baadene, med bare Fødder eller Støvler at gaae i Fontainen, da hand nogen af de første Gange, det mødte i hans Nærværelse,

Hvorlidet ellers Græv Brandt med Føye kunde beskyldes for at have gjort eet med Græv Struensee, at have arbejdet paa at soutinere ham, eller været af Meening med ham i hans Handlinger, det beviiser Græv Brandts Forklaring i Forhøret pag. 110, 111, 112 ad qv. 64, 65, 68¹, hvor hand udførligen beretter at have besluttet at styrte Struensee fra den Tiid af, hand blev hans Overtrædelser vaer, hvorleedes hand overlagde denne Operation med hans Excellence Geheimeraad Græv von der Osten, efter hvilken Plan Struensee skulde have været arresteret paa Cronborg, og var der intet, som hindrede denne Plans Udførsel, uden en tiiligere, moednere og lykkeligere Op-hævelse af de Tiider. Græven har i denne sin Deposition paaberaabt sig Geheimeraad von der Ostens Vbyrd., og er jeg vise paa, at Græv Brandts Udsigende i dette Stykke er bleven bemældte hans Excellence bekiendt, som ej har disavoueret det.

Græv Brandts Breve til Struensee og dennes Svar, som af Generalfischalen er fremlagd, beviiser, hvorlidet Græv Brandt skyttede om at entrere Struensees Vuer, at hans eeneste Digten og Tragten var at blive af med den Post, hand havde, og forlade Hoffet, conf. hans Svar ad qv. 37². End meere da Græv Struensee tilbød ham at

---

sagde ham, at han maatte absolut intet gjøre det, hvilket mishagede ham, indtil man omsider blev eenig, deels at det var forgieves at imod-sætte sig, deels at det hørte til hans Lyksalighed, at hand hafde sin frie Villie.

Det 93. Spørgsmaal lød: »Om hand i ingen anden Hensigt havde gjort det end for at holde Kongen fra at begegne Dronningen uvenlig?« Hertil svarede Brandt: »Ney, det skeete til Deels derfor; thi der var en vis selsom Idé, som hand ikke troer at turde vidtløftigere forklare, og naar hand formeget entrerede i samme med Kongen, var hand gemeenlig uvenlig imod Dronningen, som foraarsagede Inqvisit megen Fortrædelighed af hende og Struensee; holdt hand sig derimod i denne Punkt tilbage hos Kongen, deels ved at undgaae det, deels i ey at styrke hans Haab, saa var hand misfornøyet med Inqvisit og sagde endogsaa nogle Gange, at det var meget haardt af Inqvisit, og da var hans Omgang meere venlig imod Dronningen.«

¹ Se S. 201.

² Se S. 204.

faae Geheimeraad Ostens Post, refuserede hand det og præfererede Fraværelse fra Hoffet denne anseelige Charge. Alt dette tilintetgjør de Gravamina, som Generalfischalen in præliminaribus af sit Indlæg har anført imod Græv Brandt.

Ad Passum 1mum :

Græv Brandt, siger Generalfischalen, skal med frie Hue og Raadførsel have indgaaet til sin Herre Kongen og der udfodred, udskieldet, overfaldet, slaged og bidt ham.

Dersom Græv Brandt havde forøved denne gruelige Gierning saaledes, som den af Generalfischalen er frem-sadt, havde hans retfærdige Konge ej mangled in instanti at lade hannem fængsle og give sin fortiente Løn, som yar den haardeste Død, men hans Majestæt har derimod efter den Tiid, denne Gierning foregives at være passeret, nemlig i Septbr. sidst, i nogle Maaneder allernaadigst for-undt ham sin Nærværelse som tilforn og sin daglige naadige Omgang, hvilked beviiser, at hans Majestæt ey har anseed denne foregivne Omgang criminell. Græv Brandt fra sin Siide har ligesaa lidet anseed den formastelig, hverken da den skeedte eller siden, thi som hand i Comissionen har forklared den ganske omstændelig paa en Tiid, da ingenting skulde kunde have bragd ham til at giøre det uden den Uskyldighed, hand meente, Gierningen førte med sig efter de dermed forbundne Omstændigheder, saa viiser hans aabenhierlige Tilstaaelse den Tilliid, hand har havt til sin Uskyldighed, da ellers Sagen ey stoed til med Vidner at beviise og oplyse, og den, som troer sig uskyldig, er aldrig criminell. Denne Græv Brandts Tilstaaelse, som det eeneste Beviis i denne Sag, maae derfor tages til troende, lige saa vel saa vidt den er til hans Frelse, som i saa vidt den synes at være ham imod.

Af denne Deposition, som fuldkommen komer overeens med, hvad Græv Struensee den 21 Martj i Comissionen herom har udsagd, sees, hvad der i denne besynderlige Sag er til Græv Brandts Forsvar.

Man maae da sætte forud denne Omstændighed: hans Majestæt Kongen har for at smage Angenemheden i den private Omgang, som Ligemænd kand have med hinanden, hvilken Omgangs Sødhed ellers flyer fra Thronerne, befaled dem, som hand udvalte til sin Fortroelighed, ey at omgaaes ham som Konge, men som deres Ligemand, og som en Ven kand omgaaes med en anden; naar Græv Brandt af den undersaatlige Respect omgikkes ham anderleedes, svarede Kongen ham spotviis: Unterthäniger Knecht — for dermed at erindre ham paa den ham engang givne Befaling, at hand i den daglige Omgang maatte glemme, hand var hans Konge, ligesom een af hans Majestæts Forfædre, høylovlig Ihukommelse, undertiiden sagde: Nu er Kongen ey hjemme, og atter: Nu er Kongen hiemme; men hans Majestæt vilde, saa at sige, aldrig være hiemme med dem, hand admitterede til sin fortroelige Omgang, men forlangte Liigemands Værk og Idræt. Af disse til Omgang udkaarede forlangede deres Majestæt, hvad som udgiør un homme fait, flink og ferm Karl, og i Synderlighed, at de maatte have Hierte paa det rette Stæd, hvilked hand og forlangede og befalede, de skulde viise Prøver paa, og kunde for ingen Deel fordrage Cujoner, der var hans Natur, som heroisk, modbydelig, og som hans Majestæt ej havde seed Prøver paa denne gode Egenskab hos Græv Brandt, endog efter mange givne Andledning, da Brandt immer holdt sig tilbage, provocerede hans Majestæt ham dertil engang paa en eftertrykelig Maade, ved at true ham med Stokkeprygel i Præsence af Dronningen, Struensee og adskillige andre Personer. Græv Brandt, som ansaae dette for et virkeligt Tegn paa Kongens Unaade, blev derover fortviled, indtil hand ved Græv Struensee, som derover havde talt med Kongen, blev underretted om, hans Majestæts Villie og allernaadigste Hensigter bestoed deri, at Brandt skulde viise sig at have Hierte. I den Andledning er det, Græv Brandt uden mindste Fortrydelse en Aften gaaer ind til Kongen, og efter at have viist Drengene ud, som ej maatte see paa dette Spøg, forestiller Kongen, at det var ham sagd ved Græv Struensee, det hans Majestæt forlangte, at hand

Græv Brandt skulde viise sig behierted endog imod hans Majestæt selv. Kongen, saa langt fra at tage Græv Brandt denne Offerte unaadig op, i Kraft af de forhen ham meddeelte Befalinger, at hand strax admitterede ham til Haandgemæng, saa at Kongen selv begyndte de 5 à 6 første Attaquer. Dette havde sandelig løbed gandske anderleedes af for Græv Brandt, naar hans Majestæt havde anseed det for en utilladelig Ting og for en Insulte. Ved denne Lejlighed støder Kongen uforvarendes sin Finger i Brandts Mund, som denne lige saa uskyldig indelukker med sine Tænder; paa Attaque følger Defension, Kongens Villie æskede af Brandt: præsta te virum; derpaa greeb Brandt Kongen i Kiolen, holdt ham op til Væggen og paa den Maade viste sig at være stærkere end Kongen, og dermed var den heele Affaire forbie. Græv Brandt nægter nogensinde at have slaged sin Konge eller oprakt formastelig Haand imod hans Majestæt, men hand har efter hans Majestæts Befaling viist sig stærk og tapper uden Alvorlighed og uden Vrede; hans Majestæts eegen allernaadigste Omgang imod Græv Brandt viiser og l'Esprit af denne heele Affaire, at den var uden Vreede eller Fortrydelse, da hans Majestæt viiste den synderlige Naade imod Brandt og kyste ham paa Stædet, bad ham blive hos sig for at passere Tiiden med Discours, som Græv Brandt og efter sin Konges Befaling gjorde, hvilked alt viiser Gemytternes Disposition paa den Tiid, at de ej vare opirrede. Ligesom og Græv Struensee forklarer i Forhøret den 21. Marts, at Gr. Brandt, da hand gik need til Kongen, var slet ej irriteret, men gandske gellassen. Efter den Tiid har og hans Majestæt avangered Græven til Grand Maitre de la Garderobe og undt ham sin fortroelige Omgang nogle Maaneder derefter ligesom tilforn, hvilked alt viiser denne Affaires Natur, der var ingen Vrede i Brandts Hierte imod sin Konge, ingen Foragt, hand gik af Ærbødighed skielvende til denne Gierning, som hand uden Kongens Befaling havde anseed formastelig.

Vel har Gr. Brandt nogle Dage i Forvejen lagd en Jagtpidsk i et Claveer, som stoed i Kongens Forgemak, men ej for at bruge imod Kongen i Vrede, men af et

uoverlagd Indfald, som hand siden forkastede, og da det er Gierninger alleene og ej uoverlagde og forkastede Desseins, som gjør Misgierninger, saa bliver dette heller ej Græve Brandt at anregne til Misgierning.

Har Græv Brandt end brugt nogle Ord imod Kongen, som ligefrem efter Bogstaven taget er høyst criminelle, saa er dog samme Ord brugt i den Tone, som alt det øvrige, nemlig i Spøg.

Saaledes er Græv Brandts Tilstaaelse i Forhøret pag. 117—127 ad qv. 151—165¹. Med dette stemmer oveveens Græv Struenses Forklaring under 21. Martj, som sees i det fremlagde Forhør. De afhørte Vidner forbigaaes, siden de hverken har seed eller hørt denne Gierning, men vidner alleene om, hvad de har hørt siige. Derimod er den Declaration, som hans Majestæt selv ved Cammerjunker Schak har ladet nedlægge i Commissionen², for Græv Brandt af yderste Vigtighed; jeg har forelæst ham samme, og har hand beedet mig i den Andledning at giøre følgende Declaration:

Hand erindrer sig ey denne Passage saaledes, som den er flødt igiennem Cammerjunker Schaches Mund i Comissionsprotocollen. Hand er alt for ringe at imodsige den Declaration, som er udgiven for Kongens, hans Herres, hand fordrister sig alleene i Støvet og i sine Lænker at lade fremføre, at dersom hans Majestæt allernaadigst behager at tage denne Affaire serieux, som det synes ved den af Cammerjunker Schak i Kongens allerhøyeste Navn skeedte Declaration, anseer hand sig forloren og vil fra det Øyeblik af ej søge at retfærdiggjøre sig, men eene og alleene kaste sig for sin Konges Fødder og søge sin Frelse i hans Naade, vovende dog i allerunderdanigst fuld Tilliid til hans kongelige Majestæts Clemence at

¹ Indeholder Brandts Fremstilling af Slagsmaalet med Kongen, hvilket efter denne afsluttedes med, at Kongen sagde: Giv mig din Haand, Brandt, kom og kys mig, du er en brav Karl; nu vil vi være gode Venner igien.

² Se S. XXVIII f.

kalde tilbage i allernaadigst Erindring de foranførte Omstændigheder.

Hvad det Gravamen angaaer, som Generalfiscalen formener deraf, at hand er kommen i Kongens Cabinet fløytende, med Hatten paa Hovedet, undertiiden i sin Pudderkiortel, da tilstaar Græv Brandt, det første at være skeed undertiiden, naar hand er kommen af Jagten og været yarm, men at saadant aldrig er skeed af Foragt imod Kongen, men fordie hans Majestæt best leed denne Omgangsmåde, ligesom og Kongen har aldrig viist sig misnøyd herover; hand har voved at lade sig see for Kongen i sin Pudderkiol, som var en Frak af Klæde, efterdie hans Majestæts Villie var, hand skulde komme i den Habit, hand var, naar han lod ham kalde.

Ad passum 2dum:

At Græv Brandt ey skal have aabenbared for Kongen den utilladelige Omgang imellem Dronningen og Græv Struensee, hvorved hand skal have giort sig skyldig i den Straf, Lovens 6te 4. C. 14. Art. dertorer.

Omenskiøndt Græv Brandt var overbeviist moralement om den utilladelige Omgang imellem Dronningen og Struensee, saa havde hand dog ingen juridisk Vished, meget mindre saadanne Beviiser i Hænde, som hand strax in instanti kunde have producered til sit Forsvar imod de skyldiges Benægtelse, og hvad maatte vel Græv Brandt have vented sig, naar hand imod en regierende Dronning, som den Tiid besad sin Konges Hierte, havde frembragt et saadant Crimen, som satte Kongen i Uroelighed, beskæmmede Dronningen, vanærede det kongelige Huus? Der havde Lovens 6. 4. 1. Art. været passelig, naar hand ej strax in instanti kunde have beviist det. Havde hand for sin Konge kundet gotgiort denne Misgiernings Virkelighed med sin Død, havde hand maaskee ej sparet sit Liv, men nu havde Tingen bleven, som den var, Græv Brandt havde bleven en ulykkelig Mand, uden at Sagen havde bleven bedre;

og skulde denne Slags Stiltienhed være en halsløs Gierning, vilde faae Mennesker i Landet beholde deres Hoveder.

Ad passum 3tium.

Hvad crimen falsi end Græv Struensee kand have begaaed, er det Græv Brandt uvedkommende.

Har Struensee end forandred den af Kongen til Udgift approberede Summa 6000 Rd. til 60000 Rd., veed Græv Brandt aldeeles inted deraf.

Det er ej af Græv Brandt tilstaaed, det er heller ej imod ham beviist, heller aldrig har hand paa eengang faaed 60000 Rd. men engang 10000 R., hvorfor Kongens eegen Billet ligger der, de 50000 Rd. er ham af Baron Schimmelmann udbetalt, som efter Struensees Sigende er ham af Kongen skænked.

Brandt har takked Kongen derfor, som svarede ham, det var billigt, hand gjorde ham en Sort, siden hand var altid om ham, Brandt har aldrig beedet om disse Summer, og naar de bleve ham af hans Konge skienkede, kunde hand ej refusere dem, saa meget meer som hans daglige Omgang med det kongelige Herskab gjorde, hand maatte spille høye Spil, hvori han tabte anseeligt. Gr. Brandt har endog ved disse Leyligheder sagt til Kongen, at dersom det ej var Kongen med at give saa store Sumer, vilde hand give dem tilbage, hvilked Kongen har refusered.

Af alt dette formeener jeg beviist, at de imod Græv Brandt foregivne Crimina ere exaggererede. Jeg paastaaer derfor underdanigst, at Græv Enevoldt Brandt vorder for Generalfischalens Tiltale friefunden, i øvrigt underkaster hand sig sin allernaadigste Konges Clemence.

Kiøbenhavn den 23. April 1772.

O. L. Bang.

Spørgsmaalene 63, 64, 65 og 68 til E. Brandt og hans Svar derpaa:

63. Om Inqvisit ikke adskillige Gange har været brouilleret med Struensee?

Svar: Jo, hans Brouillerie hafde ingen anden Virkning end meget at ønske at komme bort.

64. Om dette Brouillerie ikke har gaaet saa viit, at Inqvisit havde resolveret en Gang i denne Sommer at ville retireret sig fra Hoffet og til den Ende spurgt sin Kammer-Tiener, om hand strax kunde pakke ind?

Svar: Ja, hand hafde adskillige Gange bedet Struensee om at komme bort, holdende ham for, at hand slet intet behøvede Inqvisit, at endogsaa det aller enfoldigste Menneske kunde giøre ham samme Tieneste, og tilstaaer og engang at have haft i Sinde paa eengang at tage til Kiøbenhafn uden at tage Afskeed med nogen, skrive Kongen et Brev til og nedlægge sin Charge, samt ved det Struensee havde bebreydet de Penge, hand hafde faaet af Kongen, om hvilke hand dog ikke hafde bedet, at sende dem alle tilbage, saaviit hand endnu hafde i Behold, og beholde 100 R. til sin Reyse; men det kom ey til nogen Virkelighed, da hand altiid haabede paa en lempeligere Maade at kunde komme bort.

65. Hvad Aarsagen var dertil?

Svar: hand erindrer ey saa nøye, hvad besynderlig Anledning dertil var uden de anførte Omstændigheder; dog husker hand, at det var paa en Tiid, hvor hand hafde raadet Struensee med all muelig Veltalenhed, med de ivrigste Bønner, ja endogsaa paa en Tiid, da hand var meget misfornøyet med Affairerne, at nedlægge samme, blive ved Hoffet for at amuse sig og at sætte et Conseil; men hand svarede, om Inqvisit da troede, Danmark var mere lykkelig; hvorpaa hand sagde ham, hvad han ellers meget tit har sagt ham, at det nesten var umueligt, at et Menneske kunde oversee alle Ting, især naar hand indlod sig i saa stoer en Detaille.

68. Hvad Virkning et hvert af disse Breve¹ har giort paa Inqvisit?

Svar: I Allmindelighed, uagted alle de Kiendetegn, som forekomme i disse Breve, saa har hand aldrig kundet vidst eller med nogen Vished gietet, hvem der hafde skrevet dem; dog, da hand i samme blev advaret ofte imod General Gähler og Grev Rantzau, saa formodede hand halvveys, at de vare skrevne enten af Grev Osten eller Grev Haxthausen. Og saa ubehageligt, som det er at tale vidtløftigen om Personer, som ikke ere tilstede, især om Ting, der aldrig uden hans Udsigende ville komme til Kundskab, lad være at disse Ting aldeles ikke geraader iil Vanære, saa vil hand anføre den heele Virkning, disse Breve have haft, og er hand overbeviist om af Grev Ostens Tænkemaade, at hand vilde bekræfte hver et Ord af hans Udsigende. Den strænge Lov, hand

¹ Der menes de to anonyme Breve til Brandt, som almindeligvis tillægges G. A. Braem.

har gjort sig, ikke at fortie det allerringeste, hverken for eller imod ham, forbinder ham dertil.

Det var nogen kort Tiid efter det første Brev, saa viit hand husker, da hand tillige fra alle Kanter hørte megen Misfornøjelse over Struensee, at hand skrev Grev Osten en Seddel til fra Hirschholm og fastsatte ham en vis Tiid, at komme til ham paa hans Kammer paa Christiansborg om Morgen; hand talte med ham om det anonyme Brev, som hand forsikrede Inqvisit intet at vide af; han taleded tillige vitløftig med ham om den Misfornøjelse, som var i Publico, sagde ham, at hand alt i lang Tiid og i mange Tilfelde ikke hafde approberet Struensee, og om hand ikke syntes, at de lemfældige Midler vare de beste, naar de vilde lykkes. Hand (Grev Osten) sagde ham, hand holdt det for got, der blev sat et Conseil, hvilket han ogsaa aldeles billigede, sigende, at hand ikke engang forlangte at sidde deri, at intet var ham kiært uden Æren; men at det var meget galt og voveligt af Grev Struensee, saaledes at trekke al Myndighed til sig, og at ingen fornuftig Mand skulle ønske at have en saadan Post. Inqvisit overlagde med ham, at hand ville bruge Persvasioner for at faae Struensee til at nedlegge sit Embede, ja endogsaa bad ham at udfinde et Middel til at gjøre Struensee bange, da hand vidste, hand invortes ikke var meget courageux, sigende tillige, at det sidste ville nok være noget vanskelig, da hand allerede hafde selv faaet mange anonyme Breve, hvori hand blev truet med Døden, og som hand syntes at foragte. Inqvisit sagde tillige til Grev Osten, at Erkiendtligheden og hans gamle Venskab tillige med en naturlig Medlidenhed holdt ham tilbage fra at gjøre det, som ham var blevet raadet, nemlig at kiøre med Kongen til Byen. Hand erindrer ikke, om hand i denne første Samtale indloed sig viidere, men hand erindrer sig nok, at Grev Struensee kort Tiid efter dette lod engang til ham falde disse Ord: Der ere mange Folk, som snakker om Blod og om at stikke ihiel, naar det da kommer derpaa an, saa kand jeg og gjøre mig et Partie af unge Officerer og deslige Folk. Inqvisit blev over denne Tale meget frapperet og spurgte ham, om hand troede, at hans Embede var et eeneste Menneskes Liv værd; hvorpaa hand svarede: Ja, hvad skal man sige ved saadanne Omstændigheder. Dette hafde saaledes bragt Inqvisit i Harnisk, saa hand fast gandske hafde resolveret selv at styrte ham, sætte ald Erkiendtlighed til Side, underkaste sig det samme, der møtte ham i Grev Holckes Tiid, at have været approberet, førend hand handlede og siden efter forladt og foragt af alle. Hand kiørte derpaa igien til Byen og taleded atter med Grev Osten; hand foreslog ham, Inqvisit, at kiøre med Kongen til Rudersdahl og derfra at føre Kongen til Byen; saa snart de vare komne til Byen, lade Portene lukke og

siden bruge Numsen med Dragonerne til at føre Struensee til Cronborg, og give Dronningen privat Arrest i sit Kammer. Inqvisit førte ham mange Tvivl an paa dette Projects Execution; deriblant vare, at en Hest kunde styrte, Vognen gaae i tu, at Dronningen og Struensee kunde sætte efter og indhente dem paa Veyen, og endelig, at alle Folk ville sige: hand har forraadet den, som var hans Ven og hand var Erkiendtlighed skyldig. Inqvisit foresloeg ham at søge at overtale Etatz Raad Reverdil og først høre hans Mening i den Sag, hvori hand ogsaa blev aldeles eenig; hand taledes selv med Reverdil og sagde ham adskillige Ting imod Struensee og bad ham gaae hen og tale med Grev Osten udførligere om denne Sag, hvilket hand ogsaa gjorde; men da Reverdil siden sagde Inqvisit: Vores Pligt i denne Leylighed er at være passiv, hand ogsaa talte med Struensee om hans Project at gjøre sig et Partie, og hand aldeles frafaldt dette Desein, sigende, det hafde kuns været hans Overiilelse af den første Heede, saa bortfaldt Executionen af Inqvisits Project ogsaa, og har det første saa vel som det andet Brev egentlig ingen anden Virkning haft end den Samtale, hand adskillige Gange har haft med Grev Osten om de Ting, som intet hovede ham eller Inqvisit i Grev Struensees Opførsel, hvoriblant hand erindrer at have talt med ham om Struensees Cabinets Ordre, hvorved hand blev Cabinets Ministre, Omgangen med Dronningen, nu tilsidst Livvagtens Afskaffelse og adskillige andre Ting. (B 1 og B 3).

Spørgsmaal Nr. 37 og Brandts Svar:

Om Inqvisit har haft nogen ret Attachement for Kongen?

Svar: Med megen Frimodighed kand Inqvisit sige at have haft for Kongen den allerstørste Kiærlighed, som man kand bære for nogen Person; denne Kiærlighed var ikke svekket ved Inqvisits Landflygtighed, den var endnu ligesaa oprigtig paa Slesvig, Travendahl og Aschberg; men da han siden, deels af og til paa Travendahl, men langt meere endnu siden har gjort sig en uendelig Umage og en utrettelig Fliid, endogsaa ved at opoffre alle sine Forlystelser, for at gjøre Kongens Tilstand meere lykkelig og for at beroelige hans Gemyt, hand og idelig forsøgte nye Maade, deels ved den Forstand, deels ved den Kundskab Inqvisit kunde have om det menneskelige Hiærte, og han omsider merkede, at denne Umage, som vist ikke med Ord er at beskrive, og som endog intet Menneske kand gjøre sig Begreb om, ey alleene var forgieves, men at Kongen endogsaa ved hans Taler, som hand kanskee ikke meente saa ilde, søgte at fornerme ham, saa aftog almæglich denne Kiærlighed og blev til en fuldkommen Koldsinnighed; Haab om at være ham nyttig forsvandt aldeles, og Inqvisit ønskede, tragtede og arbejdede intet paa andet end at komme fra Hoffet. (B 1 og B 3).

X.

F. W. Wiwets Replik til P. Uldall.¹

Underdanigst Promemoria.

Den Befalning, hans Majestæt Kongen under 23. Martii allernaadigst tillagde mig, paalagde mig at actionere Greve Struensee for hans Forbrydelser uden at nevne, hvorudi samme bestoede, men da jeg af Forhøret og de Greven givne Qvæstioner kunde erfare dem, saa forstaaer jeg ikke, hvad H. Uldahl vil sige med de Ord udi hans Indlæg, at de fleeste af mine Imputationer imod Struensee ere uden for det, som hands Majestæt Kongen har befalet under denne Commission at skulle afhandles, thi hvad Commissarierne have seet sig beføede at spørge om, meener jeg og at kunde omrøre.

Herr Uldall gjør mig ligeledes Urett, naar han carperer min historiske Fortælgning om Greve Struensees Forhold, som jeg paa alle Maader har søgt at gjøre latterlig og foragted; men Greve Struensee og Fuldmægtig finder udi mit Indlæg mine Aarsager. Det er min Pligt, siden Recensionen tilkommer Citanten, at gjøre en historisk Forberedelse over de Gierninger, siden skal beviises. Det er icke priisværdigt at tractere personalia, naar mand disputerer om Ejendomme eller andre deslige Ting, som icke vedkommer Personen i sig selv. Men naar man actionerer een Misdæder, naar Trætten er om hans Hoved, saa bør mand ikke være saa sparsom (heldst udi Ting, som ikke er fingerede, og som mand veed ere passerede), som Herr Uldall som Defensor paastaaer; alting bør legges for Lyset. Ligesom Materien er, mand afhandler, bliver endog Stiilen derefter indretted, og Greve Struensee maa ej være ret overbeviist om sine Forbrydelser, naar hand holder mit Indlæg for fornærmeligt imod ham (som hans Majestæt Kongen haver kasted Naade paa). Jeg har ej opholdt mig over ham, fordi hand var Fremmed, men fordi hand var fremmed for de Forretninger, hand paatoeg sig. Jeg til-

¹ C 1. — Tidligere trykt hos Høst S. 104—108.

staaer aldrig Hr. Advocat Uldall, det ej at være eet Crime d'Etat ej at forstaae Landets Sprog, naar man var i saadan Station i Landet som Grev Struensee; Hr. Uldall skal icke kunde forestille noget Exempel; maaskee een kunde findes, som ej forstoed Sproget som een Indføed, men da har hand og været i saadan Station, at hand ej behøvede at forstaae det. Jeg har allegeret dette, sc. hands Ukyndighed i Sproget, som eet Beviis paa hands Dumdristighed i at andtage een Post, hvor hand var pligtig at tale med de Danske og Norske og selv læse deres Andsøgninger og ej lade det andkomme paa sin Translateurs Oprigtighed. Greven maa selv tilstaae, at hand ej forstoed Landets Love; manglede ham da ikke de 2de stoere Ting, som udfordres til at undersøge Folkets Andragender? Kand det lastes, at jeg andfører, det hand hafde ingen Religion. Hands Ven Grev Brandt tilstaaer det jo, at hand ej torde foreslaae Kirkegang af Frygt for Struensee. Bør icke eenhver, som er om Kongen, frygte Gud? Da Kongen selv er paalagt dette som een Pligt, hvilket sees af Befalningen udi Kongelovens 1. Articul. Kand nogen nægte, at hand jo er dristig? Dersom hand i den Tiid, hand var Doctor Medicinæ, lagde sig efter Statssager, var hand een maadelig Medicus (een habil Statsminister groer icke op som en Champion); hvor torde hand da paatage sig at være Livmedicus, og lagde hand sig efter Medicinen, hvor torde hand attraae at være øverste og eeneste Bydende i Landets Affaires? Kand den Mand vente sig at tracteres med Lemfældighed, som har det Principium, at Godhed er skadelig for et Land? Det er ved Godhed, man vinder Gienkierlighed. Hvilken Konge er sickrest, den der elskes, eller den, man skielver for? Oderint, dum metuant, var Tyrannens Trøst, men den er elskværdig, som søger Ære i Kierlighed til Fædrelandet. Jeg har derfor kaldet Tingen ved sit rette Navn, og skeer det icke for at viise Courage imod een fangen Mand (thi jeg har aldrig funden Fornøyelse udi min Næstes Ulycke), men for at opfylde min Pligt.

Herr Uldahl har forestillet Greven først paa den Siide, hvor hands Misgjerninger synes helst at kunne und-

skyldes, saa at hvad jeg udi mit Indlæg har sadt først, staaar sidst udi hans Replique. Jeg vil følge ham og korthelig besvare hands Defension.

Betreffende Struensees Forbrydelse imod Kongeloven, saa har hand samme Tanker, som Grev Struensee, hands Principal, at Kongen kunde gjøre det. Det er sandt, at Kongen kand bruge til Raad, hvo hand vil, men er det derfor den tilladt, som tages til Raad, at samtykke udi Ting, som have skadelige Følger? Kongeloven viiser Kongens og Undersaatternes Pligter, udi den maa ingen Forandring skee efter den 3die Articul. Naar der handles imod Kongeloven, saa er Rett til at regiere forbrudt (jeg skriver juridice og supponerer ej, Retten mainteneres ved Sverdet). Kongen af Dannemark er souverain paa de Conditioner, som hands Oldefaders Farfader haver selv forpligtet sig, og som primus acqvirens igien kunde forpligte sine Descendenter og Successorer i Regieringen. Hand har befaled udi den 7. Articul i Kongeloven, at alle Regieringens Ærinder og Breve skulle udi ingens end i Kongens Navn udgaae, og at Kongen skulle selv underskrive, saafremt hand var myndig. Hand har sadt Straff for dem, som endog paa een fast usynlig Maade beskierer Kongen sin Myndighed udi den af mig allegerede 26. Art. Det var derfor Greve Struensees Pligt, naar hand vil raade hands Majestæt oprigtig, at forestille, det icke kunde lade sig gjøre paa saadan Maade, at give hands Majestæts Villie tilkiende, at det var imod Kongeloven, som Kongen ingen Magt hafde til at gjøre mindste Forandring udi; at Undersaatternes Lydighed cesserede, naar Kongeloven imod deres Minde blev forandret, at Kongen derved i høyeste Maade kunde risqvære, og at det ville koste hands, sc. Struensees Liv. At Grev Struensee virkelig har misbrugt denne af ham sig tilvendte Myndighed, haver jeg tydelig lagt for Dagen i hands Omgang med Ordre til Livvagtens Afskeedigelse, ja, at han har forebragt Kongen i dette Tilfælde Urigtigheden. Hvad Herr Uldahl ellers melder, at det er efter Kongeloven, da passer saadant sig ej her. Jeg har viist, at hand, sc. Grev Struensee ved Conseilets Afskaffelse har

haft sine utilladelige Hensigter for at være solo og saaleedes gjøre, hvad hand ville. At hand har manqveret Kongen den Ærbødighed, hand var allerhøystsamme skyldig, er med Vidner beviist. Falsificationen ligger for hver Mands Øyne saa tydelig, og den fattes intet uden Grev Struensees Tilstaaelse, den hand ej vil ud med, efterdi hand ej ville passere efter sin Død for een Falsarius. Det, at hand siden efter har forestilled hands kongelige Majestæt den samme Summa, siger intet til hands Forsvar, thi udi samme meldes ej noget Speciel, som kunde bringe hands kongelige Majestæt paa Erindring om Urigtigheden. Betreffende Bouqveten, da nægtes ej, at hand jo har vidst dens Bortselgelse, men forsvarer sig med sine NB. hellige Forsikringer om ej at have vidst andet, end det var med Kongens Viidende. At den ej er fuldkommen betalt, er Commissionen bekiendt, da alleene een Steen er taxeret for 18,000 Rd. Hands Kundskab om Brandts Opførsel imod Kongen undskylder hand og foregiver ej saaleedes ham bekiendt forud. Det øvrige ere alle Undskyldninger og Besmyckelser, som grunder sig alleene paa hands egne Forklaringer, men af mig langt anderleedes er beviist. Jeg refererer mig derfor til mit forrige og indlader Sagen til Doms.

Khavn. d. 23. April 1772.

Frid. Wilh. Wiwet.

XI.

F. W. Wiwets Replik til O. L. Bang.¹

Underdanigst Promemoria.

Til Giensvar paa, hvad Hr. Cammeradvokat Bang haver andført i Forsvar for Greve Brandt imod den mig allernaadigst befaled Action, finder jeg fornødent at svare følgende: Jeg har aldrig fremsadt det som eet Crimen at

---

¹ C 1.

blive til Hands Kongelige Majestæt recommenderet; men jeg andseer det for eet Crimen at paatage sig saadan Post hos sin Konge, som skal befordre een andens onde Hensigter. Greve Brandt har jo vidst Greve Struensees Hensigter, han har jo og kundet bedømme dem, at de var onde, for Kongen og Landet skadelige; naar hand derfor søger at forhindre hans Majestæt i at tale med andre, end de hand vidste ej skulle røbe ham og hands Adhærenter, som kand sees af Herr Cammerjunkker Schacks, Cammertienernerne Brieghel og Sleth samt Cammerlaqvais Torps eedelige Forklaringer, kand jo saadant ej være skeet uden Aarsag. Thi naar intet blev foretaget uden det, som var godt, hvad skulle da berettes hands Majestæt, som hand eller andre hafde nødig at frygte, hvorføre skulle da Betienterne, som ellers vare om hands Majestæt, udviises, forbydes at tale med Kongen og at gaae med ham længere, end det faldt dem til Pas. Det var icke hands Majestæt, som forbød nogen at tale med sig, men det var Greve Brandt, som udgav den Ordre til de Folk, som vare om Kongen paa de Tiider, da han ej selv kunde oppasse. Cammeradvokat melder, at jeg ej har andført, hvad det skulle være for Ting, som skulle holdes hemmelige for Kongen, skjøndt hand dog forstaaer een Deel deraf ved at andføre den anden Hovedpost. Men hand veed ligesaavel som jeg, at der var mange mere Ting, og vil jeg ickun andføre denne Post af Greve Struensees Forbrydelser ved at tilvende sig saadan Myndighed, som alleene tilkommer Kongen, hvo skulle underrette hands Majestæt om den Farlighed, som deraf kunde flyde, naar de, som vare om ham, ikke ville (herved forstaaer jeg Grev Brandtes Partie), icke torde (herved forstaaer jeg Kongens Cammerbetientere) og ike kunde (herved forstaaes Drengene). Cammeradvocat Bang vil, jeg skal nævne, hvoraf Grev Brandtes Partie bestoed. I de Personer, som den 17de Januarii sidstleeden bleve arresterede, og at deres Gierninger ikke var sigtende til Kongens eller Undersaatternes Vel, det har Udfaldet viist. At jeg skulle nævne, hvo der icke kunde faa Audience hos Kongen og var af dend Værdighed, det samme ham

kunde tillades, behøver jeg icke, det er nok for mig at have beviist, at hands Majestæt saaledes af Brandt blev oppassed, at intet maatte skee, uden Grev Brandt derom bekom Underretning.

Doctor Bergers Morgenvisiter andseer Grev Brandtes Forsvar ej for noget Crimen, men jeg finder alldeeles intet roesværdigt udi at paatvinge nogen Medicin, som ej behøver den, thi derved settes Legemet udi saadan Situation, at naar Medicinen skulle giøres nødvendig, bliver den uden Virkning. Grev Brandt maa altsaa nødvendig derunder haft de Hensigter, som jeg udi mit Indlæg haver forhen andført.

Andgaaende hands stoere Hovedforbrydelse i at legge Haand paa sin Konge, da setter vel Cammeradvocaten Sminke paa dette Forhold, men den er ej tilstræckelig til til at skiule Vederstyggeligheden af denne Gierning. Kongen, siger Cammeradvocat Bang, ville have, at de, som omgickes ham, skulle omgaaes ham som een Ven den anden. Det er meget vel, men er det een venlig Omgang at gaae ind til sin Ven og overfalde ham, saaledes tractere ikke Ligemænd hinanden, og den Tilladelse, som høysalig Kong Friderich den Anden gav undertiiden sine Hoffmænd, var ickun til uskyldig Forlystelse. Hands kongelige Majestæt har aldrig provoceret Grev Brandt til Haandgemænge eller til at brydes med sig, men Grev Brandt er indkommen af sin egen Drift. Dersom det var for at viise sin Styrke, saa kunde saadant gierne skeet uden at tilføye Kongen nogen Læsion enten paa Halsen eller Fingrene. Hvorleedes vil Greve Brandt, hvis Sag tracteres af forstandige Dommere, undskylde at [hand] uden Forbittrelse er indgaaet til Kongen alleene for at efterkomme Kongens Villie i at brydes med ham, naar hand maa tilstaae at have udskieldet hans Majestæt; thi det hører jo ej til at viise sin Styrke uden i Kiæftekrig; Skiældsord ere icke Helternes Vaaben. Hvorleedes kand han forsvare, at hand har lagt een Jagtpidsk i Claveeret. Herr Bang har giort een anden Forklaring om denne Gierning, hand siiger, at hand vilde leveret Kongen den, paa det hans Majestæt kunde bruge den imod ham selv, men betænkte sig. Men denne Und-

skyldning og Foregivende er ikun noget, som strax viiser, Greve Brandts Forbrydelse ej kand undskyldes. At blive opirret fordi Kongen truer med Stockeprygl eller kaster een Citron efter sin Tiener og derefter at indgaae til Kongen alleene for at faae Prygl af een Jagtpidsk riemer sig ei sammen. Udi saa aabenbare klar Sag, hvor hand baade er overbeviist og selv har tilstaaed Factum, behøver jeg ei at erindre videre, thi det er ikkun til Overflødighed. At hands Majestæt har pardonneret ham, er icke saa, hvilket jeg udi mit forrige Indlæg haver viist, og at hand derefter blev Grand Maitre de la Garderope, er ingen Beviis paa Kongens Naade, naar man seer, hvorleedes hands kongelige Majestæt var med eet særdeles Complot omringet.

Jeg tager icke Feil, naar jeg legger ham til Last, hvorleedes hand, saa vidt det stoed til ham, ej hindrede den uandstændige Fortroelighed, som imellem 2de Personer af ulige Kiøn og Stand befandtes. Cammeradvocaten forestiller det som en farlig Sag at aabenbare saadant, jeg tilstaaer det, for andre var det farligt, men ej for Greve Brandt, desuden er der Forskiel paa at viide een Ting historice og at lade sig bruge som Medviidere og Befordrere. At Greve Brandt har vidst, det icke hang rigtig sammen med de 60,000, kand saa meget mindre nægtes, naar hand 1) kiendte hands Majestæt, som icke er ødsel, 2) at hand umuelig kunde fortiene saa mange Penge for ingen Ting og udi saadan kort Tiid, 3) at der maatte giøres Forskiel imellem Presents, som giøres til Dronningen og ham paa een Tiid, 4) at saadant maatte nødvendig forvolde Opmerksom[hed] hos Dronningen, 5te) at det ej var Tiider at imodtage saa andseelige Summer Penge paa een gang, 6te) at hand har seet dette Documente hos Grev Struensee og har villet haft et andet, siden hand saae dette som Adkomst at see fordægtig ud, og 7de) at hand ej har nævnet denne Summa for Kongen, da hand dog i Commissionen maa tilstaae, at det er suspect, og skal hand ej gjøre sig saa hellig i denne Begivenhed, da hand vel veed at have colluderet med Grev Struensee udi den Handel

med Dronningens Bouqvets Bortselgelse for 10,000, da den var 100,000 Rd. værd.

Dette er aldt, hvad jeg finder fornøden at svare, men som forhen indlades Sagen underdanigst til Doms af
Frid. Willh. Wiwet.

Khavn. d. 22. April 1772.

XII.

Dom over Johann Friderich Struensee¹.

Dom udi Sagen imellem Generalfiscalen, som anbefalet Actor, paa den eene og Greve Johan Friderich Struensee paa den anden Siide.

Foruden det, at Greve Johan Friderich Struensee allerede forhen er overbeviist, og selv har tilstaaet at have begaaet en grov Misgierning, som involverer Forgribelse imod Kongens Høyhed eller Crimen læsæ Majestatis i en høy Grad, og ifølge Loven og især dens 6. Bogs 4. Capituls 1. Articul fortienner en haard Døds Straf; saa er det og noksom baade bekiendt og gotgiørt, at hans heele Forhold og Opførsel i den Tiid, hand har havt Deel i Affairernes Bestyrelse, har været en Kiæde, sammensat paa den eene Siide af idel daarlig og forvoven Fremfusenhed og paa den anden Siide af lutter Finter og Intriguer, som alle sigtede til at tilvende ham alleene ald Magt og Myndighed med alle andres Udelukkelse. Derved hand dristig har antaget og benyttet sig af alle de Midler, som hand formeente at kunde tiene til at opnaae denne hans Hensigt og det uden i mindste Maade at betænke, om de vare tilladelige eller ey, og hvorvit de enten komme overeens med Regiæringens Forfatning og Form, Nationens Genie og Landets Indretninger og Love, saavel borgerlige som Grundlovene, eller og directe streeede derimod.

¹ C 1, Afskrift uden Underskrifter. Originalen, som er gaaet til Kongens Approbation, synes ikke at eksistere. — Trykt i Schriften die in Sachen etc. S. 101—131 (paa Tysk), hos Høst S. 152—174, Flamand S. 577—612, Jenssen-Tusch S. 349—367 (paa Tysk).

Hans store Øyemeed var deels at blive Geheime Cabinets Minister med den overordentlige og uhørte Magt, som hand i sidste Julii Maaned tilsneeg sig, deels at udelukke alle Undersaatter fra deres Konge og Kongen fra dem, deels at udøve ved Hoffet og over det høyeste selv saadan en utæmmet Magt, som man med Forbauselse har seet.

Til denne Hensigts Opnaaelse havde han paa hans Majestets Udenlandsreyse arbejdet paa at erholde allerhøystsammes Naade ved den Omhue, hand udviiste for Kongens Sundhed og Fornøjelse. Da hans Mayst. var kommen hiem, holdte Struensee sig stille og syntes at være ikke mindre end sindet til at attraae de Charger og Værdigheder, som hans Ærgiærrighed og Herskesyge dog hidede efter.

Hand levede ved Hoffet, fornøiede sig, forlangte ingen Forhøyelse i sin Gage og loed til at være tilfreds med Roelighed og Vellyst. Men i samme Tiid arbejdede hand med Iver hemmeligen paa at lægge den Grundvold, hvorpaa hand vilde opføre sin stolte Lykke.

Hans Sag var det ikke at lære Landets Sprog, at understudere dets Forfatning og Indretninger, at kiende dets Tilstand og sande Interesse og at forstaae dets borgerlige Love og Grundlov. Det var den Vey, hand burde have gaaet. Men om alt dette var og forblev hand i den største Ukyndighed; han tvertimod valgte at udgrunde de Principer, som hans Mayst. Kongen i sin Regiæring vilde følge, paa det at hand af dem kunde betiene sig til at skiule sine skadelige Anslag. Og, som hand endnu havde ald Aarsag at frygte, at enten troe Mænd skulle aabenbare hans Hensigter, eller Kongen selv mærke dem, saa for at forhindre Virkningen af den første, bagvaskede han hos Kongen uden Forskiæl alle dem, som havde den Naade at nærme sig til Monarchen; og for at erholde det sidste, arbejdede hand paa at skaffe sig en mægtig Protection og at have hos Kongen en saa nær, bestandig og paaliidelig Ven, at det skulle nesten blive umueligt for hans Mayst. at opdage denne Mands Veye og Hensigter.

Aldrig saasart har hand i Aaret 1770 faaet sin Machine fuldkommen færdig, førend hand strax satte den i Bevægelse.

Vore Konger have uafbrudt siden Souveraineteten havt et Raad bestaaende af saadanne Mænd, som vare kyndige i Landets Love og Indretninger og havde udstuderet det rette Stats-Systema og Landets virkelige Interesse og Fordeele, samt vidste de Regler, som i Følge deraf, burde og kunde appliceres paa forekommende Tilfælde.

Deres Embede var at være om Kongen, saa ofte Sager af Vigtighed skulle ham forestilles og at give hans Mayst. den nødvendige Oplysning om alt, hvad hand forlangte at viide for at give sin Decision.

I det øvrige havde disse Mænd, som Lemmer af Conseillet, intet Votum, ingen Expedition, ingen Secretaire, thi alt kom an paa Kongens Villie, og alt blev udlærdiget fra vedkommende Departements.

Dette Raad, saa gammelt, saa naturligt, vilde Struensee og hans Tilhængere have gandske ophævet og casseret; thi denne Mand frygtede for, at om noget saadant Raad var til, skøndt det endog kunde bestaae af han egne Venner, vilde det aldrig mangle i Tiiden at sette sig imod hans skadelige Anslag og aabenbare dem for Kongen, siden hand ikke kunde excludere dem fra at tale med hans Mayst. og forestille ham hans egen og Landets Tarv.

Til den Ende havde Struensee allerede i Forvejen med allehaande Insinuationer calumnieret de daværende Ministre og med sorteste Farver afskildret endog saadanne Handlinger, som vare unægteligen til Kongens og Statens Fordeel.

Hans Mayst., som inderligen elsker sit Folk, og ønsker Reedelighed hos sine Embedsmænd, og er nidkiær for sin souveraine Myndighed, tabte da Tilliiden til sit Conseil, og havde villet besette det med andre Mænd, og give det en anden Indretning; men Struensee satte ved de falskeste Foregivender og de listigste Trækker saadanne Hindringer for Kongens Hensigter, at Conseilet efterhaanden

ophørte og endog tilsidst blev ved Acten af 27. Decembris 1770 solenniter afskaffet¹.

I samme Tiid blev hand selv Maitre de Requetes²; og som hans Plan gik ud paa alleene at være berettiget til at tale med Kongen om Affaires og derfra at udelukke alle andre, saa syntes de øvrige tilovers blivende Collegier endnu heri at kunde legge ham nogen Hinder i Veyen.

I den Henseende blev det af ham forestillet hans Mayst. Kongen, som ønskede at være grundigen underrettet om de Sager, der fra Collegierne indkom til Allerhøyst-sammes Decision, at intet var til dette Øyemeed tienligere, end at Collegierne fik Ordre i en Portefeuille at sende eller levere deres skriftlige Forestillinger, paa det Kongen kunde have den fornødne Tiid til at læse og overveje samme³.

Ved dette glimrende og til Anseelse saa nyttige Raad erholdte Manden sin Hensigt, at excludere Collegierne fra Kongen.

Snart bemægtiger hand sig Portefeuillerne og bliver saaleedes eene Mester af at forestille Sagerne, hvorleedes han vilde, for Kongen.

Vilde da de vedkommende Collegier, til Kongens nærmere Oplysning, have de behørige Grunde anbragte, maatte de vende sig til Struensee; og saaleedes blev hand, hvad baade Conseil og Collegier tilforn havde været.

Under Paaskud af at befordre adskillige Sagers hastigere Expedition og tillige at viise den kongl. Myndighed i sin rette Høyhed, udstædede han dog adskillige Cabinetsordres, som bleve iværksatte, uden at det vedkommende Departement derom fik Underretning. Et Foretagende, som nødvendig maatte forvolde den yderste Confusion, og som en Mand vovede, der hverken kiendte Landet eller dets Love, eller dets Tilstand, eller dets Sprog. Men alt dette var ikke hans Bekymring, naar hand kuns kunde drage ald Myn-digheden og Anseelsen til sig.

¹ KabO. 55.

² 1770 18. Decbr. KabO. 1901—1902.

³ 1770 4. Decbr. KabO. 53.

Denne Grev Struensees Ukyndighed i det, som enhver Minister i Dannemark burde viide, og hans saare liden Omhue for at erhverve Kundskab derom, har medført utallige Uleyligheder saavel for det almindelige som for private Personer.

I de Collegier, som alletiid forhen vare vandte til at indsende deres Forestillinger paa Dansk, maatte en aparte Betient employeres til at oversætte dem paa Tydsk, paa det at Grev Struensee i dette Sprog kunde læse dem. Det danske Cancellie, som det eeneste Collegium¹, der bestandig blev ved at indsende Forestillingerne paa Dansk, havde alt for ofte Leylighed til at erfare, at disse Forestillinger aldeles ikke bleve læste, da alleene en Extract deraf, som var befalet paa det korteste at forfattes og anføres paa den saakaldte Rotulo, blev oversat paa Tydsk og læst af Grev Struensee, derefter da Resolutionen faldt paa Tydsk, som igien blev oversat paa Dansk i Cancelliet. Det kunde derved ikke feyle, at jo Resolutionen ofte blev tvetydig, uforstaaelig og lidet passende paa Sagen, som den, der forestillede samme for hans Mayst., sielden havde ret Begreeb om.

Private Folk, som vilde indgive Ansøgning til Cabinetet og havde opsat samme paa Dansk, løbe om for at faae een til at oversætte den paa Tydsk, staaende i den maaske ey ugrundede Tanke, at naar Memorialen alleene var paa Dansk, blev den ikke læst; da derimod disse tyske for got Kiøb erholdte Oversættelser ofte geraadede saaleedes, at man deraf ikke kunde erfare, hvad der egentlig intenderedes med Ansøgningen.

Grev Struensees Ukyndighed om Collegiernes Indretning, hans Ulyst til at erhverve sig Kundskab derom, og hans Attraae til at omstøbe Statens heele gamle Forfatning og at formeere sine Tilhængere, ved at placere alle vegne og i betydelige Poster Mænd, som skyldede ham deres Lykke; Alt dette bragte ham til at legge Haand paa

---

¹ Ogsaa Admiralitets- og Kommissariats-Collegiet affattede vedblivende sine Forestillinger paa Dansk.

det eene Collegium efter det andet, og som hand selv hverken kunde eller vilde arbejde, da at bruge til disse betydelige Forandringer andre Mænd, hvoriblandt en Deel selv siden har bekiendt, at de aldeles ikke vidste eller havde søgt Underretning om den forrige Indretnings Beskaffenhed, Fordeele eller Mangler, saasom de alleene vare befalede at forfatte en Plan til en nye Indretning efter visse forudsatte Data.

Efter at Grev Struensee saaledes ved det Geheime Conseils Afskaffelse, og ved de fleeste øvrige Collegiers Svækkelse, Omdannelse og Udelukkelse fra mundtlig Forestilling, havde draget ald Magt og Myndighed til sig, varede det ikke længe, førend hans Maysts. Undersaatter i Almindelighed baade mærkede og følede Virkningen af hans despotiske Principiis og Tænkemaade.

I Følge af den forhen ommeldte faderlige og milde Regjæring, som man forhen i Dannemark i saa lang Tiid havde været vant til og syntes at have faaet et Slags Hævd paa, holdt enhver, som fik en kongelig Betiening, sig berettiget til at troe, at hand kunde været forvisset om at beholde samme, saalænge hand opførte sig som hand burde og iagttog sit Embeds Pligter, og at hand ikke stød Fare for at miste den mod hans Villie, medmindre han formedelst Malversation, Forseelse eller Forsømmelse blev ved Dommerens Kiendelse eragtet at have forbrudt den. Disse moderate Principia, som characteriserede Regjæringens Mildhed, og havde mange ypperlige Virkninger, vare aldeles ikke efter Grev Struensees Smag, som ikke vilde være generet, allermindst naar det kom an paa at gjøre Folk ulykkelige og derved indjage Skræk i andre.

Af den Aarsag hørte man jævnlig og fast daglig, nu at een, nu at en anden kongelig Betient vare ved Cabinetsordres afsatte fra deres Embeder, uden at de eengang havde faaet at viide, hvorudi de havde forset sig, og hvorudi deres Forbrydelse bestoed.

Adskillige mistede deres Embede uden at faae nogen kongelig Resolution derfor at see, og uden at viide noget deraf, førend de hørte, at Embedet ved en Cabinetsordre

var givet til en anden. Dette extendede sig og til heele Collegier.

Heele Kiøbenhavns Magistrat, som bestoed af 18 à 20 eller flere Personer, blev afsat, og en nye Magistrat igien indsat ved en Cabinetsordre af 3. April 1771 til Ober-Præsidenten¹, som faa Dage forhen ligeleedes ved en Cabinetsordre² var beskikket til dette Embede, hvorfra den forrige var dimitteret, og som loed sig nøye med ved et Brev at tilkiendegive de forrige, at de vare afsatte, og de nye, at de havde at indfinde sig paa Raadstuen, uden at de afgaaende i nogen Maade fik at viide, hvor udi de havde forseet sig, og hvorfore de vare afsatte.

Foruden Magistraten var der endnu et andet Collegium eller publique Forsamling i Kiøbenhavn, nemlig de saakaldte 32 Mænd; da det ved de Kiøbenhavn saa solenniter i Henseende til Borgerskabets under Beleyringen og ved Souverainiteten udviiste Troeskab og Tapperhed, forundt Privilegier af 24. Junii 1664 var bleven Borgerskabet tilstaaet, at de tilliigemed Magistraten maatte af de beste og fornemmeste Borgere udvælge 32, som med Magistraten kunde overlægge Byens og Borgerskabets Beste og Fordeel samt Indtægt og Udgift. I den Henseende dem og med nogle af Magistraten var forundt Adgang til hans Mayst. selv.

Denne Forsamling, der ansaaes som en Perle i Byens Privilegier, der havde adskillige gode og nyttige Virkninger og ikke kostede hans Mayst. eller Byen det allermindste, blev liigeleedes ophævet ved den samme Cabinetsordre, i Følge af hvilken den ommeldte Ober-Præsident loed viide, at de ikke meere maatte forsamle sig, og derhos loed den til deres Forsamling destinerede Sahl paa Raadhuset tillukke. Disse og mange andre Exempler af samme Beskaffenhed, som alle viiste, at intet var helligt for denne ligesaa uforsigtige som voldsomme Mand, der var ligesaa stor Hadere af Klogskab og Mildhed som af Orden og

¹ KabO. 1771 2. April, Nr. 1313.

² KabO. 1771 23. Marts, Nr. 1311.

gode Sæder, gjorde et forunderligt Indtryk paa Nationen, der syntes paa eengang at se sig henrykket under et andet og østerlandsk Clima.

Nogle lamenterede og sukkede, andre ytrede deres Forbavselse eller Forbittrelse, nu paa een, nu paa en anden Maade; alle vare dog eenige derudi, at hans Maysts. milde og faderlige Hierte til hans Undersaatter var det samme som forhen, naar kuns deres Suk og Klage kunde trænge igiennem til Thronen, og Sagens rette Sammenhæng blive hans Mayst. forestillet.

Men dette syntes umueligt formedelst de Præcautioner, Struensee i den Henseende havde taget. Hand havde hos Kongen placeret hans intime Ven, Grev Brandt, og da hand mueligt i Følge det bekiendte Ordsprog: *Nulla amicitia nisi inter bonos*, ikke var saa aldeles forvisset om dette Venskabs Vedvarenhed; saa søgte han at forsikre sig dets Vedligeholdelse ved fælleds Interesse og, som strax skal viises, paa hans Maysts. og den kongl. Casses Bekostning.

Grev Brandt, som var immer om Kongen, bestyrkede ham i det, Struensee insinuerede og foregav, og hindrede, at ingen kom til at overbeviise hans Mayst. om den Sandhed, som var tvert derimod.

Der var ingen Conseil og saa at sige ingen Ministre. Ingen kom til at tale med Kongen alleene uden de, Grev Struensee holdt sig forvisset om; skeede det, var det kuns paa et Øyeblik eller saare kort Tiid, som ikke tillod nogen vidtløftig Fortælling eller Discussion. Alle andre bleve eloinerede fra hans Maysts. Person, hvilket endog strakte sig til hans Maysts. egen allerhøyeste Familie og allernærmeste Paarørende, for hvilke hans Mayst. alleiider forhen havde viist en øm Tendresse og Kiærlighed; men fra den Tiid af, at Grev Struensee havde bemestret sig Bestyrelsen af Hoffet ligesaavelsom af heele Landet, kom de kuns siælden til Kongen og fik aldrig Leylighed at tale med ham alleene, da de ikke havde manglet at frembære Landets og Undersaatternes Tarv og Bekymring for ham; derpaa disse høye Personer siden, saasart Leylig-

hed gaves, have aflagt saa uomstødelige Prøver, som aldrig noksom kunde prises og erkiendes.

Det kunde ikke seyle, at jo Grev Struensee ved saadan despotisk, voldsom og ufornuftig Omgang maatte gjøre sig overalt forhadt.

Hans Emissarier og Tilhængere, af hvilke hand dog havde en Deel, naar de ikke torde vove ligefrem at justificere eller undskylde hans Foretagende, søgte i det mindste meget at berømme og vit at udbrede hans foregivne store Desinteressement, som de satte derudi, at hand loed sig nøye med den ham tillagde moderate Gage uden at forlange enten for sig eller sine enten Penge eller Ære. Hvorvit saadant den Tiid blev troet, lader man staae ved sit Værd. Vist er det, Grev Struensee havde taget gandske vel overlagde Messures til at skiule hans Egennyttighed paa den Tiid, og saalænge det varede. Men det er siden alt for tydelig erfaret og gotgiort, at hand har været en overmaade interesseret og egennyttig Mand, der med god Føye kand siges at have pilleret hans Maysts. Cassa.

Hand havde en gandske skikkelig og anseelig Gage, med hvilken han saa meget bedre kunde komme ud, som hand havde alleting frit til Hove, lige indtil de Giestebudder hand gjorde. Hand vidste og havde noksom udraabt den slette Tilstand, i hvilken hans Maysts. og den publique Cassa allerede fra forrige Tiider af befandt sig.

Dette uanseet, loed hand neppe 2 à 3 Maaneder gaae forbie, efterat Conseillet var afskaffet, og hand var bleven Maitre des Requetes, førend hand ved at misbruge hans Maysts. gode Hiertelag af Høytsamme forlangte og erholdte en Present for sig selv paa 10,000 Rd. og for sin Ven Grev Brandt paa lige Summa. Man skulle tænke, at en saa anseelig Present for disse 2de Personer, af hvilke den eene var Maitre des Requetes og den anden Directeur des Spectacles, og begge kuns kort Tiid havde været i samme Charger, skulle for en Tiidlang mættet deres Giærrighed; men samme befindes derimod at have voxet og tiltaget; da Grev Struensee, efter at de havde faaet ommeldte Present i Februarii eller Martii Maaned, atter i May Maaned og

altsaa efter 2 à 3 Maaneders Forløb erholdt af hans Maysts. Cassa 50,000 eller 60,000 Rd. og ligesaameget for Grev Brandt; saa at disse 2de Personer have paa en kort Tiid af 3 à 4 Maaneder foruden deres ordentlige Gehalt kostet hans Mayst. enten 140,000 Rd. eller i det mindste 120,000 Rd. (thi hvilken af Deelene det er, kand man i Henseende til den Confusion, Grev Struensees Regnskaber ere udi, endnu for Tiiden ikke med Vished sige), og det foruden de Presents, de baade før og efter den Tiid have tilvendt deres gode Venner, saasom Justitzraad Struensee 4000 Rd., Grevinde Holstein 3000 Rd., Kammerherre Falkenschiold 3500 Rd. eller meere og saa fremdeeles.

At denne Grev Struensees uforsvarlige Egennyttighed har været ret overlagt og reflecteret, det seer man af den kunstige Machine, hand havde opført alleene for at kunde faae og annamme disse Penge, uden at nogen skulle faae det at viide.

I den Henseende foreslog han først at ophæve det saa kaldede Tresor¹ (som var en Summa Penge, der var lagt til Siide for at kunde betiene sig deraf i paakommende hastige Tilfælde) og at lade samme indlevere i den publique Cassa. Men som de paa Veyen til den publique Cassa maatte passere Cabinettet, foreslog hand atter hans Mayst. deraf at tage 250,000 Rd. og af samme at formere en saa kaldet speciel Cabinetscassa, som skulle være under hans Opsigt alleene.

Derved fik da Grev Struensee god Anledning til at erholde og imodtage anseelige Summer, uden at nogen anden kunde faae Kundskab derom.

Hand haver og saaleedes holdt Huus med denne Cassa, at, da den blev oprettet i April Maaned 1771 og den Tiid bestoed af 250,000 Rd., saa var deraf ved den nestpaafølgende May Maanedes Udgang kuns 118,000 Rd. tilovers, uanseet Cassen ikke havde havt anden Udgift end slige Presents.

Disse tilovers værende 118,000 Rd. vare riimeligviis

¹ KabO. 1055.

efterhaanden gangen den samme Vey som de øvrige, naar Struensee ellers dertil havde faaet Tiid og Raaderum.

Grev Struensees skammelige Giærrighed og Egennyttighed er herved saaledes lagt for Dagen, at de, der have udraabt ham som uinteresseret, have Aarsag at tilstaae, at de kuns lidet have kiendt ham og derfor have været slet underrettede.

Men dette er ikke nok. Her er den allerstærkeste Præsumtion for, at Grev Struensee under denne Handel har begaaet et ublue, skammelig og høyststrafværdig Bedragerie. Da den iblandt Grev Struensees Papiirer forefundne og af hans Mayst. approbererede Beregning over speciel Cabinets-Cassens Indtægt og Udgift for April og Maii Maaneder 1771 blev hans Mayst., ved det den fandtes suspect, foreviist, har hans Mayst. strax declareret, at hand heel vel erindrede den Tiid at have skiænket 10,000 Rd. til Dronning Carolina Mathilda, 6,000 Rd. til Grev Brandt og 6,000 til Grev Struensee og ikke viidere. Ligesom disse Summer tilhobe udgiør 22,000 Rd., saa er det ved Documentets Inspection soleklart, at den Summa, der er sat neden under, først har været 22,000 Rd., men det første Totall er forandret til et Treetall (hvilken Forandring er saa kiendelig, at den strax falder i Øynene), og at der sat et Ettall foran, hvilket der ikke har været anderledes Plads til, end at det er kommen til at staae for ved Linien (som gaaer langs need og separerer Contexten fra Summerne), tvertimod det, som er brugt ey alleene i de andre Beregninger, men og i den samme Beregning paa den foregaaende Siide, hvor Indtægten er anført. Hvorved da den ommeldte Summa af 22,000 Rd. er forandret til 132,000 Rd., hvilken Summa og kommer ud, da de 6000 Rd. til Brandt og de 6000 Rd. til Struensee ere ved et Nulls Tilsettelse forandrede til 60,000 Rd., og der ere komne 2000 Rd. til til Kammerherre Falckenschiold, hvilken sidste Summa synes at være tillagt af den Aarsag, at de ikke ved Forandringen af de 22,000 til 130,000 Rd. skulle behøve ligeledes at forandre det andet Totall til et Null.

Disse Formodninger, hvis Styrke ingen ret kand ind-

see uden den, som tilliige seer og betragter det paaberaabte Document, der endnu ved Tallenes eller Chiffrenes Position fournerer fleere Argumenter, bestyrkes endnu ved andre concurrerende Omstændigheder, saasom, at denne Beregning for April og May Maaned er skreven med Grev Struensees egen Haand, da derimod de øvrige Extracter og Beregninger ere skrevne af den, som var Secreterer i Cabinettet, hvilket første sluttet at være skeet, fordi Grev Struensee ikke ønskede at have Medviidere i det af ham forøvede Bedragerie. At Grev Struensee fra den Tiid af ikke haver indgivet nogen Beregning for denne Cassa til hans Mayst. førend sidst i October, skiøndt Cassen i Junii Maaned havde havt en Udgift af 2000 Rd., som bleve foræret Justitzraad Struensee.

Denne Forsømmelse eller Udeladelse synes at være skeet par dessein, at hans Mayst. imidlertiid, og da saa lang Tiid løb imellem, ikke skulle saa nøye erindre Cassens rette Beholdning og Tilstand. Hertil kommer den af hans Mayst. selv alleguerede meget naturlige Formodning, at der ikke var nogen Riimelighed udi, at hand skulle forære Grev Struensee og Grev Brandt hver enten 50,000 Rd. eller 60,000 Rd., naar hand kuns forærede Dronningen 10,000 Rd.

Grev Struensee, som vel maae tilstaae sin Egeennyttighed, at hand haver begiært disse Penge af Kongen, men dog ikke vil vedgaae noget Bedragerie, da han paastaaer, at hans Mayst. den Tiid efter hans Begiæring gav ham 50,000 Rd. og Grev Brandt 50,000 Rd., og da de dem forhen skiænkede 10,000 Rd. ingen Steds vare bragte i Regning, bleve de her under et anførte, har dog ved Documentets eller Beregningens Foreviisning i Commissionen maattet tilstaae, at alle Omstændighederne concurrerede til at opvække saadan Præsumption imod ham, som han ikke vidste paa nogen Maade at elidere. Derhos hand meget har beklaget sin Mangel af Accuratesse og Forsømmelse.

At Grev Struensees Ærgiærrighed ikke haver været mindre end hans Pengegiærrighed og at hans Moderation i Henseende til Ære og Tiller ikke var større end i Hen-

seende til Penge og Midler, det falder liigeleedes let i Øynene.

Hand havde i tvende Aar giort saadanne Pas, som andre af større Habilité og Meriter end han neppe gjøre i 30 Aar eller længere; efter de Omstændigheder, hand var udi, kunde det ikke feyle, at hand jo stoed i overmaade stor Anseelse saavel ved Hoffet som i Byen, men alt dette var ham ikke nok.

Ved idelige Persvasioner bragte hand det derhen, at hans Mayst. d. 14. Julii 1771 beskikkede ham til Geheime Cabinets Minister, hvilket hans Anlæg hand indtil det sidste Øyeblik havde vidst at dølgge endog for sine allertroeligste Venner; ligesom hand og tilligemed Kammerherre Brandt blev nogle Dage derefter optaget i den grevelige Stand.

Skiøndt han som Geheime Cabinets Minister ansaae sig som den første Privat Person i heele Riget, saa var han dog ikke fornøyet med Titlen alleene, og den Myndighed hand forhen havde havt; men hand vilde have saadanne Prærogativer dermed forbundne, som aldeeles ikke passede sig paa en Undersaatt, men involverede et Stykke af den Kongen alleene tilkommende souveraine Rett.

Grev Struensee havde allerede draget ald Myndighed til sig, og da alle de, der vare om Kongen, vare i Struensees Interesse, og hans Mayst. saaleedes intet hørte uden Struensees Lovtale, saa var det riimeligt, at hand fattede en Slags Fortroelighed til ham; da hand saa got som var den eeneste, der saae og talte med hans Mayst. om Affaires, saa kunde det neppe feyle, at hans Mayst. jo consenterede i det, hand proponerede. Hand havde saaleedes alt, hvad hand kunde ønske sig, men alt dette var ikke nok til at mætte hans uriimelige Ærgjærighed. Collegierne og andre ville ikke alleiander adlyde og exequere, uden de saa Kongens Haand.

Dette stoed Struensee ikke an, og man havde Aarsag at troe, at det ikke kom overeens med hans forborgne Hensigter: Hand vilde, at hans Haand skulle virke det

samme som Kongens, og at vedkommende skulle være forbundne at adlyde den ene ligesaavel som den anden.

Dette erholdte hand og ved den af ham projecterede kongl. Ordre, som d. 15. Julii 1771 i Anledning af hans Geheime Cabinets Ministers Embede gik til Collegierne og derfra viidere blev bekiendt gjort: Thi i sammes 1ste Art. blive de Ordres, Struensee underskrev og satte Cabinets Seglet for, i alle Maader satte i parallel med dem, hans Mayst. selv underskrev og Struensee pharapherede; og i den 4de Post fastsettes det udtrykkelig, at alle og enhver skulle exequere og adlyde de af Struensee expederede og underskrevne Cabinets Ordres. Vel synes denne Post at indeholde en Slags Limitation, naar det heeder: Saafremt ikke nogen kongelig Forordning eller Resolution maatte være derimod; men det, som paafølger, viiser, at det var snarere en Extension, thi i Steden for man ventede, at derpaa skulle følge, at Executionen i saa Fald skulle udsettes, indtil kongelig Resolution var erholdet, saa heeder det alleene: I hvilket Fald saadant strax skal meldes til Cabinettet; saa at naar nogen i saa Fald fandt sig beføyet til at gjøre Forestilling imod Struensee eller hans Ordre, skulle hand vende sig til Struensee selv, og naar hand da befalede at adlyde og exequere hans første Befaling, maatte det blive derved. Saaleedes har og Grev Struensee forstaaet og practiceret det. Herved tilsneeg hand sig endeel af Souveraineteten og af det, som tilforn var arriveret, kunde man nogenleedes slutte sig til, at hand agtede at exercere den alleene.

Da Struensee paastaaer at have læst Konge-Loven og som Minister burde nøye kiende dens Indhold, saa maatte hand vel viide, at dens 7de Artikel vil: At alle Regiærings Ærinder, Breve og Forretninger skulle af Kongen selv underskrives. Men den, som fornemmelig passer sig her, er Konge Lovens 26de Artikel, hvor den høystsalige Konge og første Eenevolds Herre Kong Friderich den 3die synes at have havt en Pressentiment, at en Struensee vel engang kunde opstaae i Danmark; da der meldes, hvor skadeligt det er, naar Kongers og Herrers Mildhed og Fromhed saa-

leedes misbruges, at deres Magt og Myndighed dennem fast usynligen beskiæres, og hvor ønskeligt det er, at Konger og Herrer ville holde over deres Myndighed, hvorefter det recommenderes og indpræntes Kongerne i Danmark med et nidkiært og vaaget Øye at holde deres Souverainetet og Eenevolds Magt uforkrænket, og endelig concluderes der: At om nogen skulle understaae sig at udvirke eller forhverve noget, som kunde i een eller anden Maade være Kongens absolute souveraine Eenevoldsmagt til Afbræk eller Forfang, skal alt saadant være som ugiort og de, som sig sligt forhvervet eller tilsneget have, straffes som de, der Mayesteten beleidiget og imod Kongens Eenevolds Herredømmes Høyhed groveligen sig forgrebet have.

Grev Struensee kunde her læse sin Dom, dersom hand ikke tilliige havde begaaet en anden ligesaa grov Misgjerning og Forbrydelse imod Kongens Høyhed foruden det, at han har været ikke alleeneste Medviidere og Raadgivere, men og Tilskyndere til den af hans fortroelige Ven, Grev Brandt, forøvede Forgribelse imod hans Maysts. Person.

Den Maade paa hvilken Grev Struensee har udøvet den ham som Geheime Cabinets Minister anfortroede Magt og Myndighed undskylder ham ikke, men graverer ham paa det allerhøyeste, da samme atter viiser, at han ansaae hans Maysts. Undersaatters Velfærd, Ære, Liv og Gods reent at være abandonnerede til hans Discretion.

Hand haver, ved de af ham og under hans Haand udstedte Kabinets Ordres, sat foregaaende og ham bekendtgiorte kongl. Resolutioner til Siide.

Han haver i de allervigtigste Ting udstedt saadanne Ordres uden hans Maysts. Foreviidende; og den ham i den kongl. Resolution af 15. Julii dens 3die Post paalagde Extract af de udstedte Cabinets Ordres, som hand ugentlig skulle forelægge hans Mayst., har han tildeels forsømt, tildeels saaleedes indrettet, at deraf umuelig kunde erfares, hvorudi Ordren egentlig havde bestaaet, og hvad den havde medført.

Da Directionen over Particulier Cassen var bleven ham anfortroet (thi hand vilde dirigere alle Casser), fandt

hand for got at give Cassereren derved en nye Instruction under hans Haand.

Da Cassereren i den Anledning forestillede ham, at hand havde en kongl. Instruction, som ikke kunde ophæves uden ved en kongl. Resolution, fik han et Svar, som indeholdt et Slags Reprimande, og hvorved hand atter befalede ham at holde sig hans Ordre og Instruction efterrettelig¹.

Det smukke Corps Garden til Hest, som bestoed af lutter indfødde Danske og Norske, og af den Aarsag ikke stoed Grev Struensee an og, da det kuns udgiorde 2de Esquadroner, ikke kunde falde sær bekosteligt, var alle-reede i Foraaret 1771 efter Grev Struensees Forslag og Villie og imod Generalitets Collegii Forestilling afgaaet².

Garden til Fods var endnu tilbage, samme bestoed af 5 Compagnier, alle skikkelige og paalidelige Folk, som Vagterne paa det kongl. Slot og for det kongl. Huuses Gemakker med ald Sikkerhed kunde anfortroes; men de havde en Qualité, som gjorde, at Grev Struensee ikke kunde fatte Tilliid til dem: De vare fast alle indfødde Danske og Norske.

Dette Corps Reduction havde han længe hos sig resolveret og talt derom med adskillige, blandt hvilke de fleeste havde raadet ham derfra. Endelig brød hand over-vert, og uden hans Maysts. Foreviidende (som hans Mayst. selv allernaadigst har declareret) udstedde en Cabinets Ordre af 21. Decembr. 1771 til Generalitets og Commis-sariats Collegium³, i Følge af hvilken de 5 Compagnier Fodgarde skulle transformeres til 5 Compagnier Grenaderer, og et Compagnie af samme anhænges hver af de 5 Regi-menter, som laae i Garnison i Kiøbenhavn, med viidere.

Hand loed og den 21., 22. og 23de Decembr. gaae forbi uden at melde hans Mayst. noget derom (det hans Mayst. declarerer sig heel vel at erindre), skiøndt Struensee den 23de har forskaffet Generalitetet kongl. Approbation paa bemeldte Cabinets Ordre af 21de, da dette Collegium

¹ KabO. 1941.

² KabO. 1446.

³ KabO. 1517.

paastøed kongl. Resolution og ikke uden samme ville exequere Cabinets Ordren, saasom de ansaae Sagen at være af stor Vigtighed og maaskee forher¹ indsaae de Suiten, den vilde have.

Men da Garderne d. 24. Decembr. paastøede, at deres Capitulation burde dem holdes, og at det var imod samme om de skulle være forbundne til at tiene under de andre Regimenter, saa saa Struensee sig nødt til at forestille hans Mayst. den heele Sag, da hand derhos raadede, at der skulle bruges Magt imod dem, og at de skulle tvinges. Dog blev samme Dag den kongl. Ordre af 24. Decembr.² expederet, i Følge af hvilken de blandt Fod Garden, der ikke vilde tage Tieneste som Grenadiers, kunde faae deres Afskeed. Saa at Følgen af denne Grev Struensees Operation blev, at hans Mayst. af sin militaire Tieneste mistede nogle Hundrede brave, troe og paalidelige Folk, alle Landets indfødde Børn. For Resten falder Grev Struensees mislige og lumske Forhold ved denne Begivenhed strax i Øynene, naar man konfererer den af ham over Cabinets-Ordrene holdte Protocoll med den ugentlige Extract derover, som er forelagt hans Mayst.

Udi Protocollen findes den ommeldte Ordre af 21. Decembris rigtig nok anført under sit rette Datum og under No. 709. Der efter anføres adskillige andre Cabinets Ordres, som ere expederede den 22de, 23de og 24de Decembr. indtil No. 733, men den anden sidst ommeldte Cabinets Ordre af 24. Decembr. findes der ikke, alleene ved Slutningen af den 24. findes aaben Plads til, at denne kunde indføres, men udi Extracten af Ordrene fra den 18. til 25. Decembr., som er forfærdiget den 31te Decembr. og hans Mayst. siden forelagt, findes disse 2de Kabinets Ordres af 21. og 24. Decembr. til Slutningen førte strax efter hinanden under No. 22 og 23, ligesom de paa een Tiid og under samme Datum kunde være expederede. Da der imod alle de Kabinets Ordres, som mellem dem vare expe-

¹ D. e. tysk: vorher.

² KabO. 1519.

derede den 22. og 23. Decembr., af denne Extract findes udeladte. Hvoraf man i Almindelighed kand dømme om disse Extracters Fuldstændighed og Paalidelighed¹.

Denne nu ommeldte Protocoll viser og, at omendskjönt Grev Struensee allerede og længe forher² noksom havde forebygget, at ingen enten mundtlig eller skriftlig kunde komme til at melde hans Mayst. noget, som var ham imod, saa har hand dog paa den Tiid, da Liv Garden blev afskaffet, seet sig nødt til i den Henseende at tage nye Præcautioner; thi under 23. Decembr. har hand expederet 2de Cabinets-Ordres, den eene til Etatz-Raaad Waitz³ i Hamborg, at de Paquetter, som med Posten komme til hans Mayst., skulle adresseres til Cabinettet; den anden til Hof Intendant Wegner⁴, at alle de Breve og Paquetter, som indkomme til hans Mayst., saavel som de fra Kiøbenhavn kommende Breve og Porte-Feuiller ikke skulde leveres i hans Mayst.s Forgemak, men i Cabinets Contoret. Af hvilke 2de Cabinets Ordres, skjönt de syntes at angaae hans Mayst. selv, den eene reent er udeladt og den anden gandske ufuldstændig anført i den nylig alleguerede Extract, som blev hans Mayst. foreviist, da og hans Mayst. derom haver været uviidende.

Ligesom Grev Struensee lagde sin Mistroe til Nationen efterhaanden alt jo meere og meere for Dagen, saa voxede og Nationens reciproque Had alt jo meere og meere til ham og yttrede sig nu paa een, nu paa een anden Maade. Saaleedes saaes om Sommeren 1771 adskillige saa kaldte Skandskrifter at omløbe, og skjönt Stiilen og Indholden af de fleeste nok viiste, at de komme fra den gemeene Mand, saa marquerede de dog alle den allerstærkeste Attachement for hans Maysts. Person og Reedebonhed til at opoffre Liv og Blod for ham; da derimod Forbittrelsen ikke havde andet Object end Geheime Cabinets Ministeren og hans Tilhængere.

¹ Smlgn. Pannings Forklaring S. XXXII.

² D. e. vorher.

³ KabO. 1307.

⁴ KabO. 2097.

Dette, saavel som at nogle Matroser og andre, som formeente sig fornærmede, gik ud til Hirschholm for at andrage deres Besværing og Anliggende for hans Mayst. selv, indjog saadan Skræk i Grev Struensee, at hand var præpareret og færdig til at tage Flugten og løbe sin Vej.

Men da hand uden Tvivl efter nogle hans Venners Raad havde desisteret fra dette Forsæt, syntes hand derimod at have præpareret sig til at maintainere sig i sin Post paa alle muelige Maader og mod alle enhver. Dette gav Anledning til adskillige tilforn ubekjendte Anstalter.

Naar Deres Maysteter komme her til Byen, hvor Grev Struensee alletider var med, bleve de ledsagede af en usædvanlig Escorte; hvor de opholdte sig her i Byen, paa Slottet eller Comoedie Huuset, bleve Vagterne fordoblede med viidere.

Saadant formeerede Nationens og i sær Kiøbenhavns Indvaaneres Forbitrelse imod Grev Struensee i meere end een Henseende. De ansaae det som et Beviis paa, at hand søgte at overtale hans Mayst. til at troe, at der blandt Indvaanerne skulle være ildesindede imod hans Mayst. og det kongelige Huus. De bleve og derved bestyrkede i den allerede fattede Mistanke, at Grev Struensee endnu havde andre viidere udseende og ambitieuse, men derhos høyst formastelige og strafværdige Hensigter.

Det maae og tilstaaes, at adskilligt af det, som arrive-rede i denne Sommer og i sær i Efteraaret, kunde bestyrke dem derudi og operere en stærk Præsumption derfor; ligesom hand og selv har tilstaaet, at adskillige af hans Demarcher sigtede til at maintainere sig paa alle Maader i den Situation, hvori hand befandt sig.

Garden til Hest var afskaffet, som forhen er meldt.

Som Grev Struensee, der altid frygtede, dog ville have noget Cavallerie i Nærheden af Hoffet, blev en Exerceer Troup formeret. Men det varede ikke længe, førend hand erfarede, at de, saavel i Henseende til Officererne som de gemeene, mest bestoed af Indfødde, og at de aldeles ikke vare hans Folk, hvorpaa hans heele Tilliid til

dem faldt bort, ligesom de og i Efteraaret gik ud af hinanden.

Hand loed derpaa det siællandske Dragon Regiment komme ind til Hoffet og Byen. Og at de i Henseende til ham ikke vare anderleedes eller bedre disponerede end de forrige, have de aflagt ustridig Prøve paa.

Hand udvirkede, at tvende af de her i Garnisonen liggende Regimenter skulle til Foraaret forflyttes hen i de andre Kiøbstæder. I Steden for at Lodden i slige Tilfælde plejer at træffe de yngste Regimenter, vilde hand (af Aarsager, som ere ham bekiendte og just ikke ere vanskelige at giette), at det skulle være hans Mayst. Kongens og hans Hr. Broders Printz Friderichs Regiment og det imod Generalitetets Formeening, uden at melde det for hans kongelige Høyhed, Chefen af det sidste ommeldte Regiment, og at udbede sig hans Samtykke dertil.

Hand udvirkede, at en ny Commandant blev beskikket i Kiøbenhavn, som hand formeente sig at kunde have fuldkommen Tilliid til.

Men det som allermeest forøgede Mistanken og allermeest opirrede Kiøbenhavns Indvaanere var det, de tilsidst erfarede, at der efter Struensees ved Commendanten føyede Foranstaltning, vare Kanoner, satte og holdte i Beredskab med behørig Mandskab og Kartescher, paa Tøyuuset, saaleedes at de paa første Vink kunde bruges. Hvilken Foranstaltning ogsaa var aldeeles fordulgt for hans Mayst. Kongen.

Kongen og det kongl. Huus ligesom og heele Nationen maatte og tilsidst tabe Taalmodigheden, naar de ansaae til alt andet, hvor forvoven og formastelig hand var, i Henseende til den haarde og uhørte Opdragelse, hand vovede at give Kron-Prinzen, hvorved hans kongl. Høyhed ofte var sat i den yderste Fare for at miste Sundhed og Liv.

Forbittrelsen var saaleedes steegen til det høyeste og kunde havt de farligste Følger, da der blev giort en lykkelig Ende paa denne indbildte, ubetænksomme, voldsomme

og ærgiærrige Mands vit udseende Hensigter og despotiske Bestyrelse.

Som det saaleedes er klart, at Grev Struensee paa meere end een Maade og i meere end een Henseende baade selv har forøvet og taget Deel i det af andre forøvede Crimen læsæ Majestatis i en overmaade høy Grad foruden det, at hans heele Administation har været en Kiæde af Voldsomheder, Egennyttighed, som hand endog paa en skammelig og strafværdig Maade har søgt at fyldestgjøre, Foragt for Religion, Moral og gode Sæder, som han ikke alleene ved Ord og Gierninger, men og ved publique Foranstaltninger har søgt at legge for Dagen.

Saa kiendes for Rett i Følge Danske Lovs 6te Bogs 4de Kapituls 1ste Artikul: At Greve Johan Friderich Struensee bør, sig selv til velfortient Straf og andre ligesindede til Exempel og Afskye, have forbrudt Ære, Liv og Gods og være degraderet fra hans grevelige og ald anden ham forundt Værdighed; samt hans grevelige Vaaben af Skarpretteren sønderbrydes; saa bør og Johan Friderich Struensees høyre Haand af hannem levendes afhugges og dernest hans Hoved; hans Krop parteres og legges paa Steyle og Hiul, men Hovedet med Haanden settes paa en Stage.

Dommen approberedes ved følgende

Kongelige Resolution¹.

Vi have foranførte af den af Os anordnede Inquisitions-Commission paa Christiansborg Slot afsagde Dom, som tilfinder Johan Friderich Struensee for hans, i meere end een Henseende, i en overmaade høy Grad forøvede crimen læsæ majestatis at have forbrudt Ære, Liv og Goeds og være degraderet fra hans grevelig og all anden ham forundt Værdighed, samt hans grevelig Vaaben af Skarpretteren sønderbrydes, saa og hans høyre Haand af hannem levendes at afhugges og dernæst hans Hoved, hans

---

¹ Koncept i D. Kanc. 1. Dpt. Missiver 1772 Nr. 263.

Krop parteres og legges paa Steyle og Hiul, men Hovedet med Haanden settes paa en Stage, hermed saaledes i alt approberet, hvorefter de vedkommende sig allerunderdanigst haver at rette.

Skrevet etc. Christiansborg d. 27. April 1772.

XIII.

Dom over Enevold Brandt¹.

Dom udi Sagen imellem General Fiscalen paa den eene og Grev Enevold Brandt paa den anden Siide.

Det er tydelig lagt for Dagen, saa vel ved Grev Brandtes egen Tilstaaelse som forrige Cabinets Ministre Johan Friderich Struensees Forklaring og adskillige Omstændigheder, at Grev Enevold Brandt ikke alleene har været Struensees gode Ven; men endogsaa Fortroelige, til hvem hand haver betroet sine største Hemmeligheder. Det havde da været hans Pligt i Betragtning af den naadige Fortroelighed, hand stoad udi hos hans Mayst. Kongen, at søge paa alle optænkelige Maader at raade Boed paa alle de Ting, som hand efter hans egen Forklaring udi Forhøret haver misbilliget og maatte finde daarlige, formastelige og fordervelige, saavel for Kongen som Regjæringen og heele Landet, i Struensees Levemaade, Tænkemaade og Idrætter.

I dets Sted haver hand som en strafværdig Undersaat og uværdig betroet kongelig Betient giort et med Struensee, blevet ved at være hans Fortroelige og søgt at soutenere ham.

Hand haver af Struensee ladet sig bruge til at holde alle Folk fra Kongen, paa det der intet skulle aabenbares for hans Mayst. om det i Struensees Forhold meget lastværdige og om den Deel, hand selv toeg deri.

¹ C 1. Renskrift uden Underskrifter. — Trykt hos Høst S. 174—179, Flamand S. 612—620, Jenssen-Tusch S. 368—372 (paa Tysk).

Hand haver saavel hemmelig som for alles Øyne til hans Med-Undersaatters største Bedrøvelse viist sig stolt og ey med tilbørlig Respect for hans Konge.

Hand har ey beviist hans Mayst. Kongen den underdanige Ærbødighed, enhver af hans Undersaatter er ham skyldig og ellers giærne og ved alle Leyligheder af Hiertet ytrer sig med i Ord og Gierninger, men snarere været ham imod for at vinde og beholde Struensees Yndest og Bevaagenhed og for derved at tilvende sig en overdreven Lykke og hefordre sin egen Fordeel.

Den Memoire, som er skrevet imellem ham og Struensee, er et Beviis paa hans uriimelige Prætentioner, og at hand erkjendte sit lastværdige Forhold imod Kongen, altsaa burde hand derefter have forandret og rettet sin Opførsel og hellere forlade den Post, som var ham modbydelig, og hand fandt sig ikke at være skikket til. Ney, hand ville ikke giærne gjøre hans Velynder og Beskiærmer Struensee imod, som ønskede formedelst sine Hensigter at beholde ham om og hos Kongen; ligesom og Grev Brandt af og ved ham lovede sig meere Lykke saavel i Tienesten som i Penge Sager.

Hand haver i sit Fag, som Directeur des Spectacles, hiulpet Struensee til at sette Skilsmisse i den kongelige Familie, ved at udvirke at Printz Friderich blev anviist en Separat Loge i Comoedie Huusene, paa det hans kongelige Høyhed ikke skulle være i samme Loge som hans Mayst. Kongen og derved faae Leylighed til at aabenbare Brandts og hans fortroelige Vens høyst lastværdige Forhold for Kongen.

Hand haver ladet sig give og forære ved Struensee af Kongens Casse i en kort Tiid 60,000 Rd., da han vidste eller i det mindste ey burde have tvivlet om, at hand ikke havde fortient dem, hverken ved Meriter i Tienesten eller efter hans Forhold.

Hand haver ved at takke hans Mayst. Kongen for denne store Gave ikke nævnet Summen, som Struensee havde forskaffet ham, formodentlig fordi han vidste, at det ikke kunde hænge ret sammen, og Struensee havde

forbudet ham det af Frygt, at hans Mayst. derved skulle blive oplyst om det, som den hos Struensee fundne Extract siden har aabenbaret for hans Mayst. og enhver, som seer den.

Ald dette strafværdige haver Grev Brandt, udøvet endskiøndt hans Samvittighed hvert Øyeblik maatte tilsiige ham, at hand handlede som en utroe Undersaat og imod den særdeeles Pligt og det Baand, som ved Kongens naadige Fortroelighed laae paa ham; og de 2de Breve fra en Anonymo, som bleve fundne i hans Porte-Feuilles, saa eftertrykkelig og saa sandsynlig advarede ham om hans Pligter og raadede ham til det, der var for hannem at gjøre, saa fremt hand ey ville sette hans Hoved i Vove.

Intet førte og leedte ham uden Overmoed, Lykke Syge og Begjærlighed til Penge.

I hvor strafværdigt dette anførte end er, saa er det ikke at ligne imod denne af Grev Enevold Brandt selv tydelig og ordentlig ved Forhøret udi Commissionen tilstaaede og ved adskillige Vidner beviiste og bestyrkede Forbrydelse og Forgribelse imod og paa hans Mayst. Kongens egen høye Person; thi den kand settes i Liighed med, at hand har villet hazardere at dræbe ham, da saadan et Anfalds Udfald ikke kand viides i Forveyen, og et uheldigt Slag paa et ømt Sted ofte haver givet og foraarsaget Døden.

Hand er bleven fortørnet paa Kongen og har villet have Satisfaction af sin Herre, hvis velfortiente Advarsel hand burde have modtaget med Anger over sit foregaaende Forhold imod ham og enthholdet sig fra hans Aasiun for ikke tiere at fortørne ham.

Hand haver tvertimod overlagt med sin fortroelige Ven Struensee, hvorleedes og naar hand skulle angribe Kongen, og hand har ved sig selv betænkt, hvad Vaaben hand dertil ville bruge samt bereedt samme, omendskiøndt ved nærmere Eftertanke ey brugt dem.

Efterat hand ved Struensee blev advaret, at Kongen var alleene, og det nu var Tiid, gaar hand med beraad Hue og i fuld Forsæt at hævne sig ind til Kongen, viiser

de der til Opvartning værende tvende Drengue ud af Kammeret og skyder Slaaen for Døren, paa det ingen skulle kunde komme ind til at sette sig imod eller holde ham fra hans Forsæt og Forehavende, samt nøder hans Mayst. Kongen ved sin Tale og Angreeb til at holde ham fra sig.

Derved beskadigede hand hans Mayst. Kongen paa Halsen og beed ham i den eene Finger; og i den Tiid liigeleedes forgrebet sig imod hans Velgiørere og Konge med saa formastelige Ord og Udtryk, at enhver maae undsee sig for at igientage samme.

Til sit Forsvar haver Grev Brandt vel brugt dette, at hans Mayst. Kongen havde forladt ham denne Tildragelse; men om saa end var, kand det dog ikke anderleedes forstaaes, end at hans Mayst. haver til en Tiid villet overbære een af sine Undersaatters saa store Forgribelse; overalt har hand i denne Henseende slet intet beviist; og hvorvit dette strækker sig, er hans Mayst. Kongen alleene i Stand til at dømme om.

Dette Grev Brandts høyst afskyelige og formastelige Foretagende kand af enhver ey anderleedes ansees end som at være den groveste Forgribelse paa Kongens Person og det største Crimen læsæ Majestatis, som kand optænkes; hvorpaa følger den i Lovens 6. Bogs 4. Capitels 1. Artikel fastsatte Straf.

Vi ansee os beføiede at dømme Grev Brandt derefter, og derfor kiende for Rett:

Grev Enevold Brandt bør have forbrudt Ære, Liv og Gods og være degraderet fra hans grevelige og ald anden hannem forundt Værdighed; hans grevelige Vaaben af Skarpretteren paa Retter Stedet sønderbrydes. Hvorefter Enevold Brandtes høyre Haand ham levendes afhugges og dernest Hovedet; Kroppen parteres og legges paa Steyle; men Hovedet med Haanden settes paa en Stage.

Dommen approberedes ved følgende

Kongelig Resolution¹.

Vi have foranførte af den af Os anordnede Inquisition's Commission paa Christiansborg Slot afsagde Dom, som tilfinder Envold Brandt for hans højstrafskyldige og formastelige Foretagende og Forgribelse imod og paa Vores egen Person at have forbrudt Ære, Liv og Goeds og være degraderet fra hans grevelig og all anden hannem forundt Værdighed, hans grevelig Vaaben af Skarp Retteren paa Retterstedet synderbrydes, hvorefter hans højre Haand ham levendes afhugges og dernæst Hovedet, Kroppen parteres og legges paa Steyle men Hovedet med Haanden at settes paa en Stage, hermed saaledes i alt approberet, hvorefter de Vedkommende sig allerunderdanigst haver at rette.

Skrevet etc. Christiansborg d. 27. April 1772.

XIV.

Forestilling om Fru Gähler m. fl.²

Allerunderdanigst Forestilling.

Eders Mayt. har under 21. m. p. allernaadigst befaleet os at give en nøye Erklæring over enhver af de d. 17. Januarii a. c. arresterede Personer, i sær imod hvilke de mindste Forbrydelser findes³. Hertil formeene vi allerunderdanigst at kunde henregnes:

I. Frue General Lieutenantinde Gähler. Den idelige Omgang Johan Friderich Struensee fornemmelig i den første Tiid har havt med hendes Mand, og den Fortroelighed man finder, hand i sær har havt til ham, da hand sielden har foretaget sig noget uden hans Raadførsel og fast overalt fulgt hans Forslag og Planer; at hun netto har været med paa den Holstenske Reyse 1770 paa Traven-

¹ Koncept i D. Kanc. 1. Dpt. Missiver 1772 Nr. 264.

² Originalen i A 7. — Trykt hos Høst S. 179—194.

³ Se S. XXXXVI.

dahl. hvor Grunden blev lagt til den Bygning, som Struensee siden opførte, og i den Tid hver Post Dag skrev til hendes Mand; at hun siden blev udseet til idelig at være ved Hoffet og om Dronningen; at hun med hendes Mand paa eengang blev bæret med Naade-Tegn af Dronningen; dette har vel ikke andet end kundet foraarsage Mistanke, at hun maatte være lieret med Struensees Partie. Hertil kom, at Rygtet gik, det der skulle være betydelige Papiirer leverede Fru Gähler til Forvaring, hvorved den forrige Mistanke end meere blev bestyrket. Men, da hverken Johan Friderich Struensee, nogen af hans Partie eller andre i mindste Maade have graveret hende i deres Udsigende eller tillagt hende nogen Deel i det passerede. Der ikke udi hendes Væрге, ved nøyeste Eftersyn af Commissionen, er funden den allermindste Seddel, meget mindre betydelige Papiirer, og det der om udstrøede Rygte saaledes er aldeles urigtig. Den heele Correspondence, hun har ført med hendes Mand, da hun var i Holsten, derimod ligger iblant hans Papiirer og indeholder intet uden blotte Fortællinger om Reysen fra et Sted til andet, hvorledes hun har diverteret sig og saadanne fleere ligesaa uskyldige som ubetydelige Ting; men ikke det mindste om, hvad der var Struensee, hendes Mand og fleere imellem. Den Fortroelighed, der har været imellem hendes Mand og Struensee, saa langt fra kand falde hende til præjudice, som der ikke er mindste Beviis, at hun derudi har taget nogen Deel; ligesom og den faveur, hun har havt ved Hoffet, saameget mindre kand tiene til Argument imod hende, som andre have haft den samme uden at blive mistænkte. Saa finde vi ikke noget, som kand legges hende til Last.

II. Oberst Lieutenant Hans Jacob Henning Hesselberg. Struensee har anlangende ham declareret ad qv. 328, at der ikke har været nogen Connexion imellem dem, og at hand aldrig har talt med Hesselberg om andet, end at hand har recommenderet sin Broder, som stoed i det Danske Liv Regiment. Hesselberg forsikkrer og qv. 14, at hand aldrig har talt med Struensee meere end 3 à 4

Gange, da hand endnu var Etatz Raad og Conferentz Raad, men aldrig siden hand blev Cabinets Minister. Der er ey heller blant Hesselbergs Papiirer fundet det aller-ringeste, som kunde give Anledning at troe, at der var viidere imellem ham og Struensee, end at hand skulle have Indseende med Broderen og holde Regning med ham over hans Indtægter og Udgifter. Det er eyheller Struensee, hand har at takke for, at hand blev Oberst Lieutenant i Regimentet, men Obersten Kammerherre Falchenschiold, der foreslog ham, som den, der havde givet Prøver paa sin Activité ved Cadet Academiet, og derfor gierne ønskede ham at forestaae Regimentet i hans Fraværelse.

At der imellem ham og Falchenschiold skulle have været oplagt noget Raad eller forhandlet andet end Regiments Sager, findes der ikke det ringeste Spor til, ligesom det og af begge benegtes.

Der er altsaa intet, som kand gravere ham.

III. Contra Admiral Ole Hansen. Mod ham er eyheller det allermindste udkommen. Johan Friderich Struensee har erklæret paa 329. qv., at hand ikke har talt med ham om andet, end at poussere Anstalterne til den Algierske Expedition, hvorover Deres Mayt. havde allernaadigst betroet ham speciel Commendo.

Contra Admiralen har paa sin Side forsikkret, at hand aldrig har kiendt noget til Struensee, før hand fik Ordre til at indtræde i den Algierske Commission og blev beskikket til Deputeret i Admiralitets og Commissariats Collegio.

Blant hans Papiirer er ey heller fundet det mindste, som kand give Anledning til at slutte, at hand enten i en eller anden Maade har intrigueret med Struensee, eller befattet sig med andet, end hvad hans Embede medførte og ellers var ham befalet at besørge i Henseende til den Algierske Expeditions desto hastigere Befordring. Der er ey heller nogen, som med sit Udsigende har graveret ham.

IV. Legations Raad Helfrich Peter Sturtz, som først nogle Dage efter d. 17. Januarii blev arresteret. Hand har først lært at kiende Struensee paa Eders Mayts. udenlands

Reyse; hverken da, eller siden de kom hjem, declarerer hand, at der har været nogen Fortroelighed imellem dem, skjønt hand, i sær udi Begyndelsen efter Hiemkomsten, besøgte ham ofte. Paa den Holstenske Reyse 1770 omgikkes hand Struensee mindre end tilforn, efterdi hand mærkede, hand machinerede imod Geheime Raad Bernstorff, og derfor ikke kom til ham uden efter Bernstorffs udtrykkelige Befaling.

Vel har hand siden forfattet Chiffres for Struensee, men forsikkrer derhos, at hand hverken har enchiffreret eller dechiffreret for ham, ja aldrig har sat en Linie op for ham; ligesom Commissionen ikke heller har fundet noget fra ham imellem Struensees Papiirer; Struensee havde og saa liden Fortroelighed til ham, at skjønt hand havde brugt ham til at forfatte Chiffrene, betroede hand ham dog ikke, i hvad Tilfælde de skulle bruges, saa at hand alleene har sluttet sig til, at de skulle bruges til Correspondence med Oberste Falchenschield, da hand blev sent til Petersborg afvigte Aar.

Dette hans Udsigende kommer accurate overeens med, hvad Struensee om ham har forklaret ad qv. 325 og Brandt paa qv. 116, ligesom og Memorial Expeditions Secretairen Zoega efter egen Tilstaaelse har været alleene betroet at enchiffre og dechiffre Brevene, hvortil disse Chiffres bleve brugte. Det kunde iligemaade foraarsage en præsumtion imod Legations Raad Sturtz, at hand afvigte Sommer laae en Tiid lang paa Hirschholm og fast hver Dag kom til Hove, samt at Dronningen sidst i Aaret forærede ham til hans Forlovede en Diamantes Ring, men, ligesom det er bekiendt, at hand opholdt sig paa Hirschholm for at male Dronningen, Hans Kongelig Høyhed Kron Printzen og de tvende hos ham værende Børn, saa har og Brandt loco allegato forklaret, at hand ikke var der i andet Ærende, samt at hand ikke mærkede nogen synderlig Confidence imellem ham og Struensee. Og at Ringen har været en Present af Dronningen for Malerierne uden nogen anden Hensigt, kand man med god Grund slutte af et Brev, hand har skrevet Struensee til den 29. Decembr. a. p., hvorudi han beder

ham takke Dronningen, som fornemmelig af et andet Brev, hand har skrevet Mandagen før hand blev arresteret, formodentlig til H. Grev Osten, som er fundet paa hans Bord uafsendt¹.

Iblant Legations Raad Sturtzes Papiirer er der ey heller fundet det allermindste Stykke, som kunde tiene til Beviis imod ham, at hand har staaet i nogen Connexion med Struensee. Tvertimod ligger der en Concept til et Brev², hvorudi hand foreholder Struensee, at hand aldrig havde talt til ham om noget, uden hvad der vedkom hans eget Embede, men nu kunde hand ikke længere tie, da hand hørte, at hand havde i Sinde at betage Geheime Raad Bernstorff sin Pension.

Brevet viiser for megen Attachement for Geheime Raad Bernstorff, og roeser ham alt for meget til, at nogen, som veed det mindste af de Differencer, der var imellem ham og Struensee, skulle troe, at Author enten var i Struensees Fortroelighed eller søgte at naae den.

At Legations Raad Sturtz skulle have skaffet de Papiirer af Veyen, som kunde gravere ham, eller at hand aldeles har opbrændt dem, da hand dertil, fra den 17. Januarii og til hand blev arresteret, havde havt god Tiid og Leylighed, har Commissionen saameget mindre Aarsag at troe, som ingen af hans Tieneste Folk, hvilke alle ere afhørte, har enten seet eller fundet noget Spor til saadant; hand og ved Forhøret har erbudet sig med Eed at bekræfte, det saadant ikke er skeet; hvortil kommer, som ikke lidet beviiser, at hand maa have havt en god Samvittighed og ikke befrygtet sig noget, at hand ey alleene er bleven tilstede men endog faae Dage, før hand blev arresteret, har berammet sit Bryllup til næste Fredag.

V. Lieutenant Thøger Aboe. Hans idelige Omgang med Enevold Brandt og daglige Opvartninger hos Johan

---

¹ Det er maaske det S. 134 trykte Brev der menes; hvorledes det da er kommet ud af Kommissionens Papiirer, vides ikke; muligvis er alle Sturz's Papiirer leveret ham tilbage ved hans Løsladelse af Arresten.

² Dette Brev kendes ikke.

Friderich Struensee, saavel som at denne ved alle Leyligheder procurerede ham Avantager i Marinen, som Interims Equipage-Mester, Adjudant ved den Algierske Expedition og Holmen, hvorved hans Gage blev forbedret, kand vel have foraarsaget en Mistanke imod ham, at hand har været i Brandtes og Struensees Interesse; men, foruden at hans personlige Character noksom viiser, at hand ikke er et Menneske, nogen lettelig skulde falde paa at betroe sig til i betydelige Ting; saa, naar man confererer hans Forklaring paa 1. qv.¹ med, hvad Brandt ham angaaende har udsagt ad qv. 173², stemme de begge deri overeens, at Brandt har kiendt ham, fra hand var Cadet, giort ham stedse got, og at hand alleene har holdt sig til ham, for at faae Assistance af ham, dels med Penge, dels med Recommendation hos Struensee til Emploi, aldrig have talt sammen uden om Opera, Comoedier, Divertissements og slige ligegyldige Ting, qv. 4. Struensee benægter og ad qv. 331 at have givet Lieutenant Aboe nogen besynderlig Forretning, men tilstaaer, at hand ofte er kommen til ham og talt med ham om Holmens Affaires.

Hos ham ere ingen Papiirer fundne. Derimod er der blant Struensees Papiirer funden et Par Projecter af ham anlangende nogle Forandringer og formeentlige Forbedringer ved Holmen, som alleene viise hans Ukyndighed om det nærværende, hand ynsker forandret og efter sine Tanker forbedret.

Hvorledes ellers dette unge Menneske har vidst at maale sig selv og sin Indsigt, derpaa har hand givet det

---

¹ Aboe forklarede: Hand har kiendt Grev Brandt, fra hand var 15 Aar, da de lærte at fegte sammen; siden har Brandt viist ham adskiligt got, indtil hand i Aaret 1768 maatte reyse herfra. Taknemmelighed derfor og Haab om at nyde viidere got af Brandt forbandt ham at opvarte Grev Brandt, da hand igien blev retableret ved Hoffet; og som Grev Brandt vedblev sin forrige Godhed imod ham, kom han idelig til ham.

² Brandt erklærede, at hans Samtaler med Aboe, foruden om Komedier o. lign., væsentlig drejede sig om Aboes Pengeforlegenhed og hans Misfornøjelse med Struensee.

fuldstændigste Beviis, da hand ved Etatz Raad Willebrandts Afgang begierede at succedere ham, som Deputeret i Admiralitets og Commissariats Collegio, hvorom hans Memorial ligeledes er fundet blant Struensees Papiirer; saa tilstrekkelig Beviis derfor, som der er paa hans Ueffertænksomhed, saa lidet er der derimod, at hand har ladet sig bruge til noget criminel af Struensee.

Skal man troe Brandt, som man har Aarsag, i Henseende til hans viiste Oprigtighed i hans heele Bekiendelse, da hand ey alleene intet har dulgt af det, man vidste, men endog fortalt de Ting, ingen kunde viide uden hand selv alleene, skjønt de i allerhøyeste Maade graverede ham, saa har Lieutenant Aboe været misfornøyet med Struensee og ofte beklaget sig for Brandt, at Struensee ikke skjønnede paa hans Fliid og Meriter.

VI. Etatz Raad Johan Christoff Willebrandt var tilforn 2den Secretaire i Generalitets og Commissariats Collegii Depeche-Contoir. General Lieutenant Gähler, der ikke mindre end Johan Friderich Struensee var plaget af en Reformations Geist, skjønt de oftest ikke kiendte det, de vilde reformere, mindre de Feyl derved kunde være, ansaae Willebrandt, fordi hand var en god Secretaire i Generalitets Collegio og var kyndig om dets Indretning, beqvem til de vigtigste Ting, og derfor foreslog ham til at gjøre en Plan til Sø Etatens Collegii Indretning.

Willebrandt, der tilforn af Gähler var indtrokken som Secretaire i den Algierske Commission, hvor hand, deels af det, der egentlig var Commissionens Hoved Sag at behandle, deels ved visse til Commissionen sendte og af Gähler foranledigede Qvæstioner fik Leylighed at reqvirere og giennemblade endeel Efterretninger fra Admiralitets Collegio, hvorved hand maaskee kand have erhholdet en superficial Kundskab om et eller andet i Marinen, var baade enfoldig og dristig nok at paatage sig at forandre et heelt Collegium, skjønt hand, som hand for os i Commissionen har tilstaaet, aldrig havde erhvervet sig nogen ret Connoissance om Sø Etaten og mindre om den Forskiel, der falder imellem Collegii og Contoirernes Forret-

ninger i Freds og Orlogs Tiider, saavel i Henseende til Oeconomien som Regnskaberne med viidere; hvilket alt hand ansaae for unødvendigt, saasom hand holdte sig alleene til den ham tillagde Befaling, at indrette Søe Etatens Collegium efter Land Etatens¹.

Vi understaae os saameget mindre at carpere den heele Plan, som det er uden for vores Ressort at bedømme den, og i saa Fald maatte begaae den samme Forseelse, som vi finde os forbundne at laste hos Willebrandt; men det driste vi os til med saamegen meere Sikkerhed at avancere, som det med Udfaldet er beviist, at endeel af den Willebrandtske Plan har foraarsaget adskillig Uorden og Uleylighed, som ikke har været at hindre, uden ved Forandring og nye Udgift for Eders Mayts. Cassa. Saaledes vil det formodentlig endnu være Eders Mayt. i frisk Minde, det intet uden Willebrandts Ukyndighed og deraf flydende mangelfulde Plan var Aarsag, at de Enrollerede maatte bie efter deres Gage, og derfor først in Septembri afvigte Aar gik samlede til Hirschholm for at klage, efterdi hand havde omskabt Mynster Skriverne til Divisions Qvartermestere, afskaffet deres Contoirer, hvor de Enrolleredes Beregninger bleve forfattede, og paastod, at Hværvings Chefen, skiønt Officeer og uvandt i Regnskabs Sager, foruden Commendoen og Rigtigheden over indkommende og udcommenderede, hvormed hand tilforn har haft nok at bestille, skulle kunde ved Hielp af en Skriver i liige lang Tiid gjøre det samme, som 3 Mynsterskrivere med alle deres Folk, de havde i Contoirerne².

Af de hos Struensee fundne Documenter have vi og erfaret, at i hvormange Forsøg, Struensee end har gjort for at skiule og raade Boed paa denne Mangel ved Willebrandts Plan, hvorom Admiralitets Collegium idelig erindrede i deres Forestillinger, maatte Eders Mayt. dog til Slutning antage en Enrollerings Qvartermester med 500 Rdrs. Gage for at faae det gjort, som tilforn var repareret

¹ KabO. 1621, 1626.

² KabO. 1667.

paa Contoirerne og kostede intet; ligesom og Eders Mayt. siden har maattet oprette nye Contoirer og lønne flere Folk. Vi have alleene anført dette, som vi af de Arresteredes Papiirer ere blevne overbeviiste om at være Sandhed, for dermed at viise, det Etatz Raad Willebrandt har paataget sig at forandre det, hand ikke havde fuldkommen og grundig Kundskab om, og derved forvoldet saadan Uorden, som man tilforn ikke har vidst af at sige og lettelig kunde havt farlige Suiten.

Herudi er det og hans Forseelse bestaaer; thi ligesom Struensee ad qv. 330 har erklæret, at han ikke havde betient sig af Willebrandt i andre Ting end til at indrette Formen af Sø Etatens Collegio; Willebrandt og ad qv. 38, 39, 40 & 41 benægter at have kiendt noget til Struensee eller talt med ham, før hand fik Planen til Admiralitets Collegii Forandring under Hænder, samt forsikkrer, at den Fortroelighed, som Struensee syntes at have til ham, ikke havde anden Grund end Willebrandts formeentlig viiste Nidkiærhed i Eders Mayts. Tjeneste; saa findes der ikke heller enten blant Struensees eller Willebrandts Papiirer den mindste Anledning at troe, der har været noget viidere imellem dem.

At Struensee ellers har haft stor Præsumption om Willebrandts Duelighed i Eders Mayts. Tieneste, og at den kand, som Willebrandt siger, have været Aarsagen til den Affection, hand har ladet see for ham, sees af tvende egen hændige Breve fra Struensee af 16. og 21. Septembr. a. p., da Willebrandt (som den Tiid selv indsaae, hvor lidet hand til det ham betroede Embede var oplagt) havde forlangt sin Afsked fra Admiralitets Collegio, hvorudi hand melder ham, at Eders Mayt. neppe vilde blive at formaae, at forunde ham den forlangte Afsked, men heller at contribuere til det, som kunde forskaffe ham sin Helbred og Sinds Roelighed, og derfor sender ham ved det sidste Brev 500 rd. af Cabinets Cassen¹.

VII. Liv Medicus Professor Berger. De hos ham befundne Medicamenter har Commissionen ladet eftersee og

¹ KabO. 1677 og 1678.

undersøge af de tvende Liv Medici Etatz Raader Pipper og von Berger tillige med Apotheker Cappel og Materialisten Muller, som deriblant ikke har fundet et eeneste, hvis Brug kunde være skadelig. Hans Papiirer ere ligeledes giennemgaaede, og intet fundet, som kunde foranledige den allermindste Mistanke imod ham.

Vel har Lieutenant von Eiben, som arresterede ham, meldet i sin Rapport, at hand ved Arresten vilde stikke et Brev hos sig, hvoraf man formodede, at det maatte have indeholdt noget, som hand frygtede for, kunde falde ham til Præjudice, og derfor ville have skaffet det af Veyen; men da bemelte Lieutenant tillige beretter, at hand forbød ham det, og at han lagde det fra sig igien, er den deraf flydende Præsumption ved samtlige Documenters Revision aldeles afbeviist.

At hand alleene uden de andre Liv Medicorum Til kaldelse har præscriberet Eders Mayt. Medicamenter; at der ikke findes noget Medicament for Eders Mayts. egen høye Person at være hentet paa et Aars Tiid fra Hof Apotheket, har givet Commissionen Anledning til alle Haande Tanker, og derfor desto nøyere at undersøge Professor Bergers Omgang.

Selv forsikkrer hand, aldrig at have ordonneret noget for Eders Mayt. førend in Junio afvigte Sommer, da Eders Mayt. fandt for got efter hans Proposition at bruge den saa kaldede Staal Cuur; at hand ikke derom i Forveyen raadførte sig med sine Colleger, undskylder hand dermed, at Cuuren, som de andre Medici og tilstaae, ikke er betænkelig, naar den bruges paa den rette Maade; dernæst at hand at Etatz Raad Berger havde erfaret, det Eders Mayt. med Nytte tilforn havde brugt samme, desuden vare de begge fraværende, og da de siden kom til Hirschholm, har han ikke dult det for dem.

Efterat Eders Mayt. nogen Tiid havde brugt det saa kaldede Staal Pulver bestaaende af China og Staal, behagede det Eders Mayt. dermed at ophøre til in Septembri, da Cuuren blev reassumeret og continuerede til in Decembri. At de dertil fornødne Pulvere ikke ere hentede paa Hof

Apotheket, reyser sig deraf, at Eders Mayt. paa den Tiid, de bleve brugte, opholdt Dem paa Landet, da de fornødne Medicamenter ikke hendtes directe fra Apotheket, men dispenserer af en med Hoffet følgende Medicament Kiste, ved Hof Chirurgo Hartvig, som i sin Journal anfører, hvad Medicamenter hand udleverer, naar og til hvis Brug. Denne Journal har Commissionen ved Etatz Raad Berger ladet giennemgaae. Det eeneste hand finder at kunde foranledige Mistanke er, at Professor Berger fra 24. Septembr. til 18. Novembr., i hvilken Tiid Eders Mayt. brugte Staal Cuuren, har paa sit Navn ladet hendte 84 Pulvere af China og Staal, som hand holder for at være for stor Quantité, om de ere brugte til een Person, da man ikke gierne giver meere end et af saadanne Pulvere om Dagen og det om Formiddagen. Giver man det i visse Maader adstringerende Medicament om Eftermiddagen, saa tourberes gierne Digestionen og foraarsager Obstruction, hvilket med Tiiden kand have alvorlige Følger. At saadan Obstruction haver allerede begyndt at indfinde sig hos den Person, som dette Medicament er bleven given, slutter hand deraf, at Professor Berger under 9de, 14de og 17de Decembr. har begiert laxerende Midler. Professor Berger har og paa 20. qv. tilstaaet, at disse 3 laxerende Medicamenter ere brugte af Eders Mayt. for at forekomme Forstoppelse. Hand tilstaar ligeledes paa 17de qv., at hand i Begyndelsen proponerede Eders Mayt. at bruge 2de Staal Pulvere om Dagen, kand dog ey tilforladelig forsikkre, at det skeete. Derimod paastaaer hand qv. 19, at de forommeldte 84 Pulvere ikke alle ere brugte af Eders Mayt., men at Frøken Trolle og Frøken Bülow have faaet endeel af dem, samt at nogle fandtes i hans Giemme endnu, hvilket sidste og saaledes forholder sig. Skulle end Professor Berger have forseet sig med at give Eders Mayt. meere end et Pulver om Dagen, hvorom man dog ikke har enten hans Tilstaaelse eller noget Beviis; saa bør vi dog med saamegen meere Vished forsikkre, at det ikke er skeet for at forvolde Eders Mayt. skadelige Følger i Fremtiiden, som Kammer Laquai Torp forklarer, at hand har ladet ham

advare sig, om hand merkede, Eders Mayt. fandt nogen incommodité af Medicamentets Brug, ligesom og at hand derpaa ved andre Medicamenters Brug strax raadede Boed.

Den haarde Opdragelses Maade, der er brugt med Hans Kongelig Høyhed Kron Prinzen, har man holdt for, at Professor Berger havde havt Deel udi. Men ligesom hand paa den 30. qv. har benegtet saadant og omstændelig forklaret, hvorledes hand idelig har disapproberet den og raadet, at Hans Kongelig Høyhed baade skulle klædes varmere og spises bedre, samt paastaaer, at være Aarsag, at hand i begge Henseende i de sidste Tiider er bleven bedre tracteret; saa har og Vart Fruen Madame Schiønberg forklaret det samme, og Johan Friderich Struensee har ligeledes qv. 430 tilstaaet, at Berger har været af anden Mee-ning end hand om Kron Prinzens physiske Opdragelse og været Aarsag, at hand til Paaske forrige Aar fik Skoe og Strømper og blev klædet noget varmere, saa og at det blev tilladt, at hans Riis maatte kaages i Kiød Suppe.

At der imellem Professor Berger og Struensee har været en idelig og fortroelig Omgang, seer man af den forrige Secretaire i Cabinettet Pannings og fleeres Forklaring, samt Struensees Deposition ad qv. 488, hvor hand tilstaaer, at have talt med Berger om hans egen Situation, dog ikkun generellemment og uden at gjøre nogen Aftale med ham om visse Messures at tage, skiønt Berger ikke vil viide noget deraf at sige, men foregiver, at deres Discourser alleene have angaaet Deres Mayts. og det kongelige Huuses Helbreds Tilstand, hvorom hand daglig bragte Struensee Rapport.

Der findes og blant Struensees Papiirer adskillige Projecter og Betænkninger af Berger egenhændig skrevne, som dog fast alle angaae saadanne Ting, som kand enten henhøre til Professor Bergers Metier som Medicus eller rem literariam i Allmindelighed; ligesom og Struensee ad qv. 326 paastaaer, at hand ikke har betient sig af ham i andre Tilfælde, det Berger og foregiver qv. 44 & 46. Alligevel har man Aarsag at troe, det Struensee i andre og Bergers Metier uvedkommende Ting har taget Berger i Raad med, og

at denne ey heller har været uvillig at lade sig bruge til at giøre Forslag endog i de Ting, der vare uden for hans Fag.

Saaledes erfares det af Bergers Deposition paa 44. qv. og Struensees paa 435., 436. & 437., at Berger har havt en Haand i med Forandringen med Kiøbenhavns Magistrat eller i det mindste giort Forslag paa nogle af dem, der skulle beskikkes i de afgaaendes Sted. Bergers Svar paa 50. qv. viiser og, at Struensee har consuleret ham og bedet ham giøre sig Forslag paa en, der kunde beskikkes til Holmens Chef.

Professor Berger paastaaer ellers, at hand, fra den Tiid Struensee blev Cabinets Minister (som hand forsikkrer ikke at have vidst før Dagen efter, og hand merkede, hvorledes hand paa en underfundig Maade derved havde tilsneget sig en større Authorité, end paa en Undersaat kunde være passelig) har stedse misbilliget hans Conduite og derom udladt sig for adskillige. Af Legations Raad Sturtzes Forklaring sees og, at hand for ham har udladt sig med sin Misfornøjelse over Struensees Conduite i dette Stykke. Han beraaber sig og desangaaende paa Oberste Lehman og fleere, mod hvem hand derom har yttret sig paa samme Maade.

Hans egentlige Forseelse bestaaer altsaa derudi, at hand ved Raad og Forslag har concurreret med Struensee til adskillige Forandringer, endog udi ham uvedkommende Ting, og hvorudi hand formodentlig ikke har havt Indsigt nok.

Dog understaae vi os ikke at dømme om Nyttens eller Skadens af saadanne Forslag, da de hos ham og de øvrige Arresterede befundne Papiirer, som er det vi bør grunde vores Raisonnement paa, ikke derom giver os nogen Oplysning.

allerunderdanigst

J. K. Juell Wind. G. A. Braëm. H. Stampe. Luxdorff.

A. G. Carstens. P. Kofod Ancher. I. E. E. Schmidt.

F. C. Sevel. O. Guldberg.

Kiøbenhavn, d. 5. Maj 1772.

XV.

Kabinettsordre af 1772 18. Maj¹.

Da Jeg i Anledning af Commissionens under 5te hujus indgivne Forestilling angaaende de d. 17de Jan. a. c. arresterede Personer imod hvilke de mindste Forbrydelser findes, har fundet for got, saaledes at med dem skal forholdes:

1. Frue General-Lieutenantinde v. Gähler maae være frie, dog at hun fraholder sig Hoffet, saa længe hendes Mands Sag er uafgiort.

2. Oberst-Lieutenant Hesselberg maae frielades, og henviises hand til Generalitets- og Commissariats-Collegio, for der at erfare hands nærmere Bestemmelse.

3. Contre-Admiral Hansen og Lieutenant Aboe maae løslades, da de have at melde sig ved Admiralitets- og Commissariats-Collegio, som dem Min Befaling tilkiende giver.

4. Legations-Raad Sturtz, som ligeledes sættes paa frie Foed, forføyer sig til Holsteen, og skal det med hannem have sit Forblivende ved Min hannem angaaende givne Resolution af 20de Januarii h. a.²

5. Etatsraad Willebrandt vil Jeg, at skal forføye sig til en af de smaae Kiøbstæder her i Sielland, hvor ham forundes 300 Rdr. udi aarlig Pension.

6. Professor Berger skal begive sig til Aalborg, og nyder hand der 300 Rdr. aarlig Pension, indtil der i Jylland en Provincial-Medicus ved Døden maatte afgaae.

Saa haver I enhver af fornævnte Personer i sær saadant at tilkiende give med alvorlig Advarsel, at, som Jeg saaledes af besynderlig Naade for denne Gang har overseet deres udviiste uforsigtige, ubetænksomme og strafværdige Forhold og Omgang de da icke enten ved Ord eller Skrivelse

¹ Original med Schumachers Haand i A 2. — Trykt hos Høst S. 193, fejlagtig med Datoen 8. Maj.

² Hermed menes den KabO. ved hvilken Sturtz afskedigedes og J. Th. Holm atter ansattes som Generalpostdirektør.

give Anledning til større Mistanke, hvorved de maatte til-
drage dem Min endelige Unaade og videre Tiltale.

I øvrigt have I at betyde de af bemeldte Personer, som Jeg herved saaledes haver henviist andensteds at for-
føye sig, at det maa være dem tilladt 8te à 14ten Dage efter deres Frieladelse at opholde sig her i Byen for at indrette deres Sager, da de imidlertid selv maae i agt tage ey at exponere sig ved for megen Udgang til Insulter.

Christiansborg d. 18de Maii 1772.

Christian.

A. Schumacher.

XVI.

Forestilling om Gähler, Falckenschiold og C. A. Struensee¹.

Allerunderdanigst Forestilling.

Deres kongelige Mayt. har allernaadigst behaget under 10de hujus at befale os at forfatte en udførlig og fuld-
stændig Forklaring og Betænkning over General Lieutenant Gählers, Oberste Falchenskiolds og Justitz Raad Struensees Forbrydelser og samme til Deres Mayts. nærmere Over-
veyelse og allernaadigste Resolution allerunderdanigst at indsende.

I allerunderdanigst Hørsommelighed heraf understaae vi os paa Grund af de mod dem værende Beviiser an-
langende enhver af forbemeldte trende Personer aller-
underdanigst at andrage:

I. *General Lieutenant Gähler.*

Det er bekiendt, at det var i Sommeren 1770 paa Travendahl, Johan Friderich Struensee, som hand selv har forklaret qv. 4, begyndte at arbejde paa den Vey, der siden skulle føre ham til hans foresadte Maal (om man kan sige, at hans Ambition nogen Tiid har havt Grændser

¹ C 1. Trykt hos Høst S. 195—242.

eller Maal). Hand var alt i Februarii Maaned ved en vis Leylighed advaret¹, hvorledes Conseillet nødvendig ville engang, naar det fik hans skammelige og formastelige Levemaade at viide, aabenbare det for Eders Mayt. Hand indsaae lettelig, at saasnart Deres Mayt. blev underrettet om den Connexion, hand var udi, ville det, som og Udgangen har viist, tage en skammelig Ende med ham. Hand var derfor betænkt paa, hvorledes hand kunde bortrydde alt det, som hand frygtede skulle kunde give Deres Mayt. Oplysning om hans onde og formastelige Idretter, og med Gierder og Slag-Bomme saaledes besætte Veyen og ald Adgang til Deres Mayt., at det nesten blev en Umuelighed, at noget skulle kunde blive forebragt, som hand ville have fortiet.

At Frygt for, Conseillet skulle engang trække Gardinet til Side og viise Deres Mayt. ham i all hans formastelige Utierlighed, var den rette og sande Aarsag, hvorfor hand og Medskyldige søgte at faae det afskaffet, det har Johan Friderich Struensee tydelig tilkiendegivet i hans Svar paa 366. Qvæstion.

Af en hos General Lieutenant Gähler forefunden Correspondence seer man, at der ikke længe efter den forbemelte Advarsel in Februario maae være handlet med visse Personer, som baade Struensee, fra den Tid hand var Physicus i Altona, og Gähler fuldkommen vidste, vare misfornøiede med Conseillet eller i det mindste med visse deriblandt og derfor desto hellere arriperede den Leylighed, Struensee anbød.

Et Brev til ham af 30. Junii² viiser, at der da var besluttet en total Forandring, som skulle sættes i Verk og forinden nærmere afgjøres, enten der skulle begyndes med det smaae eller med det stoere, da det hedder: *De commencer les changemens consecutifs, qv'on voudra faire, ou bien par les plus petites choses & continuer toujours, ou bien par une tres grande, si on en trouve le moyen.*

¹ Om denne Advarsel vides ellers intet. — Smlgn. Holm IV, 1, 214.

² Brev fra Rantzau-Ascheberg til Gähler 1770 30. Juni.

De følgende Breve, Udfaldet og Struensees Forklaring lærer, at Objectet af Bemøvelsen paa Travendahl har været ved adskillige Insinuationer at indprente en Mistilliid hos Eders Mayt. til det da værende Conseil, for, tilligemed Personerne, det bestoed af, at faae Conseillet i sig selv reent afskaffet med Tiiden; thi saalenge Forandringen ikkun bestoed i Personerne, og der flere havde Adgang til Deres Mayt., maatte Struensee altid frygte for, der ville findes andre troe Mænd iblant dem, der ville tage Masquen af ham, viise, i hvad Situation hand var, og i Tiide advare Deres Mayt., hvorledes hand paa en listig og underfundig Maade søgte at tilsnige sig den paa en Undersaat aldeles upasselige Myndighed, som hand siden anmassede sig og i mange Maader skammelig misbrugte.

Det var og af den Aarsag og i det Øyemerke, at hand magede det derhen¹, at Departements Cheferne, i Steden for at referere Collegiernes Forestillinger for Eders Mayt., ikkun overleverede Portefeuilleerne, hvorved hand vandt, baade at de ikke fik Leylighed at berette Deres Mayt., hvad hand førte i sin Skiold, saa og at Affairerne gik igiennem hans Hænder alleene, hvilket hand siden brugte som et Argument og Beviis om hans foregivne Fortienester, da hand aftryglede Eders Mayt. Cabinets Ministers Titul.

I begge disse Intriguer, hvorved Johan Friderich Struensee holdt sin rette Skikkelse skjult for Deres Mayt. og banede Veyen til sin despotiske Magt, har General Lieutenant Gähler været meleret.

Vel har hand i Commissionen dristigen foregivet, at hand ikke forstoed de hos ham befundne og foreviiste Breve anlangende den Travendahlske Ligue, at hand havde anseet deres Indhold som Gazetten Snak og derfor aldrig reflecteret paa dem, ligesom hand og har negtet at have havt nogen Deel, enten i det, der blev foretaget paa Travendahl, eller i Conseillets Afskaffelse; tvertimod har holdt for, det baade var nyttigt og nødvendigt, at der var

¹ KabO. 46 og 47. — Holm IV; 2, 24.

et Conseil, Qv. 39, 44 & 56, som hand paastaaer tydelig at have lagt for Dagen i hans Svar paa de Conseillet d. 24. Sept. 1770 forelagde Qvæstioner¹.

Johan Friderich Struensee har og ad qv. 501 negtet at have overlagt Conseillets Ophævelse med Gähler; hand forklarer og Qv. 314 et 503, at Gähler stedse har været for, at Affairerne af mange skulle præpareres og sættes i Lys, førend de bleve forelagde Deres Mayt. til Decision, i sær at de Affaires, som angik adskillige Departements, skulle overlegges i et almindeligt Collegium, og deraf drager hand den Slutning, at Gähler ikke maae have været for, at Conseillet skulle ophæves.

Struensee siger og Qv. 504, at General Lieutenant Gähler sidste Sommer discursive har sagt ham, at det var got, om der blev oprettet en Conference for at sætte Publikum i Roelighed. Men da den ommeldte Correspondence, der viiser, hvorleedes Grunden er lagt til Bygningen, som siden er opført, og in specie Brevet af 30. Junii, [som] indeholder den Tegning, hvorefter der skulle bygges, som temmelig nøye er fulgt, saavel i Henseende til Conseills Gemakket, som andre mindre neben Bygninger, ere fundne i General Lieutenant Gählers Bevaring; han ikke tør negte, at de jo ere skrevne til ham og hans Underretning og Brug; hand, uagtet hand har villet foregive, ikke at forstaae dem, dog temmelig prompte og accurat har vidst i Commissionen at dechiffere de fleeste udi samme brugte og henved 30 sig beløbende fingerede Navne, hvilke have været ham saa familiares, at hand i samme Meening og Forstaaelse har betient sig af endeel af dem i hans Breve til Greven af St. Germain, hvem hand til felleds Fornøyselse idelig berettede, hvad passerede i la bonne cause, ved hvilket Chiffre i Brevene forstaaes Intriguen, der blev spillet paa Travendahl; saa bortfalder hans Foregivende, at hand ikke forstoed meerbemelte Breve. Ligeledes bortfalder det og, at hand skulle have anseet disse Breve som Gazetter uden nogen Reflexion, samt at hand ikke havde

¹ Danske Saml. 1. R. V, 111—114.

nogen Deel i, hvad der paa Travendahl blev foretaget. Sandt er det, Commissionen har ikke forefunden Copier af de Svar, hand har givet paa oftbemelte til ham indløbne Skrivelser, skjønt hand over andre mindre betydelige har holdt Copie Bøger; Originalerne har man ey heller kundet faae, da der er svaret Commissionen, at de vare brændte, og altsaa ikke i dette Styrke kand overbevise ham med hans egen Haand. Imidlertiid viiser saavel den forefundne Correspondence som hans Breve til Greven af St. Germain, at hand ikke har anseet disse Breve for Gazetten Snak og uden Reflexion, men meget meere, at hand har taget Deel i det, de handlede om, og som en Ven af Johan Friderich Struensee, hvem hand havde taget i Protection og elskede, gaaet ham og hans Associerede til Haande med Raad og Anslag fra Begyndelsen af, og indtil Machinen var bragt i Gang.

I et Brev af 4. May 1770¹ hedder det til ham: Je suis enchanté de voir, que vous continuez á bien penser du Silencieux (ved dette Chiffre tilstaaer hand, at Struensee er bemærket) et á l'aimer; ce Silencieux, mon mignon, mes amours. I et andet af 25. dito¹: Votre Excellence aura appris par l'amy commun, que le Silencieux a été pesé & qu'au contraire du Baltazar de la Bible, il a été trouvé de poids; moyennant qv' il seroit tems, que vous pensiez a ce, qv'il faudra mettre dans sa balance et en aviser a tems votre ouvrier d'ici. I et af 15. Junii¹: Dans peu on verra clair, et qvant à moi, avec un si bon Guide, que V. E. je ne m'egarerai pas. Il me semble être déjà dans la voiture de Mehemet Bacha, á attendre le moment, qv'on lancera la bête. I et af 17. dito¹: J'ai parfaitement conceu tout ce que V. E. me fait l'honneur de me dire sur la prochaine campagne, s'établir en precence, se soutenir, et profiter des fautes de l'ennemy, je crois, qv'effectivement, c'est la, ce qv'il y a de mieux á faire. I et dito af 20. ejusdem¹: J'ai mandé au Silencieux en reponse. 1) que rien m'étoit venu. 2) que j'étois malade. 3) qv'il fal-

¹ Alle disse Breve er fra Rantzau-Ascheberg til Gähler.

loit avant toutes choses, que je parlasse á lui, ou au frere du 18me, et seul á seul, a moins, qv'on m'eut resolu de faire des sottises ou bien un coup d'epée dans l'eau, operations en la quelle, je serois bien aise, qv'on se passe de moi. J'attends reponse sur cela, et voila ou nous en sommes, mon cher General. I det forbemelte af 30. Junii: Sans compter votre autorité sur moi et le veritable ascendant, que je vous ai donné sur mon esprit par conviction et par gout, votre plan devoit le seul bon a suivre par les notions indisputablement exactes, que je possede sur les volontés et les moyens des deux parties, et sur les dispositions, de les quelles se trouve le parti uniquement opprimé jusqv'a a ce jour, que nous voulons relever, ce qvi est le R.

Fleere Passager, som disse Breve i Overflødighedournere til Beviis, at General Lieutenant Gähler har taget ligesaafuldt Del i det, der skeete paa Travendahl, som om hand selv kunde have været der tilstede, forbiegaae vi for Vitløftigheds Skyld at anføre.

Hans Svar paa de d. 24. Septembr. 1770 forelagde Qvæstioner anlangende Conseillet beviiser ligesaa lidet som Johan Friderich Struensees Svar paa de forhen alleguerede Qvæstioner, at hand ikke har været med at raade til Conseillets Afskaffelse; thi hvad hans Svar paa bemelte Qvæstioner angaaer, da lader det, som han enten ikke har vidst eller ikke har villet give sig af med at besvare de forelagde Qvæstioner, efterdi hand ingen af dem har ventileret eller giort nogen Conclusion, meget mindre viist Nyttens af et Conseil, hvilket saameget meere havde været hans Pligt, som baade hans Charge førte det med sig; Qvæstionerne gave ham Anledning nok dertil; hand vidste, hvad der var passeret paa Travendahl, og hvad Struensee gik frugtsommelig med.

At tie, hvor man bør tale, særdeles i saa magtpaaliggende en Sag, og naar man veed, der er Forandring i Giære, er saa langt fra et Beviis, at [man] vil hindre, at det meget meere beviiser, at man vil befodre det forehavende Dessen.

De Undskyldninger, som Struensees Svar paa de ommelte Qvæstioner kunde synes atournere, vil eyheller tiene meget til Beviis for ham; thi foruden at Johan Friderich Struensee ikke siger, at General Lieutenant Gähler har været imod Conseillets Afskaffelse, men slutter det alleene, efterdi Gähler ville, at Affairerne skulle af mange præpareres og sættes i Lys, førend de bleve Deres Mayt. forelagde, Qv. 314, de Affaires, som angik adskillige Departements, skulle overlegges i et almindeligt Collegio, Qv. 501, immer paastaaet, der burde være et saadant Collegium, Qv. 503, og i Sommer sagt, det var got, om der blev oprettet en Conference.

Ey at melde om, det Forslaget om en Conferences Nytte ey er skeet, før Struensee alt havde naaet, hvad han ønskede, og altsaa for sildig; man og, naar man efterlæser General Lieutenantens forhen ommeldte Votum, lettelig seer, at han ved Conferencen og et almindeligt Collegium ikke har forstaaet et bestandigt Raad, der ved alle forefaldende Materier kunde give Deres Mayt. en oprigtig og tilforladelig Oplysning om Sagernes rette Sammenhæng og Beskaffenhed, samt i Tiide advare Deres Mayt. for Surpriser af en forrædersk sindet Struensee, men alleene en Samling af visse Personer, der, naar det blev befalet, skulle træde sammen for at give deres Betænkning om en eller anden Materie, de maatte blive spurgt om; hvilket Collegium Struensee gierne havde tilladt, som det ikke kunde blive ham hinderligt, saalænge hand passede paa, at de gav deres Betænkning skriftlig, og hand refererede samme.

Saa seer man af bemelte Struensees Svar paa 62. Qvæstion¹, confereret med hans yderligere Forklaring anlangende dets Indhold paa den 365. Qv., at General Lieutenant Gähler maae have givet ham Projecter angaaende Formen, hvorefter Affairerne skulle drives, hvilke Projecter

---

¹ Det 62. Spørgsmaal gik ud paa: hvem der havde skrevet Konzept til den Ordre, hvorved Struensee udnævntes til Gehejmekabinetminister. Han svarede, at han ikke huskede, om der var skrevet Konzept til den.

hand siger Qv. 62, kunde have givet Anledning til noget ligesaadant, som Cabinets-Ordren af 14. Julii a. p. indeholder¹. Hand vil eyheller, Qv. 315², aldeles frietage General Lieutenant Gähler, at hand jo har confereret med ham anlangende Forfatningen af Acten om Geheime-Conseillets Ophævelse d. 27. Decembr. 1770. Og naar vi læse introitus til Acten, synes endeel af os at finde Spoer af de pensées, hvormed Hr. General Lieutenanten har villet besvare de 3 første Qvæstioner, som bleve forelagte Conseillet d. 24. Septembr.³ Legger vi hertil hans Brev af 25de Septembr. 1770 til Greven af St. Germain, hvor det hedder: Le Conseil n'a pas encore été assemblé, les affaires n'en vont pas moins leur train et prennent de la vigueur, og efterat han har repeteret den Lignelse om Solen og Planeterne, hand har betient sig af i sit voto om Conseillet: Si votre Excellence voyoit, comme cela va jusqv' ici, Elle qvi prend a coeur le bien du service du Roi, se voit asses contente de ce commencement, seer man, hvad Tanker hand har havt om Conseillet og hvad viidere, der skulle skee; hvilket alt, omendskiønt det ikke udgjør et fuldstændigt Beviis, at han har foreslaget og befordret Conseillets aldeles Afskaffelse, giver dog de stærkeste Formodninger imod ham, i sær naar betragtes, at han just paa den Tiid stoed i den største Connexion med Struensee, der forklarer Qv. 314, 315⁴, 488 & 504, at han da fornemmelig consulerede ham angaaende Affairerne, hvilket man og af General Lieutenant Gählers Copie-Bog erfarer.

Ligesom hand formodentlig har havt Deel i Conseillets Ophævelse, hvorved den eene Anstøds Steen blev tagen

¹ Struensee nævner som Forfattere til saadanne Koncepter baade Rantzau og Gähler.

² Der staar i Forlægget 315; men da dette Spørgsmaal handler om noget ganske andet, menes der formodentlig Qv. 15, der handler om Afskaffelsen af Konseljet, og hvor Struensees Svar slutter med, at man ved forskellige Lejligheder spurgte Rantzau, Gähler, St. Germain, Osten og andre. At Konseljets Ophævelse var en af disse Lejligheder, siges dog ikke.

³ Danske Saml. 1. R. V. 111—114.

⁴ Der maa menes 14 og 15.

af Veyen for Struensee, saa har hand og skaffet den anden bort, da det er ham, som har gjort det Forslag, at Cherferne for Collegierne ikke skulle referere, men alleene levere Deres Mayt. Porte-Feuillen, hvorom man har fundet Projectet i hans Copie-Bog¹, og Struensee har desuden, Qv. 358, sagt, at hand var Author dertil.

Paa saadan Maade har General Lieutenant Gähler concurreret til, at Johan Friderich Struensees formastelige Levemaade er bleven skiult for Deres Mayt., og at hand har faaet Leylighed at tilsnige sig ald Magt og Myndighed. Men da enhvers Gierninger bør bedømmes efter Hensigten og ikke efter Udfaldet, saa er det vores Pligt tillige allerunderdanigst at melde: at, ihvorvel Struensee ad Qv. 488 har regnet General-Lieutenant Gähler blant sine fortroelige Venner, som hand troede altid at have meent det ærlig med ham; hand og efter General Lieutenantens Tilstaaelse, Qv. 1, er kommen ofte i hans Huus, ligesom hand og til Struensee, og som dennes Domestiquer forklarer, uanmeldet er gaaet ind, og man af saadanne Omstændigheder maatte synes at have Aarsag at slutte, det General Lieutenant Gähler maatte være underrettet om alle Struensees Hemmeligheder og Hensigter; saa er der dog ikke mindste Spoer, at han skulle have givet Struensee disse eller noget andet Forslag, enten for at soutinere ham i den Situation, hand var, og befrygtede, ved Conseillet kunde blive aabenbaret, eller for at befordre hans Herske-Syge og attraaende eene Raadighed. Struensee har og, Qv. 488, sagt, at med ald den Fortroelighed, han havde til ham, har hand dog aldrig gjort ham Confidence af hans personlige Situation ved Hoffet. Og da hand for sin meest fortroelige Ven Enevold Brandt har, som denne melder Qv. 97, holdt sin umaadelige Ambition og Regierings Syge hemmelig, er det ikke at tvivle paa, at hand jo og har holdt skiult den for Gähler. Imidlertid gjør dette dog ikke General Lieutenant Gähler saa frie og reen, at hand jo bliver i nogen

---

¹ Gählers Erklæringer, som er afskrevne i hans Kopibog, se nedenfor.

culpa. Struensee havde meere end halv andet Aar været i Kiøbenhafn. General Lieutenant Gähler havde idelig omgaaeds med ham; hand maatte ved denne jevnlige Omgang have merket hans umaadelige Ambition, og det som hver Mand saae længe før den holsteenske Reyse, at hand begyndte at gaae uden for sine Grændser, og havde hand ikke kundet merke det af andet, maatte det dog have faldet ham i Øynene, da hand fornam, at hand ville extendere sin Videnskab og Praxin til Staten og begynde Cuuren med aldeles at amputere saa betydelig et Lem, som et Conseill er. Enhver, som havde mindste Eftertanke og ikke loed sig leede enten af animosité eller private Absigter, havde holdt sig fra at assistere ved saa farlig en Operation.

Struensees Ukyndighed i Stats Sager, som hand aldrig havde lagt sig efter; saa stort og vigtigt et Skrit at begynde med maatte, naar hand troede, som man seer af hans Breve til Grevnen af St. Germain og andre, at Struensee havde Forstand, have været nok for ham at indsee, det hans Absigter baade maatte være onde, og at hand ville med Tiiden strekke dem viidere, og at han derfor ikke burde melere sig med at befodre dem; hvortil han havde saameget meere Grund, som hverken Naturen eller Forsynet havde dannet ham til enten at indrette eller omstøbe Stater. Den progres, hand fornam, Struensee gjorde i sit Forehavende paa den holsteenske Reyse, burde i Almindelighed have holdt ham fra at fornere ham Projecter i de Ting, hand ikke havde grundig Kundskab om, og hvoraf hand ikke indsaae eller var overbeviist om alle Følgerne. I sær burde hand ikke foreslaaet den mundtlige Refererings Afskaffelse af Cheferne for Collegierne; men i Fald det er saa, som Struensee foregiver, Qv. 358, at Eders Mayt. selv var faldet paa de Tanker, meget meere paa den Tiid fraraadet, da han vidste, at Struensee arbejdede paa Conseillets Afskaffelse og derved saameget desto lettere ville finde Leylighed eene at raade for, hvad han ville, der skulle komme for Deres Mayts. Øyne. Men Sagen var denne, General Lieutenant Gähler havde, som man seer

af hans Papiirer, i nogle Aar været meget plaget af en Reformationens Lyst; hans Forslag havde en Tiid lang mistet al Credit, da de fleeste ved Executionen vare befundne at medføre større Skade end Nytte. En Correction, hand havde faaet i Aaret 1766¹, nøde ham til at supprimere det Pund, hand indbildte sig, Gud havde betroet ham. Lysten var dog ikke at udrydde; thi af et Brev til ham af 27. Novbr. 1767 fra Greven af St. Germain, finde vi, at hand havde i bemelte Aar giort et anonyme Project om Bonde-Standens Friehed, som hand har frygtet for at skulle kiendes at være fra ham, siden det var skrevet med hans Secretaires Haand, af hvilken embaras Greven af St. Germain reddede ham, i det hand tillod ham at foregive, det Greven, som undertiiden betiente sig af hans Secretaire til at reenskrive, maatte være Author, i Fald det ikke var mueligt ved andre Veye at faae det tilbage. Hand fandt for sig i Struensee et Menneske, der faldt i samme gout. Hand kiendte ham, at hand baade var dristig og listig nok til at udføre, hvad hand foretog sig; ingen Under derfor, at toe, som have begge Lyst til Forandringer, skjønt de med Forandringerne kand have diverse Absigter, blive eenige om Midlerne, og at General Lieutenant Gähler adresserer sig til ham, baade for at faae sine Projecter for Lyset, og at faae dem understøttede og bragte i Execution.

Der var ingen Ting, General Lieutenant Gähler jo med en god Villie paatog sig at undersøge og foreslaa Forandringer udi, i hvor ubekjendt den endog maatte være ham. Hvem skulle kunde troe, at hand skulle give sig af med Odels Retten i Norge, da hand dog ad qv. 265 maae tilstaae hans Ukyndighed i den Materie. Ikke desto mindre finder man i hans Copie Bog, at hand har givet sin Betænkning desangaaende og foreslaget den Forandring, som skeete ved Forordningen af 14. Januarii 1771 i Loven, og hvorved en Jord nu bliver Odels Jord efter 10 Aars Eyendom, i Steden der tilforn behøvedes 20 Aar dertil, som vel neppe nogen, som havde nogen Indsigt i Odels

¹ Se Holm IV, 1, 230.

Sager og vidste, hvad Leyligheder Odels Goeds giver til Processer, skulle have proponeret eller tilraadet Deres Mayt.

Det maae ligeledes falde enhver forunderligt, som af hans egenhændige Forslag i Tiiden seer, at hand har gjort Planer til det danske og tydske Cancellies Forandring og nye Indretning, naar de tillige i hans Svar paa 269. til 274. Qvæstioner læser, at hand ingen viidere Grund har havt dertil, end at hand foregiver at være spurgt om Cancellierne, og at hand tænkte at gjøre det bædre; og derhos hverken af Forslaget eller hans Svar i Commissionen finder, at hand med et eeneste Ord har rørt om, mindre beviist Feylene ved den forrige og Fordeelene ved den nye Indretning, som dog havde været saameget meere fornøden, som det var det, der skulle determinere Forandringen enten in totum eller in tantum og derfor aldrig var bleven udeladt af den, der alleene havde bonum publicum for Øynene; men vi have heraf og meere andet Aarsag at troe, at det har ikke været General Lieutenant Gähler og Struensee saameget derom at gjøre, som at faae en almindelig Forandring tilveyebragt og derfor ved Struensees mundtlige Insinuationer forestillet Deres Mayt. alle Ting paa den sorteste Side, andraget Feylene og i Steden for at foreslaae Midler til deres Rettelse raadet til en total Forandring.

Ingen Ting synes at have kostet General Lieutenant Gähler meere Umage at faae fat paa end Marinen, og ingen Ting har hand havt meere Lyst til at omstøbe end den. Det er fast ubegribeligt, hvad menées hand har brugt for at kunde faae den under sine Hænder. Den havde fra lang Tiid af været i god Reputation baade uden- og inden-Rigs, saaat fremmede tog dens Indretning og Orden til Modell og med Begierlighed toeg imod danske Søe Officerer at tiene paa deres Flode og betroede dem at commandere den; det var derfor vanskeligt at komme den an; men til Uheld for Marinen arriverer det i Aaret 1770, at Expeditionen for Algier mislykkedes, formedelst ukyndige havde determineret Forcen og iilet saaledes med Udrustningen, at det var en Umuelighed i saa kort Tiid at

skaffe saa stærke Vaaben tilveje, som behøvedes til det, man faldt paa, der skulde udrettes med dem, som vi have erfaret af de forefundne Documenter og givne Betænkninger. Her fandt General Lieutenant Gähler en Leylighed at sværte Marinen og paabyrde den Skylden i Expeditionens mislige Udfald, som hand dog siden i hans voto af 30te Augusti 1771 har maattet friekiende og tilstaae, at Aarsagen var den, vi allerunderdanigst have meldet. Hand arriperer denne Leylighed som den første den beste. Der roullerede et Skrift paa den Tiid i Byen anlangende Esquadrens Operationer for Algier, og hvad de kastede Bomber havde virket. Dette sender General Lieutenant Gähler med en hosføyed Critique dog uden Navn til Struensee, hos hvem vi have fundet det, ligesom og Concepten dertil blant General Lieutenant Gählers Papiirer. Skiønt der var ingen Navn under, kiendte dog Struensée, hvem det var kommet fra, da det er reenskrevet af General Lieutenantens Secretaire. Dette gav Anledning til, som Struensée har forklaret ad qv. 493, at der imellem General Lieutenant Gähler og ham blev aftalt at proponere Deres Mayt. at anordne en Commission anlangende den Algierske Expedition, hvorudi General Lieutenanten skulde være et membrum. Det behagede og Deres Mayt. under 4. Septembr.¹ at befale General Greve Rantzau, Admiral Rømeling og Contre Admiral Hoogland at træde sammen i en Commission med General Lieutenant Gähler for at give deres Betænkning.

1) Om der var Haab om at erobre Algier eller i det mindste saaledes at angribe og beskadige den, at Algerierne derved kunde tvinges til Fred?

2) I Fald den med Succes kunde angribes, hvad dertil da skulle bruges?

3) Om der ellers vare andre Midler, hvorved de kunde bringes til at gjøre Fred?

Hvilke Qvæstioner de og den 10de dito besvarede; og som det synes, var Commissionen dermed til Ende; da vi

---

¹ KabO. 1727.

finde, at Deres Mayt. i Anledning af Commissionens Betænkning har under 21. ejusdem allernaadigst befaleet Admiralitets Collegium at forfatte en Instrux for Contre Admiral Hoogland¹ at krydse paa Algerierne og holde Byen bloqueret; at overlegge, hvormange Skibe neste Foraar burde holdes i den Middellandske Søe, og derom indkomme med deres allerunderdanigste Tanker; men, som der burde være Bombardér Galioter i Flooden for desto bedre at kunde gaae endog uventende Tilfælde i Møde, skulle der uden Ophold strax bygges 2, som i Tiiden skulle forøges indtil ote. General Lieutenant Gählers Øyemerke med denne Commission blev altsaa ikke naaet.

Imidlertid fandt Deres Mayt. for got, at Chef d'Esquadre Vice Admiral Kaases og alle deres Conduite, som havde havt med den Algierske Commission at bestille, skulle undersøges, og paa det at det kunde skee under et, som ellers maatte skee ved en General Krigs Ret og den combinerede Ret, behagede det Deres Mayt. tillige, formedelst Sagens Connexion at samle den under en Commission, som skulle bestaae af de samme Personer, der ellers udgør en General Krigs Ret i Søe Etaten, og til den Ende loed sig levere Project til Commissorium. Dette Project, som vi have fundet mellem Struensées Papiirer, see vi af General Lieutenant Gählers Copie-Bog, at Struensée har sendt til hans Betænkning. Her fik hand Leylighed ved en Cabinets-Ordre af 23. Octobris² at faae den tilendebragte Algierske Commission igien retableret, Undersøgningen, som af den forhen allernaadigst resolverede Commission, bestaaende af saadanne Personer af Marinen, som netto efter Articuls Brevets 757. § skal sidde i en Over- eller General Krigs-Ret samt Ober Auditøren til at føre Protocolen, skulle være foretaget, afværget ved sin Betænkning til Struensee, de Poster, som skulle undersøges, henviiste til den retablerede Algierske Commission og Etatz Raad

¹ KabO. 1609.

² KabO. 1729.

Willebrandt udnævnt at føre Protocollen; hvilket hand her i Inquisitions Commissionen ad qv. 255 foregiver at have giort, for det ey skulle heede siden, at det var partiesk, i Fald Undersøgningen paa den anden Maade var skæet. Dette gav ham ikke Anledning nok til at faae en Slags Kundskab om Sø Etaten og fodre alle de Efterretninger, hand behøvede om dens Forfatning for at kunde skrive saaledes sine Forslag til Forandring, at det ikke strax skulle falde de allerkyndigste i Øynene, at hand vidste slet intet af det, hand ville have forandret; hand skriver derfor en Memoire under 24. Novbr. anlangende den Skade, hand paa hans Udenlands Reyse havde merket, Frankerige havde af Enrolleringen, hvilken hand leverer Struensée. Den effectuerer en Ordre til den Algierske Commission at give Betænkning:

1) om det var nyttigt at formeere Flooden med flere Skibe?

2) om der var Matroser nok til at bemanne den, uden at Skibs Farten og Commercen derved skulle liide Skade?

3) Hvorvidt Forordningen af 1. Febr. 1770 om Enrolleringen kunde ophæves for at skaffe Fiskerierne og Skibs Farten all muelig Frihed?¹

Her fik hand en prætext at faae adskillige Efterretninger fra Admiralitets Collegio til Commissionen, som sadte ham i Stand til den 15. Martii 1771 at besvare de forelagde Qvæstioner, som syntes ham Adkomst nok ved samme Leylighed at foreslaae betydelige og fast totale Forandringer, hvilke, som uden for vores Ressort, vi ikke understaae os at bedømme. Imidlertid havde hand og in Februario ved Struensée faet Etatz Raad Willebrandt bragt i Forslag til at gjøre Planen til Sø Etatens Collegii nye Indretning, hvoraf vi i vores forrige allerunderdanigste Relation have viist en af Følgerne. Og saaledes var General Lieutenant Gähler og Etatz Raad Willebrandt da i en Tiid af mindre end et Fierding Aar bleven ferdige med

---

¹ Kommissionen synes at have haft Adgang til Arkivalier, som nu ikke findes; en Ordre til den algierske Kommission som den omtalte kendes ikke.

at kiende og see sig i Stand til at omstøbe den heele Marine, som Grev Danneskiold med all hans Indsigt og Erfarenhed havde brugt det meeste af hans leve Tiid til at indrette, skjønt de begge have tilstaaet, at de vare aldeles ukyndige, da de begyndte derpaa, vid. Gählers Svar paa 260. Qv. og Willebrandt paa 3. Qv.

Endelig troe vi ikke at gjøre General Lieutenant Gähler nogen Uret, naar vi ansee ham for den fornemste Aarsag til den stærke og bekostelige Udrustning, der er foretagen imod Algier, Deres Mayts. Floodes derved lidte Skade, saavel i Henseende til dens Augmentation, som de forhen bygte Skibes Vedligeholdelse, og de i Forraad værende Materialiers mindre nyttige Anvendelse. Vi finde os dertil anledigede ved følgende Grunde:

Da Commissionen efter Eders Mayts. Ordre af 4. Septembr. 1770 skulle give sin Betænkning anlangende de den forelagde tree Qvæstioner, var ingen uden General Lieutenant Gähler for et Bombardement¹.

General Grev Rantzau, af hvis voto sub dato 6te Septembr. vi have fundet Copie blant General Lieutenant Gählers Papiirer, har med mange anførte Grunde raadet til Krydsen og Bloquade og været aldeles imod et Bombardement². Vi finde ligeledes i den Algierske Commissions Protocoll et andet votum fra ham under 18. Aprilis 1771³, der noksom viiser, at hand stedse har været af de Tanker, at det var bedre at krydse og holde Algier bloqueret end at angribe den med stor Force. Admiral Rømeling og Contre Admiral Hoogland har i Commissionens Betænkning af 10. Septembr. raadet ligeledes til Krydsning og Bloquade, og Commissionens endelige Betænkning gik og derhen.

Deres Mayts. derefter paafulgte Ordre til Admiralitets Collegium⁴ indeholder eyheller viidere samt at bygge 2 Bombarderere, som med Tiiden skulle forøges indtil ote.

¹ KabO. 1727.

² Denne Afskrift findes endnu blandt Gählers Papiirer, F 2.

³ Ogsaa heraf er en Afskrift i F 2.

⁴ 1770 21. Septbr. — KabO. 1609.

Men saasnart General Lieutenant Gähler ved Struensee havde udvirket Ordren af 23de Octobris¹ til Commissionens Reassumtion, seer man, at en sterkere og hastigere Udrustning i samme befales, ligesom der og paa Admiralitetets Forestilling af 30. Octobris i Anledning af Commissionens Forespørgsel af 27. Dito, hvor snart 6 Orlogs Skibe, 4 Fregatter og 8 Bombarderere kunde blive færdige, under 31. dito blev allernaadigst resolveret, at de sidste strax skulle bygges alle ote paa eengang.

Struensee forklarer og paa 494. Qv., at skjønt hand ikke kand sige, General Lieutenant Gähler har decideret den stoere Udrustning mod Algier, har hand dog bestandig været af den Meening og raadet til, at Algier skulle bombarderes. General Lieutenant Gähler ligeledes i Conferencen, hvor der maae have været ventileret om de stoere Bekostninger, den Algierske Expedition medførte, med megen Heflighed har i Betænkning af 27. Febr. 1771² over en fra Sø

¹ KabO. 1729.

² Denne Betænkning er indført i Gählers Kopibog; efter en Gennemgang af de enkelte Poster i Søetatens Beregning, slutter den saaledes:

Weil aber ein ausgeleertes Ærarium alle mögliche Hülfe nöthig hat, und die Expedition unumgänglich statt finden muss, so sehe ich keine andre Mitteln den Endzweck erreichen zu machen als nachstehende:

- a. dass dem See-Etat aufgegeben werde sich pro hoc anno nur allein mit dem Bau derjenigen Requisiten, welche zur Expedition erfordert werden, zu beschäftigen;
- b. dazu alles was ihr Vorrath auf den Werften, in den Magazinen und Arsenalern darbietet, zu employiren;
- c. dazu ferner das Geld, was ihm nach dem alten und neuen Reglement zu Erbauung neuer Schiffe wie auch zu Anschaffung neuer Ammunition, Canonen und Equipirungs-Sachen bewilligt ist, in Anschlag zu bringen.

Ich scheue den blossen Gedanken anrathen zu wollen, dass die Expedition eingestellt werde.

Solche grosse Summen, wie der See-Etat hier in Vorschlag gebracht hat, durch neue Auflagen oder durch neue Anleihen herbeyzuschaffen, darf nur in der äussersten Noth angerathen werden. Bey so bewandten Umständen sehe ich also nicht ein, dass dem intendirten Endzweck und auch dem Zustand des königl. Ærarii in dieser Sache etwas ersprieslicher könne angemessen werden, als dasjenige, was ich oben vor-

Etaten indkommen Beregning over Bekostningerne, den Algierske Expedition ville medføre, raadet til dens ivrigste Fortsettelse; at alt andet Arbejde ved Søe Etaten til den Ende skulle ophøre; at ald dens Forraad paa Verfverne, i Magazinet og Arsenalet til Expeditionen skulle anvendes saavel som de Penge, der efter det gamle og nye Reglement vare destinerede til nye Skibes Bygning og Ammunition og endelig slutter med den Expression: *Ich scheue den blossen Gedanken anrathen zu wollen, dass die Expedition eingestellet werde.* Hand af denne Betænkning har leveret Struensée et Exemplar og derpaa strax den 9. Martii er fulgt Eders Mayts. allernaadigste Ordre, at alt andet Arbejde skulle cessere, og ald Søe Etatens Fond og Materialier til Expeditionen skulle anvendes¹.

Vel har Struensée paa den forberørte 494. Qv. forklaret, at det stedse har været Deres Mayts. Tanker og Villie, at Algier skulle angribes med den yderste force og vigeur og ad Qv. 496, at saadanne Deres Mayts. Sentimens have foranlediget høyst bemelte allernaadigste Ordre af 9. Martii 1771. Men saalænge vi derom ikke have anden Vished end Struensees blotte Foregivende, det vi saameget mindre kand have nogen Tilliid til, som vi af Documenterne seer, at det i det mindste i Begyndelsen, og indtil hen i Octobr. Maaned er urigtig; vi ey heller veed, om Sagen saa oprigtig og med alle sine Omstændigheder er Deres Mayt. forestillet og intet fordulgt, hvorom adskillige andre Materier give os Leylighed at tvivle, have vi i denne Uvisshed holdet det for vores allerunderdanigste Pligt at andrage Sagen saaledes, som den efter Documenterne synes at være, allerunderdanigst overladende til Deres Mayts. egen Erindring, om vores Formodning er rigtig, og hvorvidt den i saa Fald kand falde General Lieutenant Gähler til Byrde og Ansvar.

---

geschlagen habe. Sind einmal die Umstände gedachten Ærarii verbessert worden, so kann ja der See-Etat in Stand gesetzt werden das leere, welches die Ausrüstung dieser Expedition in seinem Vorrath itzo verur-sachet, bald wieder auszufüllen.

Copenhagen den 27sten Februar. 1771.

¹ KabO. 1771 9. Marts, Nr. 1624.

General Lieutenant Gählers Forseeelse bestaaer da derudi, at hand i Almindelighed har meleret sig med at forandre og omdanne den heele Stats Indretning uden at have den fornødne Kundskab og Indsigt om de Ting, hand har paataget sig at omgiøre, uden at kiende Manglerne og Fordeelen af det forrige og uden at betænke og noksom pondere Suiterne af hans Forslag. Det vil efter vores allerunderdanigste Tanker ikkun lidet tiene ham til Undskyldning eller Forsvar, at hans Forslag ikkun har været blotte Idéer og Tanker, hand har havt om et og andet, Qv. 241, og at de ey kunde skade, naar de bleve prøvede, Qv. 263, da de fleeste ere ham uvedkommende og ubekjendte Ting, hand har meleret sig med; man seer, hvad Umage og Omveye hand har brugt for at faae en Slags Adkomst til at befatte sig med det, der baade var uden for hans Kald og hans Indsigt, hvilket falder ham saameget meere til Last, som hand med alle sine Forslag og Raad adresserede sig til Struensée, en Mand, der var end meere ukyndig end hand; en Mand, han vidste at være disponeret til at vende op og ned paa all Ting uden i mindste Maade at overveje Grunden dertil og Nytten deraf, men blindlings fulgte alle Forslag i sær de, som gik ud paa total Forandring; en Mand, der ved hans Raad havde eene tilvendt sig Forredraget for Eders Mayt., der forestillede ikkun Sagen fra den eene Side og efter Grunde, som kunde tiene til at befodre Forslaget og altsaa i Forveyen ikke blev pondereret og med alle sine Omstændigheder og Følger forelagt Deres Mayt. til allernaadigst decision.

Vi ansee derfor General Lieutenant Gähler ey alleene for at have været en skadelig Mand, men befrygte endog, at hand i Fremtiden lettelig kunde blive det samme, om hannem dertil blev given Leylighed, da man seer, at den Correction, hand i Aaret 1766 fik¹, saalangt fra har tient ham til en Advarsel, at hand, saasnart hand Aaret efter blev restitueret, strax har begyndt, hvor han slap og siden iidelig grebet viidere om sig. Dog bør vi ikke forbie

¹ Se Holm IV. 1, 230.

gaae tillige allerunderdanigst at melde, det hand siden May Maaned afvigte Aar ikke synderlig har havt megen Credit hos Struensee, der, som bemelte Struensee forklarer ad Qv. 505 og Enevold Brandt ad Qv. 116, tabte sin Fortroelighed til ham og viiste sig meere og meere koldsindig imod ham, fordi hand tilligemed de øvrige Membra i Generalitets Collegio havde giort Forestilling imod Reductionen af Garden til Hest.

Hand har ey heller recommenderet sig meget hos Struensée, da hand afvigte Sommer skal have foreholdt ham Konge Loven, og hvor lidet den Myndighed, hand tiltoeg sig, med den convenerede. Hand viiste og, da Garden til Foeds skulle afskaffes, den fermeté mod Struensee og Oberste Falchenskiold, at da Generalitets Collegium om Søndagen havde faaet den af Struensée uden Deres Mayts. Foreviidende udstædde Cabinets Ordre af 21. Decembris afvigte Aar, efter hvilken Garden til Foeds skulle fordeles til de andre Regimenter, hand, uagtet Falchenskiold kom til ham om Aftenen, og med megen emportement samt ved at foreholde ham, hvor ilde Struensee vilde ansee det, paastøed, at der strax i Øyeblikket og i Kraft af forbemelte Ordre skulle expederes Ordres, saavel til General Major Gude som Commendeuren af Garden til Befalingens Efterlevelse, sadte sig derimod og reent ud negtede det, paa Grund af, at der i saa betydelig en Sag først maatte indhentes Deres Mayts. egenhændige Resolution, ligesom hand og desangaaende med sine Colleger i Generalitets Collegio gjorde en allerunderdanigst Forestilling den paafølgende Mandag. Hand har og sat sig sig imod de tvende Regimenters Forflytning til de smaae Kiøbsteder og offentlig i Generalitets Collegio reprocheret Oberste Falchenskiold, som var Author til dette Project, hvor uanstændigt det endog var at foreslaae hans kongelig Høyheds Printz Friderichs Regiment til saadan Forleggelse uden i Forveyen at forespørge sig, om og hvorvidt det maatte være hans kongelige Høyhed angenehm.

II. Kammerherre og Oberste Otto Seneca von Falchenskiold

er den, som af alle dem, der bleve arresterede d. 17. Januarii sidstleden, nest Enevold Brandt har været meest lieret og i den største connexion med Johan Friederich Struensee og fast eene søgt at soutinere ham i den Situation, hand befandt sig, saavidt det stoed til ham. Der er ey heller nogen nest den forommeldte Enevold Brandt, Struensee har meere søgt ved Velgierninger at forbinde sig end Oberste Falchenskiold.

De have kiendt hverandre i Altona for 7 à 8 Aar siden, Qv. 1, og Johan Friderich Struensee ad Qv. 282 & 440; skjønt ingen af dem har villet tilstaae, at der da alt var et fortroeligt Venskab imellem dem, synes dog Rygtet at bestyrkes derved, at hand har skrevet Struensee til fra den Russiske Armée, Struensee igien til Falchenskiold og udvirket Deres Mayts. Ordre¹ til ham at komme hiem fra Arméen, som Struensee har forklaret ad Qv. 441 & 442, men Oberste Falchenskiold i det første Forhør har negtet ad Qv. 3, dog maattet tilstaae i det andet ad Qv. 94² med meere andet, hand havde negtet. Hensigten, hvorfore Struensee gjorde sig Umage for at faae ham kaldet hiem fra Armeen, foregiver hand, Qv. 443, var, fordi hand troede, hand kunde være nyttig her, Deres Mayt. kunde liide ham, og Struensée ønskede at faae en nøyere Kundskab af ham om det russiske Hof.

Ved hans Hiemkomst udbeder Struensee sig strax af

¹ KabO. 1770 16. Septbr. Nr. 461.

² Falchenskiolds Svar paa 3. Spørgsmaal lød: Ney, aldrig har hand faaet noget Brev fra Struensee, ey heller har Arrestant skrevet ham til. Arrestant fik en kgl. Ordre, da hand var ved Arméen i Rusland, som var contrasigneret af Conferentz Raad Schumacher, at hand skulde komme her tilbage. Da Arrestant var kommen tilbage, har Struensee sagt ham, at hand havde skrevet ham til; men Arrestant har aldrig faaet det Brev.

Til 94. Spørgsmaal svarede han: Struensee har sagt ham, at hand har skrevet ham et Brev til, som Arrestant ikke har faaet, og erindrre hand ikke, fra den russiske Armée at have skrevet Struensee nogen Tiid til, saasom det allereede er 3, 4 Aar siden.

Deres Mayt. det Danske Liv Regiment for ham, Struensee Qv. 444, og denne Lykke syntes ikke stoer nok enten for Falchenskiold eller hans Velgiørere; Struensee anholder derfor paa nye hos Deres Mayt. om viidere Naades Beviisning og begierer, at hans Bestalling som Oberst maatte antidateres og ham saaledes forundes et Aars Ancienneté, hvortil tiente som Paaskud, at han alt var saa gammel Oberst i russisk Tieneste, ibidem. Dette har Oberste Falchenskiold i Begyndelsen ikke villet viide af at sige, da hand ad Qv. 4¹ anfører Keyserindens Intercession efter Romanzows Begiering, som Aarsagen til hans Avancement og Struensee som den, der snarere kunde have været ham hinderlig derudi; alt af Frygt, man fra Kiendskabet, Fortroeligheden og Velgierningen skulle argumentere til Erkiendtligheden og Forbindtligheden. Hvilken Slutnings Rigtighed hand dog just ved hans forsetlige og urigtige Benegtelse har bestyrket, da hand her igien haver maattet tilstaae ad Qv. 96¹, at det var Struensee, som havde talt for ham til Deres Mayt., og at hand havde bedet ham om at forskaffe ham Anciennetéten.

Det blev ikke alleene ved Charger og Æres Trin, Struensee søgte at forbinde sig Oberste Falchenskiold, hand employerede og dertil endeel af Deres Mayts. Cabinets Cassa og den specielle Cabinets Cassa. Det var derfor eller maaskee tillige for at supplere den Difference, der var imellem de specielle Summer og den generale Summa paa den bekjendte forfalskede Extract, da det sidste 2 Tal i den generale Summa ikke saa let kunde forandres til et Nul, der ved Sammenlegningen kom ud, som det første 2 til 3, at Oberste Falchenskiold d. 19. May fik 2000 Rdr. af den specielle Cabinets Cassa under Titul til den af Deres Mayt. ham anbefalede Reyse til Petersborg, endskiønt hand under 2den ejusdem til samme Reyses Bestridelse af Cabinets Cassen havde faaet 1000 Rd., som vi af de forefundne Papiirer seer at være just den Summa, som andre have

---

¹ Qv. 4 og 96, se nedenfor.

faaet, der ere sendte til Petersborg og ikke have medført større train end han.

Vi have saameget meere Aarsag til vores Supposition, som Pengene ere udbetalte paa diverse Tiider og af diverse Casser, og vi af en Anmeldelse fra Geheime-Raad Baron von Schimmelmänn, over hvad Oberste Falchenskiold hos ham haver bestaaende, seer, at de 2000 Rd. ere toe Dage derefter og just den samme Dag, hand reyste her fra Byen tilligemed 400 Rd. i Ducater deponerede hos velbemelte Geheime-Raad Schimmelmänn.

Da hand var kommen hiem, fik hand d. 6. Octobr. 1000 Rdr. af den specielle Cabinets Casse, den 5te Decembr. 500 Rdr. af Cabinets Cassen og den 6te Januarii h. a. af den specielle Cabinets Cassa atter 2000 Rdr. Altsaa naar vi endog supponere, at hand har faaet de 3000 Rdr. efter Deres Mayts. Befaling til den forehavende Petersborgske Reyse, har hand desuden i en Tiid af just 3 Maaneder faaet 3500 Rdr.

Saa stoer en Summa i saa kort en Tiid og uden at hand eller Struensee veed at angive nogen Aarsag eller besynderlig Fortieneste, hvorfor hand havde meriteret nogen, meget mindre saa stoere og anseelige Presents, kand ikke andet end give Eftertanke, og tiene til Beviis, at Struensee derved har villet giøre sig ham forbindtlig; thi hvad Falchenskiold ad Qv. 14 og Struensee ad Qv. 454 et 455 har villet foregive, at hand var i Gield, og at det var ham lovet, at den Tiid efter anden, ligesom Cassen kunde tillade det, skulle blive betalt, fortienner ingen Reflexion, efterdi det ikke forholder sig saa, at Oberste Falchenskiold er i Gield, som hand ikke kand betale, da hand har 7000 Rd. in deposito hos Geheime Raad Schimmelmänn, og den Gield hand for os i Commissionen har angiven at bortskylde, naar man endog tager den uden viidere Beviis for rigtig, ikke beløber fuldt til 4000 Rdr., der ingen Aarsag er, hvorfor Deres Mayt. skulle betale hans Gield; det endelig og er saa langt fra, at de kand fremlegge det allermindste Beviis om, at Deres Mayt. nogen Tiid har lovet det, at hverken Struensee har tordet været

det bekiendt for Deres Mayt., at hand har udbetalt Oberste Falchenskiold saamange Penge til Present, eller Obersten, at hand har faaet dem. De første 3000 Rdr. (om Deres Mayt. og har vidst noget at de 2000 Rdr.) ere derfor udbetalte under Navn af Omkostninger til den Petersborgske Reyse. De 1000 Rdr., hand fik d. 6. Octobr., har Struensee efter hans Tilstaaelse ad Qv. 134 tilvendt ham under det urigtige Foregivende, at hand havde sat saa meget til af sit eget paa den Petersborgske Reyse. Om Deres Mayt. har vidst noget af de 500 Rdr., hand d. 5. Decembr. a. p. har bekommet af Cabinets Cassen, kand vi ikke viide, da Qvitteringen, som lyder paa Struensee, og at hand har udbetalt dem af bemelte Cassa, ikke taler om Deres Mayts. Ordre anlangende denne Udgift, vi ey heller finde, at den af Deres Mayt. er allernaadigst approberet; men at Struensee uden Deres Mayts. Foreviidende og Tilladelse har givet Oberste Falchenskiold de 2000 Rdr. af den specielle Cabinets Casse, og hvorfor hans Qvittering findes under 6te Januarii h. a., det tør vi med saamegen meere Vished debitere, som Struensee selv reent ud har sagt det Qv. 143. Oberste Falchenskiold har ey heller tordet være bekiendt for Deres Mayt., at hand har faaet saa anseelige Summer giennem Struensees Haand. Hand har aldrig takket Deres Mayt. derfor, Qv. 12, 13 og 105; og da man i Commissionen foreholdt ham, at man deraf havde god Aarsag at slutte, det hand vidste, at Struensee gav ham disse Penge uden Deres Mayts. Villie og Foreviidende, alleene for at gjøre sig ham forbunden, har hand ikke vidst andet at undskylde denne merkelige og ham graverende Omstændighed med, end at hand aldrig har havt Leylighed at takke Deres Mayt., efterdi hand aldrig har været alleene med Deres Mayt., men hand har sagt til Struensee: De Penge nyttede ham ikke, thi i Fremtiden kunde man sige, hand skyldede dem til Cassen, efterdi hand ikke havde Deres Mayts. Haand derfor; hvilket hand foregiver, Struensee skulle have svoret var uforuden, efterdi Udgiften blev approberet, ved det Deres

Mayt. underskrev Cassens Etat, Qv. 13; men dette har Struensee paa 453. Qv. aldeles benegtet at være omtalt.

Oberste Falchenskiold, som selv qv. 105 maae tilstaae, at det, at hand ikke har takket Deres Mayt., ville blive et Argument imod ham, har først i hans viidere Svar paa bemelte Qv. formeent at svekke det ved at foregive, at hand havde sat sig for at takke Deres Mayt. for det altsammen paa eengang, naar ald hans Gield var bleven betalt, men siden maae hand have indseet, at saadant hans Foregivende ikke ville være ham til nogen Nytte og derfor i hans Forsvars Skrift, som hand for faae Dage siden har tilsendt os, fundet paa et nyt, da hand paastaaer at have takket Deres Mayt., som skal være skeet ved den Leylighed: Deres Mayt. skal engang efter Spillet have sagt til ham: Vous aves encore beaucoup perdu; hvorpaa hand skal have svaret: oui Sire, je perds beaucoup, aussi ne pourrois je pas le soutenir, si Votre Majesté n'avoit point la grace de me faire donner de l'argent.

Om saadant end er passeret, det Deres Mayt. best vil erindre sig, kand vi dog hverken ansee det for at convenere med Respceten paa saadan Maade at takke sin Konge for den allermindste, end sige saa stoere Naades Beviisninger, eyheller for et Beviis, at hand har takket Deres Mayt., for De havde lovet at betale hans Gield eller for nogen særdeles Present, i det mindste ikke for de sidste 2000 Rdr., som, skønt dette kand være passeret før, dog fortiente en større og meere speciell allerunderdanigst Taksigelse.

Men overalt, Oberste Falchenskiold, hvor lidet hand end nu vil kiende Struensee efter sit Fald, og hvormeget hand end har søgt at ville forekomme den Tanke, at man skulle troe, at hand skyldede Struensee noget, har dog maattet tilstaae Qv. 105, at det var Struensee alleene, der har skaffet ham alle disse Penge hos Deres Mayt.

Spørger man nu, hvorfor Struensee har forskaffet ham saa anseelige Gratificationer og Fordeele, saa forklarer bemelte Struensee paa 144. Qv., at det er skeet, fordi hand troede, hand var Deres Mayt. attacheret og havde eens Absigt med ham i Henseende til da værende Omstændigheder,

og paa 367. Qv.: hand var forsikkret om Falchenskiolds principia, saavel hvad angik Deres Mayts. personlige Lyksalighed og Levemaade, som og i Henseende til det, som var fastsat anlangende Formen af Administrationen, hvilket fandt hans Biefald.

Hvad Attachement Struensee har havt til Deres Mayt., og hvad Omsorg hand har draget for Deres personlige Lysalighed og Levemaade, kand hverken vi eller nogen af alle Deres Mayts. troe Undersaatter tænke paa uden Vemodighed og den alleryderste horreur; og med andre Øyne kand vi ikke ansee dem, der have foveret eens principia med ham herudi.

Eenigheden og Fortroeligheden med Johan Friderich Struensee kand Oberste Falchenskiold saameget mindre med Sandhed negte og endnu mindre afbeviise, som den, i hvor meget hand end har søgt at ville besmykke og undskylde sit Forhold derudi, baade har været vitterlig og kiendelig for Struensees beste Venner, ja, synes endog at have foraarsaget jalousie hos Enevold Brandt, og Oberste Falchenskiold ikke har draget i Betænkning at give endog de dristigste offentlige Prøver paa hans Hengivenhed til ham. Struensee har stedse nævnet ham i Commissionen blant hans fortroelige Venner, og naar hand Qv. 488 taler om ham i den Anledning, legger hand til, at hand troede om Falchenskiold, at hand ønskede, at hand sc. Struensee maatte soutinere sig.

Man seer og, at Struensee maae have recommenderet ham hos Dronning Caroline Mathilde som sin Ven; thi da man spørger Struensee, hvad der kunde have anlediget hende om Morgenen d. 17. Januarii at spørge efter Oberste Falchenskiold og viise en Slags Begierlighed efter at faae ham i Tale, svarer hand, hun vidste, at hand var hans Ven, og derfor har hun havt Fortroelighed til ham, Qv. 324. Struensees Kammer Tiener Carl Wulf forklarer, at Falchenskiold er ofte kommen til Struensee og gaart uanmeldet ind¹. Den forrige Secretaire i Cabinetet Johan David

¹ Se s. XXV.

Panning forklarer Qv. 7, at naar Falchenskiold kom til Struensee, lukkede Struensee Døren til Cabinettet i, og gik Panning gennem Værelset, medens hand var hos Struensee, viiste Struensee sig fortrydelig derover¹.

Enevold Brandt siger i hans Svar paa 116. Qv., at, naar hand kom ind til Struensee og fandt Falchenskiold hos ham, holdt de strax op at tale sammen. Og Professor Berger, Qv. 60, at naar Falchenskiold om Morgenens var hos Struensee maatte ingen komme ind, saa at ham endog blev svaret, Oberste Falchenskiold var der og ingen kunde faae Struensee i Tale.

Struensee har ikke kundet negte disse ligesaa mistænkelige som hemmelige Samtaler, men tilstaaet dem Qv. 458, skjønt hand ikke vil viide af, at Brandt og Berger skulle have været udelukt fra dem; Falchenskiold tør ey heller negte dem, men for at undskylde dem foregiver, de angik alleene de russiske Affaires, som Brandt og Berger ikke maatte viide noget af, Qv. 25. Struensee derimod siger Qv. 343, at efter May Maaned forrige Aar har hand ikke talt med nogen uden Grev Osten om de russiske Affaires, og med Falchenskiold havde hand ikke talt derom, siden hand kom fra Petersborg, hvilket hand i Anledning af den nest paafølgende 344. Qv. explicerer saaledes, at hand ikke har talt med Falchenskiold om Detaillen af den russiske Affaire, eller hvad desangaaende forefaldt i Cabinettet.

Som Discoursen saaledes ikke har kundet indeholdt noget geheimt i den Materie, kand den angivne Aarsag, hvorføre den skulle holdes hemmelig endog for Berger og Brandt, ikke være antagelig, men viiser, at den maa have angaaet saadanne Ting, som de ikke tør være bekjendte.

Hvad Oberste Falchenskiold end har villet foregive, at der er forhandlet og overlagt i disse hemmelige Conferencer, saa har man dog største Aarsag at troe, at der imellem dem er aftalt, hvorledes Struensee i ald Tilfælde skulle kunde blive soutineret og en Surprise afværget; da

¹ Se S. XXIX.

Struensee declarerer ad Qv. 470, saa sandt som hand haabede at blive salig, havde alt, hvad hand havde foretaget sig, ikke haft andet Øyemerke end at soutinere sig og forekomme en Surprise eller Intrigue, hvilket vi have Aarsag at antage for den reene Sandhed, ey alleene fordi den er skeet den 21. Martii og altsaa efter den Tiid, han var bleven fuldkommen overbeviist, at der var Liv efter dette Liv, hvor der var Straf eller Naade at vente; men fornemmelig og da det kunde være mueligt, at hand var en Hyklere, fordi alle hans Anstalter, i sær begge Gardes Afskaffelse, Vagten paa Hirschholm, Escorten derfra og Friderichsberg, Vagtens Forstærkning ved Comoedien, Canonerne at holde i Bereedskab paa første Vink, at kunde rykke ud med viidere, sigter til dette Maal; hand paa 488. Qv. siger: hand troede, Falchenskiold ønskede, hand maatte soutinere sig; Falchenskiold og i dette Stykke har gaaget ham til Haande i Raad og Daad, ja anseet sin Lykke og Velfærd, som den der alleene beroede paa, at Struensee blev conserveret i den Stand, hand var.

Det er Oberste Falchenskiold, der har gjort Projectet til Gardens til Hest Afskaffelse, og altsaa at de første komme bort, af hvem Struensee befrygtede en Surprise.

Hand har vel i Begyndelsen aldeles villet fragaae det, Qv. 118; men som man blant Struensees Papiirer havde fundet hans egenhændige skrevne Project derom, som netto indeholder den Maade, Reductionen skeete paa, og man lagde ham det for Øynene, maatte hand med Skamfuldhed tilstaae det, hand i samme Øyeblik dristig havde negtet, foregivende derhos, at hand kort for hans Reyse til Petersborg havde forfattet dette Project efter Struensees Forlangende, men dog imod sin Villie, hvilket hand meener at beviise med et paa samme Papiir tilforn (som hand foregiver) skrevet Project, hvorudi nævnes begge Gardes, og altsaa maae have været for, at begge skulle blive. Men foruden at det sidstomtalte Project intet handler om Gardes Corpsernes Vedblivelse eller Reduction, men alleene om Garder Officerernes Rang, som har staaet ham for Hovedet; ey at melde, det gjerne kand være en Skriver Feyl,

at hand paa et eeneste Sted og ellers ikke, naar hand nævner Garden, siger: zu Pferde oder Fuss; saa burde hand ikke have laant sig til at giøre Projecter til det, hand var overbeviist at være skadeligt¹.

I Begyndelsen var hand vel, som hand paastaaer, og Struensee forklarer Qv. 465, ikke for, at Garden til Foeds skulle gaae af, men til Slutningen blev hand eenig med Struensee, overlagde og talte med ham derom, saavel som de derpaa fulgte Messures Qv. 145 & 322. Ingen viiste sig heller meere omhyggelig end hand for at faae den af Struensee uden Eders Mayts. Foreviidende, udfærdigede Cabinets Ordre af 21. Decembr. sat i Verk; hand expostulerede mod General Lieutenant Gähler², fordi hand ville have Deres Mayts. egen Ordre, før hand ville give Ordre til vedkommende om Gardens Forsettelse; hand truede ham med Struensee, Qv. 123³; og da Garden gjorde Larm og forlangede Afskeed, foer hand strax til Friderichsberg til Struensee for at berette ham, hvad der passerede, Qv. 124 & 128³.

Var der noget paa Færde, og Struensee befrygtede nogen Fare, var Falchenskiold alletiider til Assistance.

Brandt forklarer Qv. 116³, da Struensee frygtede, der skulle nogle af Holmens Folk komme til Hirschholm, bad Struensee Falchenskiold blive, som hand og gjorde og raadede Struensee at tage en Vagt ud paa Hirschholm for ey at overrumples.

Struensee forklarer og Qv. 335, at hand samme Gang tilligemed Brandt og Baron Bülow var i Overlegget med, da Dronningen og Struensee ville tage Flugten til Helsingør⁴.

Da Holmens faste Stok blev givet Studen paa Fri-

¹ Smlgn. S. 108 f. og 118 f.

² Se S. 109 f.

³ Se nedenfor.

⁴ Paa Spørgsmaalene 332—335 havde Struensee svaret, at man egentlig ikke havde tænkt paa Flugt, men tænkt sig den Mulighed, at man for at undgaa Fornærmelser kunde blive nødt til at rejse til Helsingør; han havde forsynet sig med nogle Tusinde Rdr. og havde drøftet Sagen med Brandt, Falchenskiold, Bülow og Dronningen.

derichsberg, og Rygtet gik, at Pøbelen ved denne Leylighed ville attackere Struensee, var det Oberste Falchenskiold, der ved et Brev advarede ham at blive derfra, Struensee ad Qv. 338 og Falchenskiold ad Qv. 43 et 44.

Denne Omhyggelighed for Struensees Conservation, i sær den sidst ommeldte Advarsel, har hand villet undskylde og derfor, Qv. 43¹, foregivet, den skeete for at jage Struensee en Frygt ind og derved see at faae ham corrigeret; men foruden at det ikke er Maaden at indjage Folk en Frygt paa, at man advarer dem at vogte sig for det, som kunde skade dem; det desuden ikke var noget nyt eller ubekjendt for Struensee, at nesten hver Mand var opbragt imod ham, hand og idelig fik Breve og Skandskrifter, som truede ham med en Ulykke; saa seer man tydelig, at det var en blot Hengivenhed for Struensee og alleene for at conservere ham, af hvem hand troede, hans Lykke og Velfærd dependede; thi da hand frygtede, at Tømmermændene fra Holmen ville komme til Hirschholm og attackere Struensee, forklarer baade Capitain Duwall og Brandt paa den 116. Qv.¹, at hand udlod sig for dem, at dersom det gik over Ende med Struensee, mistede hand sit Regiment.

Da Brandt engang var bleven Uvenner med Struensee og havde i Sinde at styrte ham, og ville persvadere Falchenskiold at være ham behielpelig, svarer Falchenskiold ham: *Der er meget at tabe og slet intet at vinde, hvordan troer De, det ville gaa os, om vi faldt i de andres Hænder.* Brandt ad Qv. 137¹.

Fra denne betydelige Declaration, som hand ikke har negtet at have giort for Brandt, der noksom viiser hans Hengivenhed til Struensee, har hand ikke vidst anderledes at redde sig, end at hand ad Qv. 35 har svaret: *Hand maatte tale saaledes til Brandt i Førstningen, da hand ey vidste, hvorvidt hand kunde forlade sig paa ham. Ved de andre forstoed hand de, som kom i Struensees Sted.* Men da man af hans Svar paa den foregaaende 34. Qv.¹ seer, at

¹ Se nedenfor.

Brandt tilstrekkelig nok havde tilkiendegivet sit opbragte Sind mod Struensee, saa hand ingen Aarsag havde at tvivle om, det jo var hans Alvor; og det Svar, hand gav Brandt, ikke alleene indeholder en Negtelse, der kunde være nok, naar hand alleene ingen Tilliid havde til Brandt, men endogsaa en Overtalelse, at faae ham til at desistere fra sit Forsæt; saa kand den Sminke, hand Qv. 35 vil sætte paa sin saa reene og tydelige Declaration, ikke komme ham til nogen Gavn eller Frelse.

Hans Attachement for Struensee viiste hand ikke alleene i at ville soutinere og forsvare ham; men vi have endogsaa Aarsag at troe, at hand, for desto meere at gefalle Struensee, har tilsidesat den allerunderdanigste Ærbødighed, hand skyldede hans kongelig Høyhed Printz Friderich, hvilket hand endog har været dristig nok at viise for heele publici Øyne til desto større Forargelse. Vi kand saa lidet bære Tvivl om hans onde Villie og Sindelav mod hans kongelig Høyhed, som der møder os tvende alt for overtydende facta. Vi ere saa meget meere forsikkrede, at Grunden til dem ligger i Affectionen for Struensee, som det eene, nemlig hans kongelig Høyheds Regiments Forflyttelse her fra Staden til de smaae Kiøbsteder uden derom i Forveyen at melde hans kongelig Høyhed det allermindste og fornemme, om det var ham angennem, efter Struensees Tilstaaelse Qv. 145 er overlagt og besluttet imellem ham og Falchenskiold, det denne og har vedgaaet Qv. 136, og hand, uagtet General Lieutenant Gähler i Generalitets Collegio foreholdt ham, hvor uanstændigt det var, og fleere satte sig derimod, dog ikke ville desistere derfra, men ved Struensee fik det maaget derhen, at det blev saaledes resolveret. Vi ingen anden Aarsag kand finde til det andet, som i sær viiser hans onde og formastelige Sindelav imod hans kongelige Høyhed og bestaar derudi: Det arriverede, at hans kongelige Høyhed afvigte Aars Foraar kom ridende paa Volden, just paa en Tiid Oberste Falchenskiold exercerede sit Regiments Musique, hvor med hand havde bespændt heele Veyen og saaledes marcherede imod hans kongelig Høyhed. Begge

Majorerne af Regimentet, som vare med ham, advare ham, hans kongelig Høyhed kom dem imøde; hand bliver ikke desto mindre ved at lade sin Trop, som bestoed af Hoboisterne, alle Regiments Tamboure og Pibere, marchere; der bliver sendt en Løbere fra hans kongelig Høyheds Suite, for at sige dem, de ville giøre Plads. Captainen, som havde Inspectionen, melder det for ham og spørger, om Musiquen ikke maatte holde op og giøre Plads, at hans kongelige Høyhed kunde passere; men Oberste Falchenskiold svarede: *Nein, und wann unser Herr Gott käme, müssen sie nicht aufhören.* Det blev og derved, saa at hans kongelig Høyhed maatte riide af Veyen ind ved Bolverket.

Oberste Falchenskiold har i Begyndelsen negtet dette Factum Qv. 89; men da man loed ham viide, at det var deponeret imod ham og feylede intet i et fuldkommen Beviis, end at lade Deponenterne beeedige deres Udsigende, har hand, Qv. 190, tilstaaet det, forsikkrende, det ey er skeet af Desobeissance eller Forsæt, men af Uforsigtighed, og derforfe toeg Recours til hans kongelig Høyheds Naade; men siden har hand saavel ad Qv. 139, som i forbemelte hans Forsvars Skrift søgt at undskylde sit strafværdige Forhold paa en anden Maade og foregivet, at Mødet skeete just, da Musiquen var i Bastionen, og hand saae, der var Plads nok for hans kongelig Høyhed at passere; havde hand ladet Musiquen ophøre, kunde det bleven optaget som en manque d'attention; Krigs-Reglementet, som man havde foreholdt ham, talede ikkun om armerede Folk skulle stille sig i parade, men ikke om Musicantere; havde hand stillet sig saaledes, havde hand exponeret hans kongelig Høyhed, da Solen den Dag skinnede stærk, og kunde da det Skin, som Trommerne fik af Soelen, have gjort Hesten skye, som ikke kunde arrivere, da hand blev i den position, hand var; havde hand placeret Musiquen i Bastionen, havde hans kongelig Høyhed været dobbelt exponeret, først ved Solen, dernest at hand maatte have reedet ved den Side, Gaden er. Den expression, hand har brugt: *wenn unser Herr Gott käme*, siger hand er en almindelig Soldater Talemaade og er bleven saameget meere

familiér, som hand har tient i Frankerige, hvor Vagten, som skal træde i Gevehr, naar Sacramentet passerer, raaber: aux armes, le bon Dieu arrive¹.

Forsvaret er saa slet, at det taler imod sig selv; og i det øvrige, hvor det og gik, havde det været hans Skyldighed at lade gjøre Plads for hans kongelig Høyhed.

Oberste Falchenskiolds Crimen bestaar altsaa derudi, at hand har solgt sig til Johan Friderich Struensee, været eenig med ham, tilraadet og befodret begge Garders Afskaffelse, declareret sig reent ud for hans Conservation, ved alle Leyligheder viist Prøver derpaa, og hvormeget det var ham om at gjøre, det hand maatte undgaae Surprise, og endelig at hand Struensee til Gefal har søgt at fortrædige hans kongelig Høyhed Printz Friderich, samt været saa formastelig, at hand har tilsidesat den underdanigste Høyagtelse, hand er hans kongelig Høyhed skyldig.

Uagtet derfor det kunde være sant, som vi dog ikke viide eller have nogen Kundskab om, at hand, som hand, saavel under Forhøret som i hans meerbemelte Forsvars Skrift, har foregivet, er den eeneste, som ved sin Credit og Forestilling i Petersborg har hindret, at Rusland ikke har brudt med Danmark; at der ikke blev sendt General Bibikow herind for at brouillere og insultere; at Struensee forandrede sine Tanker mod den Russiske Aliance og til Slutningen fattede bedre Tanker om den; at Struensee ikke trak Admiral Elphinston herind og satte ham som Chef for Marinen; hvilke formeentlige reelle og stoere Tienester, hand skal have gjort Deres Mayt. og sit Fæderne Land, endog med sit eget Tab og Skade, da hand desformedelst har opoffret den Lykke, der stoed ham aaben i Rusland, hand forventer maae komme i Betragtning og overveye det, som i en eller anden Maade ellers maatte falde ham til Last; saa kand vi dog ikke andet end ansee ham for en dumdrstig, skadelig og saameget meere farlig Mand, som hand i denne Sag har viist, at hand for Penge og Værdighed er capable

¹ Se S. 123.

at laane sig til hvad, det skal være, uden just at see paa, hvor vidt saadant kunde gaae, og hvad Følger det kunde have.

III. *Justitz Raad Carl August Struensee*

var tilforn Professor Matheseos paa det Ridderlige Academie i Lignitz. Uaget hand ad Qv. 6 tilstaaer, at hand ved hans Indkomst her i Landet, som skeete in Aprili afvigte Aar, ikkun havde en theoretisk Kundskab om cameralia i Allmindelighed og meget mindre vidste noget af Forfatningen i Danmark, toeg hans Broder Johan Friderich Struensee dog ikke i Betænkning at foreslaae ham hos Eders Mayt. som Deputeret for Financerne, samt at tilvende ham den privative Opsigt med Myndten, Banquen og Vexel-Coursen, som hand i Haab om at erhverve nøye Kundskab ved Fliid og Arbeyde villigen imodtog, Qv. 2. Dog har hand, paa saadant Embede hverken erholdet Deres Mayts. allernaadigste Bestalling ey heller Instrux, hvorledes hand sig derudi skulle forholde, og endnu mindre aflagd sin Troeskabs Eed. Paa Grund af den ham eene overdragne Omsorg for Myndt, Banque og Vexel-Sager er det og, hand forsvarer hans eensidige Forestillinger disse Materier angaaende. Vi finde eyheller, at hand derudi har foretaget sig noget, som kand falde ham til Last, og hvad Myndt Vesenet og dets Bestyrelse angaaer, da holde vi os saameget meere forsikkrede om hans ulastelige Opførsel og Omgang dermed, som Finantz Collegium efter vores Begiering have ladet samme af tvende udi Myndt Sager bekiendt erfarne Mænd revidere og under 4. Martii sidstleden tilmelde os, at der ikke fandtes noget Gravamen mod ham i Henseende til den af ham førte Administration over det kongelige Myndt-Vesen.¹

Hand paastaaer i den Tiid, hand var ved Financerne, at have formeeret Deres Mayts. Revenuer med 31,000 Rdr. aarlig, nemlig 25,000 Rdr. ved det nye Lotteries Indretning og 6000 Rdr. ved Chart-Stemplingen. Ingen af Deelene kand efter vores Tanker legges ham til en Merite; thi da de 25,000 Rd. ikke kand være af Tall Lotteriet, som alt

¹ Se S. 305—315.

var i Stand, førend hand kom herind, men maae skulle derivere sig fra Classe Lotteriet, saa finde vi ikke nogen besynderlig Kunst i at skaffe Deres Mayts. Casse en Tilvezt enten af bemelte 25,000 Rdr. eller de 6000 Rd. af Chart Stemplingen¹, da de første ere tagne fra Opfostrings Huuset paa Christianshavn og flere Anstalter, som det af Lotteriets Indkomst skulle besørge, og de sidste fra Fride- richs Hospital, meget mindre, at Deres Mayts. Cassa der- ved har vundet noget, da vi af de os under Inquisitionen i Hænde faldene Papiirer har bragt i Erfaring, at Deres Mayt. derimod af Deres Cassa har maattet erstatte Stiftel- serne og de ved samme besørgede Anstalter ligesaameget og vel meere; hvorfor vi ikke kand ansee det for andet end et dumdrigt Pralerie, hvortil man af hans Corre- spondence seer, hand maae være tilbøvelig, da vi af de Breve, hand har skrevet til den preussiske Kammer Director Hofmann i Berlin, hvor af Grev Osten har havt den Omsorg at forskaffe Commissionen Copier, fornemmer at hand brouter af at have bragt Kammer Sagerne, som hand havde fundet i en stoer Uorden (som man dog ikke her har merket noget til), i Orden, og overalt taler i en Tone, som alle Ting dependerede af ham, og hand alleene havde at byde og befale, i det mindste hvad Finantz og Kammer Vesenet angik eller under noget Skin dertil kunde refereres. Saa- ledes skriver hand i et Brev til bemelte Hofman d. 30te Julii: *Ich habe jetzt in der That, obschon nicht dem Nah- men nach, ganz allein die Finantzen, und alle übrige können nichts machen.*

Det var og nesten kommet dertil og havde upaatvivle- lig blevet fuldført, dersom hand og hans Broder havde været ladt nogen længere Tiid at udføre det, de havde i Sinde. Det var ham, der til den Ende foresloeg, at Cancelli- erne skulle afgive til Finantz Collegium endeel af dem hid- til besørgede Forretninger, Qv. 16, hvorom Cabinets Ordren og Reglementet udkom under 19. Augusti a. p.², hvilken, skjønt den af Deres Mayt. egenhændig var underskreven

¹ Om Tallotteriet og Kortstemplingen se S. 49 f.

² KabO. 152, 322 og 768.

og saaledes havde Authoritet nok, Johan Friderich Struensee ligesaa formastelig som uhørt paategnede: *in fidem Struensee*, og med saadan Paaskrift lod trykke, skjønt den strax blev supprimeret og omtrykket, formodentlig efter Advarsel.

Hans umaadelige Ambition og Begierlighed til Eenraadighed i Finantz Væsenet gik saa vidt, at hand ambirede at blive Controleur general des Finances, hvorman har fundet et Forslag blant hans Papiirer¹; i Begyndelsen negtede hand dristig nogen Tiid at have søgt denne Charge, og da man foreviiste ham hans egenhændige Forstilling derom, undskylder hand sig med, at det var alleene en Brouillon, som hand aldrig havde overgivet eller talt med nogen om, Qv. 10; men da man siden havde spurgt Broderen derom og derefter foreholdt ham Broderens Forklaring paa 417. Qv., at hand havde talt til ham derom, men at hand iidelig havde afslaget ham det, maae hand tilsidst tilstaae, at hand undertiiden havde talt til sin Broder om at faae denne Charge, men derhos stedse sagt, det kunde have Tiid endnu.

Der er vel ingen fuldkommen Beviis, at hand til Deres Mayts. og Landets Tab og for sin egen Interesse har misbrugt den ham allernaadigst anfortroede Charge, men at hand ved den og sin Broders Hielp imod en ham og Broderen belovet Fordeel har villet giort alle Deres Mayts. Undersaatte i Danmark contribuable til nogle Brandenburgske Associerede, som skulle have Salt og Tobaks Handelen udi Danmark i Forpagtning, derom er en temmelig stoer Formodning imod ham².

Anlangende Tobaks Forpagtningen havde hand, medens hand endnu var i Lignitz, tilskreven Broderen efter Anmodning af Geheime Raad Taubenheim i Berlin, men siger, hand fik til Svar: det kunde beroe, til hand kom herind, Qv. 70, hvormed Broderens Forklaring, Qv. 422, stemmer overeens.

Ved hans Reyse giennem Berlin skal den kongelig

¹ Se S. 98 f.

² Se S. 60—71.

preussiske Stats Minister Baron Horst havde proponeret ham at tilveyebringe ham og flere brandenborgske Undersaatter en Salt og Tobaks Forpagtning i Danmark. Da hand var kommen her, har hand og talt med Broderen om disse Forpagtninger; man finder og blant hans Pa-piirer, at hand desangaaende har ført Correspondence med den forbemelte kongelig preussiske Stats Minister Baron Horst og Kammer Director Hofmann, og fra Berlin har Commissionen som meldt faaet Copier af adskillige Justitz Raad Struensees Breve i disse Materier til begge.

Af denne Correspondence seer man, at det var temmelig vidt avanceret med Tobaks Forpagtningen, saa den var bragt saa vidt, at den sig i denne Vinter her opholdende von Segner var sendt herind for at legge den sidste Haand paa Verket og bringe Contracten i fuldkommen Stand. Den viiser og, at Salt Forpagtningen, hvilken hand Qv. 70 foregiver, efter nøyere Conference og Overbeviisning af Justitz Raad Prætorius om dens Skadelighed, at have frafaldet, og hvorefter et vist Quantum Salt skulle været repareret paa hvert Hoved, ikke af ham er aldeles afslaget, men alleene udsat paa et Aars Tiid for ikke strax i Begyndelsen at gjøre sig forhadt in publico; saaledes skriver hand til Hofmann d. 30. Julii: *Ich lasse die Idée wegen des Saltzes nicht fahren, sie soll und muss ausgeführt seyn, aber es muss nicht meine erste Operation seyn;* og under 10. Augusti: *Ich muss wenigstens in diesem Jahr das Publicum schonen um das Zutrauen desselben erst mehr zu gewinnen, und um nicht gleich mit einer Zwangs Einrichtung zu debutiren.* Der er og ham og hans Broder i tvende Breve fra oftbemelte Kammer Director Hofman af 24. May og 7. Junii paa Salt Forpagtnings Societetets Vegne buden en aarlig Revenue af 10,000 Rdr., naar Forpagtningen kom i Stand, og Societetet fik Tilladelse at sette Saltet til 42 Rdr. pr. Last; hvilke 10,000 Rdr. skulle blive udsatte i det brandenborgske imod sikker Pant. I et Brev af 24. Augusti beder titmeldte Hofmann ham uden Forbeholdenhed og ret aabenhierdig at melde, hvad Tobaks Societetet skulle give ham pro studio et labore, da Hof-

mann ville udgiøre det for ham, enten han forlangede en vis Deel af den forventende Profit eller en fastsat Summa aarlig, sigende derhos: *Du kanst, da die Sache durch eine Compagnie zu Stande komst, ohne dein Gewissen zu beleidigen, dir einige ansehnliche Vortheile ausmachen, und mein Nahme soll dazu hergegeben werden.* Og i et dito af 16. Decembr. melder bemelte Hofmann ham: *Die Compagnie bestehet aus 24 Theilen, vor der Hand habe ich eine freye Actie, id est, welche zur Einnahme in die Dividende, aber nicht bey der Ausgabe gerechnet wird, vor dich, ohne dich zu nennen, behalten, wilst du noch eine haben, so melde mir deine Gedanken frey, du weis, ich bin ehrlich.* Vel har hand ad Qv. 92, 94, 95, 96 & 97 declareret, at hand ingen Fordeel ved disse Forpagtninger har søgt for sig, mindre selv eller ved andre antaget de ham offererede Penge eller Actier, ligesom og at hand saadant for Agent Borre og Segner havde erklæret, Qv. 91, samt at hans Svar paa Hofmans Brev af 16. Decembr. ville udviise det samme, Qv. 97¹.

Hvad de for Salt Forpagtningen anbudne 10,000 Rd. aarlig angaaer, da forholder det sig saaledes, som hand i Commissionen har foregivet; i et af hans Breve til Hofmann under 30. Julii, som in originali har været Commissionen communiceret, siger hand udtrykkelig anlangende Salt Forpagtningen: *Ich halte euch mein Wort, so ich euch gegeben habe, und ich erkläre zum voraus, dass ich niemahls dafür etwas begehre, sondern dass das, was ihr mir zudedacht hattet, blos für den König seyn soll.* Men i Henseende til de tvende frie Actier i Tobaks Forpagtningen hæfter der megen Mistanke paa ham, at hand har accepteret Tilbudet. Hand kand ikke nægte Offerten; af hans Broders Svar paa 424., 425. og 426. Qvæstion seer man, at hand har talt til Broderen om disse Actier, og at hand har fraraadet ham at modtage dem. Dette Raad seer man ikke, hand har fulgt, og¹ skjønt hand ad Qv. 97 paa-

¹ Se S. 71 ff.

² Stedet er forskrevet: »og« foran »skjønt« synes at maatte slettes og »Saa da det . . . sant« rettes til: »Saa det maa enten være sant«.

beraaber sig, at hans Svar paa Hofmanns Brev af 16. Decembr. ville viise, at hand ikke ville have nogen Fordeel eller Actie; saa da det enten maae være sant¹, hvad hand paa foregaaende Qv. 96 har svaret: *Schriftlich habe er seines Wissens nicht auf diesen Punct von Hofmanns Brief geantwortet*, eller at hand solenniter i hans Svar paa bemelte Brev har accepteret Tilbudet, eller i andre Breve i Anledning af ovenmelte Hofmanns Skrivelse af 24. Augusti erklæret, hvad hand ville have². Hofman har ikke villet komme frem med dette eller adskillige andre hans Breve, men først foregivet, at de vare sendte til nogle sachsiske Interessentere, af hvem Justitz Raad Struensee ad Qv. 185 dog ikke selv vil viide af at sige, og siden, da man nærmere insisterede paa bemelte Breves Communication, har declareret for Kammerherre Larrey: qu'il n'étoit point en son pouvoir de delivrer ces lettres en original, puisque la plupart entre elles étoit remplies d'interrest de famille, qvi ne pouvoient regarder en rien son plaidoyer, et qv'il étoit incapable de trahir pour aucun interest quelconque; og [da] Justitz Raad Struensees Svar paa den omrørte 96. Qv. tydelig viiser, at hand er frygtsom for, hans Svar skulle komme for Dagen, har man meere Aarsag at troe, det han paa den i Brevet af 16. Decembr. ommelte Maade har valgt og antaget Tilbudet, end at hand skulle have refuseret det. Man bestyrkes meere i den Tanke, naar man betragter, at i Fald hand havde, som hand foregiver afslaget Offerten i Hofmanns Brev af 24. Augusti, var der ingen Raison, hvorfore Hofmann i Brevet af 16. Decembr.

¹ Se Noten paa foreg. Side.

² Spørgsmaal 96 til C. A. Struensee lød: Wohin denn seine Antwort auf diesen Punkt des letzten Briefes eigentlich gegangen? Herpaa svarede han: Seines Wissens habe er gar nicht darauf geantwortet, sondern Segnern mündlich seine Gesinnungen gesagt, dass nemlich er, Arrestat, keinen Vortheil dabey suche. Spørgsmaal 97 lød: Ob er getraue mit seinen Antworten auf gedachte beyde Briefe darzuthun, dass er den Antrag wegen eines ihm zu zuwendenden Privat-Vortheils würrklich abgelehnet habe, und ob er also seiner Unschuld halber sich auf diese Antworten, die in des Kammer-Director Hofmanns Händen seyn müssen, berufen dürfe? Herpaa svarede Struensee: Ja.

skulle melde ham Udfaldet. Hand har indseet dette selv og derfor er det, at hand i hans Svar paa 94. Qv. vil gjøre den til en nye Offerte, hand ligeledes havde afslaget, men han slipper ilde derfra; thi foruden det endda paa-laae ham at beviise, at det første Tilbud af 24. Augusti var refuseret, saa er det saa langt fra, at der siden d. 24. Augusti er passeret noget til Hinder i Forpagtningens Fremgang, som kunde foranledige Hofmann til nye Offerter for at bevege ham til dens bedre Befordring, som man meget meere af den imidlertid førte Correspondence seer, at de ere komne nærmere til Maalet, og at det var besluttet, at Segner skulle komme for at gjøre det klart, som fattedes; ey at melde, det vel neppe nogen, som engang er afviist, drister sig til at gjøre nye Offerter, især naar det første Tilbud, som her, har været anseelig. Uvis-hed om Nyttens og Frygt for at paadrage sig baade Vrede og Beskiemmelse maatte synes at holde ham derfra. Hvad hans paaberaabte Declaration for Agent Borre og Segner angaaer¹, at hand ingen Fordeel forlangede ved Forpagtningen, da har Segner paa 4. et 5. Qv. reent benegtet, at hand nogen Tiid har talt til ham om den af Hofmann giorte Offerte, men vel sagt: Man würde sich i Berlin sehr irren, wann man glaubte, dass er um einige privat Vortheile willen zu besseren Conditionen behülflich seyn würden; seine Absicht sey allein das Interesse des Königs, und wann er dieses nicht, so wie er sich vorgesetzt, befördern könnte, so würde aus der Sache gar nichts werden, Qv. 6, samt at hand ved adskillige Leyligheder discour-sive har sagt: dass er in allen möglichen Entreprisen niemals auf seinen privat Vortheil sehen würde, Qv. 7. Hvilket saa meget mindre beviiser, at hand har afslaget Offerten af de 2 Actier, som det er mueligt, at hand baade har villet søgt Deres Mayts. Interesse og derfor ikke glemme sin egen.

Agent Borre negter ligeledes hans Foregivende og for-klarar derimod, at hand engang loed sig forlyde med, at

¹ Borres og Segners Udtalelser, se S. XXXXI ff.

hand maaskee selv ville tage en Andeel, i Fald det kom Compagnie; hvilken Udladelse synes at bestyrke end ydermeere den Formodning, man har, at hand har antaget Tilbudet om de 2 frie Actier.

Hans Foretagende med disse Forpagtninger undskylder hand dermed: det paalaae ham som Deputeret for Financerne at søge Deres Mayts. Indkomster formeerede. Hand meente, det kunde for endeel skee ved en anden Indretning med Tobaks Handelen. Adskillige saavel Inden- som Uden-Rigske havde giort Propositioner. Ingen Offerte var meere fordeelagtig for den kongelige Cassa end den, der var giort fra Berlin.

Hertil kom, at Indretningen med Tobaks Handelen i det brandenborgske var saa fordeelagtig for Kongen at Preussen, at hand ønskede at faae den samme med Tiiden etableret her i Riget til Deres Mayts. Interesse, hvilket hand troede beqvemmeligst kunde skee ved for det første at overlade Forpagtningen til det Berlinske Selskab, der ey alleene ville betiene sig af samme Indretning, men og ved at medbringe brandenborgske Plantere og Spindere, lære de Danske en bedre og meere fordeelagtig Maade i begge Henseende; deels for at udlokke, hvad der i det høyeste kunde udbringes af Tobaks Handelens Administration, deels for at kunde komme efter en eller anden Hemmelighed i denne Green af Negocen, som til Forbedring kunde være her at applicere, har hand maattet udlade sig i saa favorable terminis, for at gjøre dem troeskyldige til sit Øyemerkes desto bedre Opnaaelse; men paastaaer derhos, at det aldrig har været hans Tanker at tilvende dem fremfor andre Forpagtningen; og som denne Sag hidtil ikkun har været privat behandlet imellem ham og de berlinske Associerede, skulle den aldrig have kommet til Fuldkommenhed, eller bleven Deres Mayst. forelagt til allernaadigst Approbation, førend hand efter erholdte alle muelige Efterretninger havde foredraget denne Materie i Finantz Collegio, og den der var nøye overseet, da det, i Fald Forpagtningen havde nydt Biefald, det dog ikke skulle have

blevet Eders Mayts. Undersaatter formeent udi samme at tage Deel¹.

Vi kand vel ikke negte, at en Financier jo ofte er nødt til, for at komme efter alle muelige Fordeele, der kand være ved en af ham forehavende Operation, at bruge den pia fraus, at hand for de, som i den Sag ere kyndige og ved alle Fordeele, der kand trekkes deraf, stiller sig an, som hand gierne ville unde dem frem for andre alle muelige Profiter, for at lokke ud af dem, hvorudi de eller endeel af dem bestaaer. Det ville og see slet ud, og den ærligste Mand ville meget drage i Betænkning at paatage sig at være Financier, naar et saadant Foretagende, skiønt med den beste Hensigt, skulle bruges som et Beviis imod hans Reedelighed; men foruden at der hefter en stoer Formodning paa Justitz Raad Struensee, at hand har accepteret Tilbudet af de tvende Actier for at facilitere Tobaks Forpagtningen; saa har hand alt for tydelig udladt sig i sine Breve, at hand har villet tilvende Berlinerne Tobaks Handelen frem for alle andre, endog med Deres Mayts. Undersaatters Udelukkelse, undtagen Agent Borre, som hand i to Breve af 17. Septembr. og 4de Octobr. raader dem at tage i Interessentskab med, fordi hand er Directeur ved det Islandske Compagnie og ikke skulle være dem hinderlig i debiten derhen, ey heller skrige over det Tab, hand leed ved Forpagtningen, som den, der havde den forrige Administration; at man skulle kunde troe, at det havde været et Blindt-værk og for at udlede deres Tanker, som hand foregiver.

Saaledes skriver hand til Hofmann den 30. Julii: *Wegen der Tobacks Sache ist es mein gantzer Ernst. Administration will ich nicht haben, sondern Pacht, dieses sage auch an Horst.* I samme, efterat hand har meldet, der blev intet af med Salt Forpagtningen for det første Aar: *Dagegen will ich alles beytragen um die Toback Sache nach eure Willen zu lencken, und zwar will ich den Toback an Euch verpachten.* I et dito til Baron Horst af 2. Novembr: *Ich habe schon mehrmahlen Eur. Excellence declariret, dass*

¹ Smlgn. C. A. Struensees egen Fremstilling S. 60—71.

ich ohne alle Rückhalt zu wercke gehen wollte, und dass ich bey dieser entreprise zwar dahin sehe, dem König Vorthail zu verschaffen, aber gewiss nicht auf der Interessenten Umkosten; og i et andet til Hofmann af 16. ejusdem: Ich halte aber mein Wort, und gebe euch vorzüglich die Pacht, wenn ihr aber so viel gebt, als andere geben wollen.

Legger man hertil, at Tobaks Administrationen var lagt under hans Departement, som synes at maae være skeet ikke uden Aarsag, men for at skaffe ham eene Raadighed derover og saaledes ubehindret befodre den forehavende Forpagtning, da det ellers var meest naturligt, at den havde hørt under det danske Departement, siden Administrationen ikke strekker sig uden for Danmarks Grændser og føres i Kiøbenhavn. At hans tvende Collegæ Finantz Raad Oeder og Justitz Raad Rothe under 12. Martii h. a. paa Commissionens Forespørgsel har tilmeldet os, at denne Sag for Justitz Raad Struensees Arrest ikke er kommet til Collegii Kundskab, eftersom Tobaks Administrationen privative har været henlagt til hans Departement; men under 5. Febr. h. a. har Agent Borre givet Finantz Collegium Underretning om en nye Forpagtnings Negotiation; og endelig, at man af andre Exempler seer, at Justitz Raad Struensee holdt sig berettiget at gjøre eensidige Forestillinger angaaende de Ting, som vare lagde under hans Departement; saa merker man lettelig, hvor lidet der bliver at reflectere paa hans foregivne Forsæt, at lade Sagen komme til nærmere Undersøgning og Overlæg i Finantz Collegio, førend den blev Deres Mayt. forelagt til aller-naadigst Approbation.

Vi finde derfor ikke, at Justitz Raad Struensee saaledes har fralagt sig det, som graverer ham i denne Post, at der jo bliver den allerstærkeste Formodning imod ham og hans Redelighed. Dog holde vi os forbundne, for ikke at bebyrde ham med meere, end han virkelig fortienet, tillige allerunderdanigst at melde: at det ikke ved den intenderede Forpagtning til fremmede har været hans Hensigt at betage de danske Tobaks Plantere og Spindere deres Nærings Vey, da vi af de Baron Horst d. 4. Octobr.

tilsendte Conditioner anlangende Forpagtningen, have erfare, at blant dem skulle være: *dass die hiesige Tabacks Fabriquen beybehalten und vermehret werden. Dass die Land Blätter, wenn sie von gehörigen bonité sind, gegen einen gewissen Preis von der Ferme angenommen werden würden.* Ligeledes at Forpagtningen endnu ikke var kommen i Stand og fuldbyrdet, følgelig at hans foregivne Intention her ligesom i andre delictis attentatis, sed nondum consummatis, fortiener saa meget meere at tages i Consideration, som hans hidtil herudi foretagne ikke medfører en absolute og uomgiengelig Følge, at Forpagtningen skulde fuldbyrdes, men ^{altiid} gjør ham berettiget at foregive, at den aldrig skulle komme i Stand uden efter foregaaende Undersøgning af rette vedkommende, samt at hvad hand havde udladt sig saa tydelig med i sine Breve, var en Uforsigtighed, der reyste sig af en overdreven Begiærlighed at gjøre sine Correspondenter troeskyldige.

Skal man troe det Rygte, hand har i Berlin, og hvor om Kammerherre Larrey under 21. Martii til Grev Osten ved hans Breves Oversendelse udlader sig saaledes: S'il etoit permis de juger par induction des temoignages favorables, qv'on donne ici generally à sa conduite antérieure en Prusse, je citerois à votre Excellence ces differents temoignages et nommement la bienveillance distinguée, dont l'honore Mr. le prince Henry, Frere du Roi, qvi s'interesse vivement en sa faveur, et qvi ne sauroit croire, qv'on le trouve coupable d'aucun crime capital; maae det og tiene ham til Gavn og formindske præsumtionen imod ham, da det bekiendte Axioma: nemo repente malus, ligesaavel bør tages i en god som ond Forstaaelse, efterdi man har ligesaa god Grund at slutte, at den, der har stedse ført sig vel op, ikke lettelig skal gjøre noget utilladeligt, som man formoder, at den, man treffer i noget ont, maae have haft en habitude derudi tilforn.

Endelig som Justitz Raad Struensee er en Broder af den henrettede Johan Friderich Struensee, maatte der falde Mistanke paa ham, at hand med Broderen har intriguert; men foruden at ingen har vidst noget derom at forklare,

har Justitz Raad Struense ad Qv. 158 declareret, at hans Broder ingen Fortroelighed havde til ham uden i Finantz Sager; hvilket og kommer overeens med Johan Friderich Struensees Forklaring paa 488. Qv., hvor hand legger det til: at naar Justitz Raaden har begyndt at ville tale med ham om hans Situation, har hand henviist ham til sine Amts Pligter og raadet ham ikke at tale med andre derom; vi ey heller blant de mellem dem vexlede Breve have funden noget Spoer dertil, eller at Justitz Raad Struensee egentlig har meleret sig med andre Ting hos Broderen end det, som kunde vedkomme Finantz Vesenet, naar vi undtage nogle Planer og Betænkninger over andres Forslag i Henseende til den militaire Etat, hvortil vi i Betragtning af hans derom bekiendte Kundskab ikke kunde ansee ham saa aldeles incompetent; vi derimod have funden nogle af hans Breve til Broderen, hvorudi hand har fraraadet ham adskillige voldsomme Forandringer; saa havde Johan Friderick Struensee sin heele Machine ferdig og i Gang, før Broderen kom her til Landet, og behøvede ikke hans Hielp.

De 4000 Rdr. hand ved Broderen har faaet af Deres Mayts. specielle Cabinets Cassa under Navn af Gratification, kand ey heller anføres som et Gravamen mod ham, da de første 2000 Rdr. ere ham givne med Deres Mayts. Villie og Samtykke, og der ikke er noget Beviis, at hand har vidst, at de sidste ere ham givne uden Deres Mayts. Foreviidende eller Befaling.

Vi forhaabe saaledes allerunderdanigst at have efterkommet Deres Mayts. til os ergangne allernaadigste Befalinger angaaende alle de d. 17. Januarii sidstleden arresterede Personer og formeene, naar vi have erholdet Deres Mayts. allernaadigste Resolution om disse tree, at kunde slutte Commissionen. Vi skulle derfor herved tillige allerunderdanigst udbede os Deres Mayts. allernaadigste Resolution:

1) Om vi ikke derefter maae udlevere de forbrudte Boer til Deres Mayts. Foged her i Staden, som det efter Loven og Forordningen af 6. Decembris 1743 tilkommer

at besørge dem bragte i Rigtighed og deres Beløb i Deres Mayts. Cassa betalt.

2) Hvor det allernaadigst maatte behage Deres Mayt. at vi til Forvaring skal aflevere de i Commissionen holdte Protocoller, den over vores Forretning udferdigede Act, naar den kand blive beskreven, tilligemed de Documenter, som ved Acten til Beviis og Oplysning bør forblive, og for endeel ere af saadan Indhold, at de efter vores allerunderdanigste Formeening ikke bør komme for hver Mands Øyne, men imidlertid dog giemmes, at Eftertiiden kand have en fuld Forvisning, at de Arresterede og Tiltalte ere retfærdigen og naadigen behandlede og have fortient, hvad enhver af dem er arriveret.

allerunderdanigst

J. K. Juell Wind. G. A. Braem. H. Stampe. Luxdorph.
A. G. Carstens. P. Kofod Ancher. J. E. E. Schmidt.
F. C. Sevel. O. Guldberg.

Kiøbenhafn d. 30. May
Ao. 1772.

Af Forhørene over Oberst Falckenschild.¹

Spørgsmaal 4: Om Arrestant ikke, da hand første Gang kom fra den Russiske Armée, addresserede sig til Struensee som en gammel Ven og ved hans Intercession erholdte saavel det Danske Regiment som Kammerherres Værdighed?

Svar: Kammerherre var hand, førend hand gik til Rusland; da Grev Holck endnu var ved Hove blev hand det. Som General Romanzow hafde været meget fornøyet med den Façon, hand hafde tient paa ved den Russiske Armée, saa skrev hand til den Russiske Minister i Kiøbenhafn, at ville bede, at Kongen ville give Arrestant det vacante Regiment. Liigeledes skrev Romanzow til Keyserinden, for at begiære det selv samme af Kongen. Fra Arméen gik Arrestant til Petersborg, hvor hand forefandt en Ordre for ham at gaae til Danmark. Da Keyserinden nu var meget for-tørnet over, at Conseillet var bleven afskaffet, saa ville hun ey skrive til Danmark, men hun offererede Arrestant at blive der i Tienesten med stor avantage. Dette beviiser, at Struensee ey er Skyld i Arrestants Lykke; men au contraire, dersom Conseillet

¹ B 1—4, C 3.

hafde blevet, hafde hand formodentlig haft et Regiment, som hafde været for ham paa en meget fastere Foed, og havde hand da været uden for de Fortrædeligheder. Da Arrestant kom til Danmark i Februarii Maaned 1771, var Struensee etableret i all hans Myndighed, hvorføre hand maatte adressere sig til ham. Struensee offererede ham den Gang at commendere Garden, hvilket hand refuserede, for ikke at ansees for at være hans Reedskab eller at staae i alt for nøye Forbindelse med ham. De forhen ommeldte Breve maae findes Efterretning om i det russiske Gesandskabs Archiv, og i det mindste maae Legations Raad Dreyer være viddende derom.

Spørgsmaal 34: Om der ikke ved den Leylighed¹ blev ventileret imellem ham og Brandt, hvad Partie de ville tage, om der skeete noget Oprør enten af Matroserne den Gang eller siden af dem eller andre?

Svar: Hand troer ey, det var ved den Leylighed, men ved Leylighed af Oxen paa Friderichsberg; allerede nogen Tiid forher, og førend de enrollerede Matroser var paa Hirschholm, lod Brandt Arrestant bede at komme til sig en Morgen og sagde til ham: Der var et Middel, hvorved hand kunde gjøre en stor Lykke; jeg vil qvitere min Plads ved Kongen, og jeg vil gjøre, at De skal faae den igien (den Tiid var hverken Reverdil eller Schack hos Kongen). Hand lagde til: Om et Aar kand De faae store Penge, og ham tykkes, hand sagde: 20000 Rd. Efter mange persvasoria var Arrestants bestandige Svar: Jeg søger alleene at beholde mit Regiment, og om Kongen vil betale min Gield, som mig er bleven lovet. Jeg vil ingenlunde have nogen Plads ved Hove. Jeg kiender ikke andet end som at være Soldat, De seer selv, at jeg er med største Misfornøjelse her, og jeg aldrig er gladere, end naar jeg kuns kand komme bort. Æren at være ved Hoffet kand ikke friste mig, og De, som er meget misfornøyet, kand ikke være det saa meget som jeg. Naar man ville forcere mig til at være om Kongen, ville jeg før rømme Landet. Dette beviiser, at Arrestant ey har været tenteret af nogen høy Ambition, og at hand ey har villet være eller villet syntes at være Struensees Instrument. Den Gang Oxen blev givet til Priis, var den Samtale, Arrestant hafde med Struensee og Brant. Rygtet gik, at Matroserne ville komme til Hirschholm, hvor Brandt raadede Struensee, hvilket og Arrestant gjorde, at omgaaes høfligere med Folk, fornemmelig med de fornemme; ved hvilken Leylighed Brandt sagde til Struensee: Man maae visse Leyligheder give efter; derpaa Struensee sagde: Det er ikke got at give efter i Affairerne. Brandt svarede dertil: Der kand komme Tiider, da vi kand komme til anderledes at give efter. Den samme Dag var det, at Arrestant hafde den for omtalte

¹ Nemlig Matrosernes Mytterier.

Samtale med Struensee angaaende Oeder¹. Om Eftermiddagen derpaa hafde Arrestant og Brandt en lang Conversation med hinanden i den store Sahl, som gik ud paa, at Brandt ville persvadere Struensee at gaae ud af Landet og til den Ende indjage ham Frygt. Arrestant sagde: Det er ey at formode, at Struensee resolverer dertil, men det bliver got at gjøre ham bange, for at hand kand omgaaes bædre med Folk, hvilket ogsaa virkelig skeete for nogen Tiid. Efter denne Samtale blev Arrestant var, at en Persom smuttede ud af et Kammer, som er næst ved Sahlen, og hvortil Døren stoed aaben, hvilken Person hand formoder at have røbet dem og fortalt deres Samtale til Struensee.

I de samme Dage hafde Arrestant ligeledes en lang Samtale med Brandt i hans Værelse om at styrte Struensee, nemlig Brandt proponerede Arrestant at gaae ind til Kongen og udvirke en Ordre for at arrestere ham. Arrestant, som ey vidste, hvorviit han kunde forlade sig paa Brandt, var irresolu. Den første Indvending, hand gjorde, var, at da hver Mand troede, at de vare Struensees Venner og hand især, saa ville man dømme meget ilde derom, om de saaledes forraadede ham. Den anden Indvending bestoed deri, at Arrestant ey kunde gaae til Kongen om Natten, da hand ikke hafde nogen frie og sædvanlig Adgang til Hans Mayt. Brandt svarede hertil, at Landets Beste maatte gaae for Venskab, helst da deres egen Sikkerhed udfordrede det samme, og derpaa bleve de eenige om, at Brandt ville udvirke en Ordre til Struensees Arrest, hvilken Arrestant ville executere. Men da Arrestant ansaae Brandts Project, at consolere Dronningen, for chimerique og derimod holdt det nødvendig at separere Kongen og Dronningen, saa proponerede hand, at man uforbiegængelig i Forveyen maatte gjøre sig et Partie, til hvilken Ende og Brandt samme Nat reyste til Kiøbenhafn for at tale med Grev Osten. Siden forandrede Struensee sin Omgang til det Beste, Brandt blev letsindig, Arrestant vidste ey, til hvem hand skulle holde sig, saa der intet blev af. Arrestant tænkte og, at Struensee bædre derefter gouvernerede Affairerne end forher. Som Arrestant fandt sig selv uskyldig, og hand ey forlangte at gjøre nogen større Lykke, saa ventede hand uden Frygt Struensees Fald. Dette kand hand beviise dermed, at hand adskillige Gange har sagt til Grev Scheel og Dreyer, at Struensee ey kunde soutinere sig, og saagar offentlig har sagt det Søndagen forher, da hand var ansagt at spiise med Kongen paa Charlottenlund, i Dronningens og andres Paahør, og da man moquerede sig over Bielke: Naar vi kommer alle i Arrest og Misere, saa kand Bielke være i Stand til at sende os en

---

¹ Falckenschiold havde sagt til Struensee, at ikke engang Oeder var tilfreds med hans Regimente.

Suppe. Et Par Dage for den 17. Januarii talte Brandt til Arrestant, at hand saae saa misfornøyet ud, og svarede hand dertil: Ja, det er sandt, der kand ingen være meere misfornøyet end jeg, skjønt alle Folk troer, jeg er lykkelig, hvortil Brandt sagde: Jeg vil absolut bort, thi jeg har søgt at overtale Struensee at gaae bort, men hand har svaret: Man skal jage mig bort, førend jeg gaaer. Endnu sidste Aften paa Ballet har Brandt sagt til Arrestant, at hand vilde med det første bort; Arrestant legger til, at hand ofte har seet Brandt være misfornøyet og at græde over den Situation, hand var udi, samt at ligge undertiiden syg til Sengs derover. Arrestant anfører endnu, at det ey var mueligt, hand, Arrestant, kunde være indvortes vel fornøyet med den Administration, da hans beste Venner vare blevne maltracterede som f. Eks. Grev Laurvig, Ferdinand Ahlefeldt og Arrestants Broder.

Spørgsmaal 43. Om hand, da Holmens faste Stok skulle tracteres paa Friderichsberg, og det var besluttet, at Kongen og Dronningen med det heele Hof ville komme der, ikke ved et Brev advarede Struensee, at hand maatte blive borte?

Svar: Hand har skrevet Struensee dette Brev til, eftersom hand hafde enten mundtlig eller skriftlig forlangt Efterretning om, hvad der passerede i Byen: Il paroît qu'il y a du bruit, cependant je n'en sai rien, il vaut mieux de ne pas s'exposer à des insultes de la part des gens yvres. Saavit hand erindrer, var Brevet saaledes.

Spørgsmaal 44. Hvad hand i bemelte Brev meldte, at der ville passere paa Friderichsberg, og derfor raadede Struensee ikke at komme der?

Svar: Ney, det har været i vague terminis, uden at nævne noget sært, som man befrygtede ville arrivere.

Spørgsmaal 45. Hvor hand kunde raade til saadant, som nødvendig maatte viise, at Kongen havde defiance til sine Undersaatters Troeskab, og om hand ikke heel vel vidste, at det aldrig var kommen nogen af Undersaatterne i Sinde at tentere mod Kongen det allermindste?

Svar: Hand saae, Struensee var bange, og ville betiene sig af den Leylighed at corrigere ham. I Førstningen hafde hand virkelig raadet Struensee dertil, at hand skulde gaae derhen, men siden efter da hand ey havde Lyst dertil, betiente Arrestant sig af hans Frygt paa den omtalte Maade. Hand har ey givet nogen Mistanke imod Kongens Undersatter men endog sagt, at der var intet om det, der taltes.

Spørgsmaal 96. Hvorfore hand fortier, at Struensee, endog ham uafviidende, har skaffet ham det danske Liv-Regiment af Kongen, samt at Struensee efter hans Forlangende skaffede ham

hans Obriste-Bestalling dateret samme Dag, som hand var bleven Obrist i russisk Tieneste og altsaa et Aar antideret?

Svar: Alt hvad hand skylder Struensee er, at hand har sagt Hans Mayst. Kongen, at Arrestant havde tient vel i Rusland. Ancienneteten tilstaaer hand at have bedet Struensee om at forskaffe ham.

Spørgsmaal 123. Om hand ikke selv og var af den Meening og paastoed, at Ordren til Commandanten og Baron Haxthausen burde været expederet efter hvad Generalitetet havde faaet fra Struensee, og derover kom i en hæftig Dispute med General Gähler?

Svar: Hand veed ey at have havt Dispute med Gähler; hand har paastaaet, at man maatte strax expedere den heele Sag, siden militaires affaires bør hastig tracteres. Hand tilstaaer at have seet Cabinets Ordren om Søndagen, da hand taledede med Gähler, men om Gähler har om Søndagen sagt, at een af Kongen underskrevne Ordre vor nødvendig, erindrer hand ikke; dog erindrer hand vel, at Gähler har sagt det i Generalitets Collegio om Mandagen, og derpaa har hand, Arrestant, giort Reflexion derom, at det og var fornødent. Incidenter tilspurgt, hvad Indvendinger Gähler gjorde om Søndagen imod Ordrens Execution? R.: Gähler har formodentlig sagt, at det var fornødent at have en Ordre, som var underskrevet af Kongen.

Q.: Om Kammerherren var eenig derudi, eller hand disputerede Gähler imod? R.: Hand disputerede kuns for at pressere Sagen, men ikke, at de jo kunde behøve en Kongl. Ordre. Det er formodentlig af vivacité skeedt, at hand den Aften troede, at der behøvedes ingen anden Ordre dertil end den af Struensee underskrevne, hvilken Meening hand dog ey var af den anden Dag, nemlig om Mandagen.

Sp. 124: Om hand ikke var paa Friedrichsberg den Dag Garden gik af, og hos hvem hand var?

Svar: Hos Struensee har hand været paa Friderichsberg den Dag.

Sp. 125: Om hand havde Mondering paa?

Svar: Jo.

Sp. 126: Om hand ikke var hiemme først for at aflegge Monderingen og tage andre Klæder paa?

Svar: Ney, hand steeg i sin Vogn, ligesom hand kom fra Collegio; det kand vel være, hand har havt en Surtout paa.

Sp. 127: Hvorfore hand ville være ukiendelig?

Svar: Hand er kiørt i en Chaise.

Sp. 128: I hvad Ærende hand var paa Friedrichsberg?

Svar: Hand fortalte Struensee den Larm, som var med Garden.

Af Forhøret over Brandt.

Spørgsmaal 116: Til hvem, uden ham eller nest ham, Grev Struensee har havt den største Fortroelighed?

Svar: I meget lang Tiid fra Førstningen af Struensees Lykke indtil ongefær midt i Sommer var der en temmelig stoer Fortroelighed imellem Struensee og Grev Rantzau. De talte tit med hverandre, i alle de første Demarcher om Conseillet vare de eenige. Grev Rantzau sagde, saa vel til Inqvisit som til andre, at Struensee var et af de største Hoveder hand hafde kiendt i Verden, og naar dette gik overstyer, saa var Danmark tabt. Vel var hand somme Tiider tilstede ved deres Samtaler, men kand dog ey nøye erindre alle de Ting, hvorom de snakkede. Ligeledes har Struensee en Tiid lang haft Tilliid og raadført sig med General Lieutenant Gähler; men begge Venskaber vare nu aftagne, især det med Grev Rantzau, hvortil Borthuusens Sag¹ hafde givet den største Anledning. I denne sidste Tiid troer hand, at det egentlig var Falchenschiold, som meest derigerede Struensee; thi de holdt alt Tiid op at snakke, naar hand kom. Koldsindigheden imellem Struensee og Gähler var fornemmelig, saavit hand veed, kommen af Generalitetets Forestilling imod Garden til Hest dens Reduction; dog varede det ikke meget længe, at de jo igien bleve temmelig gode Venner, og troer hand og, at Falchenschiold meest var Aarsag i Fodgardens Afgang. Paa Tilspørgsel svarede hand, at Falchenschiold tit hafde været paa Hirschholm hos Struensee, ja endog var nærværende, da den Tiidende kom om Oxens Slagting, at det ikke var raadeligt at gaae til Friderichsberg og raadede Falchenschiold ham ogsaa at blive derfra; og da denne Uroelighed meere tiltoeg, deels ved det man sagde, at nogen fra Holmen ville komme ud, deels ogsaa ved andre Leyligheder, saa bad Struensee Falchenschiold at blive der, hvilket hand ogsaa gjorde og raadede ogsaa Struensee at tage en Vagt ud paa Hirschholm for ey at overrumple. Hand maatte ogsaa tilstaae, at Falchenschiold hafde sagt ham: naar det gaer over Ende med Struensee, taber jeg mit Regiment. Efter Forespørgsel forklarede om Sturtz ey at viide andet end, at hand var der ude for at male Dronningen, Prinsen og Børnene, og har ey mærket til nogen synderlig Confidence imellem Struensee og ham. Paa viidere Tilspørgsel forklarede hand, vel ofte at have fundet Berger hos Struensee, men dog aldrig at have hørt dem tale om andre Affairer end nu i Sidstningen om det Fattiges Væsen og Kongens Helbred med viidere, men veed ey, hvorviit den Conference har strakt sig imellem dem; om Hansen og Willebrandt veed hand ey viidere, end at Struensee i Begyndelsen har roest Willebrandt og siden

¹ KabO. 191 og 196.

sagt, hand var en Melancholicus. Hvad Justitz Raad Struensee angaaer, da taledede de tit sammen, men har ey hørt andet, end om indifferente Ting, og gik hand gemeenlig bort, naar de talte sammen.

Spørgsmaal 136. Om hand nogen Tiid har tænkt paa at gjøre et Partie (former une cabale) imod Grev Struensee og virkelig begyndt dermed?

Svar: Ney hand kand derom ey viidere forklare, end allerede skeet er, dog erindrer hand endnu, engang at have foreslaaet Grev Osten at komme tilligemed Numsen om Natten liige ind i Kongens Kammer, da der var en Dør ud til Haven fra Kongens Værelser og siden en fra Haven ud til Landeveyen; hand sagde ham ogsaa, at Kongen vistnok fulgte med; men Uvisheden herom saavel som den Larm, det kunde gjøre om Natten, tilintetgjorde dette Project?

Spørgsmaal 137. Om Grev Struensee nogen Tiid har holdt ham mistænkt derfor?

Svar: Ney, hand troer det ikke, dog erindrer hand sig, at hand engang har sagt til Falchenschiold: jeg troer dog, jeg kand være sikker paa Brandt, at hand ikke forraader mig. I Anledning af den forrige Qvæstion erindrer hand, at den Aften det heede, at Matroserne skulle komme til Hirschholm, at hand talt vitløftig med Falchenschiold og sagt ham: jeg er aldeles ikke bange for Matroserne; naar de kommer, saa gaaer jeg dem lige imøde og taler Dansk med dem, sigende, at om de vare misfornøiede, saa hafde Inqvisit ingen Deel deri, thi hand kunde ikke gjøre derved. Inqvisit sagde til Falchenschiold: Uroeligheden mod Struensee bliver saa stoer, saa naar man alleene fulgte Klogskab, især da hans Omgang imod os ikke er meget artig, saa burde man slaae sig til det andet Partie; mig holder intet tilbage uden Erkiendtligheden, jeg er ham skyldig; hvorpaa Falchenschiold svarede: Der er meget at tabe og slet intet at vinde; hvordan troer De, det ville gaae os, om vi faldt i de andres Hænder? hvorpaa Inqvisit sagde ham: naar man intet har giort, saa kand de dog ikke gjøre en noget. Dette var om Formiddagen, siden om Aftenen talte de igien, og Inqvisit sagde ham: Kongen er saa let at overtale, da hand selv elsker alt, hvad der er besynderligt, saa hand giærne gik med Dem, naar De bad ham derom; hvorpaa han sagde: Ja, naar De, Inqvisiten, ville gaae ind at udvirke Ordren, saa skulle jeg nok tage Struensee med mine Underofficerer. Men Inqvisit var saa lidet vis paa, om det var hans Meening, saa hand strax derpaa ikkun gjorde det til en Spø.

XVII.

Kongeligt Reskript.¹

Vi Christian den Syvende, af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve udi Oldenburg og Delmenhorst.

Vor synderlig Gunst tilforn! Vi have ladet Os allerunderdanigst referere Eders til Os, ifølge Vores aller-naadigste Befaling, under 30te Maii sidstleden indgivne Forestilling, hvorudi I omstændeligen og udførlig have foredraget General Lieutenant Hr. Peter Elias von Gæhlers, Kammerherre og Oberste Otto Seneca von Falchenschiold og Justitz Raad Carl August Struensees Forbrydelser, alt efter den for Eder derom i Commissionen fremkomne Oplysning og giorte Forklaring; og som det da deraf fornemmes, at General Lieutenant Gæhler i Almindelighed har befattet sig med at forandre og omdanne den heele Stats Indretning, uden for hans Kald og Indsigt og uden at kiende Manglerne og Fordeelen af det forrige og uden at betænke og noksom overveye Følgerne af hans Forslag, samt med alle sine Forslag og Raad vendt sig til Johan Friderich Struensee, der var meere ukyndig end hand, men blindlings fulgte især de Forslage, som gik ud paa total Forandring;

at Kammerherre Falchenschiold gandske hafde hengivet sig til Johan Friderich Struensee, været eenig med ham i endeel hans skadelige Foretagender og reent erklæret sig for hans Conservation, hvorpaa hand ved alle Leyligheder har viist Prøver, med viidere hans formastelige Forhold;

at der haves stor Formodning imod Justitz Raad Struensee og hans Reedelighed i det ham anbetroede vigtige Embede, og at hand icke med andre vedkommende nøye har overlagt de betydelige Ting, hand derudi foretoeg sig;

saa er hermed Vores allernaadigste Villie og Befaling, at I tilkiendegiver:

¹ A 2. — Trykt hos Høst 240—242.

1. General Lieutenant Gähler, at hand for saadan hans ubetænksomme og utilladelige Foretagende hermed skal være dimitteret af Vores Tieneste og have forbrudt den ham ved Rescript af 26. Martii 1767¹ tiltænkte kongelig Naade, og at hand strax haver at udvælge et Sted i en af Vore danske Provincer (Sjælland, Fyen og det slesvigske undtagen), hvor hand bestandig herefter skal opholde sig og forblive, og hvortil hand lige fra Citadellet med forderligste skal fortsætte sin Reyse, hvorhos I alvorlig haver at advare ham under Vores Unaade icke at maa tale eller skrive om publique Ting; da Vi derimod af særdeles kongelig Naade ville tillegge ham til Underholdning fem Hundrede Rigsdaler aarligen og hans Frue ligeledes 500 Rdl. aarligen;
2. haver I at affordre Oberste Falchenschiold Kammerherre-Nøglen, hans Bestalling som Oberst og den russiske Orden og dernæst tilkiendegive ham, at hand for hans formastelige og skadelige Forhold skal henses paa Munkholms Fæstning til sikker Forvaring hans Livs Tiid, hvor hand af Vores Cassa maa nyde til Underholdning en halv Rigsdaler daglig, og forbliver hand i Arresten, indtil hand med første til Munchholm kand vorde forsendt;
3. Justitz Raad Struensee, at hand, som ved sit mistænkelige Forhold har paadraget sig den ham paa lagde Arrest, maa deraf løslades og strax skal bortreyse, efter skriftligen at have givet sin eedelige Forsikring, hverken mundtlig eller skriftlig, directe eller indirecte, at aabenbare noget af det, ham i Statens Sager maatte være bleven bekant, saa vel som og ey at tale eller skrive om det her i disse senere Tiider foreløbne, og skal hand lige fra Citadellet fortsætte sin Reyse herfra.

I Henseende til de tvende Poster, hvorpaa I udi øvrigt have udbedet Vores Resolution, da skal: 1. de forbrudte

---

¹ Ved kgl. Brev af 1767 26. Marts lovedes der Gähler ved hans Afgang 3000 Rdl. aarlig Pension og hans eventuelle Enke 500 Rdl. aarlig.

Boer leveres til Kongens Foget, Os elskelige Etatz Raad Ortved, for samme efter Loven og Forordningen af 6te Dec. 1743 at bringe i Rigtighed og deres Beløb i Vores Cassa betalt. 2. De i Commissionen holdte Protocoller og alle andre originale Documenter, med hvad viidere dertil hører, skal henlægges under Forseigling i Vores Geheime Archiv, efter at deraf ere tagne rigtige Afskrifter, som ligeledes forseiglede i Vores Danske Cancellies Archiv til Forvaring skal henlægges.

Derefter I Eder allerunderdanigst haver at rette og saaledes kunde slutte den Eder allernaadigst anbefalede Inqvisions Commission. Befalendes Eder Gud.

Skrevet paa Vort Slot Friderichsberg den 12te Junii
Ao 1772.

Under Vor Kongelige Haand og Signet.
Christian.

O. Thott

Luxdorph. A. Schumacher. Dons. Høyer.

Til

den anordnede Inqvisions Commission paa Christiansborg Slot, hvorved dem tilkiendegives den Kongelige Resolution i Henseende til General Lieutenant Gæhlers, Oberste Falchenskiolds og Justitz Raad Struensees Forbrydelser, som den haver at bekendtgjøre dem.

XVIII.

Prætorius's og Kølles Erklæringer.¹

- a. Til Inqvisions-Commissionen paa Christiansborg Slot.

Pro Memoria.

I Følge Commissionens Forlangende under 24de Febr. h. a., at de Finanz-Collegio af Justitz-Raad Struensees Boe

---

¹ A 3.

tilstillede Papirer og Documenter Mynt-Væsnet betreffende, maatte vorde efterseete, og at det maatte blive Commissionen tilmeldet, om noget udj samme Documenter maatte forefindes, som kunde være graverende imod fornævnte Justitz-Raad Struensee, have vi valgt tvende udj Mynt-Væsnet og dets Administration under forrige Rente-Kammer kyndige Mænd, nemlig Hr. Justitz-Raad Praetorius og Hr. Kölle, Committered i det Norske Kammer, hvis Betænkninger vi derhos indsluttede til nærmere behagelig Under søgelse indsende.

Nogle faa Punkter i disse Beretninger, som in margine ere vedtegnede, have vi holdet for at behøve Oplysning, som vi herved fremlegge for Commissionen.

ad a. »Da sammes Præg etc.« at de til Forsøg for det Asiatiske Compagnie udmyntede 500 Stykker Piastres virkelig ere slagne under Kongelig Dansk Stempel udviser Følgen af denne Beretning, og hvad den Tveetydighed angaaer i den til Myntmesteren i Altona herom stillede Ordre, saa er samme let at redressere ved en nærmere Forklaring.

ad b & d. »Fuldkommen Refusion etc.« Herom er allerede giordt allerunderdanigst Forestilling til Hans Kongelige Majestaet, og med Banquen corresponderet; saaledes at den Kongelige Casse erholder fuldkommen Refusion.

ad c. »kand gjøre Forklaring« over disse 386 Rd. 3 $\frac{1}{2}$ 9 β er paa Secretairens Forlangende fra Finanz-Collegio udstedt Indtægts-Ordre til Zahl-Kammer-Casseeren, Justitz-Raad Birck.

ad e. »Omendskiønt for de 8 Guld-Medailler etc.« Hvorhen disse ved Mynten i Kiøbenhavn udprægede 8 Guld-Medailler, (i Mynt-Director Knophs Beretning kaldede pro Meritis) ere afleverede, herom kand Finanz-Collegium ey give nogen Oplysning, som alleene vil erholdes af Justitz-Raad Struensée selv; men dette maae vi anføre, at den til Ducaters Indkiøb ved Mynten af den Kongelige Zahl-Cassa forstrakte Sum 833 Rd. 32 β er til samme af Particulair-Cassen virkelig igien udbetalt.

ad f. Men som ingen Quitting etc.« Efter Forlydende

skal Secretair Panning først have udstedt til Copiisten Hermann, som Justitz-Raad Struensée tillige brugte som Secretair i hans private Affairer, da denne sidste overbragte de fra Banquen modtagne 20000 Rd., et Interims-Beviis, og Justitz-Raaden nogle Dage derpaa have erhholdt formelig Qvittering fra da værende Cabinets-Ministre¹. Om diese Piecer virkelig have været forefundne, og hvad videre Forklaringer af Justitz-Raaden selv derom bør gives, vil Commissionen best finde sig i Stand til at bedømme efter de vedlagde Documenter over denne Punkt.

Ved alt dette haabe vi at have fyldestgiort Commissionens Begiæring under 24de m. pr. og maae vi med de udnævnte Revisores gientage, at vi ikke finde noget Grava-men imod Justitz-Raad Struensée angaaende den af ham førte Administration over det Kongelige Mynt-Væsen; men ikkun at de faa anførte Punkter, hvilke ey noksom findes forklarede i de os tilkomne Documenter, behøve nærmere Oplysning.

Sluttelig bede vi, at de efter medfølgende Designation vedlagde Documenter, som henhøre til det Kongelige Mynt-Departement, os fra Commissionen i sin Tiid igien maae vorde remitterede.

Finanz-Collegium, den 4de Martii, 1772.

Scheel   O. G. Pauli   G. C. Oeder   Rothe

v. Hellfriedt.

b.

Pro Memoria.

De af Inquisitions-Commissionen forefundne og Os ved det Kongl. Finanz-Collegii Pro-Memoria af 26de hujus tilstillede Documenter have Vi paa det nøyeste igjennem-gaaet, og have den Ære samme herved at tilbagesende.

Disse befindes at betrefte fornemmelig hvad som ved Mynten i Altona er foretaget i Anledning af de ved Justice-Raad Struensee derom udvirkede Kongel. Allernaadig-

¹ KabO. 1017.

ste Resolutioner, deels og en og anden ringere Foranstaltning her ved Mynten i Kjøbenhavn.

Hvad nu de ved Mynten i Altona foretagne Indretninger og Operationer angaaer, da (naar de udmyntede Kaaber 1 og $\frac{1}{2}$ Skillinger item Pilarers Myntning undtages) grunder samme sig, saavel i Henseende til de Danske reducerede Mynte-Sorters Opkjøbning og Indsmeltning (undtagen Croner, som ved sidste Resolution er tilkommen), som Myntens Anleg for Kongel. Regning, item fremmede Mynte-Sorters Myntning for de Commercerende i Altona med Dansk Præg imod Slage-Skats Betaling, deels paa ældre Kongel. Resolutioner, deels paa det af Hans Excellence Hr. Geheime-Raad Baron von Schimmelmänn forhen gjorte Forslag om den Altonaiske Mynt og de Operationer, som til Coursens Betvingelse der var at foretage, hvilket Forslag en generel af forrige Rente-Kammer allerede var biefaldet, som Justice-Raad Struense befindes at have fulgt, og derover udvirket Hans Maits. senere Allernaadigste Approbation, ligesom og bemeldte Justice-Raad i Henseende til Myntens endelige Istandsettelse haver fulgt den af Mynte-Directeur Knoph og den Kongl. Bygmester Rosenberg forfattede og af forrige Rente-Kammer, i Forventning af Allernaadigste Approbation, allerede foranstaltede Plan.

Vi see altsaa ikke andet, end at hvad derudi er skeed, end ogsaa med Betjenternes Antagelse, var en nødvendig Følge af det Foregaaende, og at samme altsaa ikke kand blive noget Gravamen imod bemeldte Justice-Raad, om end Tiderne og Omstændighederne kunde gjøre, at denne Indretning ikke medførte de Fordeele, som man deraf hafde promitteret sig, thi benævnte Justice-Raad befindes derudi alleene at have fulgt den forhen lagde Plan.

Derimod har, saavit os bekjendt, ikke ved forrige Rente-Kammer noget været handlet eller besluttet om Kaaber heele og halve Skillingers Formyntning, men den af Justice-Raaden derover udvirkede Hans Maits. Approbation er skeed i Anledning af Mynte-Directeur Knophs Forslag. I hvorvel vi ey andet kand end ansee saadan

Mynt for Publico meere ubeqvem end de sædvanlige Eene-
ste Skillinger, saa dog, da samme kun er en Scheide-
Mynt, et Pund Cølnsk ey høyere udmyntet end til 40
Skilling Danske, og deraf alleene er udmyntet omtrent
10/m à 12/m Rigsdaler, see vi ikke, at saadant kand blive
et Gravamen mod Justice-Raaden, allerhelst dette ey er
hans eget Forslag eller har kundet hensigte til nogen egen
Fordeel.

Betreffende det Allernaadigst approberede Forslag om
Piastres Udmyntning for Particuliers under Spansk Stempel,
da skal deraf alleene være mynted ca. 500 Stk. for det
Ostindiske Compagnie.

Da sammes Præg^a alleene skal være en Imitation efter
det Spanske og egentlig bestaaer af de Danske Vaabener
med Hans Mayts. Titul og Symbolo, og ere afsendte som
en Prøve til China for at forsøge, om samme i den Dan-
ske Handel der kunde indføres, saa finde vi ey heller
noget derudi, som kunde komme benævnte Justice-Raad
til Ansvar, naar ikkun den Tvetydighed, som deraf kunde
uddrages, bliver forekommet ved Ordre til Myntemester
Lyng i Altona, at under det Spanske Stempel ey andet
end den approberede Imitation deraf er at forstaae, saa-
som det billig bør holdes betænkeligt og kunde have sine
slette Følger, naar en Lands-Herre bruger fremmed Stem-
pel, hvilket kunde hindre den offentlige Credit, som en-
hver Lands-Herres Mynt tilkommer¹.

Ellers erfares af disse Documenter, at Bauer et Sohn
i Altona er bleven committeret til Mynten at indkjøbe og
til Omsmeltning levere alle Slags reducerede Danske Mynte-
Sorter, og igjen at modtage de deraf udsmelte Barrer.

Hvad Forskud disse dertil have erholdet og hvad
Rigtighed de derfor have aflagt, kand af disse Documenter
ikke sees, men vil formodentlig være det Kongl. Finanz-

---

¹ Smlgn. C. A. Struensees egen Fremstilling S. 86; han har altsaa
alligevel Ret, naar han siger, at der udmøntedes Pjastre med dansk
Stempel, og det sidste Punktum i Noten S. 87 bør udgaa.

Collegio eller Ober-Skatte-Directionen bekjendt, følgelig kunne vi ey heller derom dømme.

Thi de Forskuder, som Hans Excellence, Herr Geheime-Raad von Gähler i Altona til Myntens Bygning, item alle øvrige Mynte-Betjente have modtaget til der og her værende Mynts Fornødenhed, for samme bliver af dem selv den vedbørlige Rigtighed at aflegge, og skulle ved Revisionen i sin Tiid derudi forekomme nogen Mislighed, bliver saadant af dem at tilsvare og er Justice-Raad Struense uvedkommende.

Hvad den paa Mynten i Kjøbenhavn nu skeede Species-Myntning angaaer, hvortil, efter Mynte-Directeur Knophs Beretning til det Kongl. Finanz-Collegium af 8te hujus, fra Rosenborg, Christiansborg og Sølv-Kammeret skal være leveret Brutto-Sølv . . . . . 3766 $\text{R} 1\frac{1}{2}$ lod, og fra Zahl-Cassen Brand-Sølv . . . . . 10792 $\text{R} 3$ lod,

tilsammen 14558 $\text{R} 4\frac{1}{2}$ lod,

da, som de deraf myntede Species ere til den anordnede Gehalt udmyntede og til Banquen afleverede, see vi ikke, at noget derved kand være at erindre, som kunde falde Justice-Raaden til Last, saafremt den Kongl. Cassa for de deraf myntede Species af Banquen haver erhodet eller endnu erhoder fuldkommen Refusion^b, hvorom man dog ey i disse Documenter finder nogen Oplysning, men vi formoede, at det Kongl. Finanz-Collegium derom maae være underrettet.

Ellers befindes til Justice-Raad Struense fra Mynte-betjenterne at være leveret:

- 8 Stk. Guld Medailler af 320 Stk. Species-Ducaters Vegt,
- 10 Stk. Species-Rigsdaler,
- 10 Stk. Piastres med Dansk Præg,
- 10 Stk. Species Ducater og
- 10 Stk. Christians d'ors,

hvorfor ingen Rigtighed i disse Documenter findes, men formoedes af ham at være Hans Mait. allerunderdanigst insinueret som sædvanlig.¹

¹ Se KabO. 823, 861 og 946.

End videre af Mynte-Directeuren imod Hr. Secretaire von Helfrieds Interims-Qvitering afleveret Slageskat 386 r. 3 & 9 β, hvorom Hr. Secretairen formodentlig kand gjøre Forklaring^c; og endelig befindes for de til det Asiatiske Compagnie leverede 500 Stk. Danske Piastres til Mynte-Directeur Knoph at være betalt 650 r. 45 s., som vi formeede hos Mynte-Directeuren at være beroende, i det mindste maae hand derom kunde give Oplysning.

Det Kongl. Finanz-Collegium vil da heraf behagelig erfare, at vi af disse Documenter ikke have kundet udfinde noget, som vi indsee at kunne gravere Justice-Raad Struense, da det øvrige ankommer paa de ey endnu indkomne Regningers Revision i sin Tiid.

I øvrigt bør vi ey undlade derhos at tilkjendegive, at disse Documenter henhøre til Mynte-Departementet og vil blive ved Mynte-Regningerne i sin Tiid u-undværlige.

Kjøbenhavn den 29de Februarii ao. 1772.

L. Prætorius   O. P. Kølle.

Til
det Kongl. Finanz-Collegium.

c.

Pro Memoria.

I Continuation af hvad vi allerede under 29de pasato have haft den Ære at tilmelde det Kongl. Finanz-Collegio, skulle vi endvidere indberette, at de seenere os tilstillede og herved tilbagefølgende Documenter betreffe de samme Mynte-Operationer, som vi udi vores forrige have anført at grunde sig deels paa ældere Kongel. Resolutioner, deels paa de til forrige Rente-Kammer indkomne Forslage, ligesom end videre den sidste Udmyntning af Species her paa Mynten befindes at være foranstaltet efter den sub. Lit. 6. I. forefundne Kongel. Cabinets-Ordre¹, og derfor seer man ikke, at disse Operationer, hvad enten de svare til de hafte Øyemerke eller ikke, kunne komme Justice-Raad Struensee til Last eller Ansvar.

¹ KabO. 880.

Disse Documenter vise, at foruden det i vores forrige ommeldte, ved Hof-Intendant Wegener til Specierne leverede Sølv . . . . . 3766 z $1\frac{1}{2}$ lod og Kongsberg Brand-Sølv . . . . . 10792 z 3 lod er endvidere fra Banquen leveret udi Croner 20000 rd., paa hvis Indsmeltning befindes at være tabt, og udi reducerede Toskillinger 3300 rd.

For dette Sølv tilhobe bør Mynte-Directeur Knoph gjøre Reede og Rigtighed, ligesom og Mynte-Betjenterne blive ansvarlige for adskillige smaa Quantiteter af forarbejdet Sølv, som de til Mynten have indkjøbt og erholdet Betaling for.

Vel findes i disse Documenter, at Knoph skal have meddeelt Hof-Intendanten Beviis for 20 z brutto Sølv meer, end Hof-Intendanten udi sit Pro-Memoria af 28de Nov. 1771 melder fra Sølv-Kammeret at have afleveret, men denne Difference bliver imellem dem at afgjøre.

Men i Henseende til Refusionen^d for de deraf myntede og til Banquen leverede Species, hvis Antal Mynte-Directeur Knoph formodentlig allerede haver indberettet det Kongl. Finanz-Collegio, udfordres saa meget meere, at Banquen, efter Vores forrige, gjør Rigtighed til det Kongl. Finanz-Collegium, som efterfølgende viser, at fra Banquen til Cabinettet allerede derpaa er skeed Udbetaling.

At Justice-Raad Struensee til Cabinettet haver leveret de udi vores forrige ommeldte:

- 10 Stk. Species-Ducater,
- 10 Stk. Christians d'or,
- 10 Stk. Piastres og
- 10 Stk. Species Daler,

viser forrige Ministre Struensees under 15. Dec. a. p. for samme meddeelte Beviis Litr. 7. R.; ligesom og det Schimmelmannske Contoir til Justice-Raaden har indleveret Regning paa 71 R. 2 z 7 β for ovenmeldte 10 Stk. Species Ducater og 10 Stk. Christians d'or, saasom samme upaatvivelig ere myntede af det Guld, som ved bemeldte Contoir er leveret og for dets egen Regning i Altona mynted.

Omendskjønt for de 8 Guld-Medailler^e vel ikke findes

nogen Quitering iblant disse Documenter, saa maa dog samme efter all Formodning ligeleedes af ham til Cabinettet være afleveret, efterdi forrige Ministre Struensees Notification til ham af 1ste Nov. a. p., vedlagt Lit. 5. R., indeholder, at de 833 R. 32 s., som for de dertil kjøbte 320 Stk. Ducater af Zahl-Cassen var forstrakt, paa Particulier-Cassen var bleven anvist, og ligeleedes de 13 R. 32 s., som Mynte-Directeur Knoph, for Afgang og Omkostninger derpaa, tilkom, efter Lit. 7. S. Imidlertid paaligger det dog Justice-Raad Struensée derfor at aflegge nærmere Rigtighed.

Ellers have vi forefundet under Lit. 8. X. et meere betydeligt Document, nemlig en Ordre i Hans Maits. Navn udstæd af forrige Ministre Struensée til hans Broder Justice-Raaden og dateret 7de Jan. h. a., hvorudi den sidste befales at indsende Tive Tusinde Rigsdaler til Cabinettet til Afslag paa det Sølv, som Hof-Intendanten til Mynten hafde leveret¹. I Følge derved lagde Copie-Skrivelser skal Justice-Raaden have annammet disse Penge af Banquen og igjen afleveret samme d. 10de Jan. a. c. til Cabinettet i Banco-Sedler.

Men som ingen Quitering^f derfor findes eller noget Beviis, til hvem de ere afleverede, saa maae benævnte Justice-Raad derom selv gjøre nærmere Forklaring, til hvem hand samme haver leveret².

At Bauer et Sohn i Altona have, efter Justice-Raad Struensees Ordre, indkjøbt nogle og Tive Mark Guld, som har været destineret til Species Ducaters Myntning, viser deres Skrivelse af 31te Dec. a. p. ved Lit. 8. F., men derom findes ingen videre Oplysning. Og for dette Guld som og hvad Sølv og Penge dem videre har været anbefetroet, og ikke har passeret igjennem Justice-Raad Struenses Hænder, maae gjøres og anskaffes behørig Rigtighed imellem Skatte-Cassen, dem og Myntemesteren i Altona; thi den af dem under 10de Jan. hujus anni fremsendte

¹ KabO. 1001.

² KabO. 1017.

Regning over nogle solgte Sølv-Barrer giver ey derom nogen tilstrækkelig Oplysning.

Det fra Norge, efter disse Documenter, til Mynten forlangte og fra Trundhiem indskibede Kongl. Tiende-Kaaber, er ey endnu her til Stedet ankommen, men Skibet med Kaaberet skal, efter den til det Norske Kammer indløbne Efterretning, i Christianssund i Behold befindes.

Fleere Penge eller Mynte-Sorter findes ikke, ey heller Guld eller Sølv, efter disse Documenter at have været udi Justice-Raadens Hænder, som hand bør være ansvarlig for; thi hvad til Myntens Bygning i Altona eller til Mynte-Betjenterne er bleven leveret, derfor staae de til Ansvar.

Endelig findes og iblant disse Documenter en allerunderdanigst Forestilling fra Justice-Raad Struensée, d. d. 16. Dec. a. p. Lit. 8. O., hvorved hand for de tvende Medailleurs Bauert og Wolf har udvirket 300 R. aarlig Tillæg, hvilket dog ey skulle være bestandigt, men alleene saa længe Udmyntningen varede, hvorimod den hidindtil sædvanlige Betaling for Stemplerne herefter skulle ophøre. Ihvorvel nu saadant Tillæg er for dem udvirket for at bespare den Kongl. Cassa en større og betydeligere Udgift, og altsaa deraf ey kand uddrages noget Ansvar for Justice-Raad Struensée, saa dog, da den paategnede Resolution ey af Hans Mayt. selv, men af forrige Ministre Struensée er underskreven, det og er uvist, om disse Mynte-Operationer vil blive til den forventede Fordeel at samme kand continuere, saa har man holdt sig pligtig dette Documents Beskaffenhed at tilkjendegive, da Vi i Henseende til de øvrige Documenter ey have fundet videre, som her kunde være at anføre, efterdi Mynte-Betjenterne blive pligtige at respondere for Pengenes rigtige Gehalt og Udmyntning.

Kjøbenhavn den 2den Martii 1772.

L. Prætorius   O. P. Kølle.

XIX.

C. A. Struensees Brevveksling med Statsminister J. A. v. d. Horst og Kammerdirektør Hoffmann.

1. A. S. v. d. Osten til Commissionen.

Pro Memoria¹.

In Gefolge des nach dem Verlangen der königl. Inquisitions-Commission dem Herren Cammerherren von Larrey gegebenen Auftrages hat derselbe die in originali hieby angeschlossene Correspondenz des Herren Justizraths Struensée mit der gestrigen Post eingesandt.

Man hat also die Ehre diese Original-Briefe, nebst dem Schreiben womit der Herr von Larrey dieselbe begleitet hat, wohlgedachter Commission zuzustellen mit geziemender Bitte, diese sämtliche Anschlüsse nach davon gemachtem Gebrauch beliebig anhero zu remittiren, damit solche begehrtter massen wieder nach Berlin zurückgesandt werden könne.

Aus dem Departement der Ausländischen Affairen, zu Copenhagen, den 28. Martii, 1772.

Osten.

An die königl. Inquisitions
Commission.

2. A. de Larrey til A. S. v. d. Osten.

Monsieur².

Je n'ai reçu qu'hier la lettre, que Votre Excellence m'a fait l'honneur de m'écrire le 14. du courant avec les pieces y annexées et je ne saurois par consequent mettre plus de celerité dans l'exécution des desirs de la Commission Royale établie pour juger les criminels d'état, qu'en luy présentant des aujourd'huy la lettre originale du conseiller de justice Struensée au Directeur Hoffmann, quant á ce qui regarde le projet de la ferme du sel. J'aurois

¹ Original i A 3.

² Kopi, verificeret af G. F. Carstens, i A 3.

voulù pouvoir y joindre pareillement la seconde lettre, que la commission desire touchant la ferme du tabac, mais celle-cy ayant été envoyée par Mr. Hoffmann aux interessés en Saxe, il est pour le moment présent impossible de la produire. Il vient cependant d'ecrire pour cet effët, á fin que si elle existe encore on la luy restitue, et le cas existant j'aurai pareillement l'honneur de la présenter á la Commission Royale par le canal de Votre Excellence.

Il m'a parù par l'inspection furtive des differentes pieces qui composent ce paquet et qui sont au nombre de 8, que l'innocence du conseiller de justice Struensée au moins quant á ce qui pourroit être mis á sa charge relativement á la corruption, se trouve suffisamment constatée, & je ne doute pas, que ses juges respectables ne prêtent nommement une attention particuliere au temoignage, que luy donne á ce sujet S. Ece., Mr. de Horst, Ministre de Finances, dans le billet qu'il vient d'ecrire aujourd'huy même á Mr. Hoffman, et qui fait nombre des pieces cy-côtées.

S'il s'agissoit de plaider la cause ulterieure de l'accusé, et si pour cet effët il étoit permis de juger par induction des temoignages favorables, qu'on donne icy generalement á sa conduite anterieure en Prusse, je citerois á Votre Excellence ces differens temoignages, et nommement la bienveillance distinguée, dont l'honore Mr. le Prince Henri, Frere du Roi, qui s'interesse vivement en sa faveur, et qui ne sauroit croire qu'on le trouve coupable d'aucun crime capital, mais malheureusement ces sortes d'inductions ne sauroient tenir contre des preuves de fait, et s'ils en existoient de pareilles, ce seroit bien vainement que tous les honnêtes gens s'interesseroient pour son innocence en formant de ces voeux, que l'Humanité arrache en pareille occasion. Que ne peut-on toujours juger du coeur de l'homme de ce qu'il devoit être, par ce qu'il a été.

Pour moi, Monsieur, dans l'ignorance totale de tout ce qui peut être relatif á Mr. de Struensée en general, je dois me borner dans ma carriere éloignée á l'execution des ordres de Votre Excellence. Je les crois remplis en

plein et aussi promptement que possible, et il ne me reste á ce sujet d'autres graces á luy demander que la restitution exacte de tous les papiers que ce paquet contient. On s'est prété á les confier á ma bonne foi, et la Commission Royale, j'en suis bien sur, ne sauroit vouloir la compromettre.

Rien n'écale le respect tendre et parfait, avec lequel j'ai l'honneur d'être

Monsieur,

de

Votre Excellence

á Berlin,
le 21. Mars
1772.

Le très-humble et très obeissant
Serviteur
A. de Larrey.

3. *J. A. v. d. Horst til Kammerdirektør Hoffmann.*

Monsieur¹.

Quand Vous me demandés, si je puis certifier que le Deputé des Finances Struensée n'a point prété l'oreille, aux propositions, qu'on lui a faites, pour favoriser l'establisement d'un commerce de sel et de tabac? Je ne saurois mieux faire que de Vous envoyer en original toutes ses lettres que j'ai conservées.

Pour peu qu'on veuille en examiner la tournure, il ne peut être douteux, que bien loin de vouloir se faire corrompre, il n'a pas tenu á lui, de me gagner moi même, en faisant accorder un droit de chasse, que j'avois sollicité, pour la terre de ma soeur, dans le pais d'Oldenbourg.

J'ai admiré, dans ce tems, le genie de cet homme pour traiter, avec un vrai esprit de negociateur, ces affaires de finance, qui si elles avoit eu lieu, auroient été, d'un avantage réel et unique, pour le Dannemarck, et malgré le malheur qu'il a, de se trouver frere d'un scelerat, je ne puis m'empêcher, de l'estimer infiniment, á cause du des-

¹ Kopi, verificeret af G. F. Carstens, i A 3.

interessement, et de la probité, avec les quelles je l'ai vu servir l'état, auquel il étoit attaché. C'est la Monsieur*, que je crois lui devoir sur mon honneur, et que je suis prêt de rendre partout.

Je vous serai bien obligé, si vous voulés bien me faire savoir ce que vous pouvés apprendre de la suite de son procès; jamais, je ne m'aurois plus trompé, sur la conoissance des hommes, que si ce même Struensée a pu succomber a l'exemple, et se faire entrainer par l'aveugle desir d'une immense fortune.

C'est avec la plus parfaite consideration, que j'ai l'honneur d'être.

Monsieur

Votre très humble et tres
obeisant serviteur

J. A. Fr. de Horst.

Berl. ce 21. Mars

1772.

* Le Temoignage fehlt auch im Original.

4. *C. A. Struensee til J. A. v. d. Horst.*¹

Hoch- und Wohlgehörner Freyherr,
Insonders höchst zu verehrender Herr Geheimer
Etats- und Kriegs-Ministre.

Ew. Excell. werden mich vielleicht für sehr nachlässig halten, weil ich Denenselben noch gar keinen Bericht, in Absicht der mir aufgetragenen Commissionen, abgestattet habe; ich hoffe aber, dass Ew. E. mich gnädigst entschuldigen werden, da ich des vielen Eises wegen auf dem Belte erst vor ungefehr vier Tagen hier angekommen bin. Ich habe auch sogleich nach meiner Ankunft Gelegenheit genommen, mit meinem Bruder von den bewusten Saltz- und Tobaks-Sachen zu reden, und da ich ihm die ansehnlichen Vortheile vorgestellt habe, welche man hiesigen Orts von einer solchen verbesserten Einrichtung haben

¹ Kopi, verificeret af G. F. Carstens, i A 3.

würde, so ist er an seinem Theil sehr bereitwillig, die gedachten Vorschläge seinem Herrn zur Beurtheilung vorzulegen. Er glaubt aber, dass jetzt noch nicht der rechte Zeit-Punkt wäre, diese Sache vorzunehmen, weil der König sich anjetzt noch damit beschäftigte, um die ganze Machine des Staats, die bisher sehr wandelbar gewesen ist, wieder in den Gang zu bringen. Sobald wie aber dieses geschehen ist, und selbst mitten unter diesen noch vorzunehmenden Veränderungen hoffet er, Gelegenheit zu finden, dem König eine verbesserte Einrichtung des Saltz- und des Tobaks-Wesens vorzutragen.

Ich habe wegen des Saltzwesens ausführlicher an Hr. Hoffman geschrieben, und dieser wird daher die Ehre haben, Ew. E. das weitere davon anzuzeigen. Von dem Taback habe ich noch keine Specialia erfahren können, weil es mir noch an der Zeit dazu gefehlet hat; ich hoffe nächstens im Stande zu seyn, ausführlicher darüber zu berichten.

Man will mich gern in hiesige Dienste engagiren, und da die Vortheile, so man mir hier anbietet, sehr reell sind, so bin ich auch entschlossen hier zu bleiben, wenn der König mir meine Dimission geben will. Nun zweifle ich zwar nicht, dass ich in meinem Gesuch reussiren werde, zumal da der hiesige Hof dasselbe unmittelbar unterstützen wird. Ich habe aber auch das Zutrauen zu Ew. E., dass wenn Dieselben dazu etwas beytragen können, Dieselben mir dazu behülflich seyn werden. Vielleicht bin ich hernach desto eher im Stande, etwas zum Vortheil der dortigen Tabacks-Administration beyzutragen.

Die dänische Zahlen-Lotterie ist, wie Ew. E. schon wissen werden, doch noch zu Stande gekommen. Koes hat aber viele Schwierigkeiten gefunden, die aber zuletzt doch noch gehoben worden sind. Die erste Ziehung ist für die Lotterie vortheilhaft genug gewesen, und es wird wahrscheinlicher weise noch mehr Vortheil entstehen, wenn man erst hier in Copenhagen stärker einsetzet.

Ich werde mit Hr. Hoffmann in beständiger Correspondenz wegen des Saltzwesens bleiben, und die Tabacks-

Sachen mit dem Hr. v. T.¹ abmachen, so bald ich Gelegenheit dazu finden werde. Ew. E. können sicher auf mich rechnen, zumal da ich durch diese beyden Objecta hier dem Staat beträchtliche Vortheile zu verschaffen glaube.

Ich empfehle mich Ew. E. beständigen Gnade und Gewogenheit, und bin mit der ehrerbietigsten Hochachtung
Ew. Excell.

Copenhagen

ganz gehorsamster Diener

d. 3. May 1771.

Struensee.

N. S. Wollen Ew. E. mich mit Dero Befehlen ehren, so dürfen Dieselben Dero Briefe nur gerade zu an mich nach Copenhagen schicken, oder auch nach Rensburg unter einem Couvert an meinen Vater, der dortigen General-Superintendenten.

5. C. A. *Struensee til J. A. v. d. Horst.*¹

Hoch und Wohlgebohrner Freyherr,
Insonders höchstgeehrtester Herr Etats-Ministre.

Ich hätte schon längstens meine Schuldigkeit beobachtet und Ew. E. meine gehorsamste Danksagung für die vielfältigen mir bisher marquirten Proben Dero Gewogenheit abgestattet, wo ich nicht zugleich gewünschet hätte, Denenselben nebst dieser Danksagung etwas reelles über die bewusten Salz- und Tabacks-Affairen zu schreiben. Ew. E. werden durch Hr. Hoffmann wissen, was für Gründe mich vorjetzt abgehalten, die Saltz-Sachen hieselbst auf den vorgeschlagenen Fuss einzurichten. So gewiss ich auch überzeugt bin, dass durch dergleichen Einrichtung nicht nur der König, sondern auch das Land selbst gewinnen würde, so mus ich wenigstens in diesem Jahr das Publicum schonen, um das Zutrauen desselben erst mehr zu gewinnen, und um nicht gleich mit einer Zwangs-Einrichtung zu debutiren. Ich habe auch noch den beson-

¹ Taubenheim, preussisk Geheimeraad.

² Kopi, verificeret af G. F. Carstens, i A 3.

deren Grund, dass ich vor das erste fast gar keine Königl. Administration einer dergleichen Sache wünschen kan, weil der König bisher bey allen ähnlichen Administrationen verloren hat. Diese Saltz-Sache mag also liegen bleiben, bis über das Jahr, wo vielleicht andere Umstände es mehr anrahten werden.

Was aber den Taback betrifft, so bin ich sehr geneigt, denselben zu verpachten, und die bisherige Administration aufzuheben. Ich habe deshalb mit der vorigen Post an Hr. Hofmann geschrieben, und ich nehme mir hiedurch die Freiheit, Ew. E. diese Sache unmittelbar anzutragen. Wollen Ew. E. diese Tabacks-Pacht entrepreniren, so werden Dieselben mir nur anzuzeigen belieben, was für Nachrichten Dieselben von hieraus verlangen, damit ich dieselben Ihnen hernach überschicken kan.

Ich glaube, dass da ich jederzeit Ew. E. ohne Rückhalt alles anzeigen werde, was man hiesigen Orts in Absicht dieser Sache wünschet, und da ich von Ew. E. überzeuget bin, dass Dieselben ebenfals ganz grade zu Dero Gedanken und Vorschläge eröffnen werden, dass, sage ich, dieser ganze Pacht-Contract bald zu Stande kommen wird. Ich halte diese Entreprise für vortheilhaft für beyderseitige Staaten, und ich werde also ein gedoppeltes Vergnügen haben, wenn sie reussiren sollte.

Ich schreibe heute dieser Sache wegen auch ein paar Worte an den Hr. v. Taubenheim, es wird aber von Ew. E. dependiren, ob ich in Zukunft meine Briefe und die erforderlichen Nachrichten an Ew. E. oder an jemand anders überschicken soll. An Hr. Hoffmann wird es wol für das erste nicht angehen, da er, wie ich erfahren habe, nach Schlesien reisen wird.

Wegen der Jagd-Sache habe ich mit der ersten Post an die Oldenburgische Kammer geschrieben, und, da dieselbe unter mir stehet, so glaube ich nicht, dass desfalls Schwierigkeiten gemacht werden sollten. Ich werde nicht ermangeln, Ew. E. so bald Nachricht davon zu geben, als ich darüber Bericht erhalten habe.

Ich empfehle mich Ew. E. fernerer Gewogenheit, und habe die Ehre mit der vollkommensten Hochachtung mich zu nennen

Copenhagen
den 10. Aug. 1771.

Ew. Excell.
ganz gehorsamster Diener
Struensee.

6. *C. A. Struensee til J. A. v. d. Horst*¹.

Hoch und Wohlgebohrner Freyherr,
Insonders höchstzuverehrender Herr. Etats- und Kriegs
Ministre.

Ich ermangele nicht, Ew. E. sogleich anzuzeigen, dass ich gestern Dero geehrteste Zuschrift vom 20ten richtig erhalten habe, und ich hoffe, in wenigen Tagen im Stande zu seyn, die darin mir vorgelegte Fragen bestimmt und weitläufig zu beantworten. So viel kan ich vorläufig sagen, dass ich im Ganzen mit allen von Ew. E. gethanen Vorschlägen vollkommen zufrieden bin; und da Dieselben es selbst billigen, dass man bey solcher Gelegenheit gerade zu und ohne Rückhalt seine Gedanken saget, so werde ich mich in meiner zu gebenden nahen Antwort auf alle Art befleissigen, Ew. E. Beyfall zu gewinnen. Besonders gefällt mir der letzte Punkt, wie Ew. E. die Contrebande verhüten wollen, weil Dero darin geschehener Vorschlag am meisten mit den vom König angenommenen Principiis, den Unterthanen alle nur mögliche Freyheit zu verschaffen, übereinstimmt.

Überhaupt kan ich Ew. E. sagen, dass die innere Administration des Tabaks-Verkaufs lediglich von der pachtenden Gesellschaft abhängen soll; dass alle Zollbedienten und alle Soldaten die nöthigen Befehle zu Unterstützung der Tabaks-Bedienten bekommen sollen; dass Defraudationen bey genauer Aufsicht hier mehr Schwierigkeit, als selbst im Preussischen, haben, weil hier ohne Complot keine Defraudation möglich ist, wiewol auf der andern

¹ Kopi, verificeret G. F. Carstens, i A 3.

Seite durch ein einziges Bot weit mehr Tabak eingeschleppt werden kan, als durch sehr viele Leute, die in ihren Taschen Tabak einbringen wollen. Setzt die Gesellschaft mässige Preise, verschafft sie guten Taback etc., so wird es gewiss an Debit und Profit nicht fehlen. Wir haben hier im Lande sonst schöne Blätter gezeuget, und ich glaube fast, dass die Gesellschaft Vortheile davon finden würde, wenn sie den Anbau des Tabaks von neuem erlaubte. Jedoch die Gesellschaft wird ihre Vortheile selbst am besten verstehen. Wegen des Pacht-Quanti sind wir noch nicht einig, indessen glaube ich, dass, wenn ich Ew. E. alle Gründe werde vorgeleget haben, dieser Punkt auch bald decidiret seyn soll. Meine Forderungen werden nicht übertrieben seyn. Was die Correspondenz mit H. v. T.¹ und die hiesige Unterredung mit H. v. A.² betrifft, so verlassen sich Ew. E. darin auf mich.

Ich habe die Ehre mich mit der ehrerbietigsten Hochachtung zu nennen

Ew. Excell.

Copenhagen

ganz gehorsamster Diener

d. 27. Aug. 1771.

Struensee.

7. C. A. Struensee til J. A. v. d. Horst³.

Hoch und Wohlgebohrner Freyherr,
Insonders höchstzuverehrender Herr Etats- und Kriegs-
Ministre.

Ich habe hiedurch die Ehre, Ew. E. in Verfolg meines letzteren Schreibens noch genauer und umständlicher anzuzeigen, wie ich eigentlich gedenke, dass eine Tabacks-Pacht in dem Königreich Dännemark zu Stande kommen kan. Ew. E. werden selbst einsehen, dass es nicht füglich angehet, dass die Königl. Tabaks-Administration in Berlin diese Pacht übernimmt, weil bey der dergleichen Entre-

¹ Taubenheim.

² Arnim.

³ Copia Copiæ, verificeret af G. F. Carstens, i A 3.

prisen gewisse Formalitäten nöthig sind, welche sich die Königl Administration schwerlich würde gefallen lassen. Meinem Bedünken nach ist es am besten, wenn sich eine Gesellschaft von Particuliers zusammen thut, um diese Pacht zu übernehmen. Mit dieser Gesellschaft haben wir hernach hiesigen Orts unmittelbar zu contrahiren; es stehet aber dieser Gesellschaft, wie sich von selbst versteht, frey mit der Königl. Administration in Berlin wegen der Ablieferung der Blätter solche Contracte zu schliessen, als sie es selbst ihrem Interesse am gemässesten erkennt, und in so fern sie nicht durch den Haupt-Contractt davon behindert wird. Sind diese Principia Ew. E. gefällig, so wird es zuerst darauf ankommen, dass der Contract wegen der Tabaks-Pachtung in Richtigkeit komt, und wenn denn dieser Contractt geschlossen ist, so werden Ew. E. selbst am besten einsehen, in wiefern die pachtende Gesellschaft mit der Königl. Administration näher zusammen treten kan.

Ich habe die Ehre, mich mit der ehrerbietigsten Hochachtung zu nennen

Ew. Excell.

Copenhagen

ganz gehorsamster Diener

d. 31. Aug. 1771.

Struensee.

8. C. A. Struensee til J. A. v. d. Horst.¹

præs. d. 10. Oct. 1771.

Hoch und Wohlgebohrner Freyherr,

Insonders höchstzuverehrender Herr Etats- und Kriegs-Ministre.

Ew. E. geehrteste Zuschrift vom 21. Sept. habe ich richtig erhalten, und ich nehme mir die Freyheit, auf die Punkte, wovon darin Erwähnung ist, in beykommenden Pro Memoria zu antworten. Ich glaube, dass diese Antwort deutlich genug und auch so beschaffen ist, dass Ew. E. sie jedermann, der darum wissen muss, vorzeigen können. Jemehr ich der Tabacks-Pacht nachdenke, desto weniger

¹ Kopi, verificeret af C. F. Carstens, i A 3.

Schwierigkeiten finde ich hieselbst. Die Schwierigkeiten, so etwa entstehen könnten, sind folgende:

1) Dass der bisherige Administrator, Hof-Agent Borre, vielleicht nicht gern sehen möchte, dass er seinen bisherigen Vortheil verlöre. Allein ich glaube, dass dieser Mann selbst, der sonst nicht ungeschickt ist, gerne mit in die Pacht entriren wird; und da er das locale am besten kennt, so wird er bey einer neuen Einrichtung nicht ohne Nützen seyn. Er wird besonders in dem Handel nach Issland Vortheile schaffen, da noch bis jetzt die allgemeine Handlungs-Compagnie existiret, welche privative den Handel nach Issland treibet.

2) Das hiesige Tobaksspinner-Amt kan meinem Bedünken nach die Vortheile nicht behalten, so es bisher gehabt hat, und wird also schreyen. Diese Leute haben die Blätter aus dem Magazin bekommen, hernach für jedes æ gesponnenen Taback 6 d¹, und für jedes æ Carduz-Taback 1 gg¹, bekommen, und überdem so viel Taback, als sie gekont haben, debitiren dürfen, und dabey einen rechtmässigen Profit von 20 p. c. für sich behalten. Allein, wenn diese Leute in den Fabriquen Arbeit bekommen, so dürfen sie nicht schreyen, indem die Pächter nicht an das gebunden sind, was ihnen der König accordiret hat.

3) Der Jude Italiaender Benjamin hat zwar dem Magazin Tabacke geliefert, und für eigene Rechnung Blätter kommen lassen. Aber er hat kein Recht dazu, auf dem nemlichen Fuss zu bleiben. Indessen ist er der einzige, der den Issländischen Taback machen kan, und seine mit einer fetten Sauce præparirte Tabacke haben nach Schweden und Engelland Absatz.

4) Die Entreposeurs haben bisher 5 pc. gehabt, dafür aber den Dechet mit übertragen müssen.

5) Die Detailhändler haben 20 pc. gehabt.

Sonst will ich noch folgende Punkte Ew. E. anzeigen.

---

¹ d. = Pfennig, gg. = gute Groschen; den preussiske Thaler havde 24 gute Groschen à 12 Pfennig.

1) Das Land hat ungefähr 200000 R Landblätter geliefert, die dem Lande mit $3\frac{1}{2}$ bis 4 R. pro 200 R bezahlet worden sind.

2) Der König hat 3 Fabriquen selbst, in welchen er gesponnenen und Carduz-Taback machen lässet. Der König bezahlet in jeder Fabrique 1 Directeur, 1 Assistenten. Er bezahlet die Miehete für das Haus, bezahlt p. R gesponnenen Taback 6 d., p. R Carduz-Taback 1 gg. Hievon werden die Unkosten bestritten, und der Rest unter die Tabackspinner vertheilet.

3) Borre hat in den ersten Jahren 15 und zuletzt 12 pc. von dem reinen Gewinnst gehabt.

4) Es stehet unter der Administration das ganze Königreich Dännemarck, das ist Seeland, Fühnen, Jütland und die umliegenden Insuln. Die Einwohner in diesen Provinzen sind præter propter 900000 Seelen. I den Städten sind circa 150/m Einwohner. Die Pacht kan aber wie jeder andere Kaufmann nach Norwegen und wo es sonst hin ist, handeln.

5) Die Defraudation ist bisher enorm gewesen. Man hat z. E. Ao. 1770 mehr nicht als 10 R Knaster im ganzen Königreich verkauft, $\frac{1}{4}$ R Brasilien-Tobak etc. Um der Defraudation vorzubeugen ist kein besser Mittel als kleine Fahrzeuge zu halten, die immer an den Küsten seegeln. Die meiste Defraudation geschiehet in Jütland von Holland her und in Fühnen von Schleswig her.

Als Bedingungen der Pacht, die man von hieraus forderte, würden ohngefehr folgende Punkte angesehen werden.

1) Dass die Ferme das Magazin übernehme, und den taxirten Wehrt davon in gewissen Terminen an den König bezahlte.

2) Dass hinreichende Caution zu jährlicher oder halbjährlicher Bezahlung der Pacht-Pension gemacht würde, welche Caution doch auch zum Theil wegfallen könnte, wenn diese Pension prænumeriret würde.

3) Dass die hiesige Tab. Fabrique beybehalten und vermehret würde.

4) Dass die Landblätter, wenn sie von gehöriger Bonität sind, gegen einen gewissen Preis von dem Fermier angenommen werden würden.

5) Dass man über alle Sorten von Taback ein gehöriges Preis-Register verfertigte.

6) Dass diese Ferme entweder unter der dänischen Cammer oder unter einem Deputirten des Finanz-Collegii stünde.

7) Dass ein Juge d'Attribution wäre, der alle Defraud. Sachen nach dem Rechte und Verordnungen decidirte, wobey jedoch alles summarisch zu machen wäre.

8) Dass die Untersuchungen und Visitationen auf gewisse Art bestimmt würden etc.

Ich schreibe nur alles so confus, weil ich diese Sachen noch alle selbst behandeln muss, ehe ich sie meinen Secretairs übergeben oder im Collegio vortragen will. Indessen wird es allemal nunmehr von Ew. E. dependiren, dass die Sache in aller Form ausgemacht wird. Und wenn E. E. zu mir einiges Zutrauen haben wollen, so hoffe ich, dass die ganze Sache bald völlig geendiget seyn soll.

Noch eins. Unter wessen Nahmen soll diese Ferme im Publico erscheinen? E. E. werden etliche Nahmen dazu vorschlagen, und wenn Borre mit entriret, so kan Borres Nahmen auch im Publico vorkommen.

Ich habe die Ehre mich mit der vollkommensten Hochachtung zu nennen

Ew. E.

Copenhagen

d. 4. Oct. 1771.

ganz gehorsamster Diener

C. A. Struensee.

9. *C. A. Struensee til J. A. v. d. Horst.*¹

Hoch- und Wohlgebohrner Freyherr,
Insonders höchstgeehrtester Herr Etats-Minister.

Ew. Excell. geehrteste Zuschrift habe ich nebst den beygefügt zu beantwortenden Punkten richtig erhalten. Ich

¹ Kopi, verificeret af G. F. Carstens, i A 3.

habe geglaubt, dass es am besten wäre, letztere dem Hr. Borre zuzustellen und ihm aufzugeben, darüber mit dem Hr. Cammerherrn Humbolt zu correspondiren. Borre hat mir heute auch seinen Aufsatz gezeigt, den er mit heutiger Post fortschicken wird. Borre ist nicht ungeschickt, und wenn er selbst Interessent ist, so ist auch nicht zu vermuten, dass er seine Calculs zu hoch treiben wird. Er glaubt viele Schwierigkeiten zu finden, wenn man brandenburgische und pommersche Blätter einführen wollte, weil er glaubt, dass sie zu schlecht wären, als dass sie hier Beyfall finden sollten. Er spricht auch in seinem Aufsatz, dass die Einfuhr dieser Blätter, wie auch viele andere fabricirte Tabacks, bis jetzt verboten sey. Allein dieses Punkts wegen dürfen die dortigen Interessenten sich kein Bedenken machen, weil das alles leicht nach dem Wunsch der Pächter zu bestimmen ist. Überhaupt hoffe ich, dass alle noch vorhandene Schwierigkeiten sich leicht werden heben lassen.

Wollen Ew. E. jemand hieher schicken, der den Pacht-Contract nach allen seinen Punkten bis zur Approbation schliessen kan, und wollen Sie hernach bestimmen, auf welches Quantum sich die dortigen Interessenten einlassen wollen; so will ich hier schon Raht schaffen, dass das übrige Quantum von hiesigen Leutenourniret wird.

Ich habe schon mehrmalen Ew. E. declariret, dass ich ohne allen Rückhalt zu Werke gehen wollte, und dass ich bey dieser ganzen Entreprise zwar dahin sehe, dem König Vorthail zu verschaffen, aber gewiss nicht auf der Interessenten Unkosten.

Wegen der Jagd in dem Oldenburgischen habe ich noch nicht zum Schluss kommen können. Der dortige Forstmeister, wie auch die ganze oldenburgische Cammer sind dagegen, die Jagd des grossen Wildes zu verpachten, besonders auf dem Dero Frau Schwester zugehörigen Gute, weil daselbst ein Wild-Stand und Wechsel seyn soll. Da wir aber überhaupt das Principium angenommen haben, die Jagd zu verpachten, und da jetzt ein neuer Forstmeister nach Oldenburg komt, so habe ich letzterem auf-

geben die Sache nochmals zu untersuchen und mir wenigstens specialissime die Gründe anzuzeigen, warum es nicht jagd- und forstmässig sey, die hohe Jagd zu verpachten.

Ich empfehle mich Ew. E. ferneren Gewogenheit und Freundschaft, und habe die Ehre, mich mit der vollkommensten Hochachtung zu nennen

Ew. E.

Copenhagen

ganz gehorsamster Diener

d. 2. Nov. 1771.

C. A. Struensee.

10. *C. A. Struensee til Kammerdirektør Hoffmann*¹.

Ich habe alle deine Briefe und Tabellen und P. M. richtig erhalten, und unerachtet ich noch nicht geantwortet habe, so bin ich doch in allen denen Punkten, worauf sie sich beziehen, fleissig gewesen und habe sonst noch genug gearbeitet. Ich wil heute auf alles antworten.

Dass ich wegen des Salzes mancherley Bedenken gehabt habe und vor das erste noch habe, wirst du nur für Recht halten, wenn ich dir meine Gedanken ganz offenerzig entdecke, welches ich jedoch mündlich noch weit besser thun könnte und würde. Furchtsam bin ich nicht, und ihr betrügt euch, wenn ihr glaubt, durch andere Canäle etwas ausrichten zu können. Ich habe jetzt in der That, obschon nicht dem Nahmen nach, ganz allein die Finanzen, und alle übrige können nichts machen. Alle Insinuationen durch Arnim helfen auch nichts, denn es komt doch wieder an mich. Du must aber wissen, dass unsere Finanzen sehr brouilliret sind, und dass ich erst einen sichern Plan haben muss, nach welchem ich arbeiten will, ehe und bevor ich die geringste Veränderung quoad materiale vornehme. Ist aber dieser Plan einmal da, so läst sich bald bestimmen, ob etwas dazu passet oder nicht. Unser Hebungswesen ist unordentlich, unsere Ausgaben sind nicht bestimt genug, unsere Schulden sind in ein ge-

¹ Kopi, verificeret af G. F. Carstens, i A 3.

wisses Geheimniss verhüllet, wohinter ich aller meiner Mühe und meines Ansehens ohnerachtet noch nicht habe kommen können; unsere Negotiationen werden auf einen sonderbaren Fuss getrieben etc. Von allen diesen Sachen muss ich erst Herr seyn, ehe ich decidiren will. Ferner macht mir die neue Einrichtung der Münze, die Etablirung der Girobanque, die Erneuerung der Octroy der asiatischen Compagnie etc. sehr viel zu thun. Und überdem muss ich noch sonst fast alles thun.

Nun zur Sache. Meine erste und vornehmste Absicht muss dahin gehen, das Zutrauen und die Liebe des Publicums zu gewinnen, und ich glaube, dass ich bis jetzt darin ziemlich reussiret bin. Ich muss durch alle meine Schritte dem Publico begreiflich machen, dass ich das beste desselben bewürken will. Und ich muss anfänglich alle odieuse Operationen auf die vorige Administration schieben. Nun denke selbst nach, wenn meine erste öffentliche Operation im Publico darin bestünde einen Salz-Zwang einzuführen, was würde dieses nicht für ein Geschrey verursachen? Hätte ich dem Publico vorher etwas geben oder nachlassen können, à la bonne heure; aber jetzt, da ich alle Abgaben mit der grössten Strenge muss beytreiben lassen, da ich keine Reste mehr statuiren will, da das ganze Land in Elend und zum Theil in Hungers-Noth ist, da die Vieh-Seuche in ganzen Provinzen wüthet; was würde man von mir denken, wenn ich nun eine so odieuse Sache, als aller Zwang ist, sogleich einführen wollte? Und was wäre der anfängliche Gewinnst des Königs. Nach allem Calculo könnte ich 65000 Rthl. in Dänemark gewinnen; davon gingen aber 28000 Rthl. Zoll ab, so wir jetzt haben, davon gingen die Administrations-Unkosten und der Dechet am Salz ab. Und so bliebe also rein Profit anfänglich 20000 Rthl. circa übrig. Ist denn dieses ein Object darum sich verhasst zu machen? Mit der Zeit wäre der Profit grösser, und ich glaube, das der König wol 100/m Rthl. rein Geld in der Folge gewinnen könnte. Aber jetzt, da ich die Gemüther gewinnen muss, da man mit mir zufrieden ist, muss ich das Volk um

20/m Rthl. willen nicht verbittern. Ich lasse die Idée wegen des Salzes nicht fahren, sie soll und muss ausgeführt seyn, aber es muss nicht meine erste Operation seyn. Ich halte auch mein Wort, so ich euch gegeben habe, und ich erkläre zum voraus, dass ich niemals dafür etwas begehre, sondern dass das, was ihr mir zugedacht hattet, blos für den König seyn soll. Aber überlege es selbst, da man es hier schon unerträglich gefunden hat jährlich 2 gg. Salzschatz p. Kopf zu geben, ohnerachtet man den ganzen Zoll auf das Salz nachgelassen hatte, und da man deswegen diese Salzsteuer abgeschaffet und den Zoll wieder eingeführt hat, wie man jetzt schreyen würde, wenn man jährlich 6 gg. p. Kopf verlangte, wenn man auch 12 R Salz dafür gäbe. Dieses sind meine Haupt-Gründe, warum ich den Salz-Zwang nicht haben will. Ich will nur haben, dass meine erste Operation und Veränderung nicht verhasst seyn soll.

Dagegen aber will ich alles beytragen, um die Tabacks-Sache nach eurem Willen zu lenken. Und zwar will ich den Taback an euch verpachten. Diese Sache ist hier nichts neues. Das Volk kennet schon diesen Zwang, ich führe also nichts neues ein, sondern ich suche nur die Königl. Einkünfte zu vermehren. Du kanst dieses Horsten nebst meiner grossen Empfehlung sagen, und mit nächster Post will ich dir positiv schreiben, ob ihr schon jemand in dieser Sache herschicken könnet, dem ihr alle Instruction zu geben habt, und der die Sache hier in loco ausmachen kan.

Wollt ihr einen Privat-Salz-Handel hier anfangen, so erwählet euch einen Commissionair, und ihr sollt alle mögliche Vortheile geniessen. Ihr sollt hier einen Entrepot vom Salz haben können, und soll euch in allen Stücken gewillfahret werden. Wegen des Tabacks ist es mein ganzer Ernst, und ich will nur noch einmal vorher mit meinem Bruder sprechen, um sodann desto schleuniger die ganze Sache in Gang zu setzen. An Taubenheim muss ich schreiben, aber es soll von dir dependiren, wie weit er sich in die Sache meliren soll. Administration will ich

nicht haben, sondern Pacht. Dieses sage auch an S. E. Hr. v. der Horst.

Ich bin S. E. unendlich verbunden, dass er so bald in die bewuste Exportat-Sache meiner Mobil. etc. willfahren will. Ich werde meine Erkenntl. zu beweisen suchen.

Da die Jagd-Affaire im Oldenb. von mir dependiret, so schreibe ich morgen nach Oldenburg und befehle der dortigen Cammer, mir darüber zu berichten, und wenn nicht ganz ausserordentliche Gegengründe sind, so hat die Sache keine Schwierigkeit. Horst braucht kein Memorial einzugeben, denn ich will die ganze Sache schon besorgen.

Mein Bruder ist jetzt wirklich Premier-Minister hier, indem alle Collegia an ihn rapportiren müssen. Wir haben schon oft von dir gesprochen, und wenn du uns einmal besuchen willst, so soll es an uns nicht liegen, wenn du dich ennuyrest.

Kannst du mir ein besser Project machen, als den Kopfschatz, die Rangsteuer und die Procent-Schatzung von den Salarien, so wirst du mich sehr verbinden. Diese 3 Articul zusammen genommen tragen gegen 2 Millionen. So bald wie ich diese Schatzung aufheben kan, so habe ich gewonnen. Das Publicum, was das gemeine Volk ist, muss weniger, die Grossen und Reichen aber mehr geben. Schreibe mir deine Gedanken hierüber aber bald. Sehe ich Möglichkeit in deinen Projecten, so will ich sie ausführen, wenn sie vortheilhaft sind.

Segner ist ein geschickter Arbeiter, aber warum ich ihn jetzt nicht nehme, dazu habe ich folgende Gründe: Ihm eine hohe Bedienung zu geben, würde vor das erste nicht rahtsam seyn, und eine kleine Bedienung wäre nicht für ihn. Wenn du an ihn schreibst, so schreibe ihm doch, dass mit Ungarischen Weinen jetzt gar nichts hier wäre, und siehe zu, dass er bald nach Berlin komt. Soutenire ihn ja, und lass ihn nicht Noht leiden. Ich werde schon sehen, was ich für ihn thun kan. Ich habe dieser Tagen den Rittmeister von Gerstenberg, dessen Schriften

du wol kennest, in meine Cammer genommen, und glaube einen guten Arbeiter an ihn zu ziehen. Jetzt arbeite ich daran, der Cammer das nöthige Pouvoir zu schaffen, und du wirst bald hören, wie ich dieses angefangen habe. Wärest du hier, so wollte ich dir alle meine Ideen sagen. Aber so gehet es nicht an etc. Koes ist ein seichter Mensch, der gar nicht in Censum komt. Über dergleichen Knaben sey ausser Kummer. Wenn du das Terrain hier kenntest, so würdest du ganz anders urtheilen. Bedanke dich bey Horst in meinem Nahmen, wegen seiner Bereitwilligkeit, mir in meinem Gesuch, wegen meiner Meubles zu helfen. Ich werde, wenn alles vorbey ist, selbst deshalb an ihn schreiben.

Segner kan immer sagen, dass er hier employiret werden könne, wenn ihm dieses etwas dort helfen kan.

Zuletzt will ich noch alles wegen des Salzes zusammen ziehen, damit du meine Gründe auf einmahl übersiehst:

1) Weil im Anfang nichts beträchtliches heraus komt. Der Gewinnst kan höchstens 20/m Rthl. für Dännemark betragen.

2) Weil die Sache verhasst ist, und man in einer neuen Administration schlecht debutiren würde, wenn man damit anfige.

3) Weil in Norwegen und den deutschen Provinzen anfänglich kein Zwang einzuführen möglich ist.

4) Weil auch der offerirte Preiss des spanischen Salzes im Ganzen zu gross ist. In guten Jahren hat die Last spanisch Salz in Bergen 27 Rthl. gekostet. Doch diesem letzten Punkt wäre am ersten abzuhelfen. Du must aber nicht einen Grund allein, sondern alle 4 in Verbindung nehmen, und du must überdem bedenken, dass diese Gründe mich blos bestimmt haben, im jetzigen Jahr hierin nichts anzufangen.

Wegen des Tabaks schreibe ich zuverlässig mit nächsten Post und magst du schon auf Jemand denken, der hieher soll, oder ihr könnt auch vorher Fragen zur Beantwortung herschicken.

Lebe wohl, und wenn du willst, so fahre fort, mir

allerhand Nachrichten zu geben, die in mein neues Fach ein schlagen. Die Tabellen sind mir ganz lieb gewesen, und ich werde Gebrauch davon machen. Vale faveque.

T. Str.

d. 30. Julii 1771.

Grüsse Michaelis, Woellner.

11. *C. A. Struensee til Kammerdirektør Hoffmann.*¹

J'ai reçu deux lettres de Vous, l'une par M. de Ræv-verti et l'autre par la poste. Pour la premiere je n'ai rien a vous repondre, que ce que Rævverti est un tres honnet homme, qu'il a été Precepteur du Roi, qu'il a eu un grand credit aupres du Roi dans le premier tems de son avènement au Throne, qu'il a été indignement chassé des etats du Roi par une cabale, et qu'il a été a present rap- pellé.

Quant a la seconde lettre, j'attends la lettre de S. E. pour donner tous les eclaircissemens necessaires. Je crois, qu'il y aura quelque chose a gagner tant pour le Roi quant pour le fermiers. Je ne vois pas des grandes difficultés, puisqu'on est accoutumé a une regie royale. Mais je crois, que vous ferés bon, si vous prenés Msr. Borre dans votre societé, 1.) puisqu'il est habile homme, 2.) puisqu'il con- noit tout le detail de l'administration, 3.) puisqu'il vous peut donner toute la Commission pour Island, comme Di- recteur de la Compagnie generale de Commerce. Laquelle Compagnie a seul le droit de faire la Commerce de l'Is- lande. Mais toutes ces choses se trouveront de soi'meme, quand nous aurons arrangé l'essentiel.

Vous ne pouvés pas croire, comment on a trompé le Roi et l'administration dans l'importation du tabac. Pou- vés Vous p. E. croire, que dans l'année 1770 l'on n'a vendu en tout le Royaume de Dannemarc, que 10 livres de canaster. Et pourtant je crois, qu'on fume ici a Copen- hague tout le soir dix livres.

Un certain M. de Rehbinder, Brigadier en Service de

¹ Copi, verificeret af G. F. Carstens, i A 3.

la Russie viendra a Berlin et surtout a la Cour de votre Prince. Je lui ai dit, de s'adresser a Vous, et si Vous lui faites quelques politesses, Vous m'obligerés.

Connoisse Vous un M. v. der Sande, qui dit, qu'il est Conseiller de Votre Prince, et qui dit, qu'il est tres habile dans tout ce qui concerne le finances?

Je suis ravi, que Segner est a present dans bon port. Je crois, que Vous le pourrés employer dans la ferme du tabac. Faites mes excuses aupres de M. de Segner, que je n'ai pas ecrit dans cet éte avec la meme ardeur, qu'auparavant. L'incertitude, ou il etoit, a été la principale cause de ma negligence.

Adieu. Faites mes complimens respectueuses a son Excellence et croyés, que je serai toute ma vie tout a Vous.
le 17. Sept. 177.¹ C. A. Struensee.

Dites a Woellner, qu'il aura l'argent avec la premiere poste. Quant au Catastre, ne dites rien a present a M. de Thiele. Il n'est pas encore le tems d'en parler.

XX.

Af Gählers Kopibog.²

1.³

Der König fordert die Extracte, woraus ein jedes Departement oder Collegium an den beiden letztern Relations-Tagen referirt hat.

Der König judiciret, welche Art zu referiren die deutlichste, die sicherste und die beste ist, und befiehet sodann, dass diese Art von allen Departements und Collegiis angenommen werden soll.

Der König theilt zugleich jedem Collegio ein Schema mit, nach welchem es seine Referenda und Expedienda

¹ Det sidste Chiffer mangler i Forlægget.

² Kopibog 1 i F 1. — Nogle faa Skrivelser uden Interesse er her udeladte.

³ Jfr. KabO. 43, 46, 47, 53.

einzureichen hat: und da der rotulus referendorum nur ein Extract aus den Vorstellungen ist; so müssen letztere begleitet von ihren unumgänglichen Beylagen mitfolgen.

Die Tage, da jedes Collegium itzo Vorstellung hat, könnten bis weiter die nämlichen bleiben.

Derjenige welcher den Vortrag hat, würde seine Referenda und Expedienda allerunterthänigst überreichen, und solche erst den folgenden Relations-Tag mit allerhöchster Decision und Unterschrift versehen zurück erhalten, und sodann neue Referenda und Expedienda überreichen, zugleich auch die etwanige allerhöchste Befehle des Monarchen empfangen.

Sollte etwas prompte expedirt werden, so wäre den Collegiis zu erlauben, dass sie die aus den referendis resortirende expedienda zugleich mit anlegen dürften; damit wenn Se. Königl. Majest. die referenda allergnädigst aprobirt, die expedienda zur allerhöchsten Unterschrift sich gleich bey der Hand finden lassen.

Die Collegia müssen sich der Deutlichkeit ohne Ausnahme und der Kürze, soviel immer möglich, befleissigen.

Gegen festgesetzten Regulu muss nichts vorgestellt werden.

In Vorfällen, wo sich keine determinirte Grundreguln befinden, müssen solche allerunterthänigst vorgeschlagen werden. Nichts verwirret die Kunst zu regieren mehr, als Ausnahme in den Regeln.

Die Collegia müssen sich zur Belehrung dienen lassen, dass nichts der Verwaltung der Geschäfte eines Staats so nachtheilig ist, als wenn diese Collegia die Sachen dergestalt an sich ziehen, dass anstatt der Ober-Aufsicht, welche ihnen zukömmt, sie sich dergestalt in das Detail immisciren, dass die Ober-Bediente in den Provinzen und Stadten dadurch gleichsam inactif werden. Derjenige, dem ein Theil anvertraut ist, muss auch Zutrauens gewürdigt werden: die Collegia haben die Ober-Aufsicht über ihn. Prosperiret dasjenige, was ihm anvertraut ist, so melden sie es dem Könige; prosperiret es nicht, gleichfalls, damit Belohnung und Bestrafung Statt finden können.

Der König wollen auch von Zeit durch Commissarien, welche Sie Allerhöchst Selbst wählen werden, ihre Ämter und Städte nachsehen lassen, damit aller weitrer Verfall könne vorgebeuet, und die so nothwendige Aufnahme der Unterthanen bewirket werden.

Die Collegia dürfen in den aus ihren Geschäften ressortirenden Vorstellungen frey reden und dasjenige was vor und gegen des Königs wahren Dienst und Interesse streitet, ponderiren. Hat ein Membrum wichtige Gründe um der übrigen ihrer Meynung nicht beypflichten, so stehet es ihm frey in der Vorstellung selbst zu dissentiren, oder solches durch eine Beylage zu thun; denn die nachherigen Entschuldigungen, dass einer so, und nicht so, gedacht habe, werden nicht gelten.

Nota.

Heilsam würde es seyn, wenn die Gesetze wider die Delicta solchergestalt könnten abgefasset werden, dass die General-Procureurs und General-Auditeurs nicht nöthig hätten auf die Reformation der stricte nach den Gesetzen abgefassten Urtheile anzutragen.

2.

P. M.

Nichts könnte erwünschlicher für die Bevölkerung und für die Aufnahme des Staates seyn, als wenn die Fesseln, durch welche der Bauerstand bis hierzu gleichsam unthätig gemacht worden, abgenommen und weggeworfen würden. Ein Land, wo dieser Stand unterdrückt lebt, gleicht einem Baum, dessen Wurzel vergeht; er ist dem Falle nahe.

Der Gedanke, die junge Mannschaft im Königreich Dännemark nicht ehender als nach zurückgelegtem 14ten Jahre ihres Alters in die Reserve-Rollen einschreiben, und die Epoche, da diese Jahre gezählet zu werden ihren Anfang nehmen sollen, von dem Antritt der Regierung unsers Allergnädigsten Königs anberahmen zu lassen, ist unwidersprechlich gut. In der Ausübung wird er zwar nur langsam, aber auch desto sicherer wirken. Man sagt gemeinig-

lich, es sey nür der erste Schritt, der koste: Warum? Weil ein solcher sich gar selten ohne Gefahr und Kosten einleiten lasset: Hier ist er aber gefunden, ich kann also nicht anders, als anrathen ihn zu thun. Der andre Gedanke: den Bauerkerls, welche ihre Zeit als Land-Soldaten oder bey den geworbenen Regimentern nach der Verordnung vom 21ten Aug. 1767 ausgedient, oder das 36te Jahr ihres Alters zurück gelegt haben, die Freyheit zuzustehen, sich an welchem Orte, sie selbst wollen, etabliren zu können, jedoch mit der Bedingung, dass sie weder selbst für ihre Person ohne specielle Erlaubniss aus dem Lande gehen, noch auch ihre Kinder aus selbigem wegsenden, ist gleichfalls heilsam. Ich würde aber gegen meine Überzeugung handeln, wenn ich anriethe, solchen itzo gleich zur Execution zu bringen. Dann so lang die Extraschatzung auf dem Fuss, wie sie itzo repartirt ist und gehoben wird, dauert, und so lang die Condition des Bauern nicht erträglicher, als er itzo ist, gemacht worden, dürfte es gefährlich werden, es seiner Wahl zu überlassen, ob er da, wo er gebohren und erzogen ist, bleiben will oder nicht: Macht man einen Taubenschlag auf in der Zeit, da sie Noth leiden, oder sonst von Raubthieren beunruhigt sind, so fliegen gewiss die mehresten davon. Solchergestalt kan öfters die heilsamste Absicht mislingen, und einer Wirkung beschuldigt werden, welche aus ganz andern Quellen entstanden ist.

Copenhagen, den 17ten Octobr. 1770.

3.

Note.¹

Si en 1767 on eut simplement renouvelé le traité pour une année et ainsi de Suite, on auroit aujourd'hui les mains moins liées.

L'article 12 du traité cependant semble autoriser a finir le dit marché par un dedomagement: Le cas n'est

¹ Jvfr. KabO. 563, 567, 1128—1131, 1133, 1897.

pas seulement imprevu, il est de plus necessiteux: Les finances sont trop delabrées pour s'occuper d'enjolivements: Autres temps, autres soins: Si le Roy suspend la continuation de la batisse de la nouvelle eglise, et qu'il offre un dedomagement de 4000 ecus pour les trois années, que le dernier marché fait avec le Sr. Jardin a encore a courir depuis le 14 Decbr. 1770 jusqu'au 14 Decbr. 1773, cet architecte n'a pas à se plaindre, et si au bout du compte il recevoit 6000 ecus au lieu de quatre mille, il seroit genereusement dedomagé, et le Roy y gagneroit.

Pour plus de Sureté on pouroit consulter un homme versé dans la jurisprudence sur le sens et l'effect de l'article 12 ci dessus allegué.

Le terme du 14 Decbr. aproche, il est donc temps de faire ce qui doit etre fait à cet egard.

Hirschholm ce 20 Octobr. 1770.

4.

J'ai lu la piece ci jointe, et j'y ai reconnu le Schlendrian accoutumé: Le conseiller d'Etat Sevel parmi les juges, pour décider d'une question militaire, m'amuse sur tout. Les questions conténues dans la piece ci jointe ont presque toutes deja été discutées soit par des raports du Holm, soit par des raports des officiers commandants les deux galiotes a bombes: on n'en saura pas plus a la fin du conte, qu'on en sait deja; et le *parturiunt montes etc.* se trouvera a sa place.

Pourquoi nommer cette commission avant que Kaas soit réourné?

Pourquoi ne pas la composer toute de militaires?

Pourquoi ne pas prendre a la place du Sieur Monrad un actuaire de l'armée de terre?

Pourquoi ne Simplifier alors les questions aux points suivants?

Savoir:¹

---

¹ Jvfr. KabO. 1731.

D'ou est-il venu, qu'on n'a pris que deux galiottes à bombes pour une expedition telle que devoit etre le bombardement d'Alger?

Ces galiottes ont elles été suffisantes ou non?

Si elles ne l'ont pas été tant par raport a leur construction qu'a leur armement et equipement, a qui en est la faute?

A-t-on fait avec ces galiottes les essais necessaires pour etre assuré de leur resistance et de leur effect, avant que de les laisser partir de la rade?

Si cela ne s'est pas fait, a qui en est la faute?

L'equipement fait contre Alger a-t-il été en tout arrangé de façon, que d'agir serieusement et avec esperance de succes en ce cas la, en ont fait les deux points de vue principiaux.

ce 2 Novbr. 1770

5.

Aux idées de Schoumacher je trouve seulement à redire, qu'il propose de reduire le nombre des membre a six: il n'en faudroit selon moi conserver que ceux, qui d'ame et de corps sont portés pour la liberté et pour la propriété des paysans: quand on fait tant que de purger il faut bien purger.¹

Il seroit bon, que les departements ou colleges, auxquels le Roy enverroit de Son cabinet les ordonnances ou ordres à faire publier, eussent une fois pour toujours l'ordre de parapher ces nouvelles ordonnances.²

Je le desire 1mo pour que cela fasse plus d'impression, et 2do pour que les departements s'y interessent. Pour le reste je suis d'accord avec Schoumacher; et de toute la piece de Hoyer je ne voudrois adopter que la proposition, qu'il fait a la fin touchant les terres de Worthingborg et d'Antwortschou.

Ce 2 Novembr. 1770.

¹ Jvfr. KabO. 1104.

² Jvfr. KabO. 48.

6.

P. M.

ad 1mum¹.

Ad a. Die Regierung sorgt nur dafür, dass, um allem Wucher, so viel möglich, vorzubauen, gewisse pro-Cente festgesetzt werden, über welche keine Obligationes dürfen ausgestellt werden. Bis Ao. 1767 war der Satz hier 5 prCt.; in gedachtem Jahre wurde solcher zu vier herunter gesetzt; und die Erfahrung hat gezeigt, dass diese Heruntersetzung, da solche weder auf den Grund einer stärkern Circulation noch auch auf ein um den 5ten Theil vermehrte Geld-Menge gebauet war, mehr Schaden als Vortheil nach sich gezogen hat. Je regelmässiger die Finance-Operationen in einem Staate sind, um so mehr wird die innerliche Circulation gesichert, und der auswärtige Credit befestigt.

Ad b. Gewinnt die Königl. Casse bey Operationen, welche dem Allgemeinen schädlich, so ist es nur zum Schein; ihr Verlust wird in der Folge desto gewisser und desto grösser. Gute Wirtschaft und Accuratesse in Erfüllung des Versprochenen, verschaffen Credit. Es ist bekannt, dass es Communen giebt, welche Gelder zu $3\frac{1}{2}$, $3\frac{1}{4}$, ja zu 3 prCt. negotiiret haben, da andre vier und fünf haben geben müssen. Forcirte Operationes dahingegen verursachen Ungewissheit, bringen das Geld aus dem Lande, oder lassen es fruchtlose liegen: und wie stehet es alsdann um die Circulation?

Ad c. Hat die Verordnung von 1767 die so unentbehrliche Circulation ehender gehemmet als befördert, so muss ja deren simple Aufhebung diesen Leuten mehr Nutzen als Nachtheil bringen. Nur halte ich dafür, dass alle in Geld-Umsätze einschlagende Veränderung kurz vor Zahlungs-Terminen, wie nämlich der 11te Decembr. und 11te Junii hier sind, müssen vermieden werden.

---

¹ Jvfr. KabO. 67, 568 og 574.

Ad 2dum¹.

Ad a. Das etablirte Quart proC. von allen hypothecirte Obligationen machet eine Wirkung, welche der Natur der Sache ganz zu wider. Die Leihe-Banquen sind einzig und allein in der Absicht errichtet, dass sie zu geringern proCt., wie nicht die Particuliers thun, anleihen. Durch die Festsetzung der vier proCt. für dem Allgemeinen, und durch die Etablirung des $\frac{1}{4}$ proCt., existiret hier das Gegentheil. Die Absicht, aus welcher die Copenhagener-Banque ist errichtet worden, hat sich ganz dadurch verlohren. Unumstössliche Grundsätze müssen nicht gerühret werden, falls das Gebäude nicht einfallen soll. Das etablirte Quart proCt. bringe auch ein was es wolle, so halte ich es dem Handel und Wandel, folglich auch dem Königl. Ærario für schädlich; dann was jene kränket, muss auch diesem in der Folge lästig fallen. Ich rede nicht von dem $\frac{1}{4}$ proCt., welches von dem Werth des contribuablen Hart-Korns genommen, sondern von dem, welches von denen Capitalien in Häusern und gewissen Eigenthümern gefordert wird. Man separire den Betrag des erstern von dem Betrag des letztern, und mache sodann den Calculum ob es der Mühe werth sey, in Betracht der vielen Unordnungen, welche daraus entstehen, die Abgabe des $\frac{1}{4}$ proCt. aus denen Capitalen nur eine Stunde beyzubehalten. Was zur Bekriegung Algier erfordert wird, ist unumgänglich. Da aber die Königl. Casse, leider, erschöpft ist, so muss der Holm dazu hergeben, was er in Vorrath hat; und was er nothwendig ankaufen muss, dazu wäre ihm Geld anzuweisen.

Ad b. Über dem Magazin und der dessfalls entamirten Operation habe ich mich schon ehemdem geäußert: ich beziehe mich also darauf.

Ad c. Ich wollte, dass die ganze Welt in Holland, Brandenburg, der Schweiz, und in allen übrigen Republicquen Geld negociirte, und dass wir keinen Stüber auswärtig schuldig wären. Interessen an Fremde zu zählen ist ein

¹ KabO. 568.

wahrer Tribut. In wenigen Jahren haben die Creditores nicht allein durch die Zinse, sondern auch durch den Wechsel-Cours, das Capital zurückerhalten, und sodann leben sie auf Kosten ihrer Schuldener, welche an einer zehrenden Krankheit sterben müssen. Lasset uns häuslicher werden; lasset uns ernstlich auf die Abbezahlung unsrer auswärtigen Schulden denken; lasset uns unsre Finanzen auf einen stablen Fuss dergestalt setzen, dass das Volk nicht gedrückt, und etwas in Cassa vorräthig sey, wenn die Frage entstehe für die Honneur oder denen Bedürfnissen der Nation dieses oder jenes zu unternehmen. Der Weg scheint lang und beschwerlich; er wird es aber nicht seyn, wenn man ihn nur mit gutem Willen und Ablegung aller Vorurtheile antritt.

Copenhagen, den 14ten Novbr. 1770.

7.

Pro Memoria.

Bevölkerung und Ackerbau sind die beiden Grundpfeiler einer Monarchie; man erschüttere diese Grundpfeiler, und das Gebäude neigt sich zum Umsturze.

Nichts ist betrüglicher, als die Dauer und Stärke des Gebäudes nach der Schönheit seines äussern Ansehens zu beurtheilen. Hier eine Partie, die erträglich in die Augen fällt, dort eine artige Verzierung, macht noch immer kein wohlgeordnetes Ganze. Das Gebäude kann mit den schönsten einzelnen Theilen gothisch seyn, wenn es nicht nach festen Grundsätzen, die sich auf jeden Theil des Ganzen wie Mittelpunkte beziehen, seine Einheit und Übereinstimmung erhalten hat. Es giebt aber keine (man hat es tausendmal gesagt, und kann es noch tausendmal sagen, ohne dass es aufhören wird, wahr zu seyn), es giebt keine Grundsätze der Monarchie, die diese Festigkeit, diese Übereinstimmung des Ganzen mit seinen Theilen sicherer hervorbringen, als Bevölkerung und Ackerbau.

Glücklicher Weise sind die Mittel zu Erreichung des Endzwecks nirgends näher, als in der monarchischen Re-

gierungsform selbst. Ein König, der mit Weisheit unternimmt, und standhaft in seinen Maassregeln und Anordnungen ist, kann mehr thun, als die grösste Macht auf Erden, wenn sie unter viele Hände vertheilt ist, die einander entgegen arbeiten. Zwey im Brandenburgischen Hause auf einander gefolgte Regenten haben gezeigt, wie gross ein kleiner Staat in wenig Jahren werden kann.

In multitudine populi dignitas Regis, sagte ein König, den seine Weisheit unsterblich gemacht hat. Je zahlreicher ein Volk ist, desto stärker. Und doch, so trivial, so unläugbar diese Wahrheit ist, lehrt gleichwol die Erfahrung, dass es wenig Länder in Europa giebt, wo die Bevölkerung nicht genirt ist. Ackerbau giebt die Materie, Bevölkerung verarbeitet sie. Es würde unbegreiflich seyn, beide vernachlässigt zu sehen, wenn man nicht wüsste, dass der Geschmack am Glänzenden den Geschmack am Soliden allemal mehr oder weniger stumpf macht.

Wie wenige Beyspiele giebt es, wo die Heirathen, und der Zweck der Heirathen, die Erzeugung der Kinder aufgemuntert werden. Auf die Erhaltung und Vermehrung der Arbeiter und der gemeinen Bürgerschaft sollte die Aufmerksamkeit der Regierung unablässig gerichtet seyn. In keinem Lande, wo ein junger Kerl und ein junges Mägdchen Mittel finden, sich das Unentbehrliche zu ihrem Unterhalt anzuschaffen, wird es an Heirathen noch an Kindern fehlen. Nützlich wäre es:

1. Die Heirathen eines Burschen von 20 bis 25 Jahren mit einem Mägdchen von 15 bis 20 Jahren durch eine vier oder fünfjährige Befreyung von allen persönlichen Abgaben zu ermuntern;

2. Die Hochzeitkosten so viel möglich einzuschränken;

3. Männern, die über 60, und Weibern, die über 50 Jahr alt sind, das Heirathen schwer zu machen, sobald sie sich mit Personen verehligen wollen, die jünger sind;

4. Jedem Hausvater unter dem gemeinen Manne, der 6 Kinder am Leben hat, ein jährliches Gnadengeld von 24 Rthlrn. zu geben;

5. Den schädlichen Luxe einzuschränken, da man eine

Menge unverheiratheter Domestiken unterhält, die man theils der Bevölkerung, theils der Industrie entzieht. Eine Auflage auf alle derjenigen, die über eine gewisse festgesetzte Anzahl Hausgenossen unterhielten, würde die Vermehrung der Ehen befördern und zugleich einen Fonds herbeyschaffen, die erwähnten Gnadengelder zu dem nämlichen Endzweck anzuwenden;

6. Man hat sich zwar sehr zu hüten, dass man nicht, um den einen Zweck zu erreichen, einen andern aufopfre, der dem Staate gleich wesentlich ist. Ein Relachement in sittlichen Grundsätzen hat allemal nachtheilige Einflüsse auf die Ordnung des Ganzen und auf den Geist des Volks. Dahin gehört die Unzucht, die, sobald sie sich weit ausbreitet, sogar der Bevölkerung schädlich wird. Dem ungeachtet scheint das Mittel, dergleichen Vergehungen gar zu streng zu bestrafen, auf der andern Seite nicht weniger nachtheilig zu seyn. Wer ein Kind zeugt, begeht kein Staatsverbrechen. Geehrt müssten die Mädchen, welche sich hätten schwächen lassen, nicht werden; und sind nur sodann Einrichtungen, wo sie ihr Wochenbett ohne Furcht und ohne Kosten halten können, und wo für den Unterhalt des Kindes gesorgt wird, so bleibt das Vergehen zwar ein Vergehen wider die Ordnung und gute Sitten, es wird aber der Societæt nicht so schädlich, wie es sonst hätte werden können. Hat der Vater eines unehlichen Kindes Einkünfte oder etwas in bonis, so müsste er ein Gewisses zur Unterhaltung desselben hergeben.

Ohne Bevölkerung darf man sich auf eine gute Cultur der Landereyen keine Rechnung machen. Wo Menschen genug sind, da geht der Ackerbau von selbst fort.

Ohne Ackerbau sind die Menschen eine Gesellschaft von Silphen, denen nichts fehlt, als die Hauptsache, Consistenz.

Leute, die nicht arm seyn würden, wenn man sie nicht mit Härte tractirte, betrachten ihr Feld nicht als ein Mittel ihres Unterhalts, sondern als eine Ursache ihrer Unterdrückung. Sie wollen nicht fleissig seyn, denn sie wollen nicht gedrückt seyn; sie wollen nicht einmal Kinder

zeugen, denn sie wollen ihr kärgliches Brod nicht unter noch mehr Munde vertheilen.

Da Landereyen nicht sowohl nach Maasgabe ihrer Fruchtbarkeit, als vielmehr nach dem Verhältnisse der Freyheit und des Eigenthums bearbeitet werden, so ist es nöthig,

1. da wo diese Freyheit und dieses Eigenthum noch nicht eingeführt sind, sie allmählig in Gang zu bringen;

2. dafür zu sorgen, dass die hölzerne Schüssel des Armen ein eben so unverletzliches Eigenthum bleibe, als der Diamant des Reichen;

3. Die Abgaben des Landmanns sehr genau nach seinen Umständen einrichten;

4. Seine Obrigkeit und seine Geistlichkeit mit der grössten Aufmerksamkeit zu wählen;

5. Die letztere anzuhalten, dass sie durch gutes Exempel nicht weniger als durch gute Lehren erbauen, und durch beides die Erziehung und die Oekonomie ihrer Eingepfarrten verbessern;

6. Diejenigen Landprediger zu belohnen, die diese grosse Pflicht redlich erfüllen, und diejenigen zu bestrafen, die sie vernachlässigen: der Erfolg muss das eine oder das andre ausweisen;

7. In jedem Amte einige Prämien für solche Bauern festzusetzen, die das meiste Korn in ihre Scheuern gebracht haben, die die meisten Fruchtbäume, die meisten Erdäpfel, die grösste Heerden Schafe besitzen: alles nach Proportion ihrer Ländereyen;

8. Die Städte anzuhalten, dass sie vorzüglich Küchenkräuter, Flachs, Hanf, Tobak, Krap, und überhaupt alles das cultiviren, was viel Dünger erfordert; die Magistrate müssen dafür einstehen;

9. Die Armen vom Betteln ab, und zur Arbeit anzuhalten. Grosse Armenanstalten befördern nur den Müssiggang, und bereichern die Bedienten. Es giebt wenige Leibesgebrechen, die den Armen berechtigen könnten, sein Brod ganz und gar von der Milde des Staats zu fordern. In Holland haben sogar die Blinden ihre Handelszweige:

sie machen Schaffe. In Peru wurden solche Leute ehemals wie Klappermänner gebraucht, die Vögel aus der Saat zu entfernen;

10. Durch die Einführung des Gebrauchs des Getraide nicht nach Maassen, sondern nach Gewicht zu verkaufen den Landman allmählig dahin zu bringen, dass er sich beflüssige gutes und reines Getraide anzubauen;

11. Brodkorn-Vorraths-Häuser in jedem Stifte und in einer jeden Stadt nach proportion ihrer Bevölkerung anlegen zu lassen; Beamte und Magistrate jeden Orts repon-diren dafür, dass mit dem ihrer Aufsicht anvertrauten Vor-rath so umgegangen werde, dass dessen Beygleichhaltung der Commune nützlich, nicht aber schädlich und kostbar werde;

12. Vorzubeugen, dass der Unterthan nicht durch An-rathen der Advocaten und Procureurs in Processe ver-wickelt, und solchergestalt um seine Zeit und sein Geld gebracht werde.

Volk, Ländereyen und Viehzucht sind die Erstlinge eines Staats: findet man nun, dass diese durch obige Sätze sich befördern lassen; so wird auch der Wunsch des Ver-fassers in Erfüllung treten.

Copenhagen, den 20ten Novembr. 1770.

8.

Memoire.

Je me rappelle, que du temps que je servois en France, j'ai souvent entendu et des commerçants et des marins se plaindre du tort, que l'ordonnance de Louis XIV publiée en 1689 concernant les classes ou l'enrolement des mate-lots dans les provinces maritimes, a fait à leur navigation. Souvent pour avoir trop on n'a rien; c'est sur tout le cas des maitrises; elles font que le public est plus mal servi, elles etouffent l'industrie, et diminuent le nombre et la concurrence des professionistes. S'il est vrai, comme il le paroît, que la France a mis des entraves de maitrise jus-qu'au métier de matelots, faut-il s'etonner qu'avec des cotes

si étendues, et avec des si belles provinces maritimes elle manque de matelots?

On objectera, que pour n'avoir que des habiles marins on a été nécessité à faire de pareilles ordonnances; l'objection est connue, c'est le cheval de bataille, qu'on monte pour défendre les maîtrises; l'expérience prouve contre elles, et cela dévoit suffire.

Il importe plus à une puissance maritime d'avoir bien de matelots et de marins, que de n'en avoir qu'un certain nombre habiles et de courir les risques d'en manquer, lorsqu'il sera question de faire aller et une marine militaire et une marine marchande.

Quand les matelots manquent dans des pays baignés de la mer, c'est ou la misère du peuple, ou la faiblesse et l'intercadence du commerce, ou la vexation, qu'on exerce sur les habitants des côtes sous prétexte de police, qui en sont cause: c'est de cette dernière, qu'il est surtout question ici.

Les Anglois et les Hollandois couvrent l'Océan de leurs vaisseaux, sans connaître toutes ces belles ordonnances pour les classes de leurs matelots.

En Danemarck on a imité les François, reste à savoir si on a bien fait, et si on s'en trouvera à son aise à la première guerre: je n'oserois pas l'assurer.

Dans l'article 11 de l'ordonnance émanée le 1. Février 1770 pour les classes en Danemarck il paroît qu'il est plutôt question de favoriser les enrôlés, que d'augmenter le nombre des gens de mer. L'élément des Insulaires est l'eau, leur défendre d'y vivre, c'est se priver de la ressource la plus essentielle, qu'il y a à tirer d'eux; d'ailleurs toute faveur accordée aux dépens d'autrui devient nuisible à la société: c'est le cas des maîtrises.

Les articles 12 et 18 rendent également la fréquentation de la mer presque impossible à tous ceux, qui n'appartiennent pas aux classes.

L'article 24 exige qu'un matelot ait servi 7 ans en cette qualité sur mer, et qu'il ait fait pendant ce temps la un couple de voyages de long trajet, avant que de

pouvoir dévenir contre maitre ou Steuermann. L'expérience est réquise, mais quand les homes savent que celle la de meme que l'aplication et l'intelligence ne leur deviennent utiles qu'au bout d'un certain temps préscrit, ils ne font communement pas des efforts extraordinaires pour les acquerir de bonne heure.

Par l'article 25 le contre maitre rencontrer moins de difficultés a dévenir maitre, mais comme il y est parlé de droit de bourgeoisie, il parait que l'intention est, qu'il s'establisce alors dans quelque ville.

L'article 26 contient la formule du serment, que tout maitre batelier doit preter: il s'y engage, qu'il ne prendra sur son batiment d'autres que ceux, qui sont enclassés et pourvus de bulletiens, à moins qu'en temps de guerre il n'en pouroit pas avoir. Mais quelle sera alors sa ressource, puisqu'en temps de paix il est interdit a tous ceux, qui n'appartiennent pas aux classes, de frequenter la mer?

Ce memoire ci n'est pas un plaidoyer en faveur des classes; cependant son but ne doit pas etre de les sur-premer tout a fait, l'operation seroit trop forte en retrancher au contraire tout ce qui porte l'empreinte des maitrises, et ne sert qu'a diminuer le nombre des gens de mer, paroit convenir a un Etat, dont la puissance maritime a de tout temps fait le bras droit.

Sire, Vous avés permis, que je Vous dise mon Senti-ment sur cette matiere: Jugés si je l'ai fait avec franchise; Recevés d'ailleurs ce travail avec indulgence, et voyés s'il merite quelque attention.

Copenhague, ce 24 Novembr. 1770.

9.

Von dem Ober-Jäger-Meister ist der Rapport zu ver-langen:¹

1mo Ob das Forst-Wesen nicht solchergestalt einzu-richten, dass es der Königl. Casse keine Ausgaben ver-ursache, sondern wo möglich Einnahme verschaffe?

¹ KabO. 579.

2do. Ob gedachtes Forst-Wesen sich nicht alleinig durch dem Gelde, welches für dem zur Hofhaltung gelieferten Brennholz gezahlet, und sonst aus dem Umhauen bishero gelöset worden, unterhalten und fortsetzen lasse?

3tio. Ob nicht um desto weniger Geld aus dem Lande zu senden aus den Hölzungen einiges Bauholz der Marine und dem Artillerie-Corps gegen Bezahlung zu verschaffen stehe? und

4to ob das bishierzu beobachtete Hauen und Anpflanzen die Sicherheit darstellen, dass es in der Zukunft, pro rata der circonference der itzo cultivirt werdenden Hölzungen, nicht an Holz gebrechen werde?

Den 6ten Decembr. 1770.

10.

P. M.¹

Il n'est pas douteux, que la, ou une police vigilante manque tout ne prenne un air dangereux, et ne puisse effectivement par le devénir.

Quand on considere, qu'à Paques et à St. Michel Termes, auxquels les locataires changent de logements il y a des quartiers à Copenhague, ou la paille jettée hors des lits reste des jours entiers sur la rue, on ne peut que s'inquieter de l'usage des flambeaux: l'usage de ces derniers ne s'accorde pas avec de parails desordres.

Celui qui a voyagé conviendra, qu'il a vu se servir de flambeaux soit en route soit en ville et cela sans accident. En courant la poste on traverse les villages avec des flambeaux; il y a meme des pays, ou les communautés sur les grand routes sont tenues à avoir constamment une certaine provision de flambeaux prete pour etre vendue aux voyageurs qui en demandent; et dans ces pays la les maisons de paysans sont baties et couvertes de bois de sapin.

Les flambeaux sont faits pour eclairer, et pas pour

---

¹ Jvfr. KabO. 1345.

frequenter des matieres combustibles: c'est un manque de police, quand ces dernieres sont laissées sous la main ou quand les magazins, qui servent a les reserrer, ne sont pas bien fermés.

Par tout ou la permission de se servir de flambeaux subsiste, il va sans dire, que celui, qui commet des desordres avec, est arrêté, ou en est empêché: car dans ce cas la il ne faudroit pas non plus tolerer l'usage des con-teaux.

Le port des flambeaux servira a tenir les crieurs de nuit éveillés: ceux ci, alertes comme ils doivent l'etre, répondront du mauvais usage de flambeaux.

Je connois trois Sortes de flambeaux, ceux de cire blanche ou jaune, ceux de chanvre enduits de poix de resine, et ceux de sapin; ce sont les premiers, dont il convient de se servir en ville, ils ne sont pas de la competence d'une chacun, et ils ne jettent pas de flocons d'estin-celles.

Copenh. ce 12 Decbr. 1770.

11.

Allerunterthänigstes Pro Memoria.

Dass die Bevölkerung in Norwegen ehender ab als zu-genommen habe, wie auch dass die Cultur des Landes annoch weit von ihre Aufnahme entfernt sey, daran darf nicht gezweifelt werden. Die bisherigen Einrichtungen und Verfassungen müssen daran Schuld seyn, und solche wären entweder zu verändern oder zu verbessern.

Das Odels-Recht ex. gr. findet in Norwegen statt, und was mehr ist, die vornehmsten Bediente in diesem Reiche preisen dessen nützlichen Einfluss an. Bevölkerte sich Norwegen, und prosperirte der Ackerbau daselbst, so bedürfte der Satz keines weitem Beweises.

Die Verordnung vom 14. April 1769¹ soll der grössten

---

¹ Ved Frdg. 1769 14. April gaves der Adgang for Odelsbønder i Norge til at dele Ejendommen mellem flere Børn, naar den havde den

Ungelegenheit des Odels-Rechts, nämlich der Hinderniss, welche die Eltern bis dahin angetroffen haben die Odels-höfe unter mehrere ihrer Kinder zu vertheilen, und dadurch mehrere Familien zum Vortheil des Ackerbaus und der Bevölkerung zu etabliren, vorgebeuet haben; denn diese Verordnung lässt solche Theilung zu, ohne dass des ältesten Sohns Odels- oder *Aasædes*-Recht daran hinderlich seyn mag.

Hier schon wird die Wirkung von ermeldter Verordnung gerühmt, und folglich tacite eingestanden, dass das Odels-Recht widrige Einflüsse gehabt habe. Es gänzlich aufzuheben, dazu wollen die meisten Bedienten dennoch nicht anrathen. Man begnüget sich bloss einer zwoten Ungelegenheit, welche aus dem Odels-Recht entspringt, und in den mancherley Processen besteht, so aus den verschiedenen Auslegungen des Nordischen Gesetzes fließen, anzuerkennen, und derselben, durch nähere Bestimmung solcher Stellen kraft einer Verordnung, zu welcher der General-Procureur den Entwurf vorschläget, Maass und Ziel zu setzen.

Der 1ste und 3te §phus in diesem Entwurf¹ sollen insbesondere kurz vorher erwähnter zwoten mit dem Odels-Recht verknüpften Unbequemlichkeit dadurch vorbeugen, dass nämlich in dem 1sten §pho festgesetzt wird, dass wenn eine Person oder ein Geschlecht ein Odels-Gut 20 und mehr Jahre besessen hat, Niemand befugt seyn soll solches Gut, unter welcherley Anspruch es auch seyn möge zu reclamiren und einzulösen; und dass in dem 3ten §pho der Zeit-Punkt der Verjährung für einen Stamm oder Geschlecht, welches ein Odels-Gut aus seinen Händen hat kommen lassen und seine Ansprüche oder Einlösungs-Recht versäumt, auf 30 Jahre anberahmet wird.

Der 2te §phus restringiret die Erbfolge zum Odels-Recht.

---

fornødne Størrelse og Beskaffenhed. — Forordningen følger General-prokurør H. Stampes Konzept; se Stampes Erklæringer VI, 7.

¹ Stampes Erklæringer VI, 160—190.

Der 4te §phus schliesset die Kinder, welche nach gesehener Veräußerung eines Odel-Guts geboren werden, wie auch die, welche bey der Veräußerung majorenes sind, von dem Reclamations-Recht aus.

Der 5te und 6te §phus schränken die bisher üblich gewesene formalitäten bey dem Verkauf eines Odel-Guts etwas ein.

Der 7te §phus ziele auf die Verbesserung des Guts ab, indem solches künftig nicht nach dem zuerst dafür erlegten Kaufschilling, sondern nach der Beschaffenheit und dem Zustande, worinn das Gut sich befindet, wie auch in Verhältniss mit dem Werth der Landgüter zur Zeit der Reclamation muss eingelöset werden.

Der 8te §phus enthält noch einige Erweiterungen des Vorherstehenden.

Der 9te §phus setzt fest, dass alle Processe, welche vor dem Tag der Publication dieser Verordnung nicht durch ein Urtheil des höchsten Gerichts oder ein andres rechtskräftiges und unangefochtenes Urtheil decidirt und abgemacht worden sind, künftighin nach dieser Verordnung entschieden und geendigt werden sollen.

Meiner unvorgreiflichen Einsicht nach kann diese hier succincte berührte Verordnung Nutzen schaffen, und zwar dadurch insonderheit dass solche den Weg zur gänzlichen Abschaffung des Odel-Rechts bahnet.

Wäre die Matricul und die Schatzung für Norwegen erst gehörig regulirt und simplificirt, so dürfte ich es wagen auf die gänzliche Aufhebung des hier berührten Odels-Rechts allersubmissesst anzurathen. Da aber dieses zu allen Landesverbesserungen so unentbehrliche Fundament noch nicht gelegt ist, so wird allerhöchster Dijudicatur submitirt, ob der Entwurf des General-Procureurs nicht dahin zu agréiren stehe, dass anstatt der im 1sten §pho erwähnten 20 Jahre zehn, und anstatt der im 3ten §pho festgesetzten 30 Jahr nur 15 bestimmt würden.¹

---

¹ Disse Rettelser til Stampes Forslag er optagne i Frdg. 1771 14. Januar.

Schliesslich unterwinde ich mich allerunterthänigst anzurathen, durch die Rente-Kammer einen pflichtmässigen Rapport einziehen zu lassen über alle die Theilungen, welche die Verordnung vom 14ten April 1769 bis Ausgang diese Jahrs in den Odelshöfen bereits mag veranlasst haben. Je genauer dergleichen Berichte ergründet und nachgeforschet werden, um so wenig beschwerlicher wird auch der Weg für die Wahrheit zum Throne gebahnet. Und da ich mich obiter erinnere mehr als einmal gehöret, ja gar gelesen zu haben, dass unter König Friedrich des IVten Regierung die Nothwendigkeit der Matriculs- und Schatzungs-Ordnungs-Verbesserung¹ sey eingesehen, auch an einem Plan in den Jahren von 1723 bis 1726, gearbeitet worden; so habe solches anzuführen meiner Pflicht gemäss geachtet, damit, dieses betreffend, Nachsuchung in den Archiven könnte angestellet werden, falls eine Landesväterliche Fürsorge diesen Theil für itzo in Anrede bringen zu lassen es für bequem zu erachten geruhen mögte.²

Copenhagen, den 28ten Decembr. 1770.

12.

Nota.

Um den der Conferenz³ gewordenen allerhöchsten Befehl desto zuverlässiger ausüben zu können, wird unmaassgeblich proponirt:

- 1mo. Von den Deputirten zu den Financen die Enumeration der sämtlichen Einkünfte der beiden Königreiche, der Herzogthümer, und der übrigen Provinzen, wie auch den Belauf der jährlichen ordentlichen Ausgaben sich zu erbitten.
- 2do. Von der Ober-Steuer-Direction ein ähnliches in An-

¹ Holm I, 506—510.

² Om Forandringerne med Odelsretten i Norge se Holm IV, 1, 359 f. og 2, 60—63.

³ Den under 1770 28. Decbr. nedsatte Finanskonference, hvoraf Gähler var Medlem; KabO. 1023.

sehung der dahin versirt werdenden extraordinären Einkünfte.

- 3tio. Von der Particulair-Casse ein gleiches in Betracht der von selbiger gehoben werdenden Intraden.
- 4to. Von der Ober-Steuer-Direction sich gefällige Nachricht zu erbitten, wie gross die Staats-Schulden bey Anfang des Jahrs 1766 waren, und wie gross solche bey dem Schlusse des nächstverflossenen Jahrs sind, ebenmässig enumerirt.
- NB. Dürfte es vielleicht nicht undienlich seyn, wenn die Conferenz allersubmisses sich vorfrüge: ob nicht auch die Activ-Schulden sollen berührt werden, und zugleich auf die Schulden, welche die Departements, die Städte, und die Commune contrahirt haben, Rücksicht genommen werde?
- 5to. Von denen in den drey ersten Nummern berührten Collegiis die daselbst befindliche Zahlungs-Reglements für die ihnen subordinirte Theile sich abschriftlich zu erbitten.
- 6to. Ein gleiches von den Departements des Land- und des See-Etats.
- 7mo. Den Bilan der Nation von der Balance-Commission, wo vermuthlich ein solcher seyn muss, zu fordern und zu verlangen.

Diese vorläufige Nachrichten scheinen unentbehrlich zu seyn, ehe mit Zuverlässigkeit Heilungs-Mittel können vorgeschlagen werden. Mein allgemeiner Wunsch ist indessen dieser, es möge der Zeit-Punkt entstehen, da alle wahre Patrioten sich an folgenden Arrangements ergötzen, nämlich:

- a) an einer simplificirten Einnahme.
- b) an einer so abgemessenen Ausgabe, dass jeder Theil sein Bestimmtes richtig erhalte, und auf eigne Verantwortung verwalte und berechne.
- c) an einem reservirten 20sten Theil der Einnahme für unvermuthete Ausgaben.
- d) an dem Abtrag der Auswärtigen Schulden, und demnächst an Tilgung der Einländischen; und endlich

- e) an ein Königliches *Ærarium*, worinn die Revenuen eines ganzen Jahrs sich aufgelegt befinden.

Copenhagen, den 8ten Jan. 1771.

13.

P. M.¹

Eine generale Regel ist, keine Einrichtung eingehen zu lassen, bevor solche entweder für ganz unnöthig erkannt worden, oder dass man eine bessere wohl geprüfte neue bey der Hand habe, die alte zu remplaceiren.

Die Forst-Cultur ist eine der wichtigsten für den Staat; und wer weiss nicht, wie solche in hiesigen Landen bis zur Epoche des neuen Forstwesens ist vernachlässigt worden? Es würde ein unersetzlicher Schade für den Staat, und unverantwortlich für die Posterité werden, falls man auf Cultivirung der Wälder renunciirte; und bis dahin, dass ein besserer und vortheilhafterer Plan, wie der itzige ist, eingereicht und festgesetzt worden, bin ich der Meynung, dass nach den itzo subsistirenden Grundsätzen die Cultur der Hölzungen ungehindert betrieben werde.

Wenn zu Brennholz und zwar zu 4000 Faden 20000 Rthlr. jährlich dem Forst-Amt ausgezahlt werden, und gedachtes Amt damit die Kosten der Behauung und der Bepflanzung der Hölzungen bestreitet, so kann man nicht sagen, dass dieser Theil der Königl. Casse lästig falle. Denn das Brennholz zur Hofhaltung muss ja doch angekauft werden. Fremde werden das Geld aus dem Lande ziehen, und die vermehrte Nachfrage der 4000 Faden, wird ihnen Anlass geben, nicht allein den Preis für den Hof, sondern auch für die ganze Stadt zu steigern.

Meiner Einsicht nach, müssen die gefällt werdende Bäume hier nicht dem Forstwesen zu Gelde angeschlagen und debitiret werden; es ist genug, dass solche durch Anpflanzung sich reichlich ersetzt befinden, und dass das Forstwesen versichern darf, dass es in der Zukunft nicht an Holz fehlen werde.

Copenhagen, den 11ten Jan. 1771.

¹ KabO. 590.

Voici, mon cher Ami, ce que je pense sur la culture des bois. Les quatre premières lignes de mon memoire Vous convainqueront encore, que je me tiens constamment a des regles certaines. J'ai en tete qu'il faut s'occuper uniquement d'elles, quand on a à faire à plusieurs parties; car sans cela on est derouté, et il arrive qu'au commencement on mene les affaires, et que peu de temps apres on en devient l'esclave.

Je me suis pressé ce matin a Vous envoyer la lettre de Ryberg. Toute reflexion faite je crois que le plus sur sera de n'entrer avec le Sr. Koes que dans le seul Lotto d'Altona; Si celui la va et reussit il sera toujours assés a temps d'etendre son octroi sur Copenhague et sur Oldenbourg.

J'ai reçu l'extrait de la recette et de la depense de la caisse particuliere: mais si la conference doit mettre dans tout son jour le *Statum morbi*, il lui faut des notions plus precises, nous en causerons.

Est il vrai qu'on veut changer la Sale de la Comoedie françoise, en ville on en parle, les uns evaluent cette depense a 30, d'autres a 40/m ecus? Le Sage dit: il y a un temps pour tout.

Bon soir, mon cher Ami! Soyés assuré, que personne ne Vous aime, et ne s'interesse plus a Vous, que je le fait.

14.

Deutsches Canzelley-Collegium.¹

Personen	Gehalt jährlich
1 Deputirter.....	2000 Rthlr.
1 Deputirter.....	1500 —
1 Deputirter.....	1000 —

Schleswigischen Departemens-Comtoir.

1 Canzellist	240 —
1 Copiist.....	150 —

¹ KabO. 310.

Personen	Gehalt jährlich	
Holsteinisches Departements-Comtoir.		
1 Canzellist	240	—
1 Copiist.....	150	—
Oldenburgisches Departements-Comtoir.		
1 Canzellist	240	—
1 Copiist.....	150	—
Archiv-Comtoir.		
1 Archivarius.....	500	—
1 Registrator	240	—
1 Bothe	120	—
12 Personen	Summa	6530 Rthlr.

Notanda.

1. Alle pensionirte aus der deutschen Canzelley nimmt die Rente-Kammer über sich.
2. Befindet sich jemand unter den Beybleibenden, der mehr Einkommens, als wie er itzt in Anschlag gebracht worden, so wird ihm solches als ein Extraordinarium von der Kammer gezahlt, jedoch ohne Consequence für den Nachfolger.
3. Zu Schreib-Materialien, Licht, Buchbinder- und Buchdrucker-Kosten soll das Requiritte gutgethan werden, bis dass nach Verlauf von zwey Jahren sich ein Gewisses dazu bestimmen lässt.
4. Alle Sportuln, unter welchem Titel sie auch begriffen, werden von Archivario und Registratore unter Aufsicht des Collegii berechnet, und alle Quartal an die Zahl-Casse nach vorgängiger Anzeige an die Rente-Kammer erlegt. Am Schluss des Jahrs meldet das Canzelley-Collegium, wie viel die Sportuln sich betragen.
5. Auscultanten dürfen nicht mehr wie zwey bey dem Collegio seyn.
6. Mehr wie ein Volontair ist in jedem Comtoir nicht zu dulden.

Dänisches Canzelley-Collegium.¹

Personen	gehalt	jährlich
1 Deputirter.....	2500	Rthlr.
1 Deputirter.....	2000	—
1 Deputirter.....	1500	—
1 Deputirter.....	1000	—

Dänisches Departements-Comtoir.

1 Canzellist	240	—
1 Unter-Canzellist.....	180	—
1 Copiist.....	150	—

Nordisches Departements-Comtoir.

1 Canzellist	240	—
1 Unter-Canzellist.....	180	—
1 Copiist.....	150	—

Isländisches- und Colonien-Comtoir.

1 Canzellist	240	—
1 Copiist.....	150	—

Lehns-Comtoir.

1 Canzellist	240	—
1 Registrator	180	—
1 Copiist.....	150	—

Archiv-Comtoir.

1 Archivarius.....	500	—
1 Registrator	240	—
1 Bothe.....	120	—

---

18 Personen	Summa...	9960 Rthlr.
-------------	----------	-------------

Notanda.

Was bey der deutschen Canzelley bemerkt worden, gilt auch hier bey der Dänischen.

Der General-Procureur wohnt vor wie nach den Canzelley-Sesionen bey.

Es würde der Ordnung gemäss seyn, wenn ein Ober-

---

¹ KabO. 94.

Procureur für die Deutschen Staaten bestellt würde, und könnte solcher sodann den Sessionen der Deutschen Canzelley beywohnen, wie es der General-Procureur bey der Dänischen Canzelley thut.

Der General-Procureur, der Ober-Procureur, der General-Auditeur des Land-Etats, und der General-Auditeur des See-Etats würden die Leute seyn, welche ohne Anstand an einem Codice Christiano Hand anzulegen und solchen zu entwerfen hätten.

Copenhagen, den 21sten Jan. 1771.

Nota.

Gesetzt dass das der dänischen Canzelley zugestellte Schema zum Reglement für selbige im Ganzen nicht applicable sey, so müsste solches nicht nur deutlicher, wie geschehen ist, deduciret, und zugleich ein andres Schema zum neuen Reglement allerunterthänigst vorgeleget werden. Durch Vergleichung und Confrontation lässt sich eine gute Wahl am sichersten bestimmen.

Haben des Königs Reiche und Landen bey der bisherigen Gestion geblühet und an Wohlstand zugenommen, so verdient der alte Fuss unstreitig den Vorzug; ist dieses aber nicht, so ist eine Abänderung unumgänglich nöthig.

Die Subdivision der Geschäfte nach den Provinzen ist unwidersprechlich die natürlichste, um alles klar und rein nach dem gesetzgebenden Mittelpunkt zu bringen. Wo keine Klarheit ist, kan auch kein Ordnung statt finden.

Sollte es dann auch absolute erforderlich werden, dass der dänischen Canzelley ein Depechen-Comtoir gegeben würde, so wäre ja dadurch die grösste Schwierigkeit, welche sich gegen oberwähntes Schema findet, gehoben.

Dass eine gewisse Anzahl Canzellisten und Copiisten bestimmt und solche wie Königliche Bediente salariret werden, scheint absolute nöthig. Länder, die da blühen und in Aufnahme gekommen, haben diese Attention gewiss nicht vernachlässigt: es wird gar in solchen darauf gesehen, dass die Bothen- und Wächter-Dienste bey den Collegiis aus abgedankten Unter-Officiers und Soldaten besetzt wer-

den, damit keine andre, als des Monarchen Diener sich dabey angestellt befinden mögen.

Vielleicht hat das Canzelley-Collegium keine Instruction, die jeder dabey stehenden Person so wohl in Ansehung des Verhaltens, als der Verrichtungen genaue Vorschrift giebt; welches sich aus der Entschuldigung wegen dem Ungehorsam und Eigensinn der Canzellisten und Copiisten schliessen lässet. Sonst aber sollten keine Personen bey den Geschäften zugelassen werden, als solche, die nach angestellter Prüfung tüchtig befunden, und auf den darauf allerunterthänigst eingesandten Vorschlag constituiret worden.

Canzelley-Verwalter sind meines Wissens nur in Wetzlar üblich: ob nun das Kammer-Gericht ein Model zur Nachahmung in einem monarchischen Staat geben könne, wird wohl Niemand behaupten.

Nichts überzeugt mehr von dem Hang zur Ungewissheit, als die Menge der citirt werdenden Memorialien. Werden die Ämter und Bedienungen in den Provinzen mit einsichtsvollen und redlichen Männern versehen, ziehen die Collegia das Detail der Geschäfte weniger, wie geschehen ist, an sich, und werden nur Grundsätze für das Suppliciren gehandhabt, so muss sich der Articul der Memorialien von selbst schlichten.

Copenhagen, den 30sten Jan. 1771.

15.

Note, wegen dem Suppliciren.¹

Die Überhäufung der Geschäfte bey den Collegiis, und das bisher üblich gewesene vielfältige Remittatur an einer Seite zu verhindern, auf der andern aber die Beamte und Magistrate zu genauer Beobachtung und Aufmerksamkeit in ihren Amtsverrichtungen und was dahin einschläget, anzugewöhnen, wäre zu verordnen.

1. Dass bey irgend einem Collegio, ja bey Hofe selbst

¹ KabO. 79 og 303.

keine Supplique, welche ihrer Natur nach einen Bericht oder Erklärung des Beamten oder Magistrats erfordern mögte, angenommen werden soll, es sey dann solche nach der Stempelpapiers Verordnung mundirt, und mit erwähntem Bericht oder Erklärung sogleich begleitet; andergestalt der Supplicant, ausserdem dass dessen Bittschrift schlechterdings zurück geschickt wird, mit einer Geldbusse zur Armen-Casse des Orts von 1 Rthlr. für das erstmal, 2 Rthlr. für das zweytemal etc. angesehen werden soll;

2. dass die Beamten und Magistrate schuldig seyn sollen, ohne Aufenthalt und unentgeltlich auf der Supplicanten Begehren ihren Bericht der Wahrheit und den Pflichten gemäss mit den nöthigen Umständen, jedoch kurz, deutlich und überhaupt solchergestalt zu ertheilen, dass die Verfügung einer nähern Erläuterung unnöthig seyn möge. Wenn hingegen selbige
3. das Gesuch des Supplicanten ganz gesetzwidrig und unzulässig befinden sollten, so hätten sie selbigen davon abzumahnern und zur Ruhe zu verweisen, auch für der Strafe leichtsinniger und muthwilliger Supplicanten nachdrücklich zu warnen. Sollte aber
4. das Gesuch des Supplicanten directe oder indirecte gegen den Beamten oder Magistrat selbst gehen, so soll nichts destoweniger der Supplicant schuldig und verbunden seyn, um den zu seiner Supplique gehörigen Bericht anzusuchen; und wenn ihm solcher verweigert wird, die Verweigerung dem Rubro seines Memorials zu annectiren; und in diesem Fall, wie auch in dem der denegirten Justitz allein, soll es erlaubt seyn, ohne Bericht des Beamten oder Magistrats zu suppliciren; der Beamte oder Magistrat aber soll es schwer, ja gar bey Verlust seiner Bedienung, zu verantworten haben, wenn er ohne die im 3ten Punkt bemerkte Ursache seinen Bericht verweigert hat.
5. Falls der Supplicant nicht selbst sein Gesuch abfassen und schreiben könnte, so soll solches durch einen ordentlichen Advocaten, Procuratorem, Stadt-

Amt- oder Gerichtschreiber geschehen; und der Con-
cipient soll der Supplique seinen Namen beysetzen,
damit, wenn er die Feder zu unzulässigen Dingen
gebrauchen sollte, dafür angesehen werden könne.

6. Müssen die Memorialia ohne unnöthige Weitläufig-
keit und Formalitäten, so kurz als möglich, jedoch
mit Anführung der nöthigen Umstände abgefasst,
deutlich geschrieben, und nach der sub Litr. A
angelegten Forme eingerichtet seyn.

Copenhagen, den 1sten Februarii, 1771.

Litr. A.

Rendsburg,

den 31. Januarii 1771.

N. N. und N. N., Bürger

und Handelsleute, sollicitiren
allerunterthänigst, um Con-

cession zu Anlegung einer
Fayence-Fabrique.

Mit des Magistrats Bericht.

Hierauf wird das Memorial extendirt.

etc. etc.

Auf dem letzten Blatt kömmt der Bericht zu
stehen, mit dem Titul oben über:

Auch Allernädigster Erb-König
und Herr.

Concep. Petersen,

Advocat: loci.

16.¹

Pro Memoria.

Die deutsche Canzelley nähert sich mehr dem ihr zu-
gesandten Entwurf, als die dänische Canzelley.

So viel wie ich noch einzusehen vermag, müssten die
Canzelleyen nach dem ihnen zugestellten Entwurf die Ar-
beit bestreiten können, wenn ausser denen auf besagtem

¹ KabO. 94 og 310.

Entwurf angesetzten Comtoirs nur noch ein Depechen-Com- toir für jede Canzelley gutgethan würde; und ein solches	
Comtoir könnte mit Einem Secretaire zu ...	500 Rthlr.
Einen dito zu.....	300 —
und zween Copiisten jeden zu 150 Rthlr....	300 —
folglich mit	<u>1100 Rthlr.</u>

Vermehrung des ersten Entwurfs bestritten werden.

Die Eintheilung der Departements und Comtoirs nach den Provinzen scheint die natürlichste zu seyn; und die Collegia selbst werden davon in der Folge die Überzeugung erhalten, wenn es Sr. Königl. Majest. allergnädigst gefiele, denselben diejenige Anzahl von Personen nach dem ersten allerhöchst ihnen zugesandten Entwurf und mit Beylegung eines Depechen-Comtoirs für jedes Canzelley-Collegium, zuzustehen, und eine sechsmonatliche oder allenfalls jährige Frist um solche Einrichtung völlig zu treffen, zu verstaten. Es wird sich alles dem hierinn allerhöchst intendirten Entzweck mehr und mehr nähern, besonders wenn der Artikel wegen des Supplicirens ins Reine gebracht seyn wird, und wodurch allein ein grosser Theil der Arbeit wegfallen muss.

Sollten hingegen die Verrichtungen nach den bisherigen Fuss tractiret und damit continuiret werden, so wird wohl Niemand anrathen dürfen, eine Änderung in den Rädern, welche solche bis itzo getrieben haben, zu machen; denn nach dem Gewicht muss der Gegenstand proportionirt seyn: dieses lehret die Mechanique.

Sollen die Sachen gut gehen; so müssen die Collegia selbst sich bestreben, der Aufklärung und Abkürzung der Geschäfte immer näher und näher zu kommen, worunter, nur zum Beyspiel, das schon seit 100 Jahren her alle Jahr wiederholte weitläufige *Patent om Høyeste Rett*, zu rechnen wäre, als wörüber sogleich bey der Foundation des Höchsten Gerichts eine Fundamental-Einrichtung hätte gemacht, oder solches doch nachher bewerkstelliget werden können. Ein erfahrener Rechtsverständiger hätte den meisten darinn vor-

kommenden Fällen, welche voraus zu sehen waren, sehr leicht prospiciren können.

Copenhagen, den 24sten Februar. 1771.

17.

Pro Memoria.¹

Die Idée, welche Sr. Königl. Majest. haben, Provinzial-Kammern einrichten zu lassen, scheineth dem Endzweck des Landwesens in Aufnahme zu bringen, den Unterthan für Vexationen soviel möglich zu schützen, die Amtsbediente unter der gehörigen Local-Oberaufsicht zu halten, und die Einnahme allmählig zu simplificiren, gemäss zu seyn.

Eine Provinzial-Kammer in Norwegen, und eine andre in den deutschen Provinzen zu etabliren, würde fürs erste erforderlich werden.

Zu Christiania könnte für Norwegen, und zu Rendsburg die für die deutschen Provinzen am bequemsten Statt finden.

Die Kammer in Norwegen wäre aus drey Membris, die in den deutschen Provinzen eben so stark zu componiren. Zwey Membra könnten für jede Kammer aus den Bedienten der nämlichen Provinzen choisiret, und der dritte aus den Committirten der hiesigen Kammer zugefüget werden: dadurch würden selbige in den Stand gesetzt, wenn auch ein Membrum, Ocular-Inspection, Commission oder anderer Zufälle halber, nicht gegenwärtig wäre, dass dennoch die Geschäfte ordentlich betrieben werden könnten.

Jede Provinzial-Kammer erhielte zwey von denen für den Bezirk derselben Cameral-Geschäfte hieselbst schon etablirten Contours: alles wohl choisirt; und sollte dieses nicht seyn, so muss die Provinzial-Kammer es sogleich zur Remedur einberichten; denn von ihr wird gefordert das Landwesen in Aufnahme zu bringen, und wenn es nicht geschiehet, wird sie dafür angesehen werden; dahingegen,

---

¹ KabO. 592.

um den intendirten Endzweck nicht zu verfehlen, es ihre Sache seyn wird, sich wieder an die Amtleute zu halten.

Die Provinzial-Kammern schlichten auf das schleunigste alle diejenigen Sachen, über welche bereits Anordnungen und Verfügungen vorhanden sind, eben so wie es die hiesige Kammer zu thun autorisirt ist; diejenigen aber, die sich aus existirenden Verordnungen nicht decidiren lassen, berichten sie an bemeldte hiesige Kammer, als durch welche alle neue Vorschläge die Cameral-Sachen betreffend zur Königlichen Approbation und Corroboration gebracht werden müssen.

Ausser den Vorstellungen an Sr. Königl. Majest. sind die Provinzial-Kammern in ihren Verrichtungen nicht einzuschränken, damit die sonst gewöhnlichen vielfältigen Vorfragen gänzlich vermieden werden. Alle Rechnungen, welche unter ihren Districten geführt werden, lassen sie in ihren Contours revidiren, die Notata darüber formiren, diese sodann von den Rechnungsführern erläutern, und decidiren darinn solchergestalt, dass selbige von ihnen bis zur endlichen Königlichen Decharge dirigiret werden.

Copenhagen, den 18ten Martij, 1771.

18.

Pro Memoria.¹

Um den wahren Statum der Schulden erkennen zu können, scheint es nöthig zu seyn, dass die Schatz-Kammer in die Steuer-Direction versirt werde, um solchergestalt aus beiden Cassen nur eine zu formiren. Die Gründe, aus welchen damals die Schatz-Kammer creiret worden, sind, wie nicht zu zweifeln steht, denen Umständen angemessen gewesen; denen gegenwärtigen Arrangements aber dürfte es nicht weniger adequat seyn, auf obige Versirung bey Sr. Königl. Majest. allerunterthänigst anzutragen.

Copenhagen, den 8ten April. 1771.

---

¹ KabO. 1055.

XXI.

Af Gählers Koncepter og Afskrifter.¹

1.

Liberté de la presse.

C'est contre cette liberté que l'imprimeur ne se nomme pas: il faudroit l'exiger et punir d'une amende de 50 ecus, et d'avantage en cas de recidive tout libraire, qui vend des livres ou brochures qui se fondent sur la susdit liberté et qui sont sans noms d'auteur et d'imprimeur: c'est ce dernier qui doit repondre de toutes les personalités et expressions diffamatoires, que ces productions contiennent, en cas qu'il est attaqué en justice, a moins qu'il ne soit en etat de nommer son auteur.

Que l'esprit soit sans gene passe; mais un pays, ou la malice et la calomnie atroce peuvent agir impunement, sera peu a peu depleulé d'honnetes gens.²

L'Administration.

Le moyen le plus sur de faire prosperer un pays, c'est d'y augmenter le bon ordre.

Pour se faire il faut scrupuleusement observer, que la premiere maille de la chaine du gouvernement soit tenue par le Monarque, et que les details soyent abandonnés aux differents departements. La controle est chés le Souverain; il s'en sert en cas de necessité et reveille ou punit ceux qui se negligent. Un prince qui a choisi des gens de confiance pour ses differents departements, et qui les suit avec sa controle preponderante ne manquera pas a faire des bonnes affaires, at a augmenter le bon ordre dans Son pays.

Les gens en place doivent etre protegés, ou les affaires vont mal. Des qu'ils perdent la confiance du Maitre, le plus sur est de les remplacer par d'autres, qui ont cette

¹ F 2. — Baade 1 og 2 er skrevne med Gählers sædvanlige Afskri-vers Haand. Det maa antages, at G. er Forfatteren.

² KabO. 169 og 328.

confiance: mais tant qu'ils sont en place il ne faut pas tolerer qu'on intrigue et qu'on clabaude contre ceux. Malheureux le pays ou l'art de clabauder, calomnier et intriguer est parvenu a un point qu'on n'y voit plus les choses telles qu'elles sont, mais telles qu'elles sont racontées, tout y doit devenir necessairement un labyrinthe d'incertitudes.

C'est manquer de respect au Maitre même que de dénigrer les gens en place. Son autorité en est affoiblie, et la Subordination le lien des sociétés est déchiré par la. Si qu'elqu'un a à se plaindre, qu'il le fasse par écrit, que la question soit approfondie, et que le coupable ou le menteur soit puni.

Un general d'armée, qui ne laisse pas une Subordination graduelle à ses subordonnés ne fera rien de bon¹; ses troupes seront bientôt sans ordre et sans discipline, a la fin elles ne seront qu'un ramasi de mutins et de resonanceurs. Tout comme une armée ne peut pas se soutenir sans subordination, un etat monarchique ne sauroit pas se maintenir sans des degrés d'inferiorité entre une chose et une autre.

Dans une Monarchie les departements ou les colleges doivent avoir chacuns leur partie et en repondre au Monarque; ils ont leurs subordonnés qui a leur tour repondent a ces colleges chacun de sa partie: c'est ainsi que depuis la base de la pyramide jusqu'a sa pointe chacun concourt à executer les ordres du maitre, à remplir ses vues, et à y prendre interet. Pour y parvenir je souhaiteroit qu'il plut au Roy de faire emaner de son cabinet une ordonnance, qui apres avoir prévenu le public sur l'arrangement fait dans les differents colleges, et sur l'administration faite à ces colleges de rendre justice à un chacun, enjoignit à tous les Sujets du Roy, de quel etat qu'ils puissent etre, de s'adresser avec leurs plaintes, suppliques et demandes aux colleges competents, et de porter leurs requêtes directement au trone que dans les seuls cas de justice deniée, ou d'injustice reçue.

---

¹ Sætningen synes forskrevet; Nægtelsen er imod Meningen.

2.

Bevor man die Frage auszumachen hat: Was für die Equipage eines Generals zu achten, und was davon zu excipiren sey? ist den Umständen nach eine andre Quæstio aufzuwerfen, nemlich: Ob Se. Excellenz d Hr. General Graf von Rantzau dem Gesetze gemäss, Execution unterworfen sey? welche Frage auch, meinem Bedünken nach, zu seinem Vortheil entschieden werden muss.

Es haben Se. Excellence 2mal, als erst, wie Sie 1756 aus königl. Diensten giengen, und darnächst, bey dem Absterben Dero Herrn Vaters, declariret, dass ihre Väterliche Güther für die Schulden haften, und die Creditores daraus befriediget werden sollen.

Diese Declarationes sind auch von sämtlichen Creditoribus genehmiget, und zu Folge dessen die Güther unter Sequestro, bis zum Ausschlag des Processes mit dem Hr. Grafen von Rantzau Rastorff geblieben.¹

Dieser Actus ist an sich eine förmliche Cessio bonorum zum Vortheil der Creditoren, und dem Herrn General Grafen von Rantzau gebühren demnach alle Beneficia, deren sich ein Cedens, oder wie das dänische Gesetz sich ausdrückt, en Opbuds Mand, zu erfreuen hat.

Das Dänische Gesetz sagt im 5. Buche 14. Cap. 41. Art.:

Den, som opbyder, skal levere en rigtig Fortegnelse saavel paa sine Creditorer, som paa ald sin Eyendom, Arv Gave, Kiøbe etc. og angive det ærligen under sin Haand og Segl, *saafremt han icke vil svare sine Creditorer med reede Penge efter sin Forskrivelse.*

und im 44sten Art.:

Hvis det opbudte Gods ey strækker til Creditorernes Betaling, naar det imellem dem er deelt, bliver den Opbydendes fremdeeles skyldig, enten at betale enhver det resterende efter sin Forskrivelse eller lide Fængsel.

Was ich hieraus folgere, ist, dass ein Cedens bonæ fidei keinesweges gehalten sey, so lange die Massa noch unter

---

¹ Om Rantzau—Aschebergs Proces med Fætteren Rantzau—Rastorff se Bernstorffske P. II, 143.

gerichtlicher Behandlung, die Creditores anderweitig zu vergnügen, sondern diese sich an Massam zu halten, und bevor solche berichtiget und unter ihnen vertheilt, ihre Prætensiones an Debitorem einzustellen verbunden sind.

In diesem Puncto kommen Dänische und Holsteinische Rechte überein, und wann man dem General-Auditeur Borthuus dieses, und nichts mehr, gesteht, hat er, meinem Begriff nach, über die Schmälerung seiner Rechte gar nichts zu klagen. Ob aber das Kriegs Gerichts Urtheil diesen Principiis gemäss, eingerichtet sey, wird dann zu untersuchen seyn?

Das Kriegs Gericht hat freylich Recht gehabt, Seine Excellence zur Bezahlung des Capitals cum usuris et impensis zu condemniren, allein, die Frage ist nur, unter welchen Clausulis solches geschehen ist?

Ich meyne, dass die Clausula poenalis ohngefähr seyn wird: bey Vermeidung Execution in Debitoris Haabe, seine Gage und Equipage ausgenommen: Wo dem also seyn sollte, ist diese Clausula gesetzwidrig, in so weit sie Execution in eines Cedentis bonæ fidei Güther zulässt, dann der Creditor ist durchs Gesetze genöthiget, sich an die cedirte Güther zu halten, und hat gar kein Recht, an Debitorem und was ausser der Massa ist, Anforderungen zu machen, so lange es ihm noch möglich ist, seine Bezahlung aus der Massa zu erhalten.

Wo demnach die Clausula poenalis durch die Königl. Resolution nur in so weit reformirt wird:

»Dass der General Auditeur Borthuus sich an die cedirte Güther halten solle, wo er aber beym Schlusse der Administration seine volle Bezahlung nicht erhält, der Herr Debitor gehalten seyn solle, bey Vermeidung der Execution in seiner Haabe, (Gage und Equipage ausgenommen) zu bezahlen«

werden Seine Majestät dem Hr. Generalen Graten von Rantzaу, gar nicht mehr, als was ihm strictum jus giebt, vergönnen.¹

¹ KabO. 191 og 196.

XXII.

Forskellige Beretninger og Breve.

1.

Rapport¹

über den Vorgang derer von mir selbst, oder auf meine Anordnung arretirten Staats-Gefangenen.

1) Graf Struensee.

Diesen habe ich selbst in Begleitung des nunmehrigen Major Malleville, und des Lieut. von Franck arretiret; er lag im Bette und schien, da ich ihm den Arrest ankündigte, sehr bestürzt zu seyn; er verlangte darauf von mir explication, warum und auf wessen ordre er arretiret würde, auch diese ordre von mir gezeigt zu haben. Da aber mit dergleichen die Zeit nicht vergehen lassen wolte, so war meine Antwort auf dieses alles sehr kurtz, und endigte sich mit der ernstlichen Bedeutung, geschwind aufzustehen und sich hurtig anzukleiden, welches er denn auch ohne weitere Widerrede that, und nach dem Zeugniß des Hr. Capitaine von Malleville, dessen Aufsicht ich ihn überliess, und des Herrn Major von Trapaudt, welchen ihn in der Folge nach der Citadelle transportirt, durchgehends still und fügsam gewesen ist. Er hat weder Papiere noch sonst etwas von praetiosa meines Wissens mit bekommen. Seine Zimmer sind gleich so wie auch die verschiedene Contoirs mit zuverlässigen Unter-Officiers besetzt, und sobald ich aus der Citadelle zurück gekommen, von dem Hr. Conferentz-Rath Schumacher und mir mit dem Königlichen Siegel versiegelt worden.

2) Graf Brandt.

Der Capitaine von Penick rapportiret hiervon folgendes: Ich verfügte mich auf erhaltenen Befehl nach des Grafen Brandt Zimmer, fand aber selbiges verschlossen; und konnte ohngeachtet alles Klopfens und herbey gebrachten Schlüsseln die Thüre nicht eröffnen; sie wurde demnach durch Brecheisen mit Gewalt aufgebrochen; nach

---

¹ A 4.

Eröffnung derselben nahm ich Licht und ging mit entblösten Degen von den Hr. von Björnschold¹ und den Hr. Lieut. von Bay begleitet nebst 2 Grenadier-Unter-Officiers durch die Vorzimmer nach des Grafen Schlaf-Cammer, trat vor sein Bett, worauf ich ihn schlafend antraf, und indem er erwachte, sagte ich zu ihm: Herr Graf. Im Nahmen des Königs kündige ich ihnen Arrest an. Er antwortete fragend: Wem? Mir Graf Brandt? Ich replicirte: Ja Ihnen Graf Brandt; stehen sie geschwind auf und ziehen sich an; er fragte weiter: Haben sie hierzu Königliche Ordre? Ich antwortete: Mein Regiments-Chef, der Obrist von Köller hat mir befehliget, Ihnen zu arretiren. Er hat die Königl. Ordre und wird sie Ihnen selbst bekannt machen; der Graf grif mit der rechten Hand um das Bett herum nach der Wand, und weil ich vermuthete, er möchte vielleicht nach einer Pistole greifen, sprang ich und fragte: Wornach er griff? Er antwortete, dass er nur nach seinen Cammerdiener ringeln wolte; ich verboth ihm aber sich nicht zu rühren, es solte ihm ein Bedienter geholet werden. Ehe noch ein Bedienter kam, stand er auf und kleidete sich an. Zwischen dieses fragte er: Ob Graf Struensee arretiret wäre? Welches ich mit ja beantwortete; er sagte ferner: Er hätte ein gut Gewissen; er hätte sich in nichts meliret, und was die andern unter einander hätten, käme ihm nichts bey. Noch sagte er: Graf Struensee hat gestern auf den Schlitten fahren wollen, es würde ihm wohl übel bekommen seyn.

Auf seinem Tische lagen unterschiedene Papiere, welche er hin und her steckte, ich untersagte ihm solche ferner, und überhaupt keine Papiere mehr zu rühren, welches er auch in meiner Gegenwart nicht mehr gethan, und nichts als seine Uhr und seine Boeurse bey sich gesteckt. Er fragte noch zuletzt: Ob er nicht auf seinem Zimmer bleiben und bewachtet werden könnte? Worauf ich ihm antwortete: Er würde sogleich deswegen die Verhaltungs-Befehle erhalten; kurtz darauf traten auch der Hr. Obrist von

---

¹ Beringskiold.

Köller ins Zimmer, und deuteten ihm an, dass er so geschwind wie möglich sich fertig machen, und nach der Citadelle folgen müste. Der Hr. Major von Plessen und der Hr. Lieut. von Bay sind nachhero, da er transportiret worden, die Zimmer zu verschliessen und aussen vor mit Wache zu besetzen, befehliget worden. Der Hr. Obrist von Köller nahmen die Schlüssel zu sich und verfügten sich vom Schloss nach des General-Lieut. von Gaehlers Quartier.

3) Justitz-Rath Struensee.

Wegen dessen Arretirung meldet der Premier-Lieut. von Penick folgendes: Als der Hr. Obrist von Köller mit der Arretirung in dem Gaehlerschen Hause fertig waren, musste ich nebst den Hr. Lieut. von Biörn und Eiben mit ihnen nach des Justitz-Rath Struensee Quartier folgen. Dieselben kündigten dem Justitz-Rath auf dem Bette den Arrest selbst an, und nachdem sie das Nötige angeordnet hatten, verliessen sie mich um wieder nach den Schloss zu gehen, und legten mir den Befehl bey, den Justitz-Rath Struensee nach der Citadelle zu bringen.

Selbiger kleidete sich, ohne etwas sonderliches zu sprechen, an, und wie ich ihm verboten hatte, keine Papiere anzurühren, so nahm er nichts als etwas Geld zu sich, und nachdem ich alle seine Zimmer verschlossen hatte, nahm ich die Schlüssel zu mir, setzte bis weiter zwey Unter-Officiers aussen vor seine Thüren zur Wache, mit Befehl, keinen von seinen Leuten oder jemand vom Hause, unter welchen Vorwand es auch seyn mögte, mit einen Haupt-Schlüssel einpassiren zu lassen. Hierauf brachte ich nebst den Hr. Lieut. von Biörn ihn in einen Wagen nach der Citadelle. Unter Weges hat er nichts gesprochen, als gefragt: Ob der Hr. General von Gaehler und seine Frau schon in der Citadelle wären? Welches ich beantwortete, dass ich solches nicht wüste.

In der Citadelle überlieferte ich ihn an Sr. Excellenz den Hr. General-Lieut. und Commandanten von Hoben, welcher ihn oben an der Treppe empfing, und in einen grossen Saal, worinnen auch der Professor Berger war, eintreten liess, auch ihm sagte: Er könnte so lange hier

bleiben, dürften aber kein Wort mit einander sprechen wofür die Herren Officiers, so die Wache bey ihnen hätten responsible seyn müsten.

Sonsten hat sowol der Graf Brandt, als auch der Justitz-Rath Struensee bey ihrer Arretirung ziemliche Contenance gezeigt, und sich auf ihre Unschuld und gut Gewissen berufen.

4) Hr. General-Lieutenant von Gaehler und

5) dessen Frau Gemahlin.

Der Herr Major von Berbandt rapportiret wegen deren Arretirung folgendes:

Der Herr General-Lieut. von Gaehler und die gnädige Frau wurden annoch im Bette vorgefunden, als der Herr Obrist von Köller mit mir in deren Schlaf-Zimmer eintraten, Ihnen im Nahmen Sr. Mayt. des Königes den Arrest anöncirten, und dass selbe sogleich nach der Citadelle gebracht werden solten. Beyde ohne sonderliche Bestürtzung an ihnen zu bemerken, stunden ohnverzüglich auf, und nachdem der Hr. General-Lieut. von Gähler die Königl. Ordre dieserhalb zu sehen verlangte, sagten sie bey dessen Anblick: Des Königes Wille muss geschehen. Hierauf gingen der Herr Obrist von Köller weg, und befahlen mir, das weitere zu besorgen. Ich urgirte also nur deren baldige Ankleidung; es gefiel Ew. Excell. mir indessen zu sagen, wie sie sich nichts Böses bewust wären, wie sie viele Arbeit, und fast ein ganzes Jahr nichts anders als lauter chagrin gehabt. Die gnädige Frau replicirte mit einer muntern Mine: Es gereichte Ihr zur consolation, Ihren Herrn Gemahl Gesellschaft leisten zu können, nur bedaure Sie, dass dieser fort nicht zu repariren stünde. Sechs Unter-Officiers waren schon da, und vorhero wohl instruiert, auf die Zimmer, Papiere und übrige Sachen so lange genau Acht zu haben, bis die Versiegelung geschehen sey, welche auch bis dahin dorten im Hause verblieben.

Hiernächst ward die Frau Generalin in einen Fiaquer durch den Hr. Capitaine von Pingel und einen Officier von der Cavallerie, und der Hr. General-Lieutenant von mir und gleichfalls einen Officier von der Cavallerie begleitend nach

der Citadelle gebracht, alwo ich solche dem Hr. General-Lieutenant und Commandanten von Hoben überlieferte, welcher deren nähere und separate Inhaftirung promte veranstaltete, so dass bey jeder der Arrestanten 1 Officier in der Stube, und 2 Unter-Officiers vor der Thüre Wache halten.

6) Professor Berger.

a) Dessen Arretirung durch den Hr. Lieut. von Eiben betreffend.

Er rapportiret deshalb folgendes: Da ich von den Hr. Obersten von Köller die Ordre bekam, den Hr. Professor Berger zu arretiren, verfügte ich mich nach seine Zimmer hin, woselbst ich vorerwähnte Zimmer offen und den Professor Berger im zweiten Zimmer im Bette schlafend fand. Wie ich ihn aufgeweckt, und im Nahmen Sr. Mayt. des Königs ihm den Arrest angekündiget, frug er mir, wie ich in seine Zimmer käme, worauf ich ihm antwortete, dass er nicht brauchte darnach zu fragen, sondern er sollte nur Licht anzünden lassen, aufstehen und sich anziehen. Worauf er seinen Bedienten rief, und Licht herein gebracht wurde, und er sich mit zitterenden Händen anzog. Unter der Zeit, dass er sich anzog und in der Stube herum spatzirte, habe kein Wort von ihm gehöret; wie er nun angezogen war, wolte er einen Brief und ein goldenes Etuit in die Tasche stecken, welches ich ihm verbot, und er selbiges wieder hinlegen musste. Darauf kam der Hr. Capitaine von Plessen und holete den Arrestanten ab, und sagte mir, dass ich bis weitere Ordre in selbige Zimmer verbleiben sollte. Es kam aber gleich darauf der Herr Lieutenant von Wolframsdorff und brachte mir die Ordre von den Hr. Obersten von Köller, dass ich nun könnte mit meiner Manschaft die Zimmer verlassen, aber wol zuschliessen und die Schlüssels mitnehmen; da aber die Schösser entzwey waren, und ich selbige nicht zuschliessen konte, so setzte ich meine Manschaft inwendig vor die Thüre und befahl ihnen an, dass sie Niemanden solten ein- oder auslassen, und dass keiner sich unterstehen müste, einige Papiere anzurühren.

b) Dessen Transportirung nach der Citadelle durch den Hr. Lieut. von Rehbinder betreffend.

Derselbe hat folgendes rapportirt: Der Leib-Medicus und Professor Berger ist mir von den Hr. Lieut. von Eiben in den Zimmern des Grafen Brandt überliefert worden, in welchen er mich gefragt hat, ob der Etats-Rath Reverdil und der Cammer-Page Schach auch arretiret wären, auf welches ich nein antwortete, er erwiderte mich mit den Worten: Es wundert mich sehr. Sonsten schien er nach seinen Geberden sehr niedergeschlagen und gedankenvoll zu seyn. Alsdann brachte ich ihn auf Ordre nach der Schloss-Wache, von welcher ich ihn in einen Wagen nach der Citadelle transportirte, wo mir der Hr. General-Lieut. von Hoben ein Zimmer anwies, in welchen ich eine halbe Stunde verweilte, da ich von einem Lieutenant des Cron-Printzen Regiment abgelöset wurde.

Des Herrn Major von Trapaudt Rapport wegen Transportirung derer 3 Arrestanten: den Graf Struensee, Graf Brandt und Professor Berger nach den Castell betreffend:

Da ich zu Folge des Hr. Obrist von Köller Ordre, die 3, schon in ihren Zimmern in Verhaft befindliche Arrestanten, den Graf Struensee, Brandt und Professor Berger, die allerhöchste Königl. Resolution communicirete, dass sie sogleich nach der Citadelle gebracht werden solten; haben vorgedachte 3 Arrestanten in meiner Gegenwart sich mit Wörtern oder Gebärden nichts ausgelassen, sondern ein jeder von ihnen hat sogleich mit seine bey sich habende wachthabende Officiers in eine Heuer Gutsche, so mit detachirten Dragoners versehen gewesen, nach dem Citadell gefolget; alwo dieselben von mir an Sr. Excellenz den Hr. General-Lieutenant und Commandant von Hoben abgeliefert und bis nähere Verfügung im Commandantens Hauss separatim in angewiesenen Zimmern durch frische hinlängliche Wache bewahret worden.

Die benötigte Versiegelung ist von den Hr. Obrist von Köller veranstaltet, ausser dass ich des Professor Bergers Schlaf-Zimmer ad interim versiegelt habe.

Den von mir auf Ordre arretirte Etats-Rath Willebrandt

habe ich bettlägerig und sehr krank vorgefunden, aber aus Schrecken bey Ankündigung seines Arrestes fiel er in eine Arth von Ohnmacht, und endlich mit halbgebrochenen Wörtern zu verstehen gab, dass er sich keines Verbrechens bewusst wäre, und deswegen mit Gehorsamkeit unterwarf sich seines Königs allergnädigsten Willen.

Gedachter Arrestant wurde in seine Schlaf-Cammer von zwey Unter-Officiers bewacht, die von mir mit der benötigten mündlichen instruction versehen, welche anbefohlene Arretirung ich sogleich angemeldet, und dabey um die Versiegelung seiner Papiere von dem Hof- und Staats Gericht besorget zu werden, Erinnerung gethan habe.

7) Secretair bey dem Graf Struensee, Soeya.

Ist von mir selbst in dem Schlosse arretiret, und nachhero, da sich nichts bey ihm gefunden, seines Arrest wieder entlassen worden.

8) Der Secretair bey dem Graf Struensee, Panning.

Dieser ist durch den Cammer Herrn Baerenschiold¹, weil mir dessen Quartier in der Stadt nicht bekannt war, arretiret, und sogleich, wie auch noch anjetzo geschiehet, durch zwey Unter-Officiers bewacht worden.

Ansonsten sind alle Bediente obigbenannter Personen gleich aus denen Zimmern ihrer Herrschaft herausgeschafft, und also sicher die Entwendung von Papieren und andern effecten dadurch verhindert worden.

Copenhagen den 25ten January 1772.

Köller-Banner.

2.

Pro Memoria.²

Efter Kongel. Ordre haver jeg selv i Overværelse af Herr Oberste von Arenstorff arreteret Oberste von Falckenskiold og straxen ordineret en Officeer til Vagt i Stuen hos ham; hand var ved Arrestens Forkyndelse gandske sans froid og sagde: at hand ey skulle gaae ud af Stædet; men

¹ Beringskiold.

² A 4.

som jeg med andre Arrangements i Fæstningen var occu- peret, saa oplæste jeg den Kongel. Ordre for Hr. Oberste von Arenstorff og overdrog ham at bemægtige sig og i sik- ker Forvaring bringe Falckenskiolds Papiirer, samt obser- vere alt hvad i slige Tilfælde kunde forlanges; da det ellers ville komme paa hans Ansvar, i Fald noget derved blev forsømt.

Arresten skeede i Cassernerne, og har hand bestandig haft 1 Ober- og 1 Under-Officeer hos sig i Stuen og 2de Gemeene udenfor til Vagt. Vagten har været stræng for- buden, ingen at lade tale med ham, ey heller har hand turdet correspondere med nogen.

Derefter er hand paa Hands Kongl. Mayts. Befalning henført til Bremmer Holms Hoved-Vagt, hvor hand endnu sidder under Søe-Etatens Varetægt. Da hand ankom paa Holmen, befandtes, at hand havde sin Skrive-Tavle endnu hos sig, som Hr. Oberste v. Arenstorff ey hafde observeret at tage ham fra. Den blev da ogsaa taget i Forvaring og af ham selv forseglet, og siden af mig leveret i Commis- sionen. Ellers ligger hans Papiirer endnu under Forseigling.

Derpaa arreterede jeg og Obristlieutenant Hesselberg liigeleedes i Baraquerne i hans Stue; hand blev noget con- sterneret, men talte intet. Og som den Kongl. Ordre ey mentionerede noget om hans Papiirers Bemægtigelse, saa har Regimentet siden taget dem til sig og bragt dem under Forsegling.

Hesselberg har den første Dag hafd 1 Ober- og 1 Un- der-Officeer i Stuen og 2 Mand uden for til Vagt, men siden er Ober-Officeeren borttaget og hand kuns ved Under-Offi- ceeren og Gemeene bleven bevogtet.

Nu sidder hand efter Kongel. Befalning paa Ny-Holms Hoved-Vagt under Søe-Etatens Varetægt.

General Major Gude er af Hr. Major von Castenskiold bleven arreteret, hvad sig derved har tildraget, sees af Herr Majorens Beretning.

Cammer Here og Staldmester Bülow har jeg liigeleedes selv arreteret; ved min Didkomst blev først af Tieneren sagt, at hans Herre var hieme, men da hand hafde været

oppe, kom hand igien og berættede, at hand ej var hiemme. Dørene var luckte; hvorpaa jeg ordinerede at hente Vagt, jeg ville ved hver Dør postere en Skildvagt; men da saadant var bleven hørt, kom Baronen og luckte selv op. Ved Arrestens Forkyndelse var hand ligegyldig og sagde: At hand sligt hafde forestillet sig. Hands Kaarde loed jeg bringe hiem til mit, og Papiirerne blev forseglede, samt 2de Officerer sadt ham til Vagt, som dog siden efter Ordre igien afgick. Det skeede den 17de, og den 21de Jan., derpaa blev Papiirene igien aabnede og i 3de Officerers Overværelse overleveret til Hr. Kammerjuncker von Bülow.

Legations-Raad Sturtz haver jeg efter Ordre ladet arrestere ved Stads Major von Widdersheim og 2de medcommanderede Lieutenanter. De har truffen ham hos hans tilkommende Sviger Fader, Brand-Major Mazar de la Garde, hand skal i Førstningen have været noget bestyrtet, men dog fattet sig igien og uden at tale noget fulgt med Officieren til sit eget Logis; hvor begge Dørene til hans Skrive- og Sove-Cammeret med mit Signet er vorden forseglede og endnu ikke aabnet.

Hand er derefter henført paa Stadens Hoved-Vagt, hvor hand under Laas og Lucke sidder i Forhør Stuen, hvortil Capitainerne fra Vagten bær Nøglen hos sig, og uden for Døren staaer en Skild Vagt. Det vorder ingen tilladt uden i den vagthavende Capitains Paahør at tale med ham.

Struensee og Brandts Cammertienere, Løbere og andre Domestiquer i Tallet 10 har jeg hid og did i Byen ladet opsøge og efter Forlangende oplevere paa Slottet; nogle er truffen paa Gaden og nogle hos deres Venner, men alle er fulgt godvilligen med mit Bud.

Kiøbenhavn den 27. Jan. 1772.

H. H. v. Eickstedt.

3.

Du Valls Beretning til Kommissionen.¹

Lorsque les matelots avoient été à Hirschholm du Val etoit a minuit dans la chambre de Madem. Trolle. Brandt

¹ D 3. — Fremlagt i Kommissionen den 14. Febr. 1772.

et Falkenskiold survinrent et demanderent: »que faites Vous ici? venez descendre avec nous«, et lui dirent: »Voilà 2 à 300 matelôts, qui sont en chemin pour venir à H.holm«, et avoient l'air fort inquiet, lui dirent: »que ferons nous?« Il leur repondit: »Il y a longtems, Messieurs, que par la conduite que Vous avez tenue, vous devez scavoir ce qu'il y a à faire en cas pareil«. Brandt lui dit: »Ne soyez point inquiet, nous trouverons bien le moyen de Vous tirer d'affaire«, a quoi il repondit, que n'ayant rien a se reprocher il n'avoit rien à craindre. Au bas de l'escalier Falckenskiold en regardant le deposant fixement dit: »A cette affaire la je perds surement mon Regiment«. Voyant la tranquillité du deposant, il le laisserent aller se coucher. Le lendemain Brandt lui dit, que l'on avoit plié bagage pour aller à Elseneur.

Conversation qu'il croit avoir rendue à Mr. Køller une fois depuis ce tems là: Le deposant dit, que Mr. Brandt lui avoit dit que l'on avoit reçu des nouvelles, qu'à l'occasion de la fete que l'on donneroit aux matelots à Frederichsberg il devoit se passer quelques choses, que la Reine mere avec le Prince Frederich devoient s'y trouver et qu'au moment que les matelots devoient crier Hurra, le Prince devoient se jetter aux pieds du Roi et lui presenter un escrit, mais pour quelle fin, le deposant l'ignore. Q'alors les gardes à pied aux ordres d'un Monsieur de Numsen devoient former un cercle autour du Roi pour soutenir la demande de S. A. R. Le deposant se souvient que Brandt lui a communique une lettre anonime, qu'il avoit lue ou au moins parcourue, dont il fut frappé, et lui demanda, si lui deposant pouvoit soupçonner de la part de qui elle venoit; à quoi il lui repondit que non; mais Brandt et lui deposant trouverent la lettre forte. Lui deposant; qui ne se sentit coupable de rien, avoua, qu'elle auroit fait plus d'impression sur lui, si elle eut été escrit avec moins d'enthousiasme. Il declara, qu'il croyoit alors Brandt et Struensee de si honnetes gens, qu'ils auroit été incapable de tromper le Roi, comme il le declara alors lui meme à Brandt. Par parenthese il se souvient, que lorsque Brandt

et Falckenskiold monterent, comme il a déclaré cy dessus, dans la chambre de la Trolle, il a cru observer, que ces Messieurs étoient très inquiets de scavoir ou lui déposant étoit. Après que Brandt lui avoit montré la lettre cy dessus mentionnée, il ne se souvient pas du jour, Brandt est venu à ville la nuit pour parler au comte d'Osten, qu'il croyoit auteur de la lettre anonime, mais qu'il n'avoit pas sçu le resultat de leur entretien. Le déposant se souvient, que Brandt lui a dit une fois qu'il avoit reçu du Roi 10000 Rdr. sans savoir des par le moyen de qui, ni à quelle occasion, mais uniquement pour payer ses dettes.

Il ne se souvient pas qu'à Hirschholm il se soit passé d'autres affaires qui méritent attention, excepté une lettre que Brandt a écrite à Struensee rempli de reproches et à laquelle Struensee a répondu sur le même ton, mais le déposant ne se souvient plus des termes. Mais à Friderichsberg le jour que l'affaire des gardes se passoit, il fut appelé sur le midi dans l'antichambre du C. de Struensee, ou il trouva, à ce qu'il se souviennent, Monsieur de Gähler, ou il reçut ordre du Comte d'aller voir ce qui se passoit, car on étoit averti, qu'une troupe des gardes étoit en chemin pour venir à Friderichsberg; le Comte sortit, et il resta seul avec Mr. de Gähler, qui lui parut fort agité et lui dit: »Il est donc vrai, qu'une troupe des gardes vient au château«; à ce propos il regarda vers la campagne et lui dit: »Votre Excellence les voici, qui sont vis à vis de l'écurie.« Ce general lui parut alors encore plus ému. Lui déposant descendit et rencontra le Baron Bulau, qui lui parut fort inquiet, croyant que les gardes n'entrassent par la porte des écuries, le pria d'y faire mettre des sentinelles de dragons. Lui Bulau lui donna un cheval, afin qu'il allât voir ce que les gardes devinrent, et il les trouva rentrant en ville sous la conduite de Mr. d'Arnfeldt. En retournant au château pour faire mon rapport au Comte il rencontra Mr. de Gähler qui retournoit en ville. Le soir entre 8 et 9 heures le Comte de Struensee ordonna au déposant d'aller en ville demander au commandant, s'il pouvoit prendre sur lui que le Roi put aller en ville sans

s'exposer. Le commandant qu'il trouva sous la porte du chateau, etoit fort embarrassé, lui repondit qu'oui. Mais le deposant lui demandant, s'il vouloit prendre cela sur lui, il repondit que non. Sur cela il retourna à Fridrichsberg pour faire son rapport.

Vers les 10 heures du soir, il reçut un nouvel ordre d'aller dire au commandant, que le Roi entendoit, que de quelque façon que ce fut, de gré ou de force, lui commandant fit sortir les gardes du chateau, Sa Majesté voulant etre le maitre chez lui; a quoi le commandant repondit: »Monsieur, je vais d'abord faire tirer à poudre sur eux pour leur faire peur, et si je ne reussit point, je ferai tirer à balle.« Le deposant fut saissi d'horreur et retourna vit à Frederichsberg pour en faire son rapport au Comte qui lui en avoit donné l'ordre verbal, et qui parut satisfait, le deposant lui representa et lui demanda, s'il n'etoit pas effrayé ou n'eut aucune repugnance d'armer la moitié des sujets du Roi contre l'autre. Il parut emû et le quitta pour entrer chez le Roi dans l'antichambre duquel cela venoit de se passer. Apres un quart d'heure le comte revint et lui dit: »La chose doit rester comme elle est ordonnée.« Le deposant ayant demande la permission de rentrer en ville pour voir ce qui se passoit, mais il reçut ordre de rester au chateau. Depuis ce tems le deposant ne scait rien qui concerne ni le Comte de Struensée ni d'autres.

Christiansburg dans la commission ce 14. fevr. 1772.

Du Vall.

4.

Rapport fra Nye-Holms Hoved-Vagt
den 20de Februarii 1772.¹

Da ieg gik om Formiddagen og talte med Obriste Falkenskiold, observerte ieg, at der kom en Sædel op under hans Tørklæde, han bær om Halsen, som faldt need paa hans Frak. Ieg vilde ikke tage den, saa at han kunde

¹ C 7.

observere det, hvorfore ieg spurgte, hvor han kunde gaae saa tynd klædt; derpaa svarede han mig, idet han opløsede sin Frak og sagde: Anderleedes gik ieg ikke paa Gammel-Holm; hvorpaa ieg rystede Frakken, at Sædelen faldt paa Gulvet. Ieg talte da til ham og fik ham til at see andenstæds hen, da ieg imidlertiid sparkede Sædelen tilbage. Ieg blev ved at promenerere med ham og observerte ieg, at han fölte sig paa Halsen, hvorpaa han lagde sig i Sengen og lod, som han læste; men imidlertiid fölte han sig rundt omkring paa Kroppen, og da tog ieg Leiligheden iagt og optog Sædelen, uden at det af ham blev observeret. Ieg sendte da Bud need efter den anden Lieutenant, for at blive afløst, under det Paaskud at vilde hente mig en anden Bog at læse i, hvorpaa ieg meldte det til Capitaine Frisch, hvilket hermed ydmygst rapporteres.¹

N. Ravn.

5.

Raport

af Nye Holms Hoved Vagt d. 23. Februarii 1772.²

Da ieg havde Vagt hos Oberste Falkenskiold blev der talet om adskillige Ting, hand spurte om den Sæddel, som var funden hos ham, (som hans Tienere havde givet ham) ikke havde gjort stoer Opsigt i Byen; ieg svarede ham, at ieg havde ey hørt noget derom, uden alleneste at Lieut. Ravn havde sagt mig, at hand havde funden en Sæddel,

¹ Seddelen, som er uden Dato og Underskrift, er af følgende Indhold:

Dero Hr. Bruder weiss Ihnen vor heute nichts zu sagen, als dass die Commiss. heute sich in der Cittatele versammelt, will aber sehen, dass er morgen oder übermorgen ein mehreres melden kan, was etwan Str. u. Br. in Verhör vorgegeben haben; er bittet nur sich die kurtze Zeit ruhig zu halten. In der Stadt ist gar nichts neues, und wird von dieser Sache gar nichts gesprochen, weilen die Commission verpflichtet ist kein Wort zu äussern; weilen aber Dero Hr. Bruder vieles bei seinem Cheff gild, so erfähret er vieles, was andere grosse in der Stadt nicht erfahren. Es ist gar nichts neues, was ich melden könte, wie Ihro Hr. Bruder sagt, so ist es zuverlässig, dass Verhör in der Cittadelle ist, und sollte es auch bey Nachtzeit erst angehn.

² C 7.

men ey vist hvad der stod i den, eller fra hvem den var. I, min Tienere haver skrevet den, svarede han, det er saadanne Sæddeler, som hand skriver for at lade mig viide, hvad hand hører. Haver man ey hørt, sagde hand, om der er flere kommen i Fortred derover, thi min Tienere sidder, det veed ieg; ieg svarede, ieg havde ey hørt tale om nogen. Saa begyndte hand at tale om Fransk-Comedie, som var Fredag Aften forhen og spurgte om adskillige uvedkommende Ting, men kom til Slutning med sit Øyemærke, om ieg ey havde seet hans Broder¹ der; ieg svarede ham, hand gik paa par Terre og ieg i Amphitheatre, saa ieg ey kunde see, om hand var der eller ey. Hand fortalte videre, at hand vidste, man i Byen gav ham Skyld for at Liv-Vagten blev afskaffet, men det vilde hand bevise, kanskee med Papirer, som kunde findes hos dem (uden at nævne nogen), i Fald de ey vare brendte; for Resten havde hand og sagt dem det mundtlig (da de spurte ham derom), at de ey skulde afskaffe dem, og dersom de endelig vilde af med Haxthausen, saa foreslog ieg dem 2de Generaler istæden, som ere her i Byen, som de kunde give dem til.

Da man maatte vide det et Aar i forveyen, at man kunde sætte Granadererne i ræt god Stand, thi nu kunde man ey vente andet, ind at der vilde begaaes mange Uordener af dem, som dog ey burde skee af dem, som skulde gjøre Vagt paa Slottet; hand sagde og, at strax da hand var kommen fra Rusland, havde man budet ham Liv-Vagten til, men hand havde undskyldt sig der for; i Fald Commisslonen ey spurte ham i den Sag angaaendis Liv-Vagtens Afskaffelse, saa vilde hand selv tale derom, thi hand vilde ey have Skylden. Hand fortalte videre, at hand ofte havde sagt til dem, at vi bliver dog vist eengang arreteret allesammen, men der af loe de og vilde ey troe det, ia hand havde indog sagt det til dem alle om Søndagen før Arresten, og om Torsdagen, som de bleve arreterede om Fredagen, havde hand sagt det til nogle af dem. Hand

---

¹ Major Arnoldus Falckenschiold.

fortalte og, at de havde engang staaet omkring en Camin (og af den Fortælling fik ieg at vide, hvem han menede, naar hand sagde dem), og saa var der giort Spørsmaal imellem dem (men nævnte ey af hvem), at naar de nu blev arreteret, og saa Kongen iagede dem bort uden at give dem noget at leve af, hvad da enhver vilde gribe til, og saa blev deris Svar saaledes: Dronningen vilde gaae omkring og synge for Penge, Grev Struensee vilde tage ud paa Landet og der andlegge et Capun Stopperie, siden hand var en stoer Liphavere af dem, Grev Brandt vilde gaae om og lære Folk at skrive franske Breve, Falkenskiold vilde gaae om og lære Folk Mathematique, Madame Holst¹ vilde være Opsætterske, Madame Gählert vilde ey sige, hvad hun vilde være, men der var een, som betog hende Umagen og sagde, at hun skulde tiene paa Modelkammeret til at tegne efter. En anden Gang havde de staaet i et Vindue og railleret, og saa havde Falkenskiold sagt, at de kunde være vis paa, at Bielke var en god Mand, og at hand var saa god, at naar vi nu alle sidder i Arrest og haver intet at spise, saa sender hand os inu Mad fra sit Bord; da ifald nogen raillerede mig, sagde Madame Gählert, skulde de før sulte ihiel, før ieg skulde sende dem Mad; derpaa svarede een, da maatte ald Verden sulte ihiel. Hand sagde og, at Grev Struensee havde forbrudt sig efter Kongeloven med den Ordre, som var udgivet om Cabinetz Ordrene; saa gjorde hand mig et Spørsmaal: ieg sætter nu, at Grev Struensee haver sagt til een, at Kongen vil give mig den Magt, at en Cabinetz Ordre underskreven af mig skal gielde liige saa fuldt, som om den var underskreven af Kongen, hvad synes Dem der om, og hand saa svarede: det er io got, det kan De gjerne tage imod; hvad ieg syntes om ham, om hand ikke og var skyldig; ieg svarede, det var ey ret svaret, thi der af kunde man see, at om Tilbudet var bleven ham giort, saa havde hand taget der imod.

Videre er der ey bleven talet, hvilket her med rapporteres.

Datum ut supra.

H. Schultz.

¹ Grevinde Holstein.

6.

Falckenschiolds Skrivelser om Garden.¹

1. Es darf sich niemand die Hofnung machen Officier in der Garde zu werden, der nicht einige Jahre vorher mit Distinction in ein geworben Regiment gedienet hat, und sollen die Officiers, welche künftig hin bey der Leib Wache zu Pferde oder Fuss placiret werden, keinen höhern Rang haben als die Officiers von den Feld Regimenten und überhaupt für diese keine andere Prerogativen als, dass sie besser bezahlt werden, alle mögliche agrements bey Hoffe genießen und freye Tafel bey Hoffe genießen. Wenn sie sich wohl conduxiren und aus der Garde gehen, müssen sie avanciret werden, nicht aber wie bishero gewesen, wenn sie in der Garde treten. Die Garde Officiers sollen eine brillante Staats Mundirung, wie die jetzige ist, haben, die tägliche aber muss ohne Silber und gantz simpel seyn.

2. Die Officiers, so nach diesen in Cadeten und Ingenieur Corps placiret werden, sollen ebenfals keinen höhern Rang haben wie die Officiers in den Regimenten, auch fallen alle Prerogativen rein weg, welche oben erwehnte Corps, die Artillerie und sämtliche Leibregimenten bis hiezu genossen. Alle welche zu Land Etat als Garde, Cavallerie, Artillerie, Infanterie etc. gehören, müssen, wenn sie an einem Orth zu sammen kommen, es sey mit oder ohne Gewehr, einzig und allein nach ihre ancienneté rangiren, und soll kein Officier, er sey von welchen Corps er auch wolle, einer für den andern einen andern Vortritt haben.

3. Die Königliche General Adjutanten sollen auch ins künftige keinen höhern oder aparten Rang haben als nach dem Platz, welchen sie im Regiment bekleiden, sollen beständig ihre Regiments-Mundirung tragen und ins künftige keine Patente bezahlen.

4. Die Officiers-Platze bey der Garde sollen ins künftige nur von der ersten Noblesse aus dem Lande besetzt werden.

---

¹ C 7. — Hver af de to Skrivelser, begge med Falckenschiolds Haand, staar paa sit Blad af samme Ark Papir; de har Karakter af Udkast eller Kladder, med Udstregninger og Rettelser. — Se S. 108, 118, 278. Jfr. KabO. 1446.

Die Garde zu Pferde gehet auf folgende Arth ab:¹

1. Die Garders werden an der Garde zu Fuss abgegeben, und jeder erhält auser der völligen Leibs-Mundirung mit allen Zubehör noch 2 Ducaten als ein Geschenck.

2. Die Unter-Officers bekommen des gleichen und werden in der Cavallerie incorporiret.

3. Die Garde zu Fuss muss um so viele Mann verstärkt werden, wie die Garde zu Pferde stark gewesen, weilen sie ins künftige diejenige Posten mit bestreiten soll, welche bis hiezu die Garde zu Ferde gehabt.

4. D. Hr. von Jull, Lewetzow und Löynörn können bey der Garde zu Fuss à la suite in gleicher Qualität, wie sie bey der Garde zu Ferde gestanden, gesetzt werden und bekommen Gage wie die andern Officers von der Garde zu Fuss.

5. Es müssen weder die Officers noch Unt.Officers bey der Garde vermehret werden, sondern sie bleibt auf 5 Compagnie, davon eine Compagnie statt Hütthe Grenadier Mützen trägt, die aber deswegen keine grössere Gage oder Löhnung genieset.

6. Die Pferde von der Garde müssen an die Cavallerie zur Recrutirung und die Gewehre nebst Sattel und Zeug auf dem Arsenal abgeliefert werden.

7. D. Hr. v. Numsen soll Exercier Obrist von der Cavallerie seyn und die würlkliche Obristen Gage, bis ein Regiment vacant wird, geniesen.

8. Graf Ahlefeldt von der Garde zu Ferde soll Numsen sein Platz haben und Haxthausen Angeli seyn.

9. Osborn soll Exercier Adjutant bey Numsen mit Beybehaltung seiner jetzigen Gage seyn, bis bey der Cavallerie sich Gelegenheit findet ihm in Nummer zu setzen.

10. Alle übrige Officers von der Garde zu Pferde werden auf Wartgeldt gesetzt.

11. Die Cassa von der Garde zu Pferde mit allen Zubehör wird bis weiter an der Garde zu Fuss abgeliefert.

12. Die Cavallerie soll ins künftige nichts als Bauer

¹ KabO. 1517.

Kerls recrutiren und ist ihnen expres verbothen keine Handwerker, unter welchen Vorwand es auch seyn mag, anzunehmen.

13. Um die Desertion, welche bey der Cavallerie sehr kostbahr ist, zu verhütten, muss die Cavallerie mehr national Recruten zugetheilet werden, und im Fall es nöthig, die Infanterie lieber weniger geben.

14. Königl. Stall Bedienten sollen ins künftige aus beuhrlaubte von der Cavallerie bestehen, und soll sich die Cavallerie es angelegen seyn lassen tüchtige und guthe Leute als beuhrlaubte, auch wann solche von andern Leuten zu diesen Dienst in ihre Ställe begehret werden, abzugeben.

7.¹

Paa det os under skrevne af den kongl. inquisition Commission til Besvarelse forrelagde Spørmaal om hvad som passerede, da hands kongl. Høyhed Printz Frederich forgangen Aar kom det kongl. danske Liv Regiments Tambourer og Pibere i Møde paa Volden, er vores skyldige Giensvar og Vidnes Byrd dette: at da forgangen Aar i Foraaret Regimentets Hautboister, Tambourer og Pibere vare forsamlede paa Volden ved Vester-Port for at øve dem i deres Music, bleve de samesteds opstillede og maatte musicerende marchere i Voldgangen der fra til Nørre Port, da det hendte sig, at man blev nogen af det kongl. Herskab vaer at komme dem i Møde, hvorom Hr. Obriste von Falckenschild, som var nærværende, blev averteret; mens hvad hand dertil svarede, blev ey af os alle hørt, kand ey heller efter saa lang Tiids Forløb egentlig erindres, mens dette veed vi, at ovenmeldte maatte continuere deres Marche og Music, hvorfor hands kongl. Høyhed Printz Friederich med Svitte, som det var, der kom dem i Møde, maatte riide af Veyen ind i Bolvercket, hvor Mødet skeede. Dette er alt, hvad vi herom med Sandhed kand bevidne. Kiøbenhavn d. 17te Martii 1772.

A. Harbou. H. Nansen.

---

¹ C 7.

Over staaende kand ieg med dette Tillæg bevidne, at da Printz Friderichs Løbere averterte mig (som havde Inspection aaver forbemelte Tamboure) om hands kongel. Høiheds Komme, gick ieg til Herr Obriste von Falkenschiold og spurte ham, om Musicken icke skulde ophøre, indtil hans kongel. Høihed var paseret, hvor til Herr Obristen svarede: nein, und wan unser Herr Gott käme, müsten sie nicht aufhören. Hvilket herved attesterer.

Rømeling.

8.

Messieurs!¹

Il est du bel ame de s'interessere pour les malheureux ; voila ce que vous prouvés, Messieurs, en me procurant la permission d'adresser une requette à Son Altesse Royale, comme l'unique moyen d'obtenir un adoucissement dans mon sort. Recevés en mes très humbles et sincerer remercimens. Je vous supplie, Messieurs, de point laisser vôtre ouvrage imparfait; ne faites non seulement parvenir cette supplication aux pieds du prince, mais joingnés y vôtre intercession et obtenés ma grace. Personne ne sauroit mieux le faire que vous, Messieurs, vous joingnés à une integrité reconnue de tous le public la plus grande connoissance du procès. J'ai jusqu'à present vù par un microscope les faibles services que je croyois avoir rendu, mais helas comme tous cela a changé, je ne vois que des fautes dans la même glace. Quelle imprudence de ma part de m'être recrié sur mon mêtite au lieu de m'abandonner entierement à la clemence du roi et du prince. J'en ai le coeur contrit et navré. Le repentir le plus amere et le plus vif occupe uniquement mon ame. Je suis persuadé que vous ne saurés qu'avoir compassion de moi en considerant la malheureuse situation dans laquelle la sentence du roi me mêt. Un aussi long voyage par mer que d'ici à Monckholm me coutera vraisemblablement la vie; je suis extrêmement malade en mer; j'ai fais un voyage de

¹ C 7.

trois jours, le medecin que nous avons à bord assura, que je serois mort d'une inflammation à la poitrine, si le voyage n'avoit été fini. Faites donc par humanité que je n'aille point à Monckholm, mais dans un endroit, ou il me soit permis de cultiver la terre.

Je vous supplie, Messieurs, de permettre que je parle mon frere avant mon départ; de permettre que je fasse donation de mon equipage et de me permettre les aissances qui peuvent être accordés en pareilles occations.

Puissiés vous être aussi heureux que je suis malheureux et que je serrai reconnoissant d'avoir travaillé à me faire avoir un sort plus doux; ce sont des sentiments qui ne finiront qu'avec moit; étant avec beaucoup de respect,

Messieurs,

vôtre très humble et très

Copenhague

obeissant serviteur

le 15me Juin 1772.

Falckenschiold.

Da Kommissionen meddelte Falckenschiold hans Dom af 12. Juni, udtalte han nogle Ønsker, som Kommissionen i en Forestilling af 13. Juni forelagde Kongen; i følgende KabO. (A 2), der følger Kommissionens Indstilling, fik den Svar:

Paa Inquisitions-Commissionens Forestilling af 13. hujus og Etatsraad Sevels separate Forespørgsel af 15. e. m. haver Jeg resolveret følgende:

1. At ingen Afskrift af det over forige Oberste v. Falkenschiold holdte Forhør hannem maae vorde meddeelt.
2. At det maae være hannem tilladt at tale med sin Broder forinden hands Bortreise til Munkholmen. Og
3. At det maae være hannem tilladt at medtage de nødvendige Meubler, saa vel som sine Bøger. I Henseende til hands Midler skal Commissionen nærmere vorde forsiunet med Min Resolution¹. Hvad for det Øvrige Underholdningen af de arrêterte Personer angaaer, da vil Jeg, at alle de, som i Arresten og til den Dag, de ere blevne sadt udi Friehed, have nydt deres Gager, ogsaa selv skal betale deres Forpflægning, Justitzraad Struensee undtagen, for hvilken ingen Gage

---

¹ Ved KabO. 1772 22. Juni meddeltes det Kommissionen, at det gennem DKanc. var overdraget Hof- og Stadsretten at tage samtlige Falckenschiolds Effekter under lovformelig Behandling.

vorder gotgiort, da Jeg deels har eftergivet hannem de til hands Broder skyldig værende 2600 Rdr. og deels tilladt hannem at beholde de d. 16de Januarii, uden mit Forevidende, af hands Broder hannem givne 2000 Rdr., og hvis Forpflegning saa vel som de Øvriges Underholdning tages af de forbrudte Boer; hvilket hermed rescriberes Commissionen til behøvende Efterretning.¹

Friedrichsberg d. 17de Junii 1772.

Christian.

A. Schumacher.

Til Inquisitions-Commissionen.

9.

To Erklæringer af Johan Just v. Berger.²

Pro Memoria.

Ved at igiennemgaae det af Hof og Reyse-Chirurgo Hartwig fra den 9. Junii 1771 holdte Journal over de ved Hoffet uddeelte Medicamenter, er de betydeligste Poster, jeg haver anmærket, som følger:

For hans Majestæt Kongen er forlanget: den 20. Junii et Rhabarber-Pulver, den 22. ejusd., den 27. ejusd., den 2. og 12. Julii hver Gang Tie China-Pulver med Staal.

For hendes Majestæt Dronningen C. Mathilde: den 7. Julii et Medicament af Saccharum Saturni eller Bly-Sucker og Kalk-Vand og den 7. Sept. et Middel af Kalk-Vand og Bly-Extract; begge ventelig til udvortes Brug.

Herr Liv-Medicus og Professor Berger haver under sit egen Navn requireret følgende: den 16. Junii 2 Quentin Opium-Tinctur kaldet Laudanum liquidum, den 20. Julii et Medicament af Bly-Sucker og Kalkvand, den 7. Sept. toe Quentin Opium-Tinctur, den 24. Sept. 12 Pulver af China og Staal, den 5. Oct. samme Pulver, den 20. ejusd. samme

---

¹ Idet Kommissionen den 19. Juni meddelte Falckenschiold Indholdet af denne KabO., sagde den ham tillige, som Svar paa hans Skrivelse af 15. Juni, at da Kommissionen ved kgl. Befaling var aldeles sluttet, fandt den sig ikke berettiget til at befatte sig med noget, som dertil henhørte.

² C 8.

Pulver, den 1. Nov. 24 af samme Pulver, den 18. ejusd. 24 af samme Pulver, den 9. Dec. et Pulver af Rhabarber, China og Staal, den 14. ejusd. et Pulver af China og Jalappe-Rod, den 17. ejusd. et Pulver af China, Jalappe-Rod og Staal.

De Medicamenter, som er bleven forlanget for hans Majestæt Kongen fra den 20. Junii indtil den 12. Julii 1771, var i visse Maade aftalt med de øvrige tvende Liv-Medicis, Etats-Raad Piper og mig, endskiønt ingen af Vos nød den Naade at komme for hans Majestæt for at erfare høyst-sammes Helbreds Tilstand.

De af Liv-Medicus og Professor Berger selv den 16. Junii og 7. Sept. forlangede 4 Quentin Opium Tinctur, hvilke indeholder 16 Gran Opium, er ventelig bleven brugt udvortes imod Tand-Piine. Ellers erindres, at 15 Draaber af denne Tinctur, som indeholder 1 Gran Opium, indvortes given er allerede een stærk Dosis for at befordre een stærk Søvn, fornemmelig hos Personer, som ey er vandt til dette Medicament.

Fra den 24. Sept. indtil den 18. Nov. haver Liv-Medicus og Professor Berger forlanget 84 Pulver af China og Staal. Er disse Pulver bleven brugt til een Person, saa synes Quantitæten vel stor. Man pleyer ikke gierne give meere end et af saadanne Pulver om Dagen, og det om Formiddagen. Giver man dette i visse Maade adstringerende Medicament om Eftermiddagen, saa turberes gierne Digestionen og foraarsages Obstruction, hvilket med Tiiden kand have alvorlige Følger for Helbreden. At saadanne Obstructioner have allerede begyndt at indfinde sig hos den Person, som dette Medicament er bleven given, sluttes deraf, at Liv-Medicus og Professor Berger haver under den 9de, 14de og 7de December begiært laxeerende Midler.

Slutteligen erindres, at det var saavel min Hr. Collega Piper som mig aldeles ubekjendt, at hans Majestæt Kongen brugte igien denne Cuur af China og Staal i Efterhøsten.

Kiøbenhavn den 23. Februar 1772.

J. J. v. Berger.

P. M.

Efter Inquisitions-Commissionens Forlangende under Dags Dato haver jeg den Ære at svare:

1. At jeg fra Aarets 1770 Begyndelse af er hver Gang bleven consuleret af Grev Struensee, naar han meente, at Kongens Helbred udfordrede det, endskiønt at jeg kom meget sielden for Hans Majestæt, og at det blev mig sagt, at Kongen ikke gierne saae, at man talte med Dem om Deres Helbreds Tilstand. I all den Tiid brugde Kongen, saa meget som mig er bekiendt, meget faae og ubetydelige Medicamenter. Ved May Maanedes Udgang 1770 var jeg sidste Gang førend Revolutionen hos Kongen for at overlevere Hans Majestæt Obductions-Forretningen efter den høysalige Dronning Sophia Magdalena. Fra denne Tiid fik jeg slet intet at viide om Kongens Helbred, end hvad Grev Struensee sagde mig, naar jeg spurgte ham, og fik jeg næsten alletiid Svaret, at Kongen var vel. I Begyndelsen af Aaret 1771, da det syntes mig, at Kongens Constitution var svækket, talte jeg alvorlig med Grev Struensee om Hans Majestæts Helbred, og da jeg havde Aarsag til at troe, at visse høyt skadelige Feile i Levemaaden kunde være Grunden til Hans Majestæts Indisposition, bad jeg instændig (som jeg saa ofte og i adskillige Aar havde giort), at man maatte anvende den mueligste Omsorg for at overbeviise Hans Majestæt om dens skadelige Følger, og i Fald at det behagede Dem at rette disse Feil, da at bruge China og Staal og det kolde Bad. Efter denne Tiid hørte jeg intet om Hans Majestæts Helbred, indtil jeg nød den Naade at see Dem paa Hirschholm i Julii Maaned, da jeg fand Deres Udseende meget forbedred. Jeg spurgte da Hr. Liv-Medicus Professor Berger, om Kongen brugte de omtalte Pulver af China og Staal. Han svarte, at Hans Majestæt havde brugt dem allerede i 10 Dage. Om alt, hvad siiden den Tiid er bleven brugt til Hans Majestæt Kongen, er jeg ikke bleven consuleret. Dette erindrer jeg, at Hr. Liv-Medicus Professor Berger sagde mig nogle faae Dage førend Revolutionen, at Kongen havde brugt igjen de samme Pulver af China og Staal, hvorpaa jeg begiærte at viide, om

den omtalte Feil i Levemaaden var rettet, og føyede dertil, at alle Medicamenters Brug var forgiæves, om ikke skadeligt, naar dette ikke var skeet.

2. Hvad Hendes Majestæt Dronningen angaaer, saa er jeg bleven consuleret i alle hendes Sygdomme indtil October Maanedes 1770 Begyndelse, da Hr. Liv-Medicus Professor Berger havde overleveret Grev Struensee et Consilium medicum Hendes Majestæts Helbred betræffende. Dette blev mig foreviist af Grev Struensee og af mig approberet, siiden deri blev foreslaaet den samme Kur-Methode, som af mig med Hr. Etats-R. og Liv-Medici Piper Samtykke var bleven brugt. Hendes Majestæt betroede Sig aldeles fra denne Tiid til Hr. Liv-Medicus Professor Berger, talte aldrig med mig om hendes Svangerskab, endskiønt jeg havde spaaet den allerede i October Maaned, og haver jeg fra October Maanedes 1770 Begyndelse ikke ordineret nogen Medicamenter til Hendes Majestæt.

Kiøbenhavn den 9. Mart. 1772.

J. J. v. Berger.

10.

Rantzaus Brev til Kommissionen.¹

P. M.

Da det er saavel alle mine Bekientere, som og Hr. Gen. Lieut. Gähler selv bevist, at jeg aldrig giemmer nogle Brevve, mens stracks efter at have besvaret dem, synder river dem; og desuden alle mine nogen Tiids havde og paa nærværende Tiid havde Domestiquer kunde, om det var fornøden bekræfte det, med deres Eed; saa er det mig umueligt at kunde fremlegge for Commissionen nogen Brev af Hr. Gen. Lieut. Gähler til mig. Skulde det derimod behage Commissionen at give mig de Puncter tilkiende, i henseende til hvilcke Hr. Gen. Lieut. Gähler beraaber sig paa hands til mig skrevne Brevve, saa kand og skal jeg give derom alt den Oplysning, som Sandheden og min

¹ A 3.

Hukommelse administrerer mig. I övrigt troer jeg at kunde sige med Vished, at ingen af Hr. Gen. Lieut. Gählers til mig skrevne Brevve haver indeholdt noget, som kunde blive Beviiss imod ham. Kiöbenh. 14. April 1772.

C. Rantzau.

11.

Brandts Brev til Kommissionen.¹

P. M.

Jeg oversender Dem, mine Dommere, et Brev² til hands Majestet og overlader det Dem aldeles, naar De have læst det saavel som dette P. M., om De da finde for got at lade det overlevere til Kongen eller ikke; hvad ieg nu skriver Dem til, er ikke heller noget Document, som jeg forlanger at lægges ad acta eller at skulle høre til min Process. Brevet til Kongen er noget slet skreven, men mine förste Penne vare meget slette; jeg beeder ham om Forladelse, ved det ieg nu veed, at det endog i alle Tilfælde er en Undersaats Pligt at ydmyge sig for sin Konge; tilforn vilde ey det blinkende Sværd have bevæget mig dertil. Mit Brev kunde have været mere bedende og mere underdanig, men jeg troede ey, at dette vilde have behaget hands Majestet; jeg bruger den Talemaade, at Kongen har tidt sagt, at ingen endnu har vist saa goed Beskeed med alle hands Omstændigheder som ieg, og dette pleyede hand gemeenlig at sige, naar hand var mig goed, og den Ide haaber ieg derved at tilbagekalde; hand har tidt tillagt, at ingen havde saa megen Liighed med ham som ieg, og denne Talemaade har ieg udeladt, da den vilde være for dristig. Jeg önsker heller, at dette Brev maatte forelæses hands Majestet i et lykkeligt Øyeblik, end at hand först selv læsede det.

Jeg finder det naturligt, at der hos Dem, mine Dommere, ja endogsaa hos de, som De finde for got at viise dette, opkommer en dobbelt Tvivl, den: 1. Fortiener ogsaa

¹ C 6. — Trykt hos Høst III 149—151, og hos Jenssen-Tusch i tysk Oversættelse S. 345—348.

² Dette Brev kendes ikke.

Brandt efter Sagens Natur, at Kongen aldeeles skulde be-
naade ham? og 2. Hvad önsker hand da videre? Med den
samme Oprigtighed, med hvilken ieg har forklaret min
gandske Sag, kand ieg ogsaa forsikkre Dem, at dersom
det var passelig gandske at oplyse min Sag, deels ved at
före nye Vidner, deels ved at giöre contra-qvæstioner til
de afhørte, saa vilde paa eengang Deres Domens og Ret-
færdigheds Embede forvandle sig til den oprigtigste Med-
lidenhed; men ieg önsker det intet, om endogsaa mit Liv
eller min Frihed skulde derved forbrydes. Jeg errindr
nogle faae men vigtige Omstændigheder, som kand bevæge
Dem til at troe, at ieg dog har været bitter mod Kongen,
nemlig at have bidt ham i Fingeren, men mit Udsigende
bekræfter ogsaa, at ieg ey viiste det fören til sidst, det
skeede altsaa ey animo nocendi, men det er en naturlig
Bevægelse at lukke sin Mund, naar man gribes i Tungen,
og da ieg blev det var, bad ieg om Forladelse; Kongen
klappede mig paa Kinden og sagte: det skader ey.

2. Ieg haver selv udsagt at have lagt en liden Ride-
pidsk i Claveeret, tænkende dermed at komme in til Kon-
gen, men har ieg gjort det,? kunde det vides uden ved min
Oprigtighed? Og vee os, om enhver tanke skulde straffes.

3. Ieg haver brugt utilbörlige Ord imod Kongen ved
denne Lejlighed, omendsköndt ey de, som ieg beskyldes
for; men i den bedrøvelige Collision af at viise min courage
med Ord eller med gierninger, saa valgte ieg det første.

4. En vigtig Omstændighed, som gjorde denne saa-
kaldede courages Udviisning temmelig nödvendig, er, at
Kongen tidt sagde: »viiste ieg, at De var en Cujon, saa
stoed ieg eengang bag Dören og slog Dem ihiel,« og var
det over 4 eller 6 Uger, at jeg stedse med Uvished gik til
Kongen, omendskiöndt hand da egentlig ey var vreed.

5. Hvorfore er hand da nu fortørned? Egentlig fordi
ieg fra den Tiid af stedse var meeget alvorlig og meere
underdanig en tilforen, som ieg gjorde for at giöre Kongen
tilbageholden, og som havde den Virkning, at hand troede,
ieg var ham imod, og ethvert Gemyt, som först er fortry-
delig, udlægger siden alle Ting til det værste.

6. Jeg vidner for Gud, som kiænder mit Hierte, at saadan Begivenhed eller dermed liigt er aldrig før eller siiden mödt; hand har eengang kastet mig sin Handske i Ansigtet, jeg bukkede mig og toeg den op og sagde: »Hvorfor giøre De det, ieg er Dem vist ikke imod,« og da var hand tilfreds.

7. At ieg aldrig har anseet denne Begivenhed for andet en som et Spögerie, Ungdommens og Seltomhedens Værk, sees deraf, at ieg, da Commissionen var begyndt, ey endnu viiste min Forseelse.

Saaledes tror ieg at have besvaret den förste Tvivl. Jeg er aldeles villig at döe, ja at taale ald den Straf, som mig bliver paalagt; det er Guds tugtende Haand, som jeg haver fortient, men jeg holder det min Pligt denne Gang at tale.

Hands Majestet er mig unaadig, derfor blev ieg fastsadt, derfor blev ieg sluttet, derimod kand ieg intet invende; ieg kysser den Haand, som slaer mig, men den samme Haand kand ogsaa löslade og forlade ligesom Henric d. 4., der tilgav langt større Forseelser; ja skulde De endnu finde dette formeegen Naade, men önskede, at ieg personligen ydmygede mig for hands Majestet, da holder ieg mig det aldeles ey for nogen Skam. O! maatte De, mine Dommere, tydeligt kunde insee, hvorledes min Position var hos Kongen, maatte De ogsaa tillige föle, men strax glemme igien, hvorledes den nærværende er i det udvortes, da vilde vist Deres Öyne vædes, og Deres Hierter røres af den oprigtigste Medlidenhed. Dog ieg befaler min Sag i Guds Hænder og beeder Dem om det, som ieg ikke havde nödig at bede Dem om, nemlig at följe Deres Overbeviisning, dermed er ieg aldeles vel fornöyet.

Udi Brevet til hands Majestet har ieg sagt i Roelighed at tilbringe miine Dage,¹ og dermed meener ieg et Amt i en langt bortliggende Provintz; ieg veed ey, om der nogen Post er ledig, som ieg kunde haabe, men ieg veed, at den

---

¹ Saaledes i Originalen; der mangler aabenbart nogle Ord.

i Bramsted er nok den sletteste, og at Conf. R. Arnoldt har længe ønsket at komme derfra, og videre strekke sig mine Ønsker ey; thi hvad Rett kunde ieg have til at fordre.

Friderichshavn d. 14. Apr. 1772.

Brandt.

12.

Brev fra Præsten Jørgen Hee til Kommissionen.¹

Underdanigst Pro Memoria.

Indsluttede Seddel² blev mig i Gaar leveret af Salige Enewold Brandt med indstændig Begiering at ville see den Den Kongel. Commission insinueret, hvorom hand og i Dag paa nye erindrede mig neppe en Time før hand forlod sit Fængsel.

I Følge af saadan Begiering og mit givne Løfte har ieg den Ære herved at overlevere til den Høyrespective Commission samme det Salige Menneskes Pro memoria aldeles, som ieg den af ham har imodtaget uden egenhændig Underskrift, dog visselig af ham selv besørget skreven, og saaledes erkient for hands egne Tanckers Forestilling i de benæfnte Poster.

Kiøbenh. d. 28. April. 1772.

J. Hee.

Udskrift:

Til

Den Kongelige Inquisitions Commission.

13.

Breve af C. A. Struensee fra Fængslet.³

Monsieur,

Je prends la liberté, d'adresser a Votre Excellence le Memoire, que j'ai escrit a la Commission Royale, touchant la sentence du Roi, qui m'a ete aujourd'hui notifiée. J'y

¹ Brevet ligger nu i A 3, men et med Gehejmekabinetetsarkivar Holtens Haand paaskrevet Nummer viser, at det tidligere har hørt til Kabinetetsarkivet.

² Denne Seddel kendes ikke.

³ A 3.

jointes en meme temps le revers, qu'on a demandé de ma part. Je partirai d'ici le premier jour possible, et comme il ne m'est pas permis de Vous rendre mes devoirs chés Vous, Vous me permettes, Monsieur, que je Vous proteste par ces presentes la plus parfaite reconnoissance pour toutes les marques de justice et de bonté, que Vous m'avez montré dans cette malheureuse affaire, qui m'a retenu jusqu'a present dans la prison.

Je pars d'ici entierement convaincu de l'integrité, de l'équité et de la droiture de tous les Messieurs de la Commission, en formant les voeux les plus ardents et les plus sinceres pour leur prosperité et pour leur bonheur.

Si Vous pensés a de malheureux, j'ose Vous supplier, Monsieur, de Vous ressouvenir quelquefois de moi, d'un malheureux, qui peut etre n'a pas merité de l'etre en un si haut degré.

J'ai l'honneur d'etre avec l'estime la plus respectueuse.

Monsieur

a Friedrichshafn
ce 13. Juin 1772.

Votre treshumble et tres-
obeissant serviteur
C. A. Struensee.

Ich Carl August Struensee versichere, gelobe und schwere, dass ich weder mündlich noch schriftlich, directe noch indirecte etwas von demienigen, was mir von den Königl. Dänischen Staatssachen bekant geworden seyn möchte, offenbaren, auch von demienigen, was in diesen letzteren Zeiten hieselbst vorgegangen, weder reden noch schreiben wolle. So wahr mir Gott helfe und sein heiliges Wort. In der Citadelle den 13. Jun. 1772.

C. A. Struensee.

Voila, Monsieur, une tres humble requete au Roi, que je prends la liberté, d'adresser a Vous. Vous m'obligeres infiniment, si Vous voulés avoir la bonté, de Vous meler de cette affaire, et de Vous interesser en ma faveur, qu'on

ne demande pas de moi ces 2600 ecus, que je dois a mon malheureux frere. J'ai encore quelques dettes a payer a Coppenhaque, et je serois presque privé de tout l'argent, si le Roi vouloit agir dans cette affaire selon la rigueur de la demande. J'ai deja tant perdu ici, que chaque nouvelle perte augmente mon malheur.

J'ai encore une autre demande a Sa Majesté, dont je voudrois avoir Votre bon avis. Au dernier Bal, ou j'avois ete a Coppenhaque, j'ai joué avec le Roi, et comme le Roi n'avoit point d'argent avec lui, je l'ai lui fourni, et comme le Roi avoit perdu, j'ai payé a Mad. de Schimmelman, Mad. Fabritius etc. ce que le Roi avoit perdu, et le Roi me devoit aussi quelque choses pour le jeu. Toute cette somme est de 332 ecus, que j'ai ecrit sur une carte, qui estoit dans ma poche, mais qui m'a ete oté; dites moi dont Monsieur, a qui je me dois adresser pour avoir cette petite somme, ou si Vous voules avoir la bonté, de me la procurer.

Je partirai d'ici le premier jour possible, et comme il ne m'est pas permis, de Vous parler ou de Vous faire mon compliment chés Vous, agréés, Monsieur, la plus parfaite reconnoissance pour toutes les marques de l'amitié, que Vous m'aves montré pendant mon sejour a Coppenhaque, et les voeux les plus sinceres, que je ferai toujours pour Votre bonheur et prosperite.

Ressouveni Vous quelquefois d'un homme, qui sera toujours avec la consideration la plus distinguée.

Monsieur

Votre treshumble et tresobeissant

a Friedrichshavn

serviteur

ce 14. Juin 1772.

C. A. Struensee.

Faites mes compliments a Messieurs de Carsten, et surtout a celui, qui a ete mon colleque dans la chambre.

Allerdurchlauchtigster Grossmächtigster König,
Allernädigster König und Herr,¹

Ich habe bey meinem Aufenthalt in Dännemark von meinem unglücklichen Bruder 2600 Rd. geborget, und ihm darüber eine Handschrift ausgestellt, die auch unter dessen Papieren gefunden worden ist. Und dieser Schuldforderung wegen nehme ich mir die Freyheit, Eure Königl. Maiestät hierdurch allerunterthänigst anzugehen, das mir dieselbe allernädigst erlassen werden möchte. Ich will nicht anführen, dass ich selbst noch verschiedene Forderungen an meinen Bruder habe, die sich gegen 800 Rd. belaufen, wovon ich aber keinen juristischen Beweis führen kan; ich will nicht anführen, das ich selbst hier in Dännemark einen beträchtlichen Theil meines Vermögens zugesetzt habe; sondern ich will diese Sache blos Eurer Königl. Maiestät allerhöchster Gnade überlassen, und im Vertrauen auf dieselbe hoffe ich allerdemüthigst, dass Eu. Königl. Maiestät mir diese Schuldforderung von 2600 Rd. allerhuldreichst erlassen, und zugleich allernädigst befehlen werden, dass mir die darüber ausgestellte Handschrift wieder extradiret werde.

Ich ersterbe in allertiefster Submission
Eurer Königlichen Maiestät
allerunterthänigster, allergehorsamster
In der Citadelle Knecht
den 14. Jun. 1772. C. A. Struensee.

14.

Erklæring af Professor C. J. Berger.²

P. M.³

Dem Physico dieser Königl. Haupt Stadt ist eine der vigtigsten medicinischen Ämter anvertrauet, so wohl i Absicht der Menge der hier versammlen Einwohner als auch

¹ Denne Skrivelse, og Forpligtelsen Side 399, har tidligere hørt til Kabinetsarkivet; de har Nr. paaskrevet med Holtens Haand.

² C 8.

³ Jfr. KabO. 1313—1320.

des hier angesetzten Collegii Medici. Bey nah bevorstehenden verbesserten Einrichtung des Medicinal-Wesens wird die Wichtigkeit diser Bedingung noch ungemein vermehret werden, den die Unterhaltung der einzuführenden Ordnung wird von dem Stadts-Physico hier gröstentheils abhengen und von demselben gefordert werden und also einen verständigen und treuen Mann hinlänglich beschäftigen. Da nun aber nach itziger Einrichtung der Stadt Physicus in Kopenhagen nicht mehr als 150 Rthl. an jährlicher Besoldung von der Stadt genießt und sich daher gezwungen siehet seine Zeit auf seine eigene Geschäfte und nicht auf die Beobachtung seines Amts zu verwenden und also künftig noch weit weniger im Stande seyn dürfte, seine Pflicht zu beobachten, so würde es sowohl dem Magistrat als der Stadt vortheilhaft seyn, wen es Seiner Königl. Majestet in Gnaden gefallen mögte, den alten aber nun aus der Acht gekommenen Herkommen gemäss, den Stadt Physicum in Kopenhagen zugleich zum Rathsherrn dieser Stadt zu ernennen, dergestalt dass derselbe sowohl als seine Nachfolger die mit dieser Stelle verbundene Besoldung zu seiner Zeit zu erwarten hätte. Der Magistrat erhielt durch diese Einrichtung ein gelehrtes und brauchbares Mitglied, welches in sehr wichtigen Stücken der Pollicei Ordnung aus seiner Wissenschaft den besten Rath zu ertheilen im Stande wäre, und der Stadt-Arzt würde im Stande seyn die Pflichten seines Physicats mit Nachdruck und erforderlicher Treue beobachten zu können. Die 150 Rth., welche der itzige Physicus an Besoldung hat, müsten der Stadt auf immer anheim fallen, so bald die seiner Rathsherrn Bedienung anhängige Vortheile fällich würden. Dagegen wäre es von der grösten Nothwendigkeit, dass Seine Königl. Majestet in Gnaden geruhen mögten einen eigenen Geburths Helfer vor diese volkreiche Stadt wieder anzuordnen; da aber desselben Beschäftigung hauptsächlich darin bestehen würde, den Armen und Unvermögenden in Geburths Nöthen unentgeltlich beyzustehen, wie auch die Hebammen bey solchen vorkommenden Fällen practisch zu unterweisen, so wäre es auch der grösten Billigkeit gemäss, dass die Stadt zum

Besten ihrer Einwohner die Wichtigkeit seines äusserst beschwerlichen Amts diesen Geburths Helfer aus ihren eigenen Mitteln mit 300 Rth. an jährlicher Besoldung zu vergelten müste schuldig seyn.

Kopenhagen d. 1. Decembr. 1770.

C. J. Berger.

P. M.¹

Da der Bischoff Gunnerus die medicinische Classe unbesetzt gelassen hat, und wegen des medicinischen Examinis nichts bestimmtes vestsetzet, so nehme ich mir die Freyheit Euer Excellence folgendes vorzuschlagen:

Wen der Physicus Henseler die theoretische und practische Profession übernehmen wollte, so halte ich denselben hirtzu am geschiktesten.

Die Einkünffte dieser Profession sind in dem Plan auf 600 Rth. angesetzt, es müste aber dieser Professor zugleich Medicus im Fridrichs Hospital seyn, daselbst genöste er noch 400 Rth. nebst freyer Wohnung, Feuring und Licht und also 1000 Rth. bar bezahlten Lohn.

Nächst Henseler weiss ich itzt, hir keinen besseren vorzuschlagen als den Hoffmedicum D. Tode, dessen gute Studia, Fleiss, deutlicher Vortrag und simple Methode seine beste Empfehlung sind.

D. Fabritius, der itzige Hospitals Medicus, müste alsden abgehen, und da er ein wohlhabender Mann ist, so könnte er sich mit einer Pension von 400 Rth. begnügen.

Zum Professore Anatomix, Chirurgix et Medicinæ forensis schlage ich den Admiralitets Chirurgum Callisen vor, weil ich überzeugt bin, dass er diesen Disciplinen gewachsen ist und überhaupt rühmliche Studia hat. Er müste aber nichts destoweniger die medicinische Ober Inspection auf den Holm behalten, weil er daselbst mit vielen Eiffer und Succes seyn Amt verrichtet, und nun darin

---

¹ Jfr. KabO. 220, 2142—2144. — Holm IV, 2, 107; R. Nyerup: Hist.-statistisk Skildring osv. III, 2, 383 ff.; Yngvar Nielsen i (Norske) Historisk Samlinger III, 446 ff.

schon einige Kenntniss und mehere Gelaüffigkeit erhalten hat, aber die Besorgung der Division müste er abgeben. Da diese Profession vors erste nur 600 Rth. Einkünffte gibt, so glaube ich, er verdiente vor seyne Arbeit bey der Admiralitet ein Honorarium von 200 Rth. zu behalten.

Ein zweyter Competent wäre der Hoff Chirurgus Kölpin, er hat allerdings viele chirurgische Kenntniss, ist aber im Vortrag weitläüfftig, vor Anfänger zu genau und dem theoretischen Kitzel übermässig ergeben. Ich überlasse daher die Wahl Euer Excel. eigenen reiffern Urtheil. Das Chirurgische Collegium müste eingehen und Proff. Henningsen, welcher zum dociren gar nicht aufgelegt ist, mit einer Pension von 400 Rth. begnadiget werden.

Das medicinische Examen könnte allerdings und mit wahren Vortheil, vom Collegio medico geschehen, hirbey aber nehme ich mir die Freyheit zwey Vorschläge zu machen: erstl. glaube ich, es würde vortheilhaft seyn, wen diejenigen Studiosi, welche den academischen Grad anzunehmen gedenken, und also alle künfftige provincial medici, den die sollen den Grad nach der neuen medicinal Ordnung haben, gehalten wären ein öffentliches examen theoriæ medicæ bey den Professoribus zu nehmen, als den, ihrer Ordnung nach, 1 Jahr in den chirurgischen und 2 Jahr in den medicinischen Sählen des Fridrichs Hospitals zu dienen und als den sich abermahls bey der Universitet einem practischen öffentlichen promotions examini zu unterwerffen; alle andere konten vom Collegio Medico allein examinirt werden und zwar mit Ausschliessung der Professorum, daher mein zweyter Vorschlag ist, dass die Professores künfftig keine Mitglieder dieses Collegii seyn sollten, damit ihnen auch durch diese Geschäfte die zu ihren Vorlesungen bestimmte Zeit nicht benommen werde; doch sollten sie gehalten seyn dem Collegio Medico ihre Responsa fordersatzamst zu ertheilen, so oft dergleichen von ihnen begehret würden.

Die Gagen der Professoren sind in dem Plan überhaupt von 600 auf 1000 Rth. vestgesetzt worden, so dass künfftig jedem fleissigen Professor, welcher doch immer mit 600

Rth. anfängt, auf Vorstellung des Procantzlers seine Belohnung nach königl. Gutbefinden und Gnade, von Zeit zu Zeit kan vermehret werden.

Zwey Männer bleiben dennoch bey der vorsehenden Veränderung, welche vor ihre Personen und ohne Folgerung, einige Ausnahme verdienen.

Der Etatsrath Kall L. L. O. Proff. P.¹ und Universitatis Senior, der geschickteste, fleissigste und verdienste Lehrer dieser hohen Schule, welcher zugleich eine sehr zahlreiche Familie und geschickte Söhne erzogen hat.

Der Etats Rath Horrebow Astronom. P. P. so lange gedient und einige Kinder hat.

Der Hr. Bischoff Gunnerus empfiehlt den königl. Archivarium Langebek zum königl. Bibliothecarium, und gantz zuversichtlich niemand kan würdiger seyn diese Stelle zu bekleiden als dieser gründlich gelehrter, fleissige und auswärts sehr bekante Mann.

Der Hr. Etatsrath Kofoed Ancher Jur. P. P. ist ohne Widerspruch einer der grösten Juristen, wovor derselbe auch auswerts hinlänglich bekant ist, er hat itzt die Geschichte der dänischen Gesetze unter Händen, wovon bereits der erste Theil im Druck erschienen und mit allgemeiner Zufriedenheit aufgenommen worden ist. Hr. Gunnerus schlägt vor, weil er wegen Unvermögen des Sprechens zum dociren unbrauchbar ist, ihm die Ausarbeitung des neuen Gesetzbuchs allein zu übertragen, die Commission, bis an Vollendung des Werks, aufzuheben, und den Verfasser mit einer jährlichen Besoldung von 1400 Rth. zu begnadigen, welche Summa ungefehr seine itzigen Einkünfte betragen sollen.

Nach meiner Einsicht müsten alle itzt abgehende Professores ihre inhabende Residentzen reumen und den wirklich angesetzten Professorn zur Bewohnung überlassen. Auch die Witwe des Sel. Pontoppidans müste ausziehen. Auf diese Art könten 16 der ältesten Professoren so gleich freye

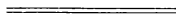
---

¹ L. L. O. [O.] P. P. betyder Liguarum orientalium professor publicus.

Wohnung erhalten, den übrigen 5 müste jährlich 200 Rth. Hausmiete vergütet werden.

Hr. Gunnerus bittet endlich um die königl. Erlaubniss und Befehl Vorschläge in Absicht der königl. Societet der Wissenschaften zu machen. vid. raisonne[ren]der Plan pag. 89.

Fridricksberg d. 21. Xbr. 1771. C. J. Berger.

PERSONREGISTER

Registeret omfatter ikke Registraturen Side XXXXVIII—LXXIII.

- Aabye**, Detlef Christopher, 153.
- Abildgaard**, Peter Christian, Dr. med., Veterinær, XXV.
- Abo**, Tøger, Løjtnant i Marinen, Interimsekvipagemester paa Holmen, XXXVIII, XXXX, XXXXVI, 241 ff., 250.
- Adolf Frederik**, Konge af Sverrig, 116.
- Ahlefeldt**, Conrad Wilhelm, Greve, General, Guvernør i København, 86, 109.
- Ferdinand Anton Christian, Greve, Oberstløjtnant ved Garden, 299, 387.
- Ancher**, Peder Kofod, Etatsraad, Prof. juris ved Univ., X ff., XIV, XXXXV, 249, 405.
- Anchersen**, Johan Joachim, Justitsraad, Assessor i Højesteret, XIV.
- Angely**, Franciscus Maria d', Major, 387.
- Arenfeldt**, Carl Ludvig, Kaptajn i Garden, 381.
- Arenstorff**, Frantz Ludvig v., Oberst, ³/₇ 1772 Kommandant i Fredericia og ⁵/₁₁ s. A. p. Bornholm, 377 f.
- Arnim**, Joachim Erdmann v., Kammerherre, preussisk Gesandt i København, 40, 74, 83, 323, 329.
- Bang**, Oluf Lundt, Højesteretsprokurator, Kammeradvokat, 192—201, 208—212.
- Bargum**, Henning Frederik, Handelsmand og Bankier, 55—60.
- Bauer & Sohn**, Bankierfirma i Altona, 309, 313.
- Bauert**, Johan Ephraim, Medaljør, 314.
- Bay**, Peter Christian v., Sekondløjtnant ved det falsterske Regiment, 17. Jan. 1772 Premierløjtnant, 372 f.
- Becher**, Gottfried, Apoteker, XVI, XXI.
- Bentinck**, Charlotte Sophie, Grevinde, f. Grevinde af Aldenburg, XXX.
- Berbandt**, Christian v., Major ved det falsterske Regiment, 17. Jan. 1772 Oberstløjtnant, 374.
- Berger**, Christian Johan, Professor, Livmedicus, XVI f., XXI ff., XXV f., XXXVIII f., XXXXIV, XXXXVII, 6, 31, 131, 150 f., 167, 193 f., 210, 245—250, 277, 373, 375 f., 391—394, 401—406.
- Johan Just v., Etatsraad, Livmedicus, XXI, 133, 167, 246 f., 391—394.

- Beringschiold, Magnus, General-krigskommissær, 372, 377.
- Bernstorff, Andreas Peter, Greve, Deputeret i Generaltoldkammer og Kommercekollegiet, 74, 127.
- Johan Hartvig Ernst, Greve, Gehejmerraad, 9, 20, 105, 111, 127, 133 f., 178 f., 193, 240 f.
- Bevern, Prins af, se Frederik Carl Ferdinand.
- Bibikoff, russisk General, 283.
- Bielefeldt, Sigismund Jacob, Oberst, XXXIII f.
- Bielke, Henrik Christopher Frederik, Hofmarskal, XXV, 298, 385.
- Birch, Erich, Justitsraad, Kasserer ved Zahlkassen, 306.
- Bjørn, Holger, Premierløjtnant, 17. Jan. 1772 Kaptajn, 373.
- Blechingberg, Christine Sophie Frederikke, f. Bruun, Kammerjomfru hos Dronning, g. m. Daniel B., 173.
- Daniel, Slotsfoged, 173.
- Borch, Hans, Arkivar i DKanc., Justitsraad, 150.
- Borre, Peter, Administrator for Tobakshandelen, XXXXI ff., 64 ff., 70, 288, 290, 292 f., 325—328, 334.
- Bortheus, Otto, Generalauditør, 33, 301, 370.
- Braem, Gotthardt Albrecht, Konferensraad, Deputeret i Gen. og Komm. Kollegiet, IX f., XII f., XXXXV, 202, 249.
- Brandt, Enevold, Greve, Grand maître de la garde-robe, XVI f., XIX, XXI—XXXI, XXXXIV, 4 f., 8 f., 14 f., 21, 27, 31, 36, 108, 115, 121, 123, 125, 130 f., 135, 137—140, 142, 145 f., 148, 150—153, 162 ff., 166—175, 178 f., 185, 189—204, 206, 208—212, 219—224, 226, 233—237, 240—243, 259, 270 f., 276 f., 279 ff., 297 ff., 301 f., 371—374, 376, 379 ff., 385, 395—398.
- Brieghel, Johan Frederik, Kongens Livkirurg, XXI f., 168, 209.
- Bruun, Christine Sophie Frederikke, se Blechingberg.
- Friderich Christian, Dronningens Berider, XXXX f.
- Buck, Dronningens Frisør, og Hustru, 173.
- Bülow, Frederik Ludvig Ernst v., Baron, Staldmester. Arresteret 1772 17. Jan., men snart løsladt igen (Holm IV, 2, 430), XXV, 279, 378 f., 381.
- Hoffrøken, 247.
- Kammerjunker, 379.
- Callisen, Henrich, Admiralitetskirurg, 403.
- Cappel, Joachim Dietrich, Apoteker, XXI, 246.
- Carl, Prins af Hessen, Statholder i Hertugdømmerne, 52.
- Caroline Mathilde, Dronning, XII f. XXVII, XXXXI, 4, 11—15, 34, 108, 120, 125, 131, 149—153, 163 f., 168, 171, 185, 189, 191, 194 f., 200, 204, 222, 238, 240 f., 276, 279, 298 f., 301, 385, 391, 394.
- Carstens, Adolph Gotthard, Sekretær i TKanc., X, XIII, XXXXV, 249, 315, 317 f., 320, 322 ff., 327, 329, 334, 400.
- Friderich, Etatsraad, Kommitteret i Røntekammeret, 400.
- Castenschiold, Joachim Melchior Holten, Major af Dragonerne, ^{17/1} 1772 Oberstløjtnant, 378.
- Christian III, Konge, 148.
- Christian VII, Konge, IX, XI ff., XVII, XX—XXIX, XXXV, XXXIX, 3—22, 24, 26, 29 ff., 33 f., 36, 39 f., 75 f., 109, 113 f., 116, 118

- 121, 138, 151 f., 155 f., 161—164, 166—173, 179—185, 188—191, 193—201, 204, 204, 207, 210—214, 231, 246 f., 275, 299, 302, 380, 391—397, 400. (Kun de vigtigste Steder er anførte).
- Christiansen, A., f. Schumacher, Frue, XXXXVIII.
- Clifford & Co., Bankierhus i Amsterdam, 94.
- Cordtsen, Stephan Hofgaard, Etatsraad, XIV.
- Danielsen, Andreas Jacob, 190.
- Danneskiold-Laurvig, Christian Conrad, Greve, Admiral, Intendant de marine, 33, 179, 299.
- Danneskiold-Samsøe, Frederik, General-Admiral-Løjtnant, Oversekretær for Søetaten, 266.
- Debes, Lucas, Assessor i Højesteret, Sekretær i DKanc., XIV.
- Dietrichs, Johann Hinrich, Byskriver paa St. Croix, XXII.
- Dons, Jens Bing, Professor, Deputeret i DKanc., 305.
- Dreyer, Christoph Wilhelm, dansk Legationssekretær i St. Petersborg, 106 f., 116, 297.
- Duval, Charles, Kaptajn, XX, 280, 379—382.
- Eickstedt, Hans Henrik v., Generalmajor, XX, 377 ff.
- Elphinstone, engelsk Admiral, 124, 283.
- Eyben, Elisabeth Marie Sophie v., Dronningens Kammerfrøken, 149, 151.
- Joachim Werner v., Sekondløjtnant, 1772 17. Jan. Premierløjtnant, 246, 373, 375 f.
- Fabricius, Johan Christian, Professor, 403.
- Fabritius (de Tengnagel) Conrad Alexander, Konferensraad, Handelsmand, XIX, 87.
- Debora, f. Kloppenburg, g. m. C. A. F., 400.
- Falckenschiold, Arnoldus v., Major, 124, 299, 383 f., 390.
- Seneca Otto v., Oberst, XVI, XX, XXV, XXVII, XXIX, XXXVIII, XXXXIV f., XXXXVII, 5, 26, 85, 104—126, 128, 130 f., 162 f., 184, 221 f., 239 f., 251, 270—284, 296—305, 377, 380—383, 385—391.
- Filosoffof, Mikael, General, russisk Gesandt i København, 11, 111.
- Firecks, Magnus Ernst v., Oberst, Kommandant i Nyborg, 111 f.
- Fisker, Henrik Lorens, Kontreadmiral, XIII.
- Franck, Joachim Frederik, Sekondløjtnant ved det falsterske Regiment, 17. Jan. 1772 Premierløjtnant, 371.
- Frederik II, Konge, 210.
- Frederik III, Konge, 136, 158, 225.
- Frederik IV, Konge, 179.
- Frederik, Kronprins, 34 ff., 143, 153 f., 189, 231, 240, 248, 301.
- Frederik, Arveprins, 111 f., 123, 143, 188, 234, 270, 281 ff., 380, 388 f.
- Frederik II, Konge af Preussen, 39 f., 73 f., 83.
- Frederik Carl Ferdinand, Prins af Brunsvig—Lyneborg—Bevern, Generalfeltmarskal, 117, 124.
- Gabel, Birgitte Sophie v., f. Rosenkrantz, g. m. Gehejmerraad C. C. Gabel, 11.
- Gartner (Gärtner), Jacob, fattig Student, 4.
- Gelius, Jørgen Hansen Risballe,

- Dreng hos Kongen, XXII, XXV, 169.
- Gerstenberg, Henrich Wilhelm v., Ritmester, Kommitteret i Kollegiet, Forfatter, 332.
- Gram, Carl Christian v., Overjægermester, 66.
- Griffenfeld, Peter, Greve, Storkansler, 120, 125.
- Gude, Henrik, Generalmajor, Chef for Landkadetakademiet, Kommandant i København. Arresteret 1772 17. Jan., men snart løsladt igen. XXXIII ff., 38, 86, 109, 117, 165, 186, 270, 378.
- Guldberg, Ove Høegh, Etatsraad, Kabinetssekretær, X ff., XIV, XIX, XXXV, 249.
- Gunnerus, Johannes Ernst, Biskop i Trondhjem, 403, 405 f.
- Gustmeyers Enke, Handelsfirma, 55.
- Göldencrone, Christian Frederik, Baron, dansk Gesandt i Stockholm, 26, 116.
- Gähler, Christine Sophie v., f. Ahlefeldt, g. m. P. E. v. Gäbler, XVII ff., XXXXVI, 85, 237 f., 250, 304, 374, 385.
- Peter Elias v., Generaløjtnant, XVI, XXV, XXIX, XXXIV, XXXVII, 6, 26, 37 f., 85, 109 ff., 122 ff., 131, 183, 202, 237 f., 243, 251—270, 279, 281, 300 f., 303 ff., 335—370, 373 f., 381, 394 f.
- Sigismund Wilhelm v., Gehejmeraad, Overpræsident i Altona. 310.
- Hannecken, Friderich v.**, dansk Legationssekretær i London, XIX.
- Hans, Prins af Glücksburg, XXXVIII.
- Hansen, Ole, Admiral, XVI, XXXVI, 239, 250, 301.
- Harboe, Ludvig, Biskop, XIII, XX.
- Harbou, Andreas, Major, 387.
- Hartvig, Christian Frederik, Hofrejsekirurg, 247, 391.
- Hauch, Friderich v., Kammerpage, 14.
- Haxthausen, Clemens August, Baron, Kommandør for Garden 1768—71 og 1772—85, 384, 387.
- Gregers Christian, Greve, Deputeret i Adm. og Komm. Kollegiet, 202, 300.
- Hee, Jørgen, Provst, XIV, XXI, 398.
- Hegelund, Jens Jacob, Stiftsprovst, XIV.
- Heineccius, Johan Christian Gottlieb, Professor juris i Liegnitz, 78 f.
- Heinrich, Prins af Preussen, Broder til Frederik II, 294, 316.
- Hellfried, Johann Carl Friedrich, Sekretær i FKollegiet, 307, 311.
- Helvetius, Claude Adrian, fransk Filosof, 123.
- Hennings, Wilhelm, Generaldirektør for Kirurgien, 404.
- Henrik IV, Konge af Frankrig, 397.
- Hensler, Philip Gabriel, Fysikus i Altona, 403.
- Hermann, Johann Friedrich, Kopist i FKollegiet, 307.
- Hesselberg, Hans Jacob Henning, Oberstløjtnant, XXXVI, 238 f., 250, 378.
- Hielmstjerne, Henrik, Konferensraad, Sekretær i DKanc., XIII.
- Hoben, Levin Ludvig v., Generaløjtnant, Kommandant i Citadellet, XIII, XVII, 373, 375 f.
- Hofmann, Kammerdirektør i Berlin, XXXIII, 72, 78 f., 285, 287—290, 292 f., 315—335.
- Holck, Frederik Wilhelm Conrad, Greve, Grand maitre de garde-robe, 8—15, 152, 169, 203, 296.

- Holm, Carl Larsen v., Løjtnant, XXII.
- Hans, Købmand i Nykøbing Sj., XXII.
- Johan Theodor, Postdirektør, 250.
- Ole Hansen, Dreng hos Kongen, XXII.
- Peder, Professor theologiæ, XIV.
- Holstein, Amalie Sophia, f. v. Buchwald, Grevinde, g. m. U. A. Holstein, XXVII, XXXI, XXXX f., 5 f., 162, 221, 385.
- Ulrich Adolph, Greve, Amtmand, Deputeret i Finanskollegiet, Overpræsident i København, XXV, 131, 218.
- Holten, Carl Henrik, Gehejmekabinetssarkivar, 398, 401.
- Hooglant, Simon, Kontreadmiral, 263 f., 266.
- Hoppe, Peder, Etatsraad, XIV.
- Horn, Anna Charlotte Margrethe, se Schiøtt.
- Horrebow, Christian, Etatsraad, Professor i Astronomi, 404.
- Horst, Fridrich August v. d., Friherre, preussisk Minister, 61, 63 f., 66, 287, 292 f., 315—335.
- Humboldt, Kammerherre, Berlin, 328.
- Huth, Heinrich Wilhelm v., Generalløjtnant, 85, 180.
- Hædrich, Guldsmed, XIX.
- Høyer, Marcus Haggæus, Deputeret i DKanc., 305, 340.
- Italiaender Benjamin, Jacob et Gebroeders, Tobaksfabrikanter, 65, 325.
- Jardin, Nicolas Henri, Arkitekt, 339.
- Juel-Vind, Jens Krag-, Gehejmearaad, Justitiarius i Højesteret, IX f., XII f., XXXXV, 249.
- Juliane Marie, Frederik V.s Dronning, XII, 122, 188, 380.
- Juul, Christian Frederik, Premierløjtnant ved Garden til Hest, 387.
- Jørgen, Portner paa Christiansborg, XXXX.
- Jørgensen, A. D., Gehejmearkivar, XXXXVIII.
- Kaas, Christian Frederik, Viceadmiral, XIII, 264, 339.
- Kall, Johan Christian, Konferensraad, Professor i orientalske Sprog, 405.
- Katarina II, Kajsersinde af Rusland, 22, 111, 119, 272, 296.
- Knoph, Hans Schierven, Møntmester, 87, 306, 308, 310.
- Knuht, Eggert Christopher, Greve, Gehejmekonferensraad, XIII.
- Koes, Georg Detlef Friederich, Direktør for Tallotteriet, XX, 50, 319, 333, 361.
- Korn, Wilhelm Friman, Justitsraad, XIV.
- Kuur, Nicolai Henrich, dansk Resident i Danzig, 79.
- Kølle, Ole Peter, Renteskriver, Kommitteret i NKammer, 305—314.
- Køller (-Banner), Georg Ludvig v., Oberst, Chef for det falsterske Regiment, 17. Jan. 1772 Generalløjtnant, IX ff., XX, XXV, 371—377, 380.
- Kølpin, Alexander, Hofkirurg, 404.
- Langebek, Jacob, Gehejmearkivar, 405.
- Larrey, Anton v., Kammerherre, dansk Gesandt i Berlin, 40, 289, 294, 315 ff.
- Lehmann, Johann Friderich Gott-hilf v., Oberst, 6, 85, 249.

- Levetzau, Albrecht Philip, Kammerherre, Assessor i Højesteret, XIII.
— Frederik Ludvig, Sekondløjtnant ved Garden til Hest, 387.
- Linde, Gabriel, Etatsraad, Kasserer ved Partikulærkassen, XI, 227.
- Locke, John, engelsk Filosof, 88.
- Lohenskiold, Oberst, 111.
- Louise Augusta, Prinsesse, 4.
- Luxdorph, Bolle Willum, Sekretær i DKanc., X, XIII, XXXXV, 249, 305.
- Lyng, Caspar Henrich, Møntmester i Altona, 309.
- Læpper, Skrædder, XXXX.
- Løvenørn, Ditlev de, Premierløjtnant ved Garden til Hest, 387.
- Machiavelli, Nicolo di Bernardo**, italiensk politisk Skribent, 116.
- Majol, Hans Henrik, 153.
- Malleville, Thomas de, Kaptajn ved det falsterske Regiment, 17. Jan. 1772 Major, 371.
- Mazar de la Garde, Jean Guillaume, Brandmajor i København, 130, 379.
— Sarah, g. m. H. P. Sturz, 127, 133.
- Mazarin, Jules, fransk Statsmand, 125.
- Mestmacher, Johannes, russisk Legationssekretær i København, 106.
- Michaelis, Johann David, Professor i Göttingen, 334.
- Mogensen, Søren, Pottemager paa Købmagergade, XIX.
- Moltke, Caspar Herman Gottlob, Greve, Oberst, 111.
— Christian Frederik, Greve, Overhofmarskal, 4, 11.
— Christian Magnus Frederik, Greve, Oberst, 111.
- Monrad, Hans, Overauditør, Adminalitetssekretær, 339.
- Morack, Johan Ludvig, Kopist i Kabinettet, XXIX, XXX, XXXII, 183, 187.
- Moranti, Negerdreng hos Kongen, XXII, 169.
- Müller, Frantz Heinrich, Materialist, XXI, 246.
— Johan Kenne Nicolaus, Struensees Berider, XXXXI.
- Münter, Balthazar, Præst ved St. Petri Kirke i København, XX.
- Nansen, Hans Mikkelsen**, Major, 387.
- Newton, Isaac, engelsk Naturforsker, 88.
- Nielsen, Georg, Konferensraad, Bibliotekar, XII.
- Numsen, Frederik, Oberst, 204, 302, 380, 387.
- Næs, Christian, Brandts Kammer tjener, XXXV—XXXX, 187.
- Obelitz, Balthazar Gebhardt v.** Etatsraad, Professor juris, XIV.
- Oeder, Georg Christian, Professor, Finansraad, XXXXIII, 41, 45, 101, 293, 298, 307.
- Ortved, Troels, Kongens Foged i København, Etatsraad, XXXXVII, 305.
- Osborne, James, Jagtjunker, Premierløjtnant, XXX, 118, 387.
- Osten, Adolph Siegfried v. d., Greve, Minister for de udenlandske Af færer, XIII, XXXVI, 105, 115 f., 124, 195 f., 202 ff., 241, 258, 277, 285, 294, 298, 302, 315, 381.
- Panin, Nicolai, Greve**, russisk Minister, 106 f., 117.
- Panning, Johan David, Sekretær i Kabinettet, XV f., XIX, XXIX— XXXIII, 183, 185, 187, 190, 229, 248, 276 f., 307, 377.

- Pauli, Otto Georg, Deputeret i FKollegiet, 307.
- Pedersen, Peder, Hjulmand, XXXX.
- Penick, Johann Gottlieb v., Premierløjtnant ved det falsterske Regiment, 20. Maj 1772 Kaptajn, 371, 373.
- Pentz, Gottfried v., Oberst, XIV.
- Pingel, Ulrich Carl v., Kaptajn ved det falsterske Regiment, 17. Jan. 1772 Major, 374.
- Piper, Johan, Kongens Livmedicus, XXI, 167, 246, 392, 394.
- Platen, Greve, Holsten, XXIX.
- Plessen, Detlev Ernst v., Kaptajn ved det falsterske Regiment, 17. Jan. 1772 Major, 373, 375.
- Pontoppidan, Johanne Maria, f. de Hofman, Enke efter Prokansler Biskop Erik P., 405.
- Preuss, Peder, Kongens Kusk, XXXXI.
- Prætorius, Johannes, Præst i Christiansfeld, 76.
- Lorens, Kommitteret i Vestind. —guin. Rente- og Gen.toldk. og i Generalkommercekollegiet, senere i Tyske Kammer, 63, 76, 287, 305—314.
- Rantzau, Hans, Greve til Ascheberg, 8.**
- Christian Emil, til Rastorff, Greve, Overhofmester hos Dronning Sophia Magdalene, 369.
- Schack Carl, Greve til Ascheberg, Generalløjtnant, XXV, XXXV, 8, 15, 20 f., 26, 33, 37, 60, 85, 178 f., 202, 252, 255, 258, 263, 266, 301, 369 f., 394 f.
- Ravn, Niels, Løjtnant i Marinen, 382 f.
- Rehbinder, russisk Brigader, 334 f.
- Friderich Christian v., Baron, Sekondløjtnant ved det falsterske Regiment, 17. Jan. 1772 Premierløjtnant, 376.
- Reiche, Johan Friderich, Etatsraad, XIV.
- Reverdil, Elie Salomon François, Etatsraad, Kabinetssekretær, XIX, XXXXI, 31, 204, 297, 334, 376.
- Richelieu, Jean Armand du Plessis de, fransk Statsmand, 125.
- Rist, Peter Frederik, Oberst, Forfatter, 127.
- Romanzoff, Peter Alexandrovitsch, russisk General, 111, 117, 126, 272, 296.
- Rosenberg, Georg Erdmann, Arkitekt, 91, 308.
- Rothe, Tyge Jesper, Deputeret i Finanskollegiet, Borgmester i København, 101, 293, 307.
- Ryberg, Niels, Handelsmand, 361.
- Rømeling, Hans Henrich, Admiral, Statsminister, XIII, 263, 266.
- Jobst Conrad, Kaptajn, 389.
- Saint-Germain, Claude Louis de, Greve, Generalfeltmarskal, 254 f., 258, 260.**
- Saldern, Caspar v., russisk—holstensk Gesandt i København, Gehejmeraad, 193.
- Sames, Carl Vilhelm, Oberst, Kommandant i København, 86.
- Sande, v. d., preussisk Hofmand, 335.
- Scavenius, Jacob Frederik, Kultusminister, XXXXVIII.
- Schack, Engel Carl Ernst v., Kammerjunker, XXVI—XXIX, XXXXI, 3, 6, 31, 169, 209, 297, 376.
- Schack Rathlou, Joachim Otto, Statsminister, XIII.
- Scheel, Christen, Greve, dansk Gesandt i St. Petersborg, 105, 115 ff., 126, 298.

- Scheel, Jørgen, Greve, Hofmester hos Arveprins Frederik, 189.
- Jørgen Erik, Deputeret for Finanserne, Amtmand, XIII, 41, 307.
- Schimmelmann, Caroline Tugendreich, f. Friedeborn, Baronesse, g. m. H. C. S., 400.
- Heinrich Carl, Baron, Skatmester, XX, XXXVII, 9, 48, 54—59, 89—92, 96, 102, 185, 201, 273, 308, 312.
- Schiøtt, Anna Charlotte Margrethe, f. Horn, Kammerjomfru hos Dronningen, g. m. Balthasar S., 173.
- Balthasar, Randmand, 173.
- Schleth, Hinrich, Kongens Kammermjener, XXII—XXV, 168, 194, 209.
- Schlottheim, Carl August, Oberstløjtnant, 113.
- Schmidt, Johan Ernst Erich, Generalauditor, Generalkrigskommissær, XI, XIV, XXXV, 249.
- Schow, Christen, Kancellisekretær, X f., XIII, XVI.
- Schrödersee, Johan Christian v., Konferensraad, Kabinetssekretær, XII.
- Schultz, Hans, Løjtnant i Marinen, 383 ff.
- Schumacher, Andreas, Gehejmekabinetssekretær, senere Deputeret i DKanc., IX, XI f., XVII, XXI, XXXIV, XXXVI, 29, 51, 114, 250 f., 271, 305, 340, 371, 391.
- Schönberg, Gundel Marie, Kronprinsens »Wartfrau«, 154, 248.
- Sebye, Jens Jensen, Skibstømmerrand, XXII.
- Secher, V. A., Dr. jur., Rigsarkivar, XXXVIII.
- Segner, F. W. v., Løjtnant, tysk Forretningsmand. XXXII, 66, 70 ff., 78, 287—290, 332 f., 335.
- Segner, Johann Andreas, Gehejmerraad, Professor, Halle, 66.
- Seidelin, Hans Diderich Brinch, Etatsraad, XIV.
- Sevel, Frederik Christian, Etatsraad, Assessor i Højesteret, X f., XIV, XXXV, XXXVII, 249, 339, 390.
- Silber, Carl Andreas, dansk Legationspræst i Neapel, XXX.
- Sophia Magdaléné, Christian VI's Dronning, 393.
- Spies, Christian Frederik, Ritmester, Kontrollør ved Partikulærkassen, XXX.
- Stampe, Henrik, Konferensraad, Generalprokurør, IX f., XII f., XXXV, 249, 352.
- Stemann, Christian Ludvig, Deputeret i TKanc., 51.
- Storm, Caspar Herman, Stiftamtmand i Akershus Stift, 41.
- Struensee, Adam, Generalsuperintendent i Rendsborg, 77, 137, 320.
- Carl August, Justitsraad, Deputeret i Finanskollegiet, XVI f., XXV, XXIX, XXXII, XXXI—XXXIV, XXXVII, 5, 38—104, 130 f., 141 f., 145, 162, 176, 186, 221, 222, 251, 284—296, 302—335, 373, 390 f., 398—401.
- Gotthilf Christian, Løjtnant, 238 f.
- Johann Friedrich, Greve, Gehejmekabinetsminister. Hans Navn forekommer saa hyppigt, at man ikke har anset det for nyttigt at opføre Stederne.
- Studsgaard, Christian Beverlin, Professor theologiæ, XIV.
- Sturz, Helfrich Peter, Generalpostdirektør, Legationsraad, XVI, XX,

- XXXXIV, XXXXVI, 127—135, 239 ff., 249 f., 301, 379.
- Suhm, Peter Frederik, Konferensraad, Historiker, XI.
- Sully, Maximilien de Béthune, Hertug af, 52, 180.
- Søhlenthal, Georg Wilhelm v., Hofmester hos Frederik V, Administrator af Grevskabet Rantzau, Gehejmerraad, 138.
- Tanke, Peter Bernhardt, Borger i Altona, 114.
- Taubenheim, preussisk Gehejmerraad, 60, 286, 320 f., 323, 331.
- Thiele, af C. A. Struensees Forbindelser i Preussen, 335.
- Thiset, Anders, Arkivar, XXXXVIII.
- Thott, Otto, Greve, Statsminister, XIII, 305.
- Tode, Johan Clemens, Professor, Hofmedicus, 403.
- Torp, Christian, Kammerlakaj, XXV, 166, 169, 209, 247.
- Trappaud, Johan Christian, Major ved det falsterske Regiment, 17. Jan. 1772 Oberstløjtnant, 371, 376.
- Treschow, Michael, Assessor i Højesteret, Kancellisekretær, XIV.
- Trolle, Charlotte Amalie, Hoffrøken, 247, 379 ff.
- Uldall, Peter, Højesteretsprokurator, Generalfiskal, XXXXVIII, 175—191, 205—208.
- Waitz, Georg Ludvig, Etatsraad, dansk Postkontrollør i Hamborg, XXX, XXXX, 164, 229.
- Warnstedt, Frederik Carl von, Kongens Rejsestaldmester, XXIII, 10 f., 14, 139, 169, 178, 194.
- Warnstedt, Hans Wilhelm von, Kaptajn, Generaladjutant, 105, 124.
- Wegener, Wilhelm Theodor, Oberstløjtnant, Hofintendant, XXXII, 229 312 f.
- Wessely, Moses, Jøde i Hamborg, 60.
- Widdersheim, Ernst Ludvig v., Major i Arveprins Frederiks Regiment, fra 1772 22. Jan. tillige Stadsmajor i København, 132, 379.
- Willebrand, Johan Christoph, Etatsraad, Deputeret i Adm. og Komm.-kollegiet, XVI f., XIX, XXXXIV, XXXXVII, 243 f., 250, 265 f., 301, 376 f.
- Winge, Johan Peter, Kongens Frisør, XXI.
- Winsløw, Jacob Benignus, dansk Læge i Paris, berømt Anatom, 138.
- Wivet, Frederik Vilhelm, Højesteretsprokurator, Generalfiskal, 135, 166—175, 205—212.
- Woellner, af C. A. Struensees Forbindelser i Preussen, 334 f.
- Wolff, Johan Henrik, Medaljør, 314.
- Wolframsdorff, Daniel Hinrich, Sekondløjtnant ved det falsterske Regiment, 17. Jan. 1772 Premierløjtnant, 375.
- Wulff, Carl, J. F. Struenseens Kammertjener, XXV, 276.
- Zeuthen, Marcus, Strandingsforpagter, 70.
- Zinzendorf, Nicolaus Ludwig, Greve, Brødremenighedernes Leder, 77.
- Zoega, Georg, Memorialekspeditionssekretær i Kabinettet, XV, 240, 377.

RETTELSER

- S. 14 L. 10 f. o. zu seyn, læs: seyn
- 36 - 2 f. n. ausdrückllch, læs: ausdrücklich
  - 46 - 3 f. n. 1771, læs: 1770
  - 77 - 16 f. n. weiter nichts, læs: nichts
  - 79 - 13 f. o. Einrichtung, læs: Einrichtung
  - 87 - 1 og 2 f. n. Sætningen »Det passer . . . Stempel« udgaar.
  - — - 19 f. n. aus, læs: auf
  - 93 - 9 f. o. nnd, læs: und
  - 94 - 15 f. n. mit dem, læs: mit
  - 95 - 14—15 f. n. ausliefern, læs: auszuliefern
  - 154 - 13 f. o. Exempel paa, læs: Exempel
  - 159 - 16 f. o. ligesaalidst, læs: ligesaalidet
  - 255 - 7 f. o. Styrke, læs: Stykke
-

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie

stiftedes i Januar 1877 med det Formaal at fremme Studiet af Fædrelandets Historie ved Offentliggørelsen af nogle af de mange Aktstykker, Breve, Krøniker og andre Kilder, som endnu henligger utrykte eller er mindre tilfredsstillende udgivne. Planen for Selskabet er den at betro Udgivelsen af de enkelte Kilder til et eller flere Medlemmer af Selskabet eller til Udenforstaaende, saaledes at de almindelige Regler for Udgivelsesmaaden vedtages af Selskabet, og saaledes, at Udgivelsen kontrolleres gennem et af Selskabet nedsat Udvalg. Selskabet har hidtil udgivet:

- Kong Frederik den Førstes danske Registranter**, udgivne ved *Kr. Erslev* og *W. Møllerup*. 1879. Pris 5 Kr.
- Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve**, udgivne ved *C. F. Bricka* og *J. A. Fridericia*. 1.—7. Bind. 1878—91. Pris 57 Kr. 30 Øre.
- Codex Esromensis**. Esrom Klosters Brevbog, udgivet ved *O. Nielsen*. 1880—81. Pris 4 Kr.
- Danske Kancelliregistranter 1535—1550**, udgivne ved *Kr. Erslev* og *W. Møllerup*. 1881—82. Pris 5 Kr.
- Libri memoriales capituli Lundensis**. Lunde Domkapitels Gavebøger, udgivne ved *C. Weeke*. 1884—89. Pris 4 Kr.
- Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV.s Tid**, udgivne ved *Kr. Erslev*. 1.—3. Bind. 1883—90. Pris 17 Kr.
- Corpus constitutionum Danicæ**. Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende, 1558—1660, udgivne ved *V. A. Secher*. 1.—6. Bind. 1887—1918. Pris 56 Kr.
- Aktstykker til Oplysning om Stavnbaandets Historie**, udgivne ved *J. A. Fridericia*. 1888. Pris 2 Kr. 50 Øre.
- Forarbejderne til Kong Kristian V.s Danske Lov**, udgivne ved *V. A. Secher* og *Chr. Stachel*. 1.—2. Bind. 1891—94. Pris 10 Kr.
- Repertorium diplomaticum regni Danicæ mediævalis**. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen med Udtog af de hidtil utrykte, udgivet ved *Kr. Erslev*, *William Christensen* og *Anna Hude*. 1.—4. Bind. 1894—1912. Pris 18 Kr.
- Danmarks Gilde- og Lavsskraer fra Middelalderen**, udgivne ved *C. Nyrop*. 1.—2. Bind. 1895—1904. Pris 11 Kr. 50 Øre.
- Aktstykker vedrørende Erik af Pommerns Afsættelse som Konge af Danmark**, udgivne ved *Anna Hude*. 1897. Pris 50 Øre.
- Breve til og fra Kristoffer Gøje og Birgitte Bølle**, udgivne ved *Gustav Bang*. 1898—99. Pris 4 Kr.
- Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Historie 1660—1676**, udgivne ved *J. Lindbeck*. 1.—2. Bind. 1903—10. Pris 10 Kr.
- Vitæ Sanctorum Danorum**, udgivne ved *M. Cl. Gertz*. 1908—12. Pris 7 Kr.
- Missiver fra Kongerne Christiern I.s og Hans's Tid**, udgivne ved *William Christensen*. 1.—2. Bind. 1912—14. Pris 10 Kr.
- Luxdorps Dagbøger**, udgivne ved *Eiler Nystrøm*. 1. Bind. 1915—19. Pris 4 Kr. 50 Øre. 2. Bind 1. Hefte. 1925. Pris 3 Kr.
- Scriptores minores historiæ Danicæ mediæ ævi**, udgivne ved *M. Cl. Gertz*. 1.—2. Bind. 1917—22. Pris 18 Kr.
- Kongelige Kammerregnskaber fra Frederik III.s og Christian V.s Tid**, udgivne ved *Emil Marquard*. 1918. Pris 6 Kr.
- Annales Danicæ mediæ ævi**, udgivne ved *Ellen Jørgensen*. 1920. Pris 10 Kr.
- Inkvistionskommissionen af 20. Januar 1772**, udgivne ved *Holger Hansen*. 1. Bind. 1927. Pris 6 Kr.

Forretningsudvalgets Medlemmer er for Tiden:

Erik Arup. Holger Hansen. L. Laursen.
